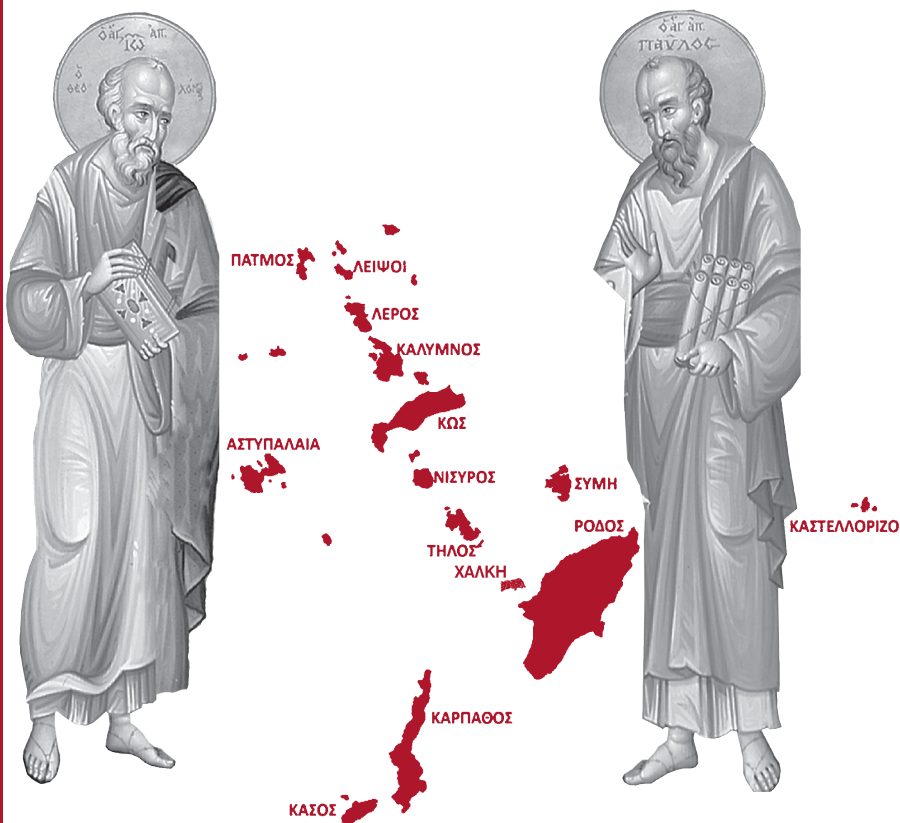

ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΣ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΩΝ ΕΝ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΩ
ΕΠΑΡΧΙΩΝ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΘΡΟΝΟΥ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Α',
ΕΤΟΣ ΙΕ',
ΤΕΥΧΟΣ ΛΑ',
ΙΟΥΛΙΟΣ-
ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ
2023

ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΣ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΩΝ ΕΝ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΩ
ΕΠΑΡΧΙΩΝ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΘΡΟΝΟΥ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Α΄, ΕΤΟΣ ΙΕ΄, ΤΕΥΧΟΣ ΛΑ΄,
ΙΟΥΛΙΟΣ-ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2023

ΔΨΔΕΚΔΗΣΟΣ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΩΝ ΕΝ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΩ
ΕΠΑΡΧΙΩΝ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΘΡΟΝΟΥ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Α΄, ΕΤΟΣ ΙΕ΄, ΤΕΥΧΟΣ ΛΑ΄,
ΙΟΥΛΙΟΣ-ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2023
ISSN: 1792-0507

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

Διευθυντής Συντάξεως
Μητροπολίτης Ρόδου Κύριλλος

Μέλη:

1. Ἀθανάσιος Μουστάκης
Τερά Μητρόπολις Κώου καί Νισύρου
2. Πρωτοπρεσβύτερος Ἀμφιλόχιος Σακαλλέρος
Τερά Μητρόπολις Λέρου, Καλύμνου καί Ἀστυπαλαίας
3. Ἀρχιμανδρίτης Καλλίνικος Μαυρολέων
Τερά Μητρόπολις Καρπάθου καί Κάσου
4. Γεώργιος Πετρόπουλος
Τερά Μητρόπολις Σύμης

TAXYΔΡΟΜΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ

«ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΣ»

Ίερά Μητρόπολις Ρόδου - Πλατεία Ἐλευθερίας - Τ.Κ. 85 100 Ρόδος
 Τηλ. 22410-44555, Fax 22410-73480
 e-mail: imrodou@gmail.com

1. 6. 2017. 11:00

ΕΠΙΤΑΔΟΦΟΣ Α.Β.Ε.Ε.

Accepted 12 Jan. 1996 in final form 20 April 1996
 Published online 21 May 1996 in ScienceDirect
 0924-6460/96/\$15.00 © 1996 Elsevier Science B.V.

• **anonymization** – a method of removing or obscuring personally identifiable information from a dataset

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΜΕΡΟΣ Α΄

Πατριαρχικά Μηνύματα

Μήνυμα τῆς Α.Θ.Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου ἐπὶ τῇ ἐορτῇ τῆς Ἰνδίκτου καὶ τῇ ἡμέρᾳ προσευχῆς ὑπὲρ τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος.....	9
Πατριαρχικὴ Ἀπόδειξις ἐπὶ τοῖς Χριστουγέννοις	13

ΜΕΡΟΣ Β΄

Μελέτες

Σαρανταδύο ἀνέκδοτα ἔγγραφα τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρα- τατίας ἀπὸ τό Ἀρχεῖον τῆς Μονῆς τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ Πανορμίτου Σύμης (1827-1869) <i>Δρ Ἰωάννης Ἡλ. Βολανάκης</i>	19
Ἡ Ὅσια Γαβριηλία ἡ ἱεραπόστολος καὶ ἡ διέλευσὶς τῆς ἀπὸ τὸν Κουβαρᾶ τῆς Ἀττικῆς (1966-1968) <i>Ἀρχιμανδρίτης Τιμόθεος Γ. Ἀγγελῆς</i>	151
Ὁ Μητροπολίτης Ἐδέσσης καὶ Πέλλης ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ ΠΑ- ΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ ὡς Πατριαρχικός Ὑψαρχος Δωδεκανήσου (1946-1947) καὶ οἱ πνευματικοὶ δεσμοὶ τοῦ μέ τὴν Ἱερά, Βασιλική, Πατριαρχική, Σταυροπηγιακὴ καὶ Κοινοβιακὴ Μονὴ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ ΚΑΙ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣ- ΤΟΥ νήσου Πάτμου <i>Πρωτοπρεσβύτερος Σπυρίδων Ν. Λόντος</i>	167
Ἑρμηνευτικές, Θεολογικὲς καὶ Φιλοσοφικὲς προϋποθέσεις τοῦ Ἀρείου. Πηγὲς συμβόλου τῆς Νικαίας <i>Ταμαμίδης Κυριάκος</i>	211
Ἡ συμβολὴ τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Βαρνάβα στὴν διάδοσιν τοῦ χριστιανισμοῦ στὴν Πισιδίαν καὶ Μικρὰ Ἀσίαν <i>Χρῆστος Π. Μπαλόγλου</i>	219

Πτυχές τῆς παράδοσης τοῦ μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ μέσα ἀπὸ τίς ἐνορίες τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν <i>Ἀρχιμανδρίτης Θεολόγος Ἀλεξανδράκης, Ἑλένη Λιάπη,</i> <i>Ἀρχιμανδρίτης Μιχαήλ Σταθάκης.....</i>	235
Ὁ «Εἰς τὴν ἑορτὴν τῶν Ἀρχαγγέλων» Ἀνέκδοτος Λόγος τοῦ Ἁγίου Μακαρίου Καλογερᾶ τοῦ Πατμίου <i>Νικόλαος Μάννης.....</i>	253
Ἡ ἱστορία τῆς Σηλυβρίας τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης <i>Δρ Παντελῆς Λεκκοῦ.....</i>	267
Κιγκλιδώματα καὶ σιδεριές στὰ Δωδεκάνησα <i>Δρ Ἀνδρέας Θεοδοσίου.....</i>	281
Γιατί ὑπάρχει τό κακό καὶ ὁ θάνατος; <i>Ἀθανάσιος Μουστάκης.....</i>	479
Διορθόδοξη συνεννόηση καὶ συνεργασία: Ἐπέτειος Ἑκατον- ταετηρίδος ἀπὸ τὴ σύγκληση τοῦ Πανορθοδόξου Συνεδρίου καὶ τὴν ἀπόφαση συγκλήσεως Συνόδου τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν <i>Δρ Ἰωάννης Λαδᾶς.....</i>	489
Ἀκολουθία τῆς ἀγίας καὶ πανευφήμου Παρθενομάρτυρος Ἑλικωνίδος, τῆς ἐν Κορίνθῳ ἀθλησάσης <i>Σεβ. Μητροπολίτης Ρόδου κ. Κύριλλος.....</i>	521

A decorative border with a repeating floral and scrollwork pattern surrounds the central text.

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΑ ΜΗΝΥΜΑΤΑ

ΜΗΝΥΜΑ ΤΗΣ Α.Θ.Π.
ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ
κ.κ. ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΥ
ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΟΡΤΗΣ ΤΗΣ ΙΝΔΙΚΤΟΥ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΗΜΕΡΑΣ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ
ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

† ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΣ
ΕΛΕΩ ΘΕΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ,
ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ
ΠΑΝΤΙ ΤΩ ΠΛΗΡΩΜΑΤΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ, ΧΑΡΙΝ, ΕΙΡΗΝΗΝ ΚΑΙ
ΕΛΕΟΣ ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΥ ΠΑΣΗΣ ΤΗΣ ΚΤΙΣΕΩΣ
ΚΥΡΙΟΥ ΚΑΙ ΘΕΟΥ ΚΑΙ ΣΩΤΗΡΟΣ ΗΜΩΝ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

Τιμιώτατοι ἀδελφοί Ἱεράρχαι καί προσφιλέστατα τέκνα ἐν Κυρίῳ,

Εὐδοκία τοῦ Ἀρχηγοῦ καί Τελειωτοῦ τῆς πίστεως ἡμῶν, εἰσερχόμεθα σήμερον εἰς τό νέον ἐκκλησιαστικόν ἔτος καί ἐορτάζομεν ἐν ψαλμοῖς καί ὕμνοις, διά τριακοστήν πέμπτην φοράν, τήν Ἡμέραν προστασίας τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος.

Χαιρόμεθα διά τήν ἀπήχηση τῶν οἰκολογικῶν πρωτοβουλιῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ὃχι μόνον εἰς τόν χριστιανικόν κόσμον, ἀλλά καί εἰς ἄλλας θρησκείας, εἰς κοινοβούλια καί πολιτικούς, εἰς τόν χῶρον τῆς κοινωνίας τῶν πολιτῶν, τῆς ἐπιστήμης, τῶν οἰκολογικῶν κινήματων καί τῆς νεολαίας. Οὕτως ἢ ἄλλως, ἡ οἰκολογική κρίσις, ὡς παγκόσμιον πρόβλημα, μόνον μέ παγκόσμιον εὐαισθητοποίησιν καί κινητοποίησιν δύναται νά ἀντιμετωπισθῇ.

Ἐκφράζομεν ἐπίσης τήν ἱκανοποίησίν μας, ἐπειδή ἔχει ὀριστικῶς κατανοηθῇ ἡ ἄμεσος συνάφεια οἰκολογικῶν καί κοινωνικῶν προβλημάτων, καί δὴ τό γεγονός ὅτι ἡ καταστροφή τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος θίγει πρωτίστως τοὺς πτωχοὺς τῆς γῆς. Ὁ συνδυασμός

περιβαλλοντικών και κοινωνικών δράσεων αποτελεί έλπιδα διά τό μέλλον, ἐφ' ὅσον μόνον τότε ὑπάρχει βιώσιμος ἀνάπτυξις καί πρόοδος, ὅταν μεριμνῶμεν συγχρόνως διά τήν ἀκεραιότητα τῆς δημιουργίας καί τήν προστασίαν τῆς ἀξιοπρεπείας καί τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου.

Εἶναι χαρακτηριστικόν, ὅτι τονίζεται σήμερον ἡ ἀναγκαιότης μιᾶς «οἰκολογικῆς διευρύνσεως» τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου. Γίνεται μάλιστα λόγος περί «τετάρτης γενεᾶς» δικαιωμάτων, ὁμοῦ μετά τῶν ἀτομικῶν καί πολιτικῶν, κοινωνικῶν καί πολιτισμικῶν καί τῶν δικαιωμάτων ἀλληλεγγύης, ἡ ὁποία ἀναφέρεται εἰς τήν ἐξασφάλισιν τῶν περιβαλλοντικῶν προϋποθέσεων των. Ὁ ἀγών διά τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου δέν εἶναι δυνατόν νά ἀγνοήσῃ τό γεγονός ὅτι αὐτά ἀπειλοῦνται ὑπό τῆς κλιματικῆς ἀλλαγῆς, ὑπό τῆς ἐλλείψεως ποσίμου ὕδατος, εὐφόρου ἐδάφους καί καθαρᾶς ἀτμοσφαίρας, καί γενικώτερον ὑπό τῆς «περιβαλλοντικῆς ὑποβαθμίσεως». Αἱ ἐπιπτώσεις τῆς οἰκολογικῆς κρίσεως ὀφείλουν νά ἀντιμετωπίζονται ἐξόχως εἰς τό ἐπίπεδον τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι αὐτονόητον ὅτι αὐτά, εἰς ὅλας των τάς πτυχάς καί διαστάσεις, ἀποτελοῦν ἀδιάσπαστον ἐνότητα καί ὅτι ἡ προστασία των εἶναι ἀδιαίρετος.

Εἰς αὐτήν τήν συνάφειαν ἀνήκει καί ἡ ἀντιμετώπισις τῶν δεινῶν, τὰ ὁποῖα προεκάλεσεν ἡ ἐπίθεσις τῆς Ρωσσίας κατά τῆς Οὐκρανίας καί συνδέονται μέ φοβερᾶς οἰκολογικάς καταστροφάς. Κάθε πολεμική ἐνέργεια εἶναι καί πόλεμος κατά τῆς κτίσεως, εἶναι μία σοβαρωτάτη ἀπειλή κατά τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος. Ἡ ρύπανσις τῆς ἀτμοσφαίρας, τῶν ὑδάτων καί τοῦ ἐδάφους ἀπό τοὺς βομβαρδισμούς, ὁ κίνδυνος πυρηνικοῦ ὀλοκαυτώματος, ἀπελευθερώσεως ἐπικινδύνου ἀκτινοβολίας ἀπό τοὺς πυρηνικοὺς σταθμούς παραγωγῆς ἡλεκτρικῆς ἐνεργείας, ἡ καρκινογόνος σκόνη τῶν βομβαρδισμένων κτιρίων, ἡ καταστροφή τῶν δασῶν καί ἡ ἀχρήστευσις καλλιεργησίμων ἀγροτικῶν ἐκτάσεων, ὅλα αὐτά μαρτυροῦν ὅτι ὁ λαός καί τό οἰκοσύστημα τῆς Οὐκρανίας ὑπέστησαν καί συνεχίζουν νά ὑφίστανται ἀνυπολογίστους ἀπωλείας. Ἐπαναλαμβάνομεν γεγυῖα τῇ φωνῇ: Νά τερματισθῇ ἀμέσως ὁ πόλεμος καί νά ἀρχίσῃ ὁ εἰλικρινὴς διάλογος.

Ἐνώπιον ὅλων αὐτῶν τῶν προκλήσεων, ἡ Ἁγία τοῦ Χριστοῦ Μεγάλη Ἐκκλησία συνεχίζει τόν ἀγῶνα της ὑπέρ τῆς ἀκεραιότητος τῆς

δημιουργίας, ἐν ἐπιγνώσει ὅτι ἡ μέριμνά της διὰ τό φυσικόν περιβάλλον δέν εἶναι μία πρόσθετος δρᾶσις εἰς τήν ζωήν της, ἀλλά οὐσιαστική ἔκφρασις καί πραγμάτων αὐτῆς, ὡς προέκτασις τῆς Θείας Εὐχαριστίας εἰς ὅλας τὰς μορφάς καί διαστάσεις τῆς καλῆς μαρτυρίας της ἐν τῷ κόσμῳ. Αὕτη ὑπῆρξε καί ἡ τιμαλφεστάτη παρακαταθήκη τοῦ εἰσηγητοῦ τῆς οἰκολογικῆς θεολογίας μακαριστοῦ Μητροπολίτου Περγάμου Ἰωάννου. Τιμῶντες τήν μεγάλην προσφοράν του, κατακλείομεν τό παρόν Πατριαρχικόν Μήνυμα ἐπὶ τῇ ἐορτῇ τῆς Ἰνδίκτου μέ ὅσα ἔγραψε περί τῆς Θείας Εὐχαριστίας ὡς ὀλιστικῆς ἀπαντήσεως εἰς τὰ σύγχρονα περιβαλλοντικά προβλήματα:

«Στήν Θεία Λειτουργία ὁ φυσικός καί ὑλικός κόσμος καί ὅλες οἱ αἰσθήσεις μετέχουν σέ μία ἐνότητα ἀδιάσπαστη. Δέν ὑπάρχει ἀντίθεση μεταξύ ὑποκειμένου καί ἀντικειμενικῆς πραγματικότητος, δέν ὑπάρχει ἡ κατακτητική στάση τοῦ ἀνθρώπινου λόγου ἀπέναντι στόν κόσμο πού τόν περιβάλλει. Ὁ κόσμος δέν κεῖται ἔναντι, δέν (εἶναι) ἀντικείμενον τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλά προσλαμβάνεται καί κοινωνεῖται. Ἡ Θεία Κοινωνία εἶναι ὄχι μόνο ἔνωσή μας μέ τόν Θεό καί τοὺς ἄλλους, ἀλλά καί πρόσληψη τροφῆς, ἀποδοχή καί καταξίωση τοῦ φυσικοῦ μας περιβάλλοντος, ἐνσωμάτωση τῆς ὕλης καί ὄχι χρήση τῆς ὕλης. Ἡ ἱερότητα πού συνοδεύει αὕτη τήν στάση, τό θεῖο ρῖγος πού διαπερνᾷ αὕτη τήν σχέση, εἶναι ὁ ἀντίποδας τῆς Τεχνολογίας καί ἡ ἀπάντηση στό οἰκολογικό μας πρόβλημα. Ἡ Θεία Εὐχαριστία εἶναι καί γι' αὐτόν τόν λόγο ὅ,τι καλύτερο ἔχει νά προσφέρῃ ἡ Ὁρθοδοξία στόν σύγχρονο κόσμο».

Εὐλογημένον ἐκκλησιαστικόν ἔτος, ἀδελφοί καί τέκνα ἐν Κυρίῳ!

Φανάριον, βκγ' Σεπτεμβρίου α'

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως
διάπυρος πρὸς Θεόν εὐχέτης πάντων ὑμῶν

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗ ΑΠΟΔΕΙΞΙΣ ΕΠΙ ΤΟΙΣ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΟΙΣ

† Β Α Ρ Θ Ο Λ Ο Μ Α Ι Ο Σ

ΕΛΕΩ ΘΕΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ,
ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ
ΠΑΝΤΙ ΤΩ ΠΛΗΡΩΜΑΤΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ,
ΧΑΡΙΝ, ΕΛΕΟΣ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗΝ
ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΕΝ ΒΗΘΛΕΕΜ ΓΕΝΝΗΘΕΝΤΟΣ ΣΩΤΗΡΟΣ ΧΡΙΣΤΟΥ

Τιμιώτατοι ἐν Χριστῷ ἀδελφοί Ἱεράρχαι καί πεφιλημένα τέκνα,

Ἐνωθεν εὐδοκίᾳ ἐορτάζομεν καί ἐφέτος ἐν ψαλμοῖς καί ὕμνοις καί ᾠδαῖς πνευματικαῖς τὴν κατὰ σάρκα Γέννησιν τοῦ προαιωνίου Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ, τὴν φανέρωσιν δηλονότι τοῦ μυστηρίου τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου. Κατὰ τὸν Ἅγιον Νικόλαον Καβάσιλαν, τὰ τελούμενα εἰς τὴν Θεῖαν Λειτουργίαν εἶναι «τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου μυσταγωγία», τό δέ ἐν τοῖς προοιμίοις αὐτῆς δοξολογικόν «Εὐλογημένη ἡ Βασιλεία τοῦ Πατρός καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος» μαρτυρεῖ «ὅτι διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου πρῶτον ἐμάνθανον οἱ ἄνθρωποι ὡς εἶη τρία πρόσωπα ὁ Θεός»¹. Ὁ ἱερός πατήρ διακηρύττει ὅτι ὁ Κύριος καὶ Σωτὴρ ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός «τόν ἀληθινόν ἄνθρωπον καὶ τέλειον καὶ τρόπων καὶ ζωῆς καὶ τῶν ἄλλων ἕνεκα πάντων πρῶτος καὶ μόνος ἔδειξεν»².

Ἡ πρόσληψις τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ διάνοξις τῆς ὁδοῦ τῆς κατὰ χάριν θεώσεως εἰς τὸν ἄνθρωπον προσδίδουν εἰς αὐτόν ἀνυπέρβλητον ἀξίαν. Ἡ λήθη αὐτῆς τῆς ἀληθείας ὁδηγεῖ εἰς μείωσιν τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὸ ἀνθρώπινον πρόσωπον. Ἡ ἄρνησις τοῦ ὑψηλοῦ προορισμοῦ

1. Εἰς τὴν Θεῖαν Λειτουργίαν, ΙΒ', ΡΓ 150, 392D.

2. Περί τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς, ΣΤ', ΡΓ 150, 680C.

τοῦ ἀνθρώπου ὅχι μόνον δέν τόν ἀπελευθερώνει, ἀλλά ὁδηγεῖ εἰς ποικίλας συρρικνώσεις καί διχασμούς. Ἄνευ συνειδήσεως τῆς θείας προελεύσεώς του καί τῆς ἐλπίδος τῆς αἰωνιότητος, ὁ ἄνθρωπος δυσκολεύεται νά παραμείνῃ ἀνθρώπινος, ἀδυνατεῖ νά διαχειρισθῇ τὰς ἀντιφάσεις τῆς «ἀνθρωπίνης καταστάσεως».

Ἡ χριστιανική κατανόησις τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως προσφέρει λύσιν τῶν προβλημάτων, τὰ ὅποια δημιουργοῦν ἡ βία, ὁ πόλεμος καί ἡ ἀδικία εἰς τόν κόσμον μας. Ὁ σεβασμός τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου, ἡ εἰρήνη καί ἡ δικαιοσύνη εἶναι δῶρον τοῦ Θεοῦ, ἡ ἐγκαθίδρυσις ὅμως τῆς κομισθείσης ὑπό τοῦ Χριστοῦ εἰρήνης ἀπαιτεῖ συμμετοχὴν καί συνεργίαν τῶν ἀνθρώπων. Ἡ χριστιανική τοποθέτησις εἰς τό θέμα τοῦ ἀγῶνος διὰ τὴν εἰρήνην συγκροτεῖται διὰ τῶν λόγων τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, ὁ ὅποιος εὐαγγελίζεται τὴν εἰρήνην, χαιρετᾷ μέ τό «Εἰρήνη ὑμῖν» καί παροτρύνει τοὺς ἀνθρώπους νά ἀγαποῦν τοὺς ἐχθροὺς των³. Ἡ ἐν Χριστῷ ἀποκάλυψις χαρακτηρίζεται ὡς «εὐαγγέλιον τῆς εἰρήνης»⁴. Αὐτό σημαίνει ὅτι δι' ἡμᾶς τοὺς Χριστιανούς, ἡ ὁδὸς πρὸς τὴν εἰρήνην εἶναι ἡ εἰρήνη, ὅτι ἡ μὴ βία, ὁ διάλογος, ἡ ἀγάπη, ἡ συγχώρησις καί ἡ καταλλαγὴ ἔχουν προτεραιότητα ἀπέναντι εἰς ἄλλας μορφάς ἐπιλύσεως διαφορῶν.

Μέ σαφήνειαν περιγράφεται ἡ θεολογία τῆς εἰρήνης εἰς τό κείμενον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου «“Ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς”. Τό κοινωνικὸ ἦθος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας» (2020): «Τίποτε δέν ἀντιτίθεται περισσότερο στοῦ θέλημα τοῦ Θεοῦ γιὰ τὰ πλάσματά Του πού ἔχουν δημιουργηθεῖ κατ' εἰκόνα καί καθ' ὁμοίωσίν Του, ἀπὸ τὴν βία πού ἀσκεῖται ἐναντίον τοῦ πλησίον... Μποροῦμε ὀρθά νά ἰσχυριστοῦμε ὅτι ἡ βία ἀποτελεῖ τὴν κατ' ἐξοχὴν ἁμαρτία. Πρόκειται γιὰ τὴν τέλεια ἀντίθεση μεταξύ τῆς κτιστῆς μας φύσεως καί τῆς ὑπερφυσικῆς μας κλήσεως πρὸς ἀναζήτησιν τῆς ἀγαπητικῆς ἑνώσεως μέ τόν Θεό καί τόν πλησίον μας... Ἡ εἰρήνη ἀποτελεῖ μία πραγματικὴ ἀποκάλυψιν τῆς βαθύτερης πραγματικότητος τῆς δημιουργίας σύμφωνα πρὸς τό θέλημα τοῦ Θεοῦ, καί τῆς μορφῆς ὅπως τὴν σχεδίασε Ἐκεῖνος κατὰ τίς αἰώνιες βουλές Του»⁵.

3. Βλ. Ματθ. ε', 44.

4. Ἐφεσ. στ', 15.

5. § 42, 43 καί 44.

Ἡ εἰρήνη δέν εἶναι δεδομένη καί αὐτονόητος, ἀλλά χρέος, κατόρθωμα, διαρκῆς μέριμνα καί ἀδιάκοπος ἀγών διά τήν διατήρησίν της. Δέν ὑπάρχουν αὐτοματισμοί καί μόνιμοι συνταγαί. Ἀπέναντι εἰς τάς ἐκάστοτε ἀπειλάς τῆς εἰρήνης ἀπαιτεῖται ἐγρήγορσις, βούλησις διά λύσιν τῶν προβλημάτων διά μέσου τοῦ διαλόγου. Οἱ μεγάλοι ἥρωες τῆς πολιτικῆς εἶναι οἱ ἀγωνισταί τῆς εἰρήνης. Ἡμεῖς συνεχίζομεν νά τονίζωμεν τόν εἰρηνοποιητικόν ρόλον τῶν θρησκειῶν, εἰς μίαν ἐποχὴν κατά τήν ὁποίαν ἀσκεῖται κριτική εἰς τάς θρησκείας, ἐπειδή, ἀντί νά ἀναδεικνύωνται δυνάμεις εἰρήνης, ἀλληλεγγύης καί καταλλαγῆς, τροφοδοτοῦν τόν φανατισμόν καί τήν βίαν «ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ». Πρόκειται περί ἀλλοτριώσεως τῆς θρησκευτικῆς πίστεως καί ὄχι περί συμφυοῦς μέ αὐτήν φαινομένου. Ἡ γνησίᾳ πίστις εἰς τόν Θεόν εἶναι ὁ αὐστηρότερος κριτής τοῦ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ. Αἱ θρησκεῖαι εἶναι οἱ φυσικοὶ σύμμαχοι ὅλων τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι ἀγωνίζονται διά τήν εἰρήνην, τήν δικαιοσύνην καί τήν προστασίαν τῆς κτίσεως ἀπό τήν ἀνθρωπογενῆ καταστροφήν.

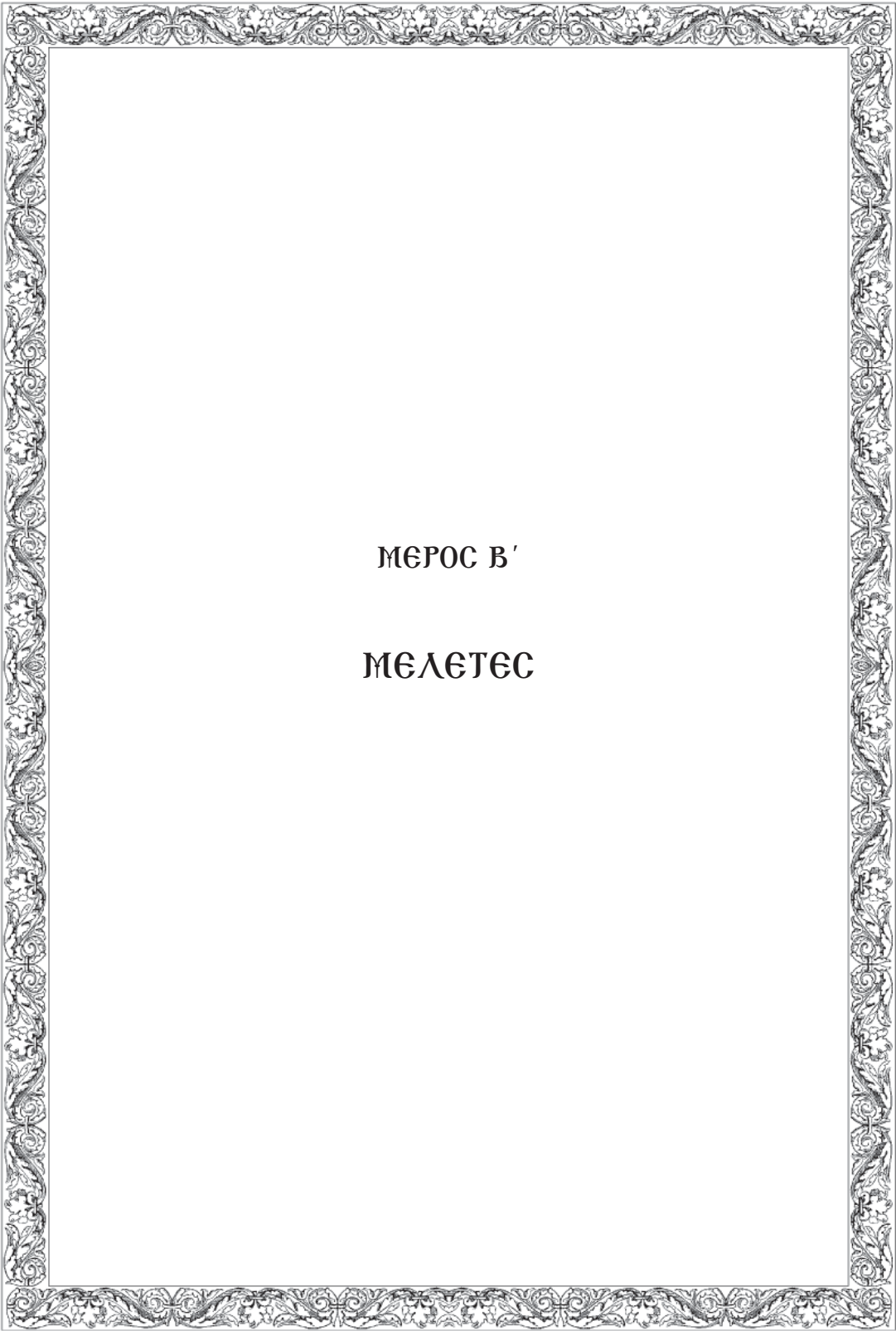
Ἡ ἀνθρωπότης τιμᾷ ἐφέτος τήν 75ην ἐπέτειον τῆς Οἰκουμενικῆς Διακηρύξεως τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου (10 Δεκεμβρίου 1948), ἡ ὁποία ἀποτελεῖ σύνοψιν τῶν θεμελιωδῶν ἀνθρωπιστικῶν ἰδεωδῶν καί ἀξιῶν, «τό κοινόν ἰδανικόν, εἰς τό ὁποῖον πρέπει νά κατατείνουν ὅλοι οἱ λαοί καί ὅλα τά ἔθνη». Τά δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου, κεντρικόν σημεῖον ἀναφορᾶς τῶν ὁποίων εἶναι ἡ προστασία τῆς ἀνθρωπίνης ἀξιοπρεπείας καί τῶν ἀτομικῶν, κοινωνικῶν, πολιτισμικῶν, οικονομικῶν καί περιβαλλοντικῶν ὅρων της, κατανοοῦνται εἰς τήν ἀρχικὴν δυναμικὴν των, ἐάν ἀναγνωρισθοῦν ὡς θεμέλιον καί κριτήριον τῆς παγκοσμίου εἰρήνης, τήν ὁποίαν συνδέουν μέ τήν ἐλευθερίαν καί τήν δικαιοσύνην. Ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ, τό μέλλον τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καί τῆς εἰρήνης συνδέεται καί μέ τήν συμβολήν τῶν θρησκειῶν εἰς τήν ὑπόθεσιν τοῦ σεβασμοῦ καί τῆς πραγματώσεώς των.

Μέ τοιαύτας σκέψεις καί ἐόρτια αἰσθήματα, ἐν πλήρει βεβαιότητι ὅτι ἡ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας καθ' ἑαυτήν ἀποτελεῖ ἀντίστασιν εἰς τόν ἀπανθρωπισμόν, ἀπό ὅπου καί ἂν αὐτός προέρχεται, καλοῦντες πάντας ὑμᾶς εἰς τόν καλόν ἀγῶνα τῆς οἰκοδομῆς ἐνός πολιτισμοῦ εἰρήνης καί καταλλαγῆς, εἰς τόν ὁποῖον ὁ ἄνθρωπος θά βλέπῃ εἰς τό πρόσωπον τοῦ συνανθρώπου του τόν ἀδελφόν καί τόν φίλον καί ὄχι

τόν ἐπίβουλον καί τόν ἐχθρόν, καί ὑπενθυμίζοντες εἰς ὑμᾶς πάντας, ἀδελφοί καί τέκνα, ὅτι τά Χριστούγεννα εἶναι καιρός αὐτογνωσίας καί εὐχαριστίας, ἀποκαλύψεως τῆς διαφορᾶς μεταξύ Θεανθρώπου καί «άνθρωποθεοῦ», συνειδητοποιήσεως τοῦ «μεγάλου θαύματος» τῆς ἐν Χριστῷ ἐλευθερίας καί τῆς ἰάσεως τοῦ «μεγάλου τραύματος» τῆς ἀλλοτριώσεως ἀπό τόν Θεόν, κλίνομεν εὐλαβῶς τό γόνυ ἐνώπιον τῆς κρατούσης ἐν ταῖς ἀγκάλαις αὐτῆς τόν σαρκωθέντα Λόγον Θεομήτορος Μαριάμ, μεταφέροντες δέ πρός ὑμᾶς τήν εὐλογίαν τῆς Μητρός Ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, εὐχόμεθα αἰσιον, ὑγιερών, εὐκαρπον, εἰρηνικόν καί εὐφρόσυνον τόν ἐπερχόμενον νέον ἐνιαυτόν τῆς χρηστότητος τοῦ Κυρίου.

Χριστούγεννα ,βγκ΄

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως
διάπυρος πρός Θεόν εὐχέτης πάντων ὑμῶν

A decorative border with a repeating floral and scrollwork pattern surrounds the central text.

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΜΕΛΕΤΕΣ

Δρ ΙΩΑΝΝΗΣ ΗΛ. ΒΟΛΑΝΑΚΗΣ

Ἔφορος Ἀρχαιοτήτων Ε.Τ.

ΣΑΡΑΝΤΑΔΥΟ ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΕΓΓΡΑΦΑ
ΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ
ΑΠΟ ΤΟ ΑΡΧΕΙΟΝ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΤΟΥ ΤΑΞΙΑΡΧΟΥ
ΜΙΧΑΗΛ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ ΣΥΜΗΣ (1827-1869)

*Ἀφιερώνεται εἰς τὴν ἱεράν μνήμην τοῦ ἀοιδίου
Ἀρχιμ. Μακαρίου Ἰω. Μουθούνη, Νισυρίου (*περ. 1810, †1895),
Καθηγ. τῆς Ἱ. Μ. Παναγίας Σπηλιανῆς Νισύρου (1856-1879)
καί τῆς Ἱ. Μ. Πανορμίτου Σύμης (1879-1890)¹*

«ἦθος, ἀνθρώπῳ δαίμων»²

Ἦτοι, σέ ἐλεύθερη ἀπόδοση: «Τό ἦθος εἶναι ἐκεῖνο, τό ὁποῖο
δημιουργεῖ, διαμορφώνει καί κατευθύνει τή μοῖρα τοῦ ἀνθρώπου».

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Ἡ Ἱερά Μονή τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ Πανορμίτου Σύμης

Ἡ Μονή τοῦ Παμμεγίστου Ταξιάρχου Μιχαήλ τοῦ Πανορμίτου
ἢ Πανερμιώτη εὐρίσκεται στή Σύμη καί ἐπὶ αἰῶνες ἀποτελεῖ
ἓνα ἀπό τά σημαντικότερα προπύργια τῆς Χριστιανικῆς Ὁρθοδό-
ξου Ἐκκλησίας. Ἡ Μονή αὕτη κατά τή μακρά περίοδο τῆς ἱστορίας

1. Ἀποκάλυψις ιδ', 13: «Μακάριοι οἱ νεκροὶ οἱ ἐν Κυρίῳ ἀποθνήσκοντες ἀπ' ἄρτι.
ἵνα ἀναπαύσωνται ἐκ τῶν κόπων αὐτῶν. Τὰ δὲ ἔργα αὐτῶν ἀκολουθεῖ μετ' αὐτῶν».

2. Ἡράκλειτος ὁ Ἐφέσιος, Προσωκρατικός φιλόσοφος, ὁ ἐπονομαζόμενος καί
Σκοτεινός (Ἔφεσος, περίπου 544-484 π.Χ.).

της γνώρισε περιόδους μεγάλης άκμης, αλλά, ως ήταν φυσικό και άναμενόμενο και περιόδους κάμψης, ύφεσης και παρακμής³.

Ἡ Μονή αὐτή ἀπετέλεσε καί συνεχίζει νά ἀποτελεῖ μέχρι σήμε-
ρα, ὄχι μόνο ἓνα θρησκευτικό, λατρευτικό καί πνευματικό κέντρο,
ἀλλά καί κέντρο παιδευτικό, καλλιτεχνικό καί πολιτιστικό.

Χιλιάδες προσκυνητές ἀπό ὅλο τόν κόσμο, Χριστιανοί καί μή,
ἐπισκέπτονται κατ' ἔτος τή Μονή, προκειμένου νά προσκυνήσουν
τή θαυματουργό εἰκόνα τοῦ Παμμεγίστου Ταξιάρχου Μιχαήλ τοῦ
Πανορμίτου, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τό «Παλλάδιον» τῆς ὁμωνύμου Μο-
νῆς, νά θαυμάσουν τούς θησαυρούς της, νά ἀπολαύσουν τήν ἐκ-
πληκτικῆς ὁμορφιᾶς φύση, νά ἀρῶν νέες δυνάμεις γιά νά συνεχί-
σουν τόν καθημερινό ἀγώνα τῆς ζωῆς καί νά εὕρουν ἀνάπαυση καί
ψυχική ἡρεμία.

2. Τά ἔγγραφα τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Σύμης

Ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου εἶναι κάτοχος ἑνός πλουσίου Ἀρχείου,
στό ὁποῖο φυλάσσονται πολυάριθμα παλαιά πρωτότυπα ἔγγραφα,
χειρόγραφα, παλαιότυπα, σπάνιες ἐκδόσεις κ.λπ. Ἡ μελέτη καί ἡ δη-
μοσίευση τῶν ἐγγράφων αὐτῶν βοηθεῖ στήν τεκμηρίωση τῆς ἱστο-
ρίας τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου. Σέ αὐτά περιέχονται πολύτιμες
πληροφορίες, οἱ ὁποῖες συμβάλλουν, εἴτε στήν ἐπιβεβαίωση ὁρισμέ-
νων ἀπόψεων πού ἔχουμε γιά τή Μονή, εἴτε στήν ἀναθεώρηση ἄλ-
λων, εἴτε τέλος στή συμπλήρωση αὐτῶν.

Σημειωτέον, ὅτι τά ἔγγραφα τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου ἀπο-
τελοῦν ἱστορικές πηγές μεγάλης ἀξίας, ὅμως, θά πρέπει νά λάβουμε
ὑπόψη μας, ὅτι κατά τήν ἐπεξεργασία καί τήν ἀξιοποίηση αὐτῶν
ἀπαιτοῦνται μεταξύ ἄλλων καί τά ἑξῆς:

- (1) Λογική ἐπεξεργασία τῶν δεδομένων.
- (2) Ἀσκηση κριτικῆς τῶν ὑπ' αὐτῶν παρεχομένων πληροφοριῶν.
- (3) Αὐστηρός ἔλεγχος τῶν ἀποφάνσεων.

Ὁ ἱστορικός Θουκυδίδης ὁ Ἀθηναῖος (*460, †380 περίπου)⁴ ἀνα-

3. Γ. Πετρόπουλος, *Μονή Πανορμίτου* 2020, σ. 1 κ.ἑξ.

4. Εἶναι ἀξιοσημείωτο, ὅτι ὁ Θουκυδίδης στήν προμετωπίδα τοῦ βιβλίου του
«Ἀθηναίων Ἱστορία ἢ *Εὐγενής*» ἔβαλε τά ἐπόμενα: «Εἰ σοφός εἶ, λάβε με εἰς
χεῖρας. Παῦροι δ' ἀγάσαντο Θουκυδίδην Ὀλόρου, Κεκροπίδι τὸ γένος».

φέρει στό περίφημο *Προοίμιο* της *Ιστορίας* του⁵, ότι δέν ἀρκεῖ νά βεβαιωθοῦμε, ὅτι αὐτός πού μᾶς ἔδωσε τήν εἶδηση, εἶδε ἢ ἄκουσε τό γεγονός πού ἀναφέρει, ἀλλά πρέπει νά ἐξετάσουμε ἂν ἦταν καί ἱκανός νά ἰδεῖ καί νά ἀκούσει μέ ἀκρίβεια, ἂν ἦταν ἀκόμη διατεθειμένος νά ἰδεῖ καί νά ἀκούσει μέ προσοχή καί ἀντικειμενικότητα, ἂν εἶχε ἐπίσης τή βούληση, νά μᾶς μεταφέρει αὐτό πού εἶδε ἢ ἄκουσε, μέ τήν πρόθεση νά μᾶς δώσει μιά σωστή πληροφορία ἢ τόν παρόρμησαν σέ αὐτή τήν πράξη ἄλλα ἐλατήρια καί ποῖα⁶.

Εἶναι ἀξιοσημείωτο, ὅτι τά ἔγγραφα τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, τά ὁποῖα παρουσιάζονται στή μετά χεῖρας ἐργασία εἶναι ὡς ἐπὶ τό πλεῖστον διοικητικοῦ, τεχνικοῦ καί οἰκονομικοῦ περιεχομένου. Θά ἦταν λάθος νά ἀναζητεῖ σέ αὐτά κάποιος θρησκευτικοῦ, θεολογικοῦ, δογματικοῦ καί ἠθικοῦ περιεχομένου ἔννοιες.

Αὐτές εὐρίσκονται ἐπίσης σέ παλαιά, ἀλλά ἄλλου εἶδους χειρόγραφα τῆς Μονῆς αὐτῆς, τά ὁποῖα θά πρέπει μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου νά μελετηθοῦν, νά περιγραφοῦν λεπτομερῶς, νά σχολιαστοῦν καί νά δημοσιευθοῦν, διότι δι' αὐτῶν τεκμηριώνεται, τόσο ὁ πνευματικός βίος τῆς Μονῆς, ὅσον καί ἡ εὐεργετική ἐπίδραση τήν ὁποία ἤσκησε ἡ Μονή κατά τήν πάροδο τῶν αἰώνων ἐπὶ τῶν πιστῶν Χριστιανῶν καί μάλιστα σέ καιρούς χαλεπούς. Ὁ γράφων ἔχει ἤδη προβεῖ στήν ὁλοκλήρωση δύο σχετικῶν ἐργασιῶν⁷, καί ἡ μετά χεῖρας ἐργασία ἀποτελεῖ τήν τρίτη κατά σειρά σχετική μέ τά ἔγγραφα τοῦ Πανορμίτου μελέτη⁸.

5. Θουκυδίδης, *Ἀθηναίων Ἱστορία* Α20-22.

6. Ὁ Θουκυδίδης ἐπίσης ἀναφέρει: «Ἀταλαίπωρος τοῖς πολλοῖς ἡ ζήτησις τῆς ἀληθείας καί ἐπὶ τὰ ἐτοῖμα μᾶλλον τρέπονται», δηλ., τόσο ἀπρόθυμοι εἶναι οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι ὡς πρὸς τήν ἀναζήτηση τῆς ἀληθείας ὥστε στρέφονται περισσότερο σέ ὅ,τι βρίσκουν ἔτοιμο. Εὐαγγ. Παπανοῦτσος, *Πρακτικὴ Φιλοσοφία* 1973, σ. 56.

7. Πρόκειται γιὰ τίς μελέτες: α) Ἱ. Βολανάκης, *Πενήντα ἀνέκδοτα ἔγγραφα τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας ἀπὸ τό Ἀρχεῖον τῆς Μονῆς τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ Πανορμίτου Σύμης (1742-1867)*, Περιοδικόν «ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΣ», τ. ΚΘ' (Ἀθῆναι 2022), σ. 181-290. β) Ἱ. Βολανάκης, *Πενηταδύο ἀνέκδοτα ἔγγραφα τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας ἀπὸ τό Ἀρχεῖον τῆς Μονῆς τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ Πανορμίτου Σύμης (1843-1849)*, Περιοδικόν «ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΣ», τ. Λ' (Ἀθῆναι 2023), σ. 143-282.

8. Ὁ γράφων ἐπιθυμεῖ νά ἐκφράσει καί ἀπὸ τῆ θέσης αὐτῆς τίς θερμές του εὐχαριστίες πρὸς ὅλους ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι κατὰ διαφόρους τρόπους τοῦ συμπαρε-

Ἡ ἔρευνα καί ἡ μελέτη συνεχίζονται καί ὁ γράφων εὐελπιστεῖ ὅτι προσεχῶς θά ἀκολουθήσει ἡ ἔκδοση καί ἄλλων σχετικῶν μελετῶν⁹, ὥστε νά γίνει εὐρύτερα γνωστός ὁ πλοῦτος τῶν πληροφοριῶν, τῶν περιλαμβανομένων στά ἔγγραφα τοῦ Ἀρχείου τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Σύμης.

στάθησαν, τόν ἐβοήθησαν καί συνέβαλαν οὐσιαστικά στήν ὁλοκλήρωση τῆς παρούσης μελέτης. Εἰδικότερα εὐχαριστῶ τούς ἑξῆς: 1) Τόν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Ρόδου κ.κ. Κύριλλον (Κογεράκη), ὁ ὁποῖος ἐνέκρινε τή δημοσίευση τῆς μετά χεῖρας ἐργασίας στό περιοδικόν «ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΣ», πού ἐκδίδουν οἱ Μητροπόλεις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου τῆς Δωδεκανήσου, 2) τόν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Σύμης, Τήλου, Χάλκης καί Καστελλορίζου κ.κ. Χρυσόστομον Β' (Πίτση), ὁ ὁποῖος ἐμπιστεύθηκε τόν γράφοντα καί τοῦ ἀνέθεσε τή μελέτη καί τή δημοσίευση τῶν χειρογράφων αὐτῶν, 3) τόν Πανοσιολογιώτατον Ἀρχιμανδρίτην κ. Ἀντώνιον Πατρόν, Καθηγούμενον τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ταξιάρχου Μιχαήλ Πανορμίτου Σύμης, παλαιόν φίλον καί συμπαραστάτην, καθὼς καί τό προσωπικό τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, γιά τή φιλόφρονα ὑποδοχή καί τήν ἐπαινετημένη φιλοξενία τοῦ γράφοντος στή Μονή τοῦ Πανορμίτου, 4) τόν Γραμματέα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Σύμης, Τήλου, Χάλκης καί Καστελλορίζου κ. Γεώργιον Πετρόπουλον, παλαιόν φίλον, γιά τή συμπαράσταση καί βοήθειά του, 5) τήν κ. Μαρία Γκούμα, γιά τήν ἀρίστη ἐργασία τήν ὁποία ἐπετέλεσε, μέ τήν ψηφιοποίηση καί μεταφορά σέ ἠλεκτρονική μορφή τῶν χειρογράφων τοῦ Πανορμίτου, γεγονός, τό ὁποῖο διευκόλυνε τά μέγιστα τόν γράφοντα, 6) τούς κατά καιροῦς Φύλακες Ἀρχαιοτήτων Σύμης, γιά τήν πολύπλευρη καί πολύτιμη βοήθειά των, 7) τούς φιλοπρόδους καί φιλόξενους κατοίκους τῆς νήσου Σύμης, γιά τή φιλόφρονα ὑποδοχή καί τίς πληροφορίες των καί τέλος 8) τή φιλόστορα, φιλότεχνο καί φιλόμουσο σύζυγόν μου καί συνεργάτιδα, Δρ Μαρία Gehlhoff-Βολανάκη, Ἱατρό, τά παιδιά μας Ἠλία καί Χριστίνα καί τίς ἐγγονές μας Ἀντιγόνη καί Νεφέλη Θ. Ἀρβανίτη, γιά τήν ἠθική συμπαράσταση, κατανόηση καί πολύπλευρη βοήθειά των.

9. Ὁ γράφων ἀσχολούμενος μέ τή μελέτη, τήν ἔρευνα, τόν σχολιασμό καί τή δημοσίευση τῶν ἐγγράφων τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, ἀλλά καί κατά τή συγγραφή τῶν διαφόρων ἄλλων ἐργασιῶν καί μελετῶν του, ἔχει πάντοτε κατά νοῦν, μεταξύ ἄλλων καί τά ἐπόμενα: 1) Ξενοφῶντος Ἀπομνημονεύματα, βιβλίον 2ον, κεφ. 8, §5: «Οὐ πάννυ γε ῥαδιόν ἐστιν εὐρεῖν ἔργον ἐφ' ᾧ οὐκ ἂν τις αἰτίαν ἔχοι. Χαλεπὸν γάρ οὕτω τι ποιῆσαι ὥστε μηδὲν ἁμαρτεῖν, χαλεπὸν δὲ καὶ ἀναμαρτήτως τι ποιήσαντα, μὴ ἀγνώμονι κριτῇ περιτυχεῖν». 2) Θεοδωρήτου Κύρου, Ἑρμηνεία εἰς τὸν Προφήτην Μαλαχίαν, κεφ. 4: «Εἰ δέ τι τῶν προφητικῶν ῥητῶν τὴν ἡμετέραν ὑπερέβη κατάληψιν, συγγνώμην τῇ τῆς φύσεως ἀσθενείᾳ καὶ τὸ λείπον προσθεῖναι, τὸν δὲ σκοπὸν ἐπαινέσαι καὶ προσευχὰς ἀντιδοῦναι τοῖς πόνοις».

ΚΥΡΙΩΣ ΜΕΡΟΣ

ΤΑ ΕΓΓΡΑΦΑ

Ι. ΠΩΛΗΤΗΡΙΟΝ ΑΚΙΝΗΤΟΥ ΜΕ ΔΥΟ ΕΛΑΙΟΔΕΝΔΡΑ, ΥΠΟ ΜΑΡΙΑΣ Γ. ΚΑΒΑΣΙΛΑ, ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΟΡΗ ΤΟΥ ΣΤΑΥΡΙΑΝΟΥ ΚΑΤΖΙΛΗ: 25-03-1827

[Αρχείο Μονής Πανορμίτου Σύμης, Κώδικας 1, αρ. 100, p3270190]

1) Περίληψη

Ἡ Μαρία, θυγατέρα τοῦ Γεωργίου Καβάσιλα πωλεῖ χωράφι μέ δύο ἐλαιόδενδρα στήν κόρη τοῦ Σταυριανοῦ Κατζίλη, τῆς ὁποίας δέν ἀναφέρεται τό ὄνομα, ἔναντι τοῦ τιμήματος τῶν εἰκοσιτριῶν (23) γροσίων καί πρὸς ἀσφάλεια τῆς ἀγοραστρίας συνετάγη τό ἔγγραφο αὐτό, τό ὁποῖο ἐπέχει θέση Συμβολαίου ἀγοραπωλησίας.

2) Κείμενο

«1/Διά τοῦ παρόντος [Ἐμμεαρτύρου] Γράμματος γίνεται δῆλον, ὅτι [ἐγώ], ἡ 2/Μαρία, θυγάτηρ Γεώργη Καβάσιλα¹⁰, πουλῶ δύο (2) ἐλαίαις 3/εἰς τό Τολή¹¹, εἰς τούς Μαντάλους¹² [καί] τό χωράφι, τοῦ Σταυρια⁴/νοῦ τοῦ Κατζίλλη¹³ τῆς κόρης, διά γρ(όσια) εἴκοσι τρία (23), τά ὁποῖ5/α καί ἔλαβα ἀπό τās χεῖρας της.

Διό ἔγινε τό παρόν 6/καί ἐδόθη εἰς χεῖρας της.

7/Ἡ εἰρημένη Μαρία, θυγάτηρ Γεώργη Καβάσιλα.

8/Γεώργιος, υἱός Ἀντώνη¹⁴ ὑπόσχομαι.

10. Καβάσιλας, ὁ: τό ἐπώνυμο αὐτό εἶναι παλαιότατο καί ἀπαντᾷ καί σήμερα.

11. Τολή, τό: μικροτοπωνύμιο στήν περιοχή τῶν Μανδάλων. Πιθανῶς ἀπό τό θόλος, ὁ = θολωτό κτίσμα. Ζ.Τσιρπανλῆς, *Νίσυρος* 2018, σ. 1133 καί 1430.

12. Εἰς τούς Μαντάλους: τοπωνύμιο. Μάνδαλος ἢ Μάνταλος, Μάνταλο, τό = ὁ σύρτης, μέ τόν ὁποῖον κλείεται ἡ θύρα.

13. Κατζίλης, ὁ: ἐπώνυμο, τό ὁποῖο διατηρεῖται καί σήμερα ὡς «Κατσιλῆς».

14. Γεώργιος, υἱός Ἀντώνη: φαίνεται, ὅτι κατὰ τό ἔτος 1827, δέν εἶχαν ἀκόμη καθιερωθεῖ τά ἐπώνυμα ὡς ὑποχρεωτικά, ἔνεκα τοῦ λόγου αὐτοῦ ἀναφέρεται ὁ Γεώργιος ἀπλά ὡς «υἱός Ἀντώνη» καί δέν καταγράφεται τό ἐπώνυμο αὐτοῦ. Πρβλ. «Σωκράτης Σωφρονίσκου, Θουκυδίδης Ὀλόρου κ.λπ.» στήν ἀρχαία Ἀθήνα.

9/1827, Μαρτίου 25.

10/Κυριακός, Νικόλα Χάσχα¹⁵ υἱός, ἔγραφα».

[Κάτω καί δεξιὰ ἔχει τεθεῖ στρογγύλη σφραγίδα, τῆς ὁποίας δέν διακρίνεται ἡ ἐπιγραφή].

3) Παρατηρήσεις

1) Ἐντύπωση προκαλεῖ τό Ἐμμάρτυρον αὐτό Γράμμα-Συμβόλαιον ἀγοραπωλησίας, γιά τή λιτότητα, ἀπλότητα, συντομία, ἀκρίβεια, σαφήνεια καί πληρότητα αὐτοῦ, σέ σύγκριση μέ τά σημερινά μακροσκελῆ, βεβαρημένα μέ νομικούς ὅρους καί ἐνίοτε μέ δυσνόητες ἐκφράσεις Συμβόλαια.

2) Γραφέας τοῦ Ἐμμαρτύρου αὐτοῦ Γράμματος εἶναι ὁ Κυριακός Νικολάου Χάσχα.

II. ΑΦΙΕΡΩΣΗ ΑΚΙΝΗΤΟΥ ΥΠΟ ΣΕΒΑΣΤΗΣ Κ. ΚΟΡΑΣΑΝΗ, ΠΡΟΣ ΤΗ ΜΟΝΗΝ ΤΟΥ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ ΣΥΜΗΣ: 21-05-1827

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, Κώδικας 1, ἀρ. 101, p3270191]

1) Περίληψη

Ἡ Σεβαστή Κ. Κορασάνη μέ δική της ἐλεύθερη προαίρεση καί μέ τή σύμφωνη γνώμη τῶν παιδιῶν της, ἀφιερώνει τό μερίδιο ἀκινήτου αὐτῆς, τό ὁποῖο ἔχει ἀπό κοινοῦ μέ τή Μαρία Ξανθοῦ στήν περιοχή Ἀχλάδι, στήν Ἱερά Μονή τοῦ Πανορμίτου Σύμης, προκειμένου νά μνημονεύονται ὑπό τῶν Πατέρων τῆς Μονῆς κατά τή Θεία Λειτουργία καί τίς ἄλλες Ἱερές Τελετές τά ὀνόματα τῶν γονέων αὐτῆς καί τό δικό της.

2) Κείμενο

«1/Διά τοῦ παρόντος φανεροῦται, ὅτι ἰδίᾳ γνώμη καί προαιρέσει, ἀφιερῶ²/νῶ ἐγώ, ἡ Σεβαστή¹⁶ Κώνστα Κορασάνη¹⁷, μέ τήν θέ-

15. Νικόλας Χάσχα, ὁ: τό ἐπώνυμο διατηρεῖται καί σήμερα ὡς «Χάσκας».

16. Σεβαστή, ἡ: γυναικεῖο βαπτιστικό ὄνομα, σύνηθες καί σήμερα στή Σύμη, Ρόδο, Κῶ κ.λπ. Σημειωτέον, ὅτι ὁ Ρωμαῖος Αὐτοκράτορας προσεφωνεῖτο Augustus = Σεβαστός καί ἡ Αὐτοκράτειρα Augusta = Σεβαστή. Ἐπίσης πρὸς τιμὴν τοῦ Αὐτοκράτορος Ὁκταβιανοῦ Αὐγούστου (63 π.Χ. - 14 μ.Χ.) ὁ ἔκτος μῆνας τοῦ Ρωμαϊκοῦ Ἡμερολογίου ὀνομάσθηκε Αὐγουστος.

17. Κορασάνη, ἡ: ἐπίθετο. Πιθανῶς ἐτυμολογικά σχετίζεται πρὸς ἀπὸ «τό κο-

λῃσιν τῶν παιδιῶν μου, 3/εἰς τό Ἱερὸν Μοναστήριον τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ, ἐπονομαζομένου Πανερ⁴/μιώτῃ¹⁸, τό μερίδιόν μου ἀπὸ τὰ Πλατεία¹⁹, ὅπου ἔχω μέ τὴν Μαρίαν Ξαν⁵/θοῦ εἰς τό Ἀχλάδι²⁰ καὶ τό ἀφιερῶν διὰ μνημόσυνον δικόν 6/μου καὶ τῶν γονέων μου, ἵνα μνημονεύονται τὰ ὀνόματά μας 7/ἐν ταῖς θείαις Τελεταῖς τῶν Πατέρων τοῦ αὐτοῦ Μοναστηρίου.

Ὅθεν ἀ⁸/πὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τό ἐξῆς θέλῃ ἐξουσιάζεται τό μερίδιόν μου ἀπὸ τό 9/Ἱερὸν Μοναστήριον, ὡς κτῆμα αὐτοῦ ἴδιον, ἀδιάσπαστον²¹ καὶ 10/ὡς θέλῃ ἅς τό κάμνη, χωρὶς ἐμπόδιον.

Διὸ ἐγράφη τό πα¹¹/ρόν καὶ ἔστω εἰς ἔνδειξιν. Τῇ κα' ,αωκζ', Μαΐου. Σύμη.

12/Ἡ Εἰρημένη Σεβαστή [Κώνστα Κορασάνη]».

3) Παρατηρήσεις

1) Ἡ Σεβαστή, θυγατέρα τοῦ Κώνστα Κορασάνη, μητέρα περισσότερων τέκνων, μέ ἐλεύθερη προαίρεση ἀποφασίζει καὶ δωρίζει ὀρισμένα ἀκίνητα αὐτῆς στή Μονή τοῦ Πανορμίτου Σύμης, προκειμένου νά μνημονεύεται τό ὄνομά της καὶ τῶν γονέων αὐτῆς, κατὰ τίς Ἱερές Τελετές τῆς Μονῆς.

2) Ἐπρόκειτο γιὰ παλαιὰ εὐσεβὴ συνήθεια, ἡ ὁποία ἐν μέρει διατηρεῖται καὶ μέχρι σήμερα. Διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ ὁ δωρητής ἢ ἡ δωρήτρια ἡρεμεῖ ἐσωτερικά καὶ ἱκανοποιεῖται.

3) Μεταξύ ὀρισμένων θρησκευολόγων ὑποστηρίζεται ἡ ἄποψη, ὅτι στίς περιπτώσεις αὐτές, οἱ ὁποῖες ἀπαντοῦν σχεδόν σέ ὅλες τίς θρησκεῖες, κατὰ βάθος ἐπικρατεῖ ἡ πρωτόγονη ἀντίληψη τοῦ δίδω καὶ δίδεις (Do - das). Προσφέρω κάτι ὑλικό καὶ χειροπιαστό στό θεῖον γενικῶς καὶ ἀναμένω ἀνταπόδοση, εἴτε σέ ὑλικά ἢ σέ αὐλα ἀγαθά.

ρασάνη» = μεῖγμα κονιορτοποιημένου κεραμιδιοῦ, ἄμμου καὶ ἀσβέστου. Πρόκειται γιὰ ὑδραυλικό κονίαμα σέ εὐρεία χρήση ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα μέχρι τὴν ἀνακάλυψη τοῦ σκυροδέματος (τσιμέντου).

18. Πανερμιώτης, ὁ: ἐπίσης ἡ Μονή σέ ἄλλα ἔγγραφα ὀνομάζεται καὶ Πανερμινιώτης, Πανορμιώτης, Πανορμίτης κ.λπ.

19. Πλατεία, τὰ: πλατώματα, ἐπίπεδα ἄνθηρα γῆς, μικρές κοιλάδες.

20. Εἰς τό Ἀχλάδι: τοπωνύμιο.

21. Ἀδιάσπαστο, τό: σέ ἄλλες περιπτώσεις ἀναφέρεται: ἀναπόσπαστον.

**III. ΝΟΤΑΡΙΑΚΗ ΑΠΟΔΕΙΞΙΣ – ΑΝΤΑΛΛΑΓΗ ΑΚΙΝΗΤΩΝ,
ΜΕΤΑΞΥ ΙΩΑΝΝΟΥ, ΥΙΟΥ ΧΑΤΖΗ-ΒΑΣΙΛΗ ΤΗΛΙΑΚΟΥ
ΚΑΙ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ ΝΕΟΦΥΤΟΥ, ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΜΟΝΗΣ
ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ ΣΥΜΗΣ: 17-07-1828**

[Αρχείο Μονής Πανορμίτου Σύμης, Κώδικας 1, αρ. 103, p3270193]

1) Περίληψη

Ὁ κάτοικος τῆς Σύμης Ἰωάννης, υἱός τοῦ Χατζῆ-Βασίλη Τηλιακοῦ καί τῆς Ἄννης Νικήτα Μοστριοῦ, ἀπό μέρος τῆς προίκας τῆς μητέρας τοῦ Ἄννης, κληρονόμησε ἕναν ἀμπελότοπο στόν Κάμπο τῆς Νερᾶς καί ἀνατολικά τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Ἐκεῖνος συνεφώνησε μέ τόν Ἀρχιμανδρίτη Νεόφυτο, Ἡγούμενο τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου τήν ἀνταλλαγή τοῦ ἀμπελότοπου αὐτοῦ, μέ ἕνα ἀγροτεμάχιο, πού ἀποτελεῖ ἰδιοκτησία τοῦ Μοναστηρίου τοῦ Σωτῆρος τῆς Νερᾶς καί τό ὁποῖο κεῖται στήν περιοχὴ Εἰσος καί μάλιστα συνορεύει μέ δικό του ἀγροτεμάχιο, ἥτοι ἰδιοκτησίας τοῦ Ἰωάννου Τηλιακοῦ.

Σημειωτέον, ὅτι τόν ἀμπελότοπο στόν Κάμπο τῆς Νερᾶς, πρώην ἰδιοκτησία Ἰωάννου Τηλιακοῦ, θά τόν ἐξουσιάζει ἀπό τοῦδε καί στό ἐξῆς τό Μοναστήριον τοῦ Σωτῆρος τῆς Νερᾶς.

Πρός ἐπιβεβαίωση αὐτῆς τῆς ἀνταλλαγῆς ἀκινήτων συνετάχθη καί τό παρόν Νοταριακό Ἐγγραφο.

2) Κείμενο

«1/Διά τῆς παρούσης μου Νοταριακῆς Ἀποδείξεως καί ἰδιοχείρου μου Βεβαιώσεως, φανε²/ρώνω ἐγώ, ὁ Ἰωάννης, υἱός Χ(ατζῆ)-Βασίλη Τηλιακοῦ²² καί Ἄννης Νική³/τα Μοστριοῦ, ὅτι τῆς μητρός μου αὐτῆς Ἄννης, ἐχούσης ἕναν 4/ἀμπελότοπον²³, ἐκ τῆς προικός

22. Τηλιακός, ὁ: ἐπώνυμο σέ χρήση καί σήμερα. Προφανῶς κάποιος πρόγονος τῆς οἰκογενείας κατήγετο ἀπὸ τὴ νῆσο Τῆλο. Πρβλ. καί τὰ ἐπώνυμα: Καρπαθάκης, Καρπάθιος, Κασιώτης, Καστελλοριζιός, Κρητικός, Κυπριώτης, Κώτης, Νισύριος, Πατινώτης, Χαλκίτης κ.λπ.

23. Ἀμπελότοπος, ὁ: τόπος κατάλληλος πρὸς φύτευση ἀμπελιοῦ. Εἰδικὰ τὰ ἀμπέλια, ἐπεὶ τὰ κλήματα φέρουν βαθεῖς ρίζες, εὐδοκιμοῦν σέ μέρη πετρώδη, ὅπως εἶναι τό ἔδαφος τῆς Σύμης. Ὅσον δέ τὰ ἀμπέλια κεῖνται σέ μεγαλύτερο ὑψόμετρο, τόσο καί ὀλιγότερο προσβάλλονται ἀπὸ διάφορες ἀσθένειες καί τό κρασί πού παράγεται ἀπὸ αὐτὰ εἶναι ἀνώτερης ποιότητος.

της, εις τόν Κάμπον τῆς Νε5/ρᾶς²⁴, ὅπισθεν τοῦ Ἱεροῦ [Βήματος] τοῦ [ναοῦ] τοῦ Ἁγίου Δημητρίου καί πλησίον 6/τοῦ Κλαδᾶ, συνεφώνησα μέ τόν Ἅγιον Καθηγούμενον τοῦ Πα7/νερμιώτη Κύριον Νεόφυτον²⁵, νά μοι δώσῃ ἕνα παρτζάν²⁶ 8/χωραφάκι, ὅπου ὁ Σωτήρης τῆς Νερᾶς ἔχει εἰς τό Εἷσος²⁷ γειτονι9/κόν μου ἐκεῖ, μέ μισήν ἐλαία²⁸ μέσα τοῦ αὐτοῦ Μοναστηρίου τοῦ Σω10/τῆρος [τῆς Νερᾶς], ἡ δέ ἐλαία νά μένῃ διά πάντα [χρόνον] ὑπό τήν ἐξουσίαν καί 11/ἐπίσκεψιν τοῦ Σωτῆρος [τῆς Νερᾶς]²⁹, χωρίς νά ἐμποδίζεται ἀπό τινά μου.

12/Τόν παρτζάν ὅμως, αὐτό τό χωραφάκι τοῦ Ξισιοῦ, τό γειτονικόν 13/μου, νά τό περικλείσω μέσα εἰς τό δικόν μου καί αὐτόν μόνον 14/τόν παρτζάν νά ἐξουσιάζω καί νά φυτεύω, ὅτι θελήσω, χωρίς 15/νά βλάπτω τήν ἐλαίαν. Καί τόν ἀμπελότοπον τῆς Νερᾶς 16/νά τόν ἐξουσιάζῃ ὁ Σωτήρης [τῆς Νερᾶς] καί διά τήν τοιαύτην ἐθελούσιον 17/ἀλλαγὴν ἔγιναν δύο Συμφωνητικά Γράμματα³⁰, ὥστε νά εἶναι 18/καί νά μένῃ ἡ συμφωνητικὴ αὐτὴ ἀλλαγὴ στερεά.

24. Κάμπος τῆς Νερᾶς, ὁ: τοπωνύμιο.

25. Νεόφυτος Β', Ἡγούμενος τῆς Μονῆς Πανορμίτου (1794-1838). Γ. Πετρόπουλος, *Μονὴ Πανορμίτου* 2020, σ. 148-149.

26. Παρτζάς, ὁ: ὅρος σπάνιος καί ἀσυνήθιστος. Ἀπὸ τὰ συμφραζόμενα συνάγεται, ὅτι πρέπει νά σημαίνει τμῆμα ἀγροτεμαχίου. Στὴν τουρκικὴ *parça* = κομμάτι, τεμάχιον.

27. Εἷσος, τό: τοπωνύμιο.

28. Μισὴν ἐλαία: ξενίζει τόν σημερινό ἀναγνώστη, τόσον ἡ ἀναφορά σέ δένδρα, τὰ ὁποῖα ἀνήκουν σέ ἄλλο ἰδιοκτήτη ἀπὸ ἐκεῖνον στὸν ὁποῖο ἀνήκει ὁ ἀγρός, ὅπως καί ὅτι μπορεῖ ἕνα δένδρο νά ἀνήκει σέ δύο ἄτομα. Καί σήμερα σέ χωριά τῆς Κρήτης καί εἰδικότερα στὴν περιοχή Ἀμαρίου, ἀπὸ ὅπου κατάγεται ὁ γράφων, ὑπάρχουν δένδρα, λεγόμενα «σηκωματάρικα», ἥτοι ὁ ἀγρός ἀνήκει σέ ἄλλον ἰδιοκτήτη καί τὰ δένδρα σέ ἕτερον ἰδιοκτήτη. Σύμφωνα μέ τὴν ισχύουσα νομοθεσία, ἐάν ἡ ἀξία τοῦ ἀγροῦ ὑπερβαίνει τὴν ἀξία τῶν δένδρων, μπορεῖ, ἐάν ἐπιθυμεῖ, ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ ἀγροῦ νά ἀποζημιώσει τόν ἰδιοκτήτη τῶν δένδρων καί νά τὰ πάρει. Ἀντιθέτως, ἐάν ἡ ἀξία τῶν δένδρων εἶναι μεγαλύτερη ἐκείνης τοῦ ἀγροῦ, ὁ ἰδιοκτήτης τῶν δένδρων δύναται νά ἀποζημιώσει τόν ἰδιοκτήτη τοῦ ἀγροῦ καί νά πάρει τόν ἀγρόν. Ἐπίσης ὑπάρχουν δένδρα, ἐλιές, μουριές, πορτοκαλιές κ.λπ., τὰ λεγόμενα «συμσιακά», ἥτοι ἀνήκουν σέ δύο διαφορετικὰ ἄτομα καί ἕκαστον κατέχει τό ἡμισυ τοῦ δένδρου καί ἐννοεῖται καί τοῦ καρποῦ αὐτοῦ.

29. Ἐλαία «σηκωματάρικη», σύμφωνα μέ τόν σέ χρῆση ὄρο στὴν Κρήτη, παλαιότερα καί μέχρι σήμερα.

30. Δύο Συμφωνητικά Γράμματα: Ἀνά ἕνα ἀντίγραφο γιὰ κάθε ἕνα ἐκ τῶν συμβαλλομένων μερῶν.

19/Τῇ ιζ', τοῦ ,αωκη', Ἰουλίου. Ἐν Σύμῃ.

20/Ἰωάννης, υἱός Ἀννης καί Χ(ατζῆ) - Βασίλη Τηλιακός, βεβαιώ-
νω τά ἄνωθεν.

21/Ὁ τούτου Νοτάριος, ὁ τοῦ Ἀγίου Ῥόδου Ἐπίτροπος, ὁ Φα-
σουλάριος Νεόφυτος».

3) Παρατηρήσεις

1) Ὁ Ἰωάννης Τηλιακός, κληρονόμησε ἀπό τήν προῖκα τῆς μη-
τέρας του ἕναν ἀμπελότοπον στή θέση «Κάμπος τῆς Νερᾶς», τόν
ὁποῖον ἀνταλλάσσει μέ ἕνα ἀγροτεμάχιο, κείμενο στή θέση «Ξίσος»,
τό ὁποῖον ἀνήκε στό Μοναστήριον τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ
Σωτήρος τῆς Νερᾶς.

2) Διαμεσολαβητής στήν ἀνταλλαγή αὐτή εἶναι ὁ Ἡγούμενος τοῦ
Πανορμίτου Νεόφυτος Β' (1794-1838) καί ὄχι ὡς θά ἀνέμενε κάποιος
ὁ Ἡγούμενος τοῦ Σωτήρη τῆς Νερᾶς. Ἀπό αὐτό συνάγεται ὅτι, πι-
θανῶς ἤδη κατά τό ἔτος 1828, τό Μοναστήριον τοῦ Σωτήρος τῆς
Νερᾶς ἀποτελοῦσε Μετόχιον τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, ὅπως
συμβαίνει καί σήμερα.

IV. ΠΩΛΗΤΗΡΙΟΝ ΟΙΚΙΑΣ, ΜΙΧΑΗΛ ΙΩ. ΖΩΓΡΑΦΟΥ

ΠΡΟΣ ΤΗ ΘΕΙΑ ΑΥΤΟΥ ΦΩΤΑΙΝΑ: 25-02-1829

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, Κώδικας 1, ἀρ. 104, p3270194]

1) Περίληψη

Ὁ κάτοικος Σύμης Μιχαήλ Ἰωάννου Ζωγράφου εἶναι ἰδιοκτή-
της στή Σύμη μίας οἰκίας, ἡ ὁποία ἀποτελεῖται ἀπό ἀνώγι καί κα-
τώγι, αὐλή, ὕδατοδεξαμενή καί οἰκόπεδο, τήν ὁποία πωλεῖ πρὸς
τὴ θεία του Φώταινα, ἔναντι τοῦ τιμήματος τῶν τριακοσίων (300)
γροσίων.

Ὁ πωλητής ἔλαβε ἀπό τήν ἀγοράστρια ἔναντι τοῦ συμφωνηθέν-
τος τιμήματος ἕνα μικρὸ σπίτι, μέ ἀνώγι καί κατώγι καί ἐπὶ πλεόν
σέ μετρητά ἑκατὸν πενήντα (150) γρόσια.

Πρὸς ἐπιβεβαίωση τῶν ἀνωτέρω συνετάχθη τό παρόν Ἐμμάрту-
ρον Γράμμα-Πωλητήριον καί ὑπογράφεται στό τέλος ἀπὸ τόν πω-
λητὴ καί τόν Νοτάριο Ἱερομόναχο Νεόφυτο Φασουλάριο, Ἐπίτρο-
πο τοῦ Μητροπολίτου Ῥόδου στή Σύμη.

2) Κείμενο

«1/Διά τοῦ παρόντος Ἐμμάρτυρου Γράμματος³¹ φανεροῦται, ὅτι ὁ Μιχάλης Ἰωάννου 2/Ζωγράφου³², πωλεῖ ἓν σπίτι³³, ἀνώγι καὶ κατώγι, καὶ γιστέρνα³⁴ μέ αὐλήν 3/καὶ ἔξωθεν τόπον, κοντά τοῦ Χ(ατζή)-Δημήτρη καὶ Μαρίου Χάσικα³⁵ καὶ τῆς Εἰρήνης 4/Γιάννη Κακιοῦ, διὰ γροσίων τριακοσίων (300) καὶ τό ἀγοράζει ἡ θεία του Φώ5/ταινα³⁶, ἀπό τήν ὁποίαν Φώταινα ἔλαβεν ὁ Μιχάλης [Ἰω. Ζωγράφου] διὰ τήν ἄνω-θεν 6/τιμήν τοῦ σπιτίου καὶ τοῦ τόπου, ἕτερον σπιτάκι³⁷ ἀνωγοκάτω-γον, κοντά τοῦ Τρύπη 7/καὶ γρόσια ἑκατόν πενήντα (150).

Ὅθεν ἀπό τοῦ νῦν καὶ εἰς τό ἐξῆς, 8/τό μέν σπίτι τοῦ Μιχάλη [Ἰωάννου Ζωγράφου] θέλη ἐξουσιάζεται ἀπό τήν Φώταιναν, ὡς ἴδι-ον 9/της κτήμα ἀναφαίρετον, χωρίς νά ἔχη τήν παραμικρήν πείρα-ξιν, 10/ὡς καλὰ πουλημένον³⁸ καὶ ὅλως ἐξοφλημένον μέχρι λεπτοῦ.

Διό ἔγι11/νε τό παρόν καὶ ἔστω εἰς ἔνδειξιν. Τῇ κε' τοῦ ,αωκθ', Φεβρου(αρίου). Ἐν Σύμῃ.

12/Ὁ εἰρημένος Μιχάλης [Ἰωάννου Ζωγράφου] ὑποβεβαιῶ³⁹ 13/τήν ἄνωθεν πώλησιν.

14/Ὁ τούτου Νοτάριος⁴⁰, ὁ τοῦ Ἀγίου Ρόδου Ἐπίτροπος⁴¹, ὁ Φα-σουλάριος Νεόφυτος».

31. Ἐμμάρτυρον Γράμμα, τό: ἐπίσημο καὶ ἔγκυρο ἔγγραφο, τό ὁποῖο ὑπογρά-φεται ἀπό παρισταμένους μάρτυρες.

32. Ζωγράφου: ἐπώνυμον τοῦ πωλητοῦ τῆς οἰκίας. Αὐτό πιθανῶς προῆλθε ἀπό πρόγονο τῆς οἰκογενείας, ὁ ὁποῖος ἐξασκοῦσε τό ἐπάγγελμα τοῦ Ζωγράφου.

33. Σπίτι, τό: ἀπό τό λατινικό Hospitium = ὁσπήτιον, σπίτι.

34. Γιστέρνα, ἡ: ἀπό τό λατινικό Cisterna, -ae = ἡ ὑδατοδεξαμενή, ἀπό τό ὁποῖο καὶ ἡ σημερινή ὀνομασία «στέρνα, ἡ».

35. Χάσικος, -η, ὁ-ἡ: ἀπό τό τουρκικό has = ἀγνός, πραγματικός.

36. Ἡ θεία του Φώταινα ἢ Φώτενα: δέν ἀναφέρεται τό ἐπώνυμο αὐτῆς. Πρό-κειται, εἴτε γιά βαπτιστικό ὄνομα, δηλαδή Φωτεινή, εἴτε γιά τή σύζυγο τοῦ Φωτίου.

37. Σπιτάκι, τό: ὑποκοριστικό τοῦ σπιτιοῦ.

38. Καλὰ πουλημένον: φράση, ἡ ὁποία ἀπαντᾷ συχνά καὶ τίθεται στό τέλος τῶν δικαιοπρακτικῶν ἐγγράφων τοῦ εἴδους αὐτοῦ. Προφανῶς ἔχει τήν ἔννοια ὅτι, τό τίμημα, πού συμφωνήθηκε καὶ καταβλήθηκε εἶναι εὐλογο.

39. Ὑποβεβαιῶ: πλέον δόκιμο «ἐπιβεβαιῶ».

40. Νοτάριος, ὁ: Συμβολαιογράφος. Ποῖος τοῦ ἀπένειμε τόν τίτλο αὐτό εἶναι ἄγνωστο. Πιθανῶς ὁ ἴδιος αὐτοαποκαλεῖται ἔτσι καὶ πράγματι ἐκτελεῖ χρέη Συμ-βολαιογράφου.

41. Ὁ τοῦ Ἀγίου Ρόδου Ἐπίτροπος: Μητροπολίτης Ρόδου τότε, τό ἔτος 1829,

3) Παρατηρήσεις

1) Ἡ ἀγοράστρια, θεία τοῦ πωλητῆ Μιχαήλ Ἰω. Ζωγράφου, ἡ Φώταινα, δέν κρίνεται σκόπιμο νά ἀναφερθεῖ μέ τό ἐπώνυμο αὐτῆς, τοῦ συζύγου της ἢ μέ τό ὄνομα τοῦ πατέρα της. Φαίνεται ὅτι τό «Φώταινα», ἡ σύζυγος τοῦ Φωτίου, ἦταν ἀρκετό.

2) Προκειμένου νά προσδιορισθεῖ ἡ θέση τῆς πωλουμένης οἰκίας ἀναφέρονται ὀνομαστικά οἱ ἰδιοκτῆτες τῶν πλησίον αὐτῆς κειμένων οἰκιῶν καί λοιπῶν ἀκινήτων.

3) Ὡς τίμημα τῆς πωληθείσης ἀπό τόν Μιχαήλ Ἰω. Ζωγράφου πρὸς τή θεία του Φώταινα οἰκίας, συνεφωνήθη τό ποσόν τῶν τριακοσίων (300) γροσίων, ποσόν σημαντικό γιά τήν ἐποχή ἐκείνη. Αὐτό καλύφθηκε κατά τό ἥμισυ μέ τήν παραχώρηση μικρῆς οἰκίας ἀπό τή Φώταινα στόν ἀνεψιό της Μιχαήλ Ἰω. Ζωγράφου καί κατά τό λοιπόν ἥμισυ μέ μετρητά, ἧτοι κατεβλήθησαν σέ αὐτόν ἑκατόν πενήντα (150) γρόσια.

V. ΕΓΓΡΑΦΟΝ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΗΤΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ, ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥΣ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ ΣΥΜΗΣ ΠΡΟΚΟΠΙΟΝ ΚΑΙ ΒΕΝΕΔΙΚΤΟΝ: 9-06-1830

1. Περιγραφή

Πρόκειται γιά πρωτότυπο χειρόγραφο ἔγγραφο σέ φύλλο χάρτου (διαστάσεων 0,28 x 0,20 μ.), τοῦ ὁποίου εἶναι γραμμένη μόνο ἡ μία ὄψη (recto) καί φυλάσσεται στό Ἀρχεῖο τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Σύμης⁴². Διατηρεῖται σέ καλή σχετικῶς κατάσταση καί φέρει τήν ιδιόχειρη ὑπογραφή τοῦ πρώτου Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος Ἰωάννου Καποδίστρια (*Κέρκυρα 1776, †Ναύπλιο 1831).

2. Περίληψη

Οἱ κάτοικοι τῆς Σύμης ἀπέστειλαν ἔγγραφη ἀναφορά των πρὸς τή Μονή τοῦ Πανορμίτου, μέ τήν παράκληση, ὅπως ἐκείνη, μέ τό

ἦταν ὁ Ἀγάπιος (1792-1829). Ὁ ἐκάστοτε Μητροπολίτης Ρόδου τότε, ὅπως συμβαίνει καί σήμερα, ὄριζε κατά τόπους Ἀρχιερατικούς Ἐπιτρόπους, πρὸς τοὺς ὁποίους ἐκχωροῦσε ὀρισμένες ἀρμοδιότητες.

42. Ἰ. Βολανάκης, *Ἡμερολόγιον χειρόγραφον*, ἀρ. 155 (2014-2015), σ. 347-349.

κῦρος καί τά μέσα τά ὁποῖα διέθετε, μεσιτεύσει πρὸς τὸν πρῶτο Κυβερνήτη τῆς Ἑλλάδος Ἰωάννη Καποδίστρια, ὅπου εἶχε τὴν ἔδρα του στό Ναύπλιο –πρώτη πρωτεύουσα τοῦ νέου Ἑλληνικοῦ Κράτους– ὥστε νά ληφθοῦν ἐκ μέρους τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως μέτρα γιὰ τὴν προστασία των ἀπὸ τίς αὐθαίρεσies τῶν Ὀθωμανῶν Τούρκων.

Τὴν ἀναφορά αὐτὴ τῶν κατοίκων τῆς Σύμης ὑπέβαλλε ἡ Μονὴ τοῦ Πανορμίτου ἀρμοδίως πρὸς τὴν Ἑλληνικὴ Κυβέρνηση καί ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας διὰ τοῦ ἐγγράφου αὐτοῦ, συντεταγμένο ἀπὸ τὸν Γραμματέα, ἦτοι τὸν Ὑπουργό, ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ὑποθέσεων Νικόλαο Χρυσόγελο, ἀπαντᾷ σχετικὰ μέ τά τιθέμενα στὴν ἀναφορά θέματα.

Κύριο θέμα τῆς ἀναφορᾶς αὐτῆς ἦταν ἡ ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως λήψη μέτρων, γιὰ τὴν προστασία τῶν κατοίκων τῆς νήσου Σύμης ἀπὸ τίς βιαιότητες τῶν Ὀθωμανῶν. Ἡ ἀπάντηση τοῦ Κυβερνήτου ἦταν, ὅτι ἤδη ἡ Κυβέρνηση κατέβαλλε καὶ συνεχίζει νά καταβάλλει προσπάθειες, ὅπως, ὅσον εἶναι δυνατόν, προστατευθοῦν, τόσον οἱ κάτοικοι τῆς Σύμης, ὅσον καὶ οἱ ὁμογενεῖς κάτοικοι τῶν γύρω νησιῶν ἀπὸ τίς βιαιότητες τῶν Ὀθωμανῶν καὶ πρὸς τοῦτο θά συμβάλλουν, ὅπου καὶ ὅταν κριθεῖ ἀναγκαῖο, οἱ ναύαρχοι τῶν Συμμάχων Δυνάμεων.

3. Κείμενο

«1/Ἀρ(ῖ)μος) [Πρωτοκόλλου] 894.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ - 2/Ο ΚΥΒΕΡΝΗΤΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

3/Πρὸς τοὺς Σεβασμιωτάτους Κ(υ)ρίους Προκόπιον καὶ Βενέδικτον⁴³.

4/Ἀνέγνωμεν τὴν πρὸς ὑμᾶς ἀναφορὰν τῶν ἀπεσταλμένων τῆς Κοινότητος τῆς 5/νήσου Σύμης καὶ εἶδομεν ὅσα ἐξαιτοῦντες δι' ὑμῶν παρὰ τῆς Κυβερνήσεως.

6/Περὶ τῶν ὁμογενῶν τούτων καὶ τῶν εὕρισκομένων εἰς τὴν αὐτῶν θέσιν, 7/σᾶς ἐπληροφόρησεν ἡ Κυβέρνησις, πόσον προσπαθῇ νά βελτιώσῃ τὴν τύχην των, ἥτις 8/ἀναμφιβόλως θέλῃ ἀσφαλισθῇ, τεθέντων τῶν φυσικῶν καὶ πολιτικῶν τῆς Ἑλλάδος ὁρίων⁴⁴.

9/Ἐν τοσοῦτῳ οἱ ναύαρχοι τῶν Συμμάχων Δυνάμεων ἐπιφαινό-

43. Προκόπιος καὶ Βενέδικτος: πρόκειται γιὰ Μοναχοὺς ἢ Ἱερομονάχους τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Σύμης.

44. Τὰ φυσικὰ καὶ πολιτικά ὅρια τοῦ νέου Ἑλληνικοῦ κράτους δὲν εἶχαν ἀκόμη καθορισθεῖ καὶ σταθεροποιηθεῖ.

μενοι, όπου ή α10/νάγκη καλέση, κατά πρόσκλησιν τής Κυβερνήσεως καί κατά τάς οποίας έχουσι δια11/ταγάς, καταγίνονται νά έμποδίσωσι πᾶσαν κατάχρησιν εκ μέρους τών Ό12/θωμανών, έναντίον τών αδυνάτων όμογενών. Τοῦτ' αυτό θέλομεν προσπαθήση, 13/νά ένεργηθῇ καί υπέρ τών Συμαίων καί τών περιόικων νησιωτών⁴⁵.

14/Έν Ναυπλίω, τῇ 9. Ιουνί(ου) 1830.

15/Ό Κυβερνήτης

16/Ιω(άννης) Καποδίστριας

17/Ό επί τών Έκκλησιαστικῶν) Γραμματεὺς⁴⁶

18/Ν(ικόλαος) Χρυσόγελος».

4. Παρατηρήσεις

1) Η Ελλάδα έχει αποκτήσει πρόσφατα τήν πολυπόθητη έλευθερία της καί έχει ιδρυθεῖ τό νέον Έλληνικό Κράτος, μέ Κυβερνήτη τόν Ιωάννη Καποδίστρια. Εἶναι φυσικό νά υπάρχουν πάμπολλα καί δυσεπίλυτα προβλήματα, τόσον γιά τούς κατοίκους τής Ελλάδος, όσον καί γιά τούς όμογενείς, οί όποιο ζοῦν εκτός τών όρίων τής Έλληνικῆς Πολιτείας.

2) Η Έλληνική Κυβέρνηση, υπό τήν έμπνευσμένη καθοδήγηση τοῦ Κυβερνήτου Ιωάννου Καποδίστρια, καταβάλλει προσπάθειες, προκειμένου νά επιτύχει τά καλύτερα δυνατά αποτελέσματα, τόσον γιά τούς έντός τοῦ Έλληνικοῦ Κράτους διαβιοῦντας, όσον καί γιά τούς εκτός τών όρίων αὐτοῦ ζῶντας.

3) Ιδιαίτερος εκ μέρους τής Έλληνικῆς Κυβερνήσεως καταβάλλονται προσπάθειες, όπως οί όμογενείς, οί διαβιοῦντες εκτός τών ελληνικῶν συνόρων, νά προστατευθοῦν από τήν καταπίεση καί τίς πάσης φύσεως βιαιότητες τών Όθωμανών.

4) Πρός επίτευξη τοῦ ανωτέρω σκοποῦ, αποφασιστικό ρόλο έπαιξαν οί Ναύαρχοι τών Συμμάχων Δυνάμεων, οί όποιοι επέμβαίνουν, όπου καί όταν κριθεῖ αναγκαῖο καί ὕστερα από πρόσκληση αὐτῶν υπό τής Έλληνικῆς Κυβερνήσεως.

45. Η Κυβέρνηση φρόντισε καί φροντίζει γιά τήν ασφαλή διαβίωση, τόσον τών κατοίκων τής Σύμης, όσον καί τών γύρω νησιῶν τών Νοτίων Σποράδων ή τής Δωδεκανήσου.

46. Γραμματεία τών Έκκλησιαστικῶν υποθέσεων: Επρόκειτο γιά κάτι αντίστοιχο πρός τό Υπουργεῖο Θρησκευμάτων.

5) Τό γεγονός, ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς Σύμης ὑποβάλλουν τήν ἀναφορά των πρὸς τήν Ἑλληνική Κυβέρνηση μέσω τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου καί ἡ Κυβέρνηση ἀπαντᾷ πρὸς αὐτούς, ἀναφορικά μέ τά θέματα, τά ὁποῖα ἐτέθησαν, μέσω τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, φανερώνει μεταξύ ἄλλων τό κύρος καί τή δύναμη πού εἶχε ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου, τόσον στίς συνειδήσεις τῶν Συμαίων, ὅσον καί στήν ἴδια τήν Ἑλληνική Κυβέρνηση.

VI. ΠΩΛΗΤΗΡΙΟΝ ΑΚΙΝΗΤΩΝ ΥΠΟ ΔΙΑΚΟ-ΠΑΝΤΕΛΗ

ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΝΑΣΤΑΣΗ: 26-09-1832

[Αρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, Κώδικας 1, ἀρ. 105, p3270195]

1) Περίληψη

Ὁ Διακο-Παντελῆς Παπαγεωργίου ἐπώλησε τά χωράφια, τά ὁποῖα εἶχε ἀγοράσει ἀπό τόν θεῖον του Παπᾶ-Μιχάλη στόν Ἀναστάση, τοῦ ὁποῖου ἀγοραστοῦ δέν ἀναφέρεται τό ἐπώνυμο ἢ τό πατρώνυμο. Ὡς εὐλογο τίμημα τῶν πωλουμένων χωραφιῶν συμφωνήθηκε τό ποσόν τῶν πεντακοσίων ἐβδομήντα (570) γροσίων. Στή συνέχεια τά πωλούμενα χωράφια ἀναφέρονται ὀνομαστικά καί οἱ θέσεις, ὅπου αὐτά εὐρίσκονται.

Ὁ πωλητής ἔλαβε ἐκ μέρους τοῦ ἀγοραστοῦ τό ποσόν, τό ὁποῖον συνεφώνησαν στό ἀκέραιο καί ἀπό τοῦδε καί στό ἐξῆς τά χωράφια αὐτά περιήλθαν στήν κυριότητα καί νομή τοῦ ἀγοραστοῦ Ἀναστάση.

Πρὸς ἐπιβεβαίωση τῶν ἀνωτέρω καί ἀσφάλειαν τοῦ ἀγοραστοῦ ἐγράφη τό παρόν ἔγγραφο καί βεβαιοῦται ἀπό τόν Διακο-Ἀντώνη⁴⁷ Παπᾶ-Μιχάλη, ὁ ὁποῖος ἐχρημάτισε καί γιά ὀρισμένο χρονικό διάστημα Πρωτόγερος στή Σύμη.

47. Διακο-Ἀντώνης: Συχνά σέ παλαιά ἔγγραφα, προερχόμενα ἀπό περιοχές τῆς Δωδεκανήσου καί ἀλλαχοῦ, τῶν βαπτιστικῶν ὀνομάτων ἀνδρῶν προτάσσεται τό πρόθημα «Διακο-», ἡ προέλευση τοῦ ὁποῖου ἔχει ὡς ἐξῆς: ἕνας μικρός ἀριθμός ἀνθρώπων τῆς τότε ἐποχῆς, συνήθως ἄνδρες, ἐγνώριζαν γραφή καί ἀνάγνωση. Αὐτοί συχνά ἐχειροθετοῦντο –ὄχι ἐχειροτονοῦντο– ἀπό τόν Μητροπολίτη ἢ Ἐπίσκοπο τῆς περιοχῆς σέ Ἀναγνώστες καί Ὑποδιακόνους καί ἔκτοτε ἡδύνατο ἐπισήμως νά ἀναγινώσκουν τά ἀποστολικά ἀναγνώσματα στούς ναούς καί νά ψάλλουν. Ἐκεῖνοι τιμητικά ὀνομάζοντο Διάκοι. Ἔτσι προσεφωνοῦντο: Διακο-Ἀνδρέας, Διακο-Ἀντώνης, Διακο-Γεώργιος, Διακο-Δημήτρης, Διακο-Ἰωάννης, Διακο-Κωνσταντῆς, Διακο-Μιχάλης, Διακο-Παντελῆς, Διακο-Φώτης κ.λπ. ὅπως καί Διάκος,

2) Κείμενο

«1/Διά τοῦ παρόντος μου Πουλητικοῦ Γράμματος δηλοποιῶ καί 2/φανερώνω, ἐγώ, ὁ Διακο-Παντελῆς Πα(πᾶ)-Γεωργίου, 3/ὅτι πωλῶ τὰ χωράφια, ὅπου ἀγόρασα ἀπό τόν 4/Θεῖον μου, τόν Πα(πᾶ) Μιχάλη⁴⁸, τὰ ὅσα ἐπεμψεν 5/τοῦ Ἀναστάση⁴⁹, ὡς καθὼς εὐρέθη εὐλογον καί τὰ ἐπῆ6/ρεν ὁ Ἀναστάσης, καθὼς, ὅπου ἦτον (ἀ)ποκομμέ7/να⁵⁰ καί ἐπλήρωσεν εἰς τόν Παντελῆ [Παπαγεωργίου] γρόσια 8/πεντακάσια ἐβδομήντα, Ν(ούμερο) γρ(όσια) 570, 9/τὰ ὅποια [χωράφια] γράφονται κατ' ὄνομα, [ἦτοι] Τό χωράφι καί 10/Λαντζίδι⁵¹ πλησίον τοῦ Δεσπότη καί εἰς τίς Πηγές⁵² 11/τό χωράφι καί εἰς τό Χωρίον τόν Λάκκον⁵³ 12/καί τὰ Πλάγια⁵⁴, ὅπου ὁ Γαρβῆς κοντά.

13/Καί εἶναι καλὰ πουλημένα καί καλὰ πληρωμέ14/να.

Καί διά τό βέβαιον τῆς ἀληθείας ἔγινε 15/τό παρόν Πουλητικόν [Γράμμα]⁵⁵ καί ἐδόθη εἰς χεῖρας τοῦ 16/ἄνωθεν ἀγοραστοῦ [Ἀναστάση]. 1832, Σεπτεμβρίου 26.

17/Διακο-Ἀντώνης, [υἱός] παπᾶ-Μιχάλη [Σακελλαρίου Καλοδούκα] καί κατὰ καιρούς Πρωτόγερος βεβαιῶ».

3) Παρατηρήσεις

1) Ἐντυπωσιάζει ἡ συντομία, ἡ λιτότητα, ἡ ἀκρίβεια καί ἡ πληρότητα τοῦ ἐγγράφου αὐτοῦ, συγκρίνοντάς το μέ τὰ σημερινά Συμβόλαια ἀγοραπωλησίας. Αὐτό περιέχει ὅλα τὰ οὐσιαστικά στοιχεῖα, διά τῶν ὁποίων τεκμηριώνεται ἡ ἀγοραπωλησία καί διασφαλίζεται ἡ νομιμότητα καί ἡ ἐγκυρότητα αὐτῆς.

Διακάκης, Χατζῆ-Διάκος κ.λπ. Κατ' αὐτόν τόν τρόπον προέκυψαν ἀργότερα καί τὰ σχετικά ἐπώνυμα: Διακανδρέας, Διακογεωργίου, Διακοδημήτρης, Διακομιχάλης, Διακοκωνσταντῆς κ.λπ., τὰ ὅποια διατηροῦνται μέχρι καί σήμερα.

48. Παπᾶ-Μιχάλης Σακελλάριος Καλοδούκας.

49. Ἀναστάσης: πρόκειται γιά τόν ἀγοραστή τῶν πωληθέντων ἀκινήτων, χωρίς νά γραφεῖ τό ἐπώνυμο ἢ τό πατρώνυμο αὐτοῦ.

50. Ἀποκομμένα: τὰ χωράφια εἶχαν ἐκτιμηθεῖ, σχετικά μέ τήν τρέχουσα ἀξία αὐτῶν.

51. Λαντζίδι, τό: μικρό τμήμα ἀγροῦ, μικρή κοιλάδα γῆς, πού ὁμοιάζει μέ λάντζα ἢ λάντσα.

52. Εἰς τίς Πηγές: τοπωνύμιο.

53. Λάκκος, ὁ: χωράφι, τό ὅποιο κεῖται σέ ἕνα βαθούλωμα τῆς γῆς.

54. Πλάγια, τὰ: οἱ πλαγιές τοῦ ἀγροκτήματος.

55. Πουλητικόν Γράμμα, τό: εἶδος Συμβολαίου ἀγοραπωλησίας.

2) Δέν αναγράφεται τό ὄνομα τοῦ συντάκτου καί Γραφέως τοῦ ἐγγράφου αὐτοῦ. Ἐπίσης δέν ὑπογράφεται ἀπό μάρτυρες.

3) Τό ἔγγραφο αὐτό ἀπλῶς ὑπογράφεται ἀπό τόν Διακο-Ἀντώνη Παπᾶ-Μιχάλη [Σακελλάριο Καλοδοῦκα], ὁ ὁποῖος στό παρελθόν εἶχε διατελέσει Πρωτόγερος Σύμης, εἶδος Δημάρχου, γεγονός τό ὁποῖο τοῦ προσδίδει κῦρος καί ἀξιοπιστία.

VII. ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΟΝ ΓΡΑΜΜΑ ΔΩΡΕΑΣ ΔΥΟ ΑΚΙΝΗΤΩΝ

ΥΠΟ ΤΟΥ ΠΑΠΑ-ΜΙΧΑΗΛ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ ΚΑΛΟΔΟΥΚΑ,

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΝΑΔΕΚΤΗΝ ΑΥΤΟΥ ΦΩΤΑΙΝΑ: 25-02-1834

[Αρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, Κώδικας 1, ἀρ. 106, p3270196]

1) Περίληψη

Ὁ Παπᾶ-Μιχάλης Σακελλάριος Καλοδοῦκας ἔχει μίαν βαπτιστικήν (ἀναδεκτήν), ἡ ὁποία ὀνομάζεται Φώταινα, ἥτοι Φωτεινή, πού δέν αναγράφεται τό πατρώνυμο ἢ τό ἐπώνυμο καί στήν ὁποία δωρίζει διά ψυχική του σωτηρία, ὅπως ἀναφέρει, δύο χωράφια, κείμενα σέ δύο διαφορετικές περιοχές τῆς νήσου Σύμης.

2) Κείμενο

«1/Διά τοῦ παρόντος μου Ἀποδεικτικοῦ Γράμματος φανερώνω, ὁ κάτωθεν ὕ2/πογεγραμμένος⁵⁶ [Παπᾶ - Μιχάλη Σακελλάριος Καλοδοῦκας], ὅτι ἰδίᾳ μου θελήσει δίδω καί χαρίζω, 3/διά ψυχικήν μου σωτηρίαν, τῆς βαπτιστικῆς μου Φώταινας⁵⁷, ἓν χωράφι εἰς τό Ἀχλάδιν⁵⁸, 4/πλησίον τῆς Μάνδρας τοῦ Πανερμιώτη καί παρά εἰς τά ἐκείνου καί ἕτερον [χωράφι] 5/εἰς τόν Ἅγιον Δημήτριον τοῦ Χάκου⁵⁹, κοιλοῦ μισοῦ⁶⁰, πλησίον τοῦ Μάρκου 6/Χατζῆ-Μιχάλη⁶¹ Παπαντώνη, διά τά

56. Ὁ κάτωθεν ὑπογεγραμμένος: πλεονασμός. Θά ἀρκοῦσε «ὁ ὑπογεγραμμένος».

57. Φώταινα, ἢ: Φωτεινή. Σέ ἄλλες περιπτώσεις μπορεῖ νά σημαίνει καί τή σύζυγο τοῦ Φωτίου. Πρβλ. Γιώργαινα: ἡ σύζυγος τοῦ Γεωργίου κ.λπ.

58. Εἰς τό Ἀχλάδιν: τοπωνύμιο, τό ὁποῖο προῆλθε ἀπό ὑπαρξη στήν περιοχή αὐτή μίας ἀγριαχλαδιᾶς.

59. Ἅγιος Δημήτριος τοῦ Χάκου: τοπωνύμιο.

60. Κοιλόν, τό: μέτρον βάρους καί ἐπιφανείας. 1 κοιλόν = 8 καφίζια = 24 ὀκάδες. 1 ὀκά = 1282 γραμμάρια. Ἀγρός μισοῦ κοιλοῦ = ἀγρός τόσης ἐπιφανείας, ὥστε σέ αὐτόν νά σπεύρεται σιτάρι ἢ κριθάρι βάρους μισοῦ κοιλοῦ = 12 ὀκάδων = 15,38 χιλιόγραμμα ἢ κιλά.

61. Χατζῆ-Μιχάλης, ὁ: Χατζῆ = ἱεραπόδημος, προσκυνητής, γιά τούς Χριστια-

ὁποῖα τῆς δίδω τό παρόν μου ι7/διόχειρον [Ἀποδεικτικόν Γράμμα],
διά βεβαιότητά της καί εἰς τό ἐξῆς νά τά ἐξουσιάζῃ ὡς ι8/δια της κτή-
ματα καί νά μήν ἡμπορῇ κανεῖς νά τήν ἐνοχλήσῃ 9/εἰς τό παραμικρόν.

10/Τῇ 25. Φεβρουαρίου 1834.

11/Μιχαήλ Ἱερεὺς [Σακελλάριος Καλοδοῦκας] δίδω καί χαρίζω τῆς
βαπτιστικῆς μου Φώταινας 12/καί ὑπόσχομαι καί ἰδιοχείρως γράφω».

3) Παρατηρήσεις

1) Ὁ Παπᾶ-Μιχαήλ Σακελλάριος Καλοδοῦκας, ὅπως προκύπτει
ἀπό ἄλλα ἔγγραφα τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου ἔχει μίαν βαπτιστι-
κή, ἡ ὁποία ὀνομάζεται Φώταινα, ἥτοι Φωτεινή, τῆς ὁποίας ἐπίσης
δέν ἀναγράφεται ἐπώνυμο ἢ πατρώνυμο, προβαίνει ἐλευθεροβούλως
στή δωρεάν σέ ἐκείνη δύο ἀγροκτημάτων ἰδιοκτησίας του.

2) Ὁ λόγος, πού ἐκίνησε τόν Παπᾶ-Μιχαήλ γιά νά προβεῖ στή
δωρεά αὐτή εἶναι «διά ψυχικήν μου σωτηρίαν». Ἦτοι ἐπίστευε, ὅτι
κάνοντας μία καλή πράξη, ὅπως αὐτή, ὁ Θεός θά τοῦ συγχωρήσῃ
τά ἁμαρτήματά του καί μετὰ θάνατον θά τύχει τῆς σωτηρίας.

3) Γίνεται λεπτομερὴς ἀναφορά τῶν ἀγροκτημάτων, τῆς θέσεως
ὅπου αὐτά εὐρίσκονται καί τῆς ἐκτάσεως τοῦ ἐνός ἀπό αὐτά.

4) Σημειωτέον, ὅτι ἡ πνευματική συγγένεια, ἡ ὁποία δημιουργεῖται,
μεταξύ ἀναδόχου καί ἀναδεκτοῦ θεωρεῖται πολὺ σημαντική, ὅπως καί
ἡ πνευματική συγγένεια μεταξύ δύο ἀτόμων, τά ὁποῖα ἔχουν τόν αὐτόν
ἀνάδοχο⁶², ὥστε νά ἀπαγορεύεται ἡ μεταξύ αὐτῶν σύναψη γάμου.

νούς, ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἀξιώθηκε νά ἐπισκεφθεῖ τοὺς Ἁγίους Τόπους στήν Πα-
λαιστίνη καί νά βαπτισθεῖ στόν Ἰορδάνη ποταμό. Εἶδος θρησκευτικῆς ἀριστοκρα-
τίας. Ἀπό τό «Χατζῆς», ὡς πρόθημα στό βαπτιστικό ὄνομα, προέκυψαν τά: Χα-
τζῆ-Ἀνδρέας, Χατζῆ-Ἀντώνης, Χατζῆ-Γεώργιος, Χατζῆ-Δημήτριος, Χατζῆ-Διά-
κος, Χατζῆ-Ἰωάννου, Χατζῆ-Κυριάκος, Χατζῆ-Κωνσταντίνου, Χατζῆ-Παπᾶς,
Χατζῆ-Πέτρου, Χατζᾶκης, Χατζηδάκης, Χατζόπουλος κ.λπ. καί στή συνέχεια τά
ἀντίστοιχα ἐπίθετα. Ἐπίσης, γιά τοὺς Μουσουλμάνους, Χατζῆς εἶναι ἐκεῖνος, ὁ
ὁποῖος ἀξιώθηκε νά ἐπισκεφθεῖ καί νά προσκυνήσῃ τοὺς Ἁγίους Τόπους τοῦ
Ἰσλάμ: Μέκκα, Μεδίνα κ.λπ.

62. Στήν Κρήτη ἀκούεται καί σήμερα ἡ λαϊκὴ παροιμία: «Καλλιὰ εἶναι τά ἀδέρ-
φια τῇ Ἐκκλησίᾳ, παρά τά ἀδέρφια τῆς κοιλιᾶς». Ἦτοι, ἡ μεταξύ δύο ἀτόμων,
πού ἔχουν τόν αὐτόν ἀνάδοχο ὑπάρχουσα πνευματικὴ συγγένεια, εἶναι ἰσχυρότερη
ἐκείνης, πού συνδέει δύο παιδιά, τά ὁποῖα ἔχουν γεννηθεῖ ἀπὸ τοὺς ἴδιους γονεῖς.

VIII. ΔΙΑΘΗΚΗ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ ΝΕΟΦΥΤΟΥ ΚΡΟΜΜΥΔΑ, ΑΔΕΛΦΟΥ ΜΟΝΗΣ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ ΣΥΜΗΣ: 6-04-1834

[Αρχείο Μονής Πανορμίτου Σύμης, Κώδικας 1, αρ. 107, p3270197]

1) Περίληψη

Ὁ Ἱερομόναχος Νεόφυτος Κρομμυδάς, ἀδελφός τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Σύμης, ἔχοντας διαβιώσει στήν Ἱερά αὐτή Μονή ὑπέρ τὰ τεσσαράκοντα ἔτη, ἤδη ἀπό τό ἔτος 1817 δώρησε στή Μονή τῆς μετανοίας αὐτοῦ ἕνα σημαντικό χρηματικό ποσό καί τώρα, ἀναλογιζόμενος τό τέλος τοῦ βίου του, συντάσσει τή Διαθήκη του.

Σέ αὐτήν ἀναφέρονται, τόσον τά ἤδη δωρηθέντα ὑπ' αὐτοῦ ποσά πρὸς τή Μονή τοῦ Πανορμίτου, ὅσον καί οἱ Ὁμολογίες πού ἔχει στήν κατοχή του καί τίς ὁποῖες ἐπίσης δωρίζει στή Μονή του, προκειμένου ὁ Ἡγούμενος αὐτῆς Νεόφυτος, νά φροντίσει γιά τήν ἐξόφλησέ των καί πρὸς ὄφελος τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου.

Ὅσον ἀφορᾷ δέ στήν ἀκίνητη περιουσία του, ἡ ὁποία περιλαμβάνει μίαν οἰκία καί ὀρισμένα χωράφια, αὐτά τά ἀφήνει, λόγω συγγενείας, πρὸς τόν ἀνεψιό του Παπᾶ-Μιχαήλ, Σακελλάριο, Καλοδούκα, καθώς καί ὀλίγα κινητά πράγματα.

2) Κείμενο

«1/Κατά τό Θεῖον ρητόν: «Γρηγορεῖτε καί προσεύχεσθε⁶³, ὅτι οὐκ οἶδατε τὴν ὥραν, οὐδὲ τὴν ἡμέραν»⁶⁴, καὶ γὰρ ὁ 2/ἀνάξιος, μεμνημένος αὐτῆς τῆς Θείας καί φιλανθρωποῦ διακελεύσεως, ἀφεθείς ἐκ πάντων τῶν βιωτικῶν με3/ριμῶν, ἀνῆλθον αὐτοκλήτως εἰς αὐτό τοῦτο τό Θεῖον καί Ἱερόν Μοναστήριον τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ Πανερμῶ4/τη καί ἀδεία τοῦ Γέροντός μου, Ἀγίου Καθηγουμένου Κύρ Νεοφύτου, συγκαταλεχθεῖς, ἔμεινα μονάζων ἐν αὐτῷ τοῦ5/τω τῷ Ἱερῷ Μοναστηρίῳ. Δέδωκα δέ καί τῷ Γέροντί μου Κύρ Νεοφύτῳ ἔκτοτε, εἰς τό 1817 ἔτος, 6/γρόσια ἐννεακόσια εἴκοσι ἐννέα (929), ἀφιερώνοντάς τα εἰς τὴν Ἱεράν μου Μονήν διὰ ζωτροφίαν μου, μετ' 7/ἔπειτα δέ καί ἄλλα ἐπτακόσια ἐννενηντα πέντε (795), ὅπου γίνονται ὅλα γρόσια χίλια ἐπτακόσια εἴκο8/σι τέσσαρα (1724), ἅπαντα ταῦτα ἐκουσίως, Θεῷ ζήλῳ κινούμενος, ἀφιέρωσα εἰς αὐτὴν τὴν Ἱεράν Μονήν.

63. Ματθ. κοτ', 41: «Γρηγορεῖτε καί προσεύχεσθε...»

64. Ματθ. κδ', 42: «Γρηγορεῖτε οὖν, ὅτι οὐκ οἶδατε... », κέ', 13: «τὴν ἡμέραν...»

9/Ἄλλ' ἐπειδὴ καὶ ἡ Θεία πρόνοια δέδωκέ μοι πρό χρόνων οὐκ ὀλίγα, πλείονα τούτων, ἅτινα ἔ10/χω δώσει μέ Ὁμολογίας εἰς τοὺς πατριώτας μου, ἅτινα εἰσὶν ταῦτα:

11/144 γρόσια τοῦ Γεώργη Φαρμάκη μέ Ὁμολογίαν.

12/660, λέγω ἑξακόσια ἑξήκοντα, τῆς Χ(ατζῆ) Θαρινῆς⁶⁵ μέ Ὁμολογίαν.

13/330, λέγω τριακόσια τριάκοντα, τοῦ Χ(ατζῆ)-Σταυρίου μέ Ὁμολογίαν. 14/10 γρόσια τῆς γυναικὸς τοῦ Μιχάλη Ρεῖζι μέ Ὁμολογίαν. 15/10 γρόσια τοῦ Κωνσταντῆ Χ(ατζῆ)-Σάββα μέ Ὁμολογίαν. 16/20 [γρόσια] τοῦ Μιχάλη Φωκᾶ μέ Ὁμολογίαν.

17/25 γρόσια τοῦ Διάκουλα μέ Ὁμολογίαν,

18/τάς ὁποίας Ὁμολογίας, τάς ἀφιερώνω καὶ αὐτάς εἰς τό Ἱερόν τοῦτο Μοναστήριον [τοῦ Πανορμίτου Σύμης], ἐν ᾧ καὶ μονάζω, 19/διὰ ψυχικήν μου σωτηρίαν καὶ ἐξοικονομίαν τοῦ γήρατός μου, ἅς καὶ ἐγχειρίζω τῷ Γέροντί μου Ἀγί20/ω Καθηγουμένῳ Κύρ Νεοφύτῳ⁶⁶, διὰ νά φροντίση τήν τούτων ἐξόφλησιν, μέ οἷον δήποτε τρόπον 21/δυνήθῃ⁶⁷.

Τά δέ πράγματα τῆς γῆς⁶⁸, ὡς ιδιόκτητά μου, χάριν συγγενείας, τά δίδω τοῦ ἀνεψιοῦ μου 22/Πα(πᾶ) Κύρ Μιχάλη [Σακελλάριο Καλοδοῦκα]⁶⁹, νά τά ιδιοκτᾶται⁷⁰ αἰωνίως, ἅτινά εἰσι ταῦτα:

65. Θαρινή ἢ Θαρενή, ἡ: βαπτιστικό ὄνομα γυναικὸς, τό ἀντίστοιχο τοῦ ἀνδρός εἶναι «Θαρινός ἢ Θαρενός, ὁ», ἀπό τῆ Μονῆ τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ Θαρينوῦ ἢ Θαρενοῦ, ἡ ὁποία κεῖται πλησίον τοῦ οἰκισμοῦ Λάερμα (ἀρχαία Ἀλάδαρμα, τά) τῆς νοτίας Ρόδου.

66. Νεόφυτος Β', Ἡγούμενος τῆς Μονῆς Πανορμίτου (1794-1838). Γ. Πετρόπουλος, *Μονή Πανορμίτου* 2020, σ. 149.

67. Φαίνεται, ὅτι ἡ ἐξόφληση τῶν Ὁμολογιῶν, οἱ ὁποῖες εἶχαν δοθεῖ σέ διάφορα πρόσωπα, δέν ἦταν ἀπλή καὶ τόσον εὐκόλη ὑπόθεση.

68. Τά δέ πράγματα τῆς γῆς: τά ἀκίνητα, τά ὁποία ἀνήκουν στήν ιδιοκτησία τοῦ Ἱερομονάχου Νεοφύτου Κρομμυδᾶ, τοῦ καὶ συντάκτου τῆς Διαθήκης αὐτῆς. Καθόσον γνωρίζει ὁ γράφων, σήμερὰ ἰσχύουν τά ἐπόμενα, σχετικά μέ τήν κινητή καὶ ἀκίνητη περιουσία τῶν Μοναχῶν, οἱ ὁποῖοι κατὰ τήν τελευτή των τυχαίνει νά ὑπάρχει στήν κατοχή των. Αὐτή ἐξ ὁλοκλήρου κληρονομεῖται ἀπό τῆ Μονῆ, στήν ὁποία ἐγκατεβίωσαν. Ἀκριβῶς καὶ ἔνεκα τοῦ λόγου αὐτοῦ, πολλοί, πρὶν τήν εἰσοδό των στή Μονή καὶ τήν κουρά των, φροντίζουν νά μεταβιβάσουν, τοῦλάχιστον τήν ἀκίνητή των περιουσία, στοὺς ἐξ αἵματος συγγενεῖς των, ὥστε νά ἀποφύγουν τήν ἐκ μέρους τῆς Μονῆς των μελλοντική ἀπαίτηση κληρονομίας αὐτῆς.

69. Κύρ Μιχάλης: Ἐπρόκειτο γιά τόν Παπᾶ-Μιχάλη Σακελλάριο Καλοδοῦκα.

70. Ἰδιοκτᾶμαι: ρῆμα ἀσυνήθιστο = εἶμαι ιδιοκτήτης.

23/Ἐν ὀσπήτιον εἰς τόν μαχαλᾶν⁷¹ τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου.

24/Μίαν στέρναν μέ τήν τοποθεσίαν, τήν πλησίον τῆς Φωτεινῆς, θυγατρός Χ(ατζῆ)-Νικήτα Κλαδάκη. 25/Ἐναν γύρον⁷² ἀποκάτω ἀπό τό ὀσπήτιον Χ(ατζῆ)-Κώνστα. 26/Ἐν περιβόλι εἰς τήν Γηρονιάν⁷³ μέ συκίαῖς. 27/Ἐν σανιδάκι⁷⁴ εἰς τήν Ἀνεμπασάν⁷⁵. 28/Ἐν ἀμπελότοπον εἰς τό Ξίσος⁷⁶. Ἐν τέζερη, ἔν τηγάνι καί ἔν κελιμάκι⁷⁷.

29/Θεόθεν οὖν φωτισθεῖς, φοβούμενος τό ἄωρον τοῦ θανάτου, ἐκτελῶ τήν παροῦσαν μου Διαθήκην καί 30/διατιθεμαι ἅπαντα τά τῆς ζωῆς μου, ὅτι ὅσα ἀφιέρωσα εἰς τό Ἱερόν Μοναστήριον, ὡς ἄνωθεν ἔλε31/πτογράφησαν, νά εἶναι τῆς Ἱερᾶς μου Μονῆς [τοῦ Πανορμίτου].

Τά δέ γήϊνα, ὡς κατεγράφησαν, νά μείνουν τοῦ ἀνε32/ψιοῦ μου Πα(πᾶ) Κύρ Μιχάλη [Καλοδοῦκα] καί τινας τῶν συγγενῶν μου, νά μήν κάμη καμμίαν σύγχυσιν, εἰς τό 33/Ἱερόν Μοναστήριον ἢ καί τινας φιλοτάρχος ἤθελεν ἐγείρη μάχας καί ταραχήν τῶν διαταγῶν μας 34/καί θέλη θεόθεν παιδευθῇ, κατὰ τούς θείους νόμους καί θέλη ἔχει καί τόν Μέγαν Ταξιάρχην, τόν Ἐφορον 35/τῆς Ἱερᾶς μου Μονῆς, Μιχαήλ τόν Ἀρχάγγελον καί ἐχθρόν ἄσπονδον κατὰ τό συναμφότερον⁷⁸.

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, Κώδικας 1, ἀρ. 107, p3270198]

36/«Ὁ μὴ ὦν μετ' ἐμοῦ κατ' ἐμοῦ ἐστί»⁷⁹, διό καί πᾶς ἄνθρωπος ἀσυλλόγιστος βέβαια εἶναι, ὅπου δέν 37/στοχάζεται τό ἄωρον τοῦ θανάτου καί δέν διορθώνεται καί ψυχικά καί σωματικά καί 38/δέν διατίθεται τά κατ' αὐτόν, ὡς φωτισθῇ ἀπό τόν Θεόν.

Διά τοῦτο καί ἐγώ ὁ ἀνάξιος καί 39/αὐτῆς τῆς ἀνθρωπίνου καταλλαγῆς, μεμνημένος τῶν φιλανθρωποτάτων ρητῶν τοῦ Κυ40/ρίου

71. Μαχαλᾶς, ὁ: στήν τουρκική γλώσσα, ἥτοι γειτονιά, Ἑνορία Ἀγ. Ἀθανασίου.

72. Ἕνας γύρος: μία μικρή λουρίδα γῆς, κείμενη στήν ἄκρη οἰκοπέδου ἢ ἀγροῦ.

73. Γηρονιά, ἡ: τοπωνύμιον.

74. «Σανίδι, τό» καί τό ὑποκοριστικό αὐτοῦ «σανιδάκι, τό»: στενόμακρη λωρίδα γῆς μικρῶν διαστάσεων.

75. Ἀνεμπασά, ἡ: τοπωνύμιον = ἀνεβασία, ἡ, ἄνω ἐμβαση, ἄνω εἴσοδος.

76. Ξίσος, τό: ἀρχαιότατο τοπωνύμιον, τό ὅποιο διατηρεῖται καί σήμερα.

77. Κελίμι ἢ κιλίμι, τό: τό ὑποκοριστικό «Κελιμάκι, τό», ἀπό τά τουρκικά. Πρόκειται γιά στενόμακρο, μικρῶν διαστάσεων χειροποίητο ὕφασμα, τό ὅποιο συνήθως στρώνεται στό πάτωμα ἢ καί ἐπάνω σέ κασέλα ἢ ἄλλο ἐπιπλο.

78. Συναμφότερον: ἥτοι σωματικά καί ψυχικά.

79. Ματθ. ιβ', 30: «Ὁ μὴ ὦν μετ' ἐμοῦ κατ' ἐμοῦ ἐστί».

μου, ἵνα μή ὡς ἀδόκιμος δοῦλος φανῶ, καί τῆς ἐλπιζομένης ἀποτύχῃ χάριτος, τοῦ δ' 41/ἡμῶν ἐνανθρωπήσαντος Ἰησοῦ Χριστοῦ, τό «ἄφε-
τε καί ἀφεθήσεται»⁸⁰, τῆς καθαρᾶς μου 42/ἐν Χριστῷ συνειδήσεως,
συγχωρῶ πάντας, τοὺς πρό ἐμοῦ καί τοὺς σὺν ἐμοὶ συμβιώσα43/ντας
ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ Πανερμιώτη, καθ' ἣν καί
συνεβίωσα 44/ὑπὲρ τοὺς τεσσαράκοντα χρόνους⁸¹, ἐν ἀφθονίᾳ συνδι-
αιτώμενος. Τοῦτ' αὐτό παρακαλῶ, διὰ 45/ἀγάπην τοῦ δι' ἡμᾶς τοὺς
ἁμαρτωλοὺς ἐνανθρωπήσαντος Ἰησοῦ Χριστοῦ, νὰ συγχωρήσουν αὐ-
46/τοὶ κάμοι τῷ ἁμαρτωλῷ, ἵνα ἔχωμεν ἀμφοτέροι τὴν συγχώρησιν
παρὰ Θεοῦ τοῦ Ἑλεή47/μονος, ὅπου μέ τόν θάνα48/τόν μου, νὰ μὴν
πειράξουν αὐτό τό θεῖον καί Ἱερὸν Μοναστήριον⁸², εἰς τό ὅποῖον ἐγώ
49/συνέζησα, οὔτε ἄλλος τινας φιλοτάραχος, μέ τό νὰ εἶναι ἀπ' ἐμοῦ
παντὶ ἀπειθέστατος 50/εἰς τοῦτοις καί ἀφήνω ἀποδίκους τῆς αἰωνίου
κολάσεως καί παρὰ τοῦ Ταξιάρχου Μι51/χαήλ Πανερμιώτη ἀβοήθη-
τους καί καταδιωκομένους, ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καί ἐν τῷ 52/μέλλοντι.

Καί εἰς βεβαίωσιν τῆς Ἱερᾶς Μονῆς δέδωκα καί τό παρόν ιδιό-
χειρο-βεβαιωτικὸν 53/κόν μου, μέ τὴν καθαρὰν διασάφησιν τοῦ Ἁγίου
Ἐπιτρόπου, τοῦ σεβαστοῦ μου [Μητροπολίτου] Ῥόδου⁸³, 54/τοῦ Οἰ-
κονόμου Πα(πᾶ) Γεωργίου. 1834, Ἀπριλίου 6.

55/Νεόφυτος Ἱερομόναχος, Κρομμυδᾶς.

56/Ὁ τοῦ Ἁγίου Ῥόδου Ἐπίτροπος, ὁ Οἰκονόμος⁸⁴ Πα(πᾶ) Γεώρ-

80. Ματθ. στ', 14: «Ἐὰν ἀφήτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφή-
σει καὶ ὑμῖν ὁ πατήρ ὑμῶν τὰ παραπτώματα ὑμῶν».

81. Ἡ Διαθήκη αὐτὴ συνετάγη κατὰ τὴν 6-04-1834. Ἐφόσον ὁ διαθέτης Ἱε-
ρομόναχος Νεόφυτος Κρομμυδᾶς ἐγκατεβίωσε ἤδη ὑπὲρ τοὺς τεσσαράκοντα
χρόνους στὴ Μονὴ τοῦ Πανορμίτου, συνεπῶς ἐκάρη Μοναχὸς περὶ τό ἔτος 1790
καὶ θά ἐγεννήθη περὶ τό ἔτος 1760 καὶ τώρα διανύει περίπου τό ἑβδομηκοστό πέ-
μπτο (75) ἔτος τῆς ἡλικίας του, ὑπέργηρος, σύμφωνα μέ τὰ δεδομένα τῆς τότε
ἐποχῆς, ὅποτε ὁ μέσος ὅρος ζωῆς ἦταν σχετικὰ χαμηλός.

82. Ὁ Ἱερομόναχος Νεόφυτος Κρομμυδᾶς, ἐπιθυμεῖ νὰ ἀποτρέψει τυχόν ἐξ
αἵματος συγγενεῖς του, ἀπὸ τοῦ νὰ ἐνοχλήσουν μετὰ τὴν κοίμησή του τὴ Μονή
τοῦ Πανορμίτου, διεκδικώντας τυχόν δικαιώματα κληρονομίας.

83. Μητροπολίτης Ῥόδου τότε ἦταν ὁ Παῖσιος Καμπάνης (1832-1836), ἄνθρω-
πος πρᾶος καὶ λόγιος. Χρ. Παπαχριστοδούλου, *Ἱστορία Ῥόδου* 1972, σ. 483.

84. Οἰκονόμος, ὁ: ἐκκλησιαστικὸ ὀφφίκιο, τό ὅποιο τιμητικὰ ἀπένειμε ὁ Μη-
τροπολίτης σέ διακεκριμένους ἱερεῖς τῆς Ἐπαρχίας του. Ἀργότερα αὐτό τό ἐπί-
θετο ἀπέβη ἐπώνυμο οἰκογενειακό.

γιος⁸⁵, ἐπιβεβαιώνω, ὅστις καὶ Γραφεύς. 57/Νικήτας, ἀνεμῖός τοῦ ἄνωθεν Νεοφύτου [Ἱερομονάχου Κρομμυδᾶ] ὑπόσχομαι καὶ ὑπογράφω 58/μαὶ ἰδιοχείρως μου.

59/Πα(πᾶ) Μιχαήλ Σακελλάριος⁸⁶, Καλοδούκας μαρτυρῶ».

3) Παρατηρήσεις

1) Ἰδιαίτερη ἐντύπωση προξενοῦν στὸν σημερινό μελετητὴ τῆς Διαθήκης τοῦ Ἱερομονάχου Νεοφύτου Κρομμυδᾶ (*Σύμη περίπου 1760, †1840), τόσο τὰ μεγάλα ποσὰ σέ ρευστό, τὰ ὁποῖα διέθετε καὶ δώρησε στὴ Μονὴ τοῦ Πανορμίτου, ὅσο καὶ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐδάνισε σέ συμπατριῶτες του σέ Ὁμολογίες, τίς ὁποῖες ἐπίσης δώρησε πρὸς τὴ Μονὴ τῆς μετανοίας του.

2) Ἀκόμη ὁ Ἱερομόναχος Νεόφυτος Κρομμυδᾶς ἦταν κάτοχος

85. Συντάκτης καὶ Γραφεὺς τοῦ ἐκτενοῦς καὶ μέ μεγάλη ἐπιμέλεια καὶ ἀκρίβεια γραμμένου κειμένου τῆς Διαθήκης αὐτῆς, εἶναι ὁ λόγιος, καλλιγράφος καὶ ὀρθογράφος Γεώργιος, Οἰκονόμος καὶ Ἐπίτροπος τοῦ Μητροπολίτου Ρόδου στὴ Σύμη.

86. Σακελλάριος, ὁ: ἐκκλησιαστικό ὄφφίκιο, τό ὁποῖο ἀπένειμε τιμητικά ὁ Πατριάρχης ἢ ὁ Μητροπολίτης σέ ἐξέχοντες ἱερεῖς. Αὐτό ἀργότερα ἀπέβη ἐπώνυμο οἰκογενειακό. «Σακέλλη, ἦ» κατὰ τὴ βυζαντινὴ ἐποχὴ εἶναι τό Ταμεῖο. Ὁ Σακελλάριος ἦταν ἐπιφορτισμένος νά εἶναι ὁ Ταμίας καὶ ὁ φύλακας τῶν πολυτίμων ἐκκλησιαστικῶν ἀντικειμένων καὶ ἀργότερα ἀπέβη ἀπλᾶ ἐκκλησιαστικός τίτλος. Αὐτό συνέβη καὶ μέ πολλά ἄλλα ἀξιώματα, τὰ ὁποῖα μέ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου ἔχασαν τὴν ἀρχικὴ τῶν σημασία καὶ ἀπέβησαν ἀπλᾶ τίτλοι. Τελείως ἐνδεικτικά ἀναφέρονται τὰ ἐπόμενα παραδείγματα: (1) Νομικός, ὁ: ἦταν ὁ ἀρμόδιος, διὰ τὴν ἐρμηνεία καὶ ἐφαρμογὴ τῶν ἰσχυόντων νόμων καὶ κανόνων. (2) Νοτάριος καὶ Πρωτονοτάριος, ὁ: ὁ σημειώνων, ὁ γράφων, ὁ ἐντεταλμένος νά κρατεῖ τὰ Πρακτικά τῶν συνεδριάσεων, ὁ Συμβολαιογράφος. (3) Χαρτοφύλαξ, ὁ: ὁ ἐμπειστευμένος νά φυλάσσει τὰ ἐγγράφα τοῦ Πατριαρχείου καὶ τῆς Ἐκκλησίας γενικά, ὁ γραμματέας, ὁ ἀρχαιοφύλακας, ὁ βιβλιοφύλακας. Β. Στεφανίδης, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία* 1959, σ. 457. (4) Πρωτοσύγκελλος, ὁ: ὁ παρὰ τὸν Πατριάρχη ἢ τὸν Μητροπολίτη ἔχων τὴν κατοικία αὐτοῦ, ὁ στενός συνεργάτης αὐτοῦ, ὁ ἐκπρόσωπός του. (5) Πρωτέδικος, ὁ: ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ὑπερασπίζετο τὰ δίκαια τῆς Ἐκκλησίας. Β. Στεφανίδης, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία* 1959, σ. 458. (6) Πρωθιερεὺς ἢ Πρωτόπαπας: ὁ πρῶτος τῶν ἱερέων. Σημειώτεον, ὅτι στὴν Κρήτη ἐπὶ Βενετοκρατίας (1210-1645/1669), ἐπειδὴ δέν ὑπῆρχαν Ὁρθόδοξοι Ἐπίσκοποι –ἀπηγορεύετο ἐκ μέρους τῶν Βενετῶν ἡ παρουσία Ὁρθοδόξων Ἐπισκόπων στὴν Κρήτη– οἱ Πρωτοπαπάδες προῖσταντο τοῦ Ὁρθοδόξου Κλήρου καὶ συνειργάζοντο μέ τὸν Κλῆρο τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας. Ἐχει παρατηρηθεῖ εὐστοχα, ὅτι ὅσον τὰ ἀξιώματα χάνουν σέ πραγματικὴ ἰσχὺ καὶ κύρος, τόσο ἀυξάνονται καὶ μεγαλοποιοῦνται οἱ τίτλοι, προκειμένου νά ἐντυπωσιάζουν. Β. Στεφανίδης, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία* 1959, σ. 457-458.

σεβαστῆς ἀκίνητης περιουσίας, τὴν ὁποία, σύμφωνα μὲ τὴ Διαθήκη του, δώρησε, λόγω συγγενείας, πρὸς τὸν ἀνεψιὸ του Παπᾶ-Μιχαήλ Σακελλάριο, Καλοδοῦκα.

3) Τίθεται τὸ εὐλογο ἐρώτημα μὲ ποῖο τρόπο ὁ Νεόφυτος Κρομμυδᾶς ἀπέκτησε αὐτὴ τὴ μεγάλη περιουσία. Εἴτε ἐξ ἐπαγγέλματος –ναυτικός, ἔμπορος ἢ ἐπιχειρηματίας–, εἴτε ἐκ κληρονομίας.

4) Ἡ σχετικὰ μακροσκελὴς, ὡς κείμενο, Διαθήκη αὐτῆ τοῦ Ἱερομονάχου Νεοφύτου Κρομμυδᾶ, μὲ τίς ἐνδιαφέρουσες πληροφορίες της, φωτίζει πολλές πλευρὲς τῆς Ἱστορίας τῆς Σύμης γενικότερα καὶ τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου εἰδικότερα.

ΙΧ. ΔΩΡΗΤΗΡΙΟΝ ΑΚΙΝΗΤΩΝ ΥΠΟ ΣΕΒΑΣΤΗΣ

Κ. ΚΟΡΑΣΑΝΗ, ΠΡΟΣ ΤΗ ΜΟΝΗ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ ΣΥΜΗΣ:

14-02-1835

[Αρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, Κώδικας 1, ἀρ. 109, p3270199]

1) Περίληψη

Ἡ κάτοικος τῆς Σύμης Σεβαστή, θυγατέρα τοῦ ἀειμνήστου Κώνστα Κορασάνη καὶ μητέρα παιδιῶν, πιθανῶς χήρα ἢ διαζευγμένη, εἶναι ἰδιοκτῆτρια περισσοτέρων ἀκινήτων καὶ ἀποφασίζει ἐθελουσίως, νὰ τὰ δωρίσει διὰ ψυχικὴ σωτηρία, στὴ Μονὴ τοῦ Πανορμίτου Σύμης.

Πρὸς τοῦτο συνετάγη καὶ τὸ παρόν «Ἀποδεικτικὸν Γράμμα», ὅπως χαρακτηρίζεται. Σημειωτέον, ὅτι ἡ ἰδίᾳ Σεβαστῇ Κ. Κορασάνη μὲ Ἀφιερωτήριόν της, τὸ ὁποῖο φέρει τὴν ἡμερομηνία 21-05-1827 (βλέπε ἔγγραφο ἀρ. II, τῆς μετὰ χειρὸς ἐργασίας), ἐδώρισε ἄλλα ἀκίνητα στὴ Μονὴ τοῦ Πανορμίτου.

2) Κείμενο

«1/Διὰ τοῦ παρόντος Ἀποδεικτικοῦ Γράμματος, γίνεται δῆλον, ὅτι 2/ἡ Σεβαστῇ⁸⁷, θυγάτηρ τοῦ ποτέ⁸⁸ Κώνστα Κορασάνη⁸⁹, ἔχου3/

87. Σεβαστή, ἡ: γυναικεῖο βαπτιστικὸ ὄνομα σύνηθες καὶ σήμερα στὴ Σύμη, Ρόδο καὶ Κῶ.

88. Τοῦ ποτέ: τοῦ μακαρίτου.

89. Κορασάνης, ὁ: ἐπώνυμο. Πιθανῶς προέρχεται ἀπὸ τὴ λέξη «κορασάνι, τό», πού σημαίνει ὑδραυλικὸ κονίαμα. Πρόκειται γιὰ μείγμα, πού ἀποτελεῖται ἀπὸ μία ὀρισμένη ἀναλογία κονιορτοποιημένων κεραμιδιῶν ἢ γενικὰ πηλίνων ὀστράκων,

σα εἰς τό Ἀχλάδι Πλατεία⁹⁰ πέντε (5) καί ἕν χωράφι εἰς τόν 4/Καβαλλάρη⁹¹, τό ὅποιον ἐμβῆκεν εἰς τό περιβόλι τοῦ 5/Μοναστηρίου καί ἕτερον εἰς τόν αὐτόν τόπον, τήν Ἀμί6/λητην⁹² καί ἕνα γύρον εἰς τήν Φανερωμένην⁹³, μέσα 7/εἰς τό τοιχογυρισμένον τοῦ Μοναστηρίου καί εἰς τό Δα8/φνί⁹⁴ Πλατεία ἐννέα (9). Αὐτά ὅλα τά ἀφιερώνει εἰς 9/τὴν Ἱερὰν Μονήν τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ Πανερμιά10/τη, διὰ τήν ἀμαρτωλὸν αὐτῆς ψυχὴν καί τινὰς ἐκ 11/τῶν οἰκείων αὐτῆς νά μὴν ἔχῃ ἐξουσίαν, νά ἐ12/νοχλήσῃ τό Μοναστήριον, ὥσάν ὅπου τά ἀφιερώνει 13/αὐτοθελήτως, εἰς μνημόσυνον αὐτῆς αἰώνιον. Καί 14/διὰ τό βέβαιον τῆς ἀληθείας ἐγράφη τό παρόν εἰς 15/ἔνδειξιν.

Ἐν Σύμῃ, 1835, Φεβρουαρίου 14.

16/Σεβαστή, θυγάτηρ τοῦ ποτέ Κώνστα Κορασάνη, βε17/βαιῶ τά ἄνωθεν, διὰ χειρὸς τοῦ ἰδίου Γραφέως.

18/Ὁ τοῦ Ἀγίου Ῥόδου Ἐπίτροπος, ὁ Οἰκονόμος Π(α)π(ᾱ) Γ(εώργιος) ἐπιβεβαιοῖ, 19/ὅστις καί Γραφεύς».

3) Παρατηρήσεις

1) Ὁ κάτοικος τῆς Σύμης Σεβαστή, κόρη τοῦ μακαρίτου Κώνστα Κορασάνη, πιθανῶς χήρα ἢ διαζευγμένη, ἀποφασίζει νά δωρίσῃ στή Μονή τοῦ Πανορμίτου ὀρισμένα ἀκίνητά της, προκειμένου νά συγχωρηθοῦν τά ἀμαρτήματά της καί νά ἐπιτύχῃ τή σωτηρίαν τῆς ψυχῆς της. Πρόκειται γιά εὐσεβὴ συνήθεια, ἡ ὁποία ἀπαντᾷ συχνά τόσο στή Σύμη, ὅσο καί σέ ἄλλες περιοχές παλαιότερα καί ἡ παράδοση αὐτή ἐν μέρει συνεχίζεται καί μέχρι σήμερα.

2) Φαίνεται ὅτι ἡ πρακτικὴ αὐτή, τῆς δωρεᾶς ἀκινήτων καί κινητῶν σέ Μοναστήρια καί ἄλλα Ἱερὰ Καθιδρύματα, ἀλλὰ καί σέ ἄλλα Ἰδρύματα κοσμικοῦ χαρακτήρα, πού ἀποβλέπουν σέ προσφορά ὑπηρεσιῶν στοὺς ἐνδεεῖς καί τοὺς πάσχοντες, ἡρεμεῖ τίς συνειδήσεις τῶν χορηγῶν καί συμβάλλει στὴν ἐσωτερικὴ των εἰρήνευση καί ἀνάπαυση.

ἄμμου καί ἀσβέστη. Εἶναι ὕδατοστεγές καί χρησιμοποιεῖτο εὐρύτατα κατὰ τοὺς μέσους καί νεωτέρους χρόνους καί πρόσφατα, ἕως τὴν ἀνακάλυψη τοῦ τσιμέντου.

90. Πλατύ, τό, πληθ. Πλατεία, τά: πλατώματα, χωράφια μέ ἐπίπεδη ἐπιφάνεια.

91. Καβαλλάρης, ὁ: τοπωνύμιο.

92. Ἀμίλητη, ἡ: τοπωνύμιο.

93. Φανερωμένη ἡ: ναὸς τῆς Παναγίας Φανερωμένης.

94. Δαφνί, τό: τοπωνύμιο.

3) Παράλληλα ή παλαιά αυτή εϋσεβής καί ανθρωπιστικοῦ χαρακτήρα συνήθεια συνέβαλλε καί συμβάλλει στήν οικονομική καί πνευματική ἀκμή τῶν Μονῶν, καθώς καί ανθρωπιστικοῦ χαρακτήρα Ἰδρυμάτων, τά ὁποῖα ἐξυπηρετοῦν κοινωνικούς σκοπούς, ὅπως εἶναι: Ὁρφανοτροφεῖα, Νοσοκομεῖα, Γηροκομεῖα κ.λπ.

X. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΡΟΔΟΥ ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΥ ΤΟΥ ΚΡΗΤΟΣ, ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΔΗΜΑΡΧΟΥΣ ΚΑΙ ΠΡΟΕΣΤΩΤΕΣ ΤΗΣ ΣΥΜΗΣ: 23-05-1839

[Αρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, Κώδικας 1, ἀρ. 110, p3270200]

1) Περίληψη

Ὁ Μητροπολίτης Ρόδου Καλλίνικος ὁ Κρῆς (1836-1839) ἀπευθύνει τό ἔγγραφο αὐτό πρὸς τοὺς Δημάρχους καί τοὺς Προεστώτες τῆς Σύμης. Μετά ἀπὸ τὰ τυπικά εἰσαγωγικά λόγια, ἔρχεται στό κυρίως θέμα, πού ἀφορᾷ στή λεπτομερή ἐξέταση τῆς Διαθήκης τοῦ Ἡγουμένου τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου ἀειμνήστου Ἀρχιμανδρίτου Καλλίστου Α΄ Κακκακιοῦ (1777-1785) καί εἰδικότερα, σέ ποῖον ἀνήκει τό λεγόμενο Μετόχιον. Τό Μετόχιον ἦταν μία οἰκία στή Σύμη, ἡ ὁποία δωρήθηκε ἀπὸ τοὺς ιδιοκτῆτες αὐτῆς Ἰωάννη καί Εἰρήνη, τό ἐπώνυμο τῶν ὁποίων δέν ἀναφέρεται, στόν Ἡγούμενο τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Κάλλιστο Α΄ Κακκακιοῦ καί τώρα τή διεκδικοῦν οἱ ἐξ αἵματος συγγενεῖς αὐτοῦ καί συγκεκριμένα ὁ ἀδελφός του Γεώργιος Κακκακίος.

Ὁ Μητροπολίτης Ρόδου Καλλίνικος, ὕστερα ἀπὸ ἐνδελεχή μελέτη τοῦ θέματος, ἀποφαίνεται, ὅτι τό λεγόμενο Μετόχιον, ἥτοι ἡ οἰκία στή Σύμη, περί τῆς ὁποίας γίνεται λόγος, ἀνήκει στή Μονή τοῦ Πανορμίτου, διότι μέ τό νά δωρηθεῖ στόν Ἡγούμενο αὐτῆς Κάλλιστο Α΄ Κακκακιοῦ, ὡς ἐκπρόσωπο τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, ἡ δωρεά ἀνήκει στή Μονή αὐτή καί οἱ ἐξ αἵματος συγγενεῖς αὐτοῦ δέν δικαιοῦνται νά ἐγείρουν κληρονομικά δικαιώματα ἐπ' αὐτῆς.

Ὅμως, προκειμένου οἱ ἐξ αἵματος συγγενεῖς τοῦ ἀειμνήστου Ἡγουμένου Καλλίστου Α΄ Κακκακιοῦ νά μήν παραπονοῦνται, νά τοὺς δοθοῦν ὅλα τὰ ἐνδύματα τοῦ ἀποβιώσαντος συγγενοῦς των.

Τελικά ἡ οἰκία παρέμεινε ὡς ιδιοκτησία τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου καί στίς 4-05-1901 ἐπωλήθη ἀπὸ τή Μονή τοῦ Πανορμίτου στήν Εἰρήνη Κ. Νικολέττου, ὅπως φαίνεται ἀπὸ σχετικό Συμβόλαιο ἀγοραπωλησίας.

2) *Κείμενο*

«1/Τιμώτατοι Δήμαρχοι καί λοιποί Προεστῶτες τῆς Χώρας Σύμης, τήν τιμότητά 2/σας ἀπό ψυχῆς ἐπευχόμενοι, ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι εὐλογοῦμεν.

3/† Μετά τήν ἐρώτησιν [περί] τῆς υἱείας σας⁹⁵, σᾶς εἰδοποιοῦμεν, ὅτι χάριν περιεργείας ἐπα4/ρατηρήσαμεν τήν Διαθήκην τοῦ ἀοιδίμου Καλλίστου⁹⁶ καί εἶδωμεν, νά ἀφιερώνῃ 5/οἰκειοθελῶς τήν περιουσίαν του [-----] εἰς τό Μοναστήριον τοῦ Σωτῆρος λεγόμενον⁹⁷ 6/διὰ δέ ὅπου ἀνήκει, ὡς ἀποδεικνύεται τοῦτο χάριν εὐρόντες αὐτήν ἀναμφίβο7/λον ὑπογεγραμμένην καί ὁλοκληρωμένην παρά τοῦ ἀοιδίμου τότε ἀρχιερατεύοντος 8/Κυρίου Ἀγαπίου⁹⁸, ἐδώσαμεν καί ἡμεῖς τόν λόγον, ὡς εἴθισται, ἵνα μείνῃ οὕτως, κα9/θῶς ἐδιατάχθη. Πρός τούτοις ἔμεινε νά ἐξετάσωμεν καί περί [τοῦ] Μετοχίου⁹⁹ εἰς 10/ποῖον ἀνήκει.

Ὅθεν, παρατηροῦντες τήν Διαθήκην τῆς μακαριτίσσης Εἰρήνης 11/καί τοῦ ἀνδρός αὐτῆς Ἰωάννου¹⁰⁰ καί βλέποντες νά διαλαμβάνῃ ὅτι εἶναι τό ῥηθέν 12/Μετόχιον ἀγορασμένον, ἰδιοκτησία αὐτῶν καί ὅτι τό ἀφιερώνουν εἰς τόν 13/Ἡγούμενον τοῦ Πανερμιώτη Κύρ Νεόφυτον, ἀποκαταστένοντες τόν [νόμιμον] κλη14/ρονόμον του, κάλλιστα ἔκαμε καί τά ἔθιμα τήν ψυχὴν των¹⁰¹, ὡς φανεροῦται ἐν 15/τῇ Διαθήκῃ αὐτῶν, ἰδιοχείρως γεγραμμένην ὀπισθεν παρά τοῦ Καθη-

95. Περὶ τῆς υἱείας σας: σύμφωνα μέ τά κρατοῦντα παλαιότερα, κατὰ κανόνα μία ἐπιστολή ἄρχιζε μέ ἀναφορά στό θέμα τῆς υἱείας τῶν παραληπτῶν καί τοῦ ἀποστολέως τῆς ἐπιστολῆς.

96. Καλλίστος Α΄ Κακκακίος, ὁ: Ἱερομόναχος καί Ἡγούμενος τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Σύμης. Γ. Πετρόπουλος, *Πανορμίτης Σύμης* 2020, σ. 148-149.

97. Πρόκειται γιά τό Μοναστήρι τοῦ Σωτῆρος τῆς Νερᾶς.

98. Ἀγάπιος, Μητροπολίτης Ρόδου (1792-1829).

99. Μετόχιον, τό: οἰκία στή Σύμη, περὶ τῆς ὁποίας ὑπῆρχεν ἀμφισβήτηση, ὡς πρὸς σέ ποῖον ἀνήκει. Τελικά ὁ Μητροπολίτης Ρόδου Καλλίνικος ὁ Κρῆς (1836-1839) ὀρθῶς κρίνοντας ἀπεφάνθη, ὅτι τό, λεγόμενον Μετόχιον ἀνήκει στή Μονή τοῦ Σωτῆρος τῆς Νερᾶς καί ὅτι οἱ ἐξ αἵματος συγγενεῖς καί κληρονόμοι τοῦ πρώην Ἡγουμένου τοῦ Σωτήρη τῆς Νερᾶς, ἀειμνήστου Ἱερομονάχου Καλλίστου, δέν ἔχουν κανένα δικαίωμα, ἀναφορικά μέ τό Μετόχιον αὐτό.

100. Ἰωάννης καί Εἰρήνη: ἀτυχῶς δέν ἀναφέρεται τό ἐπώνυμο ἢ τό πατρῷο αὐτῶν.

101. Τά ἔθιμα τήν ψυχὴν του: ἐννοεῖται τά μετά τόν θάνατο αὐτῶν λαμβάνοντα συνήθως χώραν, τά ἀφορῶντα στήν ταφή καί στά ἐπακολουθοῦντα μνημόσυνα.

γούμενου 16/Κύρ Νεοφύτου καί ἔστι τοῦτο κατά τούς κανόνas τῆς Ἐκκλησίας μας.

Εἶδομεν νά ἀνα17/φέρεται, ὅτι ὅσα ἀφιερώνονται εἰς τόν Ἡγούμενον τοῦ κατά καιρόν Μοναστηρίου, 18/εἶναι τέλεια ἀφιερωμένα εἰς τό Μοναστήριον, ὡς αὐτός ἔχων τήν πληρε19/ξουσioτητα, δηλαδή [εἶναι συγχρόνως] Μοναστής καί Ἡγούμενος, ἕνα πρᾶγμα λέγεται, ἔχων καί 20/τήν δεσποτείαν καί τήν χρῆσιν.

Ὅθεν δέν ἤμποροῦν οἱ κληρονόμοι τοῦ Ἡγούμενου [Καλλίστου Α΄ Κακκακιοῦ] 21/νά περιμένουν τι ἀπ' αὐτῶν, ὡσάν ὁποῦ ἂν εἶχε προαίρεσιν ὁ αἰοίδιμος 22/Κύρ Νεόφυτος, νά τό ἀφήσῃ [τό Μετόχιον] τῶν συγγενῶν του, ἔπρεπε νά ζητήσῃ τήν γνώμην τῆς Ἐκ23/κλησίας, ἀλλ' ἐπειδὴ καί τό ἀπεσιώπησεν πρό τοσοῦτων χρόνων, ἄρα μένει 24/κτῆμα τοῦ Μοναστηρίου.

Διά νά μήν μένουν παράπονα ἀπό τόν αὐτάδελφον 25/τοῦ μακαρίτου [Καλλίστου Α΄ Κακκακιοῦ] κύρ Γεώργιον, ὅτι δέν μετέσχεν εἰς τήν κληρονομίαν, διά τοῦτο ἀπεφα26/σίσαμεν, νά τοῦ δοθοῦν ὅλα τά ἐνδύματα τοῦ μακαρίτου [Ἱερομονάχου καί Ἡγούμενου Καλλίστου] καί ἄς 27/εὐχαριστηθῇ καί αὐτός εἰς τοῦτο, ἐπειδὴ καί τό Μοναστήριον [τοῦ Πανορμίτου] ἔχει τόσον ὑπέρογκον χρέος, 28/χωρίς νά ἔχῃ καμμίαν ἀπάντησιν [ὁ ἀδελφός τοῦ Καλλίστου Γεώργιος], ὡς εἶναι ἐγνωσμένη πρός τόν ἴδιον 29/αὐτάδελφόν του.

Οὕτω ποιήσατε, ὡς γράφομεν, ἵνα ἡ Χάρις τοῦ Θεοῦ, σὺν τῇ 30/παρ' ἡμῶν εὐχῇ καί εὐλογίᾳ εἴῃ μεθ' ὑμῶν. 31/αωλθ', Μαΐου κγ'.

32/† Ὁ Ῥόδου Καλλίνικος, ἐν Χ(ριστ)ῷ εὐχέτης».

[Αρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, Κώδικας 1, ἀρ. 11, p3270201]

«1/Ἡ ἀναφερομένη οἰκία Μετόχι(ον) καλουμένη, ἐπωλήθη 2/πρός τήν Εἰρήνην Κ. Νικολέττου¹⁰², ὡς τό ὑπ' ἀριθ(μόν) 1168 καί 3/ἀπό 4. Μαΐου 1901 Συμβόλαιον πωλήσεως, συντεταγμένον 4/ἐνώπιον τῆς ἐνταῦθα Δημογεροντίας».

102. Εἰρήνη Κ. Νικολέττου: τό ἐπώνυμο δηλοῖ καταγωγή ἀπό τή νῆσο Κεφαλληνία.

3) Παρατηρήσεις

1) Ο Ήγούμενος τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Ἀρχιμανδρίτης Κάλλιστος Α΄ Κακκακίος (1777-1785), εὐρισκόμενος στή ζωή συνέταξε Διαθήκη, στήν ὁποία διετύπωσε τή θέλησή του, σχετικά μέ τά ἀνήκοντα σέ αὐτόν. Ἐκεῖνος, οἰκειοθελῶς ἀφιέρωσε τά περιουσιακά του στοιχεῖα στό Μοναστήριον τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτήρος τῆς Νερᾶς ἢ Μεγάλου Σωτήρη.

2) Ο Ἰωάννης καί ἡ Εἰρήνη, μόνιμοι κάτοικοι Σύμης, τῶν ὁποίων τό ἐπώνυμο δέν ἀναφέρεται, ἦσαν νόμιμοι ἰδιοκτῆτες μίας οἰκίας στή Σύμη, ἡ ὁποία ἀπεκαλεῖτο Μετόχιον, τήν ὁποία εἶχαν ἀποκτήσει ἀπό ἀγοράν. Αὐτήν τήν οἰκία οἱ πρῶην ἰδιοκτῆτες της τή δώρησαν στόν Ήγούμενο τοῦ Πανορμίτου Κάλλιστο Α΄ Κακκακίό. Ἡ οἰκία αὕτη –τό Μετόχιον– μετά τόν θάνατο τοῦ Ήγουμένου Καλλίστου περιήλθε στή Μονή τοῦ Πανορμίτου.

3) Οἱ ἐξ αἵματος συγγενεῖς τοῦ Ήγουμένου Καλλίστου καί εἰδικότερα ὁ ἀδελφός αὐτοῦ Γεώργιος, μετά τόν θάνατο τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Καλλίστου ἤγειραν ἀπαιτήσεις κληρονομικῶν δικαιωμάτων ἐπὶ τοῦ Μετοχίου αὐτοῦ, πού ὅμως, ὅπως ἀπεδείχθη, δέν εἶχαν νομική ὑπόσταση, διότι τό Μετόχιον νόμιμα ἀνῆκε στή Μονή τοῦ Πανορμίτου.

4) Σύμφωνα μέ τά ἰσχύοντα σήμερον, τῶν Μοναχῶν καί Ἱερομονάχων, οἱ ὁποῖοι ἀποβίωνουν, γενικός κληρονόμος τῆς ἀκινήτου καί κινητῆς περιουσίας των, ἐάν φυσικά ἔχουν, εἶναι ἡ Μονή τῆς μετανοίας των καί οὐδεὶς ἄλλος.

XI. ΑΦΙΕΡΩΤΗΡΙΟΝ ΑΚΙΝΗΤΩΝ ΥΠΟ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ,**ΘΥΓΑΤΕΡΑΣ ΜΑΝΟΥΗΛ ΑΝΤΩΝΟΓΛΟΥ, ΠΡΟΣ ΤΗ ΜΟΝΗ ΤΟΥ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ ΣΥΜΗΣ: 11-02-1844**

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, Κώδικας 1, ἀρ. 113, p3270203]

1) Περίληψη

Ἡ Εἰρήνη, θυγατέρα τοῦ μακαρίτου Μανουήλ Ἀντώνογλου, μητέρα δύο ἐνηλίκων τέκνων, τοῦ Ἑμμανουήλ καί τοῦ Ἰωάννου, ἀποφασίζει, μέ τή σύμφωνο γνώμη τῶν παιδιῶν της καί δωρίζει ἀκίνητά της στή Μονή τοῦ Πανορμίτου, διά ψυχική της σωτηρία.

Εἰδικότερα δωρίζει τά ἀκίνητα ἐκεῖνα, τά ὁποῖα περιλαμβάνον-

ται ἐντός τῆς περιτειχισμένης περιοχῆς τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου καί ἓνα ἀκίνητο, τό ὁποῖο κεῖται στήν περιοχή τῆς Παναγίας Φανερωμένης¹⁰³.

2) Κείμενο

«1/Ἡ Εἰρήνη, θυγάτηρ τοῦ μακαρίτου Μανουήλ Ἀντώνογλου¹⁰⁴, ζήλω 2/θείῳ κινουμένη¹⁰⁵, ἀφιερώνει εἰς τό Ἱερόν Μοναστήριον τοῦ Ταξιάρχ3/χου Μιχαήλ τοῦ Πανορμίτου, διά ψυχικήν της σωτηρίαν, ὅλα 4/τά χωράφια, ὅσα ἔχει μέσα εἰς τό περιτειχισμένον χωρά5/φιον τοῦ αὐτοῦ Μοναστηρίου καί εἰς τήν Φανερωμένην¹⁰⁶.

Εἰς ἔν6/δειξιν δέ καί ἀσφάλειαν τούτου ἐγράφη τό παρόν, δι' ὑπο7/γραφῆς αὐτῆς καί τῶν τέκνων της.

1844, Φεβρουαρίου 11.

8/Εἰρήνη, θυγάτηρ Μανουήλ Ἀντώνογλου, ὑποβεβαιῶ τά ἄνω.

9/Χαρίτων Ἱεροδιάκονος, Κύπριος, Γραφεύς.

10/Μανώλης, υἱός αὐτῆς, ἐπιβεβαιοῖ τά ἄνω.

11/Κάγῳ Ἰωάννης, [υἱός] αὐτῆς ἐπιβεβαιῶ τά ἄνω ἰδιοχείρως».

3) Παρατηρήσεις

1) Τό ὅτι ἡ Εἰρήνη, θυγατέρα Μανουήλ Ἀντώνογλου, δωρήτρια τῶν ἀκινήτων πρός τή Μονή τοῦ Πανορμίτου, ἂν καί ἔχει δύο ἐνήλικα τέκνα, συνεπῶς θά πρέπει νά ὑποθέσουμε ὅτι ἦταν ἔγγαμος, δέν ἀναφέρει τό ὄνομα καί τό ἐπώνυμο τοῦ συζύγου της, ὁ ὁποῖος καί ἂν ἀκόμη εἶχε ἀποβιώσει, θά μπορούσε νά ἀναφέρεται ὡς χήρα αὐτοῦ, συνάγεται τό συμπέρασμα, ὅτι πιθανῶς ἦταν διαζευγμένη.

103. Ὑπό τοῦ γράφοντος ἔχουν συλλεγεῖ περισσότερα ἀπό τριακόσια (300) ἐπίθετα τῆς Παναγίας.

104. Ἀντώνογλου: ἐπώνυμο, τό ὁποῖο προέκυψε ἀπό τό ὅτι κάποιος πρόγονος τῆς οἰκογενείας ἦταν υἱός τοῦ Ἀντωνίου. Τό -ογλου προέρχεται ἀπό τά τουρκικά καί σημαίνει «ὁ υἱός τοῦ...» Τό ἐπώνυμο διατηρεῖται καί σήμερα στή Σύμη καί στή Ρόδο.

105. Θείῳ ζήλω κινουμένη: πολλοί, ἄνδρες καί γυναῖκες, ἔγγαμοι ἢ ἄγαμοι, μέ παιδιά ἢ ὄχι, πράγματι κινούμενοι ἀπό θεῖον ζήλον, ἀπεφάσιζαν καί δώριζαν ἀκίνητα καί κινητά περιουσιακά στοιχεῖα στά διάφορα Μοναστήρια, διά ψυχικήν των σωτηρίαν, ὅπως καί στή Μονή τοῦ Πανορμίτου Σύμης.

106. Φανερωμένη, ἡ: ναός Παναγίας τῆς Φανερωμένης καί ἡ γύρω περιοχή ὡς τοπωνύμιο.

2) Ἀποτελοῦσε παλαιότερα καί συνεχίζει νά ἀποτελεῖ εὐσεβή συνήθεια, Χριστιανοί νά δωρίζουν περιουσιακά στοιχεῖα πρὸς Μονές καί ἄλλα κοινωνικοῦ χαρακτήρα Ἱδρύματα, εἴτε διὰ τή σωτηρία τῆς ψυχῆς των, εἴτε ἀπὸ ἀνθρωπιστικά ἰδεώδη κινούμενοι.

3) Τό ἔγγραφο αὐτό ὑπογράφεται ἀπὸ τή δωρήτρια, τοὺς δύο υἱοὺς της, Ἑμμανουήλ καί Ἰωάννη καί τόν Γραφέα αὐτοῦ.

4) Συντάκτης καί Γραφέας τοῦ ἐγγράφου αὐτοῦ εἶναι ὁ Ἱεροδιάκονος τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Χαρίτων, ὁ ὁποῖος κατήγετο ἀπὸ τὴν Κύπρο καί ἔχει τύχει καλῆς παιδείας. Εἶναι γνωστός καί ἀπὸ ἄλλα ἔγγραφα τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Σύμης.

XII. ΠΩΛΗΤΗΡΙΟΝ ΟΙΚΟΠΕΔΟΥ ΥΠΟ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΡΕΪΝΖΗ-ΓΕΝΙΑ ΚΑΙ ΣΩΤΗΡΗ ΙΩ. ΞΑΝΘΟΥ, ΠΡΟΣ ΚΩΝΣΤΑ ΡΕΪΖΗ-ΚΑΛΟΔΟΥΚΑ-ΜΙΓΚΛΗ: [Πρωτότυπον: 6-03-1801].

Ἀντίγραφον: 19-12-1847

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης, Κώδικας 1, ἀρ. 114, p3270204]

1) Περίληψη

Οἱ κάτοικοι τῆς Σύμης Νικόλαος Ρεῖνζης-Γενία καί Σωτήρης Ἰω. Ξανθοῦ, ἐπώλησαν ἓνα οἰκόπεδο στή Σύμη στόν Κώνστα Ρεῖζη-Καλοδοῦκα-Μίγκλη, ἀντί τοῦ τιμήματος τῶν πέντε (5) γροσίων, τὰ ὁποῖα οἱ πωλητές ἔλαβαν σῶα καί ἀνελλιπῇ ἐκ μέρους τοῦ ἀγοραστοῦ. Πρὸς πίστωση τῆς ἀγοραπωλησίας αὐτῆς συνετάγη τό παρόν Ἑμμέαρτυρον Γράμμα-Πωλητήριον, στίς 6-03-1801. Τό παρόν ἔγγραφο ἀποτελεῖ ἀκριβές ἀντίγραφον τοῦ πρωτοτύπου καί τό ὁποῖον ἐγίνε στίς 19-12-1847.

2) Κείμενο

«1/Ἀντίγραφον – Ὅμοιον καί ἀπαράλλακτον [τοῦ πρωτοτύπου].

2/Διὰ τοῦ παρόντος Ἑμμεαρτύρου Γράμματος γίνεται δῆλον 3/ὥς, ὅτι ὁ Νικόλαος Ρεῖνζης-Γενία καί ὁ Σωτήρης Ἰω(άννου) Ξανθοῦ, ἐπώ4/λησαν τοῦ Κώνστα Ρεῖζη-Καλοδοῦκα-Μίγκλη¹⁰⁷ ἓνα τόπον ἐ5/κεῖ πίσω¹⁰⁸,

107. Κώνστα Ρεῖζη-Καλοδοῦκα-Μίγκλη: ἐντύπωση προκαλεῖ τό γεγονός ὅτι ὁ ἀγοραστής τοῦ οἰκοπέδου στή Σύμη ἀναφέρεται μέ τρία ἐπώνυμα.

108. Ἕνας τόπος ἐκεῖ πίσω: προφανῶς οἰκόπεδο στό χωριό τῆς Σύμης, κατά τό ἔτος 1801, ὁπότε δέν ὑπῆρχε ἀκόμη ὁ οἰκισμός στόν Γιαλό.

κοντά της Ειρήνης Καντζικᾶ¹⁰⁹ καί τοῦ Ἰω(άννου) Λογαδενιοῦ¹¹⁰ καί 6/τῆς Φώταινας¹¹¹ Νικήτα Χατζῆ, διά γρόσια πέντε (5), τά ὅποια ἔ7/ λαβον ἤδη σῶα, μέχρι ὀβολοῦ. Ὅθεν λοιπόν εἰς τό ἐξῆς ὁ ἄνω8/θεν τόπος, νά εἶναι εἰς τήν ἐξουσίαν τοῦ εἰρημένου Κώνστα [Ρεῖνζη-Κα- λοδούκα-Μίγκλη], ὡς 9/οἰκεῖον αὐτοῦ κτῆμα, ἀναπόσπαστον, ἅτε ἀγορασθέν καί τε10/λείως ἐξοφληθέν παρ' αὐτοῦ.

Διό ἔγινε τό παρόν καί ἔστω εἰς ἀ11/σφάλειαν.

1801, Μαρτίου 6. Ἐν Σύμῃ.

12/Νικόλας Νικήτα Γενία βεβαιώνω τά ἄνωθεν.

13/Σωτήρης Ἰω(άννου) Ξανθοῦ βεβαιώνω τά ἄνωθεν.

14/Ἄννα, θυγάτηρ Μαρίας Ξανθοῦ βεβαιώνω τά ἄνωθεν.

15/Σταματία, γυνή Κυριακοῦ Γενία στέργω.

16/Κουμιστάδαινα¹¹², θυγάτηρ Ἀνδρέα Ξανθοῦ στέργω.

17/Νικόλαος Γεώργη Ψαῤᾶ¹¹³ καί Πρωτόγερος μαρτυρῶ¹¹⁴.

18/Πρωτονοτάριος¹¹⁵ Πα(πᾶ) Γεώργιος Κατερινιοῦ¹¹⁶, ὁ τοῦ πα- ρόντος ἀντιγραφεὺς¹¹⁷.

109. Εἰρήνη Καντζικᾶ: Καντζίκης στήν Κρήτη ὀνομάζετο παλαιότερα ὁ κά- τοικος τοῦ μεγάλου Κάστρου, ἥτοι τοῦ Ἡρακλείου Κρήτης. Πιθανῶς τό ἐπώνυ- μο ὑποδηλοῖ κρητική καταγωγή.

110. Ἰωάννης Λογαδενιός: Στή Γραμματολογία γίνεται διάκριση μεταξύ ἐμμέ- τρου κειμένου καί κειμένου «κατά λογάδην» ἥτοι πεζοῦ. Ἐπίσης στήν Κρήτη συ- νηθίζεται ἡ φράση «λογάδικα σταφύλια», ἥτοι σταφύλια διαφόρων ποικιλιῶν, ἀνάμεικτα. Πιθανῶς ὅμως τό «Λογαδενιός» νά σχετίζεται καί πρὸς τοὺς «Λογά- δες», ὅπως ἐνίοτε ἀπεκαλοῦντο οἱ ἐγγράμματοι.

111. Φώταινα: Φωτεινή ἢ πιθανῶς σύζυγος τοῦ Φωτίου.

112. Κουμιστάδαινα: ἢ σύζυγος τοῦ Κουμιστάδη; Τό Κουμῆς καί Κουμάκης, ὡς ἐπώνυμο, εἶναι συνήθη στήν Κρήτη καί ἀλλαχοῦ.

113. Ψαῤᾶς: ἐπώνυμο, τό ὅποιο προφανῶς ἀρχικά ἦταν ἐπάγγελμα καί ἀργότερα ἀπέβη ἐπίθετο. Τό ἐπώνυμο αὐτό ἀπαντᾷ καί σήμερα στή νῆσο Ρόδο καί ἀλλαχοῦ.

114. Νικόλαος Γεώργη Ψαῤᾶ Πρωτόγερος: Ἡ ἀναφορά τοῦ ἀξιώματος «Πρω- τόγερος» δίδει κύρος καί ἀξιοπιστία στή μαρτυρία τοῦ προσώπου αὐτοῦ.

115. Πρωτονοτάριος: ἐκκλησιαστικόν ὀφφίκιον. Νοτάριος = Συμβολαιογρά- φος καί Πρωτονοτάριος: ὁ πρῶτος τῶν Συμβολαιογράφων. Ἀργότερα ἀπέβη καί ἐπώνυμο.

116. Παπᾶ-Γεώργιος Κατερινιοῦ: Ἀπαντᾷ καί σέ ἄλλα ἔγγραφα τοῦ Πανορμί- του Σύμης. Τό ἐπώνυμο «Κατερινιοῦ» εἶναι μητρωνυμικό, ἥτοι: ὁ υἱός τῆς Αἰκατε- ρίνης ἢ Κατερίνης ἢ τοῦ Κατερινιοῦ. «Κατερινιώ», ὑποκοριστικό τοῦ Αἰκατερίνη.

117. Ἀντιγραφεὺς: ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἐτοίμασε τό ἀντίγραφο αὐτό, ὅμοιο πρὸς τό πρωτότυπο.

19/Τῇ 19. Δεκεμβρίου 1847.

20/Ὁ Φώτιος Πα(πᾶ) Μ(ιχαήλ) Κατζαρᾶ¹¹⁸, μαρτυρεῖ, ὅτι ἴσον ἔστι».

3) Παρατηρήσεις

1) Τό Ἐμμάρτυρον αὐτό Γράμμα ἢ Συμβόλαιον ἀγοραπωλησίας οἰκοπέδου στή Σύμη, τό ὁποῖο συνετάγη στίς 6-03-1801, ἐντυπωσιάζει μέ τήν ἀπλότητα, λιτότητα, συντομία, ἀκρίβεια καί ἐπάρκεια αὐτοῦ, συγκρινόμενο μέ τά πολυσέλιδα, περίπλοκα καί ἐνίοτε δυσνόητα σημερινά Συμβόλαια ἀγοραπωλησίας.

2) Σέ αὐτό ἀναφέρονται ὅλα τά οὐσιαστικά καί ἀπαραίτητα στοιχεῖα, γιά τήν ταυτοποίηση τῶν συμβαλλομένων προσώπων καί τόν ἀκριβή καθορισμό τοῦ πωλουμένου ἀκινήτου, καθώς καί τήν ἀξία τοῦ τιμήματος καί τήν ἐξόφληση αὐτοῦ ἐκ μέρους τοῦ ἀγοραστοῦ.

XIII. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΧΑΤΖΗ-ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΕΥ. ΔΑΪΝΟΓΛΟΥ, ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΙΧΑΗΛ ΦΩΤΙΑΔΗΝ, ΑΔΕΛΦΟΝ ΤΟΥ ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΟΥ ΙΕΡΟΘΕΟΥ (ΦΩΤΙΑΔΟΥ): 2-10-1848

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης: F1-095α-δ]

1) Περίληψη

Ὁ Χατζή-Δημήτριος Εὐαγγέλου Δαῖνόγλου ἢ Δανιηλόγλου ἦταν μόνιμος κάτοικος Μάκρης (σημερινό Fethiye), πόλη τῆς ΝΔ Ἀνατολίας ἢ Μικρᾶς Ἀσίας (σημερινῆς Τουρκίας)¹¹⁹ καί εἶχε διορισθεῖ

118. Κατζαρᾶς ἢ Κατσαρᾶς: ὁ ἔχων «οὕλην κόμη», ἥτοι σγουρά, κατσαρά μαλλιά. Τό ἐπώνυμο ὡς «Κατσαρᾶς» σύνθηες καί σήμερα στή Σύμη καί στή Ρόδο.

119. Ἡ Μάκρη κεῖται στή θέση τῆς ἀρχαίας πόλεως, ἡ ὁποία ἔφερε τό ὄνομα «Τελμησσός ἢ Τελμισσός, ἡ» καί ἡ ὁποία ἦταν κτισμένη ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς Λυκίας καί στὸν μυχό τοῦ κόλπου τοῦ Γλαύκου (ἀργότερα κόλπος τῆς Μάκρης καί σήμερα κόλπος τοῦ Fethiye ἀποκαλούμενος). Τό ὄνομα Τελμησσός εἶναι προελληνικό καί ἡ πόλη ἐγνώρισε μεγάλη ἀκμή κατὰ τήν ἀρχαιότητα, ἐξ αἰτίας τοῦ λιμανιοῦ της καί τῆς θέσεως στήν ὁποία αὐτή ἔκειτο. Εἶχε ναό καί Μαντεῖο τοῦ θεοῦ Ἀπόλλωνος, τό ὁποῖο ἐπισκέφθηκε καί ἐζήτησε τή συμβουλή του ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος (356-323 π.Χ.) κατὰ τό ἔτος 333 π.Χ. Τό Μαντεῖο αὐτό προεῖπε τήν κυριαρχία τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου σέ ὁλόκληρη τήν Ἀσία. Ἡ πόλη τῆς Μάκρης κατοικεῖτο ἀπό Ἕλληνες Χριστιανούς Ὁρθοδόξους μέχρι τό 1922-1924 καί ἐγνώρισε μεγάλη ἀκμή. Ἐξ αἰτίας τῶν ἱστορικῶν γεγονότων (1922-1924) ὁ πληθυσμός τῆς πόλεως ἀναγκάσθηκε νά τήν ἐγκαταλείψει καί νά μετοικήσει στήν

ὡς Ἐπίτροπος τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου στή Μάκρη. Ὡς ἐκ τούτου συνεδέετο προσωπικῶς, τόσοις μετά τοῦ Μιχαήλ Φωτιάδου, ὅσον καί τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ἡγουμένου τοῦ Πανορμίτου Ἀρχιμανδρίτου Ἱεροθέου Φωτιάδου καί εἶχε στενές σχέσεις μέ τή Μονή τοῦ Πανορμίτου. Φαίνεται ὅμως, ὅτι γιά ἄγνωστο σέ μᾶς λόγο, οἱ σχέσεις αὐτές διαταράχθησαν καί ἐψυχράνθησαν.

Ὁ Χατζή-Δημήτριος Εὐ. Δαϊνόγλου στέλνει τήν ἐπιστολή αὐτή πρὸς τόν Μιχαήλ Φωτιάδη, ἐκφράζοντας τά παράπονά του, διότι ὁ Μιχαήλ Φωτιάδης δέν εἶναι τακτικός στήν ἀλληλογραφία του πρὸς αὐτόν, ἀλλά καί ὅταν ὁ Μιχαήλ ἀποφασίζει νά τοῦ στείλει κάποιαν ἐπιστολή, ἐκεῖνος δέν τοῦ γράφει κάτι τό οὐσιαστικό καί ἐνδιαφέρον, ἀλλά περιορίζεται σέ συνήθειες βραχυλογίες καί κοινοτυπίες.

Ἐπίσης ὁ Δημήτριος Δαϊνόγλου ἐμμέσως ἐκφράζει τά παράπονά του, διότι ὁ Ἡγούμενος τοῦ Πανορμίτου Ἀρχιμανδρίτης Ἱεροθέος Φωτιάδης δέν εἶναι τακτικός στήν ἀλληλογραφία του πρὸς ἐκεῖνον. Γιά ὅλους αὐτούς τοὺς λόγους οἱ σχέσεις τοῦ Δημητρίου Δαϊνόγλου πρὸς τή Μονή τοῦ Πανορμίτου καί τοὺς ἐκπροσώπους της ἔχουν ψυχρανθεῖ καί ὡς ἐκ τούτου δέν ἀποφασίζει ἐπὶ τοῦ παρόντος νά ἐπισκεφθεῖ αὐτήν. Ἐπίσης κάνει ἐμμέσως μειωτικούς καί προσβλητικούς ὑπαινιγμούς, τόσοις γιά τόν Ταξιάρχη Μιχαήλ Πανορμίτη, ὅσον καί γιά τή Μονή του καί τοὺς ἐκπροσώπους αὐτῆς.

Ἐν κατακλείδι παρατίθεται ὑστερόγραφο τοῦ Νικολάου Διακίδου, ὁ ὁποῖος φαίνεται νά εἶναι καί ὁ κομιστής τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς, πού παλαιότερα καί γιά βραχύ χρονικό διάστημα διετέλεσε συγκάτοικος τοῦ Μιχαήλ Φωτιάδου, ὁ ὁποῖος κατηγορεῖ τόν Μιχαήλ Φωτιάδη ὡς ἀμνήμονα καί ὅτι κάνει κακῶς, νά λαμβάνει τή θέση κριτοῦ, ἔναντι τοῦ ἀδελφικοῦ φίλου αὐτοῦ Χατζή-Δημητρίου Εὐ. Δαϊνόγλου.

2) Κείμενο

[F1-0958]

«1/Πρὸς τόν Λογιώτατον 2/Κύριον Μιχαλάκην (Φωτιάδην), αὐτάδελφον 3/τοῦ Καθηγουμένου τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου [Ἱεροθέου Φωτιάδου]. 5/Εἰς Σύμην».

Ἑλλάδα. Ἀργότερα καί μετά τό 1936 ἔλαβε τό ὄνομα Fethiye, προκειμένου νά τιμηθεῖ ὁ πρῶτος Τούρκος πιλότος ἀεροσκάφους, ὁ ὁποῖος ἔφερε αὐτό τό ὄνομα. Ἐγκυκλοπαιδεία ΝΕΑ ΔΟΜΗ, τ. 26 (Ἀθήνα ἄν. χρ. ἐκδ.), σ. 329.

[F1-095α]

«1/Άγαπητέ μου, Κύριε Μιχαλάκη (Φωτιάδη).

2/1848, Μάκρη, Ὀκτωβρίου 2.

3/Ἀφοῦ ἔκτοτε, τόν χρόνον ἀποστολῆς τῶν (πρός ἐμέ) ἐπιστολῶν σας διεδέχθησαν μῆνες 4/σιωπῆς καί μονοτονίας, (πρᾶγμα) τό ὅποιον καί ἐνθυμεῖσθε, ὡς ἐπροφῆτευ5/ον, ὑπολογίζον αὐτό μέ τήν τοῦ στόματος συνήθως ἀπάντησή σας 6/καί ὅτι ἓνα καιρόν θά θριαμβεύση (ἡ προφορική σας ἀπάντησις) καί ἐπὶ τῆς τόσον συχ7/νῆς μελετωμένης ἀλληλογραφίας μας, δέν ἠδυνήθην ἔκτο8/τε νά ἐφεύρω οὐδεμίαν ἄλλην αἰτίαν, ἐπισύρουσαν αὐτήν τήν 9/σιωπὴν σας, ἐκτός ὅπου ἔκρινα, ὅτι ἴσως ὁ πάντοτε θαυ10/ματουργός Πανορμίτης εἰς τό βραχύ τοῦτο διάστημα, νά ἐπι11/λοτιμῇθῃ, νά σύρῃ εἰς τό λιμάνι του πλοῖόν τι, πρὸς ἡσυχί12/αν, τοῦ ὁποίου φροντίζοντας ἡμελήσατε τάς ἀποκρίσεις 13/τῶν (πρός ὑμᾶς ἐπιστολῶν μου) καί ἐπιπροσθέτως ἡ ἔσυρε πάλιν ἱκανήν πο14/σότητα κολοκυνθίων ἢ νά ἔκαμε κανένα ἀπό τά συ15/νηθισμένα του (θαύματα) καί διὰ τό ὅποιον ἀμφιρρέπων (νά ἀποφασίσω), μέχρι τῆς 16/ἐλεύσεως τῆς ἐπιστολῆς σας, τῆς ἀπό 22. Σεπτεμβρίου μηνός (τοῦ ἔτους 1848) 17/λεγομένης, τήν ὁποίαν ἅμα ἄνοιξα εἶδον τήν λέξη 18/“Σύμηθεν” καί δέν ἔμεινε ἀμφιβολία, ὅτι καί ἡ δική μου 19/εἰκασία ἀληθεύει, διότι τήν εἰς τήν χώραν τῆς Σύμης 20/μετάβασίν σας δέν ἀπέδιδα εἰς ἄλλο, εἰ μή εἰς πρᾶ21/γμα νέον, ἀκατασίγητον τοῦ Παλληκαριοῦ¹²⁰, κατὰ 22/τό Τρίκανον¹²¹.

Ταῦτα πάντα ὅμως ἐγκατελείφθησαν 23/ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει τῆς ῥηθείσης σας (ἐπιστολῆς), διότι ἀντί νά 24/μοί ἐξιστορῇτε (τό ὅποιον ἀπόρημά μου) νέον τι κατόρθω25/μα, περιορίζεστε εἰς συνήθεις βραχυλογίες, προσφιλεῖς 26/μάλιστα εἰς τήν Λογιότητά σας. Ἀλλά τό πρᾶγμα προσ27/έλαβεν ἄλλην δυσκολωτέραν φάσιν, διότι ἂν μοί ἐγρά28/φετε ὑπάρξαν ἢ μή τι κατορθώματι τοῦ Πανορμίτου σας,

[F1-095β]

29/μετά πάσης χαρᾶς ἠθέλαμεν ἀποφασίση, νά σᾶς ἐπισκεφθῶ30/μεν, – ἀλλά ὅμως τώρα, ὅπου δέν μᾶς γράφετε περί τούτου

120. Παλληκάρι, τό: ἐννοεῖται ὁ Ταξιάρχης Μιχαὴλ Πανορμίτης, ὁ ὁποῖος παρίσταται νέος καί δυνατός, φέρων στρατιωτικὴ στολή καί γυμνὸ ξίφος.

121. Τρίκανον, τό: Μὲ τόν ὄρο «Τρίκανον», ὑπονοεῖται ἡ Τρίαινα τοῦ θεοῦ τῆς θαλάσσης Ποσειδῶνος, ἐπεὶδὴ ἡ Μονὴ τοῦ Πανορμίτου κεῖται παρὰ τὴ θάλασσα.

31/τίποτε καί ἐξάγεται, ὅτι ἀπό ἀρκετόν καιρόν ἤργη32/σε νά κά-
μνη τά συνηθισμένα του (θαύματα)¹²² – , διά τοῦτο δέν 33/τολμῶ νά
ἀποφασίσω κατὰ τό παρόν νά σᾶς ἐπι34/σκεφθῶ καί διά τό δικαιο-
λόγημα¹²³, ὅτι πάντοτε ὁ Πανο35/ρμίτης δέν πασχίζει (;), ἀλλά ἔχει
νά κάνη μέ ψυχάς 36/καί μέ ῥομφαίας καί δεκάτες καί τά λοιπά καί
διότι ἤργησεν 37/ἀπό καιρόν νά κάμη τίποτα φόβημα, καί δέν 38/
τόν ἐπλησίασα τόσον κοντά, διά νά μήν τοῦ δώ39/σω μίαν αἰτίαν,
νά μᾶς φανῇ μέ τά συνηθισμένα 40/του. Ὅταν ὅμως μᾶς φανερώ-
σης, ὅτι κατ’ αὐτάς 41/ἐπῆρες πάλιν ἱκανάς ποσότητος κολοκυνθί-
ων¹²⁴ καί μά42/λιστα πόσον θά χαρῶ, νά μοί γράφητε ἄν ταῦτα τά
43/ἐπῆρες ἀπό ἐκεῖνον τόν Καζούλην εἰς Ῥόδον¹²⁵ 44/καί [πληρο-
φορηθῶ, ὅτι εἶναι] ἀγορασμένα ἀπό τόν Δάσκαλόν μας, τότε ναί,
45/ψυχῇ τε καί καρδίᾳ ἀμεριμνοῦντες, θέλομεν ἀποφ46/σίσει νά
σᾶς εὐρωμεν, διότι μοῦ φαίνεται εἴμεθα 47/ἐτζι ἀσυμπάθητοι, νά
μήν πλησιάζομεν εἰς φίλους, ἀλλά [μόνον τῇ] 48/ἀνάγκη τοιούτου
ψυχοπαίκτη καί ψυχοπομποῦ.

49/Ταῦτα καί ἐπιστηρίζων καί ἐπιστηρίζας, χρειᾶς τυχούσης,
50/πιθανοτέραν φράσιν (ἀποτελοῦν) τά λεγόμενα.

51/Μένω δοῦλος σας

52/Χ(ατζῆ) - Δ(ημήτριος) Δαϊνόγλου.

53/Χεῖρα ἀσπαζόμεθα τοῦ ἀδελφοῦ σας (Ἡγουμένου) 54/Ἀγίου
Ἱεροθέου, διά τοῦ ὁποίου τήν 55/ἀνδρικήν εὐνοίαν ἐγκαυχόμενος¹²⁶.
56/Διατελῶ.

[Υ.Γ.]

57/Ἐγώ, ὁ Νικόλαος Διακίδης προσκυνῶ καί ἀσπάζομαι, λυπού-
μενος πολύ 58/διά τήν ἀμνησίαν τοῦ Ἐλλογμωτάτου Κυρίου Μιχαή-
λου (Φωτιάδου), τοῦ ποτέ συγκάτοικού μου 59/ἐπί βραχύ χρημα-

122. Τά συνηθισμένα του: ἐννοεῖται θαύματα. Ἐκφραση πλήρης εἰρωνικῶν
ὕπαινιγμών, αὐθάδης καί ἀσεβῆς.

123. Δικαιολόγημα, τό: πρὸς δικαιολογία.

124. Κολοκύνθια, τά: ἔκφραση εἰρωνική.

125. Καζούλης, ὁ: προφανῶς γνωστός ἔμπορος τῆς Ῥόδου, καταγόμενος ἀπό
τῇ γνωστῇ παλαιά καί ἱστορική οἰκογένεια τῶν Καζούληδων.

126. Διά τοῦ ὁποίου τήν ἀνδρικήν εὐνοίαν ἐγκαυχόμενος: φράση εἰρωνική,
μειωτική καί ἀπαξιωτική.

τίσαντος καὶ ἀμνημονοῦντος μου¹²⁷, (γινόμενος) κριτῆς πρὸς τὸν ἐμὸν φίλον καὶ 60/ἀδελφόν (Χατζῆ-Δημήτριον Δαῖνόγλου)».

3) Παρατηρήσεις

1) Ἀποστολέας τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς εἶναι ὁ Χατζῆ-Δημήτριος Δαῖνόγλου, μόνιμος κάτοικος τῆς Μάκρης (σημερινοῦ Fethiye) τῆς ΝΔ Μικρᾶς Ἀσίας, ἡ ὁποία κεῖται ΒΑ τῆς νήσου Ρόδου καὶ σέ μικρὴ ἀπόσταση ἀπὸ αὐτήν. Ὁ ἀποστολέας τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς, ὡς Ἐπίτροπος τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου στή Μάκρη, διατηροῦσε στενές σχέσεις μέ αὐτήν καὶ τοὺς ἐκπροσώπους της καὶ ἀγνοοῦμε τοὺς λόγους διαταράξεως τῶν πρώην φιλικῶν σχέσεων πού ὑπῆρχαν μεταξύ των καὶ τῆς ψυχρότητας, ἡ ὁποία ἐδημιουργήθη.

2) Ὁ Χατζῆ-Δημήτριος Δαῖνόγλου, τόσον μέ τήν ἐπιστολή του αὐτήν, μέ ἡμερομηνία 2-10-1848, ὅσον καὶ μέ ἄλλην, μέ ἡμερομηνία 29-08-1849, πού ἀπέστειλε καὶ πάλιν πρὸς τὸν Μιχαήλ Φωτιάδη, ἐκφράζει τὴ δυσαρέσκειά του, τόσον ἔναντι τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, διὰ τήν τακτικὴ πού ἀκολουθεῖ στίς σχέσεις της ἔναντι αὐτοῦ, ὅσον καὶ προσωπικά ἔναντι τοῦ Μιχαήλ Φωτιάδου, διότι, ὅπως ἀναφέρεται σέ αὐτήν, ἐκεῖνος ἀμελεῖ νά τοῦ γράφει τακτικά, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀποφασίζει νά τοῦ γράψει, ἀποφεύγει συστηματικά νά τοῦ γνωρίσει κάτι τό οὐσιαστικό καὶ ἐνδιαφέρον καὶ περιορίζεται σέ συνήθειες καὶ προσφιλεῖς στόν Μιχαήλ Φωτιάδη κοινοτυπίες.

3) Ὁ ἀποστολέας τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς ἐμμέσως, πλὴν σαφῶς, φαίνεται νά εἶναι δυσαρεστημένος καὶ μέ τὸν Ἡγούμενο τοῦ Πανορμίτου Ἀρχιμανδρίτη Ἱερόθεο Φωτιάδη καὶ κάνει ἀνεπίτρεπτους μειωτικούς καὶ προσβλητικούς ὑπαινιγμούς, ἔναντι τοῦ Παμμεγίστου Ταξιάρχου Μιχαήλ Πανορμίτου, τῆς Μονῆς αὐτοῦ καὶ προσωπικά κατὰ τοῦ Ἡγουμένου Ἀρχιμανδρίτου Ἱεροθέου Φωτιάδου.

4) Στό τέλος παρατίθεται ὑστερόγραφο τοῦ Νικολάου Διακίδου, παλαιοῦ γνωστοῦ καὶ γιά βραχὺ χρονικὸ διάστημα συγκατοίκου τοῦ Μιχαήλ Φωτιάδου, τὸν ὁποῖον μέμφεται, ὅτι ἐκεῖνος τὸν ἐλησμόνησε καὶ ἐπὶ πλέον γράφει, ὅτι λυπεῖται ἐπειδὴ, ὁ Μιχαήλ Φωτιάδης ἔλαβε τὴ θέση κριτοῦ τοῦ Χατζῆ-Δημητρίου Δαῖνόγλου, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀδελφικός του φίλος.

127. Ἀμνημονοῦντος μου: μέ ἐλησμόνησε.

5) Σημειωτέον, ὅτι στήν ἐπιστολή αὐτή δέν ἀπήντησε ὁ ἴδιος ὁ παραλήπτης αὐτῆς, ὁ Μιχαήλ Φωτιάδης, ἀλλά ὁ ἀδελφός αὐτοῦ Ἑγούμενος τοῦ Πανορμίτου Ἀρχιμανδρίτης Ἱεροθέος Φωτιάδης. Ἡ ἐπιστολή τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Ἱεροθέου πρὸς τὸν Χατζῆ-Δημήτριο Δαϊνόγλου, τῆς ὁποίας σώζεται μόνο τό σχέδιο (ἔγγραφο παρούσης ἐργασίας ἀρ. XVII), πού δέν φέρει χρονολογική ἔνδειξη, ἀλλά φαίνεται νά ἐγγράφη στίς ἀρχές τοῦ ἔτους 1849, χαρακτηρίζεται ἀπό ἠπιότητα, πατρική ἀγάπη καί συναίνεση. Ὁ Ἱεροθέος προσπαθεῖ νά ἡρεμήσει τὸν Χατζῆ-Δημήτριο Δαϊνόγλου καί νά γεφυρώσει τό μεταξύ αὐτῶν προκῦψαν χάσμα.

6) Εἶναι ἀξιοσημείωτο, ὅτι ὁ Χατζῆ-Δημήτριος Δαϊνόγλου ἔστειλε καί δεύτερη ἐπιστολή πρὸς τὸν Μιχαήλ Φωτιάδη, μέ ἡμερομηνία 29-08-1849 (ἔγγραφο παρούσης μελέτης ἀρ. XXVI), γραμμένη ἐπίσης μέ ὕφος ἀνοίκειο καί μέ ὑπαινιγμούς προσβλητικούς καί μειωτικούς καί ἡ ὁποία κρίνεται ἀπαράδεκτη. Ὡς ἦταν ἀναμενόμενο, ὁ Μιχαήλ Φωτιάδης δέν ἀπήντησε οὔτε στή δεύτερη αὐτή ἐπιστολή.

XIV. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΗΓΟΥΜΕΝΟΝ ΤΟΥ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΝ ΙΕΡΟΘΕΟΝ (ΦΩΤΙΑΔΗ): 2-12-1848

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης: F1-097α-β]

1) Περίληψη

Ὁ Ἀντώνιος Κωνσταντίνου κάτοικος Ρόδου, γνωστός καί φίλος μέ τὸν Ἑγούμενο τοῦ Πανορμίτου Ἀρχιμανδρίτη Ἱεροθέο καί τὸν ἀδελφό αὐτοῦ Μιχαήλ Φωτιάδη, στέλνει τήν ἐπιστολή αὐτή πρὸς τὸν Ἑγούμενο τοῦ Πανορμίτου Ἱεροθέο.

Μετά τά τυπικά στήν ἀρχή τῆς ἐπιστολῆς, ἐνημερώνει τὸν Ἑγούμενο σχετικά μέ παραγγελία πού τοῦ εἶχε δώσει, ἥτοι: Σέ συνεργασία μέ τὸν Ἀνδριανό, προφανῶς γνωστόν τοῦ Ἑγουμένου Ἱεροθέου καί τοῦ ἀδελφοῦ του Μιχαήλ, ἀγόρασαν γιά λογαριασμό τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου τρεῖς (3) ὀκάδες στουπέτζι¹²⁸ ἀρίστης ποιότητος, πρὸς ἕξι (6) γρόσια τήν ὀκά. Ὅσον ἀφορᾷ ὁμως τό ἐπί-

128. Στουπέτζι ἢ στουπέτσι, τό: ἀνθρακικός μόλυβδος, πού χρησιμοποιεῖται γιά τήν παρασκευή λευκῶν χρωμάτων. Παλαιότερα βάφαμε τά λευκοῦ χρώματος παπούτσια μας μέ στουπέτσι. Ἀπό τό τουρκικὸ üstübeç = λευκός μόλυβδος.

σης παραγγελθέν λαζούρον, έρώτησαν καί ή όκά τιμάται πρός δέκα (10) γρόσια. Έπειδή θεώρησαν τήν τιμή αύτή ύπερβολικά ύψηλή, έρωτοϋν, έάν εΐναι άναγκαΐο στή Μονή νά προβοϋν στήν άγορά αύτοϋ, αλλά σέ μικρότερη ποσότητα.

2) Κείμενο

[F1-097β]

«1/Άντών(ιος) Κων2/σταντίνου.

3/2. Δεκεμβρ(ίου) 1848».

[F1-097α]

«1/Τῷ Πανοσιολογιωτάτῳ Ἀγίῳ Καθηγουμένῳ τῆς Ἱερᾶς 2/Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, Κυρίῳ Ἱεροθέῳ (Φωτιάδῃ), 3/προσκυνῶ.

4/Πανοσιώτατέ μοι πάτερ, ταπεινῶς σᾶς προσκυνῶ, 5/τὴν ἀγίαν σας δεξιάν πανευλαβῶς ἀσπάζομαι.

6/1848, Δεκεμβρίου 2, Ρόδος.

7/Ἐλαβον τό εὐχετικόν σας Γράμμα¹²⁹ καί ἐχάρημεν τά τῆς ὑγείας σας. Ἄν ρωτᾶτε 8/καί διά λόγου μας, χάριτι Θεῆα καί δι' εὐχῶν σας ὑγιαίνομεν¹³⁰.

Μέ ἐγράψα9/τε διά τρεῖς ὁκάδες¹³¹ στουπέτζι. Ἐπήγαμεν μέ τόν κύριον Ἀνδριανόν¹³² 10/καί ἀγοράσαμεν πρός ἕξι (6) γρ(όσια)¹³³ τήν

129. Εὐχετικόν Γράμμα: ἐκάστη ἐπιστολή τοῦ Ἡγουμένου τοῦ Πανορμίτου Ἀρχιμανδρίτου Ἱεροθέου Φωτιάδου ὀνομάζεται «Εὐχετικόν Γράμμα», ἐπειδή συνήθως ἀρχίζει μέ εὐχές τοῦ γράφοντος πρός τόν παραλήπτη τῆς ἐπιστολῆς καί περιεῖχε συνήθως μεταξύ ἄλλων καί εὐχές.

130. Παλαιότερα καί μέχρι πρίν ἀπό λίγα χρόνια, σύμφωνα μέ τοὺς κανόνες πού ἴσχυαν, σχετικά μέ τήν προσωπική ἀλληλογραφία, συνήθως ἡ ἐπιστολή ἀρχίζει μέ ἐρώτηση τοῦ ἀποστολέως σχετικά μέ τήν ὑγεία τοῦ παραλήπτου καί μέ ἐνημέρωση τοῦ παραλήπτου, ἀναφορικά μέ τήν ὑγεία τοῦ ἀποστολέως καί τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας του.

131. Ὅκά, ἡ: 1 ὁκά = 400 δράμια = 1282 γραμμάρια.

132. Ἀνδριανός, ὁ: δέν ἀναφέρεται τό ἐπώνυμό του.

133. Γρόσι, τό: νόμισμα εὐρείας κυκλοφορίας ἐπὶ αἰῶνες, στίς ἐπαρχίες τῆς Ὁθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. 1 γρόσι = 40 παράδες. 1 παρὰς = 3 ἄσπρα. Συνεπῶς 1 γρόσι 120 ἄσπρα. Ὡς πρός τήν ἐτυμολογία τοῦ ὀνόματος «γρόσι, τό», αὐτή σχετίζεται προφανῶς πρός τήν γερμανική λέξη «Gross» = μεγάλος. Ὅπως συμβαίνει γενικῶς μέ ὅλα τά νομίσματα καί τό γρόσι μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου ὑφίστατο ὑποτιμήσεις. Ποία ἦταν ἡ ἀγοραστική ἀξία τοῦ γροσίου στά μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα

ὁκᾶ, καλύτερον δὲν 11/εὐρίσκεται. Διὰ δέ τό λαζούρον¹³⁴, τήν μίαν ὁκᾶν, ὅπου ἐγράφατε ἔχει “Εἰκη12/ρρβᾶξ¹³⁵” καί μᾶς ἐζήτησε δέκα (10) γρ(όσια) τήν ὁκᾶ, ὥστε τοῦ ἐφάνη πολλά ἀκρι13/βό¹³⁶ καί δὲν ἀγοράσαμεν καί νά μᾶς γράψετε ἂν εἶναι πολλά ἀναγκαῖον, 14/νά προχωρήσωμεν καί τό πάρωμεν ὀλιγώτερον.

Ταῦτα καί προσκυ15/νοῦντες, Μένω πρόθυμος
16/Ἀντώνιος Κωνσταντίνου.

[Υ. Γ.]

17/Τόν Κύριον Διδάσκαλον Μιχαήλον (Φωτιάδην) 18/προσκυνῶ καί τοῦ ὁσπητίου ἅπαντες 19/σᾶς προσκυνοῦν».

[F1-097β]

«1/Ἀντώνι(ος) Κων2/σταντίνου, 3/2. Δεκεμβρίου 1848».

3) Παρατηρήσεις

1) Ὁ Ἀντώνιος Κωνσταντίνου καί ὁ Ἀνδριανός εἶναι μόνιμοι κάτοικοι Ρόδου, γνωστοί τοῦ Ἡγουμένου τοῦ Πανορμίτου Ἱεροθέου καί τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Μιχαήλ Φωτιάδου καί ἐθελοντικά ἐξυπηρετοῦν διάφορες ἀνάγκες τῆς Μονῆς αὐτῆς.

2) Στή συγκεκριμένη περίπτωση ὁ Ἀντώνιος Κωνσταντίνου δέχεται παραγγελία ἐκ μέρους τοῦ Ἡγουμένου Ἱεροθέου, νά προβεῖ γιά λογαριασμό τῆς Μονῆς στήν ἀγορά τριῶν (3) ὁκάδων στουπέτζι καί ὀρισμένης ποσότητας λαζούρου. Καί τό μέν στουπέτζι τό ἀγόρασαν πρός ἑξί (6) γρόσια τήν ὁκᾶ, ἐνῶ ἐκκρεμεῖ ἡ ἀγορά τοῦ λαζούρου. Ὅμως, ἐπεidῆ κατά τήν ἔρευνα ἀγορᾶς διεπίστωσαν ὅτι τοῦτο τιμᾶται πρός δέκα (10) γρόσια ἡ ὁκά, ἔκριναν ὅτι ἡ τιμή αὐτή εἶναι ὑπερβολική καί δὲν τό ἀγόρασαν.

3) Τέλος ἐρωτᾶται ὁ Ἡγούμενος τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Ἀρχιμανδρίτης Ἱερόθεος Φωτιάδης, ἐάν τό λαζούρο εἶναι ἀπολύτως

δὲν γνωρίζουμε ἐπακριβῶς. Τελείως ἐνδεικτικά ἀναφέρεται, ὅτι ἓνα ἡμερομίσθιο ἀνειδίκευτου ἐργάτου στοίχιζε περίπου 3 γρόσια καί μία ὁκά βούτυρο 9 γρόσια.

134. Λαζούρον, τό: χρῶμα κυανοῦν. Λαζουρίτης, ὁ: ἡμιπολύτιμος λίθος χρώματος κυανοῦ.

135. Εἰκηρρβᾶξ: ἐπρόκειτο πιθανῶς γιά τή φίρμα, ἡ ὁποία προέβαινε στήν παραγωγή αὐτοῦ.

136. Πολλά ἀκριβό = πολύ ἀκριβό. Καί σήμερα σέ ὀρισμένες περιοχές τῆς Ἑλλάδος καί τῆς Κύπρου λέγεται «πολλά καλό», ἀντί τοῦ συνηθέστερου «πολύ καλό».

ἀναγκαῖο, τότε νά προβοῦν στήν ἀγορά αὐτοῦ, ἀλλά σέ περιορισμένη ποσότητα.

**XV. ΕΓΓΡΑΦΟΝ ΤΗΣ ΔΗΜΑΡΧΙΑΣ ΣΥΜΗΣ, ΠΡΟΣ ΤΟΝ
ΗΓΟΥΜΕΝΟΝ ΤΟΥ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΝ
ΙΕΡΟΘΕΟΝ (ΦΩΤΙΑΔΗ): 3-12-1848**

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης: F1-098]

1) *Περίληψη*

Ὁ κάτοικος τῆς Σύμης Μιχαήλ Κόντες¹³⁷ ἐδέχθη στήν οἰκία του τρεῖς Ὑδραίους ἀσθενεῖς, τούς περιποιήθηκε καί ἐφρόντισε μέ κάθε τρόπο γιά τήν ἀποκατάσταση τῆς υἰείας των. Αὐτοί ὅμως, ἀφοῦ ἀπεκατεστάθη ἡ υἰεία των, χωρίς νά ἐνημερώσουν τόν οἰκοδεσπότη των ἀνεχώρησαν καί ἦλθαν στή Μονή τοῦ Πανορμίτου.

Ὁ πρόωγν οἰκοδεσπότης των, ἐπειδή ἀπαιτοῦσε νά καταβάλλουν τά ἔξοδα τῆς παραμονῆς των στήν οἰκία του, ἐνημέρωσε τή Δημαρχία Σύμης καί ἡ Δημαρχία διά τοῦ ἐγγράφου αὐτοῦ ἐνημερώνει σχετικά τόν Ἡγούμενο τοῦ Πανορμίτου Ἀρχιμανδρίτη Ἱερόθεο Φωτιάδη, νά μήν τούς χορηγήσει ἄδεια ἀναχώρησης, ἀλλά ἐκεῖνοι ὀφείλουν νά ἔλθουν στό χωριό τῆς Σύμης καί νά ἐμφανισθοῦν στή Δημαρχία, ἡ ὁποία τελικά καί ἀφοῦ θά τακτοποιήσουν τίς ἐκκρεμότητες των, θά τούς χορηγήσει τήν ἄδεια ἀναχώρησης.

2) *Κείμενο*

«1/Δημαρχία Σύμης. 2/3.Δεκεμβρίου 1848.

3/Τῷ Πανοσιοσοφολογιωτάτῳ 4/Ἀγίῳ Καθηγουμένῳ, Κυρίῳ

5/Ἱεροθέῳ [Φωτιάδῃ].

6/Εἰς Πανορμίτην.

7/Ἀγίε Καθηγούμενε, Κύριε Ἱερόθεε!

8/Ὁ Μιχαήλ Κόντες εἶχεν εἰς τό σπίτι του τρεῖς Ὑδραίους¹³⁸ ἀσθενεῖς, τούς ὁποίους ἐνῶ τούς ἰάτρευσεν, ἔχει 10/καί τήν ἀπαί-

137. Κόντες: ἐπώνυμο τό ὁποῖο προῆλθε ἀπό τήν ξένη λέξη «Κόντες», ἡ ὁποία ὑποδηλοῖ τόν κόμητα, ἥτοι ἐπρόκειτο ἀρχικά γιά δηλωτικό τίτλου εὐγενείας.

138. Ἡ Ὑδρα, ὡς κατ' ἐξοχήν ναυτική νῆσος, συνεδέετο στενά μέ τά ἄλλα νησιά τοῦ Αἰγαίου καί ἰδιαίτερα μέ τή Σύμη, τούς κατοίκους της καί τή Μονή τοῦ Πανορμίτου.

τησιν τοῦ ἐνοικίου παρ' αὐτῶν. 11/Αὐτοὶ ὅμως ἄνευ ἀδείας ἀνεχώρησαν καὶ ἤλθον 12/εἰς τὸ Μοναστήριον (τοῦ Πανορμίτου).

Ὑποπτευόμενος οὖν μὴ ποτε 13/ἀναχωρήσουν μὲ κανέν τυχόν πλοῖον ἢ καὶ σᾶς 14/ἀπατήσουν, δίδοντές τους τὴν ἄδειαν, ἤλθεν 15/εἰς τὴν Δημαρχίαν, διὰ νὰ σᾶς εἰδοποιήσωμεν, 16/ὅτι εἶναι κατ' αἵτησίν του ἐμποδισμένοι διὰ 17/νὰ ἀναχωρήσουν, ἂν πρῶτον δέν καταβοῦν 18/ἐδῶ διὰ νὰ εἰσακουσθοῦν καὶ νὰ λάβουν 19/ἐνταῦθα τὴν ἄδειαν των.

20/Ἐν τοσούτῳ, προσκυνοῦντες, μένομεν.

21/Ἐν Σύμῃ, τὴν 3. Δεκεμ(βρίου) 1848.

22/Ἐκ τῆς Δη23/μαρχίας».

[Στὸ τέλος τοῦ κειμένου ἔχει τεθεῖ ἑλλειψοειδὴς σφραγίδα, ἡ ὁποία φέρει στὸ κέντρο αὐτῆς ἓνα σταυρὸ καὶ ἐκατέρωθεν αὐτοῦ τὴ χρονολογία: 1847. Περιμετρικὰ τῆς σφραγίδος αὐτῆς ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφή: «† ΔΗΜΑΡΧΙΑ Η ΕΝ ΣΥΜΗ»].

3) Παρατηρήσεις

1) Τρεῖς Ὑδραῖοι, προφανῶς ναυτικοί, εὐρέθησαν ἀσθενεῖς στὴ Σύμη. Σημειωτέον, ὅτι δέν εἶναι τυχαῖο τὸ γεγονός, ὅτι τὸ Ἀρχονταρίκι, ἡ μεγάλη καὶ ἐντυπωσιακὴ αἶθουσα τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, ὅπου γίνεται ἡ ὑποδοχὴ τῶν ἐπισήμων ἐπισκεπτῶν καὶ προσκυνητῶν τῆς Μονῆς, ὀνομάζεται «Ὑδραῖικα», ἐπεὶδὴ προφανῶς ἀνηγέρθη ἀπὸ εἰσφορές Ὑδραίων.

2) Ὁ κάτοικος τῆς Σύμης Μιχαὴλ Κόντες δέχθηκε τοὺς τρεῖς αὐτοὺς Ὑδραίους στὴν οἰκία του, τοὺς προσέφερε ὅ,τι ὑπηρεσίες ἐχρειάζοντο καὶ μερίμνησε γιὰ τὴν ἱατρικὴ καὶ φαρμακευτικὴ των περίθαλψη, μὲ τὴν προϋπόθεση, στὸ τέλος νὰ ἀποζημιωθεῖ ἀπὸ ἐκείνους, γιὰ τίς ὑπηρεσίες τίς ὁποῖες ἐκεῖνος τοὺς προσέφερε.

3) Ὅμως ἐκεῖνοι καὶ ἀφοῦ ἀπεκατεστάθη ἡ υἡγεία των, χωρὶς νὰ ἐνημερώσουν τὸν οἰκοδεσπότη καὶ εὐεργέτη των καὶ νὰ τὸν ἀνταμείψουν γιὰ τίς προσφερθεῖσες ὑπηρεσίες του πρὸς ἐκείνους, ἀνεχώρησαν λαθραίως ἀπὸ τὴν οἰκία καὶ ἤλθαν στὴ Μονὴ τοῦ Πανορμίτου, μὲ τὴν προοπτικὴ, μὲ πρώτη εὐκαιρία, νὰ ἀναχωρήσουν ἀπὸ τὴ Σύμη γιὰ τὴν ἰδιαιτέρα των πατρίδα, τὴν Ὑδρα.

4) Ὁ Μιχαὴλ Κόντες ἐνημέρωσε τότε σχετικὰ τὴ Δημαρχία τῆς Σύμης καὶ ἐκείνη τὸν Ἠγούμενο τοῦ Πανορμίτου, προκειμένου νὰ

μήν τούς χορηγηθεῖ ἄδεια ἀναχωρήσεως ἀπὸ τῆ Σύμης, ἐάν προηγουμένως δέν ἐμφανισθοῦν καὶ λογοδοτήσουν στὴ Δημαρχία Σύμης καὶ δέν ἐξοφλήσουν τίς ὑπάρχουσες ὑποχρεώσεις αὐτῶν πρὸς τὸν πρῶην οἰκοδεσπότη των.

5) Δέν εἶναι γνωστόν πῶς ἐξελίχθηκε περαιτέρω ἡ ὑπόθεση αὐτή. Θὰ πρέπει νά ὑποθέσουμε, ὅτι οἱ τρεῖς Ὑδραῖοι τελικὰ ἐμφανίσθηκαν στὴ Δημαρχία καὶ ἀφοῦ τακτοποίησαν τίς ὅποιες ἐκκρεμότητές των, στὴ συνέχεια ἔλαβαν τὴν ἄδεια ἀναχωρήσεως γιὰ τὴν ἰδιαιτέρα των πατρίδα τὴν Ὑδρα ἢ ὅπου ἄλλου.

6) Τὸ περιεχόμενο τοῦ ἐγγράφου αὐτοῦ παρουσιάζει ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον, διότι μᾶς ἐνημερώνει διὰ τὸν τρόπον, πού σέ τέτοιες περιπτώσεις οἱ Συμιακοὶ ἔδειχναν ἀνθρώπινα αἰσθήματα καὶ περιέθαλπαν ἀσθενοῦντες ναυτικούς, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν κατακριτέα συμπεριφορὰ ὀρισμένων ἀπὸ τοὺς περιθαλπομένους, οἱ ὅποιοι ἀντὶ εὐγνωμοσύνης γιὰ τίς παρασχεθεῖσες ὑπηρεσίες, ἐφαίνοντο ἀχάριστοι πρὸς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι τοὺς συμπαρεστάθησαν καὶ τοὺς περιέθαλψαν.

**ΧVI. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΝΙΚΗΤΑ ΒΟΓΙΑΖΗ ΚΑΙ ΝΙΚΗΤΑ ΦΩΚΑ,
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΗΓΟΥΜΕΝΟΝ ΤΟΥ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ
ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΝ ΙΕΡΟΘΕΟΝ ΚΑΙ ΤΟΝ ΑΔΕΛΦΟΝ ΑΥΤΟΥ
ΜΙΧΑΗΛ (ΦΩΤΙΑΔΗ): 8-12-1848**

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης: F1-096α-β]

1) Περίληψη

Ὁ Νικήτας Νικολάου Βογιαζῆς, συγγενῆς ἐξ αἵματος μετὰ τοῦ Ἡγουμένου τοῦ Πανορμίτου Ἀρχιμανδρίτου Ἱεροθέου καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Μιχαήλ Φωτιάδου καὶ ὁ Νικήτας Φωκᾶς, ἀμφότεροι Συμιακοί, μετέβησαν μέ πλοῖο των στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπου ἀσχολήθησαν, τόσο μετὰ τὴν διεκπεραίωση διαφόρων ὑποθέσεων των, ὅσον καὶ ὑποθέσεων τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου.

Πρόσφατα ἐπέστρεψαν στὴ Σύμη, ὅμως δέν τοὺς δόθηκε ἡ εὐκαιρία νά ἐπισκεφθοῦν τὴ Μονή τοῦ Πανορμίτου καὶ νά ἐνημερώσουν προφορικῶς τὸν Ἡγούμενο Ἱερόθεο καὶ τὸν ἀδελφὸ του Μιχαήλ Φωτιάδη γιὰ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ ταξιδίου των αὐτοῦ καὶ τοὺς στέλνουν αὐτὴν τὴν ἐπιστολή, διὰ τῆς ὁποίας τοὺς ἐνημερώνουν σχετικῶς.

2) Κείμενο

[F1-096β]

«1/Πρός τούς σοφολογιωτάτους Κυρίους Διδασκάλους, Ἱερόθεον 2/καί Ἡγούμενον τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ τοῦ Πανορμίτου, 3/καί Μιχαήλον Φωτιάδην.

Εἰς τόν Πανορμίτην.

4/ Εἰς τό Μοναστήριον.

5/Νικήτας Ν(ικολάου) 6/Βογιαζῆς καί 7/Νικήτας Φωκᾶς.

7/8. Δεκεμβρίου 1848».

[F1-096α]

«1/Προσκυνοῦμεν.

2/Σοφολογιώτατοι Κύριοι Διδάσκαλοι, Ἱερόθεε καί Ἡγούμενε τοῦ Ταξιάρχου Μι3/χαήλ τοῦ Πανορμίτου καί Μιχαήλ Φωτιάδη.

4/Τῇ 8. Δεκεμβρίου 1848.

5/καί σᾶς φανερώνω, ὅτι ἀφοῦ ἀρεβάραμεν¹³⁹ εἰς τήν Κωνσταντινούπολιν, τήν ἰδίαν 6/ἡμέραν ἐπῆγον εἰς τό μαγαζὶ τοῦ σιόρ Ζαχαράκη¹⁴⁰, μάλιστα τοῦ ἔδωσα καί τό συστατὶ7/κόν ἔγγραφον, (τό ὁποῖον) μᾶς ἐστείλατε εἰς Τάτζαν¹⁴¹, καθὼς καί ἄλλα δύο Γράμματα, κατὰ τήν 8/διαταγὴν σας καί λαμβάνωντάς τα, ἔλαβεν μεγάλην χαράν, καθὼς καί μᾶς ὑ9/περασπίσθησαν¹⁴² καθ' ὅλα καί ἀφοῦ ἐξεμπερδεύσαμεν¹⁴³ ἀπὸ τὰς ὑποθέσεις μας καί 10/ἀπεφασίσσαμεν διὰ νά φύγωμεν, ἐπῆγον εἰς τό μαγαζὶ περὶ τρεῖς ἡμέρας καί 11/ἔδωσα τήν εἰδῆσιν, καθὼς καί ὁ ἴδιος μέ εἶχεν ἰδεασμένον¹⁴⁴, ὄντας νά ἔχω καί ἐγὼ ἀνά12/γκην διὰ τό Φερμάνι¹⁴⁵ τοῦ карабиоῦ, διὰ τήν παν-

139. Ἀρεβάρω ἢ ἀριβάρω = ἀφικνοῦμαι, φθάνω.

140. Σιόρ Ζαχαράκης: Ἑλληνας καταστηματάρχης, ἐγκατεστημένος στήν Κωνσταντινούπολη, πρωτεύουσα τότε τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας.

141. Τάτζα, ἢ: ἡ πόλη Σταδία (σημερινή Daşa), ἡ ὁποία εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς μικρασιατικῆς παραλίας καί ἀπέναντι ἀπὸ τὴ Σύμη.

142. Ὑπερασπίζομαι: προστατεύω, ἐξυπηρετῶ, φροντίζω γιὰ κάποιον.

143. Ξεμπερδεύω: ἔκφραση λαϊκῆ, ἡ ὁποία εἶναι σέ χρῆση καί σήμερα = διεκπεραιώνω κάτι καί μάλιστα ἐνοχλητικό, τελειώνω καί ἀπαλλάσσομε ἀπὸ τὰ σχετικὰ μέ αὐτὸ προβλήματα καί τίς συνακόλουθες ὑποχρεώσεις.

144. Ἰδεασμένος: προῖδεασμένος, ἐνημερωμένος προηγουμένως.

145. Φερμάνι ἢ Φιρμάνι, τό: ἐπίσημο τουρκικὸ ἔγγραφο, τό ὁποῖον ἐξεδίδετο ἀπὸ τὸν Σουλτάνο καί ἐν εὐρυτέρᾳ ἐννοίᾳ κάθε ἐπίσημο τουρκικὸ ἔγγραφο. Ὡς

τέραν¹⁴⁶, εὐθύς λοιπόν ὁ κύρ 13/Γιαννάκης, καθώς ἐκατάλαβε τὴν ἀνάγκην μου, ἐδιόρισε τὸν Φωτάκη¹⁴⁷ καὶ ἐπῆγεν 14/εἰς τὸ Κουρσὸν μαγαζι¹⁴⁸, νὰ τὸ φέρῃ καὶ τὸν ὑποσχέθησαν μετὰ ὀκτὼ ἡμέρας.

Ἔτζι 15/λοιπὸν ἐπῆγομεν καὶ δευτέραν φορὰν διὰ νὰ μᾶς δώσῃ τὰ Γράμματά σας, κατὰ τὴν δια16/ταγὴν του καὶ μᾶς ἐπαρεκάλεσεν, ἐπειδὴ καὶ δὲν ἄδειαζεν¹⁴⁹ καὶ μᾶς εἶπεν νὰ τὰ στεί17/λῃ χωρὶς ἄλλο μὲ τὸ βαπόρι, καθώς καὶ τὸ Φερμάνι τὸ ἰδικὸν μας, ὅπου 18/πρέπει νὰ εἶναι ἐρχομένοι εἰς τὴν Ῥόδον, καθώς καὶ σᾶς προσκυνεῖ πάρα πολλά.

19/Πρὸς τούτοις μᾶς εἶπεν ὁ Τζελεπῆς¹⁵⁰ Κυργιακάκης¹⁵¹, ὅτι εἶναι καὶ κάποια εἰσοδήμα20/τα τοῦ Μοναστηρίου καὶ λυπᾶται πὼς δὲν τὸν ἰδεάζετε, μὲ ποῖον νὰ τὰ στείλῃ, ἀκ21/ούοντάς τον λοιπὸν νὰ μᾶς λέγῃ, πὼς καρτερεῖ τὴν διαταγὴν σας, δὲν τὸν ἐβιάσα22/μεν, ὅπου νὰ μᾶς τὰ δώσῃ. Σᾶς παρακαλῶ λοιπὸν, Διδάσκαλε, ἀφοῦ λάβετε τὸ Γράμμα 23/σας, ὅπου ἡμπορεῖ νὰ εἶναι καὶ τὸ ἰδικὸν μας Φερμάνι ἐσωκλεισμένον, ὅπου νὰ μᾶς τὸ στείλετε, ἐ24/πειδὴ μᾶς εἶναι ἀναγκαῖον διὰ τὸ καράβι, μάλιστα καὶ κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Τζε25/λεπῆ Κυργιακάκη, (τὴν ὁποίαν) μοῦ ἔδωσεν, πὼς θὰ μᾶς τὸ στείλῃ χωρὶς ἄλλο μὲ τὸ Γράμμα σας.

26/Ἄν ἴσως πάλιν, ὅπου ἡμπορεῖ καὶ νὰ ἀλησμονήσῃ¹⁵² καὶ νὰ μὴν ἔστειλῃ νὰ τὸ λάβῃ, 27/καθὼς ἔχω καὶ τὰ γρόσια πληρωμένα, πολλά παρακαλῶ τὸν Διδάσκαλον, ὅπου νὰ τὸν ἐνθυ28/μήσετε μὲ Γράμμα σας, ἐπειδὴ καὶ εἶναι ἀναγκαῖον τοῦ καραβιοῦ, καθώς ὅπου

πρὸς τὴν ἐτυμολογίαν τῆς ὀνομασίας «Φιρμάνιον τό», πιθανῶς προέρχεται ἀπὸ τὰ λατινικά καὶ σημαίνει τὸ ἐπίσημο ἔγγραφο, τὸ διακεκριμένον καὶ τὸ ὑπογεγραμμένο.

146. Παντέρα ἢ παντιέρα, ἡ: ἡ σημαία.

147. Φωτάκης: πιθανῶς κρητικῆς καταγωγῆς Ἑλληνας τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

148. Κουρσό μαγαζί: κατάσταση στὴν κεντρικὴ Ἀγορά.

149. Δὲν ἀδείαζω: δὲν ἔχω χρόνον γιὰ κάτι, εἶμαι ὑπερβολικὰ ἀπασχολημένος.

150. Τζελεπῆς ἢ τσελεπῆς, ὁ: τουρκικὰ *celebi* = ἐπίσημος, μορφωμένος κύριος. Τίτλος γιὰ ἀνθρώπους πεπαιδευμένους ἢ κληρικούς. Κατὰ τὴν πρώιμη ὀθωμανικὴ περίοδο σημαίνει Πρίγκηπας.

151. Κυριακάκης: πιθανῶς κρητικῆς καταγωγῆς Ἑλληνας τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

152. Ἀλησμονῶ: λησμονῶ, τὸ α εἶναι ἐπιτακτικὸ καὶ ὄχι στερητικὸ.

είναι χρεία, 29/νά τόν ιδεάσετε¹⁵³ καί διά τά εισοδήματα τοῦ Μοναστηρίου, ὅπου μᾶς εἶπεν ὁ ἴδιος προφο30/ρικῶς καί προσκυνῶν-
τες σας, μένομεν.

Νικήτας Ν(ικολάου) Μπογιαζῆ καί ἐξάδελ31/φός σας καί Νική-
τας Φωκάς.

[Υ.Γ.]

32/Λάβετε καί ἀπό τήν ἰδίαν (γυναίκα), πού σᾶς φέρει τό Γράμ-
μα, τά δέκα (10) μαλκούτζα¹⁵⁴ καί τά ἐκα33/τόν (100) φλιτζάνια καί
τίς τρεῖς (3) λίμαις καί ἕναν (1) τενεκέ χαυγιάρι γεμᾶτον, 34/μίαν
(1) ὁκᾶν καί ἐπτά (7) ζιπούνια μικρά καί παρακαλοῦμεν, ὅπου νά
μᾶς συγχωρήσετε, πῶς δέν ἤλθαμεν εὐθύς 35/μέ τόν ἐρχομόν μας¹⁵⁵
πρός ἀντάμωσίν σας, δέν ἀδειάσαμεν ἀπό τίς δουλειές, μάλιστα 36/
σκοπεύω καί σήμερον καί αὔριον νά ὑπάγω εἰς ἀντάμωσιν τοῦ Ἀγά
εἰς τήν Τάτζαν 37/καί τρεῖς (3) λίμαις¹⁵⁶, πού σᾶς γράφω, ἐχάσαμεν
ταῖς δύο (2), καθῶς καί τό τρυπάνι καί ἔχομεν 38/ὑποφίαν, πῶς νά
τά ἐπῆραν οἱ Τοῦρκοι κατὰ λάθος εἰς τήν Σταδίαν καί ἀφοῦ ὑπά-
γομεν ἐκεῖ, ἂν 39/τά ἔχουν, νά μοῦ τά δώσουν καί νά τά φέρω».

3) Παρατηρήσεις

1) Ὁ Νικήτας Ν. Μπογιαζῆς καί ὁ Νικήτας Φωκάς, κάτοικοι Σύ-
μης, ἐπέστρεψαν μόλις ἀπό ταξίδι των, τό ὁποῖο πραγματοποίησαν
μέ τό πλοῖο των ἀπό τή Σύμη στήν Κωνσταντινούπολη καί ἐπειδή
δέν ἠδυνήθησαν, λόγω πολλῶν ἀσχολιῶν των, νά ἐπισκεφθοῦν τή
Μονή τοῦ Πανορμίτου καί νά ἐνημερώσουν προφορικῶς τόν Ἡγού-
μενο Ἱερόθεο καί τόν ἀδελφό του Μιχαήλ Φωτιάδη, τοὺς στέλνουν
αὐτήν τήν ἐπιστολή, ἐνημερώνοντάς τους λεπτομερῶς.

2) Στήν Κωνσταντινούπολη ἐπεσκέφθησαν πολλούς Ἑλληνες, οἱ
ὁποῖοι ἦσαν μόνιμα ἐγκατεστημένοι ἐκεῖ καί ἡσυχολοῦντο μέ διάφο-
ρες ἐργασίες (εἶχαν καταστήματα ἢ ἐξασκοῦσαν διάφορα ἄλλα

153. Ἰδεάζω: εἰδοποιῶ κάποιον, γνωρίζω σέ κάποιον κάτι, ἐνημερώνω.

154. Μαλκούτζα, τά: προφανῶς ἐννοεῖ τά μαρκούτσια τοῦ τσιμπουκιοῦ τῶν
καπνιστῶν.

155. Μέ τόν ἐρχομόν μας: τήν ἐπιστροφήν μας εἰς τήν Σύμη.

156. Λίμα, ἡ: ἐργαλεῖο, τό ὁποῖο χρησιμοποιεῖται γιά τήν ἐξομάλυνση διαφό-
ρων ἐπιφανειῶν, συνήθως ξυλίνων ἀντικειμένων. Πρβλ. καί τό ρῆμα λιμάρω =
ἐξομαλύνω.

ἐπαγγέλματα). Ὅρισμένοι ἀπὸ αὐτοὺς κατήγοντο ἀπὸ τὰ Δωδεκάνησα, ἐνῶ ἄλλοι κατήγοντο ἀπὸ τὴ μεγαλόνησο Κρήτη, ὅπως φανερώνουν καὶ τὰ τυπικῶς κρητικά ἐπώνυμά των.

3) Κατὰ τὴ μετάβασή των στὴν Κωνσταντινούπολη ἦσαν ἐφοδιασμένοι καὶ μετέφεραν σέ ὀρισμένα πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ἦσαν μόνιμα ἐγκατεστημένα ἐκεῖ, ἐπιστολές τοῦ Ἡγουμένου τοῦ Πανορμίτου, ἐνῶ κατὰ τὴν ἐπιστροφή των ἔκαναν τό ἀντίθετο, ἦτοι μετέφεραν ἐπιστολές ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη στὴ Σύμη καὶ στὴ Ρόδο.

4) Κατὰ τὴν παραμονή των στὴν Πόλη ἐκεῖνοι ἀσχολήθησαν, τόσο μέ τὴ διεκπεραίωση διαφόρων ιδιωτικῶν των ὑποθέσεων, ὅσον καὶ ὑποθέσεων, οἱ ὁποῖες ἀφοροῦσαν στὴ Μονή τοῦ Πανορμίτου.

5) Μεταξύ ἄλλων οἱ προαναφερόμενοι ἐνημερώνουν τὴ Μονή τοῦ Πανορμίτου, ὅτι στὴν Κωνσταντινούπολη ἔχουν συγκεντρωθεῖ ὀρισμένα ἀφιερῶματα ἀπὸ προσφορές τῶν πιστῶν Χριστιανῶν, κατοίκων τῆς πρωτεύουσας καὶ ἡ Μονή θά πρέπει νά γνωρίσει σέ ἐκείνους πού τὰ ἔχουν πρὸς φύλαξη, μέ ποῖον τρόπον θά πρέπει νά τὰ στείλουν στὴ Μονή τοῦ Πανορμίτου.

6) Τέλος γίνεται εἰδικώτερος λόγος γιά ὀρισμένα σερβίτσια, τρόφιμα (χαβγιάρι) καὶ ἐργαλεῖα, τὰ ὁποῖα ἐκεῖνοι μετέφεραν ἀπὸ τὴν Πόλη στὴ Σύμη, γιά λογαριασμό τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου.

XVII. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ

ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΟΥ ΙΕΡΟΘΕΟΥ ΦΩΤΙΑΔΟΥ, ΠΡΟΣ ΤΟΝ

ΧΑΤΖΗ-ΔΗΜΗΤΡΙΟΝ ΔΑΪΝΟΓΛΟΥ: Ἀρχές 1849

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης: F1-095γ]

1) Περίληψη

Ὁ Ἡγούμενος τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Ἀρχιμανδρίτης Ἱερόθεος (Φωτιάδης), σέ ἀπάντηση προηγηθείσης ἐπιστολῆς τοῦ Χατζῆ-Δημητρίου Εὐαγγέλου Δαϊνόγλου ἢ Δανηλόγλου, μόνιμου κατοίκου τῆς Μάκρης (σημερινοῦ Fethiye) καὶ Ἐπιτρόπου τῆς Μονῆς Πανορμίτου στὴ Μάκρη, τὴν ὁποία ἀπηύθυνε πρὸς τόν Μιχαὴλ Φωτιάδη, ἀδελφό τοῦ Ἡγουμένου τοῦ Πανορμίτου καὶ διὰ τῆς ὁποίας ἐκφράζει παράπονα διὰ τὴ μὴ τήρηση τακτικῆς ἀλληλογραφίας μετὰ τοῦ ιδίου, ἀπαντᾷ μέ ὕψος πατρικόν καὶ προσπαθεῖ νά δράσῃ συναινετικά, γεφυρώνοντας τό χάσμα πού εἶχε δημιουργηθεῖ μεταξύ τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου καὶ τοῦ Χατζῆ-Δημητρίου Δαϊνόγλου.

Ὁ Ἡγούμενος τοῦ Πανορμίτου Ἱερόθεος προσπαθεῖ νά δικαιολογήσει τόν ἑαυτόν του, γράφοντας ὅτι εἶναι τόσον ἀπνησχολημένος μέ θέματα τῆς Μονῆς, ὥστε δέν τοῦ μένει καιρός γιά νά γράφει καί γενικά γιά νά εἶναι συνεπής σέ θέματα ἀφορῶντα στήν προσωπική του ἀλληλογραφία καί στίς σχέσεις του πρός ἀγαπημένα πρόσωπα καί φίλους.

Ἐνεκα ἀκριβῶς τοῦ λόγου αὐτοῦ ζητεῖ νά τύχει τῆς συγγνώμης ἐκ μέρους τοῦ Χατζῆ-Δημητρίου Δαϊνόγλου γιά τήν ἀμέλειά του αὐτήν καί τόν προτρέπει νά μήν περιμένει Γράμμα τοῦ Ἡγουμένου γιά νά τοῦ ἀπαντήσῃ, ἀλλά νά συνεχίζει νά τοῦ γράφει καί νά τόν ἐνημερώνει σχετικά μέ τόν ἴδιον καί τήν οἰκογένειά του, ἔστω καί ἂν ὁ ἴδιος ὁ Ἡγούμενος Ἱερόθεος ἀμελεῖ νά τοῦ γράφει τακτικά.

2) Κείμενο

«1/[Ἀδελφοῦ Χ(ατζῆ) - Δ(ημητρίου) Δανιηλόγλου, (ἀπάντησις) ἐπιστολῆς 2, αὐθιμερόν].

2/Ἀγαπητέ καί περισπούδαστε ἡμῖν Κύριε Χ(ατζῆ) - Δημήτριε [Δανιηλόγλου]!

3/Ἀσπαζόμεθά σε πατρικῶς, ἐν Κυρίῳ εὐχόμενοι. 4/Ἐπρεπεν ἡ Λογιότης σου νά μή λείπῃ ποτέ ἀπό τοῦ νά μᾶς γράφῃ τά περί ἑαυτῆς, ἀλλά νά μᾶς χαροποιεῖ καί εὐφραίνει 5/πάντοτε, εὐαγγελιζομένη τήν ἐφετωτάτην¹⁵⁷ ἡμῖν καί πολυέφατον υἱίγην, οὐ μόνον ἑαυτῆς, ἀλλά καί τῶν γονέων 6/καί πάντων τῶν ἀδελφῶν καί συγγενῶν καί φίλων, ἂν καί ἡμεῖς δέν εὐρίσκομεν καιρόν τοῦ γράφειν, μή εὐρί7/σκοντες μηδέ πλοῖον καταπλέον αὐτόσε. Ὅθεν παρακαλοῦμεν εἰς τό ἐξῆς, νά μήν περιμένη παρ' ἡμῶν 8/Γράμμα καί οὕτω νά ἀντιγράψῃ ἡμῖν, ἀλλά καί χωρίς τούτου, νά μᾶς γράφῃ πάντοτε.

Παρακαλοῦμεν, ὅπως τό 9/στελλόμενον ὀλίγον τοῦτο δῶρον ὀκταποδίων καί ἀμυγδάλων (ὅπερ ἔτυχε τόσον μόνον νά εὑρεθῇ καί 10/κατά τοῦτο παρακαλοῦμεν, νά ἔχωμεν συγγνώμην), διά τοῦ Πλοιάρχου Κυρίου Δημητρίου Ἰθακησίου¹⁵⁸, νά τό 11/διαμοιρασθῇτε, κα-

157. Ἐφετός: ἐπιθυμητός.

158. Δημήτριος Ἰθακήσιος: Πλοίαρχος, προερχόμενος πιθανῶς ἀπό τήν Ἰθάκη, εἴτε ὁ ἴδιος, εἴτε κάποιος προγονός του. Πρβλ. τά ἐπώνυμα: Καρπαθάκης, Καστελλορριζιός, Κασωτάκης ἢ Κασώτης, Κρητικός, Κώτης, Νισύριος, Πάριος, Πατινώτης, Ροδίτης, Τηλιακός, Χαλκίτης κ.λπ.

τά τήν συνήθειαν, ἀνά ὀλίγον, πρὸς εὐλογίαν καὶ χάριν ἐκ τῆς Ἀγίας Μονῆς, δι' ὃ καὶ 12/πέμπεται.

Εἰσὶ διὰ πρότερον παρ' ἡμῶν πρὸς τήν εὐγένειάν της ἀσπασμούς, οὓς καὶ δοθήσετε [-----] καὶ εὐχές καὶ εὐλογίαν διὰ τοῦ Ἀρ13/χαγγέλου, πρὸς οὓς ἔπρεπε νὰ γράψωμεν καὶ κατ' ἰδίαν, δέν ἔχομεν ὁμως καιρόν καὶ διὰ τοῦτο εἴμεθα ἄξιοι 14/ἀμελείας. Μ' ὅλον ὁμως ὅτι σᾶς ἐγράψαμεν καὶ σᾶς συγχαίρομεν, ἀξιοθέντες νέου Ποιμένου καλοῦ καὶ μιμη15/τοῦ τοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Χριστοῦ, δέν μᾶς ἀποκρίθητε τίποτε περὶ τούτου καὶ ἀποροῦμεν διατί; Καὶ ἐπειδὴ ἐρωτᾶτε, ἂν τό 16/παλληκάρι μας ἐνήργησε τήν καλλιέργειαν, γινώσκετε, ὅτι ἔφερε καὶ τι δ' ἐμένα, τῇ κη' Ὀκτωβρίου 17/τοῦ παρελθόντος ἔτους 1848, ἡμέραν Πέμπτην τῆς ἐβδομάδος, καφέ, πιπέρι, κηρόν κεκομμένον καὶ συνδεδεμένον διὰ σχοινίου καὶ 18/ἄλλα πάμπολλα ἐνήργησε καὶ ἐνεργεῖ, ὡς καὶ παρ' ἄλλων δύνασθε μαθεῖν.

Ἀσπαζόμεθα δέ πατρικῶς, εὐχόμενος 19/ἐν Κυρίῳ πάντας τοὺς αὐτόθι πατριώτας, Νικόλαον Καστρονῆν καὶ Ἰω(άννην) Χ(ατζῆ)-Δημητρίου καὶ τοὺς λοιπούς,

Υγιαίνειτε ἐν Κυρίῳ.

[Ὁ Ἡγούμενος τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Ἀρχιμανδρίτης Ἱερόθεος (Φωτιάδης)]».

3) Παρατηρήσεις

1) Ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ δέν φέρει ὑπογραφή τοῦ Ἡγουμένου τοῦ Πανορμίτου Ἀρχιμανδρίτου Ἱεροθέου Φωτιάδου καὶ φαίνεται πολὺ πιθανόν νὰ ἀποτελεῖ ἀπλῶς σχέδιο ἐπιστολῆς ἐκείνου.

2) Εἶναι ἀξιοσημείωτον, ὅτι τό περιεχόμενο τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς τοῦ Ἡγουμένου Ἱεροθέου, σέ ἀντίθεση πρὸς τήν ἐπιστολὴ τοῦ Χατζῆ-Δημητρίου Δαϊνόγλου πρὸς τόν Μιχαήλ Φωτιάδη, ἡ ὁποία γέμει παραπόνων, κατηγοριῶν καὶ αἰτιάσεων, ἀμέσως ἀπευθυνομένων πρὸς τόν Μιχαήλ Φωτιάδη καὶ ἐμμέσως πρὸς τόν ἀδελφὸ αὐτοῦ Ἡγούμενο τοῦ Πανορμίτου Ἱερόθεο, διαπνέεται ἀπὸ πνεῦμα χριστιανικῆς καὶ πατρικῆς ἀγάπης, καταλλαγῆς καὶ συμφιλίωσης.

3) Δέν εἶναι γνωστόν, ἐάν τελικὰ καθαρογράφηκε ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ καὶ ἐστάλη πρὸς τόν Χατζῆ-Δημήτριο Δαϊνόγλου στή Μάκρη καὶ ποῖο ὑπῆρξε τελικὰ τό ἀποτέλεσμα αὐτῆς. Πάντως εἶναι ἀξιοπρόσεκτη ἡ πραότητα καὶ τό πνεῦμα συναίνεσης ποὺ τὴ χαρακτηρίζει καὶ

ὁ Ἡγούμενος τοῦ Πανορμίτου Ἀρχιμανδρίτης Ἱερόθεος (Φωτιάδης), χωρίς νά ὑπεισέρχεται σέ λεπτομέρειες, ὡς πρός τίς αἰτιάσεις τοῦ Ἐπιτρόπου τῆς Μάκρης, ἀπαντᾷ σέ αὐτόν εἰρηνικά, προσπαθώντας νά διατηρηθοῦν οἱ μεταξύ των σχέσεις καί νά μὴ διακοποῦν.

4) Ὁ Ἡγούμενος τοῦ Πανορμίτου Ἱερόθεος μέ τό πατρικόν του ὕφος καί τόν πολύ ἥπιο τόνο τῶν γραφομένων του, προσπαθεῖ νά πείσει τόν Χατζῆ-Δημήτριο Δαϊνόγλου, ὅτι ἐκ μέρους τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου ὑπάρχει ἡ καλή διάθεση γιά συναίνεση καί συνέχιση τῆς μέχρι τοῦδε ἀρμονικῆς καί φιλικῆς των σχέσεως καί συνεργασίας.

XVIII. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΕΙΡΗΝΗΣ, ΣΥΖΥΓΟΥ ΜΑΣΤΡΟΤΖΑΝΝΗ ΚΑΛΦΑ, ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΗΓΟΥΜΕΝΟΝ ΤΟΥ ΠΙΑΝΟΡΜΙΤΟΥ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΝ ΙΕΡΟΘΕΟΝ (ΦΩΤΙΑΔΗ): 6-02-1849

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης F1-095α]

1) Περίληψη

Ἡ Εἰρήνη, σύζυγος τοῦ Μαστροτζαννῆ Κάλφα, διαμένει μόνιμα στήν Ἀλεξάνδρεια τῆς Αἰγύπτου, μαζί μέ τήν οἰκογένειά της. Ὅμως πάντοτε προσεύχεται στόν Θεό καί ἐπικαλεῖται τή βοήθειά του, καθώς ἐπίσης καί στόν Παμμέγιστο Ταξιάρχη Μιχαήλ Πανορμίτη καί ζητεῖ τή βοήθειά του σέ κάθε δύσκολη περίπτωση καί ἀνάγκη.

Ὅταν ἀσθένησε ἡ κόρη τῆς Εἰρήνης Μαστροτζαννῆ, ἡ Ἑλένη, τήν ἔταξε στόν Πανορμίτη καί τόν παρεκάλεσε νά γίνει καλά καί νά τοῦ κάνει μία Λειτουργία. Ὁ Ταξιάρχης Μιχαήλ εἰσήκουσε τήν προσευχή της, ἡ Ἑλένη ἔγινε καλά καί τώρα ἡ μητέρα της Εἰρήνη στέλνει μέ τόν Συμιακό Πλοίαρχο Μιχαήλ εἴκοσι (20,00) γρόσια στή Μονή τοῦ Πανορμίτου, μέ τήν παράκληση, νά γίνει μία Λειτουργία, ὅπως εἶχε ὑποσχεθεῖ στόν Πανορμίτη καί διά τοῦ τρόπου αὐτοῦ νά ἐκπληρωθεῖ τό τάμα της.

2) Κείμενο

[F1-099β]

«1/Πρός τόν Πανοσιώτατον Ἀ2/γιον Καθηγούμενον Ἱερόθεον [Φωτιάδῃ], 3/τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Πανορ4/μίτου.

5/Εἰς Σύμην.

6/Εἰρήνη, 7/σύζυγος Μα8/στροτζαννῆ, 9/ἐξ Ἀλεξανδρείας (τῆς Αἰγύπτου), 10/[6. Φεβρουαρίου] 1849.

[F1-099α]

«1/Πανοσιώτατε, Ἅγιε Καθηγούμενε, Ἱερόθεε, 2/γονυκλινῶς ἀσπάζομαι τήν δεξιάν σας.

3/Εἰς Σύμην, τῆς Ἱερᾶς τοῦ Πανορμίτου Μονῆς.

4/Ἀλεξάνδρεια (τῆς Αἰγύπτου), τήν 6. Φεβρουαρίου 1849.

5/Μετά τοὺς σεβαστοὺς προσκυνισμοὺς μου, 6/παρακαλῶ τόν Πανάγαθον Θεόν, διὰ νά σᾶς χαρίζη 7/μακρόβιον, ἐν ὑγιείᾳ καί εὐτυχίᾳ διὰ πάντα.

8/Ἐπομένως σᾶς φανερώνομεν, ὅτι ἡμουν 9/ταμένη εἰς τήν Χάριν τοῦ Ἀγίου¹⁵⁹ δι' 10/ἀνάγκην, ὅπου εἶχεν ἀσθενήσει ἡ θυγάτηρ μου, ὀνόματι Ἑλένη, νά λάβῃ τήν 12/ὑγιείαν της καί νά τοῦ κάμω μίαν Λειτουργίαν¹³/γίαν. Τώρα λοιπόν, εὐρόντες ἐδῶ 14/τόν ἰδικόν σας Πλοίαρχον Μιχαήλ¹⁶⁰, τοῦ 15/ἔδωκα εἴκοσι (20,00) γρόσια, τά ὅποια 16/νά λάβετε καί νά μᾶς κάμετε μίαν 17/Λειτουργίαν¹⁶¹.

Σᾶς ταπεινοπροσκυνῶ καί 18/μένω.

Ἡ σύζυγος τοῦ Μαστροτζαννῆ 19/Κάλφα, Εἰρήνη.

20/Καί ἀφοῦ λάβετε τήν παροῦσαν, λαμβάνετε 21/τήν καλοσύνην καί μᾶς γράφετε τήν ἀ22/πάντησίν της».

159. Στήν Χάριν τοῦ Ἀγίου: ἡ Εἰρήνη Μαστροτζαννῆ ἐννοεῖ προφανῶς, ὅτι ἦταν ταμένη στήν χάριν τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ Πανορμίτου, πρὸς τόν ὅποιον ἐπιθυμεῖ νά ἐκφράσῃ τήν εὐγνωμοσύνη της, μέ τήν παράκληση τῆς τελέσεως μίας Θείας Λειτουργίας.

160. Πλοίαρχος Μιχαήλ: δέν ἀναφέρεται τό ἐπώνυμόν του, ἀλλά θά πρέπει νά ἦταν πολὺ γνωστός, τόσον στόν Ἡγούμενο Ἱερόθεο (Φωτιάδη), ὅσον καί σέ ὅλη τή Σύμη.

161. Οἱ πιστοί, οἱ ὅποιοι κάνουν ἓνα τάμα στόν Θεό ἢ σέ κάποιον Ἅγιο –συνηθέστερα σέ κάποιον Ἱαματικό Ἅγιο– καί ἀφοῦ εἰσακουσθεῖ ἡ δέησίς των, θεωροῦν ὑποχρέωσή των, νά ἐκπληρώσουν τό τάμα των αὐτό, ἐν καιρῷ, διαφορετικά εἶναι ἐνδεχόμενο ἡ σχέση των μέ τόν Ἅγιον αὐτόν νά διαταραχθεῖ. Ὅμως ὡς πρὸς τόν χρόνο τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ τάματος λέγεται: «Ὁ Ἅγιος γδέχεται (ἀναμένει, περιμένει) σαράντα χρόνους». Ἐπίσης ὑπάρχει καί ἡ λαϊκή παροιμία: «Ἀγίου κερὶ μὴ τάξεις καί κουζουλοῦ (τρελλοῦ) κουλούρι», διότι, σύμφωνα πάντα μέ τή λαϊκή πίστη, ἀμφότεροι ἀναμένουν καί ἀπαιτοῦν ἀπαρεγκλίτως τήν πραγματοποίηση τῆς δοθείσης ὑποσχέσεως. Πρόκειται γιά τήν κοινὴ ἀνθρώπινη λογική, σύμφωνα μέ τήν ὁποία, οἱ ὑποσχέσεις πρέπει ὅπωςδήποτε νά τηροῦνται, εἴτε αὐτές δίδονται πρὸς τόν Θεόν καί τοὺς Ἅγίους, εἴτε πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. Εἶναι θέμα ἀξιοπιστίας καί συνέπειας.

3) Παρατηρήσεις

1. Ο άνθρωπος πάντοτε και ειδικότερα όταν αντιμετωπίζει δύσκολες καταστάσεις, άπευθύνεται προς τόν Θεόν και τούς Άγίους και ζητεί τή βοήθειά των. Τότε, ανάλογα μέ τήν πίστη τοῦ αίτοῦντος, γίνονται πραγματικά θαύματα. Κατά τόν Γερμανό ποιητή, διανοούμενο και φιλόσοφο J. W. von Goethe (1749-1832): «Das Wunder ist des Glaubens das kostbarste Kind», ήτοι: «Τό θαῦμα εἶναι τῆς πίστεως τό ακριβότατο παιδί».

2. Ένδεικτικά αναφέρεται τό ἐπόμενο παράδειγμα: Ὁ γράφων ἐπισκέφθηκε τή Μονή τοῦ Πανορμίτου περί τά τέλη Μαΐου τοῦ ἔτους 2022 καί ἔμεινε ἐκεῖ φιλοξενούμενος ἐπὶ μία περίπου ἑβδομάδα, ἀσχολούμενος μέ τή μελέτη τῶν παλαιῶν ἐγγράφων αὐτῆς, τά ὁποῖα καί δημοσιεύονται στή μετά χειρας ἐργασία. Ἐκεῖ εὕρισκόμενος συνήντησε τυχαία μεσήλικα Ἰατρό, ὁ ὁποῖος κατάγεται ἀπό τήν Κρήτη καί ζεῖ καί ἐργάζεται στήν Ἀθήνα. Ἐκεῖνος ὁ Ἰατρός, ὅπως ὁ ἴδιος διηγήθηκε στόν γράφοντα, προσεβλήθη ἀπό σοβαρή καί ἀνίατη ἀσθένεια (καρκίνο) καί οἱ θεράποντες Ἱατροί καί συνάδελφοί του, τοῦ ἔδιναν ζωή μόνον ὀλίγων μηνῶν. Τότε αὐτός ἐπικαλέσθηκε τή βοήθεια τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ τοῦ Πανορμίτου, γρήγορα ἀνέρρωσε καί ἔγινε τελείως καλά. Καί γιά νά ἐκφράσει τήν εὐγνωμοσύνη του, ἐπισκέφθηκε οἰκογενειακῶς τή Μονή τοῦ Πανορμίτου, φέροντας μαζί του καί ὀρισμένα ἀφιερῶματα.

3. Καθημερινῶς καί καθ' ὅλον τό ἔτος ἐπισκέπτονται τή Μονή τοῦ Πανορμίτου προσκυνητές, εἴτε γιά νά ζητήσουν τή βοήθεια τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ Πανορμίτου στά διάφορα προβλήματα πού ἀντιμετωπίζουν, εἴτε γιά νά ἐκφράσουν τίς εὐχαριστίες καί τήν εὐγνωμοσύνη των πρὸς ἐκεῖνον, γιά διάφορες ἰάσεις, ἀλλά καί γιά τή βοήθεια τοῦ Πανορμίτου στήν ἀντιμετώπιση τῶν ποικίλων προβλημάτων τῆς ζωῆς των.

XIX. ΕΓΓΡΑΦΟΝ ΔΗΜΑΡΧΙΑΣ ΑΣΤΥΠΑΛΛΙΑΣ –

ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΝ ΔΗΜΟΠΡΑΣΙΑΣ ΟΙΚΙΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΥ

ΑΓΓΕΛΙΝΑΚΗ: 27-02-1849

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης: F1-100]

1) Περίληψη

Ὁ μόνιμος κάτοικος τῆς Ἀστυπάλαιας Νικόλαος Ἀγγελινάκης εἶναι ἰδιοκτήτης μίας οἰκίας, πού κληρονόμησε ἀπό τόν πατέρα του,

ή όποία κείται έξτός τοῦ Κάστρου τῆς Ἀστυπάλαιας. Ἐκεῖνος προκειμένου νά τήν πωλήσει τήν ἔβγαλε σέ δημοπρασία. Κατά τή σχετική διαδικασία πλειοδότης ἀνεδείχθη ὁ πενθερός του Ζαννῆς Φραντζέσκου, ὁ ὁποῖος προσέφερε ὡς τίμημα τό ποσόν τῶν τεσσάρων καί ἡμίσεος χιλιάδων (4.500,00) γροσίων.

Ὁ ἀγοραστής κατέβαλε ἀκέραιο τό τίμημα στόν πωλητή καί ἡ οἰκία κατεχωρήθη στό ὄνομά του, τήν παρέλαβε καί ἔκτοτε ἰσχύει ὡς ἰδιοκτησία του. Πρός πίστωση τῶν ἀνωτέρω συνετάγη τό παρόν ἔγγραφον – Πρωτόκολλον Δημοπρασίας, τό ὁποῖον ἰσχύει ὡς εἶδος Συμβολαίου Ἀγοραπωλησίας, ὑπεγράφη ὑπό τῶν παρισταμένων μαρτύρων καί τῶν Δημάρχων τῆς Ἀστυπάλαιας καί ἐδόθη στόν ἀγοραστή πρός βεβαίωση καί ἀσφάλειαν.

2) Κείμενο

«1/Ἡ Δημαρχία Ἀστυπάλαιας 2/δηλοποιεῖ:

3/Ὅτι, ὁ ὑποφαινόμενος Νικόλαος Ἀγγελινάκης, γέννημα καί θρέμμα τῆς 4/νήσου ταύτης ὡς τοιοῦτος, δυνάμει τῆς πρός ἡμᾶς ἀναφοράς του, ἐκθέσ/τει εἰς δημοπρασίαν τό πατρικόν του πατάριον¹⁶², κείμενον ἔξω τοῦ 6/Κάστρου¹⁶³ καί γειτονεῦον μέ τό τοῦ Γεωργίου Ἰω(άννου) Μορφινοῦ¹⁶⁴ καί Ἰωάννου 7/Σακελλάριου¹⁶⁵, πωλεῖ σήμερον αὐτό τελεία καί ἀναντιρρήτῳ πωλήσει, πρός τόν πενδ/θερόν του Ζαννῆν¹⁶⁶ Φραντζέσκου¹⁶⁷, ἀναφανέντα πλειοδότην, εἰς τά γρόσια τέσσε9/

162. Πατρικόν πατάριον, τό: πατρική οἰκία, τήν ὁποία κληρονόμησε.

163. Στήν κορυφή τοῦ βραχώδους καί φύσει ὄχυροῦ ὑψώματος τῆς Ἀστυπάλαιας εἶναι κτισμένο ἓνα Κάστρο, τό ὁποῖο διατηρεῖται σέ σχετικά ἱκανοποιητική κατάσταση μέχρι σήμερα. Ἐντός τοῦ ὄχυρωμένου περιβόλου εὐρίσκεται ἓνας χριστιανικός ναός καί παλαιότερα εὐρίσκοντο καί ὀρισμένες ἰδιωτικές οἰκίες, οἱ ὁποῖες σήμερα εἶναι ἐρειπωμένες. Ἡ πρός πώληση οἰκία ἔκειτο ἔκτός τοῦ Κάστρου.

164. Μορφινός: ἐπώνυμο μητρωνυμικό, ἀπό τό: «ὁ υἱός τῆς Μορφινῆς, ἦτοι τῆς Εὐμορφίας».

165. Σακελλάριος: ἐπώνυμο, προερχόμενο ἀπό τόν βυζαντινόν ἐκκλησιαστικό τίτλο «Σακελλάριος». Σακέλλη ἦταν τό ταμεῖο τῆς ἐκκλησίας καί Σακελλάριος, ὁ ἔχων τό ταμεῖο καί ὁ φύλακας τῶν πολυτίμων ἐκκλησιαστικῶν σκευῶν. Ἐπίσης τά βαπτιστικά ὀνόματα καί ἐπώνυμα: Νομικός ἢ Νομικάριος, Σκευοφύλακας ἢ Σκεῦος, Χαρτοφύλακας ἢ Χαρτοφύλης κ.λπ. προέρχονται ἀπό τούς ἀντίστοιχους βυζαντινοὺς ἐκκλησιαστικούς τίτλους.

166. Ζαννῆς ἢ Τζαννῆς: παραλλαγή τοῦ ὀνόματος Ἰωάννης, κατά δυτική ἐπίδραση.

167. Φραντζέσκου: τό ὄνομα «Φραγκίσκος» (= Γάλλος) προῆλθε ἀπό τόν Ἅγιο

ρας χιλιάδας πεντακόσια, Ν(ούμερο): 4.500,00¹⁶⁸, τά όποια έπειδή ένώπιον ήμωv ξ10/λαβεν εις μετρητά καί καθαρά νομίσματα, του λοιποϋ όμολογεῖ λέγομεν οικειο11/θελῶς καί άπαραβιάστως, ότι παραχωρεῖ αϋτό εις τήν πανελεύθερον δεσποτειάν καί 12/κυριότητα του άγοραστοϋ, νά τό νέμηται ὡς πρᾶγμα τε ἴδιον, αναφαίρετον, 13/έλεύθερον παντός είδους χρέους, υποθήκης καί πάσης άλλης άμφισβητήσεως καί 14/καθ' όλα ταϋτα έγγυούμενα πρός αϋτόν. Ό δέ άγοραστής, ότι θεωρήσας 15/τό περί οϋ ό λόγος πατάριον, έδέχθη αϋτό εις ἦν εύρέθη κατάστασιν, με16/τρήσας τά χρήματα, διό καί άπολύει τόν πωλητήν από πᾶσαν ευθύνην, εις ότι 17/άφορᾷ τήν παράδοσιν αϋτοϋ.

18/Διό εις διηνεκῇ ένδειξιν καί ασφάλειαν, συνετάχθη τό παρόν έπίση19/μον (έγγραφον), τό όποῖον υπογραφέν παρ' αϋτοϋ του ίδιου καί αϋτόν τόν αϋτάδελ20/φόν του καί επικυρωθέν παρ' ήμωv, έδόθη εις χειρας του άγοραστοϋ, μετά του 21/Δημοπρατηρίου, διά νά ισχύη έν παντί καιρῷ, τόπω καί κριτηρίῳ¹⁶⁹. 22/Τῇ 27. Φεβρ(ουαρίου) 1849, έν Ἀστυπαλαίᾳ. 23/Διά τόν άγράμματον¹⁷⁰ Νικόλαον Ἀγγελινάκην

Φραγκίσκο τῆς Ἀσσίζης (*Ἀσσίζη Ἰταλίας 1182, †1226) καί έγνώρισε εύρύτατη διάδοση, λόγω τῆς μεγάλης φήμης του Ἁγίου αϋτοϋ, ὡς βαπτιστικό καί άργότερα ὡς έπώνυμο. Τό πραγματικό βαπτιστικό όνομα του Ἁγίου Φραγκίσκου ἦταν «Ἰωάννης». Όμως έπειδή ή μητέρα αϋτοϋ, ή Κυρά Πίκκα, ἦταν Γαλλίδα, ό Ἰωάννης Μπερναντόνε, από μικρό παιδί, έκτός από Ἰταλικά όμιλοϋσε καί Γαλλικά, οἱ μικροί φίλοι του τόν άκουαν νά όμιλεῖ καί Γαλλικά καί τόν έπονόμασαν «Φραγκέσκο», ἦτοι τό «ό Γάλλος, τό Γαλλάκι». Καί έτσι από Ἰωάννης, ό Ἅγιος Φραγκίσκος έμεινε στήν Ἱστορία ὡς «ό Φραγκίσκος τῆς Ἀσσίζης».

168. Τό γρόσι γιά μεγάλο χρονικό διάστημα ἦταν σέ χρήση στήν επικράτεια τῆς Ὁθωμανικῆς Αϋτοκρατορίας. Ὡς πρός τήν άγοραστική του αξία κατά τά μέσα του 19ου αἰῶνα δέν εἴμεθα άκριβῶς πληροφορημένοι. Τελείως ένδεικτικά αναφέρουμε τά έπόμενα: α) Στά μέσα του 19ου αἰ. στή Σύμη ένα ήμερομίσθιο άνειδίκευτου έργατου στοίχιζε περί τά τρία (3,00) γρόσια. β) Μία όκά (1282 γραμμάρια) βούτυρο έτιμώντο έννέα (9,00) γρόσια, ένῶ σήμερα 1 κιλό (1000 γραμμάρια) βουτύρου τιμᾶται περίπου δέκα ἔως δώδεκα ευρώ. γ) Ένα χιλιόγραμμα ἢ κιλό σησαμιού έτιμᾶτο περίπου δύο (2) γρόσια, ένῶ σήμερα τιμᾶται περίπου όκτώ (8) ἔως δέκα (10) ευρώ.

169. Ἡ φράση: «νά ισχύη έν παντί καιρῷ, τόπω καί κριτηρίῳ» εἶναι τυπική καί άπαντᾷ στο τέλος πολλῶν παρομοίων έγγράφων.

170. Σύμφωνα μέ τήν άπογραφή του πληθυσμοϋ τῆς Κρήτης, ή όποία έγινε επί Τουρκοκρατίας καί κατά τό έτος 1871, περίπου τό 85% του άνδρικοϋ πληθυσμοϋ αϋτῆς καί περίπου τό 95% του γυναικειοϋ πληθυσμοϋ –Ελλήνων Χριστιανῶν καί Ὁθωμανῶν Μουσουλμάνων– ἦσαν άγράμματοι. Φαίνεται ότι περίπου στά ἴδια ποσοστά άνήρχοντο οἱ άγράμματοι στά μέσα του 19ου αἰῶνα, τόσο

ὕπογράφει Ἡλίας Γ(εωργίου) Λογοθέτης¹⁷¹, ὅστις καὶ μαρτυρεῖ. 24/ Ἰωάννης Παπανικόλα ὕπογράφω.

25/Διά τόν ἀγράμματον Πέτρον Ἀγγελινάκην κατάντησάν του¹⁷², Ἰωάννης Γ(εωργίου) Ἀντωνίνας καὶ μάρτυς.

26/Μανώλης Ἀνεγνώστης¹⁷³ καὶ μαρτυρῶ.

27/Γεώργιος Λογοθέτης, μαρτυρῶ.

28/Γεώργιος Ρίζος, μαρτυρῶ.

29/Πέτρος Νικήτα¹⁷⁴, μαρτυρῶ.

στήν Ἀστυπάλαια, ὅσο καὶ στά λοιπά νησιά τῶν Νοτίων Σποράδων ἢ τῆς Δωδεκανήσου. Ἀλλά καὶ οἱ ὡς ἐγγράματοι θεωρούμενοι ἄνθρωποι τῆς τότε ἐποχῆς, συνήθως ἐγνώριζαν στοιχειωδῶς γραφή καὶ ἀνάγνωση. Μία πολὺ μικρὴ μειοψηφία ἦσαν πραγματικῶς πεπαιδευμένοι καὶ διέθεταν ἔνεκα τοῦ λόγου αὐτοῦ κύρος καὶ ἰσχὺ καὶ συνήθως ἦσαν ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἔφεραν τὰ ἀνώτερα ἐκκλησιαστικά καὶ πολιτικά ἀξιώματα καὶ ἀπεκαλοῦντο μεταξύ ἄλλων καὶ «Διδάσκαλοι». Σέ αὐτούς τούς χαρισματοῦχους καὶ πεπαιδευμένους ἀνῆκε ὁ Ἠγούμενος τῆς Μονῆς τοῦ Πανοριμίτου Ἱερόθεος (Ἰωάννης) Φωτιάδης-Μαρκονῆς καὶ ὁ ἀδελφός του Μιχαὴλ Φωτιάδης-Μαρκονῆς, οἱ ὅποιοι ἀπεκαλοῦντο καὶ «Διδάσκαλοι» καὶ ἐξεπαίδευσαν καὶ πολλοὺς μαθητές.

171. Λογοθέτης, ὁ: ἀρχικὰ τίτλος ἀνωτέρου ἀξιώματος στήν πολιτικὴ ἱεραρχία τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, ἀντίστοιχο πρὸς τὸ «Ὑπουργός». Ἀργότερα τιμητικὸς τίτλος, ἐκ τοῦ ὁποίου προῆλθαν τὰ ἐπώνυμα: Λογοθέτης, Λογοθετίδης καὶ Λογοθετόπουλος.

172. Κατάντησάν του: τὸν ἐκπροσωπῶ καὶ ὕπογράφω ἀντὶ αὐτοῦ.

173. Ἀνεγνώστης: ἀπὸ τὸ Ἀναγνώστης (Lector). Πρόκειται γιὰ τὸν πρῶτο βαθμὸ τοῦ κατωτέρου κλήρου, ὁ ὁποῖος δίδεται ἀπὸ τὸν Ἐπίσκοπο ὕστερα ἀπὸ Χειροθεσία –ὄχι Χειροτονία– σέ κάποιον, ὁ ὁποῖος γνωρίζει γραφή καὶ ἀνάγνωση καὶ εἶναι σέ θέση νὰ ἀναγιγνώσκει τίς ἀποστολικές περικοπές στήν Ἐκκλησία καὶ νὰ ψάλλει. Παλαιότερα στή Δωδεκάνησο ὅσοι ἐχειροθετοῦντο Ἀναγνώστες, ὀνομάζοντο τιμητικά καὶ «Διάκοι», ἐξ αὐτοῦ προέκυψαν καὶ τὰ ἐπώνυμα, τὰ ὁποῖα διατηροῦνται μέχρι σήμερα: Διάκου, Διακάκης, Διακίδης, Διακο-Ἀντώνης, Διακο-Γεωργίου, Διακο-Δημήτρης, Διακο-Ἰωάννης, Διακο-Μιχάλης, Διακο-Κωνσταντῆς, Χατζη-Διάκος κ.λπ. Ὁ Κλῆρος τῆς Χριστιανικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας χωρίζεται σέ κατώτερο καὶ ἀνώτερο. Ὁ κατώτερος κλῆρος, ὁ ὁποῖος περιλαμβάνει τούς βαθμούς: 1) Ἀναγνώστης, 2) Ὑποδιάκονος, χειροθετεῖται ἀπὸ τὸν Ἐπίσκοπο. Ὁ ἀνώτερος περιλαμβάνει τούς βαθμούς: 1) Διάκονος, 2) Πρεσβύτερος καὶ 3) Ἐπίσκοπος καὶ οἱ βαθμοὶ δίδονται ὕστερα ἀπὸ τὸ μυστήριον τῆς Χειροτονίας. Ὅλα τὰ ἄλλα: Πρωτοπρεσβύτερος, Πρωθιερεύς, Οἰκονόμος, Ἀρχιμανδρίτης, Μητροπολίτης, Ἀρχιεπίσκοπος, Πατριάρχης, Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κ.λπ. εἶναι ἀπλῶς τιμητικοὶ τίτλοι καὶ ὄχι βαθμοὶ τῆς Ἱερωσύνης.

174. Πέτρος Νικήτα: ἀντὶ ἐπωνύμου, ἀναφέρεται τὸ βαπτιστικὸ ὄνομα τοῦ

30/Οί Δήμαρχοι:

31/Γεώργιος Μιχαήλ Καλαμπαλή¹⁷⁵

32/Μ(ιχαήλ) Παπαγεωργίου

33/Ι(ωάννης) Γ(εωργίου) Μορφινός».

[Στό τέλος του έγγραφου και κάτω από τό κείμενο έχει τεθεί έλλειψοειδοῦς σχήματος σφραγίδα. Στό κέντρο αὐτῆς παρίσταται ἡ Παναγία ἀπό τήν ὀσφύ καί ἄνω, ἀριστεροκρατοῦσα, στόν τύπο τῆς Ὁδηγήτριας. Περιμετρικά τῆς σφραγίδος ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφή: «† ΑΣΤΥΠΑΛΛΙΑ, ΥΠΕΡΑΓΙΑ ΠΟΡΤΑΡΙΤΗCΣΑ¹⁷⁶»].

3) Παρατηρήσεις

1) Στή μικρή νῆσο Ἀστυπάλεια, ἡ ὁποία ὑπήγετο στήν Ὁθωμανική Αὐτοκρατορία, στά μέσα τοῦ 19ου αἰ., ἕνας ιδιώτης, θέλοντας νά πωλήσει τήν οἰκία, τήν ὁποία κληρονόμησε ἀπό τόν πατέρα του, τήν ἔβγαλε σέ δημοπρασία. Πλειοδότης ἀνεδείχθη ὁ πενθερός του, συνετάγη τό παρόν Ἑγγραφον – Πρωτόκολλον Δημοπρασίας, ὑπεγράφη ἀπό ἀξιόπιστους μάρτυρες καί τούς Δημάρχους τῆς νήσου καί ἐδόθη στόν ἀγοραστή πρός κατοχύρωση αὐτοῦ, ἐν εἵδει Συμβολαίου Ἀγοραπωλησίας.

2) Παλαιότερα τά πράγματα στίς περιπτώσεις ἀγοραπωλησίας ἦσαν ἀπλούστερα. Σήμερα σέ ἀνάλογη περίπτωση ἀπαιτεῖται μέγας ἀριθμός ἐγγράφων ἀπό διάφορες Ὑπηρεσίες καί ὁ ἀρμόδιος Συμβολαιογράφος σχηματίζει ὁλόκληρο ὀγκώδη φάκελο κατά τή σύνταξη ἑνός συμβολαίου ἀγοραπωλησίας.

πατέρα. Ἀπό τή μελέτη καί δημοσίευση τῶν ἐγγράφων τοῦ Ἀρχείου τῆς Μονῆς τοῦ Πανομίτου Σύμης καί ἐκείνων τοῦ Ἀρχείου τῆς Μονῆς τῆς Παναγίας Σπηλιανῆς Νισύρου, συνάγεται τό συμπέρασμα, ὅτι μέχρι καί τά μέσα τοῦ 19ου αἰ. δέν εἶχαν καθιερωθεῖ ὑποχρεωτικά καί γιά ὅλον τόν πληθυσμό τῶν νησιῶν τῶν Νοτίων Σποράδων ἡ τῆς Δωδεκανήσου τά ἐπώνυμα. Πολλές φορές ἀντί ἐπωνύμου ἀναφέρεται, εἴτε τό ὄνομα τοῦ πατέρα (πατρωνυμικό), εἴτε σπανιότερα τό ὄνομα τῆς μητέρας (μητρωνυμικό).

175. Καλαμπαλή: τουρκικῆς προελεύσεως ἐπώνυμο. Kalabalık στά τουρκικά ἡ ὅπως ἀκούεται σήμερα στήν Κρήτη «Χαλαμπαλίκι, τό», σημαίνει πλῆθος, πολυκοσμία, συνωστισμός, τσοῦρμο ἀνθρώπων. Πρβλ. τή φράση: «Πάψετε τήν βαβουρασιά καί τό χαλαμπαλίκι», ἡ ὁποία ἀπευθύνεται σέ πλῆθος ἀνθρώπων καί σημαίνει: παύσετε νά κάνετε θόρυβο, ἡσυχάσετε.

176. Πορταρίτση: ἀντί τοῦ συνήθους «Πορταῖτισσα».

3) Σημειωτέον, ότι παλαιότερα και μέχρι πρόσφατα, στά χωριά της ελληνικής υπαίθρου χώρας ἐλάμβαναν χώραν ἀγοραπωλησίες ἀκινήτων χωρίς τή σύνταξη συμβολαίων ἀγοραπωλησίας ἢ ἄλλων ἐγγράφων, ἀλλά ἀπλά και μόνο μέ τόν λόγο τῆς τιμῆς και κατά κανόνα ἐτηροῦντο ἀπό ὅλα τά ἐνδιαφερόμενα μέρη.

4) Ὁ πωλητής Νικόλαος Ἀγγελινάκης πιθανῶς μετοίκησε ἀπό τήν Ἀστυπάλαια και γιά διαφόρους λόγους –οικογενειακούς, ἐπαγγελματικούς κ.λπ.– στή Σύμη και ἔνεκα τοῦ λόγου αὐτοῦ ἐπώλησε τήν οἰκία του στήν Ἀστυπάλαια. Ἔτσι ἐξηγεῖται και πῶς τό ἐγγραφο αὐτό εὑρέθη στό Ἀρχεῖο τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Σύμης.

5) Σημειωτέον, ὅτι ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου τῆς Σύμης, καθῶς ἐπίσης και ἡ Μονή τῆς Παναγίας τῆς Σπηλιανῆς στό Μανδράκι τῆς Νισύρου ἐπὶ αἰῶνες, ἀποτελοῦσαν, σύν τοῖς ἄλλοις, ἐκτός ἀπό θρησκευτικά, λατρευτικά, οἰκονομικά, πνευματικά, καλλιτεχνικά, παιδευτικά και πολιτιστικά κέντρα, ἐπίσης και ἓνα εἶδος Ὑποθηκοφυλακείων, ὅπου μπορούσε κανείς νά καταθέσει σημαντικά ἐγγραφα και αὐτά νά εὑρίσκονται σέ ἀσφάλεια στό διηνεκές.

6) Τό ὅτι οἱ ἄνθρωποι τῶν παλαιότερων ἐποχῶν ἐπίστευαν στήν ἀξιοπιστία, στό κύρος, στή συνέχεια και στή διάρκεια αὐτῶν τῶν θρησκευτικῶν Ἱδρυμάτων και τά ἐμπιστεύοντο, καταθέτοντας σέ αὐτά πρὸς φύλαξη κάθε ἐπίσημο και γι' αὐτοῦς πολύτιμο ἐγγραφο, ἀποδεικνύεται και ἀπό τό γεγονός, ὅτι παρά τίς φυσικές καταστροφές και τίς δυσμενεῖς ἱστορικές συγκυρίες, τά ἐγγραφα αὐτά διετηρήθησαν και διατηροῦνται ἀλώβητα μέχρι και σήμερα.

XX. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΙΧΑΗΛ Γ. ΠΙΣΣΑ, ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΗΓΟΥΜΕΝΟΝ ΤΟΥ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΝ ΙΕΡΟΘΕΟΝ (ΦΩΤΙΑΔΗ): 11-03-1849

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης: F1-102α]

1) Περίληψη

Ὁ Μιχαήλ Γεωργίου Πισσᾶς κατοικεῖ στό Μικρό Χωριό τῆς νήσου Τήλου και ἀσχολεῖται μέ τή γεωργία και τήν κτηνοτροφία. Ἐνας θεῖος του, τοῦ ὁποίου τό ὄνομα δέν ἀναφέρεται, και ἡ σύζυγος αὐτοῦ Εἰρήνη, εἶχαν ἀναλάβει νά καλλιεργοῦν κτήματα τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου στήν Τήλο και νά συλλέγουν τόν παραγώμενο ἐλαιόκαρπο. Ὁ θεῖος πρόσφατα ἀπέθανε και ἀναλαμβάνει ὁ

Μιχαήλ, μαζί μέ τή θεία του Ειρήνη, νά συνεχίσουν τήν καλλιέργεια τῶν κτημάτων τῆς Μονῆς καί τή συλλογή τοῦ ἐλαιοκάρπου ἀπό τά δένδρα πού βρίσκονται σέ αὐτά.

Ὁ Μιχαήλ παρακαλεῖ τόν Ἡγούμενο τοῦ Πανορμίτου Ἀρχιμανδρίτη Ἱερόθεο (Φωτιάδη), νά φροντίσει νά τοῦ στείλει ἕνα πιθάρι χωρητικότητας τοῦλάχιστον ἑκατόν (100) ὀκάδων ἢ καί περισσοτέρων, προκειμένου νά βάλουν τό ἐλαιόλαδο πού θά παραχθεῖ. Ἐπίσης ὁ Μιχαήλ στέλνει ὡς δῶρο στό Ἡγούμενο ἕνα λαγηνάκι μέλι καί μερικά ξηρά σύκα, ὅλα δική του παραγωγή.

2) Κείμενο

«1/Ἄγιε Καθηγούμενε τοῦ Ταξιάρχου 2/καί Παμμεγίστου Μιχαήλ τοῦ Πανερμιώτου, 3/προσκυνῶ.

4/Ἐλαβον τό Πανοσιώτατόν σου Γράμμα ἀπό τοῦ 5/ἐπιφέροντος καί ἡ Χάρις τοῦ Παμμεγίστου Ταξι6/άρχου νά σέ πολυχρονῇ καί μοῦ ἔδωκε ἕνα 7/μεγάλον βάρος¹⁷⁷. Ὅμως ἐπειδὴ ἔτυχαι εἰς τό πο8/δᾶρι¹⁷⁸ τοῦ μακαρίτου θείου μου καί θά ἐπιστατοῦμε 9/οἱ δύο μας ἐξ ὅλης ψυχῆς καί καρδίας, ὁμοῦ μέ 10/τὴν τεθλιμμένην θείαν μου καί ἡ εὐχή τῆς 11/Πανοσιότητός σου καί ἡ εὐχή τοῦ Παμμεγίστου Πανερμ12/ιώτου νά μᾶς δυναμώνη καί νά μᾶς πολυ13/χρονῇ.

Νά μᾶς συμπαθήσης εἰς τὴν ἀνοησίαν 14/τοῦ Γράμματός μας¹⁷⁹, σᾶς περικαλοῦμεν, τό ὀλίγον 15/νά πάρης διὰ πολλά, νά δεχθῆς ἕνα λαγηνάκι¹⁸⁰ 16/μέλι καί μερικά σύκα καί περικαλοῦμεν, νά 17/φροντίσης ἕνα ἀγγεῖον μέγαλον διὰ τό λάδι, νά εἶναι (χωρητικότητος) 18/ἑκατόν (100) ὀκ(άδες)¹⁸¹ ἢ καί πάνω καί εἶναι πρὸς 19/ὠφέλειάν μας.

Τῆλος, Μικρό Χωριό, 20/1849, Μαρτίου 11.

177. Μοῦ ἔδωκε μεγάλο βάρος: ἀνέλαβα μεγάλη εὐθύνη.

178. Ἐτυχαι εἰς τό ποδᾶρι: ἀνέλαβα ἀντί τοῦ ἀποθανόντος θείου μου, νά φροντίζω τά κτήματα τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου στήν Τῆλο.

179. Ὁ Μιχαήλ Πισσᾶς ζητεῖ συγγνώμη ἀπό τόν Ἡγούμενο τοῦ Πανορμίτου, διότι τό Γράμμα αὐτό εἶναι γραμμένο ὅχι μέ ἰδιαίτερη φροντίδα καί καλλιέργεια.

180. Λαγηνάκι, τό: ὑποκοριστικό τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ: «Λάγηνος ἢ Λάγυνος, ὁ»: πῆλινο ἀγγεῖο γιά τή μεταφορά καί τήν ἀποθήκευση τοῦ νεροῦ. Χαρ. Μπακιρτζῆς, *Τά Βυζαντινά Τσουκαλολάγηννα*, Διδακτορική Διατριβή, Θεσσαλονίκη.

181. Ὅκά, ἢ: 1 ὀκά = 1282 γραμμάρια, ἤτοι 100 ὀκάδες = περίπου 128,20 χιλιόγραμμα ἢ κιλά.

21/‘Ο ταπεινός καί γονυκλιτός¹⁸² Μιχαήλ τοῦ Γεωργίου Πίσσα
22/καί ἡ Θεία μου Εἰρήνη καί ὁ πατήρ μου, προσκυνοῦμεν».

[F1-1028]

«1/Μιχαήλ Γεωργ(ίου) 2/Πισσᾶ¹⁸³, 3/Μαρτίου 11, 1849».

3) Παρατηρήσεις

1) Όπως ιδιαίτερη ἐντύπωση προκαλεῖ στόν ἀναγνώστη ἡ ἀπλό-
τητα, ἡ λιτότητα, ἡ ταπείνωση καί γενικότερα τό ἥθος πού χαρα-
κτηρίζει τό περιεχόμενο τοῦ Γράμματος αὐτοῦ. Ὁ ἀποστολέας Μι-
χαήλ Γ. Πισσᾶς, κάτοικος τοῦ Μικροῦ Χωριοῦ τῆς Τήλου, πιθανῶς
ὀλιγογράμματος ἢ καί ἀγράμματος, πού παρακαλεῖ κάποιον γνωρί-
ζοντα γράμματα νά τοῦ γράψει αὐτή τήν ἐπιστολή, στίς λίγες γραμ-
μές αὐτῆς ἐκφράζει τόν βαθύτατο σεβασμό του πρός τόν Ἡγούμενο
τοῦ Πανορμίτου Ἱερόθεο Φωτιάδη.

2) Ὁ ἀποστολέας τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς ὑπογραμμίζει τήν εὐθύνη
πού ἀναλαμβάνει, μέ τό νά ἐπιστατεῖ μαζί μέ τή θεία του Εἰρήνη
στήν καλλιέργεια τῶν κτημάτων τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου στήν
Τήλο καί στή συλλογή τοῦ ἐλαιοκάρπου καί δηλώνει, ὅτι θά τό
πράττουν μέ ἀγάπη καί μέ ὄλην των τήν καλή διάθεση.

3) Συνήθως οἱ ἐπιστάτες ἢ καλλιεργητές τῶν κτημάτων σέ αὐτές
τίς περιπτώσεις εἶχαν ὀρισμένα ὀφέλη, ὡς ἦταν φυσικό καί δίκαιο.
Ἀπό τήν ποσότητα τοῦ παραγωμένου ἐλαιολάδου συνήθως ὁ ἰδιο-
κτήτης ἐλάμβανε τό 75% καί ὁ ἐπιστάτης ἢ καλλιεργητής καί συλ-
λογέας τό 25%. Αὐτό ἐλέγετο συγκομιδή τοῦ ἐλαιοκάρπου ἀπό τέσ-
σερα ἔνα. Στήν Κρήτη ἡ πρακτική αὐτή ἐφηρμόζετο μέχρι περίπου
τήν περίοδο 1960-1970.

4) Σήμερα πού ἡ ἐργασία ἔχει γίνει πολύ ἀκριβή, ὁ ἰδιοκτήτης
λαμβάνει τό ἥμισυ τοῦ παραγωμένου ἐλαιολάδου καί ὁ συλλογέας
τό ἔτερο ἥμισυ. Αὐτό στήν κρητική διάλεκτο ὀνομάζεται «συμμισα-
κό» ἢ «μισακό», ἥτοι διανομή τοῦ προϊόντος μισά μισά.

5) Εἶναι ἀξιοσημείωτον, ὅτι στήν περιοχή τῆς Μεσοποταμίας καί

182. Γονυκλιτός = γονυκλινῶς.

183. Πισσᾶς, ὁ: τό ἐπώνυμο τοῦ συντάκτου καί ἀποστολέως τῆς ἐπιστολῆς
αὐτῆς ἦταν «Πισσᾶς» καί προῆλθε πιθανῶς ἀπό τό ἐπάγγελμα αὐτοῦ ἢ κάποιου
προγόνου τῆς οἰκογενείας του, ὁ ὁποῖος ἠσχολεῖτο μέ τήν κατεργασία τῆς πίσ-
σης, ὅπως συμβαίνει μέ πάρα πολλά ἐπώνυμα σέ χρήση μέχρι καί σήμερα.

στήν εποχή του βασιλέως Χαμμουραμπί (περίπου 1792-1750 π.Χ.), σύμφωνα με τις διατάξεις του Κώδικα του Χαμμουραμπί: «ὁ ἐνοικιαστής ἐνός ἀγροκτήματος ὀφείλε νά καταβάλει ὡς ἐνοίκιο στόν ἰδιοκτήτη αὐτοῦ τό $\frac{1}{2}$ ἢ τό $\frac{1}{3}$ τῆς συγκομιδῆς»¹⁸⁴, δηλαδή ὡς βάση στή συμφωνία ὑπέκειτο τό «μισιακό», ἥτοι μισό-μισό ἢ τό ἀπό τρία ἕνα, ἥτοι τό $\frac{1}{3}$ ἐλάμβανε ὁ καλλιεργητής τοῦ ἀγροῦ ἢ συλλογέας τοῦ προϊόντος καί τά $\frac{2}{3}$ ὁ ἰδιοκτήτης αὐτοῦ.

6) Ἀπόδειξη τῶν φιλικῶν καί ἀρμονικῶν σχέσεων μεταξύ τοῦ ἐπιστάτου Μιχαήλ Πισσᾶ καί τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, εἶναι μεταξύ ἄλλων καί τό γεγονός, ὅτι ὁ ἀποστολέας τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς στέλνει ὡς δῶρα στόν Ἑγούμενο τοῦ Πανορμίτου Ἱερόθεο Φωτιάδη ἕνα λαγηνάκι μέλι καί μερικά ξηρά σύκα, ζητώντας συγγνώμη, ἐπειδή τυγχάνει τό δῶρο νά εἶναι μικρό.

XXI. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΖΑΓΟΥΡΑ, ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΗΓΟΥΜΕΝΟΝ ΤΟΥ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΝ ΙΕΡΟΘΕΟΝ (ΦΩΤΙΑΔΗ): 28-03-1849

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης: F1-103α-β]

1) Περίληψη

Ὁ Πλοίαρχος Δημήτριος Ζάγουρας μετά μεγάλου σεβασμοῦ καί διακριτικότητος ἀπευθύνεται μέ τήν ἐπιστολή του αὐτή πρός τόν Ἑγούμενο τοῦ Πανορμίτου Ἀρχιμανδρίτη Ἱερόθεο (Φωτιάδη) καί τοῦ γνωρίζει τά ἀκόλουθα: Κατά τίς ἀμέσως προσεχεῖς ἡμέρες πρόκειται νά ἀναχωρήσει μέ τό πλοῖο του ἀπό τή Σύμη γιά τήν Τεργέστη, μεταφέροντας ἐκεῖ ἐντοπίους ἐμπόρους. Παρακαλεῖ λοιπόν τόν Ἑγούμενο, ἐάν ὑπάρχουν ἤδη ἔτοιμες, νά δοθοῦν στόν ἐπιφέροντα τήν παροῦσα ἐπιστολή δέκα (10) ὀκάδες μυζήθρες καί πέντε (5) ὀκάδες τυρί, ἐπί πληρωμῇ, προφανῶς γιά νά χρησιμοποιηθοῦν κατά τή διάρκεια τοῦ ταξιδίου ἀπό τό πλήρωμα καί τούς ἐπιβάτες τοῦ πλοίου. Ἐπίσης ὁ Πλοίαρχος γνωρίζει στόν Ἑγούμενο Ἱερόθεο Φωτιάδη, ὅτι ἐάν ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου ἐπιθυμεῖ νά ἔχει κάτι ἀπό τήν Τεργέστη, νά τόν ἐνημερώσει σχετικῶς καί ἐκεῖνος προθύμως θά ἐκτελέσει τήν παραγγελία.

184. Κώδικας Χαμμουραμπί, ἄρθρον 46: «Ἄν κάποιος κύριος ἀφήσει τό χωράφι του σέ ἕναν ἐνοικιαστή (νοικιάσει τό χωράφι του) γιά τό $\frac{1}{2}$ ἢ τό $\frac{1}{3}$ τῆς συγκομιδῆς...». Π. Ροδάκης - Κ. Καλατζῆ, *Κώδικας Χαμμουραμπί*, Ἀθήνα 1982, σ. 72.

2) *Κείμενο*

[F1-103β]

«1/Ἐπιστολή Δημ(ητρίου) 2/Ζάγουρα, 3/22. Μαρτίου 1849.

4/Τῷ Σοφολογιωτάτῳ Ἀγίῳ Καθηγουμένῳ 5/Κυρίῳ Ἱεροθέῳ [Φωτιάδῃ].

6/Εἰς τό Μοναστήρι τοῦ Πανόρμου».

[F1-103α]

«1/Ἅγιον Καθηγούμενον Κύριον Ἱερόθεον, 2/προσκυνῶ.

3/Ἐπειδὴ καί κατ' αὐτάς μέλλομεν νά ἀνα4/χωρήσωμεν μέ τούς ἐδῶ πραγματευτάς τῆς 5/πατρίδος μας¹⁸⁵ διὰ Τριέστιον¹⁸⁶ καί

185. Πραγματευτάς τῆς πατρίδος μας: πρόκειται προφανῶς γιά ἐντοπίους ἐμπόρους, οἱ ὁποῖοι μεταφέρουν καί πωλοῦν ἐντόπια προϊόντα στήν Τεργέστη καί ἀγοράζουν ἀπό ἐκεῖ καί μεταφέρουν στή Ρόδο, τή Σύμη καί τά ἄλλα νησιά τῆς Δωδεκανήσου προϊόντα ἀπό τό Ἐξωτερικό, τά ὁποῖα πωλοῦν, κερδίζοντας ἀρκετά χρήματα. Ἀνέκαθεν τό ἐμπόριο ἦταν ἐπικερδές. Ἡ μεγάλη ἀκμή τῆς Ρόδου, τῆς Σύμης καί τῶν λοιπῶν νησιῶν τῆς Δωδεκανήσου ὀφείλετο στή ναυτιλία καί στοῦ ἐμπόριο. Ἦδη κατά τόν 18ο αἰ. π.Χ. ὁ βασιλεὺς τῆς Βαβυλωνίας Χαμμουραμί (περίπου 1792-1750 π.Χ.), ἔκτος βασιλεὺς τῆς Βαβυλωνιακῆς ἡ Ἀμοριτικῆς Δυναστείας, διέγνωσε τή μεγάλη σημασία τοῦ ἐμπορίου καί τόν ἔλεγχο αὐτοῦ ἀνέλαβαν τά Ἀνάκτορα καί τά Ἱερά. Στόν μεγάλο πλοῦτο πού συνεκέντρωσαν τά Ἀνάκτορα, στήν εὐφυῖα καί διπλωματία του καί στήν αἴσθηση τοῦ Δικαίου (Κώδικας Χαμμουραμί) ὀφείλετο κυρίως ἡ δύναμη καί ἡ δόξα τοῦ Χαμμουραμί, πού τοῦ ἐξασφάλισαν τήν ἀθανασία. Π. Ροδάκης - Κ. Καλατζῆ, *Κώδικας Χαμμουραμί*, Ἀθήνα 1982, σ. 65 κ.ἑξ.

186. Τριέστιον τό: ἡ Τεργέστη (Trieste). Πόλη τῆς Ἰταλίας (κάτοικοι περίπου 300.000), ἡ ὁποία κεῖται στοῦ βάθους τοῦ Ἀδριατικοῦ Πελάγους καί πλησίον τῶν συνόρων μέ τήν πρῶν Γιουγκοσλαβία. Πρωτεύουσα τῆς ὁμώνυμης Ἐπαρχίας (ἐκταση 212 τ. χλμ.). Πόλη μέ ἀρχαιότατη καταγωγή καί πλούσια ἱστορία. Ἡ Τεργέστη ἐλεύθερο λιμάνι τό ἔτος 1719 μ.Χ., γνώρισε μεγάλη ἀκμή κατά τόν 18ο αἰῶνα ὑπό τῆς Δυναστείας τῶν Ἀψβούργων (Habsburgen), ὡς διέξοδος τῆς Αὐστρίας πρὸς τήν Ἀδριατική. Τό ἔτος 1918 ἡ Τεργέστη ἐνώθηκε μέ τήν Ἰταλία. Ἀπό τίς ἀρχές τοῦ 18ου αἰ. ἐμφανίζονται οἱ πρῶτες ὀργανωμένες ὁμάδες Ἑλλήνων στήν Τεργέστη καί αὐτές αὐξήθηκαν ἀπό τό 1807, ὅποτε ἡ Τεργέστη ἀνακηρύχθηκε ἐλεύθερο λιμάνι. Οἱ μόνιμα ἐγκατεστημένοι Ἕλληνες στήν πόλη αὐτή ἀνέπτυξαν μεγάλη δραστηριότητα σέ ὅλους τούς τομεῖς καί σημείωσαν μεγάλη ἐκπαιδευτική, πνευματική καί πολιτιστική ἀκμή. Ἐπίσης ἀνήγειραν δύο ἐλληνικούς χριστιανικούς ναούς. Ἀρχικά τοῦ Ἀγίου Σπυρίδωνος καί ἀργότερα τοῦ Ἀγίου Νικολάου, ὁ ὁποῖος διατηρεῖται μέχρι σήμερα σέ κεντρικό σημεῖο τῆς Τεργέστης. Σήμερα διαβιοῦν στήν πόλη αὐτή ὀλιγάριθμοι Ἕλληνες, ὀργανωμένοι σέ μίαν Ἀδελφότητα. Ἐγκυκλοπαιδεία ΝΕΑ ΔΟΜΗ, τ. 26 (Ἀθήνα ἀν. χρ. ἐκδ.), σ. 342.

μέ τό 6/νά μᾶς ἀναγκαιοῦν διά τᾶς ἐπομένας ἡμέ7/ρας ὀλίγες μυζῆθρες, παρακαλῶ, νά δώσετε, 8/ἄν ἔχετε ἐτοίμους, εἰς τόν φέροντα τό 9/παρόν μας ὀκάδες δέκα (10) καί πέντε (5) ὀκά10/δες τυρί καί λάβετε παρ' αὐτοῦ τήν ἀξιί11/αν των.

Τόν ἀδελφόν σας Διδάσκαλον Κύριον 12/Μιχαήλ (Φωτιάδην) ἀσπάζομαι καί ἄν ἀγαπᾶτε 13/πράγματα, νά σᾶς φέρω διά τό Μο-να14/στήρι, γράφετέ μας καί προθύμως θέλομεν 15/ἐκτελέση.

Ἐν τοσοῦτῳ, προσκυνώντας Σας, μένω.

16/Σύμη, τῇ 22. Μαρτίου 1849. Δημήτριος Ζάγουρας».

3) Παρατηρήσεις

1) Στά μέσα τοῦ 19ου αἰ. πλοῖα ἀναχωροῦν ἀπό τή Σύμη καί τα-ξιδεύουν μέχρι τήν Τεργέστη μεταφέροντας ἐκεῖ ἐντοπίους ἐμπο-ρους καί ἐμπορεύματα. Στή συνέχεια ἐπιστρέφουν στή Σύμη, μετα-φέροντας ἐπίσης ἐμπορεύματα ἀπό τήν Τεργέστη στή Σύμη.

2) Ἡ μικρή, βραχῶδης καί ἄγονη Σύμη, διά τῆς ναυτιλίας καί τοῦ ἐμπορίου κατορθώνει νά ἐξασφαλίσει στούς κατοίκους της ὑψηλό βιωτικό ἐπίπεδο καί μεγάλο πλοῦτο, γεγονός πού φαίνεται καί ἀπό τά νεοκλασσικοῦ τύπου οἰκοδομήματα, πού κατασκευάζονται κατά τήν ἐποχή αὐτή στή Σύμη καί διατηροῦνται μέχρι σήμερα.

3) Οἱ ναυτικοί καί οἱ ἔμποροι ἔρχονται σέ ἐπαφή μέ τόν πολιτι-σμό τῆς Εὐρώπης καί ἐπιστρέφοντας στίς ἰδιαιτέρες πατρίδες των μεταφέρουν ὄχι μόνο ὑλικά ἀγαθά, ἀλλά καί ἰδέες καί πολιτιστικά ἀγαθά.

4) Ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου ἔχει τή δυνατότητα νά προμηθεύ-εται διάφορα πράγματα ἀπό τήν Τεργέστη καί ὅπως γνωρίζουμε ἀπό ἄλλα ἐγγραφα τῆς Μονῆς αὐτῆς, κάνει παραγγελίες καί προ-μηθεύεται ἀγαθά ἀπό τή Ρώμη, τήν Κωνσταντινούπολη, τή Σινώπη τοῦ Πόντου, τίς Κυδωνίες, τή Σμύρνη, τή Μάκρη, τήν Ἀττάλεια, τήν Ἀλεξάνδρεια τῆς Αἰγύπτου κ.λπ.

5) Ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου ἔχει διορίσει παντοῦ Ἐπιτρόπους της, οἱ ὅποιοι τήν ἐκπροσωποῦν, διεκπεραιώνουν τίς ὑποθέσεις της καί ἐξυπηρετοῦν ποικιλοτρόπως τά συμφέροντά της. Ὅλα αὐτά συμβάλλουν στήν ὑλική, πνευματική καί πολιτιστική ἀκμή τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, ἡ ὁποία ἀποβαίνει ἐκτός ἀπό θρησκευτικό καί λατρευτικό κέντρο καί κέντρο παιδείας, τέχνης καί πολιτισμοῦ.

**XXII. ΕΓΓΡΑΦΟΝ ΔΗΜΑΡΧΙΑΣ ΣΥΜΗΣ, ΠΡΟΣ ΤΟΝ
ΗΓΟΥΜΕΝΟΝ ΤΟΥ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΝ
ΙΕΡΟΘΕΟΝ (ΦΩΤΙΑΔΗ): 24-03-1849**

[Αρχείο Μονής Πανορμίτου Σύμης: F1-104α-δ]

1) Περίληψη

Ἡ Δημαρχία τῆς Σύμης ἀποστέλλει τό ἔγγραφο αὐτό πρὸς τόν Ἡγούμενο τοῦ Πανορμίτου Ἀρχιμανδρίτη Ἱερόθεο (Φωτιάδῃ) καί τοῦ γνωρίζει τά ἀκόλουθα: Ὁ Καϊμακάμης τῆς Ρόδου, ὕστερα ἀπὸ ἐντολή τοῦ νέου Διοικητοῦ τῆς Ρόδου, ἐνός πρώην Μεγάλου Βεζίρη, ἔστειλε ἕνα ἔγγραφο πρὸς τὴ Δημαρχία τῆς Σύμης καί διατάσσει αὐστηρῶς τὴν ἄμεση πληρωμή, ἐκ μέρους τοῦ Δήμου τῆς Σύμης καί τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, τοῦ φόρου τοῦ τρέχοντος ἔτους 1849.

Ἡ Δημαρχία συνιστᾷ τὴν ἄμεση καταβολή τοῦ σχετικοῦ ποσοῦ γιὰ τό τρέχον ἔτος, καθὼς καί τὴν ἐξόφληση τοῦ ὑπολοίπου τοῦ παρελθόντος ἔτους, προκειμένου νά μὴν δυσανεστηθεῖ ὁ νέος Διοικητής τῆς Ρόδου καί νά μὴν φανοῦν, τόσο ὁ Δῆμος, ὅσο καί ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου Σύμης, ἀπειθεῖς πρὸς ἐκεῖνον καί προκαλέσουν τὴν πρὸς αὐτοὺς δυσμένειά του.

2) Κείμενο

[F1-104β]

«1/Δημαρχία 2/Σύμης, 3/24. Μαρτίου 4/1849».

[F1-104δ]

«1/Τῷ Πανοσιοσοφολογιωτάτῳ Ἀ2/γίῳ Καθηγουμένῳ, Κυρίῳ Ἱεροθῆῳ (Φωτιάδῃ).

3/Εἰς Πανορμίτην».

[F1-104α]

«1/Ἄγιε Καθηγούμενε, Κύριε Ἱερόθεε.

2/Ὁ Καϊμακάμης¹⁸⁷ τοῦ νέου Ἡγεμόνος Ῥόδου 3/μᾶς διατάττει αὐστηρῶς, διὰ νά σταλῇ ὁ νέος 4/φόρος μας ἀμέσως. Ἡμεῖς χρεωστοῦμεν καί 5/μέρος τοῦ παλαιοῦ. Μέσα εἰς αὐτό τό χρέος 6/ἀκούεται καί τό ὄνομα τοῦ Μοναστηρίου (τοῦ Πανορμίτου).

Ὅθεν, 7/μὴ ἀμελήσητε, νά στείλητε καί διὰ τὰ παλαιὰ 8/καί

187. Καϊμακάμης, ὁ: τουρκ. Kaymakam ἢ kaïmmakam = ὁ ἑπαρχος.

διά τὰ νέα, ὅσα πρόπον (ἐστίν), ἐπειδή, 9/ἄν ἤθελεν ἀκολουθήσει καμμία δυσαρέσκεια, 10/εἵμεθα ὑπεύθυνοι. Ὁ νέος Διοικητής 11/εἶναι (πρώην) Μέγας Βεζίρης¹⁸⁸ καί δέν πρέπει νά 12/φανῶμεν πρὸς τήν Α(ὐτοῦ) Ὑ(ψηλότητα) ἀπειθεῖς. 13/Ἄν δέν εὐκολύνεσθε εἰς χρήματα, στείλατε 14/βούτυρον, πρὸς γρ(όσια) ἑννέα (9) τήν ὁκάν.

15/Ἐν Σύμῃ, τήν 24. Μαρτίου 1849.

16/Ὁ προσωρινός Ἐπίτροπος

17/[Ὑπογραφή δυσανάγνωστος]».

[Κάτω ἀπό τό κείμενο αὐτό ἔχει τεθεῖ ἑλλειψοειδοῦς σχήματος σφραγίδα, ἡ ὁποία φέρει στό κέντρο αὐτῆς ἕναν σταυρό καί ἐκατέρωθεν αὐτοῦ τή χρονολογία: 1847. Στήν περιφέρεια αὐτῆς διατηρεῖται ἡ ἐπιγραφή: «† Η ΔΗΜΑΡΧΙΑ, Η ΕΝ ΣΥΜΗ»].

3) Παρατηρήσεις

1) Ἡ Δημαρχία τῆς Σύμης, γνωρίζει στόν Ἡγούμενο τοῦ Πανορμίτου Ἀρχιμανδρίτη Ἱερόθεο, ὅτι ἡ ἴδια ἀπεφάσισε τήν ἄμεση πληρωμή τοῦ φόρου τοῦ τρέχοντος ἔτους 1849 καί τήν ἐξόφληση τοῦ ὑπολοίπου ἀπό τόν φόρο τοῦ παρελθόντος ἔτους 1848 καί συνιστᾷ

188. Πρώην Μέγας Βεζίρης: ὁ Μέγας Βεζίρης ἦταν κάτι ἀντίστοιχο τοῦ σημερινοῦ Πρωθυπουργοῦ. Ἀσκοῦσε τήν ὑπερτάτη διοικητική καί ἐκτελεστική ἐξουσία στήν Ὄθωμανική Αὐτοκρατορία καί ἦταν ὑπεύθυνος καί ὑπόλογος μόνο ἔναντι τοῦ Σουλτάνου. Ὑπῆρχαν παλαιές καί μεγάλες οἰκογένειες, ὅπως π.χ. ἡ οἰκογένεια Κιοπρουλοῦ (στά τουρκικά Köprülü), πού ἔδωσαν σειρά ὀλόκληρη Μεγάλων Βεζίρηδων, οἱ ὁποῖοι μέ τήν εὐφυΐα των, τή δραστηριότητά των καί τά ἔργα των ἐλάμπρυναν τήν Ὄθωμανική Αὐτοκρατορία καί τά ὀνόματά των ἔμειναν στήν Ἱστορία. Ὅμως συνέβαινε συχνά ὁ Μέγας Βεζίρης γιά διαφόρους λόγους, νά ἀπωλέσει τήν ἐμπιστοσύνη τοῦ Σουλτάνου καί τοῦ περιβάλλοντος αὐτοῦ καί νά περιπέσει σέ δυσμένεια. Τότε, στήν καλύτερη τῶν περιπτώσεων ὁ πρῶην Μέγας Βεζίρης μετετίθετο σέ κάποια περιφερειακή Διοίκηση τῆς Ὄθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Στή χειρότερη περίπτωση αὐτός, ὕστερα ἀπό ἐντολή τοῦ Σουλτάνου, ἀπεκεφαλίζετο ἢ ἀπηγχονίζετο καί ὀλόκληρη ἡ περιουσία του ἐδημεύετο. Στήν αὐλή τοῦ Τόπ Καπί (στά τουρκικά Topkapı = ἡ πύλη τοῦ κανονιοῦ), τοῦ Ἀνακτόρου τοῦ Σουλτάνου στήν Κωνσταντινούπολη, διατηρεῖται μέχρι σήμερα ἕνας λίθος, ὁ ὁποῖος ἀπεκαλεῖτο «ὁ λίθος τῆς συνέσεως», διότι ἐπάνω σέ αὐτόν ἀπεκεφαλίζοντο, ὕστερα ἀπό διαταγή τοῦ Σουλτάνου, ὅσοι ἐκ τῶν ἀνωτέρων ἀξιωματούχων τῆς Ὄθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας περιέπιπταν σέ δυσμένεια ἢ διέπρατταν κάποιο σοβαρό παράπτωμα ἢ κατηγοροῦντο δικαίως ἢ ἐνδεχομένως σέ ὀρισμένες περιπτώσεις καί ἀδίκως.

νά πράξει τό ἴδιο καί ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου, προκειμένου νά μήν δυσαρεστηθεῖ ὁ νέος Διοικητής τῆς Ρόδου καί πρώην Μέγας Βεζίρης, ὁ ὁποῖος μόλις ἀφίχθηκε.

2) Ἡ ἀπόφαση αὐτή τῆς Δημαρχίας Σύμης καί ἡ ἀνάλογη σύσταση πρὸς τὴ Μονή Πανορμίτου φανερώνουν σύνεση τῶν ὑπευθύνων τοπικῶν ἀρχόντων, οἱ ὁποῖοι ἐπιθυμοῦν τὴ συνέχιση τῆς ἀπρόσκοπτης καί ἀρμονικῆς συνεργασίας μετὰ τῆς Ὁθωμανικῆς Διοικήσεως.

3) Μάλιστα ἡ Δημαρχία Σύμης, ἔχουσα προφανῶς ὑπόψη της, ὅτι τὰ οἰκονομικά τοῦ Πανορμίτου κατὰ τὴν περίοδο αὐτὴ δέν εὐρίσκοντο σέ πολὺ καλὴ κατάσταση, συνιστᾷ στὸν Ἡγούμενο τῆς Μονῆς, ὅτι ἐάν δέν ὑπάρχει ἡ δυνατότητα ἐξόφλησης τοῦ χρέους σέ ρευστό, τότε ἡ Μονή θά μπορούσε νά στείλει βούτυρο καί μάλιστα πρὸς ἐννέα (9) γρόσια ἢ ὁκά.

4) Ὡς γνωστό τό γρόσι γιὰ μεγάλο χρονικὸ διάστημα εὐρίσκετο σέ χρῆση σέ ὅλη τὴν ἐπικράτεια τῆς Ὁθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Ἐπειδὴ, ὡς εἶναι φυσικὸ καί ἀναμενόμενο, πάντοτε τὰ νομίσματα, τὰ ὁποῖα κυκλοφοροῦν καί μάλιστα γιὰ μεγάλο χρονικὸ διάστημα, δέχονται πληθωριστικές πιέσεις, δέν γνωρίζουμε ἀκριβῶς, τὴν ἀγοραστικὴ ἀξία τοῦ γροσίου κατὰ τό ἔτος 1849.

5) Γνωρίζουμε ἀπὸ ἄλλα ἔγγραφα τοῦ Πανορμίτου τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰ., ὅτι τό ἡμερομίσθιο τοῦ ἀνειδίκευτου ἐργάτου ἐκυμαίνετο μετὰξὺ τριῶν καί τεσσάρων γροσίων. Ἡ ἐργασία τότε στοίχιζε ἐλάχιστα, λόγῳ τῆς μεγάλης προσφορᾶς ἐργατικῶν χειρῶν. Ὅμως ἡ πληροφορία, ὅτι μία ὁκά βούτυρο (ἥτοι 1282 γραμμάρια) στοίχιζε τότε ἐννέα (9) γρόσια, ἐνῶ σήμερα ἓνα κιλό βούτυρο στοίχιζε περίπου δεκαἕξι (16) ἕως εἴκοσι (20,00) εὐρώ, μᾶς δίδει τὴ δυνατότητα νά εἰκάσουμε, ὅτι τότε τό ἓνα γρόσι εἶχε ἀγοραστικὴ ἀξία περὶπου δύο (2) ἕως τριῶν (3) σημερινῶν εὐρώ.

XXIII. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΑΠΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΗΓΟΥΜΕΝΟΝ ΤΟΥ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΝ ΙΕΡΟΘΕΟΝ (ΦΩΤΙΑΔΗ): 17-06-1849

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης: F1-105α]

1) Περίληψη

Ὁ παπᾶ Ἰωάννης Οἰκονόμος εἶναι ἑγγαμος, Ἐφημέριος στὴν Κρεμαστή τῆς Ρόδου καί ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου Σύμης τὸν ἔχει διο-

ρίσει Ἐπίτροπό της στήν περιοχή αὐτή. Ἐκεῖνος στέλνει τήν ἐπιστολή αὐτή πρὸς τόν Ἡγούμενο τῆς Μονῆς Ἱερόθεο Φωτιάδη, στήν ὁποία πραγματεύεται τὰ ἐξῆς θέματα:

α) Μετά τὰ τυπικά στήν ἀρχή τῆς ἐπιστολῆς, παρακαλεῖ, ὅπως ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου τοῦ στείλει τό συντομότερο δυνατόν διακόσια ἐξῆντα καί ἑξί (266,00) γρόσια, παλαιά ὀφειλή τῆς Μονῆς πρὸς ἐκεῖνον, ἀπό ἀγορές διαφόρων εἰδῶν, πού ἔκαμε ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐτήσιας ἐορτῆς τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου κατὰ τόν παρελθόντα Νοέμβριο (8-11-1848). Τά χρήματα αὐτά τὰ ἔχει ἀνάγκη, διότι ἀγόρασε πρόσφατα ἓνα ὑποστατικό γιά λογαριασμό του καί θέλει νά τό ἐξοφλήσει.

β) Στή συνέχεια γίνεται λόγος γιά τήν πώληση ἀκινήτου τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, εὑρισκομένου στήν Κῶ, ἀντί τοῦ τιμήματος τῶν πενήντα (50,00) γροσίων, τὰ ὁποῖα προτείνει ὁ παπᾶ Ἰωάννης Οἰκονόμος νά συμψηφισθοῦν μέ τήν ὀφειλή τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου πρὸς ἐκεῖνον καί ἡ Μονή τελικά νά τοῦ στείλει μόνον 216 γρόσια, ἀντί τῶν 266.

γ) Τέλος φαίνεται ὅτι κάποιος, πού δέν κατονομάζεται καί γιά λόγο πού δέν ἀναφέρεται δυσaréστησε τόν παπᾶ Ἰωάννη Οἰκονόμο καί ὅτι ὁ ἴδιος εἶναι χολωμένος καί σκοπεύει νά παραιτηθεῖ ἀπό τή θέση τοῦ Ἐπιτρόπου τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου στήν Κρεμαστή, ἡ δέ Μονή θά μπορούσε νά εὑρεῖ κάποιον ἄλλον καλύτερο τοῦ ἰδίου καί νά τόν διορίσει ὡς Ἐπίτροπόν της στή θέση του.

2) *Κείμενο*

[F1-1058]

«1/Ἐπιστολή παπᾶ 2/(Ἰωάννου) Οἰκονόμου, Ἐπιτρόπου¹⁸⁹.

189. Ἐπιτρόπου: ἀπό τό περιεχόμενο διαφόρων ἐγγράφων τοῦ Ἀρχείου τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου συνάγεται τό συμπέρασμα, ὅτι ἡ Μονή αὐτή διατηροῦσε εὐρύτατο καί καλῶς ὁργανωμένο δίκτυο Ἐπιτρόπων, ἀνθρώπων σοβαρῶν, εὐπόληπτων καί οἱ ὅποιοι διέθεταν οἰκονομική ἐπιφάνεια καί ἦσαν πρόσωπα ἀνεγνωρισμένου κύρους. Ἐκεῖνοι εἶχαν ὀρεξη καί διάθεση νά προσφέρουν σέ ἐθελοντική βάση καί ἀμισθί τίς ὑπηρεσίες των, νά ἐκπροσωποῦν τή Μονή τοῦ Πανορμίτου ἐνώπιον Ἀρχῶν, φορέων καί ιδιωτῶν καί γενικῶς νά ἐξυπηρετοῦν τὰ συμφέροντά της. Ἐπίτροποι τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου εἶχαν ὀρίσθῃ στήν πόλη τῆς Ρόδου καί σέ χωριά αὐτῆς (Βάττι, Κρεμαστή), στήν πόλη τῆς Κῶ καί σέ χωριά αὐτῆς (Κέφαλο), στήν Ἀττάλεια, στή Μάκρη, στή Σμύρνη, τίς Κυδωνίες

3/Ἐν Κρεμαστῇ τῆς Ῥόδου, 4/17. Ἰουνίου 1849.

5/Πρὸς τὸν Ἅγιον 6/Καθηγούμενον τῆς Μονῆς 7/τοῦ Μοναστηρίου τοῦ Πανορμίτου, εἰς νῆσον Σύμην, 9/ἀπὸ Ῥόδον».

[F1-105α]

«1/Πανοσιώταττε, Ἅγιε Καθηγούμενε τῆς Μονῆς τοῦ Πανερμιώτου, 2/ἀδελφικῶς σᾶς ἀσπάζομαι, ὁμοίως καὶ τὸν ἀδελφόν σας, τὸν Μιχαήλ [Φωτιάδη] 3/ἀδελφικῶς τὸν ἀσπάζομαι, ὁμοίως καὶ τὸν Διάκον, τὸν Μακάριον¹⁹⁰, εὐ4/χόμεθά τον.

Καὶ σᾶς περικαλῶ¹⁹¹, Ἅγιοι Πατέρες, μέ κάμνετε μεγάλην 5/χάραν, ἃν μέ στείλετε τὰ χρήματα, ὅπου στέκονται ἀπὸ τὴν ἑορτὴν¹⁹², ἀπὸ 6/ρακὴν, ἀπὸ λεμόνια, ἀπὸ κρεμμύδια ἀπὸ ἓνα κοιλόν¹⁹³ (ἕκαστον εἶδος), γίνονται γρόσια ἰδι7/κά σας (σύνολον) 266,00, πάλιν καλὸν νὰ μέ τὰ στείλετε, διότι ἔχω μεγάλην ἀνάγκην, 8/ὅπου ἀγόρασα ἓνα ὑποστατικόν¹⁹⁴ καὶ χρειάζομαι χρήματα. Ἐάν θέλετε

(Αἰβαλί), στήν Κωνσταντινούπολη, στή Σινώπη τοῦ Πόντου καὶ ἀλλαχοῦ. Οἱ Ἐπίτροποι τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου ἀνέπτυσαν πολύπλευρη δραστηριότητα καὶ μεταξύ ἄλλων ἦσαν ἐπιφορτισμένοι μέ τή συλλογὴ τῶν προσφορῶν καὶ τῶν ταμάτων τῶν πιστῶν –σέ χρῆμα ἢ σέ εἶδος– καὶ τὰ ὁποῖα στή συνέχεια ἐστέλλοντο πρὸς τὴ Μονὴ τοῦ Πανορμίτου. Διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ συνέβαλαν μεγάλως στήν αὔξησιν τῶν εἰσοδημάτων τῆς Μονῆς, στήν εὐρυθμὴ λειτουργία της καὶ στήν οἰκονομικὴ καὶ πνευματικὴ ἀκμὴ αὐτῆς. Ἐπίσης ἡ Μονὴ τοῦ Πανορμίτου διατηροῦσε μετόχια σέ διάφορες περιοχὲς τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ ἐκτός αὐτῆς. Στό Μετόχιον ὑπῆρχε ἓνας Μοναχὸς ἢ Ἱερομόναχος τῆς Μονῆς, ὁ Ἐπιστάτης, ὁ ὁποῖος ἦταν υπεύθυνος γιὰ τὴν εὐρυθμὴ λειτουργία τοῦ Μετοχίου, τὴν κάλυψιν τῶν λειτουργικῶν ἐξόδων αὐτοῦ καὶ τὴν ἀποστολὴ τοῦ περισεύματος σέ χρῆμα ἢ εἶδος πρὸς τὴν κυρίαρχο Μονή.

190. Διάκος Μακάριος: Πρόκειται γιὰ τὸν τότε Ἱεροδιάκονο καὶ ὑποτακτικὸ τοῦ Ἡγουμένου Ἱεροθέου Μακάριο Ἰωάννου Μουθούνη, Νισύριο τὴν καταγωγὴ, ὁ ὁποῖος ἀργότερα ὑπηρέτησε ὡς Ἡγούμενος στή Μονὴ τῆς Παναγίας τῆς Σηλιανῆς στό Μανδράκι Νισύρου (1856-1879) καὶ στή συνέχεια ὡς Μακάριος Β', Ἡγούμενος στή Μονὴ τοῦ Πανορμίτου Σύμης (1879-1890).

191. Περικαλῶ: παρακαλῶ.

192. Χρήματα ποὺ στέκονται ἀπὸ τὴν ἑορτὴν: ἐννοεῖ προφανῶς δαπάνες, ποὺ πραγματοποιοῖσε ὁ παπᾶ Ἰωάννης Οἰκονόμος στή Ῥόδο, ἀγοράζοντας διάφορα εἶδη γιὰ λογαριασμό τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, ἐν ὧσιν τῆς ἐτήσιας ἑορτῆς αὐτῆς, τῆς 8-11-1848.

193. 1 κοιλὸν Κωνσταντινουπόλεως = 24 ὀκάδες καὶ 8 καφίζια. 1 ὀκά = 400 δράμια = 1282 γραμμάρια.

194. Ὑποστατικόν = ἀκίνητο, ἀγρόκτημα ἢ οἰκόπεδο ἢ οἰκόπεδο μέ οἰκία.

9/νά επιστρέψω τὰ γρόσια τοῦ χωραφιοῦ, ὅπου ἐπώλησα διὰ γρόσια πενήντα (50,00), 10/καί εἶναι ἐκεῖνο καλά πουλημένο, τότε νά στείλετε 216,00 [γρόσια]. Λοιπόν Πατέρες, 11/μοῦ σώνει μέ αὐτήν τήν Ἐπιτροπή¹⁹⁵ καί μποροῦμε νά εὔρουμε (ἄλλον) καί 12/λύτερον (ἀπό ἐμέ), νά βάλουμε νά ἐπιτροπεύει, ὡς καθῶς ἀγαπᾶτε καί θέλετε. 13/Ἐγώ γνωρίζω ἀπό ποῦ προέρχονται αὐτά ὅλα, μά δέν ὠφελοῦν καί μόνοι 14/σας τό ἡξεύρετε καί ἐγώ Ἅγιοι Πατέρες ἐπέχω συγχώρησιν¹⁹⁶.

15/Εἶχα δέκα (10) ὀκάδες κερὶ διὰ νά στείλω, ὅμως ἄλλην φορὰν τό στέλνω. 16/1849, 17. Ἰουνίου.

17/Ταπεινὸς δοῦλος σας, παπᾶ (Ἰωάννης) Οἰκονόμος σᾶς προσκυνεῖ, ἀπὸ χωριό Κρεμαστή (Ρόδου)».

3) Παρατηρήσεις

1) Ἡ Μονὴ τοῦ Πανορμίτου ἔχει διορίσει ὡς Ἐπίτροπό της στήν Κρεμαστή τῆς Ρόδου τόν Ἐφημέριο τοῦ χωριοῦ παπᾶ Ἰωάννη Οἰκονόμο, ὁ ὁποῖος ἐκπροσωπεῖ τὴ Μονή καί φροντίζει γιὰ τὴ διεκπεραίωση τῶν υποθέσεων αὐτῆς.

2) Ἀπὸ ἀγορὲς διαφόρων εἰδῶν ἀπὸ τόν παπᾶ Ἰωάννη Οἰκονόμο στίς ἀρχές Νοεμβρίου 1848, ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐορτῆς τῆς Μονῆς (8-11-1848), ἂν καί ἔχουν περάσει ὀκτὼ μῆνες ἀπὸ τότε, ἡ Μονὴ τοῦ Πανορμίτου ὀφείλει –σύμφωνα μέ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ παπᾶ Ἰωάννη Οἰκονόμου– σέ ἐκεῖνον τό ποσόν τῶν 266,00 γροσίων.

3) Ὁ παπᾶ Ἰωάννης Οἰκονόμος παρακαλεῖ, ὅπως ἡ Μονὴ τοῦ Πανορμίτου προβεῖ ἄμεσα στήν ἐξόφλησίν του, διότι ὁ ἴδιος πιέζεται οἰκονομικά, λόγω ἀγορᾶς ἀκινήτου γιὰ λογαριασμό του στὴ Ρόδο.

4) Τέλος, ἐπειδὴ κάποιος τόν στενοχώρησε, γνωρίζει στὸν Ἡγούμενο Ἱερόθεο, ὅτι προτίθεται νά ὑποβάλει τὴν παραίτησή του ὡς Ἐπίτροπου τοῦ Πανορμίτου στήν Κρεμαστή καί ἡ Μονὴ θά πρέπει νά φροντίσει νά διορίσει κάποιον ἄλλο στὴ θέση του.

5) Ὁ Ἡγούμενος τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Ἱερόθεος, ἀφοῦ ἔλαβε τὴν ἐπιστολὴ αὐτὴ καί ἐγνώρισε τό περιεχόμενό της, ἀπῆν-

195. Μοῦ σώνει μέ αὐτήν τήν Ἐπιτροπή: ἀρκεῖ μέ τό νά εἶμαι μέχρι τώρα Ἐπίτροπος τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου στήν Κρεμαστή Ρόδου. Σκοπεύω νά σᾶς ὑποβάλλω τὴν παραίτησή μου καί νά διορίσετε ἕτερο πρόσωπο στὴ θέση αὐτή.

196. Ἐπέχω συγχώρησιν: ζητῶ νά μέ συγχωρήσετε.

τησε σχετικά προς τόν παπᾶ Ἰωάννη Οἰκονόμο, συμφωνώντας μέ ἐκεῖνον σέ ὀρισμένα θέματα καί διαφοροποιούμενος σέ ἄλλα.

**XXIV. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ ΑΡΧΙ-
ΜΑΝΔΡΙΤΟΥ ΙΕΡΟΘΕΟΥ (ΦΩΤΙΑΔΟΥ), ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΑΠΑ
ΙΩΑΝΝΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΟΝ, ΕΠΙΤΡΟΠΟΝ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ
ΣΤΗΝ ΚΡΕΜΑΣΤΗ ΡΟΔΟΥ: Τέλη Ἰουνίου 1849
[Αρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης: F1-105β]**

1) Περίληψη

Ὁ Ἡγούμενος τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Ἀρχιμανδρίτης Ἱερό-
θεος στέλνει τήν ἐπιστολή αὐτή πρὸς τόν παπᾶ Ἰωάννη Οἰκονόμο,
Ἐφημέριο καί Ἐπίτροπο τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου στήν Κρεμα-
στή Ρόδου καί μετά τά τυπικά στήν ἀρχή τοῦ κειμένου, ἔρχεται στά
οὐσιαστικά θέματα τῆς ἐπιστολῆς, ἥτοι:

Μέχρι τώρα ὁ Ἡγούμενος ἀγνοοῦσε παντελῶς τήν ὑπαρξη χρέ-
ους τῆς Μονῆς πρὸς τόν παπᾶ Ἰωάννη Οἰκονόμο. Μόλις τό πλη-
ροφορήθηκε ἤλθε σέ σχετική συνεννόηση μέ τόν Ἱεροδιάκονο Μα-
κάριο Μουθούνη καί ναι μέν ἀναγνωρίζει τήν ὑπαρξη χρέους, ἀλλά
κατά πολύ μικροτέρου, ἀπό τό ποσό πού ὑπελόγισε ὁ παπᾶ Ἰωάν-
νης Οἰκονόμος. Ὡς πρὸς τό θέμα, τό ὁποῖο ἀναφέρει ὁ παπᾶ Ἰω-
άννης Οἰκονόμος, ὅτι κάποιος τόν στενοχώρησε καί ἔνεκα τούτου
πρόκειται ὁ ἴδιος νά ὑποβάλει τήν παραίτησή του ἀπό Ἐπίτροπος
τῆς Μονῆς, ὁ Ἡγούμενος τοῦ γνωρίζει, ὅτι αὐτό ἀποκλείεται, διό-
τι ἐνόσω ζεῖ ὁ παπᾶ Ἰωάννης Οἰκονόμος καί ἐνόσω θά εἶναι Ἡγού-
μενος τοῦ Πανορμίτου ὁ Ἱερόθεος, ὁ παπᾶ Ἰωάννης Οἰκονόμος θά
παραμένει Ἐπίτροπος τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου. Τέλος ὁ Ἡγού-
μενος ζητεῖ νά πληροφορηθεῖ τό ὄνομα ἐκεῖνου, ὁ ὁποῖος στενο-
χώρησε τόν παπᾶ Ἰωάννη Οἰκονόμο.

2. Κείμενο

[F1-105β]

«1/Αἰδεσιμώτατε Ἱερεῦ, Ἁγιε Οἰκονόμ¹⁹⁷, Κύριε Ἰωάννη, ἀσπά-
ζομαί σε πανοικεῖ, 2/ἀδελφικῶς ἐν Κυρίῳ.

197. Οἰκονόμος: τίτλος ἐκκλησιαστικός, ὁ ὁποῖος ἐδίδετο σέ ἔγγαμους ἱερεῖς.
Ἀπό αὐτόν προέκυψε τό ἐπώνυμο «Οἰκονόμου», τό ὁποῖο διατηρεῖται καί σήμερα.

3/Ἐλαβον τό ἀπό 17ης τρέχοντος¹⁹⁸ μηνός περιπόθητον Γράμμα σας καί μεγάλως 4/ἐχάρην, μαθὼν ἐξ αὐτοῦ τήν ἐφετωτάτην μοι καί πολύστατον ὑγιείαν σας, ἣν ὁ Κύ5/ριος φυλάττοι πολυετῇ διά τῶν εὐπροσδέκτων ἱκεσιῶν καί θερμῶν προστασιῶν τοῦ 6/Παμμεγίστου αὐτοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ.

Περί δέ τοῦ ὁποίου μοί γράφετε χρέους τοῦ Μο7/ναστηρίου πρὸς αὐτόν, ἄχρι τοῦ νῦν δέν εἶχον καμμίαν εἶδησιν. Καθ' ἣν ἡμέραν 8/καί ὥραν ἔλαβον τό Γράμμα σας καί εἶδον τά ἐν αὐτῷ, ἔκραξα τόν ἡμέτε9/ρον Διάκονον¹⁹⁹, ὅστις καί σᾶς προσκυνεῖ καί τόν ἠρώτησα περί τούτου, ἀναγνούς πρὸς 10/αὐτόν τό Γράμμα σας καί ἀποκριθεὶς εἰπέ μοι, ὅτι τῷ ὄντι σᾶς χρεωστοῦμεν, ὅχι ὅμως 11/τόσα, ὅσα γράφετε, τοῦτ' ἔστι 266,00 (γρόσια), ἀλλά μόνα 109,00 (γρόσια). Διά τά λοιπά 157 γρ(όσια), [αὐτά πίπτουν] ἐ12/πάνω εἰς τόν κύριον Ἀντώνιον Μπογιαζῆν²⁰⁰, ὃν καί ἀσπάζομαι πανοικεῖ ἐν 13/Κυρίῳ εὐχόμενος.

Παρακαλῶ ὅμως, κοντά εἰς τόν παρελθόντα πολὺν καιρόν, νά μακρο14/θυμήσητε ἀκόμη κατ' ὀλίγον, δι' ὅτι ἡ Ἱερά τοῦ Πανορμίτου Μονή στενοχωρεῖται μεγάλως²⁰¹, σχε15/δόν μηδένα ἔχουσα πόρον χρημάτων παρά τῶν Χριστιανῶν δυστυχοῦντων²⁰², τό δέ 16/χωράριον, ἐάν εἶναι τό παρά τοῦ κηπουροῦ μας Σάββα²⁰³ ἀφιερωθέν εἰς τό Ἅγιον 17/Μοναστήριον, δέν εὐχαριστεῖται, λέγει, νά πωληθῇ, ἀλλά θέλει νά μείνῃ κτῆμα Μο18/ναστηριακόν, ἐν ὧσ' αὐτὸ ζεῖ.

198. Τήν 17-06-1849.

199. Ἡμέτερον Διάκονον: ἐννοεῖ τόν Μακάριον Ἰωάννου Μουθούνη (περίπου 1810-1895), ὁ ὁποῖος κατήγετο ἀπὸ τή Νίσυρο καί ἀργότερα ὑπηρέτησε ὡς Ἡγούμενος στή Μονή τῆς Παναγίας Σπηλιανῆς στό Μανδράκι τῆς Νισύρου (1856-1879) καί στή συνέχεια ὡς Ἡγούμενος τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου τῆς Σύμης (1879-1890).

200. Ἀντώνιος Μπογιαζῆς ἢ Βογιαζῆς: κάτοικος Ρόδου. Μπογιατζῆς ἢ Βογιαζῆς: ἐπώνυμο ἀπὸ τήν τουρκική. Μπογια = χρῶμα καί Μπογιατζῆς ἢ Βογιαζῆς = ἐλαιοχρωματιστής, ἐκεῖνος πού βάφει ἐπιφάνειες τοίχων κ.λπ.

201. Ὅπως συνάγεται καί ἀπὸ ἄλλα ἐγγραφα τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, ἐκεῖνη, κατὰ τήν περίοδο αὕτη, ἀντιμετώπιζε μεγάλα οἰκονομικά προβλήματα.

202. Χριστιανῶν δυστυχοῦντων: ἕνα μεγάλο μέρος τῶν κατοίκων τῆς Σύμης κατὰ τήν περίοδο αὕτη ἀντιμετώπιζε σοβαρά οἰκονομικά προβλήματα καί δυστυχοῦσε.

203. Κηπουρός Σάββας: εἶναι ἀξιοσημείωτο, ὅτι ὁ κηπουρός τῆς Μονῆς Σάββας, δέν ἀναφέρεται τό ἐπώνυμό του, δώρησε ἕνα ἀγρόκτημά του, πού εὐρίσκετο στή Ρόδο, στή Μονή τοῦ Πανορμίτου, πρὸς σωτηρία τῆς ψυχῆς του.

Ἐξ ἐναντίας ὅμως μᾶς ἐλύπησεν καὶ μᾶς λυπεῖ ὁ περί τῆς 19/ παραιτήσεως τῆς Ἐπιτροπῆς λόγος σας, τό ὅποιον, ὄχι μόνο δέν θέλομεν νά ποιήσητε, 20/ἀλλά οὐδέ νά τό λέγητε ἢ γράφητε, δι' ὅτι ἐν ὧσ' αὐτῷ καὶ ἡ αἰδεσιμότης σας²⁰⁴ καί ἡμεῖς 21/ὄντες ἐν τῷ Ἀγίῳ Μοναστηρίῳ, θέλομεν σᾶς παρακαλοῦμεν, νά ἐπιτροπεύητε, ἐπιστα22/τοῦντες εἰς τὰς ὑποθέσεις αὐτοῦ καί ἀγνοοῦμεν ὅλως τόν ἄνθρωπον, ὅστις σᾶς ἐσύγχη23/σε κινήσας εἰς παραίτησιν, τόν ὅποιον καί θέλομεν νά μάθωμεν».

3) Παρατηρήσεις

1) Ὁ Ἡγούμενος τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Ἱερόθεος Φωτιάδης σέ ἀπάντησή του πρὸς τόν παπᾶ Ἰωάννη Οἰκονόμο, Ἐπίτροπο τῆς Μονῆς στήν Κρεμαστή Ρόδου, τοποθετεῖται ἐφ' ὅλων τῶν θεμάτων, τὰ ὅποια ἐτέθησαν, ὡς ἀκολουθῶς.

2) Δηλώνει πρὸς τόν παπᾶ Ἰωάννη Οἰκονόμο ὅτι ἀγνοοῦσε παντελῶς τήν ὑπαρξὴ χρέους τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου πρὸς ἐκεῖνον. Μόλις πληροφόρηθηκε αὐτό ἀπὸ τό Γράμμα του, κάλεσε τόν Διάκονο τῆς Μονῆς Μακάριο Μουθούνη καί τόν ρώτησε σχετικά. Ὁ Μακάριος ἔκαμε γνωστό στόν Ἡγούμενο, ὅτι ναί μέν ὑπάρχει χρέος τῆς Μονῆς πρὸς τόν παπᾶ Ἰωάννη Οἰκονόμο, ἀλλά ὄχι στό ὕψος πού ἐκεῖνος γράφει, ἀλλά κατὰ πολὺ χαμηλότερα. Ἀντὶ τοῦ ποσοῦ τῶν 266,00 γροσίων, τό χρέος ἀνέρχεται στό ποσόν τῶν 109,00 γροσίων. Τά ὑπόλοιπα 157,00 γρόσια, ὁ παπᾶ Ἰωάννης Οἰκονόμος θά πρέπει νά τά ζητήσῃ ἀπὸ τόν Ἀντώνιο Μπογιαζή.

204. Αἰδεσιμότης, ἡ: ὅσον ἀφορᾷ τοὺς τρόπους προσφωνήσεως τῶν Κληρικῶν τῆς Χριστιανικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ὑπάρχει ἓνα αὐστηρὸ πρωτόκολλο, ἦτοι: 1) Διακόνος, ἑγγαμος ἢ ἄγαμος: Ἱερώτατος ἢ Ἱερολογιώτατος, ἂν εἶναι ἐγγράμματος. 2) Πρεσβύτερος, ἑγγαμος: Αἰδεσιμώτατος, ἢ Αἰδεσιμολογιώτατος, ἂν εἶναι ἐγγράμματος. 3) Πρεσβύτερος ἄγαμος ἢ Ἱερομόναχος: Πανοσιώτατος ἢ Πανοσιολογιώτατος, ἂν εἶναι ἐγγράμματος. 4) Ἐπίσκοπος: Θεοφιλέστατος. 5) Μητροπολίτης: Σεβασμιώτατος. 6) Ἀρχιεπίσκοπος: Μακαριώτατος. 7) Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως: Παναγιώτατος. Ἐχει ἐπικρατήσῃ ἡ συνήθεια, ὁ ἐκάστοτε Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης καὶ ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς Μητροπόλεώς του, νά ἀποκαλεῖται κατ' ἐξαίρεση Παναγιώτατος, τίτλος, ὁ ὁποῖος ἀπονέμεται μόνο στόν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως. Ὅσον ἀφορᾷ τόν ἀπλό Μοναχό, ὁ ὁποῖος δέν ἔχει λάβῃ Ἱερατικὸ βαθμό, ἀποκαλεῖται Ὁσιώτατος ἢ Ὁσιολογιώτατος, ἂν εἶναι ἐγγράμματος.

3) Ὁ Ἡγούμενος δηλώνει στόν παπᾶ Ἰωάννη Οἰκονόμο, ὅτι δέν εἶναι ὀρθό νά ὑποβάλλει τήν παραίτησή του ἀπό τή θέση του ὡς Ἐπιτρόπου τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου στήν Κρεμαστή Ρόδου. Ἐν ὅσῳ ζεῖ ὁ παπᾶ Ἰωάννης Οἰκονόμος καί ἐν ὅσῳ ἡγουμενεύει ὁ Ἱερόθεος, ὁ παπᾶ Ἰωάννης Οἰκονόμος θά παραμένει Ἐπίτροπος τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου.

4) Ὁ Ἡγούμενος ἐκφράζει τή λύπη του, γιά τό γεγονός, ὅτι κάποιος τόλμησε νά συγχύσει τόν παπᾶ Ἰωάννη Οἰκονόμο, μέ ἀποτέλεσμα ἐκεῖνος νά σκέπτεται νά ὑποβάλλει τήν παραίτησή του. Ὅμως ὁ Ἡγούμενος τάσσεται ἀλληλέγγυος πρὸς τόν παπᾶ Ἰωάννη Οἰκονόμο καί ἐπιθυμεῖ νά πληροφορηθεῖ ποῖος ἦταν ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος τόν στενοχώρησε.

5) Ἡ ἐπιστολή αὐτή δέν φέρει χρονολογία, ὅμως ἀπό ἐσωτερικούς λόγους συνάγεται, ὅτι αὐτή ἐγράφη περί τά τέλη Ἰουνίου τοῦ ἔτους 1849. Ἐπίσης ἡ ἐπιστολή αὐτή δέν φέρει οὔτε τήν ὑπογραφή τοῦ Ἡγουμένου τοῦ Πανορμίτου Ἀρχιμανδρίτου Ἱεροθέου Φωτιάδου. Πιθανῶς αὐτή νά ἀποτελεῖ, εἴτε σχέδιο ἐπιστολῆς, εἴτε ὁ Ἡγούμενος κατόρθωσε νά ἀπαντήσῃ μέ ἄλλο τρόπο στόν παπᾶ Ἰωάννη Οἰκονόμο καί δέν ἐκρίθη σκόπιμο νά ἀποσταλεῖ ἡ ἐπιστολή αὐτή πρὸς ἐκεῖνον.

XXV. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ

**ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΟΥ ΙΕΡΟΘΕΟΥ (ΦΩΤΙΑΔΟΥ), ΠΡΟΣ ΤΟΝ
ΑΝΤΩΝΙΟΝ ΜΠΟΓΙΑΖΗ: πιθανῶς Ἰούλιος 1849**
[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης: F1-105γ]

1) Περίληψη

Ὁ Ἡγούμενος τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Ἀρχιμανδρίτης Ἱερόθεος Φωτιάδης, ὕστερα ἀπό τή λήψη καί τήν ἀνάγνωση τῆς ἐπιστολῆς τοῦ παπᾶ Ἰωάννου Οἰκονόμου καί Ἐπιτρόπου τοῦ Πανορμίτου στήν Κρεμαστή τῆς Ρόδου, γράφει πρὸς τόν Ἀντώνιο Μπογιαζῆ, ὁ ὁποῖος μένει στή Ρόδο καί τόν παρακαλεῖ, ἐάν γνωρίζει ποῖος εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἐνοχλεῖ καί συγχύζει τόν παπᾶ Ἰωάννη Οἰκονόμο, νά τοῦ τό γνωρίσει, εἰδάλλως νά ἐρωτήσῃ τόν ἴδιον τόν παπᾶ Ἰωάννη Οἰκονόμο καί ἀφοῦ πληροφορηθεῖ σχετικῶς, στή συνέχεια νά ἐνημερώσῃ τόν Ἡγούμενο τοῦ Πανορμίτου.

2) *Κείμενο*

«1/Τιμώτατε Κύριε Ἀντώνιε [Μπογιαζή], ἀσπάζομαί σε πανοικεῖ πατρικῶς, ἐν Κυρίῳ εὐχόμενος.

2/Ὁ Αἰδεσιμώτατος παπᾶς Ἅγιος Οἰκονόμος Ἰωάννης, ἐκ Κρεμαστῆς (Ρόδου), μᾶς γράφει πολλά [καί ὅτι] ὑπ3/έστη [μομφήν ὑπό τινός] καί ὅτι ἐνοχλούμενος ὑπό τούτου, βιάζεται νά κάμη παραίτησιν τῆς Ἐπιτροπῆς, χωρίς 4/νά μᾶς γράφῃ καί τό ὄνομα τοῦ ἐνοχλοῦντος, ὡς δῆθεν γνωστοῦ ἡμῖν.

Ἄλλ' ἡμεῖς τοῦτον 5/ἀγνοοῦμεν καί διά τοῦτο παρακαλοῦμεν, νά τόν ἐρωτήσητε, ἂν δέν ἡξεύρητε 6/τίς ἦν οὗτος καί μαθόντες αὐτόν, νά μᾶς γράψῃτε, διά νά μάθωμεν καί ἡμεῖς, γράφοντες καί 7/τά περὶ τῆς πολευήτου ἡμῖν ὑγιείας σας, ἥν κύριος διαφυλάττοι πολυετῇ, διά τῶν 8/εὐπροσίων ἱεσίων καί θερμῶν προστασιῶν τοῦ αὐτοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ. 9/Καί πάντες οἱ ἐν τῇ Μονῇ, οἱ μέν σᾶς εὐχονται, οἱ δέ σᾶς ἀσπάζονται».

3) *Παρατηρήσεις*

1) Ἡ ἐπιστολή αὐτή δέν φέρει οὔτε χρονολογική ἔνδειξη, οὔτε ὑπογραφή τοῦ ἀποστολέως. Πιθανῶς πρόκειται ἀπλά γιά σχέδιο ἐπιστολῆς. Ἐάν τελικά καθαρογράφηκε καί ἀπεστάλη δέν εἶναι γνωστό.

2) Ἀπό ἐσωτερικούς λόγους εἰκάζεται ὅτι ἡ ἐπιστολή αὐτή ἐγράφη πιθανῶς κατά τόν μῆνα Ἰούλιο 1849.

3) Ἄν καί δέν ἀναφέρεται τό ἐπώνυμο τοῦ παραλήπτη τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς, ἀλλά μόνο τό βαπτιστικό ὄνομα Ἀντώνιος, θεωρεῖται πιθανόν ὅτι ἡ ἐπιστολή αὐτή προορίζετο γιά τόν Ἀντώνιο Μπογιαζή, κάτοικο Ρόδου καί στενό συνεργάτη τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου.

XXVI. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΧΑΤΖΗ-ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΔΑΪΝΟΓΛΟΥ, ΠΡΟΣ ΜΙΧΑΗΛ ΦΩΤΙΑΔΗΝ, ΑΔΕΛΦΟΝ ΤΟΥ ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΟΥ ΙΕΡΟΘΕΟΥ (ΦΩΤΙΑΔΟΥ): 29-08-1849

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης: F1-101α-γ]

1) *Περίληψη*

Ὁ Χατζή-Δημήτριος Εὐαγγέλου Δαῖνόγλου ἢ Δανηλόγλου, Ἐπίτροπος τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου στή Μάκρη (σημερινό Fethiye),

της ΝΔ Μικρᾶς Ἀσίας, ἔστειλε μίαν ἐπιστολή μέ ἡμερομηνία 2-10-1848 (ἔγγραφον παρούσης ἐργασίας ἀρ. XIII) πρὸς τὸν Μιχαήλ Φωτιάδη, ἀδελφὸ τοῦ Ἡγούμενου τοῦ Πανορμίτου Ἀρχιμανδρίτου Ἱεροθέου, παραπονούμενος, διότι, τόσο ὁ Μιχαήλ Φωτιάδης, ὅπως καὶ ὁ ἀδελφός του Ἡγούμενος Ἀρχιμανδρίτης Ἱερόθεος, δέν τοῦ γράφουν τακτικά, ὅπως συνήθιζαν παλαιότερα, ἀλλὰ καὶ ἀκόμη ὅταν ἀποφασίζουν νά τοῦ γράψουν περιορίζονται σέ γενικότητες καὶ δέν ἀσχολοῦνται μέ συγκεκριμένα καὶ οὐσιαστικά θέματα.

Στήν ὅλο παράπονα ἐπιστολή αὐτή ἀπήντησε κατευναστικά ὁ Ἡγούμενος τοῦ Πανορμίτου Ἱερόθεος περὶ ἀρχές τοῦ ἔτους 1849 (ἔγγραφον ἀρ. XVII), γράφοντας μεταξύ ἄλλων, ὅτι ὁ ἴδιος εἶναι τόσο ἀπνησχολημένος μέ θέματα τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, πού δέν τοῦ μένει καιρός νά γράφει ἐπιστολές καὶ νά εἶναι συνεπής στήν ἀλληλογραφία του. Ἐνεκα τούτου ὁ Ἡγούμενος Ἱερόθεος παρακαλεῖ τὸν Χατζῆ-Δημήτριο Δαϊνόγλου νά τὸν συγχωρήσει καὶ νά τοῦ γράφει, ἔστω καὶ ἐάν ὁ Ἡγούμενος δέν εἶναι τακτικός στήν ἀλληλογραφία του.

Στή συνέχεια ὁ Χατζῆ-Δημήτριος Δαϊνόγλου στέλνει τήν παροῦσα ἐπιστολή πρὸς τὸν Μιχαήλ Φωτιάδη, μέ ἡμερομηνία 29-08-1849, τό περιεχόμενο τῆς ὁποίας εἶναι ἀπαξιωτικό γιὰ τὸν παραλήπτη αὐτῆς, γέμει παραπόνων, ὑπονοοῦμενων καὶ εἰρωνείας.

Ὡς ἐκ τούτου, μποροῦμε νά εικάσουμε, ὅτι ὁ Μιχαήλ Φωτιάδης καὶ ὁ ἀδελφός του Ἡγούμενος Ἱερόθεος, ὡς ἦταν φυσικό κι ἐπόμενο, θά ἔπαυσαν πλέον νά ἐπικοινωνοῦν μέ ἕναν ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος ἐδείκνυε τέτοιου εἴδους ἀπαραδέκτη καὶ προσβλητική συμπεριφορά ἀπέναντί των καὶ ἀπέναντι τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου καὶ μάλιστα χωρίς συγκεκριμένο καὶ οὐσιαστικό λόγο, ἐπικαλούμενος ἀπλῶς ὡς αἰτιολογία, ὅτι δέν ἦσαν τακτικοί στήν ἀλληλογραφία των πρὸς ἐκεῖνον.

2) Κείμενο

[F1-101γ]

1/Πρὸς τὸν Ἐλλογιμώτατον 2/Διδάσκαλον Μιχαλάκη (Φωτιάδη), αὐτάδελφον 3/Ἀγίου Καθηγουμένου τῆς Πανορμίτου Μονῆς.
4/Εἰς Σύμην».

[F1-101α]

«1/Ἐλλογιμώτατέ μοι Κύριε Μιχαλάκη [Φωτιάδη].
2/1849, Μάκρη, Αὐγούστου 29.

3/Εἶναι βέβαια ἀδύνατον νά κατανοήσητε πόσα ἴσως 4/μά δάκρυα χύνω ἀπελπισίας (ὅ μή γένοιτο) εἰς τήν ὑπόθεσιν 5/τῆς παρούσης μου, διότι μετά τόσας προσπάθειας περί μι6/κροῦ ἕως καί ἐκ ταξιδίου, καταντῶμεν εἰς τό μηδέν καί ὅτι θέλῃ 7/εἶναι ἀδύνατον νά 8/ὀρθοποδήσωμεν μίαν τοιαύτην 9/ἀπόφασιν καί μετά τόσους σκαπανισμούς²⁰⁵ ποριζόμεθα τό 10/λυπηρόν συμπέρασμα = μηδέν.

Ἀλλά κατὰ τό ρητόν: «ἄλλαι 11/βουλαί ἀνθρώπων καί ἄλλα Θεός κελεύει»²⁰⁶, νά ἴδῃτε ὁ Θεός 12/τί παράγει ἀπ' αὐτό τό ἀνέλπιστον μηδέν, καθώς αὐτός 13/συνηθίζει νά παράγει πάντοτε τό ὅπερ ἐκ τῆς ἐρημίας, 14/τήν σοφίαν ἀπό τὰ βρέφη καί αὐτόν τόν ὀρώμενον κόσμον 15/ἀπό τοῦ μή ὄντος.

Χθές περί ὥραν τετάρτην ἐνυ16/πνιάζομαι, ὅτι ἤμην εἰς τὰ περίχωρα τοῦ ἐν Πρωτευού17/ση²⁰⁷ Νεοχωρίου²⁰⁸, βλέπω Παλληκάρην τινα²⁰⁹, ἔχον ὑπό 18/μάλης ἕναν πρεσβύτην καί σύροντα αὐτόν πρός τὰ ἀπόρ19/ρητα τμήματα τοῦ αἰθέρος ἀγνοῦ, διά πού τόν ἔ-

[F1-101α']

20/φερε, ἐξαίφνης διαλογίζομαι, ὅτι ὁ εὐκαιρίας ταχυδρόμος 21/οὗτος, νά εἶναι (καί βεβαίως) ὁ λεγόμενος Ἐκεῖνος²¹⁰ καί εἶτα 22/μοί ἐκατέβη ἡ θεοδώρητος ἰδέα νά σᾶς γράψω, νά 23/πρεσβεύσατε εἰς αὐτόν, διά νά κάμῃ καί ἕνα ταξί24/δι ἕως ἐδῶ καί οὕτως νά μᾶς

205. Σκαπανισμοί: ὁρος ἀδόκιμος. Πιθανῶς ἐννοεῖ προσπάθειας.

206. Τό ἀρχαῖο ρητό ἔχει ὡς ἐξῆς: «Ἄλλαι μέν βουλαί ἀνθρώπων, ἄλλα δέ θεός κελεύει».

207. Ἐν Πρωτευούση: ἐννοεῖ τήν Κωνσταντινούπολη, πρωτεύουσα τότε τῆς Ὁθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Εἶναι ἀξιοσημεῖωτο ὅτι γιά ἕνα μεγάλο χρονικό διάστημα ἡ Κωνσταντινούπολη ἦταν μία ἀπό τίς μεγαλύτερες, πολυανθρωπότερες, ὠραιότερες, λαμπρότερες καί σπουδαιότερες πόλεις τῆς Εὐρώπης καί πιθανῶς τοῦ κόσμου ὁλοκλήρου. Ἐπί πολλούς αἰῶνες ἡ Ὁθωμανική Αὐτοκρατορία ἦταν μία ἀπό τίς μεγαλύτερες, ἰσχυρότερες, πλουσιότερες καί σημαντικότερες χώρες τῆς Εὐρώπης. Ὅμως, ὅπως συμβαίνει κατὰ κανόνα, ὅταν μία χώρα ἢ ἕνα πρόσωπο φθάσει στό ἄκρον ἄωτον τῆς ἀκμῆς, εὐρίσκεται ἤδη στήν πρώτη βαθμίδα τῆς παρακμῆς. Καί τοῦτο συμβαίνει προκειμένου τῇ θέσει του νά πάρει κάποιος ἄλλος ἢ κάποια ἄλλη χώρα, ἡ ὁποία θά ἀκμάσει καί στή συνέχεια θά παρακμάσει. Πρόκειται γιά ἕναν ἀδήριτο νόμο τῆς φύσεως καί τῆς ἱστορίας.

208. Νεοχώριον τό: προάστιο τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

209. Παλληκάρι, τό: ἐννοεῖ προφανῶς τόν Ταξιάρχη Μιχαήλ Πανορμίτη.

210. Ἐκεῖνος: ὁ Ταξιάρχης Μιχαήλ Πανορμίτης.

σύρη ἐκεῖσε (σωμα25/τικῶς ὅμως), διότι ἐάν κάμη λάθος εἰς τήν πρεσ26/βείαν, εἶναι κίνδυνος μή μᾶς πετάξῃ τὰ πέταλλα,²¹¹ 27/ἔπειτα τοιουτοτρόπως, τοῦλάχιστον νά ἀνταμωθῶμεν, 28/ἐνῶ ἀλλέως φαίνεται ἀδύνατον τό πρᾶγμα νά 29/ὀρθοποδίσῃ²¹², καθῶς ἐσυμβουλεύετε καί τόν φέροντα 30/τήν παροῦσαν μου (ἐπιστολήν) Ν(ικόλαον) Διακίδην, φίλον σας, ὅστις ἐγ31/κρίνει τήν γνώμην μου μέ τήν εὐκολόληπτον 32/λευκήν ψῆφον του – ἀλλά νά μᾶς συμπαθᾶτε,

[F1-101β]

33/συνοδεύομεν τήν περιγραφὴν τῆς ιδέας μας αὐτῆς καί μέ 34/μερικᾶς ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ παρατηρήσεις, καθ' ὅτι 35/εἶναι ἀπαιτούμενον, νά σᾶς παρακαλέσωμεν, νά προσα36/ρμωσθῇτε²¹³ εἰς τόν κανόνα τοῦ «ὅταν», διὰ τήν προστασίαν 37/σας, διότι ποτέ δέν ἐπιθυμοῦμεν νά παραρρίθωμεν, 38/ἕως κατὰ τινα νηστείαν καί μάλιστα, καθῶς ὑποθέτομεν, 39/φοβούμεθα μή τύχωμεν, ὡς μή ὀφείλεν, εἰς κολοκυνθοφαγί40/αν τινα²¹⁴, ἀφ' ἐτέρου, καθῶς μέ ἐπληροφόρησεν καί πατριώ41/της σᾶς τις, ὅτι τὰ κολοκύθια ταῦτα, διερχόμενα τόν 42/ἀλμυρόν πόντον τῆς Καρικῆς παραλίης²¹⁵, εἶναι ἐνδεχό43/μενον νά συμπεριλάβουν τό λεγόμενον ἀλατικόν ὄξύ 44/καί τότε δέν ἔχομεν, ὡς φαίνεται, χρείας τῆς παληκα45/ρικῆς σπάθης²¹⁶ – ἔπειτα, ἐάν καί δέν λάβουν τό λεγόμενον 46/ὄξύ, εἶναι ἄδικον καί ἀδικώτερον κατὰ τοῦτο μάλιστα, 47/ὅτι ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ ἐν Ῥόδῳ κήπου ἐκείνου, ἀπό 48/τόν ὁποῖον θά προμηθευόμεθα θε-

211. Νά μᾶς πετάξῃ τὰ πέταλλα: νά ἀποθάνωμεν.

212. Νά ὀρθοποδήσῃ: νά λάβῃ χώραν, νά πραγματοποιηθεῖ.

213. Νά ἐφαρμοσθῇτε: δοκιμότερον θά ἦταν: νά προσαρμοσθεῖτε ἢ νά ἐφαρμόσετε τόν κανόνα.

214. Κολοκυνθοφαγίαν τινα: εἶναι γνωστόν ὅτι στά Μοναστήρια τηροῦνται μέ ἀκρίβεια ὅλες οἱ νηστεῖες τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους.

215. Καρική παραλία: ἡ παραλία παρά τή χερσόνησο τῆς Καρίας, τῆς ΝΔ Μικρᾶς Ἀσίας.

216. Παλληκαρική σπάθη: ἡ σπάθη τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ, ἡ ὁποία ἀποκόπτει τό νῆμα τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων καί ὁδηγεῖ τίς ψυχές των στόν οὐρανό, σύμφωνα μέ τή λαϊκή πίστη καί παράδοση. Ὁ Ταξιάρχης Μιχαήλ στή συνειδηση τῶν Χριστιανῶν ἀντικατέστησε τόν Χάροντα τῶν ἀρχαίων, ὁ ὁποῖος ἐθεωρεῖτο ἐκεῖνος, πού ἀπέκοπτε τό νῆμα τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων καί ὁδηγοῦσε τίς ψυχές των στόν ἄλλο κόσμο. Καί οἱ μέν δίκαιοι μετέβαιναν στά Ἡλύσια πεδία, οἱ δέ κακοί καί ἄδικοι στά Τάρταρα.

σπεσίως καὶ ἀγροτικῶς 49/ταῦτα, εἶναι εἰς (τὴν) ἀλλοδαπὴν, δηλαδὴ εἰς τὴν Αἴγυπτον 50/καὶ ἐάν τό ἀκούσῃ, δέν εἶναι παράξενον, νά μᾶς στείλῃ 51/τούς συνήθεις νικαιδρικούς²¹⁷ κεραυνούς, διότι ἡ ὁμοιότης 52/τῆς αὐτῆ τοῦ πολιοῦ ἀδελφοῦ σας, (οὗ τᾶς χεῖρας ἀσπάζομαι), 53/δέν κινεῖ παρακάτω ἀπό τό πάλαι Τρίκανον²¹⁸ ἐκείνου.

[F1-101β']

54/Ταῦτα μέν ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἐγώ δέ πάντοτε διώκω 55/τόν Σατανᾶ ὀπίσω μου²¹⁹, διὰ νά μή μοί ἐμπνέῃ ἰδέσθαι 56/ἀπαισίας, ὅτι δηλαδή, μή γράφοντές μου, μοί ἐξεχάσῃ 57/σατε, τό ὅποιον δέν ἐλπίζω. Σᾶς ἀσπάζομαι.

58/Μένω δοῦλος σας

59/Δημήτριος Εὐ(αγγέλου) Δαϊνόγλους

60/Δημήτριος Δαϊνό61/γλους 62/Αὐγούστου 29, 1849».

3) Παρατηρήσεις

1) Τόσον οἱ ἐπιστολές, πού διάφοροι καί γιά ποικίλους λόγους ἀποστέλλουν πρὸς τόν Ἡγούμενο τοῦ Πανορμίτου Ἀρχιμανδρίτη Ἱεροθέο, ὅσον καί πρὸς τόν ἀδελφὸ του Μιχαήλ Φωτιάδη ἢ τέλος καί πρὸς ἀμφοτέρους, ὅσο καί ἐκεῖνες πού στέλνει ὁ Ἡγούμενος καί ὁ ἀδελφός του Μιχαήλ Φωτιάδης, κρίνοντας ἀπὸ αὐτές πού διατηροῦνται μέχρι σήμερα στό Ἀρχεῖο τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, χαρακτηρίζονται κατὰ κανόνα ἀπό σεβασμὸ πρὸς τὴ Μονὴ τοῦ Πανορμίτου καί τούς ἐκπροσώπους αὐτῆς, αἰσθήματα ἀγάπης καί συμπαθείας πρὸς τόν συνάνθρωπο γενικῶς, ἀπὸ εὐγένεια, διακριτικότητα καί ἀπὸ ἀνώτερο ἦθος.

2) Οἱ δύο ἐπιστολές πού προαναφέραμε (ἐγγραφα παρούσης μελέτης ἀρ. XIII καί XXVI) καί τίς ὁποῖες ἀπέστειλε ὁ Χατζῆ-Δημήτριος Εὐαγγέλου Δαϊνόγλου πρὸς τόν Μιχαήλ Φωτιάδη, γέμουν ἀπὸ παντελῶς ἀδικαιολόγητα παράπονα καί χαρακτηρίζονται ἀπὸ ἀδιακρισία, ἀπαξίωση καί εἰρωνεία, ὥστε ὁ σημερινὸς ἀναγνώστης

217. Νικαιδρικούς κεραυνούς: ἡ σημασία τοῦ ὅρου ἄγνωστος.

218. Τρίκανον, τό: προφανῶς ὁ ἐπιστολογράφος ἐννοεῖ τὴν τρίαινα τοῦ θεοῦ τῆς θαλάσσης Ποσειδῶνος.

219. Πρβλ. τὴ λαϊκὴ φράση: «Ὁπίσω μου σέ ἔχω Σατανᾶ», ἡ ὁποία λέγεται, ὅταν θέλει κάποιος νά δηλώσει, ὅτι ἀποποιεῖται κάποιον ἢ κάτι.

αὐτῶν, νά διερωτᾶται γιά τό ποιόν καί τό ἥθος τοῦ ἐπιστολογρά-
φου καί γιά τή σκοπιμότητα, τήν ὁποία αὐτές ἐξυπηρετοῦσαν.

3) Ὁ ἀποστολέας Χατζῆ-Δημήτριος Δαϊνόγλου φαίνεται ἄνθρω-
πος, ὁ ὁποῖος ἔχει τύχει καλῆς παιδείας καί τό κείμενο τῶν ἐπι-
στολῶν αὐτῶν, ἄν καί ἐγράφη κάπως βιαστικά καί ὑποδηλοῖ νευ-
ρικότητα καί ὅτι ὁ ἐπιστολογράφος κατέχεται ἀπό θυμό, ὅμως εἶναι
γραμμένο σέ ὀρθά ἑλληνικά, κρίνοντας ἀπό γραμματική καί συν-
τακτική ἔποψη.

4) Διά ποῖον λόγον ὁ Χατζῆ-Δημήτριος Εὐ. Δαϊνόγλου δείχνει
αὐτή τήν ἀπαράδεκτη συμπεριφορά πρὸς τή Μονή τοῦ Πανορμίτου,
τόν Μιχαήλ Φωτιάδη καί τόν ἀδελφό του Ἀρχιμανδρίτη Ἱερόθεο Φω-
τιάδη, εἶναι δύσκολο νά εἰκάσουμε. Ὁ ἴδιος ὁ ἐπιστολογράφος δικαιο-
λογεῖται, μέ τό νά κατηγορεῖ τούς παραληπτές τῶν ἐπιστολῶν του
ἀπλῶς ὡς μή συνεπεῖς στήν ἀλληλογραφία των, γεγονός ὅμως, τό
ὁποῖο δέν δικαιολογεῖ τέτοιου εἴδους ἀπρεπεῖς ἐκφράσεις, μειωτικούς
χαρακτηρισμούς καί εἰρωνικά σχόλια καί ὑπονοούμενα.

XXVII. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΜΕΛΙΔΩΝΗ, ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΗΓΟΥΜΕΝΟΝ ΤΟΥ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΝ ΙΕΡΟΘΕΟΝ (ΦΩΤΙΑΔΗ): 8-10-1849

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης: F1-106α-β]

1) Περίληψη

Ὁ Γεώργιος Βασιλείου Μελιδώνης ἢ Μελιδόνης (περίπου 1787-
1866), κατήγετο ἀπό τόν οἰκισμό «Μελιδόνι, τό»²²⁰ Μυλοποτάμου
Ρεθύμνης τῆς Κρήτης καί ἦταν Ἱατρός καί Ὀπλρχηγός. Ἐκεῖνος
διετέλεσε στενός συνεργάτης, συνοδός, ὁδηγός καί μεταφραστής
τοῦ Γερμανόγλωσσου Ἱατροῦ, Ἀρχαιολόγου καί Βοτανολόγου Franz
W. Sieber (1789-1844).

Ὁ Γεώργιος Μελιδώνης εὐρέθη γιά ἐμπορικές του ὑποθέσεις περί
τό 1849 στά Μούγλα, πόλη τῆς ΝΔ Μικρᾶς Ἀσίας, ὅπου διεπίστω-

220. Ἐπειδή ὁ Γεώργιος κατήγετο ἀπό τό Μελιδόνι, ἔλαβε καί τό ἐπώνυμο
«Μελιδώνης». Καί σήμερα διατηρεῖται στόν οἰκισμό Ἀποδοῦλου Ἀμαρίου Ρεθύ-
μνης μεγάλη οἰκογένεια, τά μέλη τῆς ὁποίας φέρουν τό ἐπώνυμο «Μελιδονιώ-
της», τό ὁποῖο προέρχεται ἀπό τό γεγονός, ὅτι κάποιος πρόγονος τῆς οἰκογε-
νείας αὐτῆς κατήγετο ἀπό τό Μελιδόνι Μυλοποτάμου.

σε τήν ἐκεῖ ὑπαρξή περίπου πενήντα (50) οἰκογενειῶν Χριστιανῶν, οἱ ὅποιοι εἶχαν σέ ἕνα Χάνι καί στό ὑπόγειο αὐτοῦ ἕνα μικρό ναῦδριο, ἀφιερωμένο στήν Παναγία (Τό Γενέσιον τῆς Θεοτόκου), ὅπου συνήρχοντο κατὰ τίς Κυριακές καί τίς ἄλλες ἐορτές τοῦ ἔτους, τόσον ἐκεῖνοι, ὅσον καί οἱ Χριστιανοί τῆς γύρω περιοχῆς καί τελοῦσαν τή Θεία Λειτουργία καί τίς ἄλλες Ἱερές Ἀκολουθίες.

Ἐκεῖνοι ἐπιθυμοῦσαν διακαῶς καί μέ ἰδικά των ἔξοδα νά ἀνεγείρουν ἕνα νέο ἱερό ναό. Παρεκάλεσαν λοιπόν τόν Γ. Μελιδώνη νά μεσιτεύσει πρὸς τόν Ἡγούμενο τοῦ Πανορμίτου Ἀρχιμανδρίτη Ἱερόθεο, προκειμένου ἐκεῖνος, μέ τίς γνωριμίες καί μέ τό κύρος πού διαθέτει, νά φροντίσει, ὥστε νά τοὺς χορηγηθεῖ ἡ σχετική ἄδεια ἐκ μέρους τῶν Ὁθωμανικῶν Ἀρχῶν, προκειμένου νά δυνηθοῦν, νά ἀνεγείρουν ἕνα νέο ναό στά Μούγλα, ὅπου θά τελοῦν τίς θρησκευτικές των ἀκολουθίες.

Ἐπίσης πρότειναν, ὅπως ὁ νέος αὐτός ναός νά ἀφιερωθεῖ εἰς τό ὄνομα τοῦ Παμμεγίστου Ταξιάρχου Μιχαήλ τοῦ Πανορμίτου καί νά ἀποτελέσει Μετόχιον τῆς ὁμωνύμου Μονῆς. Διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ, οἱ Χριστιανοί τῶν Μούγλων, ἀφ' ἑνός μὲν θά αἰσθάνονται αἰώνια εὐγνωμοσύνη πρὸς τή Μονή τοῦ Πανορμίτου καί τόν Ἡγούμενο αὐτῆς Ἀρχιμανδρίτη Ἱερόθεο Φωτιάδη, ἀφ' ἑτέρου δέ ἡ ἴδια ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου θά ἀποκομίζει σχετικά εἰσοδήματα ἀπό τό Μετόχιόν της αὐτό.

Ὁ ἀποστολέας τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς Γεώργιος Β. Μελιδώνης παρακαλεῖ, νά ἔχει σύντομα σχετική ἀπάντηση ἐκ μέρους τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου.

2) *Κείμενο*

[F1-106β]

«1/Γεώργ(ιος) Β(ασιλείου) Μελι2/δώνης²²¹, 3/8. Ὁκτωβρίου 1849».

221. Ὁ Γεώργιος Β. Μελιδώνης (*Μελιδόνι Μυλοποτάμου Ρεθύμνης Κρήτης, †Ἀθήναι περίπου 1866) ὑπῆρξε μία σπουδαία προσωπικότητα τοῦ 19ου αἰ. Ἐκεῖνος ἦταν Ἱατρός καί εἶναι ὁ πρῶτος πού εἰσήγαγε τόν ἐμβολιασμό ἐναντίον τῆς Εὐλογιάς (Δαμαλισμός) στήν Κρήτη στίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰ. καί ἔνεκα τούτου συνήντησε τεράστιες δυσκολίες, ἀλλά καί γιά τίς φιλελεύθερες καί νεωτερικές γενικά ἰδέες του. Ὑπῆρξε Ὁπλαρχηγός, αὐτός καί οἱ τέσσερις λοιποὶ ἀδελφοί του καί διεδραμάτισαν σπουδαῖο ρόλο στίς Κρητικές Ἐπαναστάσεις τοῦ 19ου αἰ., ἐναν-

[F1-106α]

«1/Πανοσιοσοφολογιώτατε, Ἅγιε Καθηγούμενε Ἱερόθεε, τοῦ Ταξιάρχῃ 2/Μιχαήλ Πανορμίτου, γονυκλινῶς προσκυνῶ. 3/Σύμη, τῇ 8. Ὀκτωβρίου 1849.

4/Εὐρισκόμενος εἰς Μούγλα²²² δι' ἐμπορικός μου ὑποθέσεις, εὔρον ἐκεῖ 5/κατοίκους Χριστιανούς ὁσπῆτια πενήντα (50), εἰς ξεχωριστόν μέρος, 6/δηλαδή εἰς τό ἔξω μέρος τῆς πολιτείας καί ἔχουν καί μίαν μικρήν ἐκκλησίαν 7/εἰς ἓν ὑπόγειον, μέσα εἰς ἓν Χάνιον, ὅπου κατοικοῦν διάφοροι ξένοι 8/καί φυλαί καί εἰς αὐτήν τήν ἐκκλησίαν ἔρχονται ὅλοι οἱ Χριστιανοί τήν 9/ἐβδομάδα μίαν φοράν καί τάς ἐπισήμους ἑορτάς καί κάμνουν τήν 10/προσευχήν των καί αὐτήν τήν ἐκκλησίαν, δηλαδή τό ὑπόγειον, [εὐρέθησαν πέντε] 11/[πιστοί Χριστιανοί] καί μέ ἔξοδα ἰδικά των ἐδιόρθωσαν αὐτήν, καθώς εἶναι 12/καί εἷς ἐξ αὐτῶν τῶν πέντε εἶναι καί ὁ Κύριος Χ(ατζῆ) - Ἀγαπητός Χ(ατζῆ) - Ἰωάννου. 13/[Καί αὐτή ἡ ἐκκλησία τιμᾶται] εἰς τό ὄνομα τοῦ Γενεσίου τῆς Θεοτόκου.

τίον τῶν Ὁθωμανῶν Τούρκων. Ὄταν ὁ Γερμανόφωνος Franz W. Sieber (*Πράγα 1789, †1844), Ἱατρός, Ἀρχαιολόγος, Ἱστορικός, Ἐθνολόγος, Λαογράφος καί διάσημος Βοτανολόγος καί γενικῶς «Οἰκουμενικός ἄνθρωπος» (*Homo universalis*) ἐπισκέφθηκε κατά τό ἔτος 1817 τήν Κρήτη, ἔμεινε ἐπὶ ἓνα περίπου χρόνο σέ αὐτή, τήν περιηγήθηκε ἀπό τό ἓνα ἄκρο της ἕως τό ἄλλο, ὁ Γεώργιος Β. Μελιδώνης ὑπῆρξε ὁ στενός καί ἀχώριστός του συνεργάτης, ὁδηγός, ξεναγός καί μεταφραστής, ὁ ὁποῖος τοῦ προσέφερε τεραστίας σημασίας ὑπηρεσίες, ἀλλά καί τοῦ δημιούργησε πολλά καί μεγάλα προβλήματα καί ἔγινε αἰτίος πολλῶν θλίψεων γιά τό πρόσωπο τοῦ Franz W. Sieber. Ὁ F. W. Sieber ἐπιστρέφοντας στήν πατρίδα του τήν Πράγα, δημοσίευσε στά Γερμανικά ἓνα πολύ σπουδαῖο καί ἄκρως ἐνδιαφέρον περιηγητικό κείμενο, ἀποτελούμενο ἀπό δύο τόμους, ὑπό τόν τίτλον: «*Ταξίδι στή νῆσο Κρήτη τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀρχιπελάγους κατά τό ἔτος 1817*», τ. 1-2, Λειψία 1823, τόν πρῶτο τόμο τοῦ ὁποῖου μετέφρασε στά ἑλληνικά καί ἐξέδωσε πρόσφατα ὁ γράφων. Βλ. Ἱ. Βολανάκης, Sieber 2022, σ. 1 κ.ἐξ. Ν. Καλομενόπουλος, Ἄρθρον: Μελιδόνης Γ., *MEE* τ. 10 (Ἀθῆναι ἄνευ χρ. ἐκδ.), σ. 873.

222. Μούγλα, τά: Πόλη τῆς ΝΔ Μικρᾶς Ἀσίας, πολυάνθρωπη καί πρωτεύουσα τῆς γύρω περιοχῆς. Ἀποτελεῖ τό διοικητικό, ἐμπορικό, οἰκονομικό καί πνευματικό κέντρο τῆς καρικῆς χερσονήσου. Ἐπίσης ἔχει Πανεπιστήμιο μέ ὅλες τίς Σχολές. Στά Μούγλα κατοικοῦσαν Ἑλληνες Χριστιανοί ἕως τό ἔτος 1922, ὁπότε ἐξ αἰτίας τῶν ἱστορικῶν συγκυριῶν μετανάστευσαν στήν Ἑλλάδα. Ὁ γράφων ἐπισκέφθηκε τελευταία τά Μούγλα καί εἰδικότερα τή συνοικία (Μαχαλᾶ) τῶν Ἑλλήνων Χριστιανῶν, ὅπου οἱ οἰκίες καί τά ἄλλα οἰκοδομήματα διατηροῦνται σχεδόν ἀκέραια, ὅπως τά ἐγκατέλειψαν οἱ Ἑλληνες Χριστιανοί κάτοικοι αὐτῶν κατά τό ἔτος 1922.

Τέλος οί Τοῦρκοι δέν ἀφήνουν 14/ῆσυχους τούς Χριστιανούς, οὔτε εἰς τήν Λειτουργίαν, ἀλλά ρίπτουν πέ15/τρας ἀπό τά παράθυρα καί ἄν τά ἔχουν ἀνοιχτά, [τότε] ἔπρεπε νά φοβοῦνται 16/οἱ μέσα εἰς τήν Ἐκκλησίαν (εὐρισκόμενοι) ἄνθρωποι. Λοιπόν δέν ἤξεύρουν 17/ποῦ νά τρέξουν πρὸς βοήθειάν των.

Ὁ Ἀρχιερεὺς των, [ὁ Μητροπολίτης] Ἡλιουπόλεως²²³, 18/δέν ἤμπορεῖ νά τῶν βοηθήσῃ καί μέ ἐπαρεκάλεσαν γενικῶς ὅλοι, 19/νά μεσιτεύσω πρὸς τήν Πανοσιοσοφολογιότητά σας, νά κάμετε 20/παντί μέσον εἰς τούς φίλους σας, εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἵνα τῶν 21/δοθῇ ἄδεια, νά κάμουν Ἐκκλησίαν, ὡς Μετόχι(ον) τοῦ Ταξιάρχου 22/Μιχαήλ τοῦ Πανορμίτου, μέ ἔξοδα ἰδικά των καί ὅσα ἔξο23/δα θέλουν δοθῇ εἰς τό Φερμάνι καί ἄς γίνῃ μικρή, ἕως πιθα24/μές τό μήκος ἐξῆντα (60)²²⁴ καί τό πλάτος σαράντα (40) εἰς τόν μαχα25/λᾶν²²⁵ τῶν Χριστιανῶν καί σᾶς βεβαιῶ, ὅτι αὐτή ἡ ἐπιμέλεια ἀκολουθεῖ

[F1-106β]

26/θέλει σας αἰωνίως καί θέλῃ ὠφελῆται καί τό Μοναστήριον πολὺ 27/καί πάρα πολὺ, ὡς ἴδιο τό σέβας καί μεγάλη ἡ πίστις, ἣν ἔχουν οἱ Χριστι28/ανοί.

Παρακαλῶ, διὰ νά ἔχω ἀπάντησίν σας, ἄν τό ἐνεργήσητε.

29/Μένω δέ μέ ὅλον τό σέβας.

30/Δοῦλος σας,

31/Γεώργιος Β(ασιλείου) Μελιδώνης».

3) Παρατηρήσεις

1) Ὁ Γεώργιος Β. Μελιδώνης, Κρητικός Ἰατρός καί Ὀπλαρχηγός, ἄνθρωπος μέ ποικίλα ἐνδιαφέροντα καί διακατεχόμενος ἀπὸ ἔντονον πατριωτισμό, ἐπισκέφθηκε κατὰ τό ἔτος 1849 καί γιὰ ἐμπορικές του ὑποθέσεις τήν πόλιν Μούγλα τῆς ΝΔ Μικρᾶς Ἀσίας. Εἶναι ἀξιοσημείωτο, ὅτι τό ἐνδιαφέρον του προσείλκυσε τό γεγονός τῆς ἐκεῖ ὑπάρξεως περίπου πενήντα (50) οἰκογενειῶν Ὀρθοδόξων Χρι-

223. Μητροπολίτης Ἡλιουπόλεως: ἀτυχῶς δέν ἀναφέρεται τό ὄνομα αὐτοῦ.

224. Ὁ νέος ὑπὸ ἀνέγερση ναὸς προβλέπεται νά ἔχει μήκος ἐξῆντα (60) πηθαμές καί πλάτος σαράντα (40) πηθαμές. Ἐάν ὑπολογισθεῖ ἐκάστη πηθαμή περίπου 0,20 μ., τότε τό μήκος τοῦ ὑπὸ κατασκευὴ νέου ναοῦ θά εἶναι περίπου 12,00 μ. καί τό πλάτος αὐτοῦ περίπου 8,00 μ.

225. Μαχαλᾶς, ὁ: συνοικία, γειτονιά.

στιανῶν, οἱ ὅποιοι ζοῦσαν σέ μία ιδιαίτερη συνοικία, κειμένη ἔξω ἀπό τό κέντρο τῆς πόλεως.

2) Οἱ ὁμογενεῖς αὐτοί εἶχαν διαμορφώσει σέ ἓνα Χάνι καί στό ὑπόγειο αὐτοῦ, ἓναν χώρο σέ Ὁρθόδοξο Χριστιανικό ναό, ἀφιερωμένο στήν Παναγία (Τό Γενέσιον τῆς Θεοτόκου, 8. Σεπτεμβρίου), ὅπου συνεκεντρώνοντο κάθε Κυριακή, ἀλλά καί κατά τίς ἄλλες ἐορτές τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους καί τελοῦσαν τή Θεία Λειτουργία.

3) Ἐκεῖνοι στήν ἐπιθυμίαν των νά ἀνεγείρουν ἓνα νέο χριστιανικό ναό, παρεκάλεσαν τόν Γ. Μελιδώνη, νά μεσιτεύσει στόν Ἡγούμενο τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, ὅπως ἐκδοθεῖ ἐκ μέρους τῆς Ὁθωμανικῆς Διοικήσεως ἡ ἀπαιτούμενη σχετική ἄδεια (Φιρμάνι), γιά τήν ἐκδοση τῆς ὁποίας θά κατέβαλαν αὐτοί τά σχετικά ἔξοδα. Ἐκεῖνοι μέ δικές των δαπάνες θά ἀνήγειραν τόν νέο ναό.

4) Ὅμως προτείνουν, ὅπως ὁ ναός αὐτός ἀφιερωθεῖ στόν Παμμέγιστον Ταξιάρχη Μιχαήλ τόν Πανορμίτη, προκειμένου αὐτός καί νά ἀποτελέσει Μετόχιον τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Σύμης. Στήν περίπτωση αὐτή, οἱ μέν Ὁρθόδοξοι Χριστιανοί κάτοικοι τῶν Μούγλων θά αἰσθάνονται αἰώνια εὐγνωμοσύνη πρὸς τόν Ἡγούμενο Ἱερόθεο Φωτιάδη καί πρὸς τή Μονή τοῦ Πανορμίτου, ἡ δέ Μονή θά ἔχει ἐπὶ πλέον ἔσοδα ἀπό τό νέο της αὐτό Μετόchio, τόσον ἀπό προσφορές, ὅσον καί ἀπό ἀφιερῶματα τῶν πιστῶν Χριστιανῶν τῆς περιοχῆς.

5) Ἀτυχῶς δέν εἴμεθα σέ θέση νά γνωρίζουμε, ἐάν τελικά ἐξεδόθη ἡ σχετική ἄδεια καί ἐάν οἱ Χριστιανοί τῶν Μούγλων ἀπέκτησαν νέο ναό. Ἐπὶ πλέον ἀγνοοῦμε, ἐάν ὁ ναός αὐτός ἰδρύθηκε τελικά καί ἐάν λειτούργησε ὡς Μετόχιον τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, ὅπως ἐπιθυμοῦσαν καί ἠύχοντο οἱ τότε Χριστιανοί κάτοικοι τῶν Μούγλων.

XXVIII. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΝΙΚΗΤΑ ΦΩΚΑ, ΠΡΟΣ ΤΟΝ

ΗΓΟΥΜΕΝΟΝ ΤΟΥ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΝ

ΙΕΡΟΘΕΟΝ (ΦΩΤΙΑΔΗ): 17-03-1850

[Αρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης: F1-107α-β]

1) Περίληψη

Ὁ Νικήτας Φωκᾶς εἶναι κάτοικος Σύμης, ναυτικός τό ἐπάγγελμα καί ἔχει ἓναν υἱόν τόν Νικόλαον, τόν ὁποῖο ἀνεδέχθη ἐκ τῆς κολυμβήθρας (ἐβάπτισε) ὁ Ἡγούμενος τοῦ Πανορμίτου Ἀρχιμανδρίτης Ἱερόθεος Φωτιάδης.

Ὁ Νικήτας Φωκάς, διά τῆς ἐπιστολῆς του αὐτῆς, τὴν ὁποία στέλνει μέ μία γνωστή του γυναίκα πρὸς τόν Ἡγούμενο Ἱερόθεο, τοῦ γνωρίζει, ὅτι τό πλοῖο στό ὁποῖο ἐργάζεται, ναυλώθηκε ἀπό τόν Ζαχάρη Ζαχάρου, προκειμένου νά πραγματοποιήσῃ ἓνα ταξίδι ἀπό τὴν Ἀλεξάνδρεια τῆς Αἰγύπτου πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολη.

Ὡς ἐκ τούτου ὁ Νικήτας Φωκάς παρακαλεῖ τόν Ἡγούμενο τοῦ Πανορμίτου, νά τόν ἐφοδιάσῃ μέ μία συστατική ἐπιστολή, ἀπευθυνομένη πρὸς τόν Ζαχάρη Ζαχάρου, στήν ὁποία νά συστήνῃ τόσο τόν ἴδιον, ὅσον καί τόν υἱό του καί πνευματικό παιδί τοῦ Ἡγουμένου, τόν νεαρό Νικόλαο Φωκά, προκειμένου νά τύχουν εὐμενοῦς μεταχειρίσεως καί ἐάν εἶναι δυνατόν κάποιας θέσεως εὐπρεποῦς ἐργασίας στήν ξηρά καί ἔτσι νά γλυτώσουν ἀπό τίς ταλαιπωρίες τῆς θάλασσας.

2) Κείμενο

[F1-107β]

«1/Νικήτας 2/Φωκάς, 3/17. Μαρτίου 1850».

[F1-107α]

«1/Διδάσκαλε, προσκυνῶ σας.

2/Σύμη, τῇ 17. Μαρτίου 1850.

3/Μετά τόν προσκυνισμόν μου²²⁶, σᾶς εἰδοποιῶ²²⁷, ὅτι 4/χάρις εἰς τάς βουλὰς τοῦ Ὑψίστου κατευδόθημεν ἐν5/ταῦθα εὐτυχῶς, ἐάν δέ ἐρωτᾶτε τά περὶ τῶν δυστυχιῶν τοῦ παρόντος ταξιδίου μας, ἔνεκα τοῦ κακοῦ χειμῶ7/νος στοχάζομαι, ὑποφέρωμεν τά μύρια διά τάς καταδρο8/μάς²²⁸. Λοιπόν, [ἐξ αἰτίας] τῆς τύχης τῶν δυστυχιῶν μου, ὅπου κατ' ἔτος 9/ὑποφέρω πάντοτε, σήμερον σᾶς παρακαλῶ, διά νά 10/μέ κάμετε κάποιαν βοήθειαν, διά τῆς μεσιτείας σας.

Ἐπειδὴ 11/λοιπόν καί ἐναυλώθημεν ἐξ Ἀλεξανδρείας (τῆς Αἰγύπτου) διά 12/Κωνσταντινούπολιν, ὅπως ὁρᾶς πάτρονας μας εἶναι ὁ Κύριος 13/Ζαχάρης Ζαχάρου, διά τοῦτο σήμερον καταφεύγω πρὸς 14/ὑμᾶς, διά νά μέ συστήσητε ἐκεῖσε πρὸς τόν εἰρηνέμον 15/Ζ(αχάρην) Ζ(αχάρου), διά νά μᾶς εὕρῃ καμμίαν θέσιν κατὰ τὴν δύ16/ναμίν μου

226. Μετά τόν προσκυνισμόν μου: δοκιμότερον θά ἦταν: Μετά τὴν προσκύνησίν μου.

227. Σᾶς εἰδοποιῶ: Σᾶς γνωρίζω.

228. Διά τάς καταδρομάς: ἐξ αἰτίας τῶν δυσμενῶν καιρικῶν συνθηκῶν.

ἡ ἐπιστάτου πρὸς τὰ ναυάγια ἢ εἰς ἄλλας ὑποθέσεις, 17/παρομοίως καὶ τό ἐκ ψυχῆς τέκνον σας Νικόλαον, 18/διὰ νά μή κατατείνη εἰς τὰ κατώτερα, εἰς τὰς ἀλλεπάλληλας τρικυμί9/ας τῶν θαλασσῶν. (Ἐκεῖνος) εἶναι νέος, ὅπου μέσον σας ἤμπορῇ νά 20/προχωρήσης εἰς τόν ἐκεῖ, καθὼς καὶ ἐγὼ δέν ἤμπορῶ καλύτε21/ρα νά σᾶς ἐκφρασθῶ τὰς δυστυχίας μου, τί ἀκηδεῖαν²²⁹ 22/ἔλαβον εἰς τήν θάλασσαν.

Εἶμαι πεπεισμένος, ὅτι θέλετε ὑπα23/κούση εἰς τὰς παρακλήσεις μου καὶ παρακαλῶ μέ τήν ἰδίαν (γυναίκα), 24/ὅπου θά σᾶς φέρῃ τό Γράμμα τοῦτο, νά τῆς κάμετε 25/ἀπάντησιν, ἐπειδὴ εἴμεθα ἔτοιμοι διὰ νά ἀναχωρήσωμεν καὶ ἀνα26/μένω τήν ἀνωτέρω σύστασιν σας, ὅπως 27/γνωρίζετε, πρὸς τό συμφέρον μου καὶ νά ἔχητε καὶ 28/ἰδικόν σας Γράμμα πρὸς τόν εἰρημένον Ζ(αχάρη) Ζ(αχάρου) καὶ 29/ἐγχειρήσατέ το εἰς τήν ἰδίαν (γυναίκα) ὁμοῦ.

Ἄπαντες, οἱ ἐν τῇ 30/οἰκίᾳ εὕρισκόμενοι, σᾶς προσκυνοῦν²³⁰ καὶ κατ' ἐξοχὴν 31/καὶ ὁ βαπτιστικὸς σας Νικόλαος.

32/Μένω μέ τό προσῆκον σέβας

33/Νικήτας Φωκᾶς

34/Ἀνυπομόνως περιμένω ἀπάντησιν σας, δι' ὅσα σᾶς 35/παρακαλῶ».

3) Παρατηρήσεις

1) Ὁ Νικήτας Φωκᾶς, γνωστός τοῦ Ἡγουμένου τοῦ Πανορμίτου Ἀρχιμανδρίτου Ἱεροθέου Φωτιάδου καὶ συνδεδεμένος μαζί του μέ ἰδιαίτερη πνευματική συγγένεια, ἐπειδὴ ὁ Ἡγούμενος εἶναι ὁ νουνός τοῦ υἱοῦ τοῦ Νικήτα Φωκᾶ, τοῦ νεαροῦ Νικολάου, στέλνει πρὸς ἐκεῖνον τήν ἐπιστολή αὐτή καὶ τόν παρακαλεῖ νά γράψῃ μία συστατική ἐπιστολή πρὸς τόν ἐπιχειρηματία Ζαχάρη Ζαχάρου, διὰ τῆς ὁποίας νά συστήνῃ τόν ἴδιο καὶ τόν υἱό του Νικόλαο, πρὸς ἐκεῖνον, προκειμένου, εἰ δυνατόν νά τοὺς ἐξασφαλίσει κάποια εὐπρεπὴ θέση ἐργασίας στήν ξηρά καὶ ἔτσι νά ἀποφύγουν τίς ταλαιπωρίες τῆς θάλασσας.

2) Ἀτυχῶς δέν γνωρίζουμε, ἐάν τελικά ὁ Ἡγούμενος τοῦ Πανορμίτου Ἀρχιμανδρίτης Ἱεροθέος ἔγραψε τήν αἰτούμενη συστατική ἐπιστολή ἢ ὄχι καὶ ἐάν ναί, ποῖα πρακτικά ἀποτελέσματα εἶχεν αὐτή.

229. Ἀκηδεῖα, ἡ: α, στερητικό + κήδος, ἥτοι ἀδιαφορία, ταλαιπωρία.

230. Σᾶς προσκυνοῦν: Σᾶς ἀσπάζονται μετὰ τοῦ δέοντος σεβασμοῦ.

3) Από τή μελέτη τῶν ποικίλου περιεχομένου ἐγγράφων, τά ὅποια σώζονται στό Ἀρχεῖο τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Σύμης, συνάγεται τό συμπέρασμα, ὅτι ὁ Ἡγούμενος τῆς Μονῆς Ἱερόθεος Φωτιάδης, ἀποτελεῖ σημαντική προσωπικότητα καί γίνεται ἀποδέκτης πολλῶν καί διαφόρων αἰτημάτων, πού ἐκ τῶν πραγμάτων φαίνεται ὅτι ἦταν δύσκολο, ἂν ὄχι ἀδύνατον, ὅλα νά ἀπαντηθοῦν θετικά καί νά ικανοποιηθοῦν οἱ αἰτοῦντες.

4) Ἀσφαλῶς ὁ Ἡγούμενος Ἀρχιμανδρίτης Ἱερόθεος Φωτιάδης, μέ μεγάλη σύνεση καί διάκριση, ἔκρινε ποῖα ἀπό τά ποικίλα αἰτήματα, τῶν ὁποίων ἐγένετο καθημερινῶς ἀποδέκτης, ἔπρεπε καί ἦταν δυνατόν νά πραγματοποιηθοῦν καί ποῖα ὄχι.

5) Ἐπίσης ἀξίζει νά ἀναφερθεῖ, ὅτι ὁ διάδοχος τοῦ Ἱεροθέου Φωτιάδου στήν Ἡγουμενία τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, ὁ Μακάριος Α΄ (1860-1866)²³¹, ὕστερα ἀπό ἐξαετῇ Ἡγουμενία, ἀπεφάσισε νά ὑποβάλει τήν παραίτησή του καί νά ἀναχωρήσει γιά τό Ἅγιον Ὄρος, προκειμένου νά ἡρεμήσει καί νά διέλθει τά τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου του ἐν εἰρήνῃ καί ἡσυχίᾳ, πρᾶγμα πού ἐκ τῶν πραγμάτων φαίνεται νά ἦταν ἀδύνατον, ἐάν θά παρέμενε Ἡγούμενος στή Μονή τοῦ Πανορμίτου.

XXIX. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΝΙΚΗΤΑ ΚΑΡΑ-ΚΩΣΤΗ ΚΑΙ ΚΩΝΣΤΑΝΤΗ ΚΑΡΑ-ΚΩΝΣΤΑΝΤΗ, ΖΩΓΡΑΦΩΝ, ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΙΕΡΟΔΙΑΚΟΝΟΝ ΤΟΥ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΝ (ΜΟΥΘΟΥΝΗΝ): 16-04-1850

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης: F1-108α]

1) Περίληψη

Οἱ Νικήτας Καρα-Κωστής καί ὁ Κωνσταντῆς Καρα-Κωνσταντῆς, Ζωγράφοι-Ἄγιογράφοι, στενοί συνεργάτες τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, ἀπευθύνουν τήν ἐπιστολή των αὐτή πρὸς τόν Ἱεροδιάκονο Μακάριο Ἰωάννου Μουθούνη, Νισύριο, μαθητὴ καί ὑποτακτικό τοῦ Ἡγουμένου τοῦ Πανορμίτου Ἀρχιμανδρίτου Ἱεροθέου Φωτιάδου καί τοῦ γνωρίζουν ὀρισμένα θέματα, σχετικά μέ τίς εἰκόνες.

Ἐκεῖνοι ἔχουν δεχθεῖ παραγγελίες εἰκόνων ἐκ μέρους τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου καί δηλώνουν, ὅτι θά προτιμοῦσαν ἔναντι τῆς προ-

231. Γ. Πετρόπουλος, *Μονή Πανορμίτου* 2020, σ. 151.

βλεπόμενης αμοιβής σέ γρόσια, νά λάβουν βούτυρο καί τυρομυζήθρα, έκλεκτά προϊόντα τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου.

2) Κείμενο

«1/Ἱεροδιάκονε Μακάριε²³², ἀδελφικῶς ἀσπα2/ζόμεθα.

Διά ταῖς εἰκόνας, ὅπου μᾶς ἐπα3/ράγγειλας, διά τόν Σάμιον²³³, σᾶς ταῖς ἐστεῖλ4/λαμεν, τό μῆκος ὅμως δέν ἤξεύραμεν 5/καί ἄν ἀγαπᾶτε ἄλλαις, στείλετε τό σανίδι, 6/ὅπου ὑπεσχέθης καί εἵμεθα πρόθυμοι (νά ταῖς ἐτοιμάσωμεν). Καί 7/διά τήν τιμήν τῶν εἰκόνων γράφομεν 8/τοῦ Ἱγουμενίου, νά μᾶς οἰκονομήσῃ ἡ βούτυρον 9/ἡ τυρομυζήθραν²³⁴ καί παρακαλοῦμεν, νά τόν 10/ὀμιλήσῃ καί ἐκ στόματος σας δι' αὐταῖς ταῖς ἡμέ11/ραις. Ταῦτα καί μένομεν μέ τόν ἀδελφικόν 12/μας (ἀσπασμόν). Τούς Κυρίους Πατέρας, Ἰωαννίκιον, 13/(καί) Ἀνθιμον, προσκυνοῦμεν, τούς δέ ἀσπα14/ζόμεθα. Ἐρχόμενος ὁ Σταμάτης τοῦ Καλαφάτη 15/ἀπό Τριέστι²³⁵, μᾶς εἶπεν ὅτι εἶναι ἕνας ἱερεὺς ἐκεῖ²³⁶ 16/καί ζητεῖ μίαν εἰκόνα, μάλιστα τοῦ ἔδωκε 17/καί ἐπτά (7) ὀκ(άδες) κερὶ καί ἄν ἀγαπᾶτε, γράφετε 18/μας νά τήν κάμωμεν. Ὑγίανε, 1850, 19/τὴν 16. Ἀπριλίου.

20/Οἱ γνωστοί σας Ζωγράφοι: Νικ(ήτας [Καρα-Κωστής] καί Κωνσταντῆς [Καρα-Κωνσταντῆς]».

3) Παρατηρήσεις

1) Στά μέσα τοῦ 19ου αἰώνα ἡ νῆσος Σύμη συνδέεται μέ πλοῖα μέ τήν Τεργέστη καί τὰ πλοῖα αὐτά μεταφέρουν ἀνθρώπους καί ἐμπορεύματα ἀπό τή Σύμη στήν Τεργέστη καί ἀντιθέτως.

232. Ἱεροδιάκονος Μακάριος: πρόκειται γιά τόν Μακάριο Ἰω. Μουθούνη, Νισύριο, ἀργότερα Ἡγ. στή Μονή τῆς Παναγίας Σπηλιανῆς στό Μανδράκι τῆς Νισύρου (1856-1879) καί ἀκολούθως Ἡγ. τῆς Μονῆς Πανορμίτου Σύμης (1879-1890).

233. Σάμιος, ὁ: προφανῶς κάποιος, ὁ ὁποῖος κατήγετο ἀπό τή νῆσο Σάμο.

234. Σημειωτέον, ὅτι ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου Σύμης συνεχίζει τήν παλαιά αὐτή παράδοση μέχρι σήμερα καί παράγει μεταξύ ἄλλων καί ἐκλεκτῆς ποιότητος τυροκομικά προϊόντα, τὰ ὁποῖα διατίθενται πρὸς κατανάλωση, τόσον γιά τούς ἐργαζομένους στή Μονή καί τούς φιλοξενουμένους σέ αὐτήν, ὅσο καί πρὸς πώληση.

235. Τριέστι, τό: ἡ Τεργέστη. Πλοῖα ἐξεκινοῦσαν ἀπό τή Σύμη καί ἤρχοντο στήν Τεργέστη καί ἐπέστρεφαν στή Σύμη, μεταφέροντας ἀνθρώπους καί ἐμπορεύματα. Βλ. καί ὑπόσημ. 186 τοῦ παρόντος.

236. Ἐπρόκειτο προφανῶς γιά τόν Ἐφημέριο τῆς ἐκεῖ Ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Κοινότητος.

2) Οί ναυτικοί καί οί πραγματευτάδες, ὅπως ἀποκαλοῦνται τότε οί ἐμπορευόμενοι, κατὰ τὰ ταξίδια των αὐτά μεταφέρουν ὄχι μόνο ὑλικά ἀγαθά, ἀλλά καί ιδέες καί γίνονται φορεῖς νέων ἀντιλήψεων καί ἐνός ἄλλου τρόπου σκέψεως καί ζωῆς.

3) Ἰερεὺς ἀπὸ τὴν Τεργέστη στέλνει ἐπτὰ ὁκάδες κερὶ ὡς δῶρο στὴ Μονὴ τοῦ Πανορμίτου καί ἐνδιαφέρεται νὰ ἀποκτήσει μίαν εἰκόνα. Σημειωτέον, ὅτι τὴν ἐποχὴ ἐκείνη στὴν Τεργέστη ὑπῆρχε ἀκμάζουσα Ἑλληνικὴ Κοινότητα, ἡ ὁποία εἶχε ἀνεγείρει καί δύο ὀρθοδόξους χριστιανικοὺς ναοὺς, ἥτοι: ἀρχικά τὸν ναὸ τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος καί ἀργότερα τὸν ναὸ τοῦ Ἁγίου Νικολάου, τοῦ προστάτου τῶν θαλασσινῶν. Ὁ δεύτερος ναὸς σώζεται σὲ καλὴ κατάστασις μέχρι σήμερα καί κεῖται σὲ κεντρικὴ περιοχὴ τῆς Τεργέστης.

4) Ἡ Μονὴ τοῦ Πανορμίτου παραγγέλλει γιὰ λογαριασμὸ τῆς ὀρισμένης εἰκόνος στοὺς Ζωγράφους Νικήτα Καρα-Κωστή καί Κωνσταντῆ Καρα-Κωνσταντῆ, οἱ ὅποιοι ζητοῦν ἀντὶ νὰ λάβουν ἀπὸ τὴ Μονὴ ὡς ἀμοιβὴ γρόσια, νὰ ἀμειφθοῦν μὲ βούτυρο καί τυρομυζήθρα, ἐκλεκτῆς ποιότητος καί περιζήτητα προϊόντα τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου.

XXX. ΕΓΓΡΑΦΟΝ ΔΗΜΑΡΧΙΑΣ ΣΥΜΗΣ, ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΗΓΟΥΜΕΝΟΝ ΤΟΥ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΝ ΙΕΡΟΘΕΟΝ (ΦΩΤΙΑΔΗ): 14-07-1850

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης: F1-109α-β]

1) Περίληψη

Ἡ Δημαρχία Σύμης γνωρίζει στὸν Ἡγούμενον τοῦ Πανορμίτου Ἀρχιμανδρίτη Ἱερόθεο Φωτιάδη, ὅτι, ὅπως ἡ ἴδια πληροφορήθηκε ἀπὸ τὸν Πλοίαρχο Κωνσταντῆ Κουζῆ, εὐρέθη στό Σεσκλί, μικρὸ νησί κείμενο πλησίον τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, ἓνας Ἀράπης γυμνός, ὁ ὅποιος προφανῶς ἐγκαταλείφθηκε ἐκεῖ σκόπιμα καί γιὰ ἄγνωστο λόγο, ἀπὸ περαστικὸ πλοῖο ἢ καΐκι.

Ἡ Δημαρχία παραγγέλλει στὴ Μονὴ τοῦ Πανορμίτου, ὅτι ὁ Ἀράπης αὐτός θὰ πρέπει νὰ τεθεῖ ὑπὸ κάθαρση, ἡ Μονὴ θὰ πρέπει νὰ φροντίσει, τόσο γιὰ τὴν ἐνδυμασίαν του, ὅσο καί γιὰ τὴν καθημερινή τροφή του, μέχρι νὰ ἀποφανθοῦν οἱ ἀρμόδιες κρατικὲς Ἀρχές τῆς Ρόδου περὶ τοῦ πρακτέου.

2) *Κείμενο*

[F1-109β]

«1/Δημαρχία 2/Σύμης, 3/14. Ίουλ(ίου) 1850».

[F1-109α]

«1/Πρός τόν Ἅγιον Κα2/θηγούμενον τοῦ Μοναστηρίου τοῦ Τα-
ξιάρχου 3/Μιχαήλ Πανορμίτου, Κύριον Ἱερόθεον 4/Φωτιάδην.

5/Εἰς τό Μοναστήρι(ον).

6/Ἄγιε Καθηγούμενε τοῦ Μοναστηρίου τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ
Πανορμίτου, 7/Κύριε Ἱερόθεε, προσκυνοῦμεν.

Ἐμάθαμεν δέ ἀπό Κων8/σταντῆν Κουζῆν, Πλοίαρχον, ὅστις ἦτο
αὐτοῦ εἰς Σεσκλί, ὅτι εὐρέθη εἰς αὐτό τό 9/νησίον εἰς Ἀράπης γυ-
μνός. Ὅθεν λαβόντες τήν γνώμην τοῦ Συμβουλίου, 10/σᾶς λέγομεν,
ὅτι αὐτός ὁ Ἀράπης νά εὐρίσκεται ὑπό κάθαρσιν μέχρι νεω11/τέρας
ἀπαντήσεώς μας, δίδοντες πρὸς αὐτόν πρὸς τούτοις καί τήν κα12/
θμερινήν τροφήν, ἃν καί ἀπό ἐνδύματα νά λάβητε τήν οἰκονο13/
μίαν αὐτοῦ, μέχρι νά ἀποφανθοῦν ἐκ Ῥόδου περὶ τοῦ πρακτέου.

Ἐν τοσοῦτῳ 14/μένομεν μέ τό ἀνῆκον σέβας. Τῇ 14. Ἰουλίου 1850,
Ἐν Σύμῃ.

15/Ὁ Δήμαρχος

16/Ἰωάννης Πέτρου Χ(ατζῆ) - Ἰωάννου

17/Ὁ Γραμ(ματεὺς): Μιχαήλ Πετρίδης».

[Στό κάτω ἄκρο τοῦ κειμένου ἔχει τεθεῖ ἐλλειψοειδοὺς σχήματος
σφραγίδα, ἡ ὁποία φέρει στό κέντρο αὐτῆς σταυρό καί ἐκατέρω-
θεν αὐτοῦ τή χρονολογία: 1847. Στήν περιφέρεια τῆς σφραγίδος
διατηρεῖται ἡ ἐπιγραφή: «† Η ΔΗΜΑΡΧΙΑ, Η ΕΝ ΣΥΜΗ».

3) *Παρατηρήσεις*

1) Τό Σεσκλί –ή ἀρχαία νῆσος Τευτλοῦσα– εἶναι ἓνα μικρό νησί,
τό ὁποῖο κεῖται πλησίον τοῦ Πανορμίτου καί ἀποτελεῖ ἰδιοκτησία
τῆς Μονῆς αὐτῆς. Πρόκειται γιά ἓνα πολύ εὐφορο νησί, τό ὁποῖο
καλλιεργεῖται ἀπό τό ἐργατικό προσωπικό τῆς Μονῆς τοῦ Πανορ-
μίτου. Τό νησί αὐτό φαίνεται ὅτι κατοικεῖτο κατά τήν ἀρχαιότητα
καί τούς μέσους χρόνους καί ἐπάνω σέ αὐτό διατηροῦνται ἐρείπια
ένός Πύργου καί λείψανα διαφόρων οἰκοδομημάτων. Ἐπίσης σέ
αὐτό ὑπάρχει ἓνα ναῦδριο τοῦ Ἀποστόλου Παύλου.

2) Ἡ ἐγκατάλειψη στό μικρό καί ἀκατοίκητο αὐτό νησί ἑνός μαύ-

ρου άνδρα, μās θυμίζει τό επίκαιρο καί σήμερα θέμα τῶν προσφύγων, οἱ ὅποιοι γιά διαφόρους λόγους ἀποφασίζουν νά ἐγκαταλείψουν τίς πατρίδες των καί νά καταφύγουν σέ ἄλλες χῶρες. Καί σήμερα συμβαίνει ἄτομα νά ἐγκαταλείπονται σέ μικρά, ἄγονα καί ἀκατοίκητα νησιά τοῦ Αἰγαίου Πελάγους καί στή συνέχεια νά περισυλλέγονται ἀπό διερχόμενα πλοῖα.

3) Τό γεγονός αὐτό ὑποδηλοῖ, ὅτι παρά τή μεγάλη ἐπιστημονική καί τεχνολογική πρόοδο πού σημειώθηκε κατὰ τούς τελευταίους αἰῶνες, σέ θέματα πού σχετίζονται μέ τό δίκαιο, τήν κοινωνική δικαιοσύνη καί τήν ἀνθρώπινη ἀξιοπρέπεια, δέν σημειώθηκαν ἀνάλογα βήματα προόδου.

4) Γιά τό τί τελικά ἀπεφάσισαν οἱ τότε ἀρμόδιες Κρατικές Ἀρχές τίς Ρόδου, σχετικά μέ τήν τύχη τοῦ ἀνδρα αὐτοῦ, πού ἐγκατελείφθη στό Σεσκλί, ἀτυχῶς δέν γνωρίζουμε. Θά μπορούσαμε νά ὑποθέσουμε, ὅτι ἀπεφασίσθη ἡ μεταφορά του στή Ρόδο, ὅπου ἔτυχε σχετικῆς φροντίδας καί στή συνέχεια ἐπέστρεψε στήν πατρίδα του. Ἐπίσης εἶναι δυνατόν νά παρέμεινε στή Ρόδο, ὅπου ἐξασφάλισε κάποια ἀπασχόληση, προκειμένου νά καλύπτει τά ἀναγκαῖα γιά τήν καθημερινή του διαβίωση.

XXXI. ΕΓΓΡΑΦΟΝ ΔΗΜΑΡΧΙΑΣ ΣΥΜΗΣ, ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΗΓΟΥΜΕΝΟΝ ΤΟΥ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΝ ΙΕΡΟΘΕΟΝ (ΦΩΤΙΑΔΗ): 11-08-1850

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης: F1-110α-β]

1) Περίληψη

Ἡ Δημαρχία Σύμης ἀποστέλλει τό ἔγγραφο αὐτό πρὸς τή Μονή τοῦ Πανορμίτου καί δηλώνει ἀπερίφραστα, ὅτι ἐπειδὴ ὁ Διοικητής τῆς Ρόδου Ὅσμάν Πασᾶς πιέζει συνεχῶς, θά πρέπει ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου νά στείλει ἀμέσως πρὸς τή Δημαρχία Σύμης χίλια (1.000,00) γρόσια, προκειμένου νά μπορέσει ἡ Δημαρχία νά συγκεντρώσει τό ἀπαιτούμενο ποσό, πρὸς ἐξόφληση τοῦ φόρου τοῦ Αὐγούστου τοῦ ἔτους 1850.

2) Κείμενο

[F1-110β]

«1/Δημαρχία 2/Σύμης, 3/11. Αὐγούστου 1850.

4/Τῷ Ἀγίῳ Καθηγούμενῳ 5/τοῦ Μοναστηρίου τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ Πανορμίτου, 6/Κυρίῳ Ἱεροθέῳ (Φωτιάδῃ). Προσκυνῶντας.
7/Εἰς τό Μοναστήριον».

[F1-110α]

«1/Ἄγιε Καθηγούμενε τοῦ Μοναστηρίου (τοῦ) Ταξιάρχου Μιχαήλ Πανορ2/μίτου, Κύριε Ἱερόθεε, προσκυνοῦμεν.

3/Ἐπειδὴ καὶ προχωρεῖ ὁ Αὐγούστος καὶ ἔχοντες μεγαλω4/τάτην ἀνάγκην ἀπὸ χρήματα, ἔνεκα ὅπου δέν παύουν ὁ5/σημέραι αἱ Διαταγαὶ τῆς Α(ὐτοῦ) Ἐνδοξότητος τοῦ Ὀσμάν Πασᾶ, διὰ 6/τὴν πληρωμὴν τοῦ φόρου τοῦ Αὐγούστου, συνεννοήσει τοῦ 7/Συμβουλίου, παρακαλοῦμεν, νὰ μᾶς πέμψῃτε μέ τόν 8/παρόντα Κλητῆρα τῆς Δημαρχίας Γεώργιον Σκάρων, 9/γρόσια χίλια, ἄρ(ιθμός) 1.000,00, ὅπου νὰ ἐμπορέσωμεν νὰ 10/οἰκονομήσωμεν μέρος χρημάτων τοῦ Αὐγούστου πλη11/ρωμὴν τοῦ φόρου μας, ἐπειδὴ καὶ ἐστάθη τόσον δυ12/στυχές τό περσινόν ἔτος.

Ἐπὶ τούτου ἔφθασεν σήμε13/ρον τό Ταμεῖον μας, νὰ ἔχῃ μεγαλωτάτην ἀνάγκην 14/καὶ μᾶς συγχωρεῖτε. Μένομεν δέ μέ ὅλην τὴν πρὸς 15/Ὶμᾶς ὑπόληψιν καὶ σέβας βαθύτατον.

16/Τὴν 11. Αὐγούστου 1850. Ὁ Δήμαρχος

17/Ἰωάννης π(απᾶ) Χ(ατζῆ) - Ἰωάννου.

18/Ὁ Γραμ(ματεὺς): Μιχ(αήλ) Πετρίδης».

[Στό κάτω τμῆμα τοῦ ἐγγράφου αὐτοῦ ἔχει τεθεῖ ἑλλειψοειδοῦς σχήματος σφραγίδα. Στό κέντρο φέρει ἓνα σταυρό καὶ ἐκατέρωθεν αὐτοῦ τὴ χρονολογία: 1847. Περιμετρικὰ διατηρεῖται ἡ ἐπιγραφή: «† ΔΗΜΑΡΧΙΑ Η ΕΝ ΣΥΜΗ».

3) Παρατηρήσεις

1) Ὁ νέος Διοικητὴς τῆς Ρόδου Ὀσμάν Πασᾶς πιέζει ἔντονα τὴ Δημαρχία Σύμης καὶ τὴ Μονὴ τοῦ Πανορμίτου, προκειμένου νὰ καταβάλλουν πάραυτα τὸν προβλεπόμενο φόρο τοῦ μηνός Αὐγούστου, τοῦ ἔτους 1850.

2) Σέ πόσον ἀνῆρχετο ὁ φόρος αὐτός, εἴτε, ἐάν κατεβάλλετο σέ ἐτήσια ἢ μηνιαία βάση, δέν ἀναφέρεται στό ἐγγραφο αὐτό. Ἐπίσης δέν γνωρίζουμε πῶς κατενέμετο αὐτός ὁ φόρος μεταξύ Δημαρχίας καὶ Μονῆς Πανορμίτου, καθὼς καὶ μεταξύ τῶν κατοίκων τῆς Σύμης.

3) Θά πρέπει νά ὑποθέσουμε, ὅτι ὁ φόρος κατενέμετο ἀνάλογα μέ τά εἰσοδήματα καί τήν οἰκονομική κατάστασι ἐκάστου τῶν φορολογουμένων. Ἀρμόδιοι γιά τή δίκαιη κατανομή τῶν οἰκονομικῶν βαρῶν σχετικά μέ τήν καταβολή τῶν φόρων, θά πρέπει νά ἦσαν οἱ Δήμαρχοι καί οἱ Σύμβουλοι αὐτῶν, πρόσωπα πού ἐξελέγοντο ἀπό τοὺς κατοίκους τῆς Σύμης.

4) Ὑποστηρίζεται γενικῶς, ὅτι μία ὁμάδα ἀνθρώπων καί μία ὀργανωμένη κοινωνία ἐπιλέγει τά πλέον σοβαρά καί ὠριμα ἀπό τά μέλη της, τά ὁποῖα καί θεωρεῖ ὡς πλέον ὑπεύθυνα, διὰ νά τήν ἐκπροσωποῦν καί νά τή διοικοῦν. Αὐτό ὡς κανόνας εἶναι ὀρθό. Ἐάν ὁμως συμβαίνει πάντοτε καί στήν πράξι, αὐτό εἶναι συζητήσιμο.

XXXII. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΧΡΗΣΤΟΥ ΓΑΒΟΥΝΕΛΗ, ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΗΓΟΥΜΕΝΟΝ ΤΟΥ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΝ ΙΕΡΟΘΕΟΝ (ΦΩΤΙΑΔΗ): 22-09-1850

[Αρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης: F1-111α-β]

1) Περίληψη

Ὁ Χρῆστος Γαβουνέλης, γνωστός στόν Ἡγούμενο τοῦ Πανορμίτου Ἀρχιμανδρίτη Ἱεροθεο Φωτιάδη, τοῦ στέλνει αὐτή τήν ἐπιστολή μέσῳ τοῦ Νικήτα Καρα-Κωστῆ, Ἀγιογράφου καί Ζωγράφου καί τόν ἐνημερώνει γιά διάφορα θέματα, σχετικά μέ οἰκονομικές του ὑποχρεώσεις πρὸς τή Μονή τοῦ Πανορμίτου, καθώς καί γιά τήν παραγγελία εἰκόνων καί τόν τρόπο πληρωμῆς των.

Ἐπίσης ὁ ἐπιστολογράφος ἐνημερώνει τόν Ἡγούμενο γιά τή δωρεά ἀποστολή ἐκ μέρους του πρὸς τή Μονή τοῦ Πανορμίτου ποσότητος ρυζιοῦ (74 ὀκάδων), τό ὁποῖο προτείνει νά καταναλωθεῖ ἀπό τόν Ἡγούμενο καί τοὺς ἀδελφούς τῆς Μονῆς, ἀλλά νά δώσουν νά φάγουν καί οἱ πτωχοί καί οἱ ἔχοντες ἀνάγκη.

2) Κείμενο

[F1-111β]

«1/1850, Σεπτεμβρίου 22. 2/Πρωτόκολλον 3/ἀρ(ιθμός) 25,
4/Χρῆστος Γαβουνέλης 5/Ἐν Ῥόδῳ.
6/Τῷ Κυρίῳ Ἡγουμένῳ Ἱεροθέῳ (Φωτιάδῃ).
7/Εἰς Πανερμιώτην».

[F1-111α]

«1/Πανερμιώτη²³⁷, Ἅγιε Καθηγούμενε, Κύριε Ἱερόθεε, προσκυνῶ σας.

2/Τῇ 22. Σεπτεμβρίου 1850, Ῥόδος.

3/Καί μέ ἄλλο μου Γράμμα σᾶς ἔγραφα, μέσον Σύμης, μέσον τοῦ Κυρίου 4/Νικήτα Καρα-Κωστῇ καί σᾶς ἔλεγα τό φταίσιμό μου.

Τώρα 5/δέ σᾶς εἰδοποιῶ, ὅτι πρό ἡμερῶν ἐμέτρησα 6/κατά τήν διαταγήν σας πρὸς τόν ἐδῶ πατριώτην Κύριον Ἀντώνην Κωνστα7/ντίνου Μπογιαζῆ γρ(όσια) 300,00, τριακόσια, διά τοῦ Νικήτα [Καρα-Κωστῇ], Ζωγρά8/φου, διά τήν ἀξίαν τῆς εἰκόνας ἐμέτρησα 6, ἔξι, τά 9/ὁποῖα τοῦ στέλνω εἰς τήν χώραν καί τοῦ γράφω διά τήν 10/εἰκόνα, νά τήν ζωγραφίσῃ καλή καί ζωηρή²³⁸ καί 11/προσέτι σᾶς ἔστειλα διά τοῦ ἰδίου Ἐπιτρόπου καί θά σᾶς παραδώσῃ καί 12/εὐγεστον ρύζι ντεμισύ²³⁹ ὀκ(άδες) 77,00, νέτο²⁴⁰ ὀκ(άδες) 74, διά νά σᾶς τό 13/στείλῃ αὐτοῦ μέ τόν Μιχάλη Ἐλευθερίου Μοσκόβη 14/καί νά τό μεταχειρισθῇτε μέ ὑγιείαν²⁴¹, μαζί μέ τούς 15/συναδέλφους σας, καθώς καί εἰς τούς φτωχοῦς, νά δώσετε νά φάγουν.

16/Ἐμεῖς, πρῶτα ὁ Θεός, καί τά ὑπάρχοντα γρόσια, ἄν ἔχομε 17/ὑγιείαν, ἀναχωροῦμεν μέ τό βαπόρι τοῦ Γιάννη²⁴² 18/καί ἄν ἔχετε εὐχέρεια καί τήν εὐχαρίστηση, γράψετε μας δύο λόγια 19/τῆς περιόδου²⁴³.

Σᾶς προσκυνοῦμεν γονυκλινῶς καί ὅλους τοῦ 20/Μοναστηρίου.

[Σᾶς] χαιρετοῦμεν. Δοῦλος σας

21/Χρῆστος Γαβουνέλης».

237. Ὁ Πανομίτης συχνά ἀποκαλεῖται καί Πανερμιώτης ἢ Πανερμιώτης.

238. Νά τήν ζωγραφίσῃ καλή καί ζωηρή: προφανῶς ὁ παραγγέλων τήν εἰκόνα, μέ τό «καλή καί ζωηρή», ἐννοεῖ νά εἶναι καλῆς ποιότητος ἔργο καί νά ἔχει ζωντάνια.

239. Ντεμισύ: μαζί μέ τό ἀπόβαρο, μπρούτο.

240. Νέτο: καθαρό, ἀφοῦ ἀφαιρεθεῖ τό ἀπόβαρον, τό βάρος τοῦ περιέχοντος τό ρύζι, τό βάρος τῶν σάκκων ἢ τῶν δοχείων ὅπου εὐρίσκεται κατά τή μεταφορά.

241. Νά τό μεταχειρισθῇτε μέ ὑγιείαν: νά τό καταναλώσετε μέ ὑγεία. Βλ. τή σημερινή εὐχή: «καλοφάγωτο».

242. Μέ τό βαπόρι τοῦ Γιάννη: δέν ἀναγράφεται τό ἐπώνυμο τοῦ Πλοιάρχου Γιάννη, ὁ ὁποῖος φαίνεται νά ἦταν πολύ γνωστός σέ ὅλους τοὺς ἐμπλεκομένους καί δέν ἦταν ἀπαραίτητη ἡ ἀναγραφή τοῦ ἐπωνύμου αὐτοῦ.

243. Δύο λόγια τῆς περιόδου: λίγα λόγια ἐνημερωτικά, ἀναφορικά μέ θέματα τῆς ἐπικαιρότητας.

3) Παρατηρήσεις

1) Ὁ συντάκτης καί γραφέας τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς εἶχε τύχει πλημμελοῦς παιδείας, γι' αὐτό καί ἡ ἀνάγνωση αὐτῆς παρουσιάζει πολλές δυσκολίες. Ἐπίσης παρατηροῦνται πολλά ὀρθογραφικά καί συντακτικά σφάλματα.

2) Ὁ Χρῆστος Γαβουνέλης, ναυτικός τό ἐπάγγελμα, διατηρεῖ στενές σχέσεις μέ τή Μονή τοῦ Πανορμίτου καί ἔχει διάφορες δοσοληψίες μέ αὐτή. Παραγγέλλει εἰκόνες, ἐξοφλεῖ οἰκονομικές υποχρεώσεις του πρός τή Μονή καί στέλνει πρός αὐτή ὡς δῶρο ἐβδομήντα τέσσερεις (74) ὀκάδες²⁴⁴ ρύζι, εὐχόμενος νά καταναλωθεῖ μέ ὑγείαν, ἀπό τοὺς Πατέρες τῆς Μονῆς, ἀλλά κατά τήν κατανάλωση αὐτοῦ νά μὴ λησμονήσουν καί τοὺς πτωχοὺς καί ἐνδεεῖς.

3) Ὁ ἐπιστολογράφος Χρῆστος Γαβουνέλης πρόκειται κατά τό ἀμέσως προσεχές διάστημα νά ἀναχωρήσει μέ πλοῖο γιά ἐπαγγελματικό ταξίδι.

**XXXIII. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΚΑΡΠΑΘΟΥ ΚΑΙ
ΚΑΣΟΥ ΜΕΘΟΔΙΟΥ ΤΟΥ ΚΡΗΤΟΣ, ΠΡΟΣ ΤΟΝ
ΗΓΟΥΜΕΝΟΝ ΤΟΥ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΝ
ΙΕΡΟΘΕΟΝ (ΦΩΤΙΑΔΗ): 4-11-1850**

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης: F1-112α-β]

1) Περίληψη

Ὁ Μητροπολίτης, ἡ ὅπως αὐτοαποκαλεῖται «ὁ Πρόεδρος [τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως] Καρπάθου καί Κάσου» Μεθόδιος ὁ Κρῆς (1839-1865) στέλνει τήν ἐπιστολή αὐτή πρός τόν Ἡγούμενο τοῦ Πανορμίτου Ἀρχιμανδρίτη Ἱερόθεο (Φωτιάδη). Ἀρχικά ὁ Μητροπολίτης ἐκφράζει τίς εὐχαριστίες του πρός τόν Ἡγούμενο τοῦ Πανορμίτου γιά τὰ ἀποσταλέντα δῶρα –καφέ καί ζάχαρη– τὰ ὁποῖα ἀποδεικνύουν ὅτι δέν τόν ἐλησμόνησαν, ἀλλά τόν θυμοῦνται.

Ἀκολούθως ὁ Μητροπολίτης Καρπάθου καί Κάσου ἐκφράζει τή λύπη του, διότι, ἂν καί ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου κέκτηται ἓνα Μετόχιο στήν Κάρπαθο καί πορίζεται ἀπό αὐτό ἀρκετά εἰσοδήματα καί μέ βάση ὑπάρχον Καταστατικόν, ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου ὀφεί-

244. Ὀκάδες 74 = 134,68 χιλιόγραμμα ἢ κιλά.

λει νά καταβάλλει ἑτησίως ἑκατόν καί δέκα (110,00) γρόσια πρὸς τή Μητρόπολη Καρπάθου καί Κάσου, ὅμως ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου ἀρκεῖται στό νά στέλνει μόνον πενήντα καί πέντε (55,00) γρόσια, ἥτοι τό μισό τοῦ συμφωνηθέντος ποσοῦ καί κακῶς ποιοῦσα σφετερίζεται τό ὑπόλοιπο μισό καί μάλιστα λαμβανομένου ὑπόψη, ὅτι ἡ Μητρόπολη Καρπάθου καί Κάσου εἶναι πολύ πτωχή, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τήν Ἱερά Μονή τοῦ Πανορμίτου, ἡ ὁποία εὐημερεῖ, τοῦλάχιστον σύμφωνα μέ τήν κρίση τοῦ Μητροπολίτου Καρπάθου καί Κάσου Μεθοδίου τοῦ Κρητός.

Ἐπίσης ὑπάρχει συνήθεια ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου νά στέλνει κατά καιρούς διάφορα δῶρα πρὸς τή Μητρόπολη Καρπάθου καί Κάσου, ὅμως καί αὕτη ἡ πρακτική ἔχει τελευταία δυστυχῶς ἀτονίσει, παρά τό γεγονός ὅτι τά ἔχει ἀνάγκη.

Ὡς ἐκ τούτου ὁ Μητροπολίτης Καρπάθου ἐκτιμᾷ τά ἀποσταλέντα δῶρα, ἄν καί εἶναι εὐτελοῦς ἀξίας, ὅμως τά ἔχει ἀνάγκη καί προτείνει, ὅπως ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου εἶναι συνεπής καί στέλνει ἑτησίως πρὸς τόν Καρπάθου ἀκέραιο τό ποσόν τῶν συμφωνηθέντων 110,00 γροσίων καί διά τοῦ τρόπου αὐτοῦ οἱ ἀναμεταξύ των σχέσεις θά ἀποκατασταθοῦν πλήρως.

Ἐπίσης ὁ Μητροπολίτης Καρπάθου καί Κάσου Μεθόδιος ὁ Κρῆς, δέν παραλείπει νά ὑπογραμμίζει, ὅτι πρόσφατα χορήγησε τήν ἄδεια στή σύζυγο τοῦ Καπετάν Γιάννη, τό ἐπώνυμο τοῦ ὁποίου δέν ἀναφέρεται, οὔτε καί τό βαπτιστικό ὄνομα τῆς συζύγου αὐτοῦ, προκειμένου ἐκεῖνη νά ἔχει τή δυνατότητα νά περιοδεύσει στήν Κάρπαθο καί νά συγκεντρώσει εἰσφορές καί ἀφιερώματα, πρὸς χάριν τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου.

Ἀκόμη ἡ Μητρόπολη Καρπάθου καί Κάσου χορήγησε παρόμοια ἄδεια στόν Ἱεροδιάκονο τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Μακαρίου Ἰω. Μουθούνη, τοῦ Νισυρίου, μαθητή καί στενό συνεργάτη τοῦ Ἡγουμένου Ἀρχιμανδρίτου Ἱεροθέου Φωτιάδου, ὁ ὁποῖος Μακάριος περιόδευσε σέ ὁλόκληρη τήν Κάρπαθο καί συγκέντρωσε εἰσφορές γιά τή Μονή τοῦ Πανορμίτου.

Μάλιστα ὁ Ἱεροδιάκονος Μακάριος σχεδίαζε νά ἐπισκεφθεῖ γιά τόν αὐτό σκοπό καί τή γειτονική νῆσο Κάσο, ὅμως δέν προκύπτει ἀπό τά σωζόμενα ἔγγραφα τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, ἄν τελικά τό ἐπεχείρησε καί τό ἐπέτυχε.

2) *Κείμενο*

[F1-112β]

«1/Ἐπιστολή (Μητροπολίτου) Προέδρου 2/Καρπάθου καὶ 3/Κάσου.
4/1850, Νοεμβρίου) 4.

5/Τῷ Πανοσιολογιωτάτῳ Καθηγουμένῳ τοῦ Ἱεροῦ Μοναστηρίου
6/Πανορμίτου, Κυρίῳ Ἱεροθέῳ (Φωτιάδῃ).

Τέκνον ἐν Κ(υρίῳ) ἀγαπητόν, εὐ7/χετικῶς.

8/Εἰς Πανορμίτην».

[F1-112α]

«1/Πανοσιολογιώτατε Καθηγούμενε, Κύριε Ἱερόθεε, τήν Πανο-
σιολογιότητά σας πατρικῶς 2/ἐν Κ(υρίῳ) εὐχόμενος, ὑπερήδιστα
προσαγορεύομεν²⁴⁵.

Ἀσμένως ἐκομισάμεθα σήμερον 3/τό υἱόν σας Γράμμα, ἐξ οὗ
ἐπληροφορήθημεν τά τῆς ἀγαθῆς σας υἱείας καὶ ὑπερήσθη4/μεν²⁴⁶.
Ἐκομισάμεθα δέ τά ἐκ μέρους σας σταλέντα (δῶρα): δύο ὁκάδες
καφέ καὶ ζάχαριν καὶ εὐχαρι5/στοῦμεν, γιὰ τό ὅτι μᾶς ἔχετε εἰς τήν
ἐνθύμησίν σας καὶ ἐλυπήθημεν ὅμως, ἐπειδὴ καίτοι πρό6/κειται γιὰ
συνήθεια τοῦ Ἱεροῦ Μοναστηρίου σας (τοῦ Πανορμίτου), δέν τά
στέλνετε αὐτά (τακτικῶς).

7/Σᾶς ἀναγγέλομεν ὅτι, ἐπειδὴ τό Ἱερόν Μοναστήριον (τοῦ Πα-
νορμίτου) ἔχει ἐδῶ καὶ Μετόχιον καὶ κέρ8/δη ἱκανά καὶ πολυειδῶς
[ὠφελεῖται] καὶ [κείμενον] εἰς τήν κατὰ τήν πλέον [εὐφορον περι-
οχήν] τῆς Καρπάθου, ἐδίδοντο [ἐτησίως] – κατὰ τό Καταστα9/τι-
κόν – ἑκατόν δέκα (110,00) γρόσια, (δέν εἶναι κακόν νά ἐνθυμίζωμεν
εἰς τήν Πανοσιολογιότητά σας τοῦτο), ἄν καί 10/ἐπειδὴ [ὑμεῖς]
καλῶς τό ἡξεύρετε, ἡμεῖς ὅμως λαμβάνομεν (μόνον) πενήντα πέντε
(55,00) γρόσια κατ' ἔτος. 11/Ἐπὶ λέγω τά λοιπά νά μᾶς ἔρχονται
καὶ [προσέτι] δῶρα.

Τώρα λοιπόν, βλέποντες τήν εὐτέλειαν 12/τῶν σταλέντων (δῶ-
ρων), δικαίῳ τῷ λόγῳ, ἐπικράνθημεν, ἐπειδὴ λογιζόμεθα εὐτέλειαν

245. Ὑπερήδιστα προσαγορεύομεν: ἐκκλησιαστική φράση, ἡ ὁποία συνηθίζε-
ται καὶ σήμερα σέ ἐπίσημα ἐκκλησιαστικά ἔγγραφα, τά ὁποῖα ἀνταλλάσσουν με-
ταξύ των οἱ Προκαθήμενοι τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν.

246. Ὑπερήσθημεν: ἐχάρημεν ἰδιαιτέρως.

τό 13/πρᾶγμα, καίτοι ἔχομεν τούτων χρεῖαν, νά λάβωμεν τά τοιαῦτα οὔτοι, ἐκτός τῶν δοθέντων 14/ύμῖν πλουσίως, εἰς τό Ἱερόν Μοναστήριον (τοῦ Πανορμίτου).

Ὅθεν διά νά μὴν ἐπακολουθεῖ μεταξύ 15/ήμῶν παραπικρασμός²⁴⁷, ἀναπληρώσατε τά ἐλλείποντα (πενήντα πέντε [55,00] γρόσια) καί θέλετε ἔχει τό πρόθυμόν 16/μας.

Πρό καιροῦ ἐδώσαμεν τήν ἄδειαν εἰς τήν σύζυγον τοῦ Καπετάν Γιάννη ἀσμέ¹⁷/νω²⁴⁸, διά τήν περιφοράν τοῦ Μοναστηρίου²⁴⁹ καί περιφερόμενοι δεικνύουσι κοινῶς 18/τό Ἁγίον Λεῖψανον²⁵⁰. Εἴπομεν εἰς τόν Ἱεροδιάκονόν σας²⁵¹, νά ἔλθῃ, διά νά λάβῃ [ὀρισμένα ἀφιερῶ-

247. Παραπικρασμός, ὁ: πικρία, δυσaréσκεια. «Παραπικρασμός, ὁ»: Οὐσιαστικό ἀπό τό ρῆμα «παραπικραίνειν». Πρβλ. Ψαλμός 148 (94) [149 (95)], 8: «Μὴ σκληρύνῃτε τὰς καρδίας ὑμῶν ὡς ἐν τῷ παραπικρασμῷ». Ὁ Μητροπολίτης Καρπάθου καί Κάσου Μακάριος ὁ Κρῆς (1839-1865), φαίνεται νά εἶχε τύχει καλῆς παιδείας καί νά ἀνεγίνωσκε συχνά καί τήν Παλαιά Διαθήκη, ὥστε νά χρησιμοποιοῖ στίς ἐπιστολές του λέξεις καί φράσεις αὐτῆς.

248. Προκειμένου νά διενεργηθεῖ συλλογή χρημάτων καί ἄλλων ἀφιερωμάτων στήν Κάρπαθο καί γιά λογαριασμό τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Σύμης, ἀπαραίτητος προϋπόθεση ἦταν ἡ χορήγηση ἀδείας ἀπό τόν οἰκεῖο Ἐπίσκοπο ἢ Μητροπολίτη.

249. Συνηθίζετο ἐκπρόσωποι Ἱερῶν Μονῶν, συνήθως Μοναχοί, ἀλλά καί λαϊκοί, ἀφοῦ ἐλάμβαναν τήν ἄδεια τοῦ οἰκεῖου Ἀρχιερέως, νά περιφέρονται ἀπό χωριό σέ χωριό καί ἀπό οἰκία σέ οἰκία, φέροντες μαζί των, εἴτε τόν Τίμιο Σταυρό μέ μέρος Τιμίου Εὐλῶν, εἴτε Ἁγία Λεῖψανα, εἴτε τέλος εἰκόνες καί νά συγκεντρώνουν εἰσφορές, σέ χρήμα ἢ σέ διάφορα εἶδη καί γιά λογαριασμό τῆς οἰκείας Μονῆς.

250. Ἀποτελοῦσε συνηθισμένη πρακτική κατὰ τήν ἐποχή τῆς Τουρκοκρατίας, ἐκπρόσωποι διαφόρων Μονῶν, ἐφοδιασμένοι μέ σταυρούς, οἱ ὅποιοι περιεῖχαν Τίμιον Εὐλῶν, μέ Ἁγία Λεῖψανα καί θαυματουργές εἰκόνες, νά περιέρχονται διάφορες περιοχές καί νά συλλέγουν χρήματα καί ἄλλα ἀφιερώματα, γιά λογαριασμό τῶν Μονῶν των. Τό ἴδιο ἔκανε κατὰ καιρούς καί ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου Σύμης, προκειμένου νά μπορέσει νά ἀνταπεξέλθῃ στίς οἰκονομικές της ὑποχρεώσεις, οἱ ὁποῖες μεταξύ ἄλλων ἀπέβλεπαν καί στά ἐξῆς: στήν κάλυψη μέρους τῶν λειτουργικῶν της ἐξόδων, στήν ἐπισκευή καί συντήρηση τῶν οἰκοδομημάτων αὐτῆς, στήν ἐξόφληση παλαιῶν χρεῶν καί τήν πληρωμή φόρων, στή χρηματοδότηση τοῦ Ἀλληλοδιδασκτικοῦ Σχολείου τῆς Σύμης, στήν ἐκτέλεση κοινωνικοῦ καί φιλανθρωπικοῦ ἔργου κ.λπ.

251. Ἱεροδιάκονόν σας: Ἐπρόκειτο γιά τόν δραστήριο Ἱεροδιάκονο τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Μακάριο Ἰω. Μουθούνη, καταγόμενο ἀπό τή Νίσυρο, μαθητή καί ὑποτακτικό τοῦ Ἡγουμένου Ἱεροθέου Φωτιάδου, ὁ ὁποῖος ἐπισκέφθηκε τήν Κάρπαθο γιά συλλογή ἀφιερωμάτων καί σκόπευε νά ἐπισκεφθεῖ γιά τόν αὐτό σκοπό καί τή νήσο Κάσο.

ματα πρὸς τὴν Μονὴν τοῦ Πανορμίτου] καὶ αὐτός 19/παραμελήσας καὶ δὲν ἦλθεν, ὅθεν ἔμειναν εἰς ἡμᾶς.

Τὸν λογιώτατον αὐτάδελφόν σας 20/Κύρ Μιχαήλ (Φωτιάδης) εὐχόμεθα ὀλοφύχως καὶ ἀγαπῶμεν, σὺν τῷ Καθηγουμένῳ, ἐκ καρδίας.

21/Καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ Χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος, σὺν τῇ 22/παρ' ἡμῶν εὐχῇ καὶ εὐλογίᾳ, εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν.

1850, Νοεμβρίου 4.

23/† Ὁ Πρόεδρος Καρπάθου καὶ Κάσου, Μεθόδιος

24/καὶ ἐν Χ(ριστ)ῷ ὑμῶν εὐχέτης».

[Υ.Γ.]

25/Καιροῦ δραξάμενοι στείλετέ μας 26/κάμποσα ὀκταπόδια καὶ δέκα (10) ὀ27/κάδες ρύζι²⁵², γιὰ λογαριασμόν μας, 28/ἐπειδὴ σᾶς ἐδηλώσαμεν τὴν ἐδῶ με29/γάλην ἔλλειψιν παντός πράγματος²⁵³».

3) Παρατηρήσεις

1) Ὁ Κάρπαθος καὶ ἡ Κάσος εἶναι νησιά ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὄρεινά, μέ ἐδάφη πετρώδη, ξηρά καὶ ἄγονα. Τὰ εὐφορα ἐδάφη εἶναι ἐλάχιστα. Οἱ κάτοικοι παλαιότερα καὶ ἐν μέρει μέχρι καὶ σήμερα ἀσχολοῦνται κυρίως μέ τὴ γεωργία, τὴν κτηνοτροφία, τὴν ὑλοτομία, τὴ μελισσοκομία, τὴν ἀλιεία, τὰ ταξίδια κ.λπ.

2) Ὁ Μητρόπολη τῆς Καρπάθου καὶ Κάσου ἦταν πολὺ πτωχὴ καὶ οἱ ἐκάστοτε Μητροπολίτες αὐτῆς ἀντιμετώπιζαν τεράστιες οἰκονομικὲς δυσκολίες, ἀφ' ἐνός μὲν γιὰ νά μπορέσουν νά ἐπιβιώσουν οἱ ἴδιοι, ἀφ' ἐτέρου δὲ γιὰ νά πληρώσουν στό Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὴν ἐτήσια εἰσφορά, πού ὀφείλαν νά καταβάλλουν.

3) Πολλοὶ ὑποψήφιοι Ἀρχιερεῖς ἠρνοῦντο νά χειροτονηθοῦν ὡς Μητροπολίτες Καρπάθου καὶ Κάσου, ἐνῶ ἄλλοι ὑπέβαλλαν τίς πα-

252. Δέκα ὀκάδες ρύζι: 1 ὀκά = 1282 γραμμάρια καὶ 10 ὀκάδες = 12,82 χιλιόγραμμα ἢ κιλά.

253. Ὁ Ἐπίσκοπος ἢ Πρόεδρος Καρπάθου καὶ Κάσου Μεθόδιος ὁ Κρῆς (1839-1865) περιγράφει μέ μελανά χρώματα τὴν ὅλη κατάσταση στὴν Κάρπαθο στά μέσα τοῦ 19ου αἰ. Ὑπάρχει ἔλλειψη σχεδόν τῶν πάντων καὶ γι' αὐτὸ παρακαλεῖ τὸν Ἡγούμενο τοῦ Πανορμίτου Ἀρχιμανδρίτη Ἱερόθεο Φωτιάδη, νά τοῦ σταλοῦν μερικά ὀκταπόδια καὶ δέκα ὀκάδες ρύζι.

ραιτήσεις των, ἀφοῦ χειροτονοῦντο καί ἐγκαθίσταντο στή Μητρόπολη, λόγω οἰκονομικῶν κυρίως προβλημάτων.

4) Ἐπίσης σέ ὀρισμένες περιπτώσεις τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο προέβη στήν καθαίρεση Μητροπολιτῶν τῆς Ἐπαρχίας αὐτῆς, ἐπειδή ἀδυνατοῦσαν νά συγκεντρώσουν τά προβλεπόμενα ποσά –ὀρισμένες χιλιάδες ἄσπρα²⁵⁴ ἐτησίως–, γιά τήν καταβολή τῆς ἐτήσιας χρηματικῆς εἰσφορᾶς στό Πατριαρχεῖο.

5) Τή δύσκολη ἀπό πλευρᾶς οἰκονομίας κατάσταση ἐπέτεινε τό γεγονός, ὅπως ἀναφέρουν σέ σχετικές ἀναφορές των οἱ ἐκάστοτε Μητροπολίτες Καρπάθου καί Κάσου, ὁ δύσκολος χαρακτήρας τῶν κατοίκων τῆς Καρπάθου καί ἡ ἀπειθεία των, ἔναντι τῆς Ἐκκλησίας καί τῶν Προϊσταμένων αὐτῆς.

6) Ὑστερα ἀπό πολλές δυσκολίες εὐρέθη ὁ Μεθόδιος, καταγόμενος ἀπό τήν Κρήτη, ὁ ὁποῖος ἐδέχθη νά τοποθετηθεῖ ὡς Μητροπολίτης Καρπάθου καί Κάσου καί ἐποίμανε θεοφιλῶς τή Μητρόπολη αὐτή κατά τήν περίοδο 1839-1865, ἥτοι ἐπὶ 26 συναπτά ἔτη²⁵⁵.

7) Στό τέλος τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς ἔχει τεθεῖ μεγαλοπρεπῶς ἡ ὑπογραφή τοῦ Ἀρχιερέως Καρπάθου καί Κάσου Μεθοδίου, ἡ ὁποία μιμεῖται τήν ὑπογραφή τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, τήν ὁποία συναντοῦμε στό τέλος τῶν πατριαρχικῶν σιγιλλίων καί λοιπῶν ἐπισήμων ἐγγράφων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας.

8) Ὁ Μεθόδιος ὁ Κρῆς (*Κρήτη, περίπου 1780, †Κάρπαθος 1865) ἐγεννήθη καί ἐμεγάλωσε στήν Κρήτη καί ἔτυχε καλῆς παιδείας, ὅπως

254. Γρόσιον ἢ γρόσι, τό: εὐρείας κυκλοφορίας νομισματική μονάδα στίς περιοχές τῆς Ὁθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, περίπου ἀντίστοιχο πρὸς τό σημερινό Εὐρώ ἢ τό Δολάριο τῶν Η.Π.Α. 1 γρόσι = 40 παράδες. 1 παράς = 3 ἄσπρα. 1 γρόσι = 120 ἄσπρα. Ζ. Τσιρπανλῆς, *Νίσυρος* 2018, σ. 1418.

255. Ἐνδεικτικά ἀναφέρονται οἱ Μητροπολίτες πού ὑπηρέτησαν στήν Κάρπαθο καί Κάσο πρὶν τόν Μακάριο τόν Κρήτα καί μετὰ ἀπὸ αὐτόν, ἥτοι: 1) Ἀνώνυμος: 1723-1730, ἴσως ὁ Νικηφόρος, 2) Μακάριος: 1755-1760, 3) Παῖσιος: 1760-1764, 4) Δανιὴλ Σιναΐτης: 1764-1780, 5) Παρθένιος: 1780-1821, 6) Νεόφυτος: 1822-1823, 7) Μεθόδιος ὁ Κρῆς: 1839-1865, 8) Νικηφόρος ὁ Κρῆς: 1865-1869, 9) Ἰγνάτιος: 1869-1875, 10) Γεράσιμος ὁ Βυζάντιος: 1875-1876, 11) Νεῖλος Σμυρνιατόπουλος: 1886-1887, 12) Σωφρόνιος, ὁ ἀπὸ Ἀγχιάλου: 1887-1897, 13) Ἀγαθάγγελος Ἀρχύτας, πρῶν Ἐρυθρῶν: 1897-1908. Τ. Ἀθ. Γριτσόπουλος, «Καρπάθου καί Κάσου Μητρόπολις», *ΘΗΕ*, τ. 7, Ἀθήναι 1965, σσ. 366-369.

φαίνεται από τήν αυτόγραφο ἐπιστολή του πρὸς τὸν Ἡγούμενο τοῦ Πανορμίτου Ἀρχιμανδρίτη Ἱεροθεο Φωτιάδη. Γνωρίζει καὶ γράφει ἄπταιστα τὰ ἑλληνικά καὶ φαίνεται ἐγκρατὴς τῆς παλαιᾶς Διαθήκης, λέξεις καὶ φράσεις τῆς ὁποίας χρησιμοποιεῖ στὴν ἐπιστολή του.

9) Ὁ Μεθόδιος ὁ Κρής ὑπῆρξε ἰσχυρὴ καὶ δυναμικὴ προσωπικότητα, ἂν καὶ πολλοὶ ὑποψήφιοι προέβαλλαν ἄρνηση στὴν πρόταση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, προκειμένου νὰ χειροτονηθοῦν Μητροπολίτες Καρπάθου καὶ Κάσου, ὁ Μεθόδιος ὅχι μόνον ἀπεδέχθη αὐτήν, ἀλλὰ καὶ κατόρθωσε νὰ παραμείνει στὴ Μητρόπολή του ἐπὶ περίπου 26 ἔτη (1839-1865), πιθανῶς μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ.

10) Ὁ Μητροπολίτης Καρπάθου καὶ Κάσου Μεθόδιος, ἂν καὶ συνήντησε μεγάλες δυσκολίες καὶ ἀντιμετώπισε πάμπολλα προβλήματα, ὅμως κατόρθωσε καὶ τακτοποίησε ἱκανοποιητικὰ τὰ οἰκονομικά τῆς Μητροπόλεως αὐτοῦ καὶ συνεργάσθηκε ἁρμονικὰ μέ τοὺς Χριστιανούς τῆς Μητροπόλεώς του, παραδοσιακά πιστοὺς μὲν καὶ συντηρητικούς, ἀλλὰ δύσκολους ὡς χαρακτηῖρες καὶ ἀπειθεῖς, ὅπως τοὺς χαρακτηρίζουν προκάτοχοι τοῦ Μεθοδίου σὲ ἐπίσημα ἔγγραφα των.

XXXIV. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΣΧΙΖΑ, ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΗΓΟΥΜΕΝΟΝ ΤΟΥ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΝ ΙΕΡΟΘΕΟΝ (ΦΩΤΙΑΔΗ): 15-11-1850

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης: F1-114α-β]

1) Περίληψη

Ὁ Νικόλαος Σχιζᾶς, μόνιμος κάτοικος Καλύμνου καὶ ἀναδεκτὸς τοῦ Ἡγουμένου τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Ἀρχιμανδρίτου Ἱεροθέου, γράφει πρὸς ἐκεῖνον καὶ μετὰ τὰ τυπικά, πού συνήθως καταλαμβάνουν τὴν ἀρχὴ τῆς ἐπιστολῆς, σύμφωνα μέ τὰ καθιερωμένα στὴν ἐπιστολογραφία τῆς τότε ἐποχῆς, τὸν εὐχαριστεῖ γιὰ τὴν ἀποστολή ὡς δώρου μίας ποσότητος βουτύρου, προφανῶς ἀπὸ τὴν παραγωγή τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου.

Στὴ συνέχεια ὁ ἀποστολέας ἀναφέρεται στοῦ κυρίως θέμα τῆς ἐπιστολῆς. Πρόκειται γιὰ συμφωνία συλλογῆς τοῦ ἐλαιοκάρπου ἀπὸ τὸν Μιχαὴλ Σχιζᾶ καὶ γιὰ λογαριασμό τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου.

Ἐπίσης γίνεται ἀναφορά στὴ μικρὴ Ἑλένη, ἡ ὁποία ἂν καὶ λόγω τῆς μικρῆς τῆς ἡλικίας δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει οὐσιαστικὴ συμμετοχή

στήν εργασία της συλλογής του ελαιοκάρπου, όμως δείχνει προθυμία προς τοῦτο. Ὅμως ἀπαιτεῖται καί ἡ οὐσιαστική συμμετοχή κατά τή διάρκεια τῶν ἐργασιῶν τῆς συλλογῆς ἑνός τοῦλάχιστον ἀτόμου, ἐκ τῶν ἐργαζομένων στή Μονή τοῦ Πανορμίτου.

Τέλος ὁ ἐπιστολογράφος γνωρίζει στόν Ἡγούμενο τοῦ Πανορμίτου, ὅτι ὁ κομιστής τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς μεταφέρει ἐπίσης μίαν ἀργυρῇ ζώνη, δωρεά μιᾶς Καλυμνίας πρὸς τή Μονή τοῦ Πανορμίτου.

2) Κείμενο

[F1-114β]

«1/Νικόλαος 2/Σχιζῆς ἐκ 3/Καλύμνου, 4/15. Νοεμβρ(ίου), 5/1850.

6/Τῷ Πανοσιωτάτῳ Ἀγίῳ Καθηγουμένῳ 7/Κυρίῳ Κ(υρί)ῳ Ἱεροθέῳ (Φωτιάδῃ).

8/Εἰς Πενεριμιώτην²⁵⁶».

[F1-114α]

«1/Πανοσιώτατε, Κύριε Ἱερόθεε, Ἡγούμενε τῆς ἐν 2/Σύμῃ Ἱεραῆς τοῦ Πανορμίτου (Μονῆς). Σᾶς προσκυνῶ.

3/Κάλυμνος, τῇ 15. Νοεμβρίου 1850.

4/Ἐπειτα δέ Σᾶς εἰδοποιῶ²⁵⁷, ὅτι ἔλαβον τό Γράμμα 5/Σας, τό ὁποῖον βεβαιῶσάν με περί τῆς υἱείας Σας²⁵⁸, μέ ἐ6/χαροποίησεν. Ἐλαβον καί τό ὁποῖον μοί ἐστείλατε βούτυρον 7/καί Σᾶς εὐχαριστῶ. Διά δέ τό περί συνάξεως λαδίου²⁵⁹, Σᾶς 8/πληροφορῶ, ὅτι μολονό-

256. Πανεριμιώτης, ὁ: ἀντί τοῦ συνήθους «Πανορμίτης».

257. Σᾶς εἰδοποιῶ: σᾶς γνωρίζω, σᾶς καθιστῶ γνωστό.

258. Παλαιότερα ἦταν σύνηθες οἱ ἐπιστολές νά ἀρχίζουν κατ' αὐτό τόν τρόπο, ἥτοι, νά ἐρωτοῦν σχετικά μέ τήν υἱεία τοῦ παραλήπτου καί νά ἀναφέρονται στήν υἱεία τοῦ ἀποστολέως.

259. Σύναξις λαδίου: ἐπρόκειτο γιά τή συλλογή τοῦ ελαιοκάρπου ἐλαιοδένδρων τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου. Ἡ συλλογή ἐγίνετο ὕστερα ἀπό σχετική συμφωνία μεταξύ τοῦ ιδιοκτῆτου τῶν ἐλαιοδένδρων καί τοῦ συλλογέως τοῦ ελαιοκάρπου. Ἀπό τό παραγώμενο ἐλαιόλαδο ὁ ιδιοκτῆτης ἐλάμβανε συνήθως τό 75% καί ὁ συλλογέας τό 25%. Σύμφωνα μέ τή λαϊκή ἔκφραση ἐπρόκειτο τότε γιά συμφωνία «ἀπό τέσσερα ἔνα», ἥτοι ὁ συλλογέας ἐλάμβανε ἀπό τά τέσσερα μερίδια τό ἕνα καί τά υπόλοιπα τρία ἐλάμβανε ὁ ιδιοκτῆτης. Σέ ἄλλες περιπτώσεις ἡ συμφωνία μεταξύ ιδιοκτῆτου τῶν ἐλαιοδένδρων καί συλλογέως τοῦ ελαιοκάρπου προέβλεπε ἀπό τρία ἔνα, ἥτοι ὁ ιδιοκτῆτης ἐλάμβανε τά $\frac{2}{3}$ καί ὁ συλλογέας τό $\frac{1}{3}$ τοῦ παραγωμένου ἐλαιολάδου. Τό ἐλαιουργεῖο ἐλάμβανε καί ἐξακολουθεῖ νά

τι ἡ Ἑλένη τοῦ νά συνάξῃ εἶναι μικρά, 9/εἶχεν ὅμως τὴν προθυμίαν, ἀλλὰ χωρὶς ἐκεῖνον τῆς Μονῆς²⁶⁰, 10/δέν μοί συγχωρῆται²⁶¹.

Σᾶς στέλνω διὰ τοῦ κομιστοῦ (τῆς παρούσης μου ἐπιστολῆς) καὶ ἐν ζω11/νὰρι ἀργυροῦν, ἀφιερωθέν εἰς τὴν Μονή (τοῦ Πανορμίτου Σύμης) ὑπὸ μιᾶς γυναι12/κός Καλυμνίας.

13/Καὶ ἐν συντόμῳ, εἰμί ὁ πνευματικός υἱός Σας,

14/Νικόλαος Σχιζῆς».

λαμβάνει μέχρι σήμερα τό 10-12%. Εἶναι ἀξιοσημείωτο, ὅτι σήμερα στὴν ἐλληνική ὑπαιθρο καὶ εἰδικότερα στὴν Κρήτη, ὅπου ἓνα ἀπὸ κύρια παραγόμενα προϊόντα εἶναι τό ἐλαιόλαδο, «ὁ χρυσός τῆς Μεσογείου» ὅπως συνηθίζεται νά ἀποκαλεῖται, οἱ σχετικές πρὸς τὴ συλλογὴ τοῦ ἐλαιοκάρπου συμφωνίες προβλέπουν συνήθως τὰ ἐξῆς: τό ἥμισυ (50%) τοῦ παραγομένου ἐλαιολάδου νά λαμβάνει ὁ ἰδιοκτήτης τῶν ἐλαιοδένδρων, ὁ ὁποῖος εἶναι κατὰ κανόνα καὶ ὁ καλλιεργητής καὶ τό ἕτερο ἥμισυ νά λαμβάνει ὁ συλλογέας. Ἀξίζει νά ἀναφερθεῖ, ὅτι στὴν ἀρχαία Μεσοποταμία, στίς ἀρχές τῆς δεύτερης π.Χ. χιλιετίας, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ βασιλέως τῆς Βαβυλωνίας Χαμμουραμί (περίπου 1792-1750 π.Χ.) καὶ σύμφωνα μέ τίς διατάξεις τοῦ ὁμωνύμου Κώδικα, συνήθως ὁ ἰδιοκτήτης ἐλάμβανε, εἴτε τό $\frac{1}{2}$ εἴτε τὰ $\frac{2}{3}$ τοῦ παραγομένου προϊόντος καὶ ὁ καλλιεργητής καὶ συλλογέας αὐτοῦ τό $\frac{1}{2}$ ἢ τό $\frac{1}{3}$ αὐτοῦ. Κώδικας Χαμμουραμί, ἄρθρον 46: «Ἄν κάποιος κύριος ἀφήσῃ τό χωράφι του σέ ἓναν ἐνοικιαστή (νοικιάσῃ τό χωράφι του) γιὰ τό $\frac{1}{2}$ ἢ τό $\frac{1}{3}$, τότε ὁ ἐνοικιαστής καὶ ὁ ἰδιοκτήτης θά μοιρασθοῦν ἀναλογικά τό σιτάρι πού ἐβγαλε τό χωράφι». Π. Ροδάκης - Κ. Καλατζῆ, *Κώδικας Χαμμουραμί*, Ἀθήνα 1982, σ. 72. Ἐπίσης ἀπὸ τόν Κώδικα τοῦ Χαμμουραμί πληροφοροῦμεθα, ὅτι ὁ προβλεπόμενος νόμιμος τόκος στίς ἀρχές τῆς δεύτερης χιλιετηρίδας π.Χ. ἀνῆρχετο στό $\frac{1}{6}$ τοῦ δανειζομένου κεφαλαίου, ἥτοι περίπου 16,5-17%. (Βλ. Κώδικας Χαμμουραμί, ἄρθρον 18α. Π. Ροδάκης - Κ. Καλατζῆ, *Κώδικας Χαμμουραμί*, Ἀθήνα 1982, σ. 58). Μέ τὰ σημερινὰ δεδομένα, ὅπου οἱ Τράπεζες καὶ τὰ λοιπὰ Πιστωτικά Ἰδρύματα δέν παρέχουν κατὰ κανόνα τόκο στοὺς καταθέτες, αὐτός ὁ τόκος κρίνεται ὑπερβολικά ὑψηλός, ὅμως μέχρι πρό ὀλίγων ἐτῶν καὶ ἐξ αἰτίας τοῦ ὑπάρχοντος πληθωρισμοῦ, ὁ τόκος κυμαίνετο συνήθως στό 18%.

260. Ἀναφέρεται ὅτι ἡ μικρά Ἑλένη, πιθανῶς κόρη τοῦ Νικολάου Σχιζᾶ, εἶναι ὡς ἐκ τῆς ἡλικίας της ἀδύναμη γιὰ νά συμπαρασταθεῖ καὶ νά βοηθήσῃ στὴ συλλογὴ τοῦ ἐλαιοκάρπου, ὅμως ἔχει τὴ διάθεση καὶ δείχνει πρόθυμη πρὸς τοῦτο. Ὅμως πρὸς ἐπίτευξη καὶ ὀλοκλήρωση τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ, ἥτοι τῆς ἐπιτυχοῦς συλλογῆς τοῦ ἐλαιοκάρπου, εἶναι ἀπαραίτητη καὶ ἡ σύμπραξη κάποιου ἀπὸ τοὺς ἐργαζομένους στὴ Μονή τοῦ Πανορμίτου.

261. Δέν μοί συγχωρῆται: δέν εἶναι δυνατόν νά συλληχθεῖ ὁ ἐλαιόκαρπος, δέν ἐπαρκοῦν οἱ δυνάμεις μου, ἀναφέρει ὁ Νικόλαος Σχιζᾶς στὸν Ἡγούμενο τοῦ Πανορμίτου Ἀρχιμανδρίτη Ἱερόθεο καὶ ἀνάδοχό του.

3. Παρατηρήσεις

1) Ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου εἶχε στήν ιδιοκτησία της διάφορα ἀγροκτήματα, προερχόμενα εἴτε ἀπό ἀγορές, εἴτε ἀπό δωρεές ιδιωτῶν σέ αὐτήν, σέ ὀρισμένα ἀπό τά ὁποῖα ὑπῆρχαν ἐλαιόδενδρα, τά ὁποῖα παρήγαγαν ἱκανοποιητική ποσότητα ἐλαιοκάρπου. Καί σήμερα παρὰ τή Μονή τοῦ Πανορμίτου ὑπάρχει ἐκτεταμένος ἐλαιώνας, τά ἐλαιόδενδρα τοῦ ὁποῖου καλλιεργοῦνται μέ ἐπιμέλεια καί δίδουν πλούσια ἐσοδεῖα ἐλαιολάδου.

2) Ἀποτελοῦσε μέλημα τῆς Μονῆς νά ἐξασφαλίσαι τόν τρόπο τῆς ἔγκαιρης καί ἀποτελεσματικῆς συλλογῆς τοῦ ἐλαιοκάρπου. Τό παραγώμενο ἐλαιολάδο χρησιμοποιοῖτο, τόσο γιά τήν παρασκευή τοῦ φαγητοῦ, ὅσο καί διά τό ἄναμμα τῶν κανδηλῶν τοῦ Καθολικοῦ τῆς Μονῆς καί τῶν διαφόρων παρεκκλησίων αὐτῆς.

3) Ἡ ὀρεινή, πετρώδης, ἄνυδρος καί ἄγονος ὡς ἐπὶ τό πλεῖστον νῆσος Κάλυμνος, οἱ κάτοικοι τῆς ὁποίας ἡσχολοῦντο κυρίως μέ τή θάλασσα καί εἰδικότερα μέ τή σπογγαλιεία, διέθετε ἀρκετό ἐργατικό δυναμικό, τό ὁποῖο μπορούσε νά χρησιμοποιήσει ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου γιά τή συλλογή τοῦ ἐλαιοκάρπου.

4) Ὁ Ἡγούμενος τοῦ Πανορμίτου Ἀρχιμανδρίτης Ἱερόθεος διατηροῦσε φιλικές σχέσεις καί μέ πολλούς Καλυμνίους καί μάλιστα εἶχε ἀναδεχθεῖ ἐκ τῆς κολυμβήθρας τοῦ βαπτίσματος ἓνα παιδί, τόν Νικόλαο Σχιζᾶ, ἀποστολέα τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς. Ὁ ἐνήλικος πλέον ἀναδεκτός τοῦ Ἡγουμένου, ὁ Νικόλαος Σχιζᾶς, ἀναλαμβάνει τή συλλογή τοῦ ἐλαιοκάρπου τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, ζητεῖ ὅμως νά ἔχει καί τή βοήθεια τοῦλάχιστον ἑνός ἐργάτου τῆς Μονῆς αὐτῆς.

5) Ἡ συλλογή τοῦ ἐλαιοκάρπου καί ἡ παραγωγή τοῦ ἐλαιολάδου γίνεται γιά λογαριασμό τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, ὅμως εἶναι αὐτονόητο, ὅτι ὁ συλλογέας Νικόλαος Σχιζᾶς θά λάβει ἓνα ποσοστό, ὅπως προβλέπεται ἀπό τή γενόμενη συμφωνία μεταξύ τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου καί τοῦ ἰδίου –πιθανῶς τό $\frac{1}{4}$ ἀπό τό παραχθησόμενο ἐλαιολάδο–, ἔναντι τῆς προσφερομένης ἐργασίας του.

**XXXV. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ ΜΕΛΕΤΙΟΥ, ΠΡΟΣ ΤΟΝ
ΗΓΟΥΜΕΝΟΝ ΤΟΥ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΝ
ΙΕΡΟΘΕΟΝ (ΦΩΤΙΑΔΗ): 14-12-1850**

[Αρχείο Μονής Πανορμίτου Σύμης: F1-113α-β]

1) Περίληψη

Ὁ Ἱερομόναχος Μελέτιος, ἀδελφός τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Σύμης, εὐρίσκεται στήν Ἀλεξάνδρεια τῆς Αἰγύπτου, ἀπό ὅπου γράφει πρὸς τὸν Γέροντά του καὶ Ἡγούμενο τοῦ Πανορμίτου Ἀρχιμανδρίτη Ἱεροθέο (Φωτιάδης) καὶ τὸν ἐνημερώνει γιὰ διάφορα θέματα, σχετικά μέ ἐκεῖνον καὶ τῇ Μονῇ τῆς μετανοίας του.

Μεταξὺ ἄλλων κάνει λόγο γιὰ παραγγελία ἐκ μέρους τοῦ Κυρίου Φώκιαλη εἰκόνας τῶν Ἀγίων Ἀναργύρων, γιὰ τὴν ἀποστολὴ ὀρισμένων πραγμάτων πρὸς τὸν Ἡγούμενο Ἱεροθέο καὶ τὸν παρακαλεῖ νὰ τὸν βεβαιώσει γιὰ τὴν παραλαβὴ των καὶ ἐρωτᾷ, ἐάν χρειάζεται ψάθες στῇ Μονῇ τοῦ Πανορμίτου καὶ ἐάν ναί, πόσες καὶ σέ τί μέγεθος.

Ἡ ἐπιστολὴ κατακλείεται μέ εὐχές καὶ ἀσπασμούς, τόσον πρὸς τὸν ἀδελφὸ τοῦ Ἡγουμένου Ἱεροθέου Μιχαὴλ Φωτιάδης, ὅσον καὶ πρὸς τοὺς Πατέρες καὶ ἀδελφούς τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου καὶ πρὸς ἅπαντες τοὺς εὐρισκομένους σέ αὐτήν.

2) Κείμενο

[F1-113β]

«1/Μελέτιος Ἱερο2/μόναχος, 3/[Ἀλεξάνδρεια Αἰγύπτου]²⁶², 1850, Δεκεμβρ(ίου) 14.

262. Ὁ Ἱερομόναχος Μελέτιος, ἀδελφός τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, γιὰ ἱκανὸ χρονικὸ διάστημα εὐρίσκετο προηγουμένως στὴ Ρόδο γιὰ λόγους ὑγείας καὶ στὴ συνέχεια μετοίκησε στὴν Ἀλεξάνδρεια τῆς Αἰγύπτου. Δέν ἀναφέρονται, οὔτε οἱ λόγοι τῆς ἀσθενείας του, οὔτε τῆς μετεγκαταστάσεώς του στὴν Αἴγυπτο. Θά μπορούσαμε νὰ εἰκάσουμε, ὅτι πιθανῶς ἔπασχε ἀπὸ φυματιώση –ἀσθένεια, ἡ ὁποία ἀποτελοῦσε πραγματικὴ μάστιγα γιὰ τοὺς ἀνθρώπους τῆς τότε ἐποχῆς– καὶ οἱ θεράποντες Ἱατροὶ αὐτοῦ τοῦ συνέστησαν, νὰ μετοικήσει στὴν Αἴγυπτο, λόγῳ τοῦ ξηροῦ κλίματος αὐτῆς. Σημειωτέον, ὅτι τόσον ἡ νόσος τῆς φυματιώσεως, ὅπως καὶ διάφορες ἄλλες λοιμώδεις νόσοι, πού ἐπὶ αἰῶνες καὶ χιλιετηρίδες ἀποτελοῦσαν πραγματικὲς μάστιγες γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα, μέ τὴν ἀνακάλυψη τῶν ἀντιβιοτικῶν φαρμάκων, ἐπιστεῦθη γιὰ ἓνα ὀρισμένο χρονικὸ διάστημα ὅτι νικῆθηκαν καὶ ὅτι

4/Τῷ Πανοσιολογιωτάτῳ Κυρίῳ, Κυρίῳ Ἱερο5/θέῳ καὶ Ἀγίῳ Κα-
θηγουμένῳ τῆς Ἱερᾶς 6/Μονῆς τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ τοῦ 7/Πα-
νοριώτου. 8/Εἰς τὴν Σύμην».

[F1-113α]

«1/Ἄγιε Γέροντα, προσκυνῶ σας!

2/Οὐδέν ἕτερον ἔχω νά σᾶς φανερώσω τά περί τῆς υἱείας μου
καί ἀκολούθως 3/σᾶς λέγω τά περί τοῦ ἀνθρώπου, ὅπου προλαβόν-
τος σᾶς ἔγραψα, ἐπειδὴ δέν τόν ἔστειλα 4/τότε διὰ κάποια ἀκόλου-
θα καί διὰ τοῦτο μένετε ἥσυχοι.

Καθώς ὅμως σᾶς ἔγραψα 5/ψα διὰ τὴν εἰκόνα τῶν Ἀγίων Ἀναργύ-
ρων τοῦ Κυρίου Φώκιαλη, παρακαλῶ νά 6/μὴ ἀμελήσητε. Πρὸς τού-
τοις σᾶς παρακαλῶ, νά μᾶς φανερώσητε καί διὰ τὴν 7/παραλαβὴν
τῶν ὅσων σᾶς ἔστειλα²⁶³, διὰ νά μένω ἥσυχος. Ὅμοίως γράψητέ μοι
8/καί διὰ τά ὅσα σᾶς ἔγραψα διὰ τὴν συνδρομήν, ἐάν εἶναι ἀρεστός
ὁ τρόπος, 9/ποῦ σᾶς ἔγραψα. Ἐάν σᾶς ἀναγκαιοῦν ψάθαις²⁶⁴, γρά-
ψητε τό μέγεθος καί πόσας 10/θέλετε. Παρακαλῶ τό ἐσώκλειστον
νά τό ἐγχειρήσητε, ὅπου ἀνήκει. 11/Τόν αὐτάδελφόν (σας) Κύριον
Μιχαήλον ἀδελφικῶς κατασπάζομαι ἐν Κυρίῳ.

ἤρχιζε μία νέα εὐοίωνος περίοδος γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Ὅμως μέ τὴν παρέλευση
τοῦ χρόνου διεπιστώθη ὅτι οἱ ἰοὶ καί τά μικρόβια προσαρμόσθηκαν καί δεικνύουν
ἀντίσταση κατὰ τὴν χρῆση τῶν φαρμάκων αὐτῶν, καί τοῦτο κυρίως ἐξ αἰτίας τῆς
υπερβολικῆς χρήσεως τῶν ἀντιβιοτικῶν καί ἔτσι ὀρισμένες νόσοι, ὅπως π.χ. ἡ φυ-
ματίωση, κατέστησαν καί ἀπὸ ἀπειλητικές γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα γενικῶς.

263. Ὁ Ἱερομόναχος Μελέτιος εὐρισκόμενος στήν Αἴγυπτο, ἐνθυμεῖται πάν-
τοτε τὴ Μονὴ τοῦ Πανοριμίτου καί ἀποστέλλει σέ αὐτὴν διάφορα πράγματα, τά
ὅποια, εἴτε προμηθεύεται ὁ ἴδιος, εἴτε προέρχονται ἀπὸ ἀφιερώματα καί προ-
σφορές τῶν ἐκεῖ διαβιούντων Ἑλλήνων Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν. Ὅπως γνωρί-
ζουμε, στὰ μέσα τοῦ 19ου αἰ. καί μέχρι περίπου τά μέσα τοῦ 20οῦ αἰ. στήν Αἴγυ-
πτο ζοῦν πολυάριθμοι Ἑλληνες Χριστιανοί, οἱ ὅποιοι εἶναι πολὺ δραστήριοι σέ
ὅλους τοὺς τομεῖς, οἰκονομικά εὐρωστοὶ καί ἀκμάζουν τά Γράμματα, οἱ Τέχνες
καί ὁ γενικὰ ὁ Πολιτισμός.

264. Ἐάν σᾶς ἀναγκαιοῦν ψάθαις: ἡ Αἴγυπτος, ὡς γνωστόν ἐξ αἰτίας τῶν νε-
ρῶν τοῦ Νείλου καί τῆς εὐφορίας τῶν γύρω ἀπὸ τίς ὄχθες τοῦ ποταμοῦ αὐτοῦ
περιοχῶν, ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα ἐφοδίαζε τόν κόσμον μέ γραφικὴ ὕλη, τόν πάπυ-
ρο, ἀλλὰ καί μέ ἄλλα προϊόντα, πού παράγονται ἀπὸ ὑδροχαρὴ φυτὰ, πού φύον-
ται σέ αὐτήν, ὅπως π.χ. καλάμια, ἀφράτο κ.λπ. Ἦταν φυσικὸ στήν Αἴγυπτο νά
κατεσκευάζοντο μεταξὺ ἄλλων καί ψάθες, οἱ ὁποῖες, ἀφ' ἐνός μὲν ἐκάλυπταν τίς
ἀνάγκες τῆς ἐσωτερικῆς ἀγορᾶς, ἀφ' ἑτέρου δέ ἐξάγονταν καί στοὶ ἐξωτερικῶ.

12/Ευχόμενος ἅπαντας τοὺς ἐν τῇ Μονῇ, τοὺς μὲν εὐχομαι, τοὺς δὲ ἀσπάζομαι.

14/Ἀλεξάνδρεια (Αἰγύπτου), 1850, Δεκεμβρίου 14.

15/Ὁ κατὰ πνεῦμα υἱός σας.

16/Μελέτιος Ἱερομόναχος, μένω».

3) Παρατηρήσεις

1) Ὁ Ἱερομόναχος Μελέτιος, ἀποστολέας τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς πρὸς τὸν Ἡγούμενο τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Ἀρχιμανδρίτη Ἱερόθεο Φωτιάδη, ἔχει στείλει ἰκανὸ ἀριθμὸ ἐπιστολῶν, εἴτε ἀπὸ τῆς Ρόδου, ὅπου ἔμεινε γιὰ ὀρισμένο διάστημα νοσηλευόμενος, εἴτε ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια τῆς Αἰγύπτου, ὅπου ἐγκατεστάθη ἀργότερα, πιθανῶς γιὰ λόγους ὑγείας.

2) Ὁ Μελέτιος συνήθως παραπονεῖται καὶ εἰδικότερα διὰ τὸν λόγο, ὅτι ὁ Ἡγούμενος Ἱερόθεος δέν εἶναι τακτικός καὶ συνεπής στὴν ἀλληλογραφία του καὶ δέν τοῦ ἀπαντᾷ στίς ἐπιστολές του. Ὁ Ἡγούμενος Ἱερόθεος εἶναι ἐκ τῶν πραγμάτων πολυάσχολος, ἀντιμετωπίζει καθημερινῶς πολλὰ καὶ διάφορα θέματα καὶ ἦταν φυσικὸ καὶ ἀναμενόμενο νὰ μὴν εἶναι συνεπής στὴν ἀλληλογραφία του.

3) Ὁ Μελέτιος στέλνει ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια διάφορα πράγματα στὴ Μονὴ τοῦ Πανορμίτου καὶ ζητεῖ ἐπιβεβαίωση τῆς παραλαβῆς των. Τό γεγονὸς αὐτὸ ἀνακαλεῖ στὴ μνήμη μας τὸ γνωστὸ ἀπόφθεγμα: «Οὐς οὐ θρέψει Κῶς, οὐδὲ Αἴγυπτος», δηλωτικὸ τῆς εὐφορίας καὶ τοῦ πλούτου τόσο τῆς Αἰγύπτου, ὅσο καὶ τῆς νήσου Κῶ.

XXXVI. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΠΑΠΑ-ΛΑΖΑΡΙΔΟΥ, ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΦΟΡΟΥΣ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΤΟΥ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ: 10-10-1862

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης: F4-198α-β]

1) Περίληψη

Ὁ Παναγιώτης Παπαῦ-Λαζαρίδης εἶναι μόνιμος κάτοικος τοῦ οἰκισμοῦ Λιβίσιον, κωμόπολη τῆς ΝΔ Μικρᾶς Ἀσίας καὶ σέ μικρὴ ἀπόσταση ἀπὸ τὴ Μάκρη. Ἐκεῖνος εἶναι πιθανῶς διορισμένος Ἐπίτροπος τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου στό Λιβίσι. Ἀπὸ ἐκεῖ ἀποστέλλει ἀπαντητικὴ ἐπιστολή πρὸς τοὺς Ἐφόρους τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, ἡ ὁποία ἀναφέρεται σέ θέματα σχετικὰ μέ αὐτήν.

Ειδικότερα ἡ Ἱερά Μονή τοῦ Πανορμίτου Σύμης τόν παρακαλεῖ, νά φροντίσει νά ἐξεύρει στή Μάκρη καί νά προμηθεύσει τή Μονή τοῦ Πανορμίτου μέ διάφορα «χονδρά ζῶα», ἥτοι: βόδια, ἄλογα, μουλάρια, γαϊδούρια κ.λπ., προφανῶς ἀπαραίτητα γιά τήν ἐκτέλεση διαφόρων ἐργασιῶν καί τή μεταφορά ἀνθρώπων καί ἀγαθῶν, πρὸς καί ἀπὸ τή Μονή τοῦ Πανορμίτου. Ἐκεῖνος ἀπαντᾷ, ὅτι στή Μάκρη ζῶα αὐτοῦ τοῦ εἴδους εἶναι σπάνια καί δυσεύρετα.

Ἐπίσης ὁ Παναγιώτης Παπᾶ-Λαζαρίδης κάνει λόγο γιά τό καῖκι τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, τό ὁποῖο ἐκτελεῖ τακτικά τή γραμμή: Σύμη-Μάκρη-Σύμη, μεταφέροντας ἀφ' ἑνός μὲν προσκυνητές καί λοιπούς ἐπιβάτες, ἀφ' ἑτέρου δέ διάφορα ἐμπορεύματα, τρόφιμα, ζῶα κ.λπ. Ἀκόμη ἐκεῖνος ζητεῖ νά τοῦ στείλουν ἀπὸ τή Μονή τοῦ Πανορμίτου στή Μάκρη δέκα (10) ὀκάδες κρασί κυπριώτικο, παλαιό, γιά νά τό κάνει «ιατρικόν διά λόγου του».

2) Κείμενο

[F4-198α]

«1/Πρὸς τοὺς Κυρίους Ἐφόρους [τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου. Εἰς Σύμην]

1862, Ὀκτωβρίου 10, Μάκρη.

2/Πρὸ ἡμερῶν ἔλαβον μίαν ἐπιστολὴν σας, ἥ ὁποία ἔλεγεν ὅτι 3/μέλλετε νά στείλετε τό καῖκιον τοῦ Μοναστηρίου (τοῦ Πανορμίτου) καί διά νά φρον4/τίσωμεν, διά [νά εὐρωμεν, διά λογαριασμόν τῆς Μονῆς] χοντρά (ζῶα)²⁶⁵.

[Σᾶς γνωρίζω] λοιπόν, ἀγαπητοί μας, ὅτι ἐδῶ κατὰ 5/τό παρόν χοντρά ζῶα εἶναι δυσεύρετα καί τό καῖκι νά ἔλθῃ 6/κατὰ τήν ἐορτήν²⁶⁶, ἐπειδὴ ἔχει καί προσκυνητάς, διά νά μπαρκαρι7/στοῦν καί σᾶς παρακαλῶ, νά μᾶς κάμετε τήν χάριν 8/μέ τό καῖκι, νά μᾶς στείλετε δέκα (10) ὀκ(άδες) κρασί κυπριώτικον 9/παλαιόν²⁶⁷, διότι μέ χρειάζεται διά λόγου μου, ὅπου θά τό κάμω 10/Ἱατρικόν.

11/Ταῦτα καί εἰς ἀπάντησιν.

265. Χοντρά ζῶα: ἐννοεῖ προφανῶς μεγάλα ζῶα, ὅπως: βόδια, ἄλογα, μουλάρια, γαϊδούρια κ.λπ.

266. Κατὰ τήν ἐορτήν: ἐννοεῖ τήν ἐτήσια ἐορτή καί πανήγυρη, ἥτοι τήν 8. Νοεμβρίου τοῦ ἔτους 1862.

267. Τό παλαιό, κόκκινο κρασί, τό ὁποῖο στήν Κρήτη ὀνομάζεται «Μαρουβᾶς,

12/Προσφέρετε τούς άσπασμούς μας εις τόν Κύριον Ίωάννην 13/Καλαφατάν και Νικόλαον Διακίδην και Ίωάννην Νικόλη, 14/όλοι τούς άσπάζονται. Ταϋτα και μένω.

15/Παναγιώτης Παπᾶ-Λαζαρίδης».

[F4-198β]

«1/Όκτωβρίου 15, 1862. 2/Από Λιβύσιον, 3/Παναγιώτης Παπᾶ-4/Λαζαρίδης».

3) Παρατηρήσεις

1) Όπως ἤδη ἔχει άναφερθεῖ, ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου διατηρεῖ ἐκτεταμένο και καλῶς ὀργανωμένο δίκτυο Έπιτρόπων, σχεδόν σέ ὅλες τίς περιοχές τῆς Όθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ὅπου κατοικοῦν Όρθόδοξοι Χριστιανοί.

2) Έπρόκειτο κατά κανόνα γιά πρόσωπα ικανά και δραστήρια, τά ὁποῖα σέ ἔθελοντική βάση και ἀμισθί, προσφέρουν τίς ὑπηρεσίες των πρὸς τή Μονή τοῦ Πανορμίτου. Τήν ἐκπροσωποῦν ἐπισήμως, διεκπεραιώνουν τίς πάσης φύσεως ὑποθέσεις αὐτῆς και συγκεντρώνουν ἀφιερώματα και προσφορές γιά λογαριασμό τῆς Μονῆς, τά ὁποῖα στή συνέχεια ἀποστέλλουν πρὸς αὐτήν και διά τοῦ τρόπου αὐτοῦ συμβάλλουν στήν εὐρυθμὴ λειτουργία της.

3) Ἡ οἰκονομική, πνευματική και πολιτιστική ἀκμή τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου ὀφείλετο μεταξύ ἄλλων και στήν ἄριστη ὀργάνωση και ἀποτελεσματική λειτουργία τοῦ συστήματος αὐτοῦ, ἥτοι τοῦ διορισμοῦ τῶν Έπιτρόπων τῆς Μονῆς, ἓνας τῶν ὁποίων ἦταν και ὁ Παναγιώτης Παπᾶ-Λαζαρίδης στό Λιβίσι.

4) Ό Παναγιώτης Παπᾶ-Λαζαρίδης παρακαλεῖται ἐκ μέρους τῶν Έπιτρόπων τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, ὅπως προβεῖ σέ ἔρευνα ἀγορᾶς στή Μάκρη και στή γύρω περιοχή, πρὸς ἐξεύρεση μεγάλων ζῶων, προκειμένου νά τά ἀγοράσει ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου. Έκεῖνος ἀπαντᾷ, ὅτι τέτοιου εἶδους ζῶα σπανίζουν και εἶναι δυσεύρετα.

ό», θεωρεῖται ὡς δυναμωτικό φάρμακο και συνιστᾶται σέ πολλές περιπτώσεις και σέ διάφορες ἀσθένειες.

**XXXVII. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΕΠΙΤΡΟΠΩΝ ΜΑΚΡΗΣ ΧΑΤΖΗ-
ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΥ ΧΑΤΖΗ-ΕΦΡΑΙΜ ΚΑΙ ΧΑΤΖΗ-ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ
ΔΑΪΝΟΓΛΟΥ, ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΗΓΟΥΜΕΝΟΝ ΤΟΥ
ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΝ ΜΑΚΑΡΙΟΝ Α΄: 5-03-1864**
[Αρχείο Μονής Πανορμίτου Σύμης F4-201α-γ]

1) Περίληψη

Οι δύο Ἐπίτροποι τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου στή Μάκρη, ἤτοι: ὁ Χατζῆ-Εὐστρατίου Χατζῆ-Ἐφραίμ καί ὁ Χατζῆ-Δημήτριος Εὐ. Δαῖνόγλου ἢ Δανιηλόγλου, στέλνουν τήν ἐπιστολή αὐτή πρὸς τόν Ἡγούμενο τοῦ Πανορμίτου Μακάριο Α΄ (1860-1866) καί τόν ἐνημερώνουν ἐπὶ ὀρισμένων θεμάτων σχετικῶν μέ τή Μονή αὐτή.

Ἐπίσης τοῦ γνωρίζουν, ὅτι ἔχουν συγκεντρώσει ἐξήντα καί πέντε (65) Ὀθωμανικές Λίρες, ἤτοι ἕξι καί ἡμισυ χιλιάδες (6.500) γρόσια, ἀπό δωρεές δύο Χριστιανῶν τῆς Μάκρης καί τά στέλνουν μέ τόν Πλοίαρχο Καπετάν Γεώργιο Γιανναρά Γκρόκα πρὸς τή Μονή τοῦ Πανορμίτου καί παρακαλοῦν τόν Ἡγούμενο αὐτῆς νά τοὺς γνωρίσει τήν παραλαβή αὐτῶν.

2) Κείμενο

[F4-201γ]

«1/Πρὸς τόν Πανοσιολογιώ2/τατον Κύριον Μακάριον,
Καθηγούμενον 3/τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Πανορμίτου.
4/Εἰς Σύμην».

[F4-201α]

«1/1864, Μαρτίου 5, Ἐν Μάκρη.

2/Τῷ Πανοσιολογιωτάτῳ Ἀγίῳ Καθηγουμένῳ 3/τῆς τοῦ Πανορμίτου (Ἱερᾶς) Μονῆς [Κυρίῳ Μακαρίῳ].

4/Εἰς Σύμην.

5/Ἡ εἰς τήν Ἡγουμενίαν ἐγκαθίδρυσίς σας, μᾶς ἔκαμε 6/νά λησμονήσωμεν τήν Ἱεράν Μονήν (τοῦ Πανορμίτου). Ἦταν καλόν, 7/νά ἐφθάνατε ἔτι ζώντων τῶν Μακαριστῶν Ἡ8/γουμένων [προκατόχων σας], ἵνα ζώσῃ τῇ φωνῇ μνησθῇτε τῶν ἀπαν9/ταχοῦ, τῶν σχέσιν ἐχόντων μέ τήν 10/Μονήν (τοῦ Πανορμίτου). Ἐάν αὐτομολῇτε, ὀρίστε φωνήν,

[F4-201α']

11/οἴκοθεν, μή καί ζητήσωμεν ἐκ τῶν προϊόντων τῆς Μονῆς (τοῦ Πανορμίτου). Μή ἀνησυχῆτε, ἀντί τῆς τιμῆς, 13/θά ζητήσωμεν μόνον εὐλογίαν.

14/Λάβετε ἤδη παρὰ τοῦ Πλοιάρχου Γεωργίου Γιανναρά 15/Γρόκα, - Ἀτταλείας, [ἐξήντα πέντε (65) Ὄθωμανικὰς Λίρας], λογαριαζομένης τῆς Ὄθωμανικῆς Λίρας πρὸς γρ(όσια) ἑκατόν (100).

16/[Λίρας]: 40 - Ἀφιέρωμα Ἰορδάνου

17/[Λίρας]: 25 - Ἀφιέρωμα Ἀλικαίου

18/[Σύνολον]: 65 (Ὄθωμανικαὶ Λίραι)

19/καί εἰδοποιήσετέ μας διὰ τὴν παραλαβήν.

Ταῦτα καὶ 20/ἀσπαζόμενοι τὴν δεξιάν σας,

Μένομεν, Δοῦλοι σας διὰ βίου:

21/X(ατζῆ) Στρατῆς X(ατζῆ) Ἐφραίμ

22/X(ατζῆ) Δημήτριος Εὐ. Δαϊνόγλου».

3) Παρατηρήσεις

1) Ὁ Ἡγούμενος τοῦ Πανορμίτου Ἀρχιμανδρίτης Ἱερόθεος (Ἰωάννης Φωτιάδης-Μαρκονῆς), ὕστερα ἀπὸ Ἡγουμενία εἴκοσι καὶ ἐνός (21) ἐτῶν (1839-1860) καὶ ἀφοῦ προσέφερε τεραστίας σημασίας ὑπηρεσίες σέ αὐτήν, ὑποβοηθούμενος καὶ ἀπὸ τὸν ἀδελφὸ τοῦ Μιχαήλ (Φωτιάδης-Μαρκονῆς), ἐκοιμήθη καὶ τὸν διεδέχθη ὁ Ἀρχιμανδρίτης Μακάριος Α' (1860-1866). Ὁ Μακάριος ἦταν ἄνθρωπος τῆς ἀσκήσεως καὶ τῆς ἡσυχίας καὶ ὕστερα ἀπὸ ἐξαετῆ Ἡγουμενία ὑπέβαλλε τὴν παραίτησή του καὶ μετέβη στό Ἅγιον Ὄρος, ὅπου καὶ ἐπέρασε τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του ἐν ἡρεμίᾳ καὶ ἡσυχίᾳ, πρᾶγμα πού θά ἦταν ἀδύνατον νά λάβει χώρα στή Μονή τοῦ Πανορμίτου, μέ τὴν ἔντονη δραστηριότητα πού τὴν χαρακτήριζε καὶ τὰ πολλὰ προβλήματα τὰ ὁποῖα ἀντιμετώπιζε.

2) Οἱ δύο Ἐπίτροποι τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου στή Μάκρη, πόλη τῆς ΝΔ Μικρᾶς Ἀσίας, οἱ: Χατζῆ-Εὐστρατίου Χατζῆ-Ἐφραίμ καὶ ὁ Χατζῆ-Δημήτριος Εὐ. Δαϊνόγλου ἢ Δανιηλόγλου στέλνουν τὴν ἐπιστολή αὐτή πρὸς τὸν Ἡγούμενο Μακάριο Α' καὶ τὸν ἐνημερώνουν σχετικὰ μέ θέματα, τὰ ὁποῖα ἀφοροῦσαν στή Μονή τοῦ Πανορμίτου. Εἶναι ἀξιοσημείωτο, ὅτι τοῦ γνωρίζουν, ὅτι δέν τοῦ ζητοῦν τίποτε

άλλο, –έννοείται ότι δέν ἔχουν οἰκονομικές ἀπαιτήσεις ἐκ μέρους τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, οἱ ὁποῖες θά μπορούσαν νά εἶχαν προκύψει ἀπό διάφορες συναλλαγές– ἐκτός ἀπό τήν εὐλογία του.

3) Ἐπίσης εἶναι ἀξιοπρόσεκτο, ὅτι δύο Χριστιανοί κάτοικοι τῆς Μάκρης προσφέρουν πρὸς τή Μονή τοῦ Πανορμίτου ὡς ἀφιέρωμα, συνολικά ἐξήντα καί πέντε (65) Ὀθωμανικές Λίρες, ἐκάστη τῶν ὁποίων ἀντιστοιχοῦσε πρὸς ἑκατό (100) γρόσια, ἥτοι σύνολο ἑξὶ καί ἡμισυ χιλιάδες (6.500,00) γρόσια, ποσόν σημαντικό γιά τήν ἐποχή αὐτή καί μάλιστα λαμβανομένου ὑπόψη, ὅτι τότε ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου, ὅπως συνάγεται ἀπό τὰ ὑπάρχοντα ἔγγραφα, ἀντιμετώπιζε σοβαρά οἰκονομικά προβλήματα.

4) Ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου Σύμης ἀνέκαθεν καί ἡ παράδοση αὐτῇ συνεχίζεται μέχρι σήμερα, ἐγένετο ἀποδέκτρια δωρεῶν καί ἀφιερωμάτων ἀκινήτων καί κινητῶν περιουσιακῶν στοιχείων καί διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ ἐπετύγχανε νά καλύπτει τὰ λειτουργικά της ἔξοδα, νά συντηρεῖ καί νά ἀνακαινίζει τὰ οἰκοδομήματά της, νά προσφέρει ἱκανά χρηματικά ποσά γιά τή λειτουργία τοῦ Ἀλληλοδιδακτικοῦ Σχολείου Σύμης καί νά ἐκτελεῖ κοινωνικό καί φιλανθρωπικό ἔργο.

XXXVIII. ΕΓΓΡΑΦΟΝ ΤΟΥ ΥΓΕΙΟΝΟΜΕΙΟΥ ΡΟΔΟΥ, ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΗΓΟΥΜΕΝΟΝ ΤΟΥ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΝ ΜΑΚΑΡΙΟΝ Α΄: 23-10-1864

[Ἀρχεῖο Μονή Πανορμίτου Σύμης: F4-202α]

1) Περίληψη

Ὁ Ἡγούμενος τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Ἀρχιμανδρίτης Μακάριος Α΄ (1860-1866) ἀποστέλλει ἐπιστολή πρὸς τό Ὑγειονομεῖο τῆς Ρόδου, ἀπό τό ὁποῖο ζητεῖ ὁδηγίες, σχετικά μέ τὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα θά πρέπει νά λαμβάνει ἡ Μονή, ἀναφορικά μέ τὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα προσορμίζονται στό λιμάνι τοῦ Πανορμίτου καί τοὺς προσκυνητές πού τήν ἐπισκέπτονται, προκειμένου νά ἀποφευχθεῖ ἡ μετάδοση λοιμωδῶν νοσημάτων καί νά ἀποφευχθεῖ ἡ διάδοση ἐπιδημιῶν.

Τό Ὑγειονομεῖο Ρόδου ἀπαντᾷ στή Μονή τοῦ Πανορμίτου, παρέχοντας σχετικές ὁδηγίες, προκειμένου νά ἐφαρμοσθοῦν οἱ προβλεπόμενοι κανόνες τοῦ Ὑγειονομείου, ἀναφορικά μέ τὰ πλοῖα πού ἔρχονται στόν λιμένα τοῦ Πανορμίτου καί τοὺς προσκυνητές καί ἄλλους, οἱ ὁποῖοι ἐπισκέπτονται τή Μονή τοῦ Πανορμίτου.

2) Κείμενο

«1/[Υγειονομείον Ῥόδου]. Ῥόδος, 23. Ὀκτωβρίου 1865.

2/Ὅσιν, Ἁγίε Καθηγούμενε [τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ Πανορμίτου Σύμης], Κύριε) Μακάριε.

3/Εἰς Πάνορμον.

4/Ἐγὼ ἀνά χειρας μου τὴν τιμίαν Σας [ἐπιστολήν], εἰς ἣν παρετήρησα, 5/νά ζητῆτε ὁδηγίας παρ' ἡμῶν, διὰ τὰ προερχόμενα πλοῖα 6/δι' αὐτοῦ²⁶⁸.

7/Εἰς ἀπάντησιν λοιπόν τῶν γραφομένων Σας, σᾶς εἰδοποιῶ, 8/ὅτι ἐπειδὴ καὶ εἰς τινὰ μέρη ἀκούονται εἰσέτι ἀσθῆ9/νειαί, διὰ τοῦτο σήμερον γράφομεν καὶ εἰς τὸν Ὑγειονό10/μον Σύμης, ὅπως παρευρεθῇ αὐτοῦ εἰς Πάνορμον καὶ ἐκ11/κτελέσῃ κατὰ τὴν τάξιν τὰ τοῦ Ὑγειονομείου, ὅσα πλοῖα 12/δηλαδὴ ἔρχονται μὲ καθαρὰς πιστοποιήσεις, ὑμεῖς θέλετε 13/τά παραδεχθῇ, ὅσα δὲ ἀκάθαρτα, δὲν θὰ τὰ παρα14/δέχεσθε, εἰ μὴ ἐκτός μόνον, ἐὰν ἔχουν ἀφιερώσεις 15/τινάς εἰς τὸν Ἁγίον καὶ θέλουν νὰ τὰς ἀφήσουν, 16/(τότε) δύναται νὰ τὰς ἀφήσουν, χωρὶς ὅμως νὰ ἐλευθερο17/κοινωνήσωσιν μὲ τὴν νῆσον (Σύμην).

Καὶ πρὸς περισσοτέραν 18/ἀσφάλειαν ἐνομίσαμεν καλόν, νὰ ἀποστείλωμεν τὸν 19/Κύριον Π(αῦλον) Σχινᾶν διὰ νὰ ἐκτελεσθῇ ἡ τάξις καλύ20/τερον καὶ ἐπειδὴ ἡ Ὅσιότης Σας θὰ ἔχετε τὸ πλῆθος 21/τοῦ λαοῦ, ἃς προσέχη τὸ χρέος τοῦ Ὑγειονομικοῦ Οἰκο22/νόμου Σύμης καὶ μετὰ τὴν ἐορτὴν πράττετε κατὰ τὴν 23/παλαιάν συνήθειαν καὶ πάλιν γράφετέ μας πρὸς γνώσιν μας. 24/Ἐν τοσούτῳ, Σᾶς προσκυνῶ.

25/Ὁ Διευθυντής

26/Zaîner».

[F4-202β]

«1/Τῷ Ὅσιωτάτῳ Ἡγουμένῳ 2/Ἀγίῳ, Κυρίῳ Κυρίῳ Μακαρίῳ κ.λπ. κ.λπ. 3/Εἰς Πάνορμον.

4/Ὁ Ὑγειονόμος. 5/Ἐν Ῥόδῳ, 6/1864, Ὀκτωβρίου 23».

[Στὸ τέλος τοῦ ἐγγράφου ἔχει τεθεῖ στρογγυλοῦ σχήματος σφραγίδα, φέρουσα ἐπιγραφή στὰ τουρκικὰ καὶ στὰ λατινικά: SANITARIO DI RODI].

268. Ἐπρόκειτο γιὰ τὰ πλοῖα, τὰ ὅποια κατέπλεαν στοῦ ἀσφαλὲς καὶ φιλόξενο λιμάνι τοῦ Πανορμίτου, μεταφέροντας ἀνθρώπους, ἐμπορεύματα κ.λπ.

3) Παρατηρήσεις

1) Στο ύπνηνομο καί ασφαλές λιμάνι τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου Σύμης κατέφθαναν καί ἐξακολουθοῦν νά καταφθάνουν μέχρι σήμερα σχεδόν καθημερινῶς διαφόρων τύπων καί μεγεθῶν πλοῖα, καΐκια, κότερα, βάρκες κ.λπ., μεταφέροντας προσκυνητές, ἀπλούς ἐπισκέπτες, ἐμπορεύματα, τρόφιμα κ.λπ.

2) Τότε, ὅπως ἐν μέρει καί σήμερα, προβλέπεται ἡ λήψη ὀρισμένων ὑγειονομικοῦ χαρακτήρα μέτρων, πρὸς ἀποφυγὴν διαδόσεως διαφόρων λοιμωδῶν νοσημάτων καί τὴν ἀποφυγὴν διαδόσεως ἐπιδημιῶν.

3) Ὁ Ἡγούμενος τοῦ Πανορμίτου Μακάριος Α΄ με ἐπιστολὴ τοῦ ζητεῖ σχετικές ὁδηγίες ἀπὸ τὸ Ὑγειονομεῖο τῆς Ρόδου καί ἐκεῖνο ἀπαντᾷ, παρέχοντας τίς σχετικές ὁδηγίες. Σημειωτέον, ὅτι τὸ ἔγγραφο τοῦ Ὑγειονομείου Ρόδου πρὸς τὴ Μονὴ τοῦ Πανορμίτου χαρακτηρίζεται ἀπὸ διακριτικότητα, εὐγένεια καί βαθύτατο σεβασμὸ πρὸς τὴ Μονὴ καί τὸν Ἡγούμενο αὐτῆς Ἀρχιμανδρίτη Μακάριο Α΄ (1860-1866).

4) Προφανῶς ὁ συντάκτης τοῦ ἐγγράφου αὐτοῦ γνώριζε μὲν ἑλληνικά, ὅμως δέν πρέπει νά εἶχε τὴν ἑλληνικὴ ὡς μητρικὴ γλῶσσα. Στὸ κείμενο παρατηροῦνται ἱκανά συντακτικά καί γραμματικά σφάλματα, πλὴν ὅμως τοῦτο εἶναι σαφές καί πλήρως κατανοητόν.

XXXIX. ΟΜΟΛΟΓΟΝ ΕΞΑΚΟΣΙΩΝ (600,00) ΓΡΟΣΙΩΝ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΙΩ. ΚΕΣΣΟΓΛΟΥ: 1-01-1866

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης: F4-203]

1) Περίληψη

Ὁ Βασίλειος Ἰω. Κεσσόγλου, τὸ ἐπάγγελμα Φαρμακοποιός²⁶⁹, ἔλαβε ἀπὸ τὸν Ἱερομόναχο καί Πνευματικὸ Ἡσαΐα²⁷⁰, προφανῶς ἀδελ-

269. Φαρμακοποιός: Δέν ἀναφέρεται ποῦ ἐξασκοῦσε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ Φαρμακοποιοῦ ὁ Βασίλειος Ἰω. Κεσσόγλου, φαίνεται ὅμως ὅτι πιθανῶς τὸ Φαρμακεῖον αὐτοῦ εὑρίσκετο στὴ Σύμη, ὅπου τὸν 19ο αἰ. λειτουργοῦσε καί Κοινοτικὸ φαρμακεῖο, τὸ ὁποῖο διατηρεῖται μέχρι σήμερα. Ἐπίσης δέν γνωρίζουμε, ἐάν ὁ Βασίλειος Ἰω. Κεσσόγλου εἶχε σπουδάσει Φαρμακοποιός σὲ Πανεπιστήμιο τοῦ ἐξωτερικοῦ ἢ στὸ Ἐθνικὸ καί Καποδιστριακὸ Πανεπιστήμιο τῶν Ἀθηνῶν ἢ ἀπλᾶ ἦταν ἐμπειρικός φαρμακοποιός, πού εἶχε μαθητεύσει πλησίον παλαιότερου ὁμοτέχνου αὐτοῦ.

270. Πνευματικός, ὁ: ὁ Ἐξομολόγος, ὁ ἔχων τὸ δικαίωμα νά ἐξομολογεῖ τούς πιστοὺς Χριστιανούς.

φό της Μονής του Πανορμίτου, τό ποσόν τῶν ἑξακοσίων (600,00) γροσίων τὰ ὅποια ὀφείλει νά ἐπιστρέψει ἐντός ἐξήντα (60) ἡμερῶν, χωρίς νά ἀναφέρεται ἡ ὑποχρέωση τοῦ δανεισθέντος πρὸς καταβολή σχετικοῦ τόκου.

2) *Κείμενο*

«1/Ἐλαβον διὰ χρεῖαν καὶ ἀνάγκην μου, ὁ ὑποφαινόμενος 2/Βασίλειος Ἰωάννου) Κεσσόγλου, Φαρμακοποιός, ἀπὸ τόν Ἅγιον 3/ Πνευματικόν Κύρ Ἡσαγίαν γρόσια ἑξακόσια, ν(ούμερο) 4/600,00, τὰ ὅποια θέλω πληρώσῃ εἰς διορίαν ἐξήκοντα (60) ἡμερῶν, 5/ἄνευ ἀντιλογίας καὶ προφάσεως καὶ εἰς ἐνδειξιν [γέγονεν τό παρόν].

6/Τῇ 1. Ἰανουαρίου 1866.

Βασίλειος Ἰωάννου) Κεσσόγλου.

[Στό τέλος τοῦ κειμένου ἔχει τεθεῖ στρογγύλη σφραγίδα, φέρουσα ἐπιγραφή στήν τουρκικὴ γλῶσσα].

[Φύλλο, verso]

«1/Ἰδίᾳ χειρὶ 2/τοῦ Βασιλάκη [Ἰωάννου Κεσσόγλου]. Ὁμολογί(α) 3/Γρόσι(α) 600. 4/Ἐκ τῆς μητρὸς του 5/Γρ(όσια) ἑκατόν, ν(ούμερο) 100.

6/Τῇ 25. Μαρτίου [1866]».

3) *Παρατηρήσεις*

1) Ὁ Βασίλειος Ἰω. Κεσσόγλου, Φαρμακοποιός, εὐρισκόμενος προφανῶς σὲ ἀνάγκη, κατέφυγε πρὸς τόν Ἱερομόναχο τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου καὶ Πνευματικὸ Ἡσαΐα καὶ δανείσθηκε ἀπὸ αὐτόν τό ποσόν τῶν ἑξακοσίων (600,00) γροσίων, ποσόν ὃχι εὐκαταφρόνητο γιὰ τὴν τότε ἐποχὴ καὶ ὀφείλει νά τό ἐπιστρέψει μετὰ τὴν παρέλευση ἐξήντα (60) ἡμερῶν.

2) Εἶναι ἀξιοσημείωτο, ὅτι δέν ἀναφέρεται ἡ ὑποχρέωση τοῦ δανειζομένου πρὸς καταβολὴ σχετικοῦ τόκου, πού θά μπορούσε νά θεωρηθεῖ, ὅτι συνεδέετο μέ συγγενικὴ ἢ φιλικὴ σχέση μέ τόν Ἱερομόναχο Ἡσαΐα καὶ ἐκεῖνος τοῦ ἔκανε ἀπλῶς μιὰ φιλικὴ ἐξυπηρέτηση, δανείζοντάς τον ἑξακόσια (600,00) γρόσια γιὰ δύο μῆνες καὶ μάλιστα ἄτοκα.

3) Στὰ μέσα τοῦ 19ου αἰ., ὅπως προκύπτει ἀπὸ ἄλλα ἔγγραφα τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, ὁ τόκος κυμαίνετο συνήθως ἀπὸ 10-

15% έως και 30-40%. Στην Κρήτη κατά τό β' μισό του 19ου και στις αρχές του 20ού αι. άπαντᾶ ένίοτε ή περίπτωση, συνήθως άπορες και πολύτεκνες οικογένειες, τών όποιών είχε τελειώσει τό έλαιόλαδο, νά αναγκάζονται νά δανείζονται έλαιόλαδο «τρικούρουπον», ήτοι έλάμβαναν τούς θερινούς μήνες δύο κουρούπια έλαιόλαδο και τό άμέσως έπόμενο φθινόπωρο, ύστερα από παρέλευση μόλις όλίγων μόνων μηνών, έπέστρεφαν στόν δανειστή των τρία κουρούπια έλαιόλαδο. Έπρόκειτο για δανεισμό μέ τόκο 50%, πού άποτελούσε πραγματική τοκογλυφία.

4) Είναι αξιοσημείωτο ότι στην αρχαία Μεσοποταμία και σύμφωνα μέ τόν Κώδικα του βασιλέως Χαμμουραπί (περίπου 1795-1750 π.Χ.), ό προβλεπόμενος νόμιμος τόκος ανήρχετο στό 1/6 του δανειζόμενου κεφαλαίου, ήτοι περίπου στό 16,5-17%²⁷¹.

5) Δέν αναφέρεται ό τόπος συντάξεως του Όμολόγου αυτού, πιθανότερο όμως φαίνεται τό Όμόλογο νά συνετάχθη στη Μονή του Πανορμίτου στη Σύμη. Ακόμη τίθεται τό εύλογο έρώτημα, κατά ποιον τρόπον ό Ίερομόναχος και Πνευματικός Ήσαΐας κατόρθωσε νά συγκεντρώσει τό ποσόν των εξακοσίων (600,00) γροσίων και μάλιστα σε μία έποχή, πού ή Μονή του Πανορμίτου άντιμετώπιζε μεγάλες οικονομικές δυσκολίες, σύμφωνα μέ τά διατηρούμενα στό Αρχείο αυτής έπίσημα έγγραφα.

XL. ΕΓΓΡΑΦΟΝ ΤΩΝ ΕΦΟΡΩΝ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΤΟΥ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ, ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΗΓΟΥΜΕΝΟΝ ΑΥΤΗΣ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΝ ΜΑΚΑΡΙΟΝ Α': 14-02-1866

[Αρχείο Μονής Πανορμίτου Σύμης: F4-204α-β]

1) Περίληψη

Οί Έφοροι της Μονής του Πανορμίτου άπευθύνουν τό παρόν έγγραφο προς τόν Ήγούμενο αυτής Αρχιμανδρίτη Μακάριο Α' και τόν ένημερώνουν μεταξύ άλλων και για τά έπόμενα θέματα, τά όποια άφορούν στη Μονή του Πανορμίτου, ήτοι:

(1) Τήν έκλογή νέας Έφορείας της Μονής του Πανορμίτου και τήν έγκρισή της από τήν Γραμματεία αυτής.

(2) Τήν παράδοση κηροϋ έκατόν και όγδοήκοντα τεσσάρων (184)

271. Π. Ροδάκης - Κ. Καλατζή, *Κώδικας Χαμμουραπί*, 1982, σ. 72.

οκάδων²⁷² ἐκ μέρους τῆς Γραμματείας τῆς Ἐφορείας πρὸς τοὺς Ἐφόρους.

(3) Τὴν παράδοση διαφόρων ἀφιερωμάτων καὶ εἰσφορῶν ἐκ μέρους τῆς Γραμματείας πρὸς τοὺς Ἐφόρους.

(4) Ἐπίσης τὴν παράδοση εἴκοσι καὶ πέντε (25) κοιλῶν σησαμιοῦ, τὸ ὁποῖον ἐπωλήθη καὶ εἰσέπραξαν 1.375,00 γρόσια γιὰ λογαριασμό τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου.

2) Κείμενο

[F4-204α]

«1/Ἀριθ(μός) [Πρωτοκόλλου] 1.

2/Τὴν 14. Φεβρουαρίου 1866.

3/Πρὸς τὸν Πανοσιώτατον Ἡγούμενον,

4/τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Πανόρμου, 5/Κύριον) Μακάριον.

6/Πανοσιώτατε!

7/Διὰ τοῦ παρόντος μας σᾶς προσφέρομεν τοὺς 8/προσκυνισμοὺς μας²⁷³ καὶ σᾶς εἰδοποιῶμεν, ὅτι κατὰ 9/τὴν ἡμέραν τῆς ἀφίξεως τοῦ Γραμματέως ἐξελέχθη καὶ 10/νέα Ἐφορεία [τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου] καὶ ὁ Γραμματεὺς ἀναγνωρίσας αὐτήν, μᾶς 11/παρέδωσε πέντε (5) σάκκους κηρόν, ὁ ὁποῖος ἐζύγισε νέτες ὀκ(άδες) 12/184 καὶ νέα ἀφιερώματα ὀκ(άδες) 14³/₄, τὸν ὁποῖον ἐπωλήσαμεν 13/πρὸς τὸν Ἀντώνιον Λαχανᾶν, πρὸς 28 γρ(όσια) τὴν ὁκάν, τὸ ὅλον γρ(όσια) 5.565, 14/μέ προθεσμίαν ἡμερῶν τεσσαράκοντα καὶ μιᾶς, δώσας προσέτι 15/καὶ ἐγγύησιν, νά μᾶς παραδίδει ὁ ἀνεψιὸς του Ἐμμανουήλ 16/Ἀθανασιάδης τὸ συναχθησόμενον ποσὸν τῆς ἐβδομάδος.

17/Τὸ δέ σησάμι, τὸ ὁποῖον ἦτο κοιλὰ 25, ἐδημοπρατήθη καὶ 18/ἐπωλήθη πρὸς τὸν Μερκούριον Κατσουράκην πρὸς 55 γρ(όσια) 19/τὸ κοιλόν τοῖς μετρητοῖς, ἦτοι γρ(όσια) 1.375, ἅτινα θέλομεν φρον20/τίσει νά συνάξωμεν καὶ νά μᾶς εἰδοποιήσητε, νά σᾶς τά ἀπο21/στείλωμεν.

22/Διατελοῦμεν, μέ τὸ ἀνῆκον σέβας.

1/Οἱ Ἐφόροι [τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου]

272. Ὅκά, ἢ: 1 ὁκά Κωνσταντινουπόλεως = 1282 γραμμάρια. Συνεπῶς 184 ὁκάδες = 235,88 κιλά ἢ χιλιόγραμμα.

273. Τοὺς προσκυνισμοὺς μας: προφανῶς θά ἦταν πλέον δόκιμο: «τὴν προσκύνησίν μας» ἢ «τοὺς ἀσπασμοὺς μας».

- 2/Γεώργιος Ἀντωνιάδης
- 3/Κ(ωνσταντῖνος) Κοντογιάννης
- 4/Γεώργιος Γαλάντης
- 5/Ἰω(άννης) Μ(ιχαήλ) Νικόλης
- 6/Ἰω(άννης) Χ(ατζῆ) - Μαυρικάκης».

[F4-204β]

«1/Πρός τόν Πανοσιώτατον Ἡγούμενον 2/τῆς Ἱ(ερᾶς) Μονῆς Πα-
νόρμου, Κύριον 3/Μακάριον.

4/Εἰς Πάνορμον Σύμης.

5/Ἐφόρων, 6/1866, Φεβρ(ουαρίου) 14».

3) Παρατηρήσεις

1) Ἀνέκαθεν ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου Σύμης καί αὐτό ἰσχύει μέ-
χρι καί σήμερα, παράλληλα μέ τήν ὑπαρξη τοῦ Ἡγουμένου, ὁ
ὁποῖος εἶναι καί ὁ νόμιμος ἐκπρόσωπος τῆς Μονῆς, ὁ ἔχων τήν
εὐθύνη γιά ὅλα ὅσα συμβαίνουν σέ αὐτήν καί ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος λαμ-
βάνει τίς τελικές ἀποφάσεις καί διευθύνει τή Μονή, τόσον πνευμα-
τικά, ὅσον καί διοικητικά, ὑπῆρχε καί ἐξακολουθεῖ νά ὑπάρχει ἡ
Ἐφορεία τῆς Μονῆς, ἀποτελούμενη ἀπό σοβαρά, εὐυπόληπτα καί
ὑπεύθυνα πρόσωπα ἐκ τῶν κατοίκων τῆς Σύμης. Κατά τό 1866 ἡ
Ἐφορεία ἀπετελεῖτο ἀπό πέντε πρόσωπα.

2) Ἡ Ἐφορεία ἐκλέγεται ἀπό τοὺς κατοίκους τῆς Σύμης ἡ διορί-
ζεται ἀπό τόν Μητροπολίτη τῆς Σύμης, μετά τήν ἱδρυση τῆς Ἱερᾶς
Μητροπόλεως Σύμης (2004) καί ἀποτελεῖ συμβουλευτικό ὄργανο
τοῦ Ἡγουμένου τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου. Σύμφωνα μέ τό περι-
εχόμενο τοῦ ἐγγράφου αὐτοῦ ὁ ἀριθμός τῶν Ἐφόρων τῆς Μονῆς
στίς ἀρχές τοῦ ἔτους 1866 ἀνῆρχετο σέ πέντε (5).

3) Τό γεγονός, ὅτι τό ἔτος 1866 ἐπωλήθησαν 25 κοιλά σησαμιοῦ,
ἥτοι 600 ὀκάδες, πού ἰσοῦνται πρὸς 769,20 κιλά ἢ χιλιόγραμμα καί
εἰσεπράχθη τό ποσόν τῶν 1375,00 γροσίων, σημαίνει ὅτι τότε 1 κιλό
ἢ χιλιόγραμμα σησάμι στοιχίζε περίπου δύο (2) γρόσια. Σήμερα 1
κιλό ἢ χιλιόγραμμα σησάμι στοιχίζει περίπου ὀκτώ (8) ἔως δέκα (10)
εὐρώ. Ἀπό αὐτό δυνάμεθα νά συμπεράνουμε, ὅτι ἡ ἀγοραστική ἀξία
τοῦ 1 γροσίου κατά τό ἔτος 1866 ἀντιστοιχεῖ περίπου πρὸς 4-5 ση-
μερινά εὐρώ.

4) Οἱ πλούσιες εἰσφορές καί τὰ ἀφιερώματα τῶν πιστῶν κατά τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰ. συνέβαλαν μεταξύ ἄλλων καί στά ἐξῆς: στό νά εἶναι σέ θέση ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου νά καλύπτει τὰ λειτουργικά της ἔξοδα, νά συντηρεῖ, νά ἐπισκευάζει καί νά ἐπεκτείνει τό ὅλον οἰκοδομικό αὐτῆς συγκρότημα, νά πληρώνει τούς φόρους πρός τήν Ὄθωμανική Διοίκηση, νά ἐξοφλεῖ παλαιότερα χρέη, νά χρηματοδοτεῖ τό Ἀλληλοδιδακτικό Σχολεῖο Σύμης, νά προσφέρει βοήθεια σέ οἰκογένειες καί πρόσωπα πού ἀντιμετώπιζαν μεγάλες οἰκονομικές δυσκολίες καί γενικά νά ἀσκεῖ τό φιланθρωπικό της ἔργο.

**ΧΛΙ. ΕΓΓΡΑΦΟΝ ΔΗΜΑΡΧΙΑΣ ΣΥΜΗΣ, ΠΡΟΣ ΤΟΝ
ΗΓΟΥΜΕΝΟΝ ΤΟΥ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΝ
ΝΙΚΑΝΔΡΟΝ ΦΙΛΑΔΕΛΦΟΝ: 6-05-1867**

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης: F4-207α]

1) Περίληψη

Ὁ Ἡγούμενος τοῦ Πανορμίτου Νίκανδρος Φιλάδελφος (1866-1872) μέ ἐπιστολή του πρός τή Δημαρχία τῆς Σύμης, ἀπό 11-04-1867, ἐγνώρισε σέ αὐτήν, ὅτι ἔγινε ἀποδέκτης ἐπιστολῆς τοῦ Μητροπολίτου Ρόδου Συνεσίου, ὅπως οἱ Σύμβουλοι τῆς Δημαρχίας καί οἱ Πρόκριτοι τῆς Σύμης συσκεφθοῦν καί συζητήσουν τό θέμα τῆς ἐπιχορηγήσεως τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ρόδου, ἡ ὁποία ἀντιμετώπιζε σοβαρά οἰκονομικά προβλήματα καί ὁ Ἡγούμενος τοῦ Πανορμίτου παρακαλοῦσε τή Δημαρχία Σύμης, ὅπως τύχει σχετικῆς ἀπαντήσεως ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ.

Ἡ Δημαρχία Σύμης, ἀφοῦ ἀνέγνωσε τήν ἐπιστολή αὐτή τοῦ Ἡγουμένου ἐνώπιον τῶν Συμβούλων καί τῶν Προκρίτων τῆς Σύμης, ἀπαντᾷ στόν Ἡγούμενο διά τοῦ παρόντος ἐγγράφου, ὅτι ἐάν ὁ Μητροπολίτης Ρόδου Συνέσιος ἐπιθυμεῖ νά συζητηθεῖ τό θέμα ἀπό τή Δημαρχία τῆς Σύμης, θά πρέπει νά στείλει ἔγγραφο ἀπ' εὐθείας πρός ἐκείνην καί ὄχι ἐμμέσως διά τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου καί τότε ἡ Δημαρχία Σύμης θά συζητήσῃ τό θέμα αὐτό καί θά λάβῃ σχετική ἀπόφαση.

Ἡ Δημαρχία τῆς Σύμης δράττεται τῆς εὐκαιρίας αὐτῆς καί ἐνημερώνει τόν Ἡγούμενο τοῦ Πανορμίτου, ἀναφορικά μέ τό ἐξῆς θέμα: οἱ ποιμένες τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου συνηθίζουν, νά ποτίζουν τὰ ποίμνιά των ἀπό τό νερό τῶν ὑδατοδεξαμενῶν τῆς Πανα-

γίας τῆς Στρατερῆς, τό ὁποῖο ὁμως προορίζεται γιά νά ἐξυπηρετοῦνται οἱ ἐκεῖ διαβιοῦντες ἄνθρωποι καί ὄχι τά ποιμένα. Ὅθεν προτρέπεται ὁ Ἡγούμενος τοῦ Πανορμίτου νά διατάξει τούς ποιμένες τῆς Μονῆς του, νά παύσουν νά ποτίζουν τά ζῶα των στίς δεξαμενές τῆς Παναγίας τῆς Στρατερῆς, ἀλλά νά τά ποτίζουν ἀπό τά νερά τῶν γιστερνῶν τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου.

2) Κείμενο

[Σύμη, 6. Μαΐου 1867]

[Ἀρχή ἐγγράφου]

«1/ΔΗΜΑΡΧΙΑ 2/ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΣΥΜΗΣ.

Πρός τόν Πανοσιώτατον Ἡγούμενον τῆς ἐν3/ταῦθα Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, Ν(ίκανδρον) Φιλάδελφον²⁷⁴.

[Εἰς Πάνορμον].

4/Πανοσιώτατε!

5/Ἐλάβομεν τήν ἀπό 11. παρελθόντος (μηνός) ἐπιστολήν σας²⁷⁵, δι' ἧς ἀ6/ναγγέλλετε ἡμῖν, ὅτι ἔχετε ἐπιστολήν παρά τῆς Α(ὐτοῦ) Π(ανιερότητος) τοῦ 7/Ἀρχιερέως Ἀγ(ίου) Ῥόδου²⁷⁶, ὅπως συνδιαλεχθῶμεν μετά τῶν Προ8/κρίτων τῆς νήσου, περί τῆς ἐπιχορηγήσεως τῆς Α(ὐτοῦ) Π(ανιερότητος), ἀξι9/οῦντες, ὅπως σᾶς ἀπαντήσωμεν περί τούτου.

10/Ἀναγνώσαντες ὅθεν αὐτήν ἐνώπιον τῶν Συμβούλων 11/καί Προκρίτων, σᾶς ἀπαντῶμεν διά τά ὑπόψιν σας, ὁ12/τι, ἂν ἡ Α(ὐτοῦ) Π(ανιερότης) ἔχη νά γράψῃ τι περί τοῦ ἀντικειμένου 13/τούτου πρὸς τήν Κοινότητα (τῆς Σύμης) ἅς τό κάμη ἀπ' εὐθείας 14/πρὸς αὐτήν.

15/Συγχρόνως δραττώμεθα τῆς εὐκαιρίας, ὅπως ἐπιστή16/σωμεν τήν προσοχήν σας ἐπὶ τῶν ποιμένων τῆς Ἱερᾶς Μονῆς (τοῦ Πανορμίτου), 17/οἵτινες, οὐ καλῶς ποιοῦντες, ποτίζουν τά ζῶα αὐτῶν ἐκ

274. Τόν Ἡγούμενο τοῦ Πανορμίτου Μακάριον Α' (1860-1866) διεδέχθη ὁ Ἀρχιμανδρίτης Νίκανδρος Φιλάδελφος (1866-1872). Γ. Πετρόπουλος, *Μονή Πανορμίτου* 2020, σ. 152-153.

275. 11-04-1867.

276. Μητροπολίτης Ρόδου κατά τήν περίοδο αὐτή ἦταν ὁ Συνέσιος (1865-1876), γνωστός καί ἀπό ἄλλα ἐγγραφα τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου καί τῆς Μονῆς τῆς Παναγίας Σπηλιανῆς Νισύρου. Χρ. Παπαχριστοδούλου, *Ιστορία Ρόδου* 1972, σ. 484.

(τῶν ὑδάτων) τῶν 18/γιστερνῶν²⁷⁷ τῆς (Παναγίας) Στρατερῆς²⁷⁸, ἅτινα εἶναι προορισμένα μόνον πρὸς κατάψυξιν τῶν ἐκεῖσε διαβιούντων (ἀνθρώπων). Βέβαιοι 20/ᾧθεν, ὅτι θέλετε διατάξῃ αὐτούς, νὰ μὴν πηγαίνωσι διόλου αὐτῶν, ἐνῶ διὰ τὰ παράπονα, ἅτινα μᾶς ἔκαμαν [ἐπιφυλασσόμεθα νὰ ἀπαντήσωμεν] 22/καὶ νὰ ποτίζουσι τοῦ λοιποῦ τὰ ζῶα εἰς τὰς τῆς 23/Μονῆς (τοῦ Πανορμίτου) γιστέρνας. Προσκυνοῦντες, (Μένομεν), μέ τὴν πρὸς ὑμᾶς ὑπόληψιν.

24/Τὴν 6. Μαΐου 1867.

25/Οἱ Δήμαρχοι:

26/Νικόλαος Διακίδης

27/Κ(ωνσταντῖνος) Οἰκονομίδης

28/Ὁ Γραμματεὺς: 29/Δημοσθένης Χαβιαρᾶς».

[Στὸ τέλος τοῦ ἐγγράφου αὐτοῦ ἔχει τεθεῖ κυκλικοῦ σχήματος σφραγίδα, ἡ ὁποία φέρει στὸ κέντρο αὐτῆς σταυρό καὶ περιμετρικά τὴν ἐπιγραφή: «† ΔΗΜΑΡΧΙΑ ΣΥΜΗΣ»].

3) Παρατηρήσεις

1) Ἡ Μονὴ τοῦ Πανορμίτου Σύμης καὶ ἡ Δημαρχία τῆς Σύμης ἀποτελοῦσαν στὰ μέσα τοῦ 19ου αἰ. τίς δύο ἀνώτερες Ἀρχές τῆς νήσου Σύμης καὶ ἐν μέρει αὐτὸ ἐξακολουθεῖ νὰ ἰσχύει μέχρι καὶ σήμερα.

2) Ὁ Ἡγούμενος τοῦ Πανορμίτου Ἀρχιμανδρίτης Νίκανδρος Φιλάδελφος ἔγινε ἀποδέκτης ἐπιστολῆς τοῦ Μητροπολίτου Συνεσίου, διὰ τῆς ὁποίας παρακαλεῖ νὰ συσχεφθῇ μετὰ τῶν προκρίτων τῆς Σύμης, προκειμένου νὰ συζητηθῇ τὸ θέμα τῆς ἐπιχορηγήσεως τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ρόδου, ἡ ὁποία εὕρισκετο σὲ δεινὴ οἰκονομικὴ κατάσταση, ἐκ μέρους τῶν κατοίκων τῆς Σύμης καὶ προφανῶς καὶ τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, ἡ ὁποία ἐπίσης ἀντιμετώπιζε οἰκονομικά προβλήματα.

3) Ἡ Δημαρχία τῆς Σύμης στέλνει τὸ ἐγγράφο αὐτὸ πρὸς τὴ Μονὴ τοῦ Πανορμίτου καὶ γνωρίζει σὲ αὐτήν, ὅτι ἐάν ὁ Μητροπολίτης Ρόδου Συνεσιος ἐπιθυμεῖ, ὅπως ἡ Δημαρχία Σύμης συζητήσῃ τὸ θέμα τῆς ἐπιχορηγήσεώς του, τότε ἂς γράψῃ ἀπευθείας πρὸς ἐκείνην καὶ ὄχι μέσω τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου.

277. Γιστέρνα, ἡ: λέξη λατινική: Cisterna, -ae = ὑδατοδεξαμενὴ, σήμερα ἀκούεται καὶ ὡς στέρνα. Ζ. Τσιρπανλῆς, *Νίσυρος* 2018, σ. 133, 947 καὶ 1417.

278. Ἰ. Βολανάκης, *Τοιχογραφημένοι ναοὶ Δωδεκανήσου Β'* 2014, σ. 126-127.

4) Ἡ Δημαρχία τῆς Σύμης δράττεται τῆς εὐκαιρίας αὐτῆς καί ἐκφράζει τὰ παράπονά της πρὸς τὴ Μονὴ τοῦ Πανορμίτου, ἐπειδὴ οἱ ποιμένες αὐτῆς συνηθίζουν νὰ ποτίζουν τὰ ποιμνιά των ἀπὸ τὸ νερό τῶν γιστερνῶν τῆς Παναγίας τῆς Στρατερῆς, τὸ ὁποῖο ὁμως προορίζεται γιὰ νὰ πίνουν οἱ ἐκεῖ διαβιοῦντες ἄνθρωποι καὶ ὄχι τὰ ζῶα.

5) Τέλος ἡ Δημαρχία τῆς Σύμης προτρέπει τὸν Ἡγούμενο τοῦ Πανορμίτου, νὰ διατάξει ἀμέσως τοὺς ποιμένες τῆς Μονῆς του, νὰ παύσουν νὰ ποτίζουν τὰ ζῶα των ἀπὸ τὰ νερά τῶν γιστερνῶν τῆς Παναγίας Στρατερῆς, καὶ πρὸς τὸν σκοπὸ αὐτόν νὰ χρησιμοποιοῦν τὰ νερά τῶν γιστερνῶν τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου.

6) Ἡ Σύμη, ὡς γνωστόν, εἶναι κατὰ τὸ μεγαλύτερο τμῆμα αὐτῆς ὀρεινὴ, ξηρὴ καὶ ἄγονος καὶ σχεδὸν στερεῖται φυσικῶν πηγῶν νεροῦ ἢ καὶ ἐὰν ὑπάρχουν λίγες πηγές, αὐτές παρέχουν μικρές ποσότητες νεροῦ. Ὡς ἐκ τούτου τὸ νερό ἦταν πάντοτε καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι μέχρι σήμερα πολύτιμο ἀγαθό, χωρὶς τὸ ὁποῖο δέν ὑπάρχει ζωή.

7) Οἱ κάτοικοι τῆς Σύμης, ὅπως καὶ πολλῶν ἄλλων νησιῶν τοῦ συμπλέγματος τῶν Νοτίων Σποράδων ἢ τῆς Δωδεκανήσου (Ἀγαθονήσι, Ἀρκεῖο, Κάλυμνος, Λειψοί, Μαράθι, Μεγίστη ἢ Καστελλόριζο, Νίσυρος, Πάτμος, Τήλος κ.ἄ.) ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ κατασκευάζουν φρέατα ἢ ὕδατοδεξαμενές, ὅπου συνέλεγαν τὰ ὄμβρια ὕδατα καὶ μετὰ αὐτὰ ἐξυπηρετοῦντο, τόσο οἱ ἴδιοι, ὅσο καὶ τὰ ζῶα των.

XLII. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΑΝΔΡΙΚΟΥ ΚΑΛΗΓΕΡΟΥ, ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΗΓΟΥΜΕΝΟΝ ΤΟΥ ΠΑΝΟΡΜΙΤΟΥ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΝ ΝΙΚΑΝΔΡΟΝ ΦΙΛΑΔΕΛΦΟΝ: 5-11-1869

[Ἀρχεῖο Μονῆς Πανορμίτου Σύμης: F4-205α]

1) Περίληψη

Ὁ Ἀνδρικός²⁷⁹ (Ἀνδρέας) Καλήγερος, εἶναι μόνιμος κάτοικος τῆς Ρόδου καὶ ἔχει ὀρισθεῖ ὡς Ἐπίτροπος τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, ἐκπροσωπώντας αὐτήν καὶ φροντίζοντας γιὰ τὴ διεκπεραίωση τῶν σχετικῶν πρὸς ἐκείνη ὑποθέσεων.

Μέ τὴν ἐπιστολὴ του αὐτὴ ἐνημερώνει τὸν Ἡγούμενο τοῦ Πανορμίτου Νίκανδρο Φιλάδελο (1866-1872) ἐπὶ σχετικῶν πρὸς τὴ Μονὴ τοῦ Πανορμίτου θεμάτων. Εἰδικότερα τοῦ ἀναφέρει, ὅτι ἤλθε

279. Ἀνδρικός, ὁ: ὑποκοριστικό τοῦ Ἀνδρέας.

στή Ρόδο ὁ Κώνστας Σανμάρκος καί τοῦ ἔφερε ἐπιστολή τοῦ Ἡγουμένου τοῦ Πανορμίτου.

Ὁ Ἀνδρῖκος Καλήγερὸς ἀπέστειλε τὴν ἐπιστολή αὐτὴ πρὸς τὸν Παρασκευᾶ στά Καλαβάρδα τῆς Ρόδου, ὅπου καί προορίζετο καί παρέδωσε διάφορα πράγματα στὸν Κώνστα Σανμάρκο, προκειμένου νὰ ἀποσταλοῦν στὴ συνέχεια στὴ Μονὴ τοῦ Πανορμίτου. Ἐπρόκειτο προφανῶς γιὰ εἰσφορές καί ἀφιερώματα πιστῶν τῆς Ρόδου πρὸς τὴ Μονὴ τοῦ Πανορμίτου. Τὰ πράγματα αὐτὰ ἦσαν τὰ ἑξῆς: α) σαράντα (40) κοιλά σιτάρι, β) τριάντα (30) ὀκάδες ἐλαιόλαδο, γ) ἑβδομήντα (70) ὀκάδες βαμβάκι καί δ) ὅσα ἀποκόμματα λαμπάδων εἶχε συγκεντρώσει.

2) Κείμενο

[F4-205β]

«1/Τῷ Πανοσιολογιωτάτῳ Καθηγουμένῳ τῆς Ἱερᾶς 2/Μονῆς τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ Πανορμιώτου 3/Κυρίῳ, Κυρίῳ Νικάνδρῳ Φιλαδέλφῳ, προσκυνῶ. 4/Εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Πανορμιώτου²⁸⁰.

5/Ἐπιστολὴ Ἀνδρῖκου 6/Καληγέρου²⁸¹, ἀπὸ 7/Ρόδον, 1869, 8/Νοεμβρίου 5».

[F4-205α]

«1/Διδάσκαλε, Σᾶς προσκυνῶ.

2/Ἐν Ῥόδῳ, τῇ Νοεμβρίου 5, 1869.

3/Ἦλθεν ὁ Κώνστας Σανμάρκος²⁸² καὶ ἔλαβα ἐπιστολὴν σας καὶ ἀμέσως τὸν ἔκα4/μα Γράμμα εἰς Καλαβάρδα, εἰς τὸν Παρασκευᾶ καὶ τὸν παρέδωσε τό πρᾶ5/γμα: σιτάρι κοιλά 40, λάδι ὀκάδες 30, βαμπάκιον ὀκάδες 70 καὶ 6/ὅσα κατακόμματα λαμπάδων²⁸³ εἶχεν

280. Μονῆς τοῦ Πανορμιώτου: ἐπίσης ἀπαντᾷ καὶ ὡς: τοῦ Πανερημιώτου, τοῦ Πανεριμιώτου, τοῦ Πανερμιώτου καὶ τοῦ Πανορμίτου.

281. Τό ἐπώνυμο «Καλήγερ» διατηρεῖται καὶ σήμερα στὴ Ρόδο.

282. Σανμάρκος: ἐπώνυμο βενετικῆς προελεύσεως, τό ὁποῖο διατηρεῖται καὶ σήμερα στὴ Λέρο. Ὡς γνωστόν, ὁ Ἅγιος Ἀπόστολος καὶ Εὐαγγελιστής Μάρκος ἦταν καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ὁ προστάτης τῆς Βενετίας. Τό σύμβολό του, ἓνας περρωτός λέων, κρατώντας ἀνοικτό κώδικα Εὐαγγελίου, ἀποτελοῦσε τό ἐπίσημο σύμβολο τῆς Βενετικῆς Δημοκρατίας καὶ ἀπεικονίζετο σχεδόν παντοῦ, ὅπως ἐπίσης καὶ ἐπὶ τῶν κυκλοφορούντων νομισμάτων.

283. Κατακόμματα λαμπάδων: πρόκειται γιὰ τὰ ἀποκαΐδια τῶν κεριῶν καὶ τῶν

συνηγμένα. Εἶχεν καὶ ἓν βόδιον²⁸⁴, τό ὁποῖ7/ον ἔβαλεν εἰς τό πλοῖον τοῦ Καπετάν Κώνστα καὶ ἔστειλε ἄνθρωπον καὶ 8/τό ἔφερεν καὶ τό ἐβάλαμεν εἰς τήν Γολέταν²⁸⁵. Ἡ Γολέτα ἡτοιμάστην καὶ ἀνα9/χωρεῖ σήμερον διά τό Μοναστήρι (τοῦ Πανορμίτου).

Τόν Εὐσέβιον σήμερον τόν χειροτόνησεν [ὁ Μητροπολίτης Ῥόδου Συνέσιος] 10/Ἱεροδιάκον(ον) καὶ μετὰ τὰς ἑορτάς [τῶν προσεχῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ νέου ἔτος 1870], θέλη τόν χειροτονήσει καὶ Ἱερομόναχον²⁸⁶.

11/Χρήματα πρὸς τό παρόν [ὁ Μητροπολίτης Συνέσιος] δέν μᾶς ἐζήτησεν, λέγοντάς μας, ὅτι νά τελειώσῃ καὶ 12/τὴν δευτέραν χειροτονίαν καὶ ἀκολουθῶς θά πληρωθῇ. Δέν γνωρίζω τί θά μᾶς 13/ζητήσῃ²⁸⁷.

Ἐβάλαμεν καὶ εἰς τήν Γολέταν, τῶν τριῶν χωρίων, ὅσα ἔδιναν (οἱ κάτοικοι αὐτῶν), ἤτοι: 14/Παστίδα, Μαριτσά καὶ Θολό: σιτάρη κοιλὰ τρία (3), κριθάρι κοιλόν ἓνα (1), λάδι 15/ὀκάδες δεκαἕξι (16). Σᾶς ἐσωκλείω καὶ τόν Κατάλογον τῶν ἐξ16/όδων, ὅσα ἀπὸ μέρους μου ἐπλήρωσα καὶ εἰδῆτε καὶ πόσα μένουν ἀκόμη 17/ἀνά χεῖρας μου,

λαμπάδων, τὰ ὅποια χρησιμοποιοῦνται καὶ πάλι ὡς πρώτη ὕλη, γιὰ τὴν κατασκευὴ νέων κεριῶν.

284. Βόδιον, τό: ἡ συνήθεια νά δωρίζονται ἀπὸ τοὺς πιστοὺς στὴ Μονὴ τοῦ Πανορμίτου βόδια ἢ ἀγελάδες συνεχίζεται, ἂν καὶ σπάνια, μέχρι καὶ σήμερα.

285. Γολέτα, ἡ: ἱστιοφόρο, τό ὁποῖο διαθέτει πρωραῖο καὶ κεντρῶο ἰστό καὶ πρωραῖα καὶ πρυμναῖα πανιά. Ζ. Τσιρπανλῆς, *Νίσυρος* 2018, σ. 338, 1193 καὶ 1417.

286. Ὁ κλῆρος τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας διακρίνεται σέ ἀνώτερο καὶ κατώτερο. Ὁ ἀνώτερος κλῆρος περιλαμβάνει τρεῖς βαθμούς, ἤτοι: Διάκονος, Πρεσβύτερος καὶ Ἐπίσκοπος. Ὅλα τὰ ἄλλα εἶναι τίτλοι. Ὁ κατώτερος κλῆρος περιλαμβάνει: τόν Ἀναγνώστη καὶ τόν Ὑποδιάκονο. Οἱ ἀπλοὶ Μοναχοὶ δέν εἶναι κληρικοί, μποροῦν ὅμως νά χειροτονηθοῦν Διάκονοι, Πρεσβύτεροι καὶ Ἐπίσκοποι. Οἱ Μοναχοὶ διακρίνονται σέ Μικρόσχημους καὶ σέ Μεγαλόσχημους.

287. Καλῶς ἐχόντων τῶν πραγμάτων κατὰ τὴ χειροτονία, ὁ χειροτονῶν Ἐπίσκοπος ἀπαγορεύεται νά ζητήσῃ καὶ νά λάβῃ ὁποιαδήποτε ἀμοιβή, διότι αὐτό θεωρεῖται «Σιμωνία» καὶ καταδικάζεται ἀπὸ τοὺς Κανόνες τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπειδὴ ὅμως παλαιότερα καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς Τουρκοκρατίας στὰ Δωδεκάνησα (1522-1912) ὁ κλῆρος δέν εἶχε μισθό, ἀλλὰ ἀνέμενε ἀπὸ τὰ λεγόμενα «τυχηρά», νά ἐξασφαλίσῃ κάποιο εἰσόδημα, πέραν ἀπὸ τὴν προσωπικὴ του, συνήθως σωματικὴ, ἐργασία, ἐπεκράτησε κατὰ τὴ χειροτονία ὁ χειροτονούμενος νά προσφέρει κάποια ἀμοιβὴ ἢ δῶρα σέ εἶδη ἢ τρόφιμα, στὸν χειροτονοῦντα αὐτόν Ἐπίσκοπον, χωρὶς αὐτό νά θεωρεῖται ἐπιλήψιμο ἢ Σιμωνία.

ἀπό τὰ ὀκτακόσια (800,00) γρόσια, ἀφοῦ ἀφαιρέσετε τὰ 534,40 τοῦ 18/ἐσωκλείστου Καταλόγου, μένουν ἀκόμη ἀνά χεῖρας μου γρόσια 265,20, τὰ ὅποια 19/κρατῶ διὰ τήν χειροτονίαν τοῦ Εὐσεβίου²⁸⁸.

Ἄν ἔλθῃ τό παμπόρι²⁸⁹, θά ἀπο20/φασίσω καί ἐγώ διὰ νά ἔλθω [εἰς τήν Μονήν τοῦ Πανορμίτου, διὰ] νά προσκυνήσω καί νά σᾶς εἰδῶ, εἰ δέ 21/μῇ δέν μπορέσω νά ἔλθω καί τύχει ἐμπόδιον, εὐχομαι νά πανηγυρίσητε τήν ἑορτήν²⁹⁰ 22/μέ ὑγείαν.

23/Σᾶς προσκυνῶ καί μένω ὁ Ὑμέτερος φίλος σας καί Ἐπίτροπος 24/τῆς Μονῆς (τοῦ Πανορμίτου) Ἀνδρίκος Καλήγερως».

3) Παρατηρήσεις

1) Ἦχει ἀναφερθεῖ ἐπανειλημμένως καί τονισθεῖ ὁ σπουδαῖος ρόλος τῶν Ἐπιτρόπων τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου σέ ὅλες σχεδόν τίς περιοχές τῆς Ὄθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ὅπου ζοῦσαν Ὁρθόδοξοι Χριστιανοί. Ἡ καλή ὀργάνωση καί ἀποτελεσματική λειτουργία τοῦ δικτύου τῶν Ἐπιτρόπων τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, ἀπετέλεσε γιά μεγάλο χρονικό διάστημα ἕναν ἀπό τούς κύριους παράγοντες, πού συνέβαλαν στήν οἰκονομική, καλλιτεχνική καί πολιτιστική ἀνάπτυξη τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου.

2) Ἀπό τὰ διάφορα πράγματα, τὰ ὅποια συγκέντρωσε ἀπό εἰσφορές τῶν πιστῶν τῆς Ρόδου ὁ Ἐπίτροπος τοῦ Πανορμίτου Ἀνδρέας Καλήγερως καί τὰ ἔστειλε στή συνέχεια στή Μονή στή Σύμη, συνάγεται ὅτι τότε οἱ ἀγροτικές καλλιέργειες στή Ρόδο ἡσκούντο συστηματικά καί ὁ πρωτογενῆς παράγοντας εὕρισκετο σέ μεγάλη ἀκμή. Παρήγοντο μεταξύ ἄλλων δημητριακά, ἐλαιόλαδο, βαμβάκι κ.λπ.

3) Οἱ ἀγροτικές καλλιέργειες στή Ρόδο συνεχίσθησαν μέχρι περιόδου τό 1960-1970, ὅποτε μέ τήν ἐμφάνιση καί τή ραγδαία ἐξέλιξη τοῦ τουρισμοῦ, οἱ κάτοικοι τῆς Ρόδου στήν πλειοψηφία των ἐστρά-

288. Εὐσέβιος: ἦταν ἀδελφός τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου. Δέν ἀναφέρεται ἐπώνυμο ἢ κάτι ἄλλο, σχετικά μέ τό πρόσωπό του, τή μόρφωσή του, τή δράση του κ.λπ.

289. Παμπόρι, τό: τό βαπόρι, τό πλοῖο.

290. Ἑορτή: ἐννοεῖται ἡ ἑορτή τῆς 8-11-1869. Ἐπρόκειτο γιά τήν ἐτήσια πανήγυρη τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, ἡ ὅποια πραγματοποιεῖτο στίς 8 Νοεμβρίου ἐκάστου ἔτους καί συνεχίζεται μέχρι σήμερα. Ἡ ἑορτή αὐτή τελεῖται μέ μεγάλη λαμπρότητα καί πλήθος πιστῶν λαμβάνουν μέρος σέ αὐτήν.

φησαν προς τόν τριτογενή τομέα –παροχή υπηρεσιών, απασχόληση σε τουριστικές επιχειρήσεις– και ή καλλιέργεια της γης σταδιακά υπεχώρησε και συρρικνώθηκε.

4) Παρά ταῦτα και σήμερα αρκετοί κάτοικοι της Ρόδου, κυρίως άτομα τρίτης ηλικίας ή οι κάτοικοι χωριών χωρίς μεγάλη συμμετοχή στον τουρισμό, εξακολουθούν να ασχολούνται με την καλλιέργεια της γης και τόν πρωτογενή τομέα.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ἡ μελέτη, ἡ ἔρευνα, ὁ σχολιασμός, ἡ ἀξιολόγηση τῶν ποικίλων πληροφοριῶν, πού περιέχονται στὰ ἔγγραφα, τὰ ὁποῖα φυλάσσονται στό Ἀρχεῖο τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ Πανορμίτου Σύμης καί ἡ δημοσίευση σαρανταδύο (42) ἀπό αὐτά στή μετά χεῖρας ἐργασία, μᾶς ὁδηγοῦν μεταξύ ἄλλων καί στὰ ἀκόλουθα συμπεράσματα:

1. Ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου, ἡ ἵδρυση τῆς ὁποίας ἔλαβε χώρα πρὶν ἀπὸ πολλοὺς αἰῶνες, ἀπετέλεσε καί συνεχίζει νά ἀποτελεῖ ἕνα σπουδαῖο θρησκευτικό, πνευματικό, λατρευτικό, καλλιτεχνικό, οἰκονομικό καί πολιτιστικό κέντρο, ἀπὸ τὰ σημαντικότερα, ὄχι μόνο τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ ὁλόκληρης τῆς Ὁρθοδοξίας καί τῆς Χριστιανικῆς Οἰκουμένης γενικότερα.

2. Ἡ Ἱστορία τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου εἶναι πολὺ πλούσια καί τεκμηριώνεται ἐπαρκῶς ἀπὸ τὰ σωζόμενα ὑλικά κατάλοιπα, τίς σωζόμενες ἐπιγραφές καί τὴ μελέτη σέ βάθος, τόν σχολιασμό καί τὴ δημοσίευση τῶν πολυαρίθμων παλαιῶν πρωτοτύπων ἐγγράφων, τὰ ὁποῖα φυλάσσονται στό Ἀρχεῖο αὐτῆς καί ἔρχονται μέ τὴν ἀπόδοδο τοῦ χρόνου στό φῶς τῆς δημοσιότητας, προκειμένου οἱ πληροφορίες, οἱ ὁποῖες περιλαμβάνονται σέ αὐτά, νά γίνουν εὐρύτερα γνωστές, νά ἀποβοῦν κτῆμα τῶν πολλῶν καί εἰδικὰ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι δεικνύουν σχετικό ἐνδιαφέρον.

3. Ἐχει λεχθεῖ προσφυῶς, ὅτι προκειμένου νά μπορέσουμε νά κατανοήσουμε οὐσιαστικά τό παρόν καί νά προγραμματίσουμε σωστά τό μέλλον, θά πρέπει προηγουμένως, νά μελετήσουμε καί νά γνωρίσουμε τό παρελθόν. Καί τοῦτο, διότι τό παρόν εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ παρελθόντος καί ἐκεῖνο, τό ὁποῖο κυοφορεῖ τό μέλλον.

4. Ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου τῆς Σύμης, στή μακραίωνα, πολὺ-πλευρὴ καί πολυδιάστατη Ἱστορία της, ὅπως εἶναι φυσικό καί ἀναμενόμενο, ἐμφανίζει περιόδους μεγάλης ἀκμῆς, ἀλλὰ καί περιόδους κάμψους, ὕφεσης καί παρακμῆς. Οἱ ἱστορικές συγκυρίες ἐπηρέασαν τὴν ἀνά τούς αἰῶνες διαδρομὴ τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου καί συνέβαλλαν ποικιλοτρόπως στή διαμόρφωση τῆς Ἱστορίας της.

5. Ἡ Μονή τοῦ Πανορμίτου εἶχε τήν τύχη νά διοικεῖται κατά κανόνα ἀπό Ἑγουμένους, προικισμένους πλουσιοπάροχα ἀπό τή φύση, εὐφυεῖς, μορφωμένους, δραστήριους, μέ ὁράματα μακρᾶς πνοῆς, οἱ ὅποιοι ἔθεταν ὑψηλούς στόχους καί εὗρισκαν τά μέσα καί τούς τρόπους νά τούς ἐπιτυγχάνουν.

6. Κατά τήν ἐποχή ἐκείνη, κατά τήν ὁποία ἡ Μονή αὐτή, ὅπως καί ἡ νῆσος Σύμη καί τά λοιπά νησιά τῶν Νοτίων Σποράδων ἢ τῆς Δωδεκανήσου, ἀποτελοῦσαν τμήματα τῆς ἀπέραντης Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας (1522-1912) καί ὑπήγοντο ὑπό τήν Ὀθωμανική Διοίκηση, διεμορφώθησαν συνθηκῆς καί προϋποθέσεις, οἱ ὁποῖες ἐπηρεάσαν τίς τύχες τῆς Μονῆς.

7. Ἐπειδὴ τά νησιά τοῦ ΝΑ Αἰγαίου πελάγους ἦσαν κατά κανόνα βραχώδη, ξηρά καί ἄγονα, τούς εἶχαν παραχωρηθεῖ ἀπό μέρους τῶν Ὀθωμανῶν Σουλτάνων ὀρισμένα προνόμια καί φορολογικές ἐλαφρύνσεις, προκειμένου νά ὑπάρχουν κίνητρα, ὥστε οἱ κάτοικοι αὐτῶν νά συνεχίζουν νά ζοῦν σέ αὐτά καί νά μὴν τά ἐγκαταλείβουν, πρᾶγμα πού ἔθεωρεῖτο γιά διαφόρους λόγους μὴ ἐπιθυμητό καί θά ἦταν πράγματι ἀντίθετο πρὸς τά συμφέροντα τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας.

8. Οἱ κάτοικοι τῶν νησιῶν αὐτῶν, ὡς ὑπῆκοοι τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, εἶχαν τή δυνατότητα νά κινοῦνται μέ διάφορα μέσα καί εἰδικά μέ τά πλοῖα των στίς διάφορες περιοχές, νά ἐμπορεύονται, νά μεταφέρουν ἀνθρώπους καί προϊόντα καί νά ἀποκομίζουν ἀρκετό πλοῦτο.

9. Οἱ κάτοικοι τῶν νησιῶν αὐτῶν ἦσαν Ἕλληνες Ὀρθόδοξοι Χριστιανοί καί ἔθεωροῦντο ὡς πολῖτες δεύτερης κατηγορίας, εὕρισκόμενοι σέ μειονεκτική θέση ἔναντι τῶν Μουσουλμάνων πολιτῶν. Ἄν καί τό νά προσέλθει κάποιος Χριστιανός στό Ἰσλάμ καί νά ἀσπασθεῖ τῇ Μουσουλμανικῇ θρησκείᾳ τοῦ ἐξασφάλιζε ὀρισμένα πλεονεκτήματα, οἱ Χριστιανοί κάτοικοι τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας στή συντριπτική των πλειοψηφία διετήρησαν τήν πίστη τῶν Πατέρων των, τή γλῶσσα των, τήν ἱστορική των αὐτοσυνειδησία καί τήν ταυτότητά των.

10. Ἡ Ὀθωμανική Διοίκηση συνήθως κατεπίεζε μέ διαφόρους τρόπους τούς Ἕλληνες Ὀρθοδόξους Χριστιανούς, μεταξύ ἄλλων ἐπιβάλλοντας ὑψηλή φορολογία καί οἱ φορολογούμενοι σέ πολλές πε-

ριπτώσεις αδυνατούσαν εκ τῶν πραγμάτων, νά καταβάλλουν τούς προβλεπόμενους φόρους.

11. Προκειμένου οἱ Μονές, ἀλλά καί οἱ Ἐνορίες τῶν Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν, νά προβοῦν, εἴτε στή στερέωση, συντήρηση ἢ ἀνακαίνιση τῶν ναῶν των, εἴτε νά ἀνεγείρουν νέους, ἀπαιτεῖτο ἡ ἔκδοση ἐκ μέρους τῶν Ὁθωμανικῶν Ἀρχῶν σχετικῆς ἄδειας, γιά τήν ὁποία ὑπῆρχαν πολλές δυσκολίες καί παρεμβάλλοντο μεγάλα ἐμπόδια. Καί ὅταν αὐτό ἐγίνετο ἐφικτό, τότε ἔπρεπε οἱ ἐνδιαφερόμενοι νά καταβάλλουν μεγάλα χρηματικά ποσά πρὸς τίς ἀρμόδιες ἀρχές ἢ νά προσφέρουν φιλοδώρημα (μπαχτσίσι) πρὸς τούς ἀρμοδίους ὑπαλλήλους τῆς Ὁθωμανικῆς Διοικήσεως, προκειμένου νά ἐπιτευχθεῖ ὁ στόχος των.

12. Ἐπειδὴ οἱ ἴδιοι οἱ Ὁθωμανοὶ Ἀνώτεροι Ἀξιωματοῦχοι, ἀλλά καί οἱ Εὐρωπαῖοι Σύμβουλοι καί φίλοι των, διεπίστωναν ὅτι ἡ Ὁθωμανικὴ Αὐτοκρατορία συνεχῶς ἐξασθενοῦσε, περιορίζετο ἐδαφικῶς καί παρήκμαζε, συνέστησαν στὸν Σουλτάνο νά προβεῖ σέ ὀρισμένες μεταρρυθμίσεις, προκειμένου νά σταματήσει ἡ ἐπαπειλουμένη διάλυση αὐτῆς, γεγονός τὸ ὁποῖο θά δημιουργοῦσε πολλά προβλήματα καί θά διετάρασσε τίς ὑπάρχουσες ἰσορροπίες στὴν ἐπικρατοῦσα τότε πολιτικὴ κατάσταση διεθνῶς, πρᾶγμα πού ἐκρίνετο ἀσύμφορο γιά τίς τότε Μεγάλες Δυνάμεις.

13. Ἀποτέλεσμα τῶν προαναφερθέντων πολιτικῶν κινήσεων καί ζυμώσεων ὑπῆρξε ἡ ἐκ μέρους τῶν Ὁθωμανῶν Σουλτάνων ἔκδοση δύο μεγάλης σημασίας Διαταγμάτων, ἥτοι: Κατὰ τὸ ἔτος 1839 ἐξεδόθη τὸ Χάτι Σερίφ (Hatt-ı Şerîf) καί τὸ ἔτος 1856 τὸ Χάτι Χουμαγιούν (Λαμπρά Γραφή) (Hatt-ı Hümayun), πού προέβλεπαν, ὅτι ὅλοι οἱ ὑπῆκοοι τῆς Ὁθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ἀδιακρίτως ἐθνότητος, γλώσσας, θρησκείας κ.λπ., ἦταν ἴσοι μεταξύ των καί ἔναντι τῶν Νόμων καί τῆς Διοικήσεως καί ἀπελάμβαναν ἴσων ἐλευθεριῶν καί πολιτικῶν δικαιωμάτων.

14. Οἱ βασικὲς ἀρχές τῶν ἀνωτέρω Διαταγμάτων ἦσαν μὲν ὀρθές, ὅμως ἡ ἐφαρμογὴ αὐτῶν στὴν καθημερινή πράξη συνήντησε, ὡς ἦταν φυσικὸ καί ἀναμενόμενο, μεγάλα ἐμπόδια καί πολλές δυσκολίες. Παρά ταῦτα οἱ μὴ Μουσουλμάνοι ὑπῆκοοι τῆς Ὁθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας αἰσθάνθηκαν ἀνακούφιση καί ἐν μέρει ἡ κατάσταση αὐτῶν βελτιώθηκε αἰσθητά.

15. Από τά μέσα τοῦ 19ου αἰ. καί ἐξῆς ἀνεγείρονται πολυάριθμοι χριστιανικοί ναοί στίς Ἐπαρχίες τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ἐνῶ ἄλλοι συντηροῦνται, ἐπισκευάζονται καί καλλωπίζονται, χωρίς οἱ ἐνδιαφερόμενοι νά συναντοῦν τίς προηγούμενες δυσκολίες.

16. Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Νεόφυτος Β΄ Κακκακίος (1794-1838) ὑπῆρξε σπουδαία προσωπικότητα καί διηύθυνε γιά περισσότερες ἀπό τέσσερις δεκαετίες τή Μονή τοῦ Πανορμίτου. Εἶχε τύχει καλῆς παιδείας, ἦταν φιλόμουσος, προικισμένος μέ πολλά χαρίσματα καί διέθετε μεγάλες διοικητικές ικανότητες. Τόν διεδέχθη στήν Ἡγουμενία ὁ Ἀρχιμανδρίτης Ἱερόθεος Φωτιάδης.

17. Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Ἱερόθεος (Ἰωάννης Φωτιάδης-Μαρκονῆς, 1839-1860) ὑπῆρξε μία χαρισματοῦχος καί σπάνια προσωπικότητα. Ἦταν κάτοχος μεγάλης μορφώσεως καί εἶχε διατελέσει Διδάσκαλος πολλῶν νέων, πού ἀργότερα ἐξελίχθησαν σέ ἐπιφανεῖς προσωπικότητες, ὥστε ἔμεινε στήν Ἱστορία ὡς «ὁ Διδάσκαλος». Ἦταν ἄνθρωπος, προικισμένος μέ ὀργανωτικές ικανότητες, μέ ἀκέραιο χαρακτήρα, ἦθος καί ὑψηλά ἰδανικά.

18. Ὁ Ἡγούμενος Ἀρχιμανδρίτης Ἱερόθεος Φωτιάδης, ὑποβοηθούμενος ἀπό τόν ἐπίσης πεπαιδευμένο ἀδελφό του Μιχαήλ καί ἔχοντας ἱκανούς στενοὺς συνεργάτες γύρω του, κατηύθυνε τίς τύχες τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου ἐπὶ εἴκοσι καί ἓνα (21) ἔτη, ἀντιμετωπίζοντας μέ ἐπιτυχία δύσκολες καταστάσεις καί ἀφήνοντας ὡς παρακαταθήκη στοὺς διαδόχους του ὑψηλῆς περιωπῆς ἠθικές καί πνευματικές ἀρχές καί ιδέες.

19. Τόν πολιοῦ καί σεβάσμιο Ἀρχιμανδρίτη Ἱερόθεο Φωτιάδη διεδέχθη στήν Ἡγουμενία ὁ Μακάριος Α΄ (1860-1866), ὁ ὁποῖος ἡγούμενευσε ἐπὶ περίπου ἑξί (6) ἔτη καί προσέφερε μέ μεγάλη ἀφοσίωση τίς ὑπηρεσίες στή Μονή τοῦ Πανορμίτου. Στή συνέχεια ὑπέβαλλε ἐθελουσίως τήν παραίτησή του καί ἐπέλεξε νά περάσει τήν τελευταία περίοδο τῆς ζωῆς του ἐν εἰρήνῃ καί ἡσυχίᾳ στό Ἅγιον Ὅρος.

20. Ὡς διάδοχος τοῦ Ἡγουμένου Μακαρίου Α΄ ἐξελέγη παμψηφεί ἀπό τόν λαό τῆς Σύμης ὁ τότε Ἡγούμενος τῆς Μονῆς τῆς Παναγίας Σπηλιανῆς Νισύρου Ἀρχιμανδρίτης Μακάριος Ἰω. Μουθούνης, ὁ ὁποῖος εἶχε διατελέσει μαθητής, ὑποτακτικός καί διάκονος τοῦ Ἡγουμένου τοῦ Πανορμίτου Ἱεροθέου Φωτιάδῃ καί ἦταν ἀρι-

στος γνώστης τῶν σχετικῶν πρὸς τὴ Μονὴ τοῦ Πανορμίτου θεμάτων. Ὅμως ὁ Μακάριος Μουθούνης ἀρχικὰ δὲν ἀπεδέχθη τὴν ἐκλογή του αὐτὴ καὶ παρέμεινε ὡς Ἡγούμενος στὴ Μονὴ τῆς Παναγίας Σπηλιανῆς στὸ Μανδράκι τῆς Νισύρου, μέχρι τὸ ἔτος 1879.

21. Ἀργότερα καὶ ὅταν ἐκκενώθη ἡ θέση τοῦ Ἡγουμένου τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου, ὁ Μακάριος Μουθούνης ἐξελέγη Ἡγούμενος τῆς ἐν λόγῳ Μονῆς, ἀπεδέχθη τὴν ἐκλογή του αὐτὴ καὶ ὡς Μακάριος Β΄ ἡγουμένευσε ἀπὸ τὸ ἔτος 1879-1890 καὶ στὴν ὁποία προσέφερε πολὺτιμες ὑπηρεσίες.

22. Τέλος, ὁ Μακάριος Β΄, κουρασμένος ἀπὸ τίς πολλές καὶ μεγάλες δυσκολίες, τίς ὁποῖες ἀντιμετώπισε, σχετικὰ μὲ τὴ διοίκηση τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτου καὶ σέ μεγάλη ἡλικία, ὑπέβαλλε τὴν παραίτησή του καὶ τὸν διεδέχθη ὁ Ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Α΄ Μαγκαφᾶς (1892-1893).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ

- Ι. Βολανάκης, Βαπτιστήρια 1976: Ι. Βολανάκης, *Τά παλαιοχριστιανικά βαπτιστήρια της Ελλάδος*, Αθήναι 1976.
- Ι. Βολανάκης, Έγγραφα Σπηλιανής 2005: Ι. Βολανάκης, “Ανέκδοτα έγγραφα τών χρόνων τής Τουρκοκρατίας από τό Αρχεῖον τής Παναγίας Σπηλιανής Νισύρου”. Περιοδικόν «ΝΙΣΥΡΙΑΚΑ», τ. 16 (Αθήνα 2005), σ. 257-288.
- Ι. Βολανάκης, Έγγραφα Σπηλιανής 2007: Ι. Βολανάκης, “Πενήντα ανέκδοτα έγγραφα τών χρόνων τής Τουρκοκρατίας από τό Αρχεῖον τής Παναγίας Σπηλιανής Νισύρου: 1780-1837”. Περιοδικόν «ΝΙΣΥΡΙΑΚΑ», τ. 17 (Αθήνα 2007), σ. 90-150.
- Ι. Βολανάκης, Τοιχογραφημένοι ναοί Δωδεκανήσου, Β΄ 2014: Ι. Βολανάκης, “Τοιχογραφημένοι ναοί τής Δωδεκανήσου. Συμβολή στή μελέτη τών βυζαντινών καί μεταβυζαντινών μνημείων τής Δωδεκανήσου”. Ἑνότητα Β΄. Περιοδικόν «ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΣ», περίοδος Α΄, ἔτος ΣΤ΄, τεύχος ΙΒ΄ (Ιούλιος -Δεκέμβριος 2014), σ. 19-214.
- Ι. Βολανάκης, Έγγραφα Σύμης καί Τήλου 2017: Ι. Βολανάκης, “Ανέκδοτα έγγραφα τοῦ 19ου αἰώνα από τίς νήσους Σύμη καί Τήλο”. Περιοδικόν «ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΙΑΚΟΝ ΑΡΧΕΙΟΝ», σύγγραμμα περιοδικόν, ἐκδιδόμενον ὑπό τής ἐν Αθήναις Δωδεκανησιακῆς Ἱστορικῆς καί Λαογραφικῆς Ἑταιρείας, τ. 12 (Αθήναι 2017), σ. 85-118.
- Ι. Βολανάκης, Χειρόγραφο Μαθηματάριο 2018: Ι. Βολανάκης, *Χειρόγραφο Μαθηματάριο, τοῦ Ἀνδρέα Γ. Φωτάκη, μαθητῆ Α΄ τάξης (Σχολικό ἔτος 1870-1871) στή Σχολή τοῦ Ἁγίου Πνεύματος Κισσοῦ Ρεθύμνου* (Ρέθυμνο 2018), Πολιτιστικός Σύλλογος Ἀποδοῦλου.
- Ι. Βολανάκης, Έγγραφα Σπηλιανής 2020: Ι. Βολανάκης, “Σαρανταπέντε έγγραφα τής ἐποχῆς τής Τουρκοκρατίας από τό Αρχεῖον τής Ἱερᾶς Μονῆς τής Σπηλιανής Νισύρου τής Δωδεκανήσου: 1805-1852”. Περιοδικόν «ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΣ», τ. ΚΕ΄ (Αθήναι 2020), σ. 369-496.
- Ι. Βολανάκης, Έγγραφα Σπηλιανής 2021: Ι. Βολανάκης, “Ἐξήντα έγγραφα τών χρόνων τής Τουρκοκρατίας από τό Αρχεῖον τής Ἱερᾶς Μονῆς τής Σπηλιανής Νισύρου τής Δωδεκανήσου: 1837-1846”. Περιοδικόν «ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΣ», τ. ΚΣΤ΄ (Αθήναι 2021), σ. 103-234.
- Ι. Βολανάκης, Έγγραφα Σπηλιανής 2021: Ι. Βολανάκης, “Πενηνταπέντε έγγραφα τών χρόνων τής Τουρκοκρατίας από τό Αρχεῖον τής Ἱερᾶς Μονῆς τής Σπηλιανής Νισύρου τής Δωδεκανήσου: 1835-1856”. Περιοδικόν «ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΣ», τ. ΚΖ΄ (Αθήναι 2021), σ. 19-160.

- Ι. Βολανάκης, Ταξίδι στην Κρήτη τό 1817, 2022: Ι. Βολανάκης (μεταφρ.), Franz W. Sieber, *Ταξίδι στη νήσο Κρήτη του Έλληνικού Αρχιπελάγους κατά τό έτος 1817*, Άθήνα 2022.
- Ι. Βολανάκης, Έγγραφα Σπηλιανής 2022: Ι. Βολανάκης, “Σαράντα έγγραφα τών χρόνων τής Τουρκοκρατίας από τό Άρχεϊον τής Ίεράς Μονής τής Σπηλιανής Νισύρου τής Δωδεκανήσου: 1842-1872”. Περιοδικόν «ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΣ», τ. ΚΗ' (Άθήναι 2022), σ. 127-220.
- Ι. Βολανάκης, Έγγραφα Πανορμίτου 2022: Ι. Βολανάκης, “Πενήντα ανέκδοτα έγγραφα τών χρόνων τής Τουρκοκρατίας από τό Άρχεϊον τής Μονής του Ταξιάρχου Μιχαήλ Πανορμίτου Σύμης: 1742-1867”. Περιοδικόν «ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΣ», τ. ΚΘ' (Άθήναι 2022), σ. 181-290.
- Ι. Βολανάκης, Έγγραφα Πανορμίτου 2023: Ι. Βολανάκης, “Πενηνταδύο ανέκδοτα έγγραφα τών χρόνων τής Τουρκοκρατίας από τό Άρχεϊον τής Μονής του Ταξιάρχου Μιχαήλ Πανορμίτου Σύμης: 1843-1849”. Περιοδικόν «ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΣ», τ. Λ' (Άθήναι 2023), σ. 143-282.
- Τ. Άθ. Γριτσόπουλος, «Καρπάθου καί Κάσου Μητρόπολις», ΘΗΕ, τ. 7, Άθήναι 1965, στ. 366-369.
- Διονύσιος, Έρμηνεία 1909: Διονύσιος ό έκ Φουρνά, Έρμηνεία τής Ζωγραφικής Τέχνης, υπό Άθ. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, Πετρούπολις 1909.
- Έγκυκλοπαιδεία ΝΕΑ ΔΟΜΗ: Έγκυκλοπαιδεία ΝΕΑ ΔΟΜΗ, τ. 1-28 (Άθήνα, άν. χρ. έκδ.).
- ΘΗΕ: Θρησκευτική καί Ήθική Έγκυκλοπαιδεία, έκδοση Άθ. Μαρτίνος, τόμοι 1-12 (Άθήναι 1962-1968).
- κ.έξ.: καί έξής
- κ.λπ.: καί λοιπά
- Σ. Κουκιάρης, Θαύματα-Έμφανίσεις 1989: Σ. Κουκιάρης, *Τά θαύματα-έμφανίσεις τών Άγγέλων καί Άρχαγγέλων στην Βυζαντινή Τέχνη τών Βαλκανίων*, Άθήνα-Γιάννινα 1989.
- ΜΕΕ: Μεγάλη Έλληνική Έγκυκλοπαιδεία, έκδοσις Π. Δρανδάκη, τ. Α'-ΚΔ'. Συμπλήρωμα: τ. Α'-Δ' (Άθήναι, άν. χρ. έκδ.).
- Χαρ. Μπακιρτζής, Βυζαντινά Τσουκαλολάχηνα: Χαρ. Μπακιρτζής, «Τά Βυζαντινά Τσουκαλολάχηνα». Διδακτορική Διατριβή, Θεσσαλονίκη 1984.
- Εϋ. Παπανούτσος, Πρακτική Φιλοσοφία 1973: Εϋ. Π. Παπανούτσος, *Πρακτική Φιλοσοφία*, έκδ. Β', έκδόσεις «Δωδώνη», Άθήνα 1973.
- Εϋ. Παπανούτσος, Αίσθητική Β' 2003: Εϋ. Π. Παπανούτσος, *Αίσθητική Β'*, Άθήνα 2003.
- Χρ. Παπαχριστοδούλου, Ίστορία Ρόδου 1972: Χρ. Παπαχριστοδούλου, *Ίστορία τής Ρόδου. Από τούς προϊστορικούς χρόνους έως τήν ένσωμάτωση τής Δωδεκανήσου (1948)*, Άθήνα 1972.

- Γ. Πετρόπουλος, Μονή Πανορμίτου 2020: Γ. Β. Πετρόπουλος, *Ιστορικό καί θαύματα τοῦ Πανορμίτη*, Σύμη 2020.
- Π. Ροδάκης - Κ. Καλατζή, Κώδικας Χαμμουραμπί 1982: Περικλῆς Ροδάκης (Μετάφραση κειμένων ἀπό τὰ ἀγγλικά Κατερίνα Καλατζή), *Ὁ Κώδικας τοῦ Χαμμουραμπί καί ἄλλοι κώδικες τῆς Μεσοποταμίας*, ἐκδόσεις Καστανιώτη, Ἀθήνα 1982.
- Β. Στεφανίδης, Ἐκκλησιαστική Ἱστορία 1959: Β. Στεφανίδης, *Ἐκκλησιαστική Ἱστορία ἀπ' ἀρχῆς μέχρι σήμερον*, Ἀθήναι 1959.
- Γ. Σωτηρίου, Ἀρχαιολογία 1942: Γ. Α. Σωτηρίου, *Χριστιανική καί Βυζαντινὴ Ἀρχαιολογία*, Ἀθήναι 1942.
- Ζ. Τσιρπανλῆς, Νίσυρος 2018: Ζ. Τσιρπανλῆς, *Γαμήλιες συμπεριφορές στό Αἶγαῖο. Τό παράδειγμα τῆς Νισύρου (19ος αἰ.)*, Ἀθήνα 2018.
- Δ. Χαβιαρᾶς, Μοναστήρια Σύμης 1962: Δ. Ν. Χαβιαρᾶς, *Τὰ Μοναστήρια τῆς νήσου Σύμης*, Ἀθήναι 1962.
- Μ. Χατζηδάκης, Εἰκόνες Πάτμου 1977: Μ. Χατζηδάκης, *Εἰκόνες τῆς Πάτμου. Ζητήματα Βυζαντινῆς καί Μεταβυζαντινῆς Ζωγραφικῆς*, Ἐκδόσεις τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήνα 1977.
- Γ. Χριστόπουλος, Φυτολογία 1990: Γ. Χριστόπουλος (ἐπιμέλεια), *Φυτολογία*, Ἐκδοτικὴ Ἀθηνῶν, Ἀθήνα 1990.
- Β. Altaner, Patrologie 1966: Β. Altaner – Α. Stuiber, *Patrologie. Leben, Schriften und Lehre der Kirchenväter*, Freiburg – Basel – Wien 1966.
- Α. Leroi-Gourhan, Ἔργο καί ὁμιλία ἀνθρώπου 2000, Α' καί Β': Α. Leroi-Gourhan, *Τό ἔργο καί ἡ ὁμιλία τοῦ ἀνθρώπου*, Ἐκδοση Μορφωτικοῦ Ἰδρύματος Ἐθνικῆς Τραπέζης, τ. Α' καί Β' (Ἀθήνα 2000).
- Ε. Mioni, Παλαιογραφία 1977: Ε. Mioni, *Εἰσαγωγή στήν Ἑλληνική Παλαιογραφία*, μετάφραση Ν. Μ. Παναγιωτάκη, Ἀθήνα 1977.
- Ρ. Scruton, Σπινόζα 2020: Ρ. Scruton, *Εἰσαγωγή στόν Σπινόζα*, Ἀθήνα 2020.

Ἀρχιμανδρίτης
ΤΙΜΟΘΕΟΣ Γ. ΑΓΓΕΛΗΣ
Γενικός Ἀρχιερατικός Ἐπίτροπος
Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μεσογαίας καὶ Λαυρεωτικῆς

**Η ΟΣΙΑ ΓΑΒΡΙΗΛΙΑ Η ΙΕΡΑΠΟCΤΟΛΟC
ΚΑΙ Η ΔΙΕΛΕΥCΗ ΤΗΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΥΒΑΡΑ
ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ (1966-1968)**

Στις 3 Ὀκτωβρίου 2023 ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, μὲ πρόταση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Βαρθολομαίου καὶ κατόπιν τῶν ἀπαιτουμένων ἐνεργειῶν τοῦ Μητροπολίτου Λέρου, Καλύμνου καὶ Ἀστυπалаίας κ. Παΐσιου, ἐνέγραψε τὸ ὄνομα τῆς Γεροντίσσης Γαβριηλίας (Παπαγιάννη)¹, τῆς γνωστῆς τοῖς πᾶσι ἱεραποστόλου, στὶς ἐπίσημες δέλτους τοῦ ἀγιολογίου τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἀπὸ τῆς ὀσιακῆς κοιμήσεώς της, στὶς 28 Μαρτίου 1992, ἀποδιδόμενη τιμή, ὡς αὐθόρμητη ἔκφραση τῆς γνώμης τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, ἐπιβεβαιώθηκε πλέον μὲ τὴν Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Πράξη.

1. Περὶ τῆς Ὁσίας Γαβριηλίας Παπαγιάννη βλέπε: Μοναχῆς Γαβριηλίας, *Γερόντισσα Γαβριηλία* (2.10.1897-28.3.1992): *Ἡ Ἀσκητικὴ τῆς Ἀγάπης*, Ἀθήνα ⁸1998, Ἀθανασίου Κοτταδάκη, *Γυναῖκες Σταυρικῆς Ἀγάπης*, ἔκδ. Ἱερᾶς Μονῆς Κοιμήσεως Θεοτόκου Καλαμίου Ἀργολίδας 2014, σσ. 140-246, Μοναχῆς Φιλοθέης, *Ἡγουμένης Ἱεροῦ Ἡσυχαστηρίου «Παναγία τῶν Βρουύλων», Ἡ Γερόντισσα τῆς Χαρᾶς – Μοναχὴ Γαβριηλία Παπαγιάννη*, ἔκδ. «Ἐπιστροφὴ», Ναύπλιο ²2019 καὶ Ἑλένης Πλατίτσα, *Ὅταν παύεις ν' αγαπᾶς, παύεις ν' αναπνέεις – Νοσηλευτικὴ φροντίδα καὶ ἱεραποστολὴ στο ἔργο τῆς Οσίας Γερόντισσας Γαβριηλίας*, ἔκδ. «Ἐν πλῶ», Ἀθήνα 2023.

Τὸ γεγονός αὐτὸ ἀπετέλεσε πηγὴ εὐλογίας καὶ χαρᾶς ἀνὰ τὴν Οἰκουμένη, μιᾶς καὶ ἡ νέα Ὅσία ὄργωσε τὴν ὑφήλιο, σπέρνοντας τὸ μήνυμα τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ποτίζοντάς το μὲ τὴν ἀδιάλειπτη ἔκφραση τῆς ἀγάπης τῆς πρὸς τὸν Θεὸ καὶ τὸν συνάνθρωπο. Ἡ Βασιλεύουσα Πόλις, ἡ γενέτειρά της, οἱ Ἅγιοι Τόποι, τὸ Θεοβάδιστο Ὅρος Σινᾶ, ἡ Ἰνδία, τὰ Ἱμαλάια, ἡ Κένυα, ἡ Οὐγκάντα, ἡ Ἀμερική, ὁ Καναδᾶς, ἡ Ἀγγλία, ἡ Δανία, ἡ Σουηδία, ἡ Γερμανία, ἡ Ἰταλία, ἡ Ἑλβετία καὶ ἡ Αὐστρία, ἀλλὰ καὶ ἐντὸς τῶν συνόρων ἡ πρωτεύουσα Ἀθήνα καὶ ἡ συμπρωτεύουσα Θεσσαλονίκη, ἡ Ἱερὰ Νῆσος Πάτμος καὶ τὸ νησὶ τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου, ἡ Αἴγινα, δέχτηκαν τὰ βήματά της, ἐπιβεβαιώνοντας τὸν Προφητικὸ καὶ κατόπιν Παύλειο λόγο «ὡς ὥραῖοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων εἰρήνην, τῶν εὐαγγελιζομένων τὰ ἀγαθὰ» (Ρωμ. ι', 15). Ἀνάμεσα σὲ αὐτοὺς τοὺς προορισμούς της ἦταν καὶ ὁ Κουβαρᾶς, ἓνα μικρὸ χωριὸ τῆς νοτιοανατολικῆς Ἀττικῆς, ἀνῆκον στὴν πνευματικὴ δικαιοδοσία τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μεσογαίας καὶ Λαυρεωτικῆς.

Ὁ Κουβαρᾶς βρίσκεται στὸ ἀνατολικὸ τμῆμα τῶν Μεσογείων, στὸ ὕψος τοῦ 37ου χιλιομέτρου ἀπὸ τὴν Ἀθήνα μὲ κατεύθυνση τὸ Λαύριο. Στὸ βορειοανατολικὸ τμῆμα τῆς Κοινότητος καὶ μεταξὺ τοῦ οἰκισμοῦ Κουβαρᾶ καὶ Πόρτο Ράφτη – Αὐλάκι, βρίσκεται τὸ μοναδικὸ παρθένο πευκοδάσος τῆς εὐρύτερης περιοχῆς, δόξα τῷ Θεῷ ἀλώβητο, μέχρι στιγμῆς, ἀπὸ τὶς πυρκαγιές, ποὺ διαπερνᾶται ἀπὸ ἀσφαλτόδρομο, ὁ ὁποῖος συνδέει τὸν Κουβαρᾶ μὲ τὸ Πόρτο Ράφτη – Αὐλάκι, ἰδανικὸ μέρος γιὰ περιπάτους καὶ πεζοπορίες².

«Φωτίζου, φωτίζου ἡ νέα Ἱερουσαλήμ»

Στὸ δάσος τοῦ Κουβαρᾶ, κυριολεκτικὰ «Μεσ' στῆς ἐρημιᾶς τὰ κάλλη, στὶς σπηλιές καὶ στὰ βουνά, κεῖ ποὺ λούλουδα ἀνθοῦνε καὶ λαλοῦνε τὰ πουλιά...», δίπλα στὸ ἐξωκκλήσι τῆς Εὐαγγελιστρίας, βρίσκεται τὸ Ἱερὸ Ἡσυχαστήριον Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου «Νέα Ἱερουσαλήμ». Ἰδρύθηκε τὸ 1932 ἀπὸ τὶς Μοναχὲς Μαριάμ (1905-1975), Χριστονύμφη (1907-1992) καὶ Θεονύμφη (1919-1988), κατὰ

2. Ἀττικὴ – Δῆμοι καὶ Κοινότητες, ἔκδ. Τοπικῆς Ἑνώσεως Δήμων καὶ Κοινοτήτων Νομοῦ Ἀττικῆς (ΤΕΔΚΝΑ) 2005, σσ. 270-1.

σάρκα αδελφές, θυγατέρες του Κωνσταντίνου Ἰωάν. Μαντάλα, γεννημένες στην Κερατέα Ἀττικής³.

Τὸ Ἡσυχαστήριο ἀπὸ τῆς συστάσεώς του ἀνῆκε στοὺς κόλπους τῶν Παλαιοημερολογιτῶν καὶ πιὸ συγκεκριμένα τῆς λεγομένης «Φλωρινικῆς» παρατάξεως. Τὸ 2000, ἀρχιερατεύοντας τοῦ Μητροπολίτου Μεσογαίας καὶ Λαυρεωτικῆς (1974-2004) Ἀγαθονίκου Φιλιππότου (1918-2015), ἡ τελευταία Ἡγουμένη, Μοναχὴ Φιλοθέη Κυριαζῆ (1928-2007), ὑπήγαγε τὸ Ἡσυχαστήριο στὴν Γυναικεία Ἱερὰ Μονὴ Ἀγίου Ἰωάννου Προδρόμου τοῦ Κυνηγοῦ Γλυκῶν Νερῶν Ἀττικῆς. Τὸ 2007 ὁ Μητροπολίτης Μεσογαίας καὶ Λαυρεωτικῆς κ. Νικόλαος, διὰ πράξεώς του, ἐνέκρινε τὴν ἔνταξη τοῦ Ἡσυχαστηρίου ὡς Μετοχίου τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Κυνηγοῦ, ἀφοῦ προηγουμένως εἶχαν τακτοποιηθεῖ δικαστικῶς θέματα τοῦ ἰδιοκτησιακοῦ καθεστώτος του.

Ἀγιορειτικὴ προτροπή

Ὁ αἴτιος τῆς προσελεύσεως καὶ διαμονῆς τῆς Ὁσίας Γαβριηλίας στὸ μικρὸ αὐτὸ Μοναστήρι στὸν Κουβαρᾶ ἦταν ὁ Γέρων Κύριλλος Ταμπαξῆς ὁ Κατουνακιώτης. Σύμφωνα μὲ μαρτυρίες τῆς Ὁσίας, ὁ Γέρων Κύριλλος πῆγε στὸ Ἅγιον Ὅρος σὲ ἡλικία 14 ἐτῶν καὶ ἐκοιμήθη 87 ἐτῶν⁴. Ἦταν ὑποτακτικὸς τοῦ ἡσυχαστοῦ Μοναχοῦ Δαμασκηνοῦ τοῦ Ἀγιαννανίτου (†1916), ὁ ὁποῖος εἶχε ἀσκηθεῖ στὴν Καλύβη «Ἄνω Ὑπαπαντῆ» στὴν Ἱερὰ Σκήτη τῆς Ἀγίας Ἀννης Ἀγίου Ὁρους⁵.

Ὁ Γέρων Κύριλλος συνέγραψε τὸ ἔργο *Ἡσυχαστικὸς Μοναχισμός*⁶. Τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1963, ὁ ἐκδότης Σωτήριος Σχοινᾶς, στὸ περιοδικό

3. Τὰ στοιχεῖα γιὰ τὶς μοναχὲς προέρχονται ἀπὸ τὸ Μοναχολόγιο τοῦ Ἱ. Ἡσυχαστηρίου Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου – «Νέα Ἱερουσαλήμ» Κουβαρᾶ, τὸ ὁποῖο φυλάσσεται πλέον στὸ ἀρχεῖο τῆς Ἱ. Μονῆς Ἀγίου Ἰωάννου Προδρόμου τοῦ Κυνηγοῦ Γλυκῶν Νερῶν.

4. *Ἡ Ἀσκητικὴ τῆς Ἀγάπης*, σελ. 300.

5. Ἐκ παραδρομῆς, ὁ Γέρων Ἀνδρέας τὸν ὀνομάζει ἐσφαλμένα Διονύσιο. Μοναχοῦ Ἀνδρέου Ἀγιορείτου (Θεοφιλοπούλου), *Γεροντικὸ Ἅγιον Ὅρος*, τ. Α΄. Ἀθήνα 1998, σελ. 48. Ὁφείλω θερμὲς εὐχαριστίες στὸν Ἱεροδιάκονο Παῖσιο Παρασκευᾶ, Κληρικὸ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ναυπάκτου καὶ Ἀγίου Βλασίου, γιὰ τὶς καθοριστικὲς σημασίας ὑποδείξεις του.

6. Πλήρη τὰ στοιχεῖα τῆς ἐκδόσεως: Κυρίλλου Μοναχοῦ Ἀγιορείτου, *Ἡσυχαστικὸς Μοναχισμός ἥτοι Ἐντρυφήματα τῶν ἱερῶς ἡσυχάζοντων, ταμεῖον πνευμα-*

Ἀγιορειτικὴ Βιβλιοθήκη καὶ στήν στήλη «Νέαι ἐκδόσεις», ἀνακοίνωνε: «Κυρίλλου Μοναχοῦ Ἀγιορείτου, “Ἡσυχαστικὸς Μοναχισμός”, ἔκδοσις “Ἀγιορ. Βιβλιοθήκης”. Τιμᾶται δραχ. 10. Πωλεῖται παρ’ ἡμῖν.»⁷

Εἰρήσθω ἐν παρόδῳ ὅτι, σύμφωνα μὲ τὸν Γέροντα Ἀνθίμο τὸν Ἀγιαννανίτη (1913-1996), τὰ γραφόμενα στὸ ἐν λόγω ἔργο ἀποτελοῦν καρπὸ τῆς πνευματικῆς ἐμπειρίας τοῦ γέροντος τοῦ π. Κυρίλλου, Δαμασκηνοῦ⁸. Ἀντίτυπο τοῦ βιβλίου αὐτοῦ ἀγόρασε ὁ Ἀλέξανδρος Παπαγιάννης, κατὰ σάρκα ἀδελφὸς τῆς Ὁσίας, ἀπὸ κατάστημα τῶν Καρυῶν στὸ Ἅγιον Ὅρος καὶ τῆς τὸ ἀπέστειλε στὰ Ἱμαλαία. Ἀξίζει νὰ ἀναφερθεῖ ὅτι κατὰ τὶς περιόδους 1955-1959 καὶ 1963-1966 ἡ Ὁσία βρισκόταν στήν Ἰνδία διακονώντας θυσιαστικὰ τοὺς λεπρούς. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι τὸ ψυχωφελές αὐτὸ ἀνάγνωσμα τὴν συγκλόνισε καὶ τὴν ὥθησε νὰ ἀπευθύνει ἐπιστολὴ στὸν Γέροντα Κύριλλο. Ἡ ἀπάντησή του, στήν ὁποία τῆς ἔλεγε: «Δὲν γράφω σὲ κανέναν, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἦταν ἀπὸ τὸν Θεὸ κάθομαι καὶ σοῦ γράφω» εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα, τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς του νὰ ἔχει ἀλληλογραφία μαζί της. Μάλιστα, τῆς εἶχε δώσει καὶ κανόνα μοναχικό, τὸν ὁποῖο ἐπιδείκνυε ἡ Ὁσία λέγοντας: «Ἐδῶ, ξέρετε τί ἔχω; Ἐναν Κανόνα Ἀγιορείτικο. Πόσα κομποσχοίνια τὴν ἡμέρα... Εἶναι ἀπὸ τὸν π. Κύριλλο Ταμπαξῆ, τὸν Κατουνακιώτη!»⁹.

Σὲ ἐπιστολὴ του, λοιπόν, τὸ 1966 θὰ τῆς γράψει: «Ὅταν θὰ γυρίσεις εἰς τὴν Ἑλλάδα, νὰ πᾶς εἰς ἓνα Μοναστηράκι ὅπου μένουν πέντε ἅγιες ψυχές. Μιὰ μάνα μὲ τὶς τρεῖς κόρες της ποὺ ὅλες ρασοφορέθηκαν συγχρόνως καὶ ἔχουν μαζί τους καὶ ἄλλην μία ποὺ εἶναι πρόσφυγας ἀπὸ τὴν Μαύρη Θάλασσα μετὰ τὶς σφαγές τοῦ 1922. Τὸ Μοναστηράκι λέγεται Νέα Ἱερουσαλὴμ καὶ εἶναι στὸν Κουβαρᾶ τῆς Ἀττικῆς, σὲ μικρὴ ἀπόσταση ἀπὸ τὴν Ἀθήνα καθὼς μοῦ γράφουν.»¹⁰ Ὅπως διαφαίνεται ἀπὸ τὴν ἐπιστολὴ, οἱ μοναχὲς

τικῶν ἀρετῶν καὶ διδασκαί περὶ ἡσυχίας καὶ νήψεως, προσοχῆς καὶ προσευχῆς νοεράς, καθαρᾶς καὶ καρδιακῆς, ἐκδ. Ἀγιορειτικῆς Βιβλιοθήκης, Βόλος 1963 καὶ ²1974.

7. Περ. Ἀγιορειτικὴ Βιβλιοθήκη, φ. 327-328, Νοέμβριος-Δεκέμβριος 1963, σελ. 453.

8. Ἀνθίμου Ἱερομονάχου Ἀγιαννανίτου Πνευματικοῦ, «Ὁ τόπος τοῦτος κάθε βῆμα εἶναι κι ἓνας ἅγιος...», περ. Πρωτᾶτον, τεύχ. 15, Ἰανουάριος-Φεβρουάριος 1989, σελ. 35.

9. Ἡ Ἀσκητικὴ τῆς Ἀγάπης, σελ. 300.

10. Αὐτόθι, σελ. 104.

του Ήσυχαστηρίου είχαν και εκείνες αλληλογραφία με τον Γέροντα Κύριλλο και το πιθανότερο να τον γνώρισαν και αυτές από το έργο του Ήσυχαστικός Μοναχισμός. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνει την άποψη ότι, παρά τις δυσκολίες της εποχής εκείνης, ο γυναικείος μοναχισμός στην Ελλάδα ενισχύθηκε από Αγιορείτες πατέρες που αλληλογραφοῦσαν ή περιέρχονταν την χώρα, ενισχύοντας αφιερωμένες ψυχές και μοναστήρια¹¹.

Σωστός παράδεισος

Το 1966 και ενώ βρισκόταν η Όσια στην Ίνδία, της έκδηλώθηκε οφθαλμικός καταρράκτης σε τέτοιο βαθμό, ώστε να έχει πλήρη απώλεια της όρασης στο άριστερό της μάτι. Για τον λόγο αυτό ήρθε στην Αθήνα και χειρουργήθηκε στο Νοσοκομείο «Παμμακάριστος». Αναζητώντας τόπο για την ανάρρωσή της και έχοντας ως ευλογία την προτροπή του Γέροντος Κυρίλλου, κατευθύνθηκε στο άγνωστο για εκείνην Ήσυχαστήριο στον Κουβαρά.

Ήδη πριν την όριστική αναχώρησή της από την Ίνδία έγραφε: «... ἐπιθυμῶ νὰ σᾶς δῶ ἄλλη μιὰ φορά, πρὶν φύγω, καὶ μετὰ “namaste” (ινδικὸς χαιρετισμὸς) γιὰ πάντα καὶ θὰ πάω στὸ Κελλί μου στὴν Ἑλλάδα»¹². Καὶ ὅπως σημειώνει χαρακτηριστικὰ ἡ βιογράφος της: «...πῆγε καὶ χτύπησε τὴν πόρτα τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Εὐαγγελιστρίας – Νέας Ἱερουσαλήμ. Κι ἡ πόρτα ἄνοιξε... Καὶ ἐδῶ δὲν μπορούσε νὰ φανταστεῖ ὅτι ὑπῆρχε ἓνας τέτοιος παράδεισος.»¹³ Ἡ Όσια θὰ ὁμολογήσει σὲ ἐπιστολὴ της, ἀπὸ τὴν Μονὴ πρὸς τὸν Ἑβραῖο συγγραφέα Γιεχούντα Χανεγκμπί, στὶς 11 Ἰουλίου τοῦ 1966: «... Ἡ Ἀγάπη εἶναι ἡ ἐν Θεῷ Κοινωνία τῶν Ψυχῶν, ὅπως ἡ Κοινωνία τῶν Ἀγίων. Εἶναι τὸ Ἀόρατο Μοναστήρι ὅπου ὅλοι ὅσοι εἶναι δικοί Του συναντῶνται ἐν πνεύματι, ἀσχέτως ποῦ βρίσκονται ἐν σώματι. Ἐδῶ ποῦ εἶμαι, εἶναι ἓνας σωστός παράδεισος...»¹⁴ Ἀφορμώμενη ἀπὸ τὸ

11. «Ἱστορία τοῦ Ὁρθοδόξου Γυναικείου Μοναχισμοῦ», παράρτημα στό: Γυναικείος Ὁρθόδοξος Μοναχισμός κατὰ τὰ πατερικὰ κείμενα, ἔκδ. Ἱερᾶς Μονῆς Παντοκράτορος, Κέρκυρα 2008, σελ. 244.

12. Ἡ Ἀσκητικὴ τῆς Ἀγάπης, σελ. 104.

13. Αὐτόθι, σελ. 106.

14. Αὐτόθι, σελ. 414.

ώραίο φυσικό περιβάλλον, αλλά και από την επίμελεια ἐντὸς τοῦ περιβάλλοντος τῆς Μονῆς, ὁμολογοῦσε: «Ὁ Ὀρθόδοξος Μοναχισμὸς ἔχει κάτι ποὺ θυμίζει Ἀρχαία Ἑλλάδα. Τὰ Μοναστήρια μας δὲν ἔχουν στοὺς ἡ σκοτεινοὺς διαδρόμους, ὅπως τὰ Δυτικὰ Μεσαιωνικὰ Μοναστήρια. Τὰ δικά μας Μοναστήρια ἔχουν φωτεινὰ μικρὰ κελλιά χτισμένα πάντα γύρω ἀπὸ λουλουδιασμένους κήπους...»¹⁵

Στὶς 12 Ἰουλίου 1966 ἔγραψε σὲ ἐπιστολή: «... οἱ πέντε Μοναχὲς προσήχοντο νὰ ἔρθουν κι ἄλλες. Καὶ μιὰ μέρα, ἡ μιὰ εἶδε στὸν ὕπνο της τὸν Προφήτη Ἡλία καὶ τῆς εἶπε: Θὰ σᾶς στείλω μιὰ δούλη τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ γίνετε ἔξι... Κι ἔτσι ὅταν ἦρθα, ὁδηγημένη κατὰ παράξενο τρόπο ἀπὸ ἓναν Ἀγιορείτη Γέροντα, μὲ ὑποδεχθήκανε μὲ ἀγάπη...»¹⁶

Στὸ σημεῖο αὐτὸ εἶναι ἐπιβεβλημένη μία διευκρίνιση. Ὑπάρχουν δημοσιεύματα, κυρίως σὲ ἠλεκτρονικὰ μέσα ἐνημέρωσης, ὅπου ὑποστηρίζεται ἡ ἄποψη ὅτι ἡ Ὁσία ὀνόμαζε κατ' εὐφημισμὸν τὸ Ἡσυχαστήριον «Νέα Ἱερουσαλήμ», προσπαθώντας νὰ δώσουν ἐσφαλμένα συμβολικὴ ἐρμηνεία τοῦ ὀνόματος. Ὅμως, ὅπως εἶναι γνωστὸ στοὺς παροικοῦντες στὰ Μεσόγεια καὶ καταγράφεται στὸ παρὸν κείμενο, «Νέα Ἱερουσαλήμ» ἦταν τὸ προσωνύμιον τῆς Μονῆς, τὸ ὁποῖο, κατὰ συνέπεια, χρησιμοποιοῦσε καὶ ἡ Ὁσία ὡς ἀναφορὰ στὸν τόπο ὅπου ἐγκαταβιοῦσε.

Ὅταν ἔφτασε ἡ Ὁσία στὸ εὐλογημένο αὐτὸ μέρος, ἡ ἀδελφότητα τῆς Μονῆς ἀποτελεῖτο ἀπὸ τὴν Ἡγουμένη Μαριάμ, τὶς Μοναχὲς Χριστονύμφη, Θεονύμφη, τὴν κατὰ σάρκα μητέρα τοὺς Φιλοθέη Μαντάλα (1879-1968) καὶ τὴν Μακρίνα Νεοφύτου (1881-1971). Στὴν τελευταία, ἡ ὁποία γεννήθηκε στὴν Κερασούντα τοῦ Πόντου, ἀναφέρεται ὁ Γέρων Κύριλλος στὴν ἐπιστολή του, ὅπου περιγράφοντας τὴν ἀδελφότητα λέει: «... ἔχουν μαζί τους καὶ ἄλλην, μιὰ ποὺ εἶναι πρόσφυγας ἀπὸ τὴν Μαύρη Θάλασσα μετὰ τὶς σφαγὲς τοῦ 1922.» Ἡ Ὁσία μαρτυροῦσε ὅτι οἱ μοναχὲς ἦταν ἐξαιρετικὲς ψυχές. Ζοῦσαν ἀπλὰ καὶ πολὺ ταπεινὰ μὲ ἡσυχαστικὸ τυπικόν, τὸ ὁποῖο περιελάμβανε πολλὰ ὥρες σιωπῆς, νηστεῖες, ἀγρυπνίες, ἀκολουθίες μὲ τὸ κομποσχοίνι. Ἀνέφερε χαρακτηριστικά: «Ὅλες οἱ Ἀκολουθίες γίνον-

15. Αὐτόθι, σελ. 106.

16. Αὐτόθι.

ται σιωπηλά, μὲ τὸ κομποσχοίνι...» Ἐξάλλου καὶ ἐδῶ, ὅπως καὶ σὲ ὅλα τὰ μέρη ὅπου τὴν ὁδήγησε ὁ Κύριος, εὑρίσκει πάντα ἡσυχαστικές συνθήκες¹⁷.

Πληγὲς τῆς ἱστορίας

Στὴν ἱστορία τοῦ Ἡσυχαστηρίου ἡ δυσκολότερη περίοδος ὑπῆρξε τὸ τελευταῖο ἔτος τῆς Γερμανικῆς Κατοχῆς, τὸ 1944, ὁπότε βρέθηκε ἀκουσίως στὸ κέντρο τῶν πολεμικῶν ἐξελίξεων. Ἡ Ὁσία μαρτυροῦσε: *«Κάποτε ὑπῆρχαν πολλές Μοναχές, ἀλλὰ ἡ τραγωδία τοῦ Πολέμου χτύπησε καὶ αὐτὸ τὸ Μοναστήρι. Οἱ Γερμανοὶ σκότωσαν τὸν ἱερέα καὶ βάλαν πολλές στὴν φυλακή.»*¹⁸

Γιὰ νὰ γίνῃ καταληπτὴ ἡ μαρτυρία αὐτή, πρέπει ἐπιβεβλημένα νὰ γίνῃ ἀναφορὰ στὸν Ἀγιοταφίτη Ἀρχιμανδρίτη Εὐγένιο Συμεωνίδη, διατελέσαντα πνευματικὸ τῆς Μονῆς τὴν δεκαετία 1934-1944. Στὰ χρόνια τῆς Γερμανικῆς Κατοχῆς (1941-1944) ἦταν συνεργάτης τῆς μυστικῆς ἀντιστασιακῆς ὀργάνωσης «Ἀνάστασις τοῦ Γένους» (Ο.Α.Γ.), χωρὶς ὅμως νὰ ἔχει πλήρως ἀποσαφηνιστεῖ ὁ ρόλος του¹⁹, καὶ δραστηριοποιεῖτο συμβάλλοντας κυρίως στὶς φυγαδεύσεις πρὸς τὴν Μέση Ἀνατολή²⁰. Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1944 συνελήφθη ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς καὶ ἐκτελέστηκε στὶς 8 Σεπτεμβρίου 1944.

Τὴν περίοδο αὐτή, σύμφωνα μὲ τὴν ἐν λόγῳ μαρτυρία τῆς Ὁσίας, φυλακίστηκαν καὶ μοναχές. Ἐξ αὐτῶν τῶν κακουχιῶν ἐρμηνεύεται καὶ ἡ ἐκδημία τῶν Μοναχῶν Θεοφανοῦς Δημακάκου (†1944) καὶ Θεοδούλης Γιαννούτσου (†1945), σὲ χρονικὸ διάστημα λίγων μηνῶν, ἀμέσως μετὰ τὴν ἐκτέλεση τοῦ π. Εὐγενίου.

17. Αὐτόθι, σελ. 106.

18. Αὐτόθι, σσ. 414-5.

19. Κωνσταντίνου Σβολόπουλου, Χαϊδάρι, 8 Σεπτεμβρίου 1944: *Ἡ Ἀόρατη Στρατιὰ στὸ ἀπόσπασμα*, ἐκδ. «Πατάκη», Ἀθήνα ³2005, σελ. 44.

20. Περὶ τῶν διαφυγῶν ἀπὸ τὶς ἀκτὲς τῆς Ἀττικῆς, μὲ ἀναφορὰ στὸν π. Εὐγένιο Συμεωνίδη, βλέπε: Γιώργου Πλ. Ἰατροῦ, «Οἱ διαφυγὲς στὴν διάρκεια τῆς Κατοχῆς ἀπὸ τὶς ἀκτὲς τῆς Ἀττικῆς», στό: *Πρακτικὰ Ἐπιστημονικῆς Ἡμερίδας «Κατοχὴ καὶ Ἀντίσταση στὰ Μεσόγεια καὶ τὴν Λαυρεωτική»* (8 Ὀκτωβρίου 2016, Δημαρχιακὸ Μέγαρο Κορωπίου), ἐκδ. «ΑΩ», 2017, σσ. 42-63.

«Μείζων πάσης ἀρετῆς ἡ διάκρισις»

Τὸ 1985, εὐρισκόμενη ἡ Ὁσία στὴν Ἀθήνα, ἀπάντησε στὴν ἐρώ-
τηση γιὰ τὸ πῶς πρέπει νὰ εἶναι τὰ Μοναστήρια σήμερα: «Πρέπει
ν’ ἀνοίξουνε. Ν’ ἀνοίξουν τὶς πόρτες στὴν φιλοξενία γιὰ νὰ ἀκοῦν
τὰ προβλήματα καὶ τὰ βάσανα. Αὐτὴ, εἶναι ἡ μεγάλη βοήθεια ποὺ
ὁ Χριστιανὸς μπορεῖ νὰ δώσει. Θυμοῦμαι, ὅταν ἤμουν στὴν Νέα
Ἱερουσαλὴμ, μιὰ μέρα ἀνέβηκε μιὰ ομάδα ἀπὸ ἀνθρώπους ποὺ φώ-
ναζαν καὶ τραβοῦσε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον καὶ χαριτολογοῦσαν καὶ ἦταν
ντυμένοι ὅχι ὅπως ἔπρεπε. Τοὺς εἶδα ἀπὸ τὸ παράθυρο. Χτύπησαν
τὴν πόρτα τοῦ Μοναστηριοῦ. Δὲν βγῆκα νὰ τοὺς δῶ. Ἀρκετὴ ὥρα
μετὰ, τοὺς εἶδα νὰ φεύγουν. Ὁ τρόπος τους τώρα, ἦταν τελείως
διαφορετικός. Σιωπηλοί, ὁ καθένας τὸν δρόμο του, κατέβαιναν σκε-
πτικοὶ τὸ μονοπάτι... Βγαίνω ἔξω καὶ ρωτῶ τὴν Γερόντισσα: “Τί
ἦταν αὐτοὶ ποὺ ἦρθαν;” “Ἦρθαν κάτι ἄνθρωποι, παιδί μου, ἄλλος
μὲ ἔξωμα, ἄλλος χωρὶς πουκάμισα, ἄλλος μὲ παντελονάκια... Καὶ
μπῆκαν μέσα φωνάζοντας καὶ ἓνας ἀπ’ αὐτοὺς μοῦ εἶπε: “Γερόντισ-
σα, θὰ μᾶς δεχθεῖτε ἔτσι ὅπως εἴμαστε;” “Δὲν εἶναι δικό μου τὸ
Μοναστήρι. Εἶναι τῆς Παναγίας”, τοὺς εἶπα... Κι αὐτοὶ μπῆκαν...
Καὶ μπῆκαν μέσα καὶ ἄρχισαν σιγὰ-σιγὰ νὰ προσκυνοῦν, ν’ ἀνάβουν
τὰ κεριὰ τους. Μοῦ λένε: “Πολὺ ὠραῖο, Γερόντισσα, τὸ Μοναστήρι
σας!” Κι ὅταν φεῦγαν τοὺς εἶπα: “Στὸ καλὸ, παιδιά μου. Ἡ εὐλογία
του νὰ εἶναι μαζί σας.” Καὶ φύγαν... Ξέρετε τί κακὸ θὰ τοὺς ἔκανε
ἡ Γερόντισσα αὐτὴ ἂν, ὅταν τοὺς εἶδε νὰ ὀρμοῦν ἔτσι ὅλοι μέσα,
τοὺς ἔλεγε: “Ἐξω ἀπὸ ἐδῶ”; Γιατὶ ἐγὼ ὅταν φεῦγαν τὴν εἶδα ὅλη
τὴ διαφορά...»²¹

Ἀπὸ τὴν διήγηση αὐτὴ γίνεται εὐκολὰ ἀντιληπτὴ ἡ ἐκτίμηση καὶ
ὁ σεβασμὸς ποὺ ἔτρεφε ἡ Ὁσία πρὸς τὴν Γερόντισσα Μαριάμ, ἡ
ὁποία, παρὰ τὸ ὅτι δὲν εἶχε κοσμικὴ μόρφωση, ἐν τούτοις ἦταν
στολισμένη μὲ τὴν ἀρετὴ τῆς διάκρισης.

«Τὰ νέα τιμᾶσθαι δι’ Ἐγκαινίων»

Κατὰ τὴν περίοδο τῆς παραμονῆς τῆς Ὁσίας στὸν Κουβαρᾶ, καὶ
συγκεκριμένα στίς 25 Ἰουνίου τοῦ 1967, πραγματοποιήθηκαν τὰ

21. Ἡ Ἀσκητικὴ τῆς Ἀγάπης, σελ. 272.

ἐγκαίνια τοῦ Καθολικοῦ τῆς Μονῆς²². Μετὰ ἀπὸ κόπους καὶ οἰκονομίες τῶν ἀδελφῶν εἶχαν ἤδη ὀλοκληρωθεῖ οἱ ἐργασίες ἀποπεράτωσης τοῦ Καθολικοῦ τοῦ Ἡσυχαστηρίου, ἀφιερωμένου στὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου.

Οἱ μοναχές, στὰ ὀνόματα ποὺ κατέγραψαν γιὰ νὰ τοποθετηθοῦν ἐντὸς τοῦ φυτοῦ τῆς πρὸς καθαγιασμὸν ἀγίας τραπέζης, συμπεριέλαβαν στοὺς μὲν ζῶντες τὰ ὀνόματα τῆς Ὁσίας Γαβριηλίας καὶ τῆς συνοδοιπόρου τῆς Μοναχῆς Θωμαΐδος²³, στοὺς δὲ κεκοιμημένους τὰ ὀνόματα τῶν γονέων τῆς Ὁσίας, Ἡλιού καὶ Βικτωρίας.

Ἐπισκέπτες καὶ ἀλληλογραφία

Εἶναι αὐτονόητο ὅτι μὲ τὴν προηγούμενη δράση τῆς ἡ Ὁσία εἶχε μεγάλο ὄγκο ἀλληλογραφίας, ἀλλὰ ἐπειδὴ ὑπῆρχε δυσκολία νὰ φτάσει ταχυδρόμος στὴν ἐντὸς τῆς δασώδους περιοχῆς Μονή, τὴν λάμβανε στὴν διεύθυνση τῶν ἀδελφῶν τῆς στὸ Μαρούσι²⁴.

Ἕνας ἀπὸ τοὺς ὀνομαστοὺς πνευματικὸς πατέρες τῆς Κύπρου ὑπῆρξε ὁ Ἱερομόναχος Λάζαρος Σταυροβουνιώτης, ὁ ὁποῖος συμβούλευε καὶ καθοδηγοῦσε πλῆθος ἀνθρώπων, ὄχι μόνον διὰ ζωῆς, ἀλλὰ καὶ δι' ἀλληλογραφίας, ποὺ διατηροῦσε μὲ πολλὰ πνευματικά του τέκνα ἀνὰ τὴν Οἰκουμένη²⁵. Ἀνάμεσα στοὺς παραλήπτες τῶν ἐπιστηρικτικῶν ἐπιστολῶν τοῦ ἦταν καὶ ἡ Ὁσία Γαβριηλία.

Σὲ ἐπιστολὴ τοῦ ἀναφέρει: «Ὁσιωτάτῃ ἐν Χριστῷ Ἀδελφῇ Γαβριηλίᾳ. Ἐνδυναμοῦ ἐν Χάριτι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Πῆρα τὴν ἐπιστολήν σας πρὸ καιροῦ καὶ ζητῶ συγγνώμην διὰ τὴν

22. Περ. *Ἡ Φωνὴ τῆς Ὁρθοδοξίας*, φ. 521, 1-7-1967 (Παλαιὸν Ἡμερολόγιον), σελ. 8. Ὁφείλω πολλές εὐχαριστίες στὸν Ἱερομόναχο Καλλίνικο Ἡλιόπουλο γιὰ τὸν ἐντοπισμὸ τοῦ ἐν λόγῳ δημοσιεύματος.

23. Ἡ Μοναχὴ Θωμαΐς ὑπῆρξε συνεργάτιδα τόσο τῆς Ὁσίας ὅσο καὶ τοῦ π. Λαζάρου Μοῦρ στὴν Ἰνδία. Ὅπως καὶ ἡ Ὁσία, εἶχε γίνει ρασοφόρα στὴν Μονὴ τῆς Βηθανίας καὶ εἶχε λάβει τὸ Μικρὸ Σχῆμα στὴν Μονὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Πάτμου ἀπὸ τὸν Ὅσιο Ἀμφιλόχιο Μακρῇ. *Ἡ Ἀσκητικὴ τῆς Ἀγάπης*, σελ. 99, 195-6.

24. Αὐτόθι, σελ. 106.

25. Περὶ τοῦ Ἱερομονάχου Λαζάρου Σταυροβουνιώτου βλέπε: Ἀρχιμ. Ἀθανασίου, Καθηγουμένου Ἱερᾶς Μονῆς Σταυροβουνίου, «Ὁ Ἱερομόναχος Λάζαρος Σταυροβουνιώτης (1909-1989)». περ. *Ὁρθόδοξη Μαρτυρία*, φ. 100, Ἀνοιξη - Καλοκαίρι 2013, σσ. 49-51.

βραδύτητά μου. Χαίρω πολύ διὰ τὴν ἐν τῷ Ἡσυχαστηρίῳ κάθοδόν σας καὶ εὐχομαι ἐν αὐτῷ ζωὴν εἰρηνικὴν... Διαβιβάσατε τὰς εὐχάς μου τῇ σεβαστῇ Ἡγουμένῃ καὶ λοιπαῖς Ἀδελφαῖς καὶ ιδίως εἰς τὴν Ἀδελφὴν Θωμαῖδα. Μὲ ἀγάπην Χριστοῦ, πατὴρ Λάζαρος Ἱερομόναχος, Μονὴ Σταυροβουνίου, Κύπρος.»²⁶

Πολλοὶ φίλοι καὶ γνωστοὶ τῆς τὴν ἐπισκέφτηκαν στὸ Μοναστήρι. Ἔρχονταν γιὰ μιὰ – δύο ἡμέρες ἡσυχίας καὶ γαλήνης, δέχονταν τὴν φιλοξενία τῆς ἀδελφότητος καὶ πάλιν ἀναχωροῦσαν²⁷. Ἦρθαν Ἀρχιερεῖς ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴ, ὁ συνεργάτης τῆς στὴν Ἰνδία Ἀγγλος ἱεραπόστολος π. Λάζαρος Μούρ (1902-1992)²⁸ καὶ ὁ Γάλλος θεολόγος π. Λέβ Ζιλέ (1893-1980)²⁹, ποὺ τὴν παρότρυνε: «Νὰ μὴν προσκολληθεῖς σὲ ἓνα Μοναστήρι, ἀλλὰ νὰ δίνεις τὸ “παρὼν”, ὅπου σὲ καλεῖ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ»³⁰.

Ἀπρόσμενος ἐπισκέπτης τῆς Ὀσίας στὸ Ἡσυχαστήριό ἦταν ὁ Τσιντανάντα Σαρασβάτι (1916-2008), πρόεδρος τῆς ἰνδουιστικῆς ὁργάνωσης Divine Life Society – Sivananda Ashram (1963-2008). Κατὰ τὴν διαμονή τῆς στὴν Ἰνδία τοῦ εἶχε συστήσει τὴν περίφημη συλλογὴ πατερικῶν κειμένων *Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν νηπτικῶν*. Ἡ ἀνάγνωση τοῦ ἔργου αὐτοῦ, ποὺ εἰσάγει τὸν ἀναγνώστη στὴν μυστικὴ θεολογία τῆς Ἐκκλησίας, εἶχε προκαλέσει τὴν ἔντονη ἐπιθυμία τοῦ Τσιντανάντα νὰ ἐπισκεφτεῖ τὸ Ἅγιον Ὅρος καὶ νὰ γνωρίσει τοὺς ἀσκητές του. Τὸ 1968 πραγματοποιοῖσε παγκόσμια περιοδεία, ὁπότε ἔφτασε καὶ στὴν Ἑλλάδα. Στὸ ἐγχείρημα τῆς ἐπισκέψεώς του στὸ Ἅγιον Ὅρος εἶχε λάβει καὶ πάλι τὴν βοήθεια τῆς Ὀσίας. Ἔτσι, στίς 2 Ὀκτωβρίου 1968 τῆς ἀποστέλλει εὐχαριστήρια ἐπιστολὴ ἀπὸ τὴν Ἰνδία, ὅπου μεταξὺ τῶν ἄλλων τῆς γράφει: «Ζητῶ τὴν εὐχή σας καὶ τὶς προσευχές σας, καθὼς καὶ τὶς προσευχές τῶν συντρόφων

26. Ἡ Ἀσκητικὴ τῆς Ἀγάπης, σελ. 106.

27. Αὐτόθι, σσ. 106-7.

28. Περί τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Λαζάρου Μούρ βλέπε: Father Andrew Midgley, A Lifetime in Pilgrimage – Archimandrite Lazarus (Moore), 1902-1992, 2014 (<https://www.rocorstudies.org/2020/05/19/a-lifetime-in-pilgrimage-archimandrite-lazarus-moore-1902-1992/> Ἐλεγμένο στίς 27/10/2023).

29. Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Λέβ Ζιλέ ὑπῆρξε θεολόγος καὶ συγγραφέας ἀντιστοίχων ἔργων, πολλὰ ἐκ τῶν ὁποίων ἔχουν μεταφραστεῖ καὶ στὰ ἑλληνικά.

30. Ἀθανασίου Κοτταδάκη, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 203.

σας, τῶν μοναχῶν τοῦ Ἱεροῦ Μοναστηρίου τῆς Νέας Ἱερουσαλήμ. Σᾶς παρακαλῶ νὰ τοὺς μεταβιβάσετε τοὺς ἀδελφικούς μου χαιρετισμούς, καθὼς καὶ τὶς εὐχές μου γιὰ νὰ ἔχουν κάθε πνευματικὴ εὐλογία στὴ ζωὴ τους. Εἶθε τὸ φῶς τοῦ Θεοῦ νὰ ἀκτινοβολεῖ ἀπὸ ἐσᾶς τὴν ἴδια καὶ ἀπὸ τὶς ἀδελφές σας μοναχές.»³¹

Ἡ μαρτυρία ὅτι τὴν περίοδο αὐτὴ ἡ Ὁσία συνάντησε τὸν ζωγράφο καὶ λογοτέχνη Φώτῃ Κόντογλου (1895-1965)³² δὲν εὐσταθεῖ, ἀφοῦ ὁ Κόντογλου εἶχε ἤδη ἀποβιώσει, ὅποτε ἡ συνάντησή τους πρέπει νὰ ἀναχθεῖ σὲ χρονικὴ περίοδο πρὸ τοῦ 1965 καὶ σὲ τόπο ἄλλον ἀπὸ τὸν Κουβαρᾶ.

Συνέχεια τῆς ἱεραποστολικῆς πορείας

Ἡ Ὁσία ἦταν κατ' ἐξοχὴν ἀφημένη στὰ χέρια τοῦ Θεοῦ, ἐκπληρώνοντας τὸ σχέδιο ποὺ ἡ πρόνοιά Του τῆς ἐπιφύλασσε. Χαρακτηρίζε τὴν ζωὴ της, μεταφορικά, ὡς ἓναν ἀγῶνα ποδοσφαίρου ποὺ παίζουν οἱ Ἄγγελοι. Τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1967, καὶ ἐνῶ βρισκόταν στὸν Κουβαρᾶ, ἔγραφε σὲ ἐπιστολὴ της: «Ἐδῶ, οἱ Ἄγγελοι δίνουν λίγη ἀνάπαυση στὸ “φοῦτ-μπῶλ” τους.»³³ Σχολιάζοντας αὐτὴ τὴν φράση ἡ βιογράφος της ὁμολογοῦσε ὅτι πραγματικὰ οἱ Ἅγιοι Ἄγγελοι ἔκαναν ἀπλῶς μιὰ «ἀνάπαυλα» καὶ αὐτὸ τὸ ἐνιωθάν καὶ οἱ μοναχές στὸ Ἡσυχαστήριο. Ἦξεραν κατὰ βάθος ὅτι ἦταν προσωρινὰ μαζί τους, γι' αὐτὸ καὶ ἄρχισαν νὰ στεναχωριοῦνται μῆνες πρὶν φανεῖ στὸν ὀρίζοντα ἔστω μιὰ ὑποψία πρόσκλησης γιὰ νὰ ἀναχωρήσει³⁴.

Τὸν Μάρτιο τοῦ 1967 δίδαξε φυσικοθεραπεία σὲ μιὰ Ἀμερικανίδα, κάνοντας τὴν πρακτικὴ ἐξάσκηση στὸν Ρωσικὸ Οἶκο Εὐγερίας «Ἡ Ἁγία Τριάς» στὴν Ἀργυρούπολη Ἀττικῆς, μὲ τὴν εὐλογία τοῦ ὑπευθύνου τοῦ ιδρύματος Γέροντος Χερουβεῖμ Καράμπελα (1920-1979), κτίτορος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Παρακλήτου Ὁρωποῦ. Στὴ συνέχεια, τὴν ἴδια χρονιά, συνόδευσε γιὰ τρεῖς μῆνες μιὰν ἀσθενή στὸ Λονδίνο³⁵.

Στὸ διάστημα τῆς παραμονῆς της στὸ Ἡσυχαστήριο εἶχε συνε-

31. *Ἡ Ἀσκητικὴ τῆς Ἀγάπης*, σσ. 107-8.

32. Αὐτόθι, σελ. 107.

33. Αὐτόθι, σελ. 415.

34. Αὐτόθι, σελ. 106.

35. Αὐτόθι, σελ. 108.

γασία με τὸν Γραμματέα τοῦ Γραφείου Ἐξωτερικῆς Ἱεραποστολῆς τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (1968-1975), Ἀρχιμανδρίτη Ἀντώνιο Ρωμαῖο, κάνοντας μεταφράσεις ἄρθρων γιὰ τὸ περιοδικὸ *Πορευθέντες*. Κατὰ τὴν διάρκεια αὐτῆς τῆς συνεργασίας, τῆς ζήτησε, ἔαν ἤθελε, νὰ διακονήσῃ στὴν Ἀφρική. Στὴν πρόσκληση πρόσθεσε καὶ τὴν παράκληση: «*Ἄν μπορεῖτε, φέρτε καὶ μία φίλη σας, χρειαζόμαστε βοήθεια!*»

Κατὰ ἀγαθὴ συγκυρία, τὶς ἡμέρες ἐκεῖνες ἐπισκέφτηκε τὸ Μοναστήρι ἢ Πηνελόπη Κων. Κατσέα (1899-1982), τὸ γένος Σπάνδου, μαία ἀπὸ τὸ Ἀσβεστοχώρι Θεσσαλονίκης. Λίγα χρόνια πρὶν, τὸ 1964, εἶχε πεθάνει ὁ σύζυγός της Κωνσταντῖνος καὶ ἤθελε «*ν' ἀνάψῃ ἓνα κεράκι καὶ νὰ πεῖ τὸν πόνο της*». Μίλησαν μετὰ τὴν Ὁσία, ἐξέφρασαν τὴν κοινὴ τους εὐαισθησία γιὰ τὸ ἔργο τῆς ἐξωτερικῆς ἱεραποστολῆς, ἀντάλλαξαν διευθύνσεις καὶ ἔτσι τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1968 βρίσκονταν μαζὶ στὸ Ναϊρόμπι τῆς Κένυας³⁶. Ἀκολούθως καὶ ἐντὸς τοῦ ἰδίου ἔτους, μετέβησαν στὴν Οὐγκάντα, ὅπου μαζὶ μετὰ τὸν Προηγούμενο τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἀγίου Ἰωάννου Θεολόγου Πάτμου π. Παῦλο Νικηταρᾶ (1912-1999) καὶ τὸν π. Ἀμφιλόχιο Τσοῦκο (νῦν Μητροπολίτη πρ. Γάνου καὶ Χώρας), στήριξαν τὸ ἔργο τοῦ ἱεραποστόλου π. Χρυσοστόμου Παπασαραντοπούλου (1903-1972).

Στὰ τέλη τοῦ 1969 ἡ Ὁσία ἀναχώρησε ἀπὸ τὴν Ἀφρική καὶ ἐπέστρεψε γιὰ μικρὸ διάστημα στὸν Κουβαρᾶ. Τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1970 ἔλαβε πρόσκληση ἀπὸ τὸν Γέροντα τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τῶν Ἀγίων Λαζάρου, Μάρθας καὶ Μαρίας στὴν Βηθανία, Θεοδόσιο Μάκκο, γιὰ νὰ μεταβεῖ στοὺς Ἀγίους Τόπους. Σημειωθῆτω, εἶχε μείνει παλαιότερα στὴν Βηθανία (1959-1962) καὶ ὁ ἡγιασμένος Γέρον Θεοδόσιος τὴν εἶχε κείρει ρασοφόρο μοναχή, δίδοντάς της τὸ ὄνομα Γαβριηλία. Ἐντὸς δὲ τῶν ἐπομένων ἡμερῶν δέχθηκε στὸν Κουβαρᾶ τὴν ἐπίσκεψη τῆς φίλης της ἀπὸ τὴν Σκωτία Σεσίλιας (Καικιλίας), μετέπειτα Ξένης Μοναχῆς³⁷, καὶ ἔτσι μαζὶ μετέβησαν στὸ Μοναστήρι τῆς Βηθανίας³⁸.

Στὶς ἀρχὲς Σεπτεμβρίου τοῦ 1974, σὲ μικρὴ παύση τῶν ἀλλεπάλ-

36. Αὐτόθι, σελ. 109.

37. Περὶ τῆς Μοναχῆς Ξένης βλέπε: Ἀρχιμ. Κωνσταντίνου Καθηγουμένου Ἱερᾶς Μονῆς Χοζεβᾶ, *Γυναῖκες Θεόφρονες*, ἔκδ. Ἱερᾶς Μονῆς Χοζεβᾶ 2023, σσ. 70-1.

38. *Ἡ Ασκητικὴ τῆς Ἀγάπης*, σελ. 115.

ληλων ταξιδιω̑ν της, ἐπισκέφτηκε, μεταξὺ τῶν ἄλλων μονῶν καὶ προσκυνημάτων, τὴν Ἱερὰ Μονὴ τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου Προδρόμου Κυνηγοῦ³⁹ καὶ συνάντησε τὴν Ἡγουμένη τῆς Μονῆς, Γερόντισσα Δάμαριν (†2002). Τὸ 1977, ὅπως καὶ παλαιότερα, συνόδευσε ἀσθενεῖς στὴν Ἀγγλία καὶ στὴν Ἑλβετία καί, ἐνδιάμεσα, φιλοξενήθηκε εἴτε στὰ ἀδελφία της εἴτε στὸ Ἡσυχαστήριο στὸν Κουβαρᾶ. Καὶ ὅπως ἡ ἴδια ὁμολογοῦσε: «Ποτὲ δὲν εἶπα ὄχι! Πήγαινα ὅπου μὲ καλοῦσε ἡ ἀνάγκη τοῦ πλησίον... Παντοῦ μὲ ὁδήγησε τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ. Δὲν πήγαινα ἐγώ. Οἱ Ἄγγελοι μὲ πήγαιναν!»⁴⁰.

Εὔρημα πλήρες Πατμιακῆς εὐλογίας

Πρὶν λίγα χρόνια, οἱ μοναχὲς ἀπὸ τὴν Ἱερὰ Μονὴ τοῦ Κυνηγοῦ περισυνέλεξαν ἀπὸ ἐρμάριο τοῦ Ἡσυχαστηρίου στὸν Κουβαρᾶ ἓνα πολυκαιρισμένο τετράδιο, αὐτοσχέδια ἐπενδεδυμένο μὲ κίτρινη αὐτοκόλλητη κόλλα. Τὸ κείμενο, γραμμένο σὲ γραφομηχανή, ἐκτεινόμενο σὲ εἴκοσι τρεῖς σελίδες, εἶναι ἀνυπόγραφο καὶ ἀχρονολόγητο. Φέρει τίτλο: «Ἀποφθέγματα τοῦ Ἀγίου Γέροντός μας ἐκ προφορικῆς συζητήσεως».

Τὰ καταγεγραμμένα ἀποφθέγματα εἶναι ὁμαδοποιημένα: «Περὶ προσευχῆς», «Ἐν ὧρα ἀπομονώσεως», «Διάφορα ἀποφθέγματα», «Διαπαιδαγωγίσις παρθενικῆς ψυχῆς (16 ἐτῶν)», «Εἰς κατάστασιν προσευχῆς», «Κατὰ τίς τελευταῖες ἡμέρες τῆς ζωῆς του». Τὰ τελευταῖα ἀποφθέγματα εἶναι χωρισμένα σὲ ἡμερομηνίες ἀπὸ τῆς 13ης ἕως τῆς 16ης Ἀπριλίου 1970. Ποιὸς εἶναι ὁ «Ἅγιος Γέρων», τοῦ ὁποίου κατεγράφησαν αὐτὰ τὰ πνευματικὰ ἀποστάγματα; Ἡ κατακλείδα τῶν σημειώσεων: «Ἐκοιμήθη εἰς τὰς 2.15 μ.μ. 16.4.1970. Ὅποια πνευματικὴ διαύγεια μέχρι τέλους...» ἀποτελεῖ τὴν «ὑπογραφὴν» τοῦ ἐκφωνήσαντος τὰ ἀποφθέγματα, ποὺ δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὸν Ὅσιο Ἀμφιλόχιο Μακρῇ, τὸν ἐν Πάτμῳ⁴¹.

39. Αὐτόθι, σελ. 118. Τὸ γεγονὸς μαρτυρεῖ καὶ ἡ νῦν Ἡγουμένη τῆς Μονῆς, Γερόντισσα Ταβιθά.

40. Αὐτόθι, σελ. 120.

41. Περὶ τοῦ Ὁσίου Ἀμφιλοχίου Μακρῇ βλέπε ἐνδεικτικά: Ἰγνατίου Τριάντη, Μητροπολίτου Βερατίου, Αὐλῶνος καὶ Κανίνης, Ἅγιος Ἀμφιλόχιος ὁ γέροντας τῆς Πάτμου (1889-1970): Βίος – Ὑποθήκαι – Μαρτυρίαι, ἔκδ. Ἱερᾶς Μονῆς Εὐαγ-

Στὴν εὐλογία ἀπορία, πῶς βρέθηκε τὸ κείμενο αὐτὸ ἀπὸ τὴν Πάτμο στὸ Ἑσυχαστήριον στὸν Κουβαρᾶ, ἀπάντηση δίνεται διὰ τοῦ προσώπου τῆς Ὁσίας Γαβριηλίας. Ὡς γνωστόν, τὸ 1963 ἡ Ὁσία ἔλαβε ἀπὸ τὸν Ὅσιο Ἀμφιλόχιο τὸ Μικρὸ Σχῆμα τῶν μοναχῶν, καθὼς καὶ τὴν εὐχὴ γιὰ ἱεραποστολικὴ δράση⁴². Διατήρησε δὲ πνευματικὴ σχέση μέχρι τῆς κοιμήσεώς του τὸ 1970. Τὸ πιθανότερο λοιπὸν εἶναι νὰ ἔλαβε ἀπὸ τὴν Πάτμο τὸ κείμενο αὐτὸ καὶ ἀκολουθῶς τὸ ἄφησε ὡς εὐλογία στὸ Ἑσυχαστήριον.

«Ἔχει ἡ θειοτάτη σου ψυχὴ τὴν οὐράνιον Ἱερουσαλὴμ κατοικητήριον»

Στις 28 Μαρτίου 1992, σὲ ἡλικία 95 ἐτῶν, ἡ Γερόντισσα Γαβριηλία, ἔχοντας γίνεи μοναχὴ στὴν ἐπίγειο Ἱερουσαλὴμ, ἔχοντας ζήσει ἐπὶ τριετία στὴν «Νέα Ἱερουσαλὴμ», πορεύτηκε πρὸς τὴν Ἄνω Ἱερουσαλὴμ, ἐκεῖ ὅπου παύει κάθε χωροχρονικὸς περιορισμός. Στις 18 Ἰουλίου 2001, στὴν Λέρο τῶν εὐλογημένων Δωδεκανήσων, στὸν τόπο τῆς καταπαύσεως καὶ ἀναπαύσεώς της, πραγματοποιήθηκε ἡ ἀνακομιδὴ τῶν ἱερῶν της λειψάνων. Ἡ τιμὴ τοῦ προσώπου της ὡς ἁγίας ἤδη εἶχε ξεκινήσει, ἀλλὰ ἡ ἐπικύρωση αὐτῆς τῆς τιμῆς ἦρθε φέτος (2023). Δόξα τῷ Θεῷ!

Ἐνθυμούμενοι τὸν λόγο τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ τοῦ Θεσβίτου «Ζηλῶν ἐζήλωσα τῷ Κυρίῳ παντοκράτορι!» (Γ' Βασ. ιθ', 14), ποὺ σημαίνει: Μέγας ζήλος κατέλαβε τὴν ψυχὴ μου χάριν τοῦ Κυρίου Παντοκράτορος⁴³, ἀντιλαμβανόμεστε ὅτι καὶ ἡ Ὁσία Γαβριηλία ὑπῆρξε ζηλώτρια τῆς πίστεως. Ὁ Ἅγιος Νεκτᾶριος, στὸ ἔργο του Τὸ Γνωθὶ σαυτόν, ἀναφέρει ὅτι τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ κατ' ἐπίγνωσιν ζηλωτῆ εἶναι: «ἀγάπη θερμὴ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον αὐτοῦ, πραότης, ἀνεξιθρησκία, ἀνεξικακία, εὐεργεσία καὶ εὐγένεια τῶν τρόπων.»

γελισμοῦ Μητρὸς Ἁγαπημένου, Πάτμος '2019 καὶ Ἀρχιμ. Παύλου Νικηταρᾶ, Ὁ Ἅγιος Ἀμφιλόχιος τῆς Πάτμου, Ἱερὰ Πάτμος '2019.

42. Ἡ Ἀσκητικὴ τῆς Ἀγάπης, σελ. 99.

43. Ἀρχιμ. Ἰωὴλ Γιαννακοπούλου, Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη κατὰ τοὺς Ο', τ. Ι' (Γ' Βασιλειῶν), Ἀθῆναι 1958, σελ. 180.

Καὶ καταλήγει: «ὁ κατ' ἐπίγνωσιν ζηλωτῆς φέρει τὸν τύπον τοῦ ἀληθοῦς χριστιανοῦ.»⁴⁴

Εἶναι ἐμφανὲς ὅτι τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτὰ ἔχει καὶ ἡ Ὁσία μας, γι' αὐτὸ καὶ ἀποτελεῖ πρότυπο, παράδειγμα, ἀλλὰ καὶ στήριγμά μας. Αὐτὴ εἶναι ἡ Ὁσία Γαβριηλία! «Ἡ Κωνσταντινουπολίτις, ἡ ἐν Λέρῳ τελειωθεῖσα», ἡ «διακριθεῖσα διὰ τὰς κατὰ Χριστὸν ἀρετὰς τῆς ἐλεημοσύνης, τῆς φιλάνθρωπίας καὶ τῆς ἀπολύτου ἀφοσιώσεως καὶ ἐμπιστοσύνης εἰς τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου.»⁴⁵

«Ἡ Ὁσία Γαβριηλία προσευχομένη ἐν Ἰνδία καὶ ἐν Κουβαρά».

Ψηφιακὸ σχέδιο Πρεσβυτέρου Λουκά Καρούσου, 2023.

44. Ἀγίου Νεκταρίου Κεφαλᾶ Μητροπολίτου Πενταπόλεως, *Τὸ Γνώθι σαυτόν*, ἐκδ. «Νεκτᾶριος Παναγόπουλος», Ἀθῆναι 2023, σελ. 236.

45. Ἀνακοίνωση «Ἐκ τῆς Ἀρχιεραγματείας τῆς Ἀγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου» τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, 4 Ὀκτωβρίου 2023.

Πρωτοπρεσβύτερος
ΣΠΥΡΙΔΩΝ Ν. ΛΟΝΤΟΣ

Ὁ Μητροπολίτης Ἑδέσσης καί Πέλλης
ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ
ὡς Πατριαρχικός Ἐξάρχος Δωδεκανήσου
(1946-1947)

καί οἱ πνευματικοί δεσμοί του
μέ τήν Ἱερά, Βασιλική, Πατριαρχική,
Σταυροπηγιακή καί Κοινοβιακή Μονή
ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ
ΚΑΙ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΟΥ νήσου Πάτμου

Τόν Ἰούλιο τοῦ 2023 εἶχα τήν εὐλογία νά ἐπισκεφθῶ γιά μερικές ἡμέρες τήν ἱερά Νῆσο Πάτμο καί νά φιλοξενηθῶ στήν Ἱερά Πατριαρχική Μονή Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καί Εὐαγγελιστοῦ. Παράλληλα μέ τήν συμμετοχή στήν λειτουργική ζωή τῶν ἀδελφῶν, εἶχα τήν εὐκαιρία νά μελετήσω στήν Βιβλιοθήκη τῆς Μονῆς ἀρχιερακό ὑλικό σχετικά μέ τόν μακαριστό Μητροπολίτη Παντελεήμονα Παπαγεωργίου¹.

1. Ἐπιθυμῶ νά ἐκφράσω καί ἀπό τή θέση αὐτή τίς θερμές εὐχαριστίες μου γιά τήν ὀλοκλήρωση τῆς μελέτης αὐτῆς πρὸς: 1) Τόν Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Ρόδου κ. Κύριλλο, ὁ ὁποῖος παρεῖχε τήν εὐλογία του στή δημοσίευσή της στό Δελτίο «Δωδεκάνησος», 2) Τόν Πανοσιολογιώτατο Ἀρχιμ. κ. Κύριλλο, Καθηγούμενο τῆς Ἱερᾶς Μονῆς καί Πατριαρχικό Ἐξάρχο Πάτμου, καθώς καί τήν περί αὐτόν ἱερά ἀδελφότητα γιά τήν ἀβραμιαία φιλοξενία καί τήν ἄδεια ἐρεύνης τῶν ἀρχείων,

Ἡ ἀφορμή γιὰ τὴν ἐνασχόληση μου μέ τὴν προσωπικότητα τοῦ μεγάλου αὐτοῦ Ἱεράρχη² δόθηκε ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ὡς Ἐπίσκοπος Ταλαντίου (1936-1941), βοηθός τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν κυροῦ Χρυσοστόμου Α΄, εἶχε τελέσει τὴν Κυριακή 16 Ἀπριλίου 1939 τὰ ἐγκαίνια τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος Ἰλισσοῦ³, στὸν ὁποῖο ἐφημερεύω. Ἀργότερα, ἐκλέχθηκε Μητροπολίτης τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἐδέσσης καὶ Πέλλης (1941-1951)⁴ καὶ ἀπὸ τὸ 1951-1968 διετέλεσε Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης. Ἐνδιάμεσα, τὸν Ἰούνιο τοῦ 1946 ἡ Ἱερά Σύνοδος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τὸν διόρισε Πατριαρχικό Ὑεξαρχο Δωδεκανήσων, θέση στὴν ὁποία παρέμεινε γιὰ ἑπτὰ μῆνες, ἕως τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1947.

Εἰσαγωγικά, νὰ ἀναφέρουμε ὅτι τὰ νησιά τοῦ ἀνατολικοῦ Αἰγαίου, τὰ ὁποῖα ἀπαρτίζουν τὸ τμῆμα τῆς Ἑλλάδος γνωστό μέ τὸν γεωγραφικὸ ὄρο «Δωδεκάνησος»⁵, ἀριθμοῦν ἓνα πλῆθος δεκαπέντε νησιῶν, νησίδων καὶ βραχονησίδων, ἡ γεωπολιτικὴ θέση τῶν ὁποίων διαδραμάτισε πρωτεύοντα ρόλο στὴν ἱστορικὴ τους διαδρομὴ, καθὼς ἀποτέλεσε πεδίο κατακτητικῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων πού τὰ ὁδήγησαν σὲ ὑποτελεια πού διήρκησε ἀπὸ τὸ 1306 ἕως τὶς 8 Μαΐου 1945 στοὺς Βενετούς, Γενουάτες, Τούρκους, Ἰταλούς καὶ Γερμανούς, ἐνῶ ἀπὸ τὸν Μάιο τοῦ 1945 ἕως τὶς 31 Μαρτίου 1947 στοὺς Βρετανούς⁶.

3) τὸν Ἀρχοντα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ κωδικογράφο Ματθαῖο (Μαθιό) Μελιανό γιὰ τὴν ἀγαστή συνεργασία καὶ τὶς συζητήσεις μας γιὰ τὴν προσωπικότητα τοῦ μακαριστοῦ ἀρχιερέα, 4) τὸν Ὁμότιμο καθηγητὴ κ. Πέτρο Βασιλειάδη καὶ τὸν Πρόεδρο τοῦ Κέντρου Οἰκουμενικῶν, Ἱεραποστολικῶν καὶ Περιβαλλοντικῶν Μελετῶν «Μητροπολίτης Παντελεήμων Παπαγεωργίου» κ. Νικόλαο Δημητριάδη γιὰ τὴν παροχὴ ὑλικοῦ καὶ 5) τὶς ἐκδόσεις «Ἐπτάλοφος» γιὰ τὴν συνεργασία.

2. Βιογραφικὸ σημείωμα τοῦ βλ. στό: Π. Παπαγεωργίου (Μητρ.), *Ἐπιστολή*, Ἀθήνα 1973, 215-217.

3. Σ. Λόντος (Πρωτ.), *1939-2019, 80 ἔτη ἀπὸ τὰ ἐγκαίνια τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος Ἰλισσοῦ*, Ἀθήνα 2019.

4. Στὶς 24 Ὀκτωβρίου 1941. Βλ. περ. *Ἐκκλησία*, Ἔτος ΙΘ΄, ἀρ. 20, 17 Νοεμβρίου 1941, 182. Ὁ Ἐνθρονιστήριος λόγος τοῦ δημοσιεύθηκε στό: περ. *Ἐκκλησία*, Ἔτος ΙΘ΄, ἀρ. 22-24, 31 Δεκεμβρίου 1941, 200-201.

5. Σχετικὰ μέ τὴν ἱστορίαν τῆς Δωδεκανήσου βλ. Γ. Γιαννόπουλος, *Σύντομη ἱστορία τῆς Δωδεκανήσου*, Ἐκδ. Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων, Ἀθήνα 1997. Μ. Μαυρῆς, *Δωδεκανησιακὴ βιβλιογραφία*, τ. 1, Ἀθῆναι 1965 καὶ τ. 2, Ἀθῆναι 1974.

6. Κ. Πατούρης, *Ὁ ρόλος τῆς Ἐκκλησίας στὴν Ἐκπαίδευση στὰ Δωδεκάνησα*

Οι Όθωμανοί ευνόησαν την έλευθερία και την ανάπτυξη των Όρθοδόξων Έκκλησιών στα Δωδεκάνησα⁷ και οι Έκκλησιαστικές αρχές των νησιών υπάγονταν στην πνευματική και διοικητική δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως. Τήν περίοδο της Ιταλοκρατίας (1912-1945) ή εκκλησιαστική κατάσταση ήταν περίπλοκη⁸. Σκοπός των Ιταλικών αρχών ήταν ή άπεξάρτηση της Έκκλησίας της Δωδεκανήσου⁹ από τό Οικουμενικό Πατριαρχείο και ή ίδρυση αυτοκεφάλου Έκκλησίας¹⁰. Για τόν λόγο αυτό κατήργησαν τά προνόμια των Έκκλησιών και απαγόρευαν κάθε ανάμειξη του Οικουμενικού Πατριαρχείου στα Δωδεκάνησα¹¹.

Σύμφωνα μέ την Πατριαρχική και Συνοδική Πράξη της 4ης Σεπτεμβρίου 1928 «*Περί της Διοικήσεως των Ίερων Μητροπόλεων των Νέων Χωρών*», παραχωρήθηκαν, μέ τή συναίνεση της Έκκλησίας της Ελλάδος και την κύρωση της Έλληνικής Πολιτείας, επιτροπικώς –άχρι καιροῦ– οί Μητροπόλεις των Νέων Χωρών στην Αυτόκέφαλη Έκκλησία της Ελλάδος, διατηρώντας ταυτόχρονα τό

κατά την Τουρκική κατοχή, Διδακτορική Διατριβή, Ρόδος 2010, 37. Η ανάληψη της διοίκησης των νησιών από την Ελλάδα έγινε στις 31 Μαρτίου 1947 μέ την παράδοσή τους από τούς Βρετανούς στον Έλληνα στρατιωτικό διοικητή, αντιναύαρχο Περικλή Ίωαννίδη. (Βλ. έφημ. *Η Πάτμος*, άρ. φύλλου 31-32, 1η Σεπτεμβρίου 1947, 1). Μετά την επικύρωση της Συνθήκης μέ την Ιταλία, τόν Οκτώβριο του ίδιου έτους, ή Δωδεκάνησος προσαρτήθηκε και έπισήμως στην Ελλάδα στις 7 Μαρτίου 1948. Ο στρατιωτικός διοικητής αποχώρησε και συστήθηκε ή Γενική Διοίκηση Δωδεκανήσου, μέ πρώτο γενικό διοικητή τόν Κάσιο ιατρό Νικόλαο Μαυρή.

7. Βλ. Ε. Κωνσταντινίδης, *Συμβολή εις την Έκκλησιαστικήν Ιστορίαν της Δωδεκανήσου*, Διδακτορική Διατριβή, Αθήναι 1968, 64 (στό έξής: Κωνσταντινίδης, *Συμβολή*).

8. Για την περίοδο αυτή βλ. Κωνσταντινίδη, *Συμβολή*, 72-112.

9. Για την Έκκλησία της Δωδεκανήσου βλ. Ί. Ε. Καρπαθίου, «Δωδεκανήσου Έκκλησία» στη *ΘΧΕ* τ. Β' (1937), 1410-1442. Γερμανού (Μητροπολίτου), «Επισκοπικοί κατάλογοι της Έκκλησίας Δωδεκανήσου», περ. *Έκκλησιαστικός Φάρος*, Έτος Α', τεύχος ΛΣΤ' (1937), 200 κ.έξ. Ε. Κωνσταντινίδης, «Δωδεκανήσου Έκκλησία», *ΘΗΕ*, τόμ. 5 (1964), 248-261.

10. Για την επέμβαση των Ιταλών στα θέματα της Έκκλησίας της Δωδεκανήσου βλ. Ζ. Τσιρπανλής, *Ιταλοκρατία στα Δωδεκάνησα (1912-1943)*, Ρόδος 1998, 98-99 και 166-167.

11. Κωνσταντινίδης, *Συμβολή*, 107.

Οικουμενικό Πατριαρχείο τά Κανονικά του Δικαιώματα¹². Σύμφωνα με τό άρθρο 10 τής Πράξεως αὐτῆς, τό Οἰκουμενικό Πατριαρχείο διατηρεῖ «ἀπαρამείωτα τά κανονικά δικαιώματα... ἐπὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἱερῶν Πατριαρχικῶν καὶ Σταυροπηγιακῶν Μονῶν»¹³ καὶ ἐν προκειμένῳ καὶ στήν Ἱερά Πατριαρχική καὶ Σταυροπηγιακή Μονή Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Νήσου Πάτμου¹⁴.

Μέσα στή δύσκολη αὐτή περίοδο γιά τά Δωδεκάνησα, οἱ Μητροπόλεις εἶχαν μείνει χωρίς Ἐπίσκοπο. Ἐν τῷ μεταξύ, στίς 17 Φεβρουαρίου 1946 κοιμήθηκε στήν Κωνσταντινούπολη ὁ ἀπό Ρόδου, Οἰκουμενικός Πατριάρχης Βενιαμίν¹⁵ καὶ τόν θρόνο κατέλαβε ὁ ἀπό

12. Βλ. ἐνδεικτικά: Κ. Βαβοῦσκος, *Ἡ νομοκανονική ὑπόστασις τῶν μητροπόλεων τῶν Νέων Χωρῶν*, 2η ἔκδοσις, Θεσσαλονίκη 1973.

13. «Διατηροῦνται ἀπαρამείωτα τά κανονικά δικαιώματα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ἐπὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἱερῶν Πατριαρχικῶν καὶ Σταυροπηγιακῶν Μονῶν, μνημονευομένου ἐν αὐταῖς τοῦ ὀνόματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καὶ ἐκάστοτε ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος διὰ τοῦ Προέδρου αὐτῆς ἀνακοινουμένης πρὸς τόν Οἰκουμενικόν Πατριάρχη τῆς ἐκλογῆς τῶν νέων Ἱγουμενοσυμβουλίων τῶν Μονῶν τούτων. Ἄλλ' ἢ διοικήσεις ὅμως τῶν Μονῶν καὶ ἡ ἐν γένει διαχείρισις καὶ ὁ ἐπ' αὐτῶν ἔλεγχος ὑπάγονται ὑπὸ τὴν ἄμεσον δικαιοδοσίαν τῆς Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐφαρμοζούσης καὶ ἐπὶ τῶν Μονῶν τούτων τὰς ἰσχυοῦσας διὰ τὰς ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῆς περιοχῇ Ἱερὰς Μονὰς διατάξεις. Ἡ διάλυσις ὅμως τυχόν ἢ ἡ συγχώνευσις Πατριαρχικῆς τινὸς Σταυροπηγιακῆς Μονῆς διενεργεῖται πάντοτε μετὰ προηγουμένην συνεννόησιν πρὸς τό Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον».

14. Σχετικά μέ τὴν Μονή βλ. Ἡ ἐν Πάτμῳ ἱερά καὶ βασιλική Μονή Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, Τύποις «Ἐκκλησιαστικοῦ Κήρυκος», Ἐν Ἀθήναις 1920. Σ. Παπαδόπουλος, *Πάτμος, Ἡ Μονή Ἰωάννου Θεολόγου*, Ἔκδ. Ἱ. Μονῆς, Πάτμος 1962. «Ἡ Μονή Ἀγ. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου: 900 χρόνια ἱστορικῆς μαρτυρίας (1088-1988): Πάτμος, 22-24 Σεπτεμβρίου 1988. Πρακτικά», Ἔκδ. Ἑταιρεία Βυζαντινῶν καὶ Μεταβυζαντινῶν Μελετῶν, Ἀθήνα 1989. Α.Π. Νικηταρᾶ, *Πατριαρχική Ἐξarchία καὶ Ἱερά Μονή Πάτμου*, ἔκδ. Ἐπέκτασις, Κατερίνη 2005. Ὁ ἐκάστοτε Ἱγούμενος τῆς Μονῆς ἀποτελεῖ τόν Πατριαρχικό Ἐξarchο Πάτμου καὶ διοικεῖ ἐξ ὀνόματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου τὴν Ἐξarchία πού ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ νησιά Πάτμο, Λειψούς, Ἀγαθονῆσι, Λέβιθα, Μαράθιο καὶ Ἀρκιούς, μαζί μέ τίς πέριξ αὐτῶν μικρὲς νησίδες.

15. Ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης Βενιαμίν (Ψωμᾶς ἡ Κυριακοῦ) γεννήθηκε στό Ἀδραμύτιο τό 1871. Σπούδασε στήν Θεολογική Σχολή τῆς Χάλκης, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀποφοίτησε τό 1896. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωση τῶν σπουδῶν του διορίστηκε Ἱεροκήρυκας καὶ Διευθυντὴς τῶν Σχολείων τῆς πόλεως Μαγνησίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Τό 1899 προσελήφθη ἀπὸ τόν Πατριάρχη Κωνσταντίνου τόν Ε' στὰ Πα-

Χαλκηδόνος Μάξιμος ὁ Ε'¹⁶, ὁ ὁποῖος, ἐλλείψει ἀρχιερέων στίς μητροπόλεις τῶν Δωδεκανήσων διορίζει στίς 26 Ἰουνίου 1946¹⁷ Πατριαρχικό Ἐξαρχο Δωδεκανήσου τόν Μητροπολίτη Ἐδέσσης καί Πέλλης Παντελεήμονα (Παπαγεωργίου). Χρέη Γενικοῦ Πατριαρχικοῦ Ἐπιτρόπου τῆς Μητροπόλεως Ρόδου μέχρι τότε τελοῦσε ὁ Ἀρχιμ. Φιλήμων Φωτόπουλος¹⁸. Ὁ Ἐξαρχος μαζί μέ τή συνοδεία του ἔφθασε στή Ρόδο τήν Τρίτη 13 Αὐγούστου 1946 καί τήν ἐπομένη τελέστηκε Μέγας Ἐσπερινός καί «έορτιος σύναξις τοῦ Κλήρου καί τοῦ λαοῦ τῆς πόλεως»¹⁹. Ἀνήμερα τῆς ἐορτῆς τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου τελέστηκε στὸν Μητροπολιτικό Ναό τῆς Ρόδου Ἀρχιερατική Θ. Λειτουργία, Δοξολογία γιά τὰ Νικητήρια καί μνημόσυνο τῶν «ὑπὲρ Πίστεως καί Πατρίδος θυσιασθέντων Ἑλλήνων»²⁰.

«Ἐν Ρόδῳ ἤρξατο ἀπὸ 27 Αὐγούστου ἐν. ἔτους ἐκδιδόμενον Δελ-

τριαρχεῖα ὡς Τριτεύων καί συγχρόνως διορίστηκε καθηγητὴς τῶν θρησκευτικῶν στοῦ Ἰωακείμιο Παρθεναγωγεῖο, ὅπου δίδαξε γιά μιὰ ἑξαετία. Ἐπὶ τῆς πατριαρχίας Ἰωακείμ τοῦ Γ' προήχθη σέ Δευτερεύοντα καί κατόπιν σέ Μέγα Ἀρχιδιάκονο καί Μέγα Πρωτοσύγκελλο. Τό 1912 ἐξελέγη Μητροπολίτης Ρόδου καί μετὰ τήν ἀποχώρησή του, τό 1915 ἐξελέγη Μητροπολίτης Φιλίππουπόλεως, τό 1925 Νικαίας καί τό 1933 Ἡρακλείας. Τήν 18η Ἰανουαρίου 1935 ἐξελέγη Οἰκουμενικός Πατριάρχης ὡς διάδοχος τοῦ Πατριάρχου Φωτίου. Ἐπὶ τῆς πατριαρχίας του ἀνακηρύχθηκε αὐτοκέφαλη ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀλβανίας (1937), καί ἀναγνωρίστηκε τό αὐτοκέφαλον τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας (1945).

16. Ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης Μάξιμος Ε' (Βαπορτζής), γεννήθηκε τό 1897 στή Σινώπη. Ἀποφοίτησε ἀπὸ τήν Θεολογικὴ Σχολή τῆς Χάλκης, καί χειροτονήθηκε Διάκονος τόν Μάιο τοῦ 1918 καί Πρεσβύτερος τήν πρωτοχρονιά τοῦ 1928. Τόν Ἰούνιο τοῦ 1932 ἐκλέχθηκε Μητροπολίτης Χαλκηδόνος καί στίς 21 Φεβρουαρίου 1946 ἐξελέγη Οἰκουμενικός Πατριάρχης στή θέση τοῦ ἀποβιώσαντος Βενιαμίν. Τήν 1η Μαρτίου 1946 ἀπέστειλε εἰρηνικὸ γράμμα πρὸς τόν Πρόεδρο τῆς Ἱερᾶς Συνόδου Μακαριώτατο Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος κ. Δαμασκηνό ἐνημερώνοντας γιά τήν ἐκλογή του καί ἐξαιτούμενος «μνεῖαν ποιεῖσθαι καί ἡμῶν, ἵνα ἐπισκηνώσῃ ἐφ' ἡμᾶς ἡ δύναμις τοῦ Χριστοῦ». Βλ. περ. Ἐκκλησία, Ἔτος ΚΓ', ἀρ. 5-6, Τρίτη 15 Ὀκτωβρίου 1946, 41-42. Ἐφημ. Ἡ Πάτμος, ἀρ. φύλ. 2, 4 Μαρτίου 1946, 4.

17. Κωνσταντινίδης, *Συμβολή*, 111. Βλ. καί ἐφημ. Ἡ Πάτμος, ἀρ. φύλ. 10, 1η Ἰουλίου 1946, 3. Περ. Ἐκκλησιαστικὸς Κήρυξ, ἔτος 2ο, ἀρ. φύλ. 4, 1η Αὐγούστου 1946, 2.

18. Βλ. ἐφημ. Χρόνος, ἀρ. φύλ. 261, Παρασκευὴ 28 Ἰουνίου 1946, 2.

19. Ἐφημ. Χρόνος, ἀρ. φύλ. 298, Τετάρτη 14 Αὐγούστου 1946, 2.

20. Ἐφημ. Χρόνος, ἀρ. φύλ. 299, Παρασκευὴ 16 Αὐγούστου 1946, 2.

τίον τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἐξάρχου Δωδεκανήσου ὑπό τόν τίτλον “Ἐκκλησιαστική Φωνή”²¹. Ἐν αὕτῃ δημοσιεύεται τό πρὸς τόν Σεβ. Μητροπολίτη Ἐδέσσης κ. Παντελεήμονα γράμμα τῆς Α.Θ.Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Μαξίμου, δι’ οὗ, διαπιστομένου ὅτι, μετὰ τὴν οἰκειοθελῇ κανονικὴν παραίτησιν ἀπὸ τῶν ἐπαρχιῶν Ρόδου καὶ Λέρου καὶ Ἀστυπалаίας τῶν οἰκείων Μητροπολιτῶν, “σύνολος ἢ τῆς Δωδεκανήσου περιοχὴ ἀπεστέρηται ἀρχιερατικῆς προνοίας, προστασίας καὶ ἐπιβλέψεως”, ἡ ἀγία καὶ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας ἔγνω νὰ ἀποστείλῃ ἐκεῖσε ἐν ιδιότητι πατριαρχικοῦ Ἐξάρχου τόν Σεβ. Μητροπολίτην Ἐδέσσης ἐπὶ τῷ μελετῆσαι ἐκ τοῦ ἐγγύς τὴν ἐνεστῶσαν ἐν Ρόδῳ καὶ ταῖς λοιπαῖς ἱεραῖς Μητροπόλεσιν ἐκκλησιαστικὴν κατάστασιν, ἔχειν τε ἐξ ὀνόματος ἡμῶν μέχρι τῆς πληρώσεως αὐτῶν τὴν ἐπ’ αὐτῶν ποιμαντορικὴν προστασίαν καὶ πρόνοιαν. Ἡ Α.Σ. ὁ Μητροπολίτης Ἐδέσσης κ. Παντελεήμων δι’ ἀπαντητικοῦ τηλεγραφήματος δηλώσας ὅτι ἀποδέχεται τὴν ἐντολήν, ἠὲ χαρίστησεν ἐπὶ τῇ προσγενομένη τιμῇ καὶ διεβεβαίωσεν ὅτι θὰ ἐργασθῇ πάσῃ δυνάμει “πληρῶσαι ἀποστολὴν θεαρέστως ἐπ’ ἀγαθῷ τῆς Ἐκκλησίας”²².

Ἄμα τῇ ἀναλήψει τῶν καθηκόντων τοῦ ὁ Παντελεήμων ἀποστέλλει στίς 17 Ἰουλίου σημείωμα στό Ἡγουμενοσυμβούλιο τῆς Μονῆς τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου Πάτμου, μέ τό ὁποῖο ζητᾷ νὰ τοῦ ἀποστείλουν ἀντίγραφο τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Μονῆς μέ σκοπό τὴν μελέτη ζητημάτων σχετικά μέ αὐτήν (Εἰκ. 1), μῖς καί ἡ μεγάλη πυρκαϊά στόν Πατριαρχικό Οἶκο τό 1941 ἀποτέφρωσε ὅλα τὰ ἀρχεῖα.

Τό Σάββατο 17 Αὐγούστου 1946 μεταβαίνει στήν Πάτμο καί ἐπισκέπτεται τὴν Μονή συνοδευόμενος ἀπὸ τοὺς ἐξ Ἀθηνῶν Ἀρχιμανδρίτες καί ἱεροκήρυκες τῆς Ἐξαρχίας²³ Ἀντώνιο Κλαουδάτο καί Τιμόθεο Ματθαϊάκη²⁴, τόν διοικητὴ τῆς ἐν Δωδεκανήσῳ Ἑλληνικῆς Στρατιωτικῆς ἀποστολῆς Συνταγματάρχῃ Χριστόδουλο Τσιγάντε²⁵, τόν Ταγματάρχῃ Πυροβολικοῦ Κυρ. Παπαγεωργόπουλο, στρατιω-

21. Ἐφημ. Χρόνος, ἀρ. φύλ. 322, Πέμπτη 12 Σεπτεμβρίου 1946, 2.

22. Περ. Ἐκκλησία, Ἔτος ΚΓ', ἀρ. 3-4, Τρίτη 1 Ὀκτωβρίου 1946, 40.

23. Ἐφημ. Χρόνος, ἀρ. φύλ. 312, Τετάρτη 31 Αὐγούστου 1946, 2.

24. Περ. Ἐκκλησία, ὁ.π., 40.

25. Γιά τόν μεγάλο Συνταγματάρχῃ καί Διοικητὴ τοῦ Ἱεροῦ Λόχου Χριστό-

τικό σύνδεσμο της Ελλάδος με την Άγγλική, πλέον, Διοίκηση Λέ-ρου-Πάτμου²⁶ και τον Άγγλο αξιωματικό για τις δικαστικές υποθέσεις Δωδεκανήσου. Ο Καθηγούμενος Συμεών (Ρεβίθης)²⁷ και οι μοναχοί, τούς υποδέχτηκαν με όλες τις αρμόζουσες τιμές και τελέστηκε Δοξολογία για την υποδοχή των «πρώτων Ἐπισήμων ἐκπροσώπων τῆς Ἐκκλησίας καί τοῦ Ἔθνους». Ο Σεβασμιώτατος, συγκινημένος, ἐξέφρασε τήν χαρά καί τήν εὐγνωμοσύνη του πρὸς τόν Ὑψιστο, πού τόν ἀξίωσε νά ἐπισκεφθεῖ τήν ἱστορική Μονή, ὑποσχόμενος ὅτι θά διαθέσει ὅλες του τίς δυνάμεις γιά τήν πραγματοποίηση τῆς ὑψηλῆς ἀποστολῆς του. Δήλωσε, ἀκόμα, ὅτι σέβεται καί ἀγαπᾷ τήν Μονή καί θά συνδράμει στήν ἐπίλυση ὅλων τῶν προβλημάτων της. Τήν ἐπομένη τελέστηκε στό Καθολικό τῆς Μονῆς ἀπό τόν Ἐξάρχο Ἀρχιερατική Θεία Λειτουργία καί τό ἴδιο βράδυ ἀναχώρησαν ἀπό τό Νησί²⁸ (Εἰκ. 2α, β, γ).

Στήν ἑκτακτή Συνεδρία πού τελέστηκε στό Συνοδικό τῆς Μονῆς, συζητήθηκαν ἡ διατήρηση τῆς Μονῆς ὑπό τό Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον, ἡ κατοχύρωση τῆς καθόλου κτηματικῆς της περιουσίας, ἡ ἀναδιοργάνωσή της καί ζητήματα σχετικά μέ τούς ἀδελφούς αὐτῆς. Ὁ προεδρεύων Πατριαρχικός Ἐξάρχος διεβίβασε πρὸς τήν ἀδελ-

δουλο Τσιγάντε βλ. Χ. Φωτόπουλος, *Ὑποστράτηγος Χριστόδουλος Τσιγάντες, 1897-1970*, ΓΕΣ 7 Ἐπιτελικό Γραφεῖο / 5, Ἀθήνα 2002.

26. Ὁ Τσιγάντες μαζί μέ τόν Γεωργακόπουλο καί ἄλλους αξιωματικούς ἀποτελοῦσαν τήν Ἑλληνική Στρατιωτική Ἀποστολή Δωδεκανήσων (ΕΣΑΔ) μέ ἔδρα τήν Ρόδο καί εἶχαν τόν ρόλο τοῦ συνδέσμου τῆς Ἑλλάδος μέ τίς Βρετανικές ἀρχές. Πολύτιμη ἔκδοση πού περιλαμβάνει διπλωματικά Βρετανικά ἀρχεῖα σχετικά μέ τήν ἔνωση τῶν Δωδεκανήσων μέ τήν Ἑλλάδα εἶναι: Lena Divani – Photini Constantipoulou (Ed.), *The Dodecanese, the Long Road to Union with Greece. Diplomatic Documents from the Historical Archives of the Ministry of Foreign Affairs*, Ἐκδ. Καστανιώτη, Ἀθήνα 1997.

27. Ὁ Καθηγούμενος Συμεών Ρεβίθης ὑπῆρξε ὁ πρῶτος Καθηγούμενος τῆς Μονῆς μετά τήν ἐνσωμάτωση τῶν Δωδεκανήσων μέ τήν Ἑλλάδα καί τήν ἐπαναλειτουργία τῆς Πατριάδος Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς. Βιογραφικό του σημείωμα βλ. Γ. Χαραμαντᾶς (Πρεσβ.), «Οἱ Καθηγούμενοι καί Πατριαρχικοὶ Ἐξάρχοι Πάτμου ἀπό τήν ἀπελευθέρωση τῆς Δωδεκανήσου μέχρι σήμερα», Ἀνάπτυπον ἐκ τῆς *Κληρονομίας*, τόμ. 27, τεῦχ. Α'-Β', 1995, Πατριαρχικό Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, Θεσσαλονίκη 1996, 123-124, (στό ἐξῆς: Χαραμαντᾶς, *Καθηγούμενοι*).

28. Βλ. Πρακτικό γενικῆς Συνεδρίας τῆς Ἱερᾶς Ἀδελφότητος 23 Αὐγούστου 1946 (στό ἐξῆς: ΠΣΑ).

φότητα καί τόν λαό τῆς Νήσου τίς εὐχές καί εὐλογίες τοῦ Οἰκου-
μενικοῦ Πατριάρχου κ. Μαξίμου, διερμήνευσε τό ἐνδιαφέρον τῆς
Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας γιά τήν Μονή καί ἀνακοίνωσε τίς
ἀποφάσεις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου νά δεχθεῖ «ὕποτρόφους
Δωδεκανησίους ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τῆς Χάλκης» καί τοῦ Ὑπουρ-
γείου Παιδείας καί Θρησκευμάτων τῆς Ἑλλάδος ὅπως ἰδρυθεῖ «ἐν
Πάτμῳ ἐπτατάξιος Ἱερατική Σχολή καί διετές Ἐκκλησιαστικόν
Φροντιστήριον»²⁹. Ὁ Ἐξαρχος «ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ αὐτοῦ ὅπως λαμβά-
νων εὐρυτέραν γνῶσιν τῶν ζητημάτων τῆς Μονῆς, ἐπέμβῃ ἐνεργώ-
τερον... διὰ τήν λύσιν τούτων, παρεκάλεσεν νά καταστήσωμεν
τοῦτον ἐνημερώτερον διὰ σχετικῆς πρὸς αὐτόν ἐκθέσεως... ὑπέδει-
ξεν ὅπως διὰ πᾶσαν νομικῆς φύσεως ὑπόθεσιν ἀποτεινόμεθα πρὸς
τόν ἐν Ἀθήναις δικηγόρον κ. Ἀριστοτέλην Πέπαν, Σύμβουλον τοῦ
Ἑλεγκτικοῦ Συνεδρίου, καί ἔρριψε τήν ιδέαν ἀπαλλαγῆς τῆς Μονῆς
ἀπό τῶν εὐθυνῶν καί καθηκόντων τῆς Ἐξαρχίας... καί τοῦ Ἡγου-
μένου ἀπό τῶν καθηκόντων του ὡς Δημάρχου Πάτμου».

Ἡ ἀδελφότητα ἀποφάσισε ὁμόφωνα νά ἀποστείλει σέ συνάν-
τησι με τόν Ἐξαρχο στή Ρόδο, τήν ἔδρα τῆς Πατριαρχικῆς Ἐξαρχ-
ίας, δύο ἀδελφούς τῆς Μονῆς, τόν Ἐκκλησιάρχη Ἀμφιλόχιο Μα-
κρῆ³⁰ (νῦν Ὁσιο Ἀμφιλόχιο) καί τόν Ἱεροδιάκονο Ἱερεμία³¹ γιά νά
ὑποβάλλει ἀρχικά τά σέβη της, νά τόν παρακαλέσει νά ἐνδιαφερθεῖ
νά τελεσιδικήσει ἡ ἀπόφασις ἐπαναλειτουργίας τῆς Σχολῆς, νά ὑπο-
δείξει τρόπους ἐπιλύσεως τῶν κτηματικῶν της διαφορῶν, νά ἐκφρά-
σει τήν θλίψι της γιά τήν μὴ ἀπάντησι ἀπὸ τό Οἰκουμενικό Πα-

29. Περ. Ἐκκλησία, Ἔτος ΚΓ', ἀρ. 3-4, Τρίτη 1 Ὀκτωβρίου 1946, 40. Γιά τήν
ἱστορικὴ Σχολή τῆς Πατμιάδος βλ. Μ. Μαλανδράκης, *Ἡ Πατμιάς Σχολή*, Ἐν
Ἀθήναις 1911. Π. Κρικρῆς (Μητρ.), *Συμβολή στήν ἱστορίαν τῆς Πατμιάδος Σχολῆς*,
Ἀθήνα 1996. Π. Νικηταρᾶς (Ἀρχιμ.), «Ἡ Πατμιάς, θρησκευτικόν κέντρον καί λί-
κνον τῆς ἐλευθερίας», *Θεολογία*, τεύχ. 42, Ἀθήνα 1971, 267-281. Θ. Προβατάκης,
Πατμιάς Ἐκκλησιαστικὴ Σχολή (1947-1997), Ἀθήνα 2001. Ἐφημ. *Ἡ Πάτμος*, ἀρ.
φύλ. 26, 7 Μαρτίου 1948, 3.

30. Γιά τόν Γέροντα Ἀμφιλόχιο Μακρῆ βλ. Π. Νικηταρᾶς Παῦλος (Ἀρχιμ.), *Ὁ
Γέροντας Ἀμφιλόχιος Μακρῆς*, 1992. Ἱ. Τριάντης (Μητρ.), *Ὁ Γέροντας τῆς Πά-
τμου Ἀμφιλόχιος Μακρῆς (1889-1970), βίος-ὑποθήκαι-μαρτυρία*, Ἔκδ. Δ', Ἱ. Μο-
νῆς «Εὐαγγελισμός» Μ.Η., Πάτμος 2007.

31. Βιογραφικὸ τοῦ μετέπειτα Καθηγουμένου Ἱερεμία Βάστα βλ. στό: Χαραμαν-
τᾶς, *Καθηγούμενοι*, 125-126.

τριαρχεῖο στίς ἐπιστολές πού ἀποστέλει, ζητώντας συγγνώμη ἂν γιά ὅποιαδήποτε αἰτία λύπησε ἢ στεναχώρησε τήν Ἐκκλησιαστική της ἀρχή, ζητώντας ἀπό τόν Σεβασμιώτατο Ὑψίστου νά ἀναλάβει τήν πρωτοβουλία γιά τήν ἀποκατάσταση τῶν κανονικῶν σχέσεων, μιᾶς καί στό πρόσωπό του ἔβλεπαν ἕναν ἰσχυρό προστάτη καί ὑποστηρικτή τῆς Μονῆς. Ἀφορμή, ἴσως, γιά τήν ἀντίδραση τοῦ Πατριαρχείου ἔναντι τῆς Μονῆς, ἦταν ἡ στάση τῆς Μονῆς ἀπέναντι στήν ἤδη συσταθεῖσα ἀπό τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο διαχειριστική ἐπιτροπή ὑπό τήν προεδρία τοῦ τότε Πατριαρχικοῦ Ἀποκρισαρίου Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Τραπεζοῦντος κ. Χρυσάνθου γιά τόν ἔλεγχο καί τήν διαχείριση τῆς κινητῆς καί ἀκίνητης περιουσίας της, ὅτι «ἐπέδρασε βλαβερῶς εἰς τά οἰκονομικά τῆς Μονῆς», ἀλλά καί ἡ ἀδυναμία της νά ἀντιπαρατεθεῖ μέ «τόν βάρβαρον κατακτητήν, τόν μετελθόντα μύρια μέσα στραγγαλισμοῦ».

Τό Ὑπουργεῖο Συμβουλίου στή συνέχεια δηλώνει ὅτι «ἐπιθυμία ἀπόλυτος ὅλων ἡμῶν καί ἀπόφασις εἶναι νά διατηρηθῇ τό νῦν καθεστώς τῆς Μονῆς ἡμῶν καί μετά τήν ἐνσωμάτωσιν τῆς ἡμετέρας νήσου μετά τῆς μητρὸς Ἑλλάδος, διότι ὡς φρονοῦμεν, μόνον ἡ ἀπό τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐξάρτησις τῆς Μονῆς καί ἡ βάσει τῶν παραχωρηθέντων αὐτῇ προνομίων λειτουργίας της, θά ἐξασφαλίσωσι τήν ὑπαρξίν της».

Ἀκόμα, ἀποφασίστηκε ἡ Μονή νά ἀποστείλει ὑπόμνημα στό Ὑπουργεῖο Παιδείας καί Θρησκευμάτων γιά τήν ἀναγκαιότητα τῆς ἐπαναλειτουργίας τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς, «διά τήν ἀπρόσκοπτον λειτουργίαν τῆς ὁποίας ἡ Μονή εἶναι ἀποφασισμένη νά συνεισφέρει πᾶν τό ἐφικτόν αὐτῇ, ὡς καί νῦν συνεισφέρει πολλά διά τήν συντήρησιν τῶν ἐνταῦθα σχολῶν, τοῦ δημοτικοῦ φαρμακείου καί τῶν δημοτικῶν ἰατρείων, βοηθεῖ τούς ἀπόρους διά χρηματικῶν καί εἰς εἶδη βοηθημάτων, ἐνῶ ἀπό ἔτους, ἰδίαις ὅλως δαπάνες ἡ Μονή διατηρεῖ ἡμιγυμνάσιον ἐν τῇ ἱερᾷ Ἀποκαλύψει». Κατόπιν συνεννοήσεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου μέ τήν Ἑλληνική Κυβέρνηση, θά ἀποσταλλεῖ ὁ Ὑψίστος Δωδεκανήσου στήν Πάτμο γιά νά ἐπισκεφθεῖ τήν Ἀποκάλυψη καί νά γνωματεύσει μέ σχετική ἔκθεση γιά τήν ἐπάρκεια τοῦ κτηρίου πού θά στέγαζε τήν ἱερατική Σχολή. Στή συνεδρία τῆς 2ας Σεπτεμβρίου 1946 ἀναγνώσθηκε ἡ ἐπιστολή ὑπ' ἀριθμ. 516 τῆς 16ης Αὐγούστου 1946 τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πα-

τριάρχου κ. Μαξίμου πρὸς τὴν Μονή, μέ τὴν ὁποία δήλωνε ὅτι γινώριζε τὸ ἀπὸ 8ης Ἰουνίου ἀποσταλὲν γράμμα τῆς Μονῆς καὶ ἐνημέρωνε ὅτι θὰ ἔλθει στὴ Δωδεκάνησο ὁ διορισθεὶς Πατριαρχικός Ἐξάρχος Δωδεκανήσου Ἱερώτατος Μητροπολίτης Ἐδέσσης καὶ Πέλλης κ. Παντελεήμων «ὅς καὶ ἐν τῇ ιδιότητι Αὐτοῦ ταύτη δύναται παρακολουθῆσαι ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὰ τῆς Μονῆς καὶ εἰσηγήθῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ τὸ προσῆκον»³². Σέ ἄλλη ἐπιστολὴ τοῦ Πατριάρχου, ὑπ' ἀριθμ 522 τῆς 17ης Αὐγούστου 1946, ἀπαντώντας στὴν ἐπιστολὴ τῆς Μονῆς ὑπ' ἀριθμ. 397 τῆς 10ης Ἰανουαρίου, γνωρίζει ὅτι τὸ θέμα τῆς περιουσίας τῆς Μονῆς συζητήθηκε στὴν Ἱερά Σύνοδο τοῦ Πατριαρχείου καὶ ἀποφασίστηκε νά μεταβεῖ στὴν Μονή αὐτοπροσώπως ὁ Ἐξάρχος Παντελεήμων ἢ ἐκπρόσωπος αὐτοῦ, μέ σκοπὸ τὴν ἐπίλυσή του³³ (Εἰκ. 3).

Τὸν Αὐγούστο τοῦ 1946 ὁ Παντελεήμων σέ ἐγκύκλιό του πρὸς τὸν ἱερό κλῆρο καὶ τοὺς εὐσεβεῖς ἐνορίτες τῶν Μητροπόλεων τῆς Δωδεκανήσου εἰσηγήθηκε τὴν ὀργάνωση τῆς Ἐκκλησιαστικῆς κοινωνικῆς πρόνοιας μέ τὴν σύσταση σέ κάθε Ναό Ἐνοριακοῦ Φιλοπτώχου Ταμεῖου³⁴. Σέ ἄλλη του ἐγκύκλιο πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς ἐκκλησιαστικούς ἐπιτρόπους τῶν Ἱερῶν Ναῶν τῆς Δωδεκανήσου, γνωρίζει ὅτι γιὰ τὴν δωρεάν μόρφωση ἱεροσπουδαστῶν τῆς Δωδεκανήσου στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης ἔπρεπε οἱ Μητροπόλεις τῆς νά προσφέρουν οἰκονομικὴ συνδρομὴ καὶ νά περιαχθεῖ καὶ δίσκος ὑπὲρ ἐνισχύσεως τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ³⁵. Ἀκόμη, φρόντισε γιὰ τὴν μισθοδοσίᾳ τοῦ ἱεροῦ κλήρου τῶν Δωδεκανήσων καὶ σέ συνεργασία μέ τὸν Συνταγματάρχῃ Χριστόδουλο Τσιγάντε «ἐμελετήθη τὸ ζήτημα τῆς ἐπισκευῆς τῶν ἐκ πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων πληγέντων ἱερῶν ναῶν τῆς Δωδεκάνησου»³⁶.

32. ΠΣΑ 2 Σεπτεμβρίου 1946.

33. ΠΣΑ 16 Σεπτεμβρίου 1946.

34. Περ. Ἐκκλησία, Ἔτος ΚΓ', ἀρ. 13-14, 15 Δεκεμβρίου 1946, 117 καὶ ἐφμ. Χρόνος, ἀρ. φύλ. 307, 26 Αὐγούστου 1946, 1. Ἡ πρώτη Γενικὴ Συνέλευση μέ τίς νεοσυσταθεῖσες Ἐπιτροπές τῶν Ἐνοριακῶν Φιλοπτώχων ταμεῖων τῆς Ρόδου ἔλαβε χώρα στὸν Μητροπολιτικὸ Ναὸ τῆς πόλεως στὶς 9 Σεπτεμβρίου 1946, βλ. σχ. ἐφμ. Χρόνος, ἀρ. φύλ. 319, Δευτέρα 9 Σεπτεμβρίου 1946, 2.

35. Ἐγκύκλιος ὑπ' ἀριθμ. 27/3 Σεπτεμβρίου 1946.

36. Περ. Ἐκκλησία, Ἔτος ΚΓ', ἀρ. 3-4, Τρίτη 1 Ὀκτωβρίου 1946, 40.

Ὁ Ἐξάρχος Παντελεήμων συνεργάστηκε ἄσφoga μέ ὅλες τίς πολιτειακές καί στρατιωτικές ἀρχές τοῦ τόπου καθὼς καί μέ τὰ μέλη τῆς Κεντρικῆς Δωδεκανησιακῆς Ἐπιτροπῆς, ἡ ὁποία στήν Γενική της Συνέλευση στίς 20 Αὐγούστου ἐξέλεξε τό Ἐκτελεστικό της Συμβούλιο³⁷. Τήν Δευτέρα 23 Σεπτεμβρίου ὁ Παντελεήμων προσήλθε στήν Πάτμο καί συμμετεῖχε σέ Συνεδρία τῆς ἀδελφότητος τῆς Μονῆς³⁸, ὅπου συζητήθηκαν τά θέματα πού ἔθιγε στίς ἐπιστολές του ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης. Τήν ἴδια μέρα στή Ρόδο συνήλθε τό Α' ἱερατικό συνέδριο ἀπό τούς ἐκπροσώπους του, ἱεροκήρυκες Ἀντώνιο καί Τιμόθεο³⁹. Ἡ ἀδελφότητα ἀποφάσισε νά ἐμμένει στήν ἀπόφασή της νά διαγραφεῖ ὁ πρῶν Μητροπολίτης Ρόδου Ἀπόστολος (Τρύφωνος)⁴⁰ ἀπό ἀδελφός της καί νά διευθετηθοῦν ζητήματα ἄλλων ἀδελφῶν. Ὁ Ἐξάρχος Παντελεήμων πρότεινε τήν καθέρωση κοινοβιακῆς ζωῆς καί ὅσον ἀφορᾷ τήν διαχείριση τῆς κτηματικῆς της περιουσίας ἀποφασίσθηκε νά παρακληθεῖ τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο νά ζητήσει ἀπό τήν Ἑλληνική Κυβέρνηση τήν ιδιαίτερη προστασία τῆς Μονῆς. «Ἡ κτηματική περιουσία τῆς Μονῆς δέον νά παραμείνῃ ὑπό τήν ἄμεσον αὐτῆς διαχείρισιν καί ἄθικτος, οὐ μόνον διά τήν ἱστορίαν τῆς Μονῆς, ἀλλά καί διότι ἐκ τῶν ἐσόδων αὐτῆς ἔλθει ἀρωγός, ὡς ἔχει ἤδη ἀποφασίσει καί ὑποσχεθεῖ, εἰς τήν ἐνταῦθα ἰδρυομένην ἐπτατάξιον Ἐκκλησιαστικὴν Σχολήν...»

Ὁ Ἐξάρχος μελετώντας τόν Κανονισμό διαπίστωσε ὅτι κάποια ἄρθρα χρήζουν ἀναθεώρησης καί τροποποίησης καί διαβεβαίωσε ὅτι ἡ Μονή θά παραμείνῃ κανονικῶς στή δικαιοδοσία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ὡς «προνομιούχος Βασιλική καί Πατριαρχική Σταυροπηγιακὴ Μονή, μόνην Ἐκκλησιαστικὴν ἀρχήν ἔχουσα τήν Α.Θ. Παναγιότητα τόν Οἰκουμενικόν Πατριάρχην». Ἡ ἀδελφότητα, μετὰ τό πέρασ τῶν διεργασιῶν, ἐκτιμώντας τήν ἐκδηλωθεῖσα ἀπό τόν Ἐπίσκοπο ἀγάπη καί σεβασμό πρὸς τήν Μονή καί τίς ἀγαθές ὑπὲρ αὐτῆς

37. Ἐφημ. Χρόνος, ἀρ. φύλ. 322, Πέμπτη 12 Σεπτεμβρίου 1946, 2.

38. ΠΣΑ 23 Σεπτεμβρίου 1946.

39. Ἐφημ. Χρόνος, ἀρ. φύλ. 332, Τρίτη 24 Σεπτεμβρίου 1946, 2.

40. Σχετικά μέ τόν Μητροπολίτη Ρόδου Ἀπόστολο καί τήν δράση του τήν περίοδο 1913-1946 βλ. Α. Μαυρίδης, *Ἡ Ρόδος ἀπὸ τήν Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία μέχρι τήν Ἑθνικὴ ὀλοκλήρωση (1912-1947)*. Ὁ μητροπολίτης Ρόδου Ἀπόστολος (1913-1946), *Ἐκκλησία καί Ἐκπαίδευση*, Διδακτορικὴ Διατριβή, Θεσσαλονίκη 2009.

προθέσεις, αποφάσισε νά τοῦ δωρήσει ἕναν ἀρχιερατικό σάκκο λευκόχροο⁴¹, ἕνα ἐπιτραχήλιο, ἕνα ὠμοφόριο καί ἕνα ἐπιγονάτιο μέ χρυσοκέντητη τήν εἰκόνα τῆς Ἀναστάσεως καί νά συνοδεύσει αὐτόν στήν Ρόδο ὁ Ἐκκλησιάρχης Ἀμφιλόχιος⁴².

Σέ γράμμα του πρὸς τήν Μονή στίς 19 Ὀκτωβρίου 1946 ὁ Ἐξάρχος Παντελεήμων ἐκφράζει τήν λύπη του γιά τήν μή παρουσία του στήν ἑορτή τοῦ Ὁσίου Χριστοδούλου, ἐρωτᾷ γιά τήν ἀποστολή τοῦ ἀρχιερατικοῦ σάκκου, ἐνημερώνει γιά θέματα πού ἀφοροῦν περιουσιακά τῆς Μονῆς καί γιά τήν πρόθεση τῶν δύο Ἀρχιμανδριτῶν συνεργατῶν του νά ἐγγραφοῦν στό μοναχολόγιο τῆς Μονῆς (Εἰκ. 4α, β, γ, δ, ε, στ).

Στόν Ἐξάρχο Μητροπολίτη Παντελεήμονα ἀποδίδεται καί ἡ ἐπωνυμία τῆς Ἱερᾶ Κοινοβιακῆς Μονῆς Εὐαγγελισμοῦ «Μητρός τοῦ Ἠγαπημένου» Πάτμου⁴³. Κτήτοράς της ὁ Γέροντας Ἀμφιλόχιος Μακρῆς, ὁ ὁποῖος μετά τήν παραχώρηση τοῦ καθίσματος τῆς «Εὐαγγελιστρίας» ἀπό τήν Μονή Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, συνέστησε γυναικεῖα ἀδελφότητα καί τό Καταστατικό τῆς Μονῆς ἐγκρίθηκε ἀπό τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο τό 1966. Ὅπως μαρτυρεῖ ἡ πρώτη γερόντισσα Εὐστοχία, ὁ Πατριαρχικός Ἐξάρχος κ. Παντελεήμων κατά τήν παραμονή του στήν Πάτμο τόν Σεπτέμβριο τοῦ 1946 ἐπισκέφθηκε τό ἱερό Κοινόβιο καί ἱερούργησε στόν πτωχό ναῖσκο τοῦ θερινοῦ παρατηρήματος «Χριστός», εὐχηθεῖς στόν Γέροντα καί τίς ἀδελφές καί ὀνομάζοντας τήν ἀδελφότητα «Μοναστική Ἀδελφότητα τῆς Μητρός τοῦ Ἠγαπημένου». Σέ ἀπόσπασμα τῆς ἐκθέσεώς του πρὸς τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο ζητᾷ τήν ἀναγνώριση τῆς Μονῆς⁴⁴.

Τήν ἡμέρα τῆς ἑορτῆς τῆς Μεταστάσεως τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ὁ Ἐξάρχος Παντελεήμων τέλεσε τίς χειροτονίες τοῦ ἱεροδιακόνου Ἱερεμῖα σέ πρεσβύτερο καί τοῦ Γεωργίου Κάνδρου σέ διάκονο, ἐνῶ ἔκειρε μοναχοὺς τοὺς δόκιμους Σάββα καί Δημήτριο, δίνοντας στόν δεύτερο τό ὄνομα Παντελεήμων⁴⁵.

41. Ὁ σάκκος λόγω τῆς παλαιότητάς του ἦταν φθαρμένος καί ἀργότερα ἀντικαταστάθηκε μέ ἄλλον κοκκίνου χρώματος (ΠΣΑ 5 Νοεμβρίου 1946).

42. ΠΣΑ 24 Σεπτεμβρίου 1946.

43. Ἀνθοῦσα (μον.), *Ἱερὰ Κοινοβιακή Μονή «Εὐαγγελισμός» μητρός ἡγαπημένου*, Ἐκδ. Ἱ. Μονῆς, Ἀθήναι 2002, 116, ὑποσ. 184.

44. Ἱ. Τριάντης (Μητρ.), ὁ.π., 83-85.

45. ΠΣΑ 25 Ὀκτωβρίου 1946.

Ἡ ἀγάπη καί ἡ φροντίδα τοῦ Παντελεήμονα γιά τήν Μονή καί τούς κατοίκους τῆς Πάτμου συνεχίστηκε καί τόν Νοέμβριο τοῦ 1946, ὅταν σέ συνεννόηση μέ τόν Ἀγγλο Γενικό Διευθυντή Δωδεκανήσου Γκόρμλεϋ πέτυχε τήν δωρεάν παραχώρηση στήν Κοινότητα Πάτμου τῶν 2 ἰταλικῶν ἡμιβυθισμένων ἀτμοπλοίων⁴⁶. Ἀκόμη, ὁ Ἐξάρχος φρόντιζε γιά τήν ἀποστολή ρουχισμοῦ καί ὑποδημάτων στούς κατοίκους τοῦ νησιοῦ⁴⁷.

Ἐνα μήνα μετά, ὁ Διευθυντής Θρησκευμάτων Ἰ. Καρμίρης μέ τηλεγράφημά του στήν Μονή ἀναγγέλλει ὅτι ἀπό τό προσεχές ἔτος μέ δαπάνες τοῦ Κράτους θά ἰδρυθεῖ καί θά λειτουργήσῃ μαζί μέ οἰκοτροφεῖο στήν Πάτμο ἡ Ἐκκλησιαστική Σχολή «Πατμιάς» καθὼς καί Ἐκκλησιαστικό φροντιστήριο γιά ἱερεῖς⁴⁸. Ἦδη ὁ Ἐξάρχος Παντελεήμων εἶχε ἀναγγεῖλλε τήν ἵδρυσή τους μέ τηλεγράφημα στήν Μονή καί σέ ἐπιστολή του ἀργότερα ἐνημέρωνε ὅτι φρόντισε γιά τήν ἀποστολή τεσσάρων ἑκατομμυρίων δραχμῶν ἀπό τήν Ἀποστολική Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, χρήματα τῶν Ὁρθοδό-

46. ΠΣΑ 5 Νοεμβρίου 1946.

47. ΠΣΑ 2 Ἰανουαρίου 1947.

48. Μέ τήν ὑπ' ἀριθμ. 106/160 τῆς 30ῆς Δεκεμβρίου 1946 Πράξη τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, ἡ ὁποία ἐπικυρώθηκε μέ τήν ὑπ' ἀριθ. 289/8-5-1947 Πράξη τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου. Στό ΠΣΑ στίς 10 Ἰανουαρίου 1947 ἀγγέλεται χαρμόσυνα ἡ ἐπαναλειτουργία τῆς Σχολῆς. Ἡ Πατμιάδα ἰδρύθηκε τό 1713 ἀπό τόν Πάτμιο διδάσκαλο Μακάριο Καλογερά, Διάκονο τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καί στεγάστηκε ἀρχικά στόν χώρο τοῦ Ἱεροῦ Σπηλαίου τῆς Ἀποκαλύψεως. Ἐπειδή λειτούργησε μέσα στό κτηριακό συγκρότημα τοῦ Καθίσματος ὀνομάστηκε «ἐνδον τῆς Ἀποκαλύψεως Φροντιστήριον». Μέ χορηγία κυρίως τοῦ Μανωλάκη Ὑψηλάντη, προσωπικοῦ φίλου τοῦ Μακαρίου, ἀλλά καί ἄλλων μετὰ τῶν ὁποίων καί τά μέλη τῆς συντεχνίας τῶν Γουναράδων τῆς Πόλης, κτίζεται ἀργότερα ἰδιαιτέρο κτήριο δίπλα στήν Ἀποκάλυψη γιά νά στεγάσῃ τήν Πατμιάδα, γνωστό σήμερα ὡς *Παλαιά Πατμιάδα*, τά ἐρείπια τοῦ ὁποίου σώζονται ἕως τίς μέρες μας. Τό 1729 ξεκίνησε ἡ ἀνοικοδόμησις τοῦ κτηρίου τῆς Σχολῆς, τό ὁποῖο χρησιμοποιήθηκε μέχρι τό 1856. Τό 1906 ἡ Σχολή μεταφέρει τίς δραστηριότητές της στή Σάμο, ὕστερα ἀπό συμφωνία μεταξύ τῆς Σαμιακῆς πολιτείας καί τοῦ Μικρασιατικοῦ συλλόγου «Ἀνατολή», ἀλλά θά λειτουργήσῃ γιά λίγο καιρό καί παρέμεινε κλειστή μέχρι τήν ἀπελευθέρωση τῆς Δωδεκανήσου καί τήν ἔνωσή της μέ τήν Ἑλλάδα. Πρῶτος Διευθυντής τῆς Σχολῆς διορίστηκε ὁ Καθηγητής Δ. Εὐσταθόπουλος. Γιά τόν Παντελεήμονα ἦταν δίκαιη ἡ ἐπανίδρυση τῆς Σχολῆς (βλ. *Ἡ Πάτμος*, ἀρ. φύλ. 17-18, 1η Νοεμβρίου 1946).

ξων Ἐκκλησιῶν τοῦ ἑξωτερικοῦ γιά τήν ἐπισκευή τῆς Σχολῆς⁴⁹ καί ὅτι ὑπέδειξε στόν κ. Καρμίρη νά διορίσει διευθυντή τῆς Σχολῆς τόν συνεργάτη του Ἀρχιμανδρίτη Τιμόθεο (Ματθαϊάκη)⁵⁰. Μαζί μέ τόν ἄλλον συνεργάτη του, ἱεροκήρυκα Ἀρχιμανδρίτη Ἀντώνιο (Κλαουδάτο)⁵¹, ὑπέβαλλαν αἴτηση πρός τήν Μονή νά ἐγγραφοῦν στά μοναχολόγια της⁵² καί ἔγιναν δεκτοί⁵³. Ὅμως, κανεῖς ἀπό τοὺς δύο δέν δέχτηκε νά ἀναλάβει τήν Διεύθυνση τῆς Σχολῆς⁵⁴. «Ἡ ἐπανερχόμενη εἰς τοὺς κόλπους τῆς μητρὸς Ἑλλάδος Δωδεκανήσου ἀποκτᾷ διὰ τῆς ἀπὸ 30 Δεκεμβρίου 1946 ἀποφάσεως τοῦ κ. Ὑπουργοῦ τῶν Θρησκευμάτων καί Ἐθνικῆς Παιδείας καί τήν ἀναγκαίουσαν Σχολήν διὰ τήν μόρφωσιν τῶν στελεχῶν τῆς Ἐκκλησίας της. Ἡ νέα «Πατμιάς» λειτουργοῦσα παρά τό Σπήλαιον τῆς Ἀποκαλύψεως καί ἀνασυνδέουσα τήν πνευματικὴν ἱστορίαν τῆς Δωδεκανήσου ἀλλὰ καί τοῦ Ἑλληνισμοῦ καθόλου, καλεῖται καί σήμερον νά ἀποτελέσῃ τό κέντρον τῆς θρησκευτικῆς καί πνευματικῆς ἀνασυγκροτήσεως τῆς ἀπελευθερωθείσης ἑλληνικῆς Δωδεκανήσου»⁵⁵.

Στίς 2 Μαΐου 1947 ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης ἀπαντώντας στά γράμματα τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Παιδείας καί Θρησκευμάτων κ. Α. Παπαδήμα καί τοῦ Καθηγουμένου Συμεών περί τῶν ἀποφάσεων γιά τήν ἀνίδρυση τῆς Πατμιάδος καί τῆ σύστασις τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ φροντιστηρίου, ἐκφράζει τήν χαρά τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας γιά τήν ἀνασύστασή της, ἡ ὁποία θά προσφέρει στό μέλλον

49. Ἐφημ. *Ἡ Πάτμος*, ἀρ. φύλ. 23-24, 20 Φεβρουαρίου 1947, 4.

50. Ὁ Παντελεήμων ὡς Ἐπίσκοπος Ταλαντίου τό 1940 χειροτόνησε κατ' ἐντολή τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χρυσάνθου πρεσβύτερο στόν ἱερό ναό Ζωοδόχου Πηγῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τόν Τιμόθεο Ματθαϊάκη, μετέπειτα Μητροπολίτη Μαρωνείας καί Κομοτηνῆς, καί ἀργότερα Νέας Ἰωνίας καί Φιλαδελφίας.

51. Πρόκειται γιά τόν μετέπειτα Μητροπολίτη Ξάνθης καί Περιθεωρίου (1954-1994) κυρό Ἀντώνιο Κλαουδάτο. Ὑπηρέτησε ὡς ἱεροκήρυκας στή Μητρόπολη Φλωρίνης τό 1936, ὡς Πρωτοσύγκελλος καί ἱεροκήρυκας στή Μητρόπολη Ναυπακτίας ἀπὸ τό 1938 μέχρι τό 1945 καί ὡς στρατιωτικός ἱερέας. Ἀπὸ τό 1946 μέχρι τό 1954 ὑπηρέτησε ὡς Γραμματέας τῆς Ἱερᾶς Συνόδου.

52. ΠΣΑ 4 Φεβρουαρίου 1947.

53. ΠΣΑ 10 Φεβρουαρίου 1947.

54. ΠΣΑ 2 Ἰουνίου 1947. Ὁ Τιμόθεος Ματθαϊάκης ἀνέλαβε τόν Σεπτέμβριο τοῦ 1949 καθηγητής στίς Τεχνικές Σχολές Λέρου.

55. Περ. *Ἐκκλησία*, Ἔτος ΚΔ', ἀρ. 3-4, Τρίτη 15 Ἰανουαρίου 1947, 25-26.

κατηρτισμένους κληρικούς που θά καλύψουν τις εκκλησιαστικές ανάγκες της Δωδεκανήσου (Εικ. 5-6).

Ἡ λειτουργία τῆς Σχολῆς θά ξεκινούσε ἀπό τό διδακτικό ἔτος 1947-1948⁵⁶. Ὁ θεμέλιος λίθος τῆς νέας Πατριάδας τέθηκε ἀπό τόν Βασιλέα Παῦλο καί τήν βασίλισσα Φρειδερίκη στίς 22 Ὀκτωβρίου 1949⁵⁷.

Ἡ θητεία τοῦ Μητροπολίτου Ἐδέσσης καί Πέλλης Παντελεήμονος ὡς Πατριαρχικοῦ Ἐξάρχου Δωδεκανήσου ἔληξε τόν Ἰανουάριο τοῦ 1947, ὅταν ἐξελέγησαν⁵⁸ οἱ Μητροπολίτες Ρόδου, ὁ ἀπό Αὐστραλίας Τιμόθεος Εὐαγγελίδης καί Κῶ Ἑμμανουήλ (Καρπάθιος)⁵⁹ καί ἡ Δωδεκάνησος ἀπέκτησε «ἐν τῷ προσώπῳ τῶν δύο τούτων κληρικῶν τούς πρῶτους ἀπό τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς ποιμένας»⁶⁰. Σέ ἐπίσημο Πατριαρχικό γράμμα του ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης Μάξιμος πρὸς τόν Ἐξαρχο Παντελεήμονα, ἐξαίρει τήν προσφορά του στήν δοκιμαζόμενη Ἐκκλησία τῆς Δωδεκανήσου καί διερμηνεύει «τὴν εὐαρέσκειαν καί τόν ἔπαινον τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας»⁶¹.

Ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, διὰ τοῦ Προέδρου τῆς Ἀρχιεπισκόπου καί Ἀντιβασιλέως Δαμασκηνοῦ, σέ ἐπιστολή της στίς 17 Φεβρουαρίου ἐκφράζει ὁμοίως τήν εὐαρέσκειά της γιὰ τήν ικανότητα μέ τήν ὁποία χειρίστηκε τήν ἀποστολή του πρὸς τό συμφέρον τῆς Ἐκκλησίας, «εὐχομένη ἅμα τῷ δομήτορι Θεῷ, ὅπως κρατύνη τὴν ὑμετέραν Σεβασμιότητα καί παρέχῃ αὐτῇ πᾶσαν εὐλογίαν, ἵνα καί ἐν τῷ μέλλοντι διὰ τῆς πεφωτισμένης αὐτῆς ικανότητος περὶ τά τοιαῦτα ἐξυπηρετεῖ τὰς ἀνάγκας τῆς Μητρὸς ἡμῶν Ἐκκλησίας

56. Οἱ προϋποθέσεις εἰσόδου μαθητῶν δημοσιεύθηκαν στήν Ἐφημερίδα τῆς Ρόδου *Ἑλληνική Σημαία*, Ἔτος Α', ἀριθμ. φύλ. 104, Τετάρτη 13 Αὐγούστου 1947, 2.

57. Μ. Γαλανόπουλος (Ἀρχιμ.), *Ἡ Πατριάς, δύναμις τοῦ Ἔθνους ἠθική*, Πάτμος 1951, 17.

58. Ἰ. Κεντρῆς, *Τό ἀποικιακό καθεστὼς τῆς Ἰταλίας στὰ Δωδεκάνησα καί οἱ ἐπιδιώξεις τοῦ Βατικανοῦ γιὰ τὴν Αὐτοκεφαλία*, Διδακτορική Διατριβή, Θεσσαλονίκη 2005, 107.

59. Ἀγγελία τῆς ἐκλογῆς τους βλ. ἐφημ. *Χρόνος*, ἀρ. φύλ. 423, Σάββατο 18 Ἰανουαρίου 1947, 1. Χρονικό τῆς χειροτονίας τοῦ Μητρ. Κῶ Ἑμμανουήλ βλ. στό: περ. *Ἐκκλησία*, Ἔτος ΚΔ', ἀρ. 9-10, 1 Μαρτίου 1947, 68-70. Ἐφημ. *Ἡ Πάτμος*, ἀρ. φύλ. 23-24, 20 Φεβρουαρίου 1947, 4.

60. Περ. *Ἐκκλησία*, Ἔτος ΚΔ', ἀρ. 5-6, 1 Φεβρουαρίου 1947, σ. 42.

61. Ἡ ἐπιστολή δημοσιεύθηκε αὐτούσια στό περ. *Ἐκκλησία*, Ἔτος ΚΔ', ἀρ. 17-18, 1 Μαΐου 1947, 129.

πρός δόξαν τῆς κεφαλῆς Αὐτῆς, τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ». Μὲ Β.Δ. τῆς 14ης Φεβρουαρίου 1947 γιὰ τίς πολύτιμες τοῦ ὑπηρεσίες, τοῦ ἀπονεμήθηκε ὁ Σταυρός τῶν Ταξιάρχων τοῦ Β. Τάγματος⁶².

Τὸ Σάββατο 25 Ἰανουαρίου ὁ ἀπερχόμενος Ἐξάρχος στέλνει ἀποχαιρετιστήριο ἐπιστολή πρὸς τὸν εὐλαβὴ κλῆρο καὶ τὸν εὐσεβὴ λαὸ τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων τῆς Δωδεκανήσου δοξάζοντας τὸν Θεὸ πού τὸν ἐνδυναμῶσε στὸ ἔργο του, ἐκφράζων τὴν εὐγνωμοσύνη του πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην καὶ τίς εὐχαριστίες του πρὸς ὅλους γιὰ τὴν ἀγάπη καὶ τὴ συνεργασία τους. «Ἀποχαιρετίζομεν ὑμᾶς ἐν Κυρίῳ καὶ διατελοῦμεν μετ' ἀγάπης πολλῆς ἐν Χριστῷ Σωτῆρι. Οὗ ἡ χάρις εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν»⁶³.

Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Τιμόθεος (Ματθαϊάκης) ἐνημέρωσε τὴν Μονὴ ὅτι στέλνει ἀντίτυπα τῆς ἀποχαιρετιστήριας αὐτῆς ἐπιστολῆς τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἐξάρχου κ. Παντελεήμονος καὶ παρακαλεῖ νὰ μεριμνήσουν νὰ ἀναγνωσθοῦν σὲ ὅλους τοὺς ἱερούς ναοὺς τῆς νήσου. Γιὰ τὴν προσφορά τοῦ Ἀρχιερέως στὴν Μονὴ καὶ τὴν νῆσο ἡ ἀδελφότητα ὁμόφωνα ἐνέκρινε «ὅπως ἐγγράψομεν τὴν Α. Σεβασμιότητα τὸν τέως Πατριαρχικὸν Ἐξάρχον Μητροπολίτην Ἑδέσσης καὶ Πέλλης κύριον Παντελεήμονα ἀδελφόν τῆς Μονῆς ἡμῶν πρὸς σάφεστέραν διατράνωσιν τῶν πρὸς Αὐτόν αἰσθημάτων ἡμῶν, καὶ ἔνδειξιν εὐγνωμοσύνης δι' ὅσα ὑπὲρ τῆς Μονῆς ἡμῶν ἐμόχθη καὶ θέλει μοχθήσει οὗτος. Ἀλλ' ἐπειδὴ τυγχάνει γνωστόν ὅτι ἀνήκει οὗτος εἰς τὴν ἐν Ἀγίῳ Ὁρει Μονήν τοῦ Γρηγορίου, ἀπαραίτητον ἐκρίθη νὰ ζητηθῇ καὶ ἡ γνώμη Αὐτοῦ περὶ τούτου»⁶⁴.

Ἐπειτα, ὁ Παντελεήμων ἐπιστρέφει στίς 18 Φεβρουαρίου 1947 ἐσπευσμένα στὰ καθήκοντά του στὴ Μητρόπολη Ἑδέσσης καὶ Πέλλης, πληροφορηθεὶς ὅτι ἀφ' ἐνός κοιμήθηκε ὁ κατὰ σάρκα πατέρας του καὶ ἀφετέρου ὅτι θὰ μετέβαινε γιὰ λόγους ἐθνικοῦς στὴν Ἑδεσσα ἢ Ἐπιτροπὴ Συμβουλίου Ἀσφαλείας⁶⁵. Ἀμέσως, ἐπιμελήθηκε ὅλων τῶν

62. Περ. Ἑκκλησία, Ἔτος ΚΔ', ἀρ. 17-18, 1 Μαΐου 1947, 130.

63. Ἡ ἐπιστολή δημοσιεύθηκε αὐτοῦσια στὴν ἐφημ. Χρόνος, ἀρ. φύλ. 429, Σάββατο 25 Ἰανουαρίου 1947, 1. Βλ. καὶ περ. Ἑκκλησία, Ἔτος ΚΔ', ἀρ. 9-10, 1 Μαρτίου 1947, 78.

64. ΠΣΑ 14 Φεβρουαρίου 1947.

65. ΠΣΑ 10 Μαρτίου 1947.

θεμάτων της τοπικής Ἐκκλησίας καί τοῦ ποιμνίου του. Μάλιστα, στό πρῶτο φύλλο εἰδικοῦ Δελτίου πού ἐξέδωσε μέ τόν τίτλο «Ὁ Ναός», ἀπεύθυνε θερμή ἔκκληση πρός ὅλους νά συνεισφέρουν τό κατά δύναμιν γιά τήν ἀνέγερση νέου Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ στήν Ἑδεσσα, ἀφοῦ ἤδη ἀπό τήν πυρκαγιά τῆς 12ης Σεπτεμβρίου 1944 εἶχαν καταστραφεῖ τέσσερις ἱεροί ναοί τῆς πόλεως. «*Καλῶ ἡμᾶς ἐπὶ τῷ ἔργῳ καί ζητῶ ὅλων τήν συνεργασίαν καί συνδρομήν. Τό ἔργον εἶναι ἱστορικόν καί μέγα. Καί ἀνάλογοι πρός τό μεγαλεῖον αὐτοῦ θά εἶναι αἱ θυσίαι μας. Ἀλλ' ἄς μὴ δειλιάσωμεν. Διότι τά κατορθώματα τῆς πίστεως εἶναι μεγάλα... Κάθε δραχμὴ καί κάθε κόπος πού θά διατεθῇ διὰ τόν Οἶκον αὐτόν τοῦ Θεοῦ... καί κάθε σταγὼν ὕδατος πού θά χυθῇ δι' αὐτόν θά εἶναι μνημόσυνον αἰώνιον καί τίτλος τιμῆς ἀπὸ Θεοῦ δι' ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος θά ἀξιωθῇ νά τὰ προσφέρῃ*»⁶⁶.

Στίς 7 Μαρτίου 1947 ὁ Παντελεήμων στέλνει ἐπιστολὴ στήν Μονή⁶⁷ ὅπου μεταξύ ἄλλων ἀναφέρει ὅτι αἶρει «ἐκ τῶν ἐν Ἑδέσση κρατουσῶν χαλεπῶν συνθηκῶν βαρύτατον Σταυρόν» καί παρακαλεῖ τήν ἀδελφότητα νά εὐχηθεῖ ὑπέρ αὐτοῦ καί τοῦ δοκιμαζομένου ποιμνίου του καθώς καί νά δέεται γιά τήν ἀνάπαυση τῆς ψυχῆς τοῦ πατρός του (Εἰκ. 7α-β). Σέ ἄλλη ἐπιστολὴ του τήν ἡμέρα τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἀποστόλου καί Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου ἀσπάζεται τούς ἀδελφούς, «*εὕρισκόμενος νοερῶς*» ἀνάμεσά τους ἑορτάζοντας τόν Ἅγιο μέ ἀγρυπνία στό Παρεκκλήσιο τοῦ μητροπολιτικοῦ Ναοῦ στήν Ἑδεσσα (Εἰκ. 8α, β, γ, δ).

Ἀργότερα, σέ ἐπιστολὴ του τῆς 24ης Μαρτίου 1950 πρός τήν Μονή ἐκφράζει τή σκέψη του κι ἐπιθυμία μοναχικῆς ζωῆς στήν Πάτμο δεδομένου ὅτι ἔχει ὑποστεῖ κόπωση καί πρέπει νά ἀναπαυθεῖ, ἔχοντας μαζί του καί τήν χήρα πλέον μητέρα του. Ἡ ἀδελφότητα ἀνέγνωσε τήν ἐπιστολὴ καί ἀποφάσισε νά στείλῃ ἀπάντηση ὅτι συγκινήθηκε ἀπὸ τήν ἀγάπη καί τή σκέψη τοῦ ἀρχιερέως καί «*θά ἦτο τιμὴ δι' ἡμᾶς καί μεγίστη χαρὰ νά ἔχωμεν παρ' ἡμῖν τήν ἀδελφικῶς ἀγαπουμένην Σεβασμιότητα*» παρακαλώντας νά παραστεῖ στήν πανήγυρη τῆς 8ης Μαΐου, ὅπου θά συζητήσουν ἐκτενέστερα τό θέμα⁶⁸.

66. Περ. Ἑκκλησία, Ἔτος ΚΔ', ἀρ. 21-22, 1 Ἰουνίου 1947, 173.

67. ΠΣΑ 5 Ἀπριλίου 1947.

68. ΠΣΑ 13 Ἀπριλίου 1950.

Όλα αυτά τὰ χρόνια ὁ Παντελεήμων διατηροῦσε ἀλληλογραφία μέ τήν Μονή, ἀνταλλάσσοντας συγχαρητικά καί εὐχετήρια γράμματα, ἐνημερώνοντας καί γιά τίς ἐνέργειές του σχετικά μέ τήν πρόοδο τῆς ἀδελφότητος καί τῶν κατοίκων τῆς Πάτμου. Σέ νέα ἐπιστολή του τῆς 15ης Δεκεμβρίου 1950 γνωρίζει ὅτι μέ προσωπικές του ἐνέργειες ὁ Στρατάρχης Ἀλ. Παπάγος ἔλυσε τό θέμα τῆς ἀπαλλαγῆς στρατεύσεως τῶν μοναχῶν καί κληρικῶν τῆς Μονῆς⁶⁹.

Στίς 27 Μαρτίου 1951 ὁ Παντελεήμων ἐκλέγεται Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης. Ὁ πρωτοσύγκελλός του, Ἀρχιμ. Στέφανος Ἀφεντουλίδης⁷⁰, ἀπέστειλε ἐπιστολή στήν Μονή γιά τήν ἐγγραφή τοῦ συνεργάτη τοῦ Μητροπολίτου, Στυλιανοῦ Μαντζάρογλου, μετέπειτα Ἀρχιμ. Πολυκάρπου, στό μοναχολόγιο τῆς Μονῆς ἡ ὁποία ἔγινε ἀποδεκτή⁷¹. Ὁ ἴδιος ὁ Παντελεήμων, δεχόμενος ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ του συγχαρητήριο γράμμα τοῦ νέου Καθηγουμένου τῆς Μονῆς Ἀρχιμ. Μελετίου (Μαργιόλου)⁷², ἀποστέλλει εὐχαριστήρια ἐπιστολή, ὅπου συγχαίρει τόν Ἡγούμενο γιά τήν ἐκλογή του καί δηλώνει πρόθυμος πάντα νά παράσχει τήν ἡθική του συνδρομή σέ ὅποιοδήποτε ζήτημα ἀφορᾷ τήν Μονή (Εἰκ. 9).

Στήν περιπέτεια τοῦ Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης, μετά τήν παράνομη ἐκπτώσή του ἀπό τόν θρόνο μέ τόν ἀναγκαστικό Νόμο 214/7-12-1967⁷³ καί τήν παραπομπή του στό Ἐκκλησιαστικό Συνοδικό Δικαστήριο, ἡ Μονή μέ ἔγγραφό της πρὸς τήν Ἱερά Σύνοδο τῆς

69. Ἐγκύκλιος ὑπ' ἀριθμ. 621 Ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν. Βλ. καί: ΠΣΑ 13 Ἰανουαρίου 1951.

70. Διετέλεσε Πρωτοσύγκελλος τῶν Μητροπόλεων Ἐδέσσης καί Θεσσαλονίκης. Στίς 16 Μαρτίου 1958 χειροτονήθηκε στόν Μητροπολιτικό Ναό Ἀθηνῶν Ἐπίσκοπος Ταλαντίου, Βοηθός Ἐπίσκοπος τῆς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης. Στίς 13 Ἰουλίου 1974 ἐξελέγη Μητροπολίτης Τρίκκης καί Σταγῶν. Ἐκοιμήθη στίς 29 Δεκεμβρίου 2003.

71. ΠΣΑ 21 Μαρτίου 1951. Ὁ Πολύκαρπος ἐκάρη μοναχός στήν Πάτμο τό 1951 καί χειροτονήθηκε στή Θεσσαλονίκη περί τὰ τέλη τοῦ 1957. Διετέλεσε Ἡγούμενος τῆς Ἱ. Μ. Ἀγίας Θεοδώρας Θεσσαλονίκης (1962-1968) καί Πνευματικός τῆς Ἱ. Μ. Παναγίας τοῦ Ἑβρου (1983-2012).

72. Βιογραφικό του σημείωμα βλ. Χαραμαντᾶς, *Καθηγούμενοι*, 124-125.

73. Ὁ ἀναγκαστικός Νόμος δημοσιεύθηκε στό Φ.Ε.Κ. Α200-12/12/1967 καί στό περ. *Ἐκκλησία*, Ἔτος ΜΕ', ἀρ. 1, 1 Ἰανουαρίου 1968, 18-19.

Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, «*χάριν ἀληθείας*» ἐξαίρει τὴν προσωπικότητα τοῦ ἱεράρχου, ἀφοῦ γνώριζε ἐκ τοῦ σύνεγγυς αὐτόν⁷⁴.

Ἡ τελευταία μεγάλη ἀπόδειξη τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ συνδέσμου τοῦ Θεσσαλονίκης Παντελεήμονα πρὸς τὴν Μονὴ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Θεολόγου ἦταν ἡ διάθεση χρηματικοῦ ποσοῦ 200.000 δρχ. γιὰ τὴν ἀγορά τοῦ οἰκήματος κληρονόμων Νικολάου Παλαιολόγου κάτωθεν τῆς Μονῆς, ὅπως εἶχε ἀποφασίσει ἡ ἀδελφότητα τό 1969⁷⁵. Ὁ νέος Καθηγούμενος Θεοδώρητος Μπουρνῆς⁷⁶ ἀποστέλλει εὐχαριστήρια ἐπιστολὴ στὸν Μητροπολίτη γιὰ τὴν δωρεά του, γνωρίζοντας του ὅτι «*θέτει ἀπὸ τοῦδε εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Αὐτοῦ Παναγιότητος τό οἶκημα τοῦτο*»⁷⁷.

Ὁ Μητροπολίτης πρῶν Θεσσαλονίκης Παντελεήμων κοιμήθηκε στὴν Ἀθήνα στίς 14 Ἰουνίου 1979⁷⁸. Ἡ ἐξόδιος ἀκολουθία ἐψάλη στὸν Μητροπολιτικό Ναό τῆς Ἀγίας Τριάδος Πειραιῶς καὶ ἐνταφιάστηκε στό Κοιμητήριό τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου Πειραιᾶ. Στίς 11 Ἰουνίου 1986 τὰ ὅσῃ του μεταφέρθηκαν καὶ ἐνταφιάστηκαν στό Κοιμητήριό τῆς Ἱερᾶς Πατριαρχικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς τῶν Βλατάδων στὴν Θεσσαλονίκη.

Τό 2006 συμπληρώθηκαν 60 χρόνια ἀπὸ τὴν ἐκλογή τοῦ Παντελεήμονος ὡς Πατριαρχικοῦ Ἐξάρχου Δωδεκανήσου καὶ τὴν Τρίτη 29 Αὐγούστου τελέστηκε εὐχαριστήριος ἐκδήλωση, πνευματικό μνημόσυνο καὶ ἀποκαλυπτῆρια ἀναγλύφου προτομῆς του καὶ ἀναμνηστικῆς πλάκας στό Ἀρχοντικό Παλαιολόγου, κάτωθεν τῆς Μονῆς, ἀπὸ τὸν προ-ηγούμενο Ἀντίπα. Στὴν ἐκδήλωση συμμετείχαν ἱερεῖς ποὺ γνώρισαν τὸν μακαριστό καὶ πολλοὶ Ἑδεσσαῖοι ποὺ ἦρθαν γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτό. Παράλληλα, ἡ Ἱερά Μητρόπολη Ἑδέσσης, Πέλλης

74. Ἐπιστολὴ μέ ἀριθμ. Πρωτ. 94 τῆς 31ης Ἰανουαρίου 1968. Αὐτὴ συμπεριλαμβάνεται καὶ στό βιβλίό τοῦ ἀειμνήστου Παντελεήμονα *Ἐπιστολή*, Ἀθήνα 1973, 155-156. Δυστυχῶς, μέλος τῆς Ἀριστίνδην Συνόδου ὑπὸ τὴν προεδρία τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἱερωνύμου Α΄ ποὺ κατεδίκασε τὸν Παντελεήμονα σέ καθαίρεση ἦταν καὶ ὁ παλαιὸς συνεργάτης του, ὡς Ἀρχιμανδρίτης, Μητροπολίτης Ξάνθης Ἀντώνιος, χωρὶς βέβαια νὰ γνωρίζουμε ἂν ψήφισε θετικά.

75. ΠΣΑ 16 Ἀπριλίου 1969.

76. Βιογραφικό του σημείωμα βλ. στό: Χαραμαντᾶς, *Καθηγούμενοι*, 128-129.

77. ΠΣΑ 14 Μαΐου 1969.

78. Νεκρολογία δημοσιεύθηκε στό περ. *Ἐκκλησία*, Ἔτος ΝΣΤ΄, ἀρ. 13-14, 1/15 Ἰουλίου 1979, 313.

καί Ἀλμωπίας διοργάνωσε ἐπιστημονική διημερίδα στήν Ἑδεσσα τόν Σεπτέμβριο τοῦ 2006, μέ πρωτοβουλία τοῦ ἐπιχωρίου ἐπισκόπου κ. Ἰωήλ, καί θέμα: «*Μνήμη Μητροπολίτου Παντελεήμονος Παπαγεωργίου: Ἀναμνήσεις ἀπό τή ζωή, τό ἔργο καί τή μαρτυρία του*»⁷⁹.

Τόν Ἀπρίλιο τοῦ 2011 ἰδρύθηκε στή Θεσσαλονίκη τό Κέντρο Οἰκουμενικῶν, Ἱεραποστολικῶν καί Περιβαλλοντικῶν Μελετῶν «Μητροπολίτης Παντελεήμων Παπαγεωργίου», μέ σκοπό τήν προώθηση κάθε μορφῆς οἰκουμενικοῦ καί διαθρησκειακοῦ διαλόγου τῆς κατά Ἀνατολάς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὅπως ἐπίσης καί τοῦ αὐθεντικοῦ Ὁρθοδόξου Ἱεραποστολικοῦ ἰδεώδους, τήν ἐνίσχυση τῶν Ἱεραποστολῶν τῆς Ἐκκλησίας, τήν ἀλληλογνωριμία καί εἰρηνική συνύπαρξη τῶν λαῶν τῆς εὐρύτερης περιοχῆς τῶν Βαλκανίων, τῆς Εὐρώπης ἀλλά καί τῆς ὑψηλίου, καί τήν προώθηση καί καλλιέργεια περιβαλλοντικῆς συνείδησης γιά τή διατήρηση τῆς ἀκεραιότητος τῆς κτιστῆς δημιουργίας κατά τήν ἐκκλησιαστική ὁρολογία⁸⁰. Οἱ ἰδρυτές του εἶχαν ὡς πρότυπο τήν προσωπικότητα τοῦ μακαριστοῦ ἀρχιερέα, τή θεολογική του κατάρτιση καί τό οἰκουμενικό του πνεῦμα.

Ὁ μακαριστός Μητροπολίτης Παντελεήμων ἀγάπησε τήν Μονή τοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καί τούς κατοίκους τῆς Πάτμου καί ὡς στοργικός πατέρας φρόντισε γιά τήν πνευματική πρόοδο τῆς ἀδελφότητος, τήν διατήρηση τῶν κεκτημένων της, τήν ἐκπαίδευση τῶν νέων στήν Πατριάδα καί τήν εὐημερία τῶν κατοίκων της. Γι' αὐτό καί μέχρι τās δυσμάς τοῦ βίου ἡ πατρική του ἀγάπη τόν ὁδηγοῦσε στήν νῆσο καί τό καστρομονάστηρό της, ὅπου ἐναπέθετε ὅλους τούς κόπους καί βασάνους ἐνώπιον τοῦ ἱεροῦ λειψάνου τοῦ Ὁσίου Χριστοδούλου καί τῆς βασιλικῆς εἰκόνας τοῦ Εὐαγγελιστοῦ. Παράλληλα, ἡ ἱερά ἀδελφότητα πάντα ἔβλεπε στό πρόσωπό του τόν στοργικό πατέρα καί πεφιλημένο ἀδελφό, καί μέ πολλή συγκίνηση καί ἀγάπη θυμᾶται τίς εὐεργεσίες του, ἀποδίδοντας τόν ὀφειλόμενο φόρο σεβασμοῦ, τιμῆς καί εὐγνωμοσύνης στή μεγάλη αὐτή Ἐκκλησιαστική προσωπικότητα.

79. Τά πρακτικά τῆς διημερίδας δημοσιεύθηκαν ἀπό τήν Ἱερά Μητρόπολη Ἑδέσσης τό 2012, τήν ἐπιμέλεια δέ τῆς ἐκδόσεως εἶχε ὁ ὁμότιμος καθηγητής Πέτρος Βασιλειάδης.

80. <https://cemes.weebly.com/>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ
ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ

Σ Η Μ Ε Ι Ω Μ Α

Ἐπ' ἐσχάτων ἐλήφθησαν ἐν τοῖς Πατριαρχείοις γράμματα θύγοντι πορὰ ζητήματα ἀφορῶντα τὴν ἐν Πάτρῃ Ἱερὰν καὶ Βασιλικὴν Μονήν γίου Ἰωάννου τοῦ θεολόγου.

Ἐπειδὴ διὰ τὴν μελέτην τῶν ζητημάτων τούτων εἶναι ἀπαραίτητος ὁ κανονισμὸς τῆς Ἱερᾶς Μονῆς, ὅστις ὁμοῦ μετ' ὅλου τοῦ οἰκείου ἀπετεφρώθη κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1941 ἐπισυμβῆσαν πυρκαϊάν τοῦ Πατρικοῦ Μεγάρου, ἐκφράζεται παράκλησις ὅπως οἱ ἀρμόδιοι ἐπειγόντως σῶσι διὰ τὴν ἀπουτολήν ἡμῶν ἀντιγράφου τοῦ κανονισμοῦ τῆς εἰρημικής.

Τῇ 17ῃ Ἰουλίου 1946.

Σεβ. Πάτρις/Ἐξάρχης/Πατριαρχικῆς
Μονῆς Ἱωάννου τοῦ θεολόγου

Εἰκ. 1.

Τὸ σημείωμα τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἐξάρχου πρὸς τὴν Μονήν.

Ὁ Καθολικός Πάτερς Δαυίδ
 10.22. Γενική συνέδρια καὶ ἐκκλησιαστικὰ τῆς 23^{ης} Ἰουλίου 1946.
 Ἐν τῇ συνέδριᾳ ταύτῃ καὶ μετακίβητο ὑπὸ τὴν ἐπο-
 ρίαν τοῦ Πανοσιολογιώτου ἁγίου Ἐκκλησιάρχου καὶ ἑπο-
 ρεὶς Ἀρχιεπίσκοπος παρόντων τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Συμβουλίου
 πάντων καὶ μετὰ τοῦ ἡγμετοσφαιρίου τῆς τοῦ
 Ἀρχιεπίσκοπου Νικοδήμου Προηγμένου, καὶ τῶν ἀδελφῶν ἁγ-
 γίων, Σεμιόνο, Μελετίου καὶ Γερασίμου τῶν ἱεροφ. καὶ
 τοῦ μοναχοῦ Βασίλειου ἀνεγνώσθη τὸ ὡρασιμὸν
 καὶ ὡροσφαιρὶν συνέδριον καὶ ἐκτελεστικόν.
 Εἶτα δ' ὁ Πρόεδρος ἐκοσμεῖτο μετὰ τὴν καὶ τὴν
 18^{ην} τοῦ μηνὸς τούτου ἡμέραν λαμβάνων μετακίβη-
 τος ἐκτελεστικῆς τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Συμβουλίου ἐπὶ
 τῇ καὶ τῇ Περὶ τῆς Πατριαρχικῆς ἐξουσίας ἐκτελε-
 στικῆς ἐκτελεστικῆς ὅτι καὶ ἡ Α. Ἐκκλησιαστικὴ συνέδριος
 ἐν τῇ Μονῇ μετὰ τῶν προσκυνοῦν καὶ ἀδελφῶν
 ἁγίων καὶ τῶν ἱερέων καὶ κληρῶν, καὶ οἱ ἄλλοι
 ἀδελφοὶ τῆς ἐκκλησίας ἡτοίμασαν ἀπομνημονεύματα.
 Ἦν ἡ Α. Ἐκκλησιαστικὴ συνέδριος, ἀδελφοί, ὅτι

Εἰκ. 2α.

Απόσπασμα πρακτικοῦ Συνεδρίας
 Ι. Μονῆς τῆς 23ης Αὐγούστου 1946.

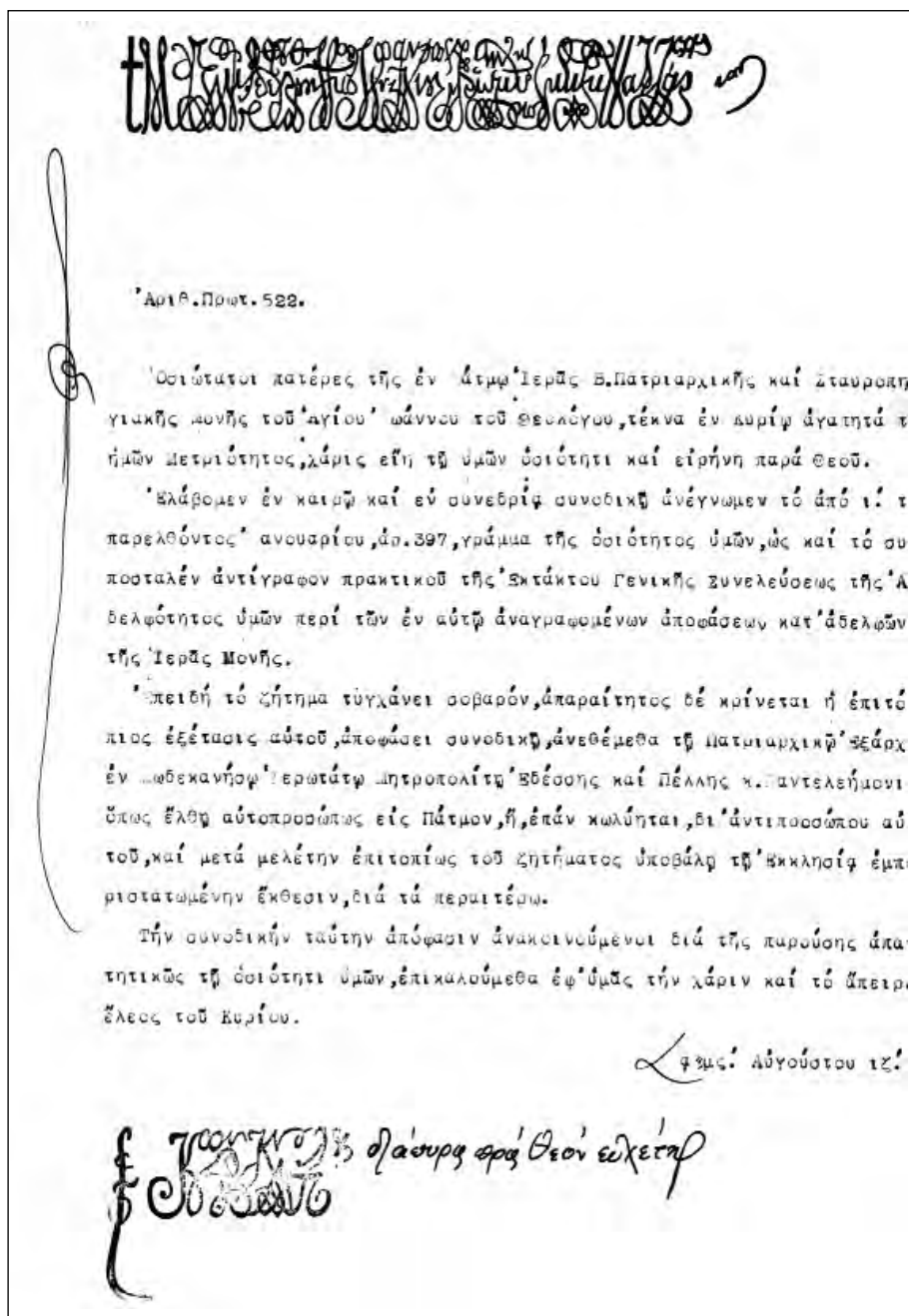
[illegible]

Εἰκ. 2β. (συνέχεια τοῦ ἀποσπάσματος).

ωαδύς. Είπε δ' αἶα ὁ ἄγχι καθυγούμενος ὅτι πορὰ
τοῦ ρυδέντου ἐπαιμίου ἐπιμεύοντα ποροεφερέει, καὶ
ἀνὰ πορὰ εὐσεβήν τε ἐν ᾧ Σενώντι καὶ Μονῷ φησὶν
καὶ ἐσπεύχοντα αὐτοῖς ἦτε Βιβλιοδοκῶν τὸ βίβλιν
εὐαγγέλιον καὶ πᾶν ἄλλο ἀξιολόγον ἐν ᾧ Μονὸς
ἡγερέσθαι δέ τιν ἐσομένην ἡμέραν Κυριακὴν ὅταν
τοῦ Λεβαρινοῦ καὶ Λυκαρνοῦ ἀρχιεπισκοπῆς
ἡγεμονία ἐν ᾧ καθυγούμενος Μονὸς φησὶν ἀν-
τιπροσθέντων ἀδελφῶν καὶ Μονὸς μετὰ τῶν ὁδο-
ἀρχικαυθριῶν καὶ ἡν Ἀ. Λεβαρινοῦ ἐμύνη-
τον δεῖον λόγον. Τοῦ ἀποφύγαι δέ τιν ἐν τῇ ἡμέ-
ρᾳ ἀνταρῶντα πάντες ποροεφερέειν δι' αὐτοῦ
δυνάμεναι καὶ τῶν ποσῶν κεῖν κατὰ τὰ
ἐπιμαρτυρία ἐν ᾧ Μονὸς φησὶν ὅτι.

Ὡς αὖτε εἶπεν ὁ ἄγχι καθυγούμενος ὅτι μετὰ τῶν
Α. Λεβαρινοῦ καὶ Μονῶν ἐπὶ τῶν τοῦ ὁδο-
δοκῶν καὶ Μονῶν φησὶν, καὶ ποροεφερέειν πορ-
χείου ἐν τῷ αὐτῷ ἀντιπρὸς καὶ ἡν ποροεφερέειν
οἱ ποροεφερέειν καὶ ἡμέρα ἐμύνη ἐν τῇ Μονῇ ἐ-
διδόσι, ἀντιπρὸς ἀντιπρὸς ποροεφερέειν οὐδὲν
καὶ δόμονα δόμονα φησὶν, πορὶ τῶν ποσῶν
δα' ἐπὶ ἀντιπρὸς καὶ ἀντιπρὸς ἐν τῇ ποροεφερέειν
ἡμέρᾳ.

Εἶτα δ' ἀντιπρὸς 13/ ποροεφερέειν ἐξ Ἀθηνῶν καὶ
μ. Μονῶν Πορὶ αὐτῇ ἡμερομηνίᾳ, οἱ ἦν πορὶ
ὅτι ἡμέρα καὶ ἀντιπρὸς μετὰ πορὶ τῶν ποσῶν
512 καὶ ἡμερομ. 2 καὶ ποροεφερέειν μετὰ πορὶ τῶν ποσῶν
φησὶν καὶ ἡμέρα τῇ τῇ ποροεφερέειν καὶ πορὶ τῶν ποσῶν
ἀντιπρὸς καὶ ποροεφερέειν ἐν τῇ ποροεφερέειν
δα πορὶ καὶ ποροεφερέειν ἀντιπρὸς τῇ ποροεφερέειν
μετὰ. Εἶτα δ' ἡμέρα. Εὐδὲν ποροεφερέειν

Εικ. 3.

Ἐπιστολή τοῦ Οἰκ. Πατριάρχου πρὸς τὴν Μονή.

διωκομένη, ὅτι τὸ καίμεν τὸ ἀγρί μενέον
 τὰ ἴσα μὲν λαφύει καὶ ὅτι τὰ ἴσα εἰς
 ναὺν τὰ ἐδάσμεν ἀποδημεῖν εἰς τὴν
 θα' ἐσπασε τὰ αὐτὰς σικυονικεῖς αἰ-
 μὲν εἰς κῶ ἢ καρχήνην, ἀλλὰ τὰ ὅσα
 οὐ ἐδάρμεν οὐδ' ἀπὸ τῆς ἀπὸ τῆς ἐμο-
 ρίας καὶ μετ' ἐμοῦ εἰς τὴν εἰς τὴν
 εἰς τὴν ἀποδημεῖν καὶ τὸ εἰς τὴν μέ-
 ζον δυνάμειον μετ' ἐμοῦ καὶ ὅτι
 οὐ εἰς τὴν ἐμὴν, ἀλλὰ εἰς τὴν κατὰ
 γὰρ μαλίστα, ὅτι εἰς τὴν ἐμὴν τὰ λαφύ-
 ρεῖν καὶ μὲν ἀποδημεῖν καὶ εἰς
 νηὶς. Εἰς τὴν εἰς τὴν εἰς τὴν εἰς τὴν
 εἰς τὴν εἰς τὴν εἰς τὴν εἰς τὴν εἰς τὴν

Ἐγὼ καὶ, ὅτι ὁ ὅτι τὸ λαφύειν τὰ
 ἐμὴν καὶ ἀποδημεῖν μεν καὶ
 τὰ μὲν οὐκ εἰς τὴν εἰς τὴν εἰς τὴν καὶ
 τὴν ἀποδημεῖν εἰς τὴν.

Ἐγὼ καὶ ὅτι καὶ ὁ ὅτι κατὰ τὴν
 τὰ μὲν οὐκ εἰς τὴν εἰς τὴν εἰς τὴν
 εἰς τὴν εἰς τὴν εἰς τὴν εἰς τὴν
 καὶ μὲν οὐκ εἰς τὴν εἰς τὴν εἰς τὴν

Εἰκ. 4β. (δεύτερη σελίδα ἐπιστολῆς).

2

† PANTELEIMON
METROPOLITAN OF EDESSA AND PELLA
PATRIARCHAL EXARCH OF DODECANESE

Εν ὁσόν ἔχω ἀποστείλας, καὶ ἰὼν
ἐπὶ Δαρδανίου ἐφέλκων τὴν ἐν Ἀθήναις
ἐπιστολήν, ἐκείνῃ τὴν κατὰ κράτος ἐπὶ
ἐμπράδην ἐν εὐδαιμονίᾳ καὶ
ἐμνήσθῃς ἐκ τῆς ἀρχῆς, ἔχει πᾶσα γέν-
νη εὐδοκίαν. Εἶναι ἰσχυρὰς ἐκ τοῦ ἑορτασ-
μῶς, ἀμφοῖν, ἐμνήσθῃς καὶ δαΐσας, νομ-
μῆτος καὶ ὁ ναυαγῆτος, ὡς τε, εὐδοκίαν ἔχει
τοῦ ἀφίχθαι εὐδοκίαν καὶ μετὰ αὐτὴν καὶ
δυστυχίαν. ὅτι ἀντίθετον ἀφίχθαι καὶ
γίνασθαι εὐδοκίαν. Ἐν τῇ αὐτῇ, ἐκ ἀνα-
μοιῆς τῆς μετὰ τὴν ἀφίχθαι Μονίαν
ἀφίχθαι μοι μοι εὐδοκίαν καὶ αὐτὴν
μοι μετὰ τὴν πόλεμον ἐκ ἀνάμνη-
σιν καὶ εὐδοκίαν, ἔχει πᾶσα καὶ
μετὰ εὐδοκίαν ἐν τῇ αὐτῇ ἡνίκα
ἔχετε ἐκ τῆς ἐπὶ τῇ αὐτῇ ἐπὶ τῇ
ἐκ τῆς ἐπὶ τῇ αὐτῇ ἐκ τῇ αὐτῇ ἐκ τῇ αὐτῇ

Εἰκ. 4γ. (τρίτη σελίδα ἐπιστολῆς).

ὅς ἄδυνα. Θέλει, αἱ καὶ ἀπολέω πρὸς
 εὐ, τὸν μετῴχου εὐ ὅς ἄδυνας διὰ
 τὸ τὸν ἴσον νοῖ, εὐ νοῖαν τὸν εὐνο-
 αραῖον εἰδικὸς ἴε α, αὐτοῦ.

Ὁ Πάτρις με ἐπαυροῦσεν, εὐ
 εὐ Λάριον ἑρπύσκει τὸν τὸν ἐνοικ-
 ῶσαν τὸν κληρὶον καὶ τὸν τὸν
 ἐκνοσοῦντων καὶ ἰσχυρῶν. Τὸν
 ἐκνοσοῦ καὶ μετ' ἑρπύον εὐνοῖαν
 καὶ ἰσχυρῶν εὐ τὸν. ἑρπύον
 τὸν ἑρπύον.

Εὐ ἄδυνας εἰλον τὸν κ. κ. Πάτρις,
 ἑρπύ, κληρὶον καὶ Πάτρις. Ὁ κ.
 κληρὶον, κληρὶον καὶ τὸν κ. Πάτρις,
 μετ' ἑρπύον εὐ τὸν κληρὶον, εὐ κ.
 Πάτρις εὐ τὸν κληρὶον τὸν ἐκνοσοῦντων
 τὸν κληρὶον καὶ τὸν ἐκνοσοῦντων
 καὶ τὸν κληρὶον τὸν κληρὶον. Εὐ τὸν κ.
 κληρὶον, κληρὶον, εὐ τὸν κληρὶον
 τὸν κληρὶον τὸν κληρὶον τὸν κληρὶον
 τὸν κληρὶον τὸν κληρὶον τὸν κληρὶον
 τὸν κληρὶον τὸν κληρὶον τὸν κληρὶον

Εἰκ. 4δ. (τέταρτη σελίδα ἐπιστολῆς).

ὅτι ἐδὼς ἀπεμνηστεῖαι ἐοσιώσθαι καὶ
 ἐργασθῆναι ἐν ταῖς Μονήσιν καὶ δὲ σὺ εἰς
 γὰρ ταῖς σχετικαῖς διόσεις. Ἐὰν ταῖς ἐργα-
 ντικαῖς δὲ μοι γράψῃς σχετικῶς δὲ ταῖς ἐργα-
 ντικαῖς ἀπὸ τοῦ σιμωρίου Μοχίερσεν καὶ
 ταῖς σχετικαῖς ἀπορρίψῃς. Περὶ τῆς δὲ
 τῆς ἐργασίας αὐτῆς εἶνα κατὰ καὶ δὲ αὐτῆς
 καὶ δὲ ἐν Μονῇ. Σιμωρίου δὲ
 δέδοτε δὲ ἐοσιώσθαι ἐν Μονῇ καὶ
 μόνον αὐτὸν δὲ εἶνα δὲ αὐτοῖς ὑμῶν
 ἐν δὲ ἀντίκῳ ἐν Μονῇ καὶ καὶ
 τῆς Μονῆς δὲ καὶ καὶ καὶ δὲ αὐτῆς
 ἀπορρίψῃ. Ἐν δὲ ἀπορρίψῃ δὲ ἀπορρίψῃ δὲ
 ἀπορρίψῃ ἀπορρίψῃ δὲ ἀπορρίψῃ ἀπορρίψῃ
 ἀπορρίψῃ ἀπορρίψῃ δὲ ἀπορρίψῃ ἀπορρίψῃ
 ἀπορρίψῃ ἀπορρίψῃ δὲ ἀπορρίψῃ ἀπορρίψῃ
 ἀπορρίψῃ ἀπορρίψῃ δὲ ἀπορρίψῃ ἀπορρίψῃ

Ἐν δὲ αὐτῇ καὶ αὐτῇ ἐν τῇ γούρῃ μου δὲ
 ἐν δὲ δὲ ἐν τῇ γούρῃ μου δὲ
 καὶ δὲ ἀπορρίψῃ καὶ δὲ ἀπορρίψῃ καὶ
 ἀπορρίψῃ καὶ δὲ ἀπορρίψῃ καὶ δὲ ἀπορρίψῃ

Εἰκ. 4στ. (τελευταία σελίδα ἐπιστολῆς).

Ἀριθ.Πρωτ.167

Ἐξοχώτατε,

Ἐκομισάμεθα καί ἐν συνεδρίῳ τῆς περὶ ἡμᾶς Ἀγίας καί Ἀεῖας Συνόδου μετὰ προσοχῆς ἀνέγνωμεν τό ἀπό καγ' Ἱενοῦαρίου τοῦ τρέχοντος ἔτους γράμμα τῆς ἡμετέρας ἐπιτίμου Ἐξοχότητος, ἀνακοινουμένης ἡμῖν ὅτι τό κατ' αὐτήν Ἐντίμου Ὑπουργείου, ἐν τῇ ὑπέρ τῆς τακτοποιήσεως τῶν ἐκπαιδευτικῶν πραγμάτων τῆς τῆς Μητρὸς Ἑλλάδος ἄρτι προσαρτηθείσης Ἀνωκεανήσου μερῖνῃ αὐτοῦ, ἀξιοχρέως τήν προσοχήν αὐτοῦ στρέψαν καί ἐπὶ τήν μόρφωσιν τοῦ ἐκεῖ ἱεροῦ κλήρου, προέβη, ἐν κοινῇ μετὰ τοῦ τότε ἡμετέρου Πατριάρχου καὶ Ἐξάρχου Ἀνωκεανήσου Ἱερωτάτου Μητροπολίτου Ἐδέσσης κ. Παντελεήμονος σκέφει καί συνεννοήσῃ, εἰς τήν ἀνιδρύσιν τῆς πολυφύμου Πατριάρχους Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς, ἐνηρμυσμένης κατὰ τό πρόγραμμα καί τήν ὀργάνωσιν αὐτῆς πρὸς τὰς συγχρόνους ἀπαιτήσεις καί μελλούσης ἵνα ἄρξῃται τῆς λειτουργίας αὐτῆς ἀπὸ τοῦ προσεχοῦς σχολικοῦ ἔτους, μετὰ συστάσεως ἀπὸ τοῦ δε παρ' αὐτῇ καί Ἐκκλησιαστικοῦ ὤροντιστηρίου, τοῦ κατωτέρου, κατὰ τὰ ἐν Ἑλλάδι κρατούντα, πρὸς τε ἐκπαίδευσιν ἐν αὐτῇ τῶν ἐν προσεχέι μέλλει, πρὸς πλήρωσιν κενῶν ἐφημερικῶν θέσεων, χειροτονηθησομένων καί πρὸς ἱερατικὴν μετεκπαίδευσιν τῶν ἤδη διακονούντων κληρικῶν, ὁποβαλλούσης δὲ συνημμένως καί πάντα τὰ ἀφορῶντα εἰς τήν ἰδρύσιν καί τήν λειτουργίαν τῆς ἐκπαιδευτηρίων τούτων σχετικῶς.

Ἡ ἀπόφασίς αὕτη τοῦ Ἐντίμου Ὑπουργείου οὐκ ἦν δυνατόν ἵνα μὴ ἰδίαι τέραν ὅλως ἐμποίῃσιν χαρὰν τῇ καθ' ἡμᾶς Μητρὶ Ἀγίᾳ τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃ κληρί, διὰ πολλῆς ἀγάπης καί στοργῆς περιβάλλουσα πάντοτε τό ἐν Ἀνωκεανῇ πολλαχῶς ἐπὶ ἔτη μακρά ταλαιπωρηθὲν καί τῇ ἀμωμῇ πλῆτει καί ταῖς ἱερατῇ τοῦ Γένους ἡμῶν παραδόσεσι γενναίως προσκαρτερήσαν εὐσεβὲς ὁρθόδοξον κλήρωμα.

Ὅθεν ἀσμένως, ἐξ ἀποφάσεως συνοδικῆς, ἐπευλογοῦντες τήν περὶ ἀνιδρύσεως τῆς Πατριάρχους Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς καί συστάσεως ἡμᾶ παρ' αὐτῇ κατωτέρου Ἐκκλησιαστικοῦ ὤροντιστηρίου ἀπόφασιν τοῦ Ἐντίμου Ὑπουργείου, εὐχόμεθα ἀπρόσκοπτον καί ἐπὶ τῷ κρείττω δαί προαγομένην τήν τούτων λειτουργίαν, πλουσίαν αἰτούμενοι τήν ἐνίσχυσιν καί τήν καταλῶσιν τοῦ Παναθοῦ καί Πατρός τῶν ὧτων Θεοῦ ἐπὶ τε τοὺς διδάξοντας καί διδασκασμένους ἐν αὐτοῖς.

Ἐπευχόμεθα τῇ ἡμετέρᾳ περισπουδαστῇ ἡμῖν Ἐξοχότητι θεοῦ τὰ κράτιστα καί οἰατελοῦμεν μετ' ἐξιδιασμένης τιμῆς

ἁμῶς καὶ τοῦ β:

τῆς ἡμετέρας ἐπιτίμου Ἐξοχότητος

δι' ἡμῶν πρὸς θεόν εὐχέτης

τῷ Ἐξοχωτάτῳ Κυρίῳ Ἀ. Παπαδήμῳ

Ὑπουργῷ ἐπὶ τῶν θρησκευμάτων καί τῆς Ἑθνικῆς Παιδείας

ἕως Ἀθῆνας

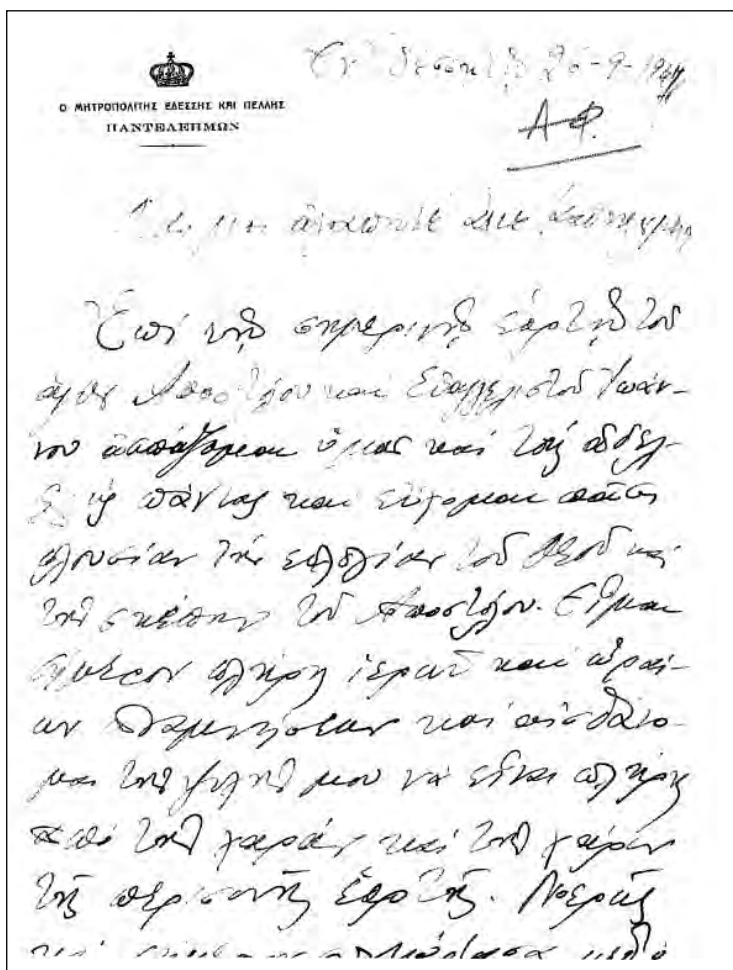
Eik. 5.

Ἐπιστολή τοῦ Οἰκ. Πατριάρχου πρὸς τόν Ὑπουργό Θρησκευμάτων.

Λ 434C: Μαρούσι Α:

Leaves of the same

Ἐπιστολή τοῦ Οἴκ. Πατριάρχου
πρὸς τὸν Καθηγούμενο τῆς Ἱερᾶς Μονῆς.

Εἰκ. 8α. Ἐπιστολή τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἐξάρχου
πρὸς τὴν Μονή.

ες τὴν γῆρα ὅμιλος Μονῆς, ὃ
 ὁμοίαν ἔσται ἀγῶνα καὶ τῆς
 εὐδοκίαν καὶ εὐχὴν καὶ τῆς
 εὐχὴν. Εἰμαι εὐχὴν, ὅτι
 καὶ ἐξέβη ὑμῶν καὶ ἐξέβη
 τὸ ἀγῶνα δι' Ἀρσενίου
 εὐχὴν εὐχὴν τῆς Μονῆς. καὶ
 Μονῆς ὁμοίαν ὅμιλος ἀγῶνα
 καὶ τῆς Μονῆς, ὅτι
 διὰ τὴν Μονῆς εὐχὴν
 εὐχὴν. ὅτι εὐχὴν ὅτι
 ἀγῶνα καὶ τῆς καὶ τῆς
 εὐχὴν καὶ τῆς καὶ τῆς
 εὐχὴν καὶ τῆς καὶ τῆς
 εὐχὴν καὶ τῆς καὶ τῆς
 εὐχὴν καὶ τῆς καὶ τῆς

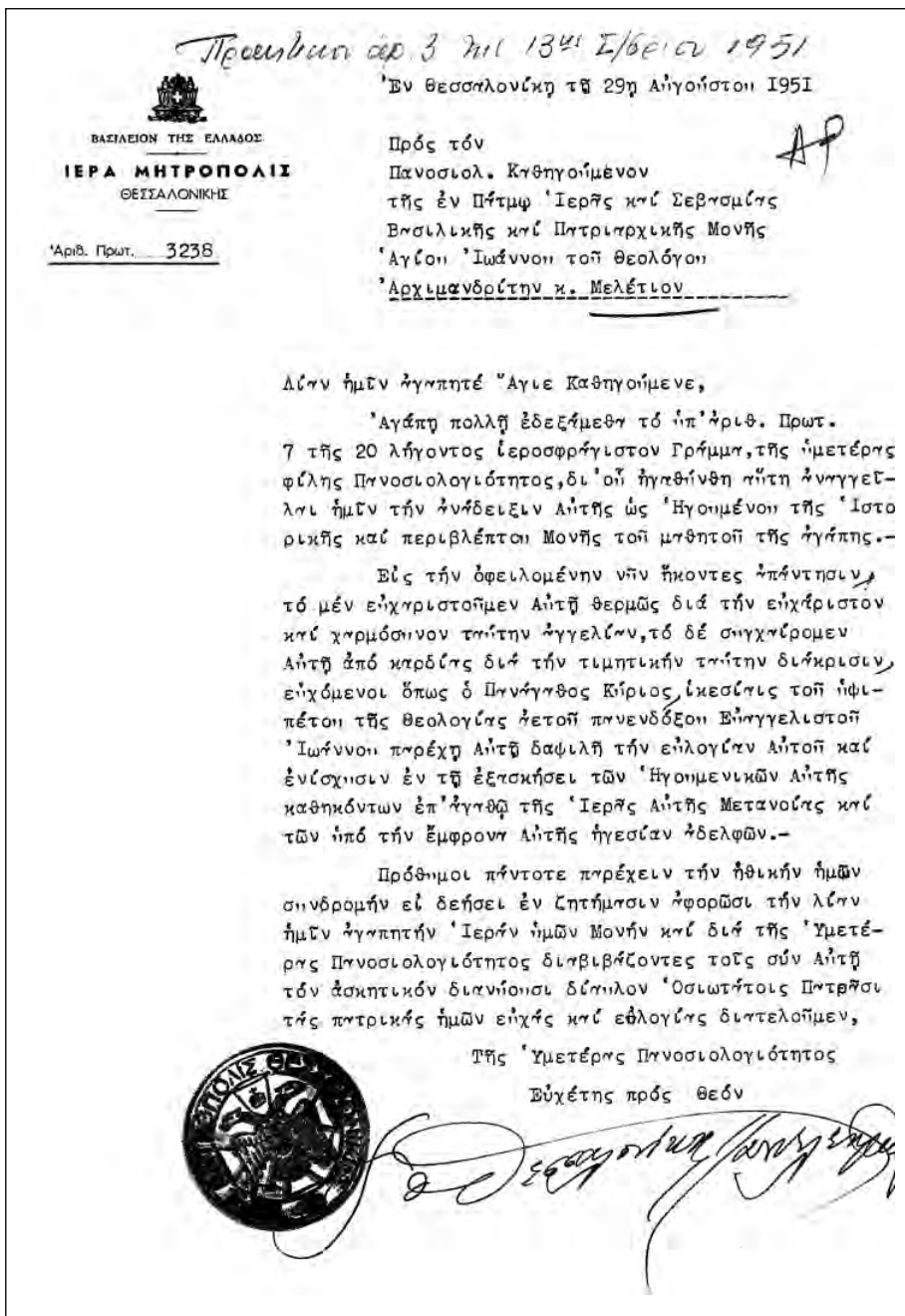
Εἰκ. 8β. (δεύτερη σελίδα ἐπιστολῆς).

[illegible]

Εἰκ. 8γ. (τρίτη σελίδα ἐπιστολῆς).

μαζὶ καὶ ἐξαίρετα ἐκ τῆς
 καθολικῆς ἐκκλησίας καὶ
 ὡς οὕτως ἀποδοξάζω τὸν Ἰ. Τυρρε-
 τὸν καὶ τὸν Πάπαν τὸν Ἀγκλικὸν
 ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς
 ἐκκλησίας τῆς Πρωτοπρεσβυτε-
 ρίας.
 Ἐπεὶ οὖν ἀπορρίπτω, ὡς
 ἄνθρωποι, διότι, καὶ τὸν αἰσθη-
 τικὸν καὶ αἰσθητικὸν καὶ τὸν
 εἰρησώφον.
 Πρὸς τὴν ἀγάπην καὶ
 θελήσας εἶχε, ἀποδοξάζω τὸν
 ἐκ τῆς ἐκκλησίας τῆς
 ἐκκλησίας τῆς Πρωτοπρεσβυτε-
 ρίας.

Εἰκ. 8δ. (τελευταία σελίδα ἐπιστολῆς).

Εἰκ. 9.

Συγχαρητήρια Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν νέο Καθηγούμενο τῆς Μονῆς.

ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΤΑΜΑΜΙΔΗΣ

Θεολόγος

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΕΣ, ΘΕΟΛΟΓΙΚΕΣ ΚΑΙ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΕΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΑΡΕΙΟΥ.

Πηγές συμβόλου τῆς Νικαίας

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σ ' αὐτὴν τὴν ἐργασία ἔγινε προσπάθεια νά κατανοηθοῦν οἱ προϋποθέσεις τοῦ Ἀρείου εἴτε αὐτές ἦταν ἐρμηνευτικές εἴτε θεολογικές εἴτε φιλοσοφικές, ἔτσι ὅπως αὐτές διαφαίνονται μέσα ἀπό τὰ συγγράμματα καί τὴν ἐν γένει δράση του. Ὁ Ἀρειος δέν συνέγραψε πολλά ἔργα γιατί ἦταν ἄνθρωπος τῆς δράσεως, κατὰ τὸν καθηγητὴ Ἡλία Μουτσούλα¹. Ἀλλὰ καί ἀπὸ αὐτὰ πού συνέγραψε λίγα εἶναι ἐκεῖνα πού διεσώθησαν.

Ἦτσι, ἔχει διασωθεῖ ἡ ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν Εὐσέβιο Νικομηδείας, πού γράφτηκε γύρω στό 318, λίγο μετὰ τὴν φυγὴ του ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια. Σ' αὐτὴν τὴν ἐπιστολή, ἀφοῦ ὁ Ἀρειος παραπονεῖται γιὰ τοὺς διωγμούς πού ὑφίσταται, ἐκθέτει ἐν συντομίᾳ τὴν διδασκαλία του λέγοντας ὅτι ὁ Υἱὸς «*θελήματι καί βουλή πρό χρόνων καί πρό αἰώνων*».

Γύρω στό 320 ὁ Ἀρειος ἔγραψε ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Ἀλέξανδρο Ἀλεξανδρείας ἀπὸ τὴν Νικομήδεια πού εἶναι γνωστὴ ὡς «*Ἐκθεσις Πίστεως*». Σ' αὐτὴν τὴν Ἐκθεση διατυπώνει τίς περίφημες φράσεις

1. Ἡλία Μουτσούλα, *Ἡ Ἀρειανικὴ ἔρις καὶ ὁ Μέγας Ἀθανάσιος*, τόμος Β', Ἀθήνα 1978, σελ. 27.

του ὅτι «ὁ Υἱὸς κτίσμα τέλειον τοῦ Θεοῦ ἐστὶ ὅτι οὐδὲ ἅμα τῷ Πατρὶ τὸ εἶναι ἔχει ὁ Υἱὸς» καὶ «γέννημα ἀλλ' οὐχ ὡς ἐν τῶν γεννημάτων».

Ἐπίσης, διασώζεται καὶ ἡ «Ὁμολογία Πίστεως» τοῦ Ἀρείου προφανῶς γραφεῖσα μετὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ Σύνοδο προφανῶς πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ ἑαυτοῦ του μετὰ τὴν καταδικαστικὴ γι' αὐτόν ἀπόφαση. Ὡστόσο, τὸ σημαντικότερο ἔργο ὑπῆρξε ἀναμφίβολα ἡ «Θάλεια» του ὅπου γράφτηκε περίπου τὸ 320 στὴν Νικομήδεια. Τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν ἔργων τοῦ Ἀρείου ἐμπερικλείεται στὸν 31ο τόμο στὴν 15ῃ παράγραφο στοῦ ἔργο τοῦ Μ. Ἀθανασίου «Περὶ τῶν γενομένων ἐν τῇ Ἀριμίνῳ τῆς Ἰταλίας καὶ ἐν Σελευκείᾳ Συνόδων».

Πρὶν προχωρήσουμε στὶς φιλοσοφικές, θεολογικές ἢ ὅποιες ἄλλες προϋποθέσεις τοῦ Ἀρείου καλὸ θὰ ἦταν νὰ σταθοῦμε στὸν τρόπο ζωῆς αὐτοῦ γιατί αὐτὸ ἴσως νὰ μᾶς φανεῖ χρήσιμο. Εἶναι γνωστὴ ἡ θέση πού πῆρε ὁ Ἄρειος στὴν διαμάχη περὶ τῆς μετάνοίας τῶν πεπτωκότων. Τὴν ἄποψη αὐτὴ διετύπωσε ὅχι τυχαία καθὼς ἦταν ἀσκητικὸς τύπος μέ ἔντονες ἐγκρατητικὲς τάσεις. «Συνεπῶς ὁ Ἄρειος ἦταν ὁπαδὸς τῆς ἐφαρμογῆς αὐστηρῶν κριτηρίων στὴν πνευματικὴ ζωὴ τῶν πιστῶν, ὁ ἴδιος δὲ ζοῦσε ἀσκητικὸ βίον» κατὰ τὸν καθηγητὴ Βλάσιο Φειδᾶ². Γνωρίζουμε ὅτι τὸν ἀκολούθησαν 700 περίπου παρθενεύουσες ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια. Δέν γνωρίζουμε ἂν καὶ αὐτός, ὅπως καὶ ὁ Ὠριγένης, κυκλοφοροῦσε μέ ἕνα ἔνδυμα, ἀνυπόδητος, ἂν κοιμόταν ἐλάχιστα καὶ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους.

Κατ' αὐτόν τὸν τρόπο δέν μπορούμε νὰ ἀποκλείσουμε τίς τυχόν ἐπιδράσεις πού μπορεῖ νὰ εἶχε ὁ Ἄρειος ἀπὸ τὸν Γνωστικισμό καὶ τὸν Μοντανισμό πού ἂν καὶ ἦταν ἐκ διαμέτρου ἀντίθετα μεγέθη διαλεκτικῶς, ὥστόσο συναντιόταν σὲ μιά συστηματικὴ περιφρόνηση τοῦ παρόντος βίου καὶ τοῦ κόσμου γενικότερα, καθὼς ὅλα ἀντιμετωπίζοντο ὑπὸ τὸ φάσμα τοῦ δυαλισμοῦ πού ἦταν ἀφετηρία ὅλων τῶν γνωστικῶν συστημάτων.

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΕΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ

Ξεκινᾶμε πρῶτα ἀπὸ τὸν τρόπο πού ὁ Ἄρειος προσέγγιζε καὶ ἐρμήνευε τὰ ἱερά κείμενα καθὼς αὐτὴ ἦταν ἡ κύρια αἰτία καὶ ἀφορμὴ τῆς ἔριδας πού ξέσπασε: ὁ τρόπος, δηλαδή, ἐρμηνείας του τῆς Γραφῆς

2. Βλασίου Φειδᾶ, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, τόμος Α', Ἀθήνα 1994, σελ. 378.

καί ἡ κηρυκτική του δραστηριότητα ἦταν τὰ δύο ἐκεῖνα στοιχεῖα πού ἐνόχλησαν τούς συμπερσβυτέρους του στήν Ἀλεξανδρεία.

Εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι ὁ Ἄρειος ἀποκαλεῖ τόν Εὐσέβιο Καισαρείας «συλλουκιανιστή»³ πράγμα πού μᾶς δείχνει καταφανέστατα ποιός ἦταν ὁ κοινός τους δάσκαλος πού δέν ἦταν ἄλλος ἀπό τόν Λουκιανό τῆς Ἀντιοχειανῆς σχολῆς. Ἐξάλλου, καί ὁ Ἀλέξανδρος Ἀλεξανδρείας στήν ἐπιστολή του πρὸς τόν Θεσσαλονίκης Ἀλέξανδρο ὑποστήριξε ὅτι ἡ διδασκαλία τοῦ Ἀρείου «...ζῆλος τοῦ κατὰ Ἀντιοχείαν Παύλου Σαμοσατέα». Πράγματι, ἔχουμε καταφανέστατη ἐπίδραση τοῦ Ἀρείου ἀπὸ τὴν θεολογική, προβληματική καὶ μεθοδολογία τῆς ἀντιοχειανῆς σχολῆς, χωρὶς ὅμως αὐτό νά σημαίνει ὅτι ἡ διδασκαλία του δέν θά μπορούσε νά ἐρμηνευθεῖ κατὰ τὴν θεολογική παράδοση τῆς ἀλεξανδρινῆς σχολῆς, ὅπως προσθέτει καί ὁ Βλάσιος Φειδᾶς⁴.

Ὁ ἐρμηνευτικός χαρακτῆρας τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἀρείου εἶχε ἐπικέντρο κάποια συγκεκριμένα χωρία τῆς Ἀγίας Γραφῆς, γύρω ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀναπτύχθηκε ὅλη ἡ ιστορικογραμματική ἐρμηνευτική τοῦ αἵρεσιάρχου ἔχοντας ὡς κριτήρια τίς ἀρχές τῆς ἀριστοτελικῆς φιλοσοφίας, κληρονομία τῆς ἀντιοχειανῆς σχολῆς. Στὴν ἐρμηνευτική τοῦ Ἀρείου ὁ ἀριστοτελικὸς ὀρθολογισμὸς συνδυάσθηκε ἄψογα μὲ τὴν νεο-πλατωνικὴ μέθοδο πού προερχόταν ἀπὸ τὴν ἀλεξανδρινή σχολή. Ἡ ικανότητα τοῦ Ἀρείου ἔγκειται ἀκριβῶς στό ὅτι κατόρθωσε νά συνδυάσει τίς ἀκραῖες θέσεις τῶν δύο σχολῶν⁵.

Ὡστόσο, ὁ Ἄρειος ἔδειχνε τὴν σαφῆ προτίμησή του καί κατ' αὐτόν τόν τρόπο τίς ἐπιδράσεις πού δέχθηκε ἀπὸ τὴν ἀριστοτελικὴ φιλοσοφία μὲ τό νά δίνει σαφές προβάδισμα στήν ιστορικογραμματική μέθοδο τοῦ Λουκιανοῦ ἀπὸ ὅτι στήν ἀλληγορική μέθοδο τῆς ἀλεξανδρινῆς σχολῆς. Ὁ Ἄρειος καί οἱ ὀπαδοί του σέ πλεῖστα χωρία χρησιμοποιοῦν τὴν μέθοδο τῆς ἀντιοχειανῆς σχολῆς γιὰ νά πετύχουν τὴν προστασία καὶ τὴν προβολή τῆς Μοναρχίας τοῦ Θεοῦ-Πατρός· «τί με λέγεις ἀγαθόν; Οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ ὁ Θεός» (Λουκ. ιη', 19), γιὰ τὴν δημιουργία τοῦ Υἱοῦ ἀπὸ τόν Πατέρα· «...ὅτι καὶ

3. Θεοδωρήτου, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, Ι, 4.

4. Βλ. Βλασίου Φειδᾶ, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, τόμος Α', Ἀθήνα 1994, σελ. 391.

5. Βλ. Βλασίου Φειδᾶ, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, τόμος Α', Ἀθήνα 1994, σελ. 253.

Κύριον καὶ Χριστὸν αὐτὸν ὁ Θεὸς ἐποίησε,...» (Πράξεις β', 36) καὶ «ὅς ἐστιν εἰκὼν Θεοῦ τοῦ ἀοράτου» (πρὸς Κολοσ. Α', 15), γιὰ τὴν κατώτερη φύση τοῦ Υἱοῦ ἔναντι τοῦ Πατρὸς· «μειζων μού ἐστι» (Ἰω. ιδ', 28). Γιὰ τὴν κατὰ προκοπὴν ἠθικὴ τελείωση τοῦ Υἱοῦ· «καὶ Ἰησοῦς προέκοπτε σοφία καὶ ἡλικία καὶ χάριτι παρὰ Θεῶ καὶ ἀνθρώπων» (Λουκ. β', 52).

Στό περίφημο χωρίο τοῦ κατὰ Ἰωάννην (α', 1-3) «*Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος... γέγονεν*» ὁ Ἄρειος «γιὰ νὰ παρακάμψη τὰς ἐρμηνευτικὰς δυσχερεῖας ἐναρμονίσεως τοῦ χωρίου τούτου πρὸς τὴν περὶ τοῦ Λόγου διδασκαλία του, συνέδεσε τὸ χωρίον πρὸς τὴν φιλοσοφικὴν ἀριστοτελικὴν κατηγορίαν τῶν «Πρὸς τι» καὶ ἐθεμελίωσεν ἐπ' αὐτῆς τὰς θεολογικὰς θέσεις αὐτοῦ πρὸς ἀπόκρουσιν τῆς ὑπὸ τοῦ Κολλούθου παραβαλλομένης συναϊδιότητος τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα»⁶. Τὴν πρόταξι περὶ συναϊδιότητος ὁ Ἄρειος τὴν ἀναιροῦσε κάνοντας χρῆση τῆς λογικῆς βάσεως τοῦ Ἀριστοτέλους ὅτι τὰ «Πρὸς τι» δὲν ἔχουν «ἅμα τὸ εἶναι» γιατί, κατὰ τὴν ἀριστοτελικὴν λογικὴν, τὸ «ἅμα» εἰσάγει τὴν ταυτόχρονη γένεση δύο ὄντων⁷.

Ἡ διαφορετικὴ ἐρμηνευτικὴ προσέγγιση τοῦ Ἀρείου εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀποψίλωση τῆς Γραφῆς καὶ τὴν ἀποξένωσή της ἀπὸ τὴν πραγματικὴ ἀλήθεια.

ΘΕΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ

Ὅλη ἡ διδασκαλία τοῦ Ἀρείου θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε ὅτι ἀποτελεῖ μιὰ ἀνακεφαλαίωση τῆς ὅλης θεολογικῆς προβληματικῆς τοῦ β' καὶ τοῦ γ' αἰῶνος συγκεντρωτικῶς περὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ. Μοιραία, λοιπόν, καὶ ὁ Ἄρειος ἀποτελεῖ φορέα τῶν θεολογικῶν ἐκείνων μεγεθῶν πού ἐπηρέασαν στὴν διαμόρφωση τῆς ὀρθόδοξης θεολογίας σέ ἐκείνους τοὺς αἰῶνες. Ὁ Ἄρειος προσπάθησε νὰ συνδυάσει τίς δύο ἰσχυρές τάσεις τῆς ἐποχῆς, δηλαδή, ὅτι ἡ πρώτη κατέληγε σέ ὑποταγὴ τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα (subordinatio) ἐνῶ ἡ δευτέρη προσπάθησε νὰ διακρίνει τὸν Υἱὸ ἀπὸ τὸν Λόγο τοῦ Θεοῦ⁸.

6. Βλασίου Φειδᾶ, *Τὸ Κολλουθιανόν Σχίσμα καὶ αἱ ἀρχαὶ τοῦ Ἀρειανισμοῦ*, Ἀθήνα 1973, σελ. 71.

7. Βλ. Βλασίου Φειδᾶ, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, τόμος Α', Ἀθήνα 1994, σελ. 396.

8. Βλ. Βλασίου Φειδᾶ, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, τόμος Α', Ἀθήνα 1994, σελ. 391.

Εἶναι καταφανέστατες οἱ ἐπιδράσεις τοῦ Ἀρείου ἀπό τόν δυναμικό μοναρχιανισμό καί τόν κύριο ἐκπρόσωπο αὐτοῦ πού ἦταν ὁ Παῦλος Σαμοσατεύς καί ὁ ὁποῖος ὑποστήριζε ὅτι «τὸν Λόγον ἐνοίκησαντα ἐν Ἰησοῦ ἀνθρώπῳ ὄντι» καί ὅτι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἐνοίκησε ἐν Ἰησοῦ «οὐκ οὐσιωδῶς ἀλλὰ ἐν σώματι». Παραδεχόταν ὅτι ἀνάμεσα στὸν Θεό καί τόν Χριστό ὑπάρχει μιὰ ἀπλή σχέση ἐνότητος ἀγάπης καί θελήσεως.

Ἀδιαμφισβήτητες ὑπῆρξαν καί οἱ ἐπιρροές ἀπὸ τόν Κλήμεντα τόν Ἀλεξανδρέα, ὁ ὁποῖος μπορεῖ νὰ πρόβαλλε τόν Υἱό ὡς συνάναρχο τοῦ Πατρός, ὡστόσο κάπου διетύπωνε καί συγκεχυμένες ιδέες περὶ τοῦ Λόγου τοῦ Πατρός καί τοῦ Λόγου τοῦ Υἱοῦ ἐπηρεασμένος καί αὐτός μέ τήν σειρά του ἀπὸ γνωστικές θεωρίες, ὅπως τοῦ γνωστικοῦ Οὐαλεντίνου ἀλλὰ καί τοῦ ἰουδαίου φιλοσόφου Φίλωνος, καθὼς καί τῆς ἀρχαιοελληνικῆς φιλοσοφίας. Ἡ ὁρολογία του, γιὰ παράδειγμα, δέν εἶναι ἡ καλύτερη δυνατή καί αὐτό εἶναι φυσικό καθὼς δέν ἔχει παγιωθεῖ ἡ θεολογία τῆς ἐποχῆς. Αὐτό φαίνεται στὸν ὅρο «πρωτόκτιστος», πού ἀποτελεῖ αἰτία παρεξηγήσεων γιὰ μᾶς, ὡστόσο ὁ Κλήμης τό χρησιμοποιεῖ γιὰ νὰ δηλώσει τήν αἰδιότητα τοῦ Λόγου. Ἡ πάλι ὅταν θεωρεῖ τόν Υἱό «πατρικὴν ἐνέργειαν»⁹ καί δίνει τήν ἐντύπωση ὅτι ὑποτιμᾷ τόν Υἱό¹⁰.

Τό ἴδιο συμβαίνει καί μέ τήν περὶ τοῦ Λόγου διδασκαλία τοῦ Ὠριγένους πού δημιουργήθηκε γιὰ νὰ ἀναχαιτίσει τήν οὐαλεντιανή διδασκαλία. Ὡστόσο, καί ἐδῶ ὑπῆρξαν ἀτυχεῖς καί ἀσαφεῖς ἐκφράσεις, τίς ὁποῖες ἴσως νὰ δανείσθηκε καί ὁ Ἀρειος. Ἔτσι, ὁ Υἱός «δεύτερος ἐστὶ τοῦ Πατρός»¹¹, «δεύτερος Θεός»¹², «ἅγιος τῆς δευτερευούσης μετὰ τὸν Θεόν τῶν ὅλων τιμῆς»¹³. Κατὰ τόν Βλάσιο Φειδᾶ, ἡ διατύπωσις τῆς Περί τοῦ Λόγου διδασκαλίας «ἀπετέλεσε ἐστία κινδύνων γιὰ τήν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας στὴν ὀρθή πίστη»¹⁴.

Ἐπίσης, οἱ ἐπιδράσεις καί ἀπὸ δύο προγενεστέρους ἐκπροσώπους τῆς ἀλεξανδρινῆς σχολῆς, τόν Διονύσιο Ἀλεξανδρείας καί τόν

9. Κλήμεντος Ἀλεξανδρείας, *Στρωματεῖς*, 7, 2, 8, 1.

10. Κων. Β. Σκουτέρη, *Ἱστορία δογμάτων*, τόμος 1ος, Ἀθῆναι 1998, σελ. 547.

11. Ὠριγένους, *Περὶ ἀρχῶν*, 1, 3.

12. Ὠριγένους, *Κατὰ Κέλσου*, V 39.

13. Ὠριγένους, *Κατὰ Κέλσου*, VII 57.

14. Βλ. Βλασίου Φειδᾶ, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, τόμος Α', Ἀθήνα 1994, σελ. 240.

Θεόγνωστο είναι ένδεικτικές, καθώς τίς βασικές θέσεις του Ἀρείου τίς βρίσκουμε διατυπωμένες σ' αὐτούς τούς δύο ἐκπροσώπους τῆς ἀλεξανδρινῆς σχολῆς. Ὁ Ἄρειος χρησιμοποίησε ὅπως τόν συνέφερε τά ἀνάλογα χωρία καί τίς ἀτυχεῖς ἐκφράσεις πού τυχόν διετύπωσαν οἱ ἐν λόγῳ ἀλεξανδρινοί συγγραφεῖς. Ὁ Διονύσιος δέχεται ὅτι χρησιμοποίησε γιά τόν Υἱό τίς ἀτυχεῖς ἐκφράσεις «ποίημα» (ἐν χρόνῳ) καί «γεννητόν». Ἡ προσπάθειά του νά ἐκφράσῃ τήν πίστη του στό πρόσωπο τόν παρουσίαζε πολύ συχνά ὁπαδό τῆς subordinatio (ὑποταγῆς), ἡ ὁποία πάντως δέν τοῦ λείπει¹⁵. Ὡστόσο, μέ τόν Διονύσιο φθάσαμε ἕνα βῆμα πρίν ἀπό τήν διατύπωση τῆς Νικαίας περί τοῦ «ὁμοουσίου», τήν ὁποία, ὅπως παραδέχεται, ἐπιφυλάχθηκε νά διατυπώσῃ ἐπειδή δέν γίνεται καμία ἀναφορά στήν Καινή Διαθήκη.

Τό ἴδιο ἰσχύει καί γιά τόν Θεόγνωστο, ὁ ὁποῖος διετύπωσε τήν πέρα γιά πέρα ὀρθοδοξότατη φράση: «ἀλλά ἐκ τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας ἔφυωσ τοῦ φωτός τὸ ἀπαύγασμα». Ὡστόσο, χρησιμοποίησε ἐκφράσεις ὅπως «ἡ ἀπόρροια τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας» καί «ἡ οὐσία τοῦ Πατρὸς... εἰκόνα ἐαυτῆς ἔχουσα τὸν Υἱό» (Περί Νικαίας 25, 2). Οἱ ἀτυχεῖς ἐκφράσεις χρησιμοποιήθηκαν ἴσως στήν προσπάθειά του νά γίνῃ κατανοητός ἢ ἐν πάσει περιπτώσει διότι δέν εἶχε τέλεια ἐπίγνωση τῆς προβληματολογίας καί τῆς ἀληθείας, τονίζει ὁ Στυλιανός Παπαδόπουλος¹⁶.

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΕΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ

Ὅσον ἀφορᾷ τίς φιλοσοφικές προϋποθέσεις ἔχουμε νά ἐπισημάνουμε τά ἑξῆς: ὁ Μ. Ἀθανάσιος στό ἔργο του «Περὶ τῶν γενομένων ἐν τῇ Ἀριμίνῳ τῆς Ἰταλίας καί ἐν Σελευκείᾳ Συνόδων» ἀναφέρεται στὸν Ἄρειο καί λέει ὅτι ὁ αἵρεσιάρχης σέ χωρίο τῆς ἐπιστολῆς του πρὸς τόν Ἀλέξανδρο Ἀλεξανδρείας ἀναφέρει: «οὐδὲ γάρ ἐστὶν αἰδῖος ἢ συναἰδῖος ἢ συναγέννητος τῷ Πατρί, οὐδὲ ἅμα τῷ εἶναι ἔχει ὡς τινὲς λέγουσι τὰ Πρὸς τι, δύο ἀγεννήτους ἀρχὰς εἰσηγούμενοι». Ὁ ὅρος «Πρὸς τι» εἶναι καθαρὰ ἀριστοτελικῆς προελεύσεως ὅπως καί τό «ἅμα τό εἶναι ἔχει». «Ἡ ὑπό τοῦ Ἀρείου χρῆσις τοῦ ἀριστοτελικοῦ τούτου ὅρου ἀναμφίβολα ἀναφέρεται ὅχι εἰς τήν ὑπό τῶν

15. Στυλιανοῦ Γ. Παπαδοπούλου, *Πατρολογία Α'*, Τόμος Α', Ἀθήνα 1997, σελ. 448.

16. Στυλιανοῦ Γ. Παπαδοπούλου, *Πατρολογία Α'*, Τόμος Α', Ἀθήνα 1997, σελ. 446.

ἀντιπάλων αὐτοῦ υἰοθετουμένην φιλοσοφικήν ὁρολογίαν ἐπὶ τῶν θεολογικῶν ἀντιθέσεων, ἀλλὰ εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀρείου φιλοσοφικήν ἀξιολόγησιν τῶν θεολογικῶν θέσεων τῶν ἀντιπάλων αὐτοῦ»¹⁷. Ὁ Ἀρειος γιὰ νὰ παρακάμψει τίς δυσχέρειες ποὺ ἀντιμετώπιζε ἀπὸ τὴν ἐρμηνεία τοῦ κατὰ Ἰωάννην α', 1-3 πρὸς τὴν διδασκαλία του περὶ τοῦ Υἱοῦ χρησιμοποίησε αὐτόν τὸν ὄρο τοῦ Ἀριστοτέλους γιὰ νὰ ξεπεράσει τὸ ἐμπόδιο τοῦ Κολλούθου περὶ συναϊδιότητος Πατρὸς καὶ Υἱοῦ.

Ἡ ἀριστοτελικὴ ἐρμηνεία τῶν «Πρὸς τι» εἶχε μιὰ διττὴ ἐρμηνεία: τὴν συγχρονικὴ καὶ τὴν ἑτεροχρονικὴ καὶ ὁ Ἀρειος ἐπέλεξε φυσικὰ τὴν δεύτερη. Ἡ σχέση τοῦ Λόγου πρὸς τὸν Θεό ἦταν σχέση «Πρὸς τι». Ἄς σημειωθεῖ, ὅτι ἡ εὕρεση καὶ ὁ καθορισμός τῆς ὑφῆς τῶν ὄντων, ἡ ἀπόδοση σ' αὐτὰ τῶν χαρακτηριστικῶν τους γίνεται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δέκα κατηγοριῶν, μία ἐκ τῶν ὁποίων εἶναι τὰ «Πρὸς τι»¹⁸. Ἐξ ἄλλου, κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη, διακρίνονται τρεῖς κατηγορίες τῶν ὄντων: τὸ ἀπόλυτο Πνεῦμα, ὁ Θεός ἡ ὑπέργεια περιοχὴ τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τὰ φθειρόμενα ὄντα τῆς γῆς¹⁹. Σίγουρα θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ὑποστηρίξει ὅτι ὁ Ἀρειος δέν ὑπολόγιζε τὸν Υἱὸ οὔτε στὴν πρώτη οὔτε στὴν τρίτη κατηγορία, τὸν ὑπολόγιζε ὅμως στὴν δεύτερη καὶ ἐνδιάμεση. Θεωροῦσε, δηλαδή, αὐτονόητο ὅτι ὁ Υἱός δέν μπορούσε νὰ ἔχει τὴν ἴδια ἀρχὴ μέ τὸν Πατέρα του, κάτι ποὺ δέν συνέβαινε καὶ μέ τοὺς ἀντιπάλους του. Μπορεῖ, ἐπίσης, κανεὶς νὰ μιλήσει γιὰ τὴν θεωρία τῶν ἀπορροῶν ἐννοουμένη ὡς κριτήριον ἐρμηνείας πολλαπλῶν ὄντων ποὺ ἀπορρέουν μέσα ἀπὸ μιὰ κατερχόμενη σειρά ἐνδιαμέσων βαθμῶν ἀπὸ τὸ Ἔνα, καὶ τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τίς ἐνδιάμεσες ὑποστάσεις (Νοῦς, Κόσμος) μεταξύ τῆς πρώτης ἀρχῆς καὶ τῆς ὕλης²⁰. Κατὰ τὸν καθηγητὴ Γρηγ. Κωσταρᾶ, «πρέπει ἐν ἀρχῇ νὰ ἴσταται ἓνα Πρῶτον ἀπὸ τὸ ὁποῖον ὅλα νὰ ἔχουν λάβει τὴν ἀφετηρίαν τους καὶ τὴν οὐσίαν τους. Τοῦτο τὸ Πρῶτον τὸ ὀνομάζει Ἐν ἢ Ἀγαθόν. Ὁ Νοῦς εἶναι ἀπόρροια τοῦ Ἐνός,

17. Βλ. Βλασίου Φειδᾶ, *Τὸ Κολλουθιανόν Σχίσμα καὶ αἱ ἀρχαὶ τοῦ Ἀρειανισμοῦ*, Ἀθήνα 1973, σελ. 71.

18. Γρηγορίου Φιλ. Κωσταρᾶ, *Φιλοσοφικὴ προπαιδεία*, Ἀθήνα 2003, σελ. 240.

19. Γρηγορίου Φιλ. Κωσταρᾶ, *Φιλοσοφικὴ προπαιδεία*, Ἀθήνα 2003, σελ. 244.

20. Ἐγκυκλοπαιδεία Δομῆ, τόμος 11ος, λῆμμα «Μπαιγ-Ντουγ», Ἀθήνα.

τό ὁποῖο ἐν τῇ ἀφθονίᾳ του τό δημιούργησε κατὰ τόν νόμο τοῦ ὑπερχειλισμοῦ»²¹.

Καί ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός στό ἔργο του «Περί τῶν Πρός τι» ἀναφέρει ὅτι «... ὅταν τι καθ' ἑαυτὸ θεωρῆται οὐκ ἔστι πρὸς τι. Ἦνίκα δὲ σχῇ σχέσιν πρὸς ἕτερον, τότε λέγεται Πρὸς τι» καί «Πατὴρ γὰρ ὄντος, πάντως καὶ ὁ Υἱὸς ἔσται τίνος γὰρ ἔσται υἱὸς μὴ ὄντος Πατρός; Υἱὸς υἱοῦ μὴ ὄντος, οὐδὲ Πατὴρ ἔσται»²².

Ὁ Ἀρειος δεχόμενος ἐπιδράσεις ἀπὸ τὸν Ὠριγένη δέχεται ἐμμέσως ἐπιδράσεις ἀπὸ τὸν Πλωτῖνο καὶ τὴν νεοπλατωνικὴ διδασκαλία, τῆς ὁποίας τό φιλοσοφικὸ σύστημα μετακενώνει στὸν Χριστιανισμό: Οὐσία ὁ Θεὸς καὶ ἀσώματος «Ἐνάδα» καὶ «μονάδα» γεννᾷ τὸν Υἱό, ὅπως τό Φῶς τὴν λάμψη, καὶ τό Πνεῦμα: «τὴν προσκυνητὴν Τριάδα»²³.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΠΗΓΕΣ

1. Βλασίου Φειδᾶ, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, τόμος Α', Β' ἔκδοση, Ἀθήνα 1994.
2. Βλασίου Φειδᾶ, *Τὸ Κολλουθιανόν Σχίσμα καὶ αἱ ἀρχαὶ τοῦ Ἀρειανισμοῦ*, Ἀθήνα 1973.
3. Γρηγορίου Φιλ. Κωσταρᾶ, *Φιλοσοφικὴ προπαιδεΐα*, Ἀθήνα 2003.
4. Στυλιανοῦ Γ. Παπαδοπούλου, *Πατρολογία Α'*, Τόμος Α', Ἀθήνα 1997.
5. Ἠλία Μουτσούλα, *Ἡ Ἀρειανικὴ ἔρις καὶ ὁ Μέγας Ἀθανάσιος*, τόμος Β', Ἀθήνα 1978.
6. Κωνσταντίνου Β. Σκουτέρη, *Ἱστορία δογμάτων*, τόμος 1ος, Ἀθήνα 1998.

ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ

1. Ἐγκυκλοπαιδεΐα Δομή, τόμος 11ος, λῆμμα «Μπαιγ-Ντουγ», Ἀθήνα.
2. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, «Περί τῶν Πρός τι», J.-P. Migne, *Patrologia Graeca* 94, σελ. 628-634.

21.. Γρηγορίου Φιλ. Κωσταρᾶ, *Φιλοσοφικὴ προπαιδεΐα*, Ἀθήνα 2003, σελ. 278.

22.. J.-P. Migne, *Patrologia Graeca* 94, σελ. 628-634.

23.. Γρηγορίου Φιλ. Κωσταρᾶ, *Φιλοσοφικὴ προπαιδεΐα*, Ἀθήνα 2003, σελ. 291.

ΧΡΗΣΤΟΣ Π. ΜΠΑΛΟΓΛΟΥ

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΒΑΡΝΑΒΑ ΣΤΗΝ ΔΙΑΔΟΣΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΠΙΣΙΔΙΑ ΚΑΙ ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Πρόσφορη αφορμή για την συγγραφή της παρούσης μελέτης αποτελεί τό ἔργον τοῦ ἀοιδίμου Μητροπολίτου Πισιδίας, Ἐξάρχου Σίδης καί Ἀτταλείας Σωτηρίου (Τράμπα) (Ἄρτα 17 Ἰουλίου 1929-Σεούλ 10 Ἰουνίου 2022), μέ τόν τίτλον, *Ἀστέρες φωταυγεῖς Πέργης-Σίδης-Ἀτταλείας τῆς Μικρασίας*¹.

Σέ ἐκτενῆ βιβλιοκριτική παρουσίαση τοῦ ἔργου² ἐπισημάναμε, ὅτι στούς ἀγίους τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ὀφείλομε νά κατατάξωμε καί τόν ἅγιο ἀποστόλο Βαρνάβα, ἕνα γεγονός πού παραδέχθηκε ὁ ἀοίδιμος συγγραφεύς τοῦ ἔργου³ καί μᾶς συνεχάρη σέ σχετική ἐπιστολήν του γιά τήν ἐπισήμανση αὐτή⁴.

1. Ἐπισκόπου ΣΩΤΗΡΙΟΥ Τράμπα, Μητροπολίτου Πισιδίας, *Ἀστέρες φωταυγεῖς Πέργης-Σίδης-Ἀτταλείας τῆς Μικρασίας*. Ἱερά Μητρόπολις Πισιδίας, Ἐξαρχία Σίδης καί Ἀτταλείας, 2010, 248σς.

2. Χρήστου Π. ΜΠΑΛΟΓΛΟΥ «[Βιβλιοκρισία]: Ἐπισκόπου ΣΩΤΗΡΙΟΥ Τράμπα, Μητροπολίτου Πισιδίας, *Ἀστέρες φωταυγεῖς Πέργης-Σίδης-Ἀτταλείας τῆς Μικρασίας*. Ἱερά Μητρόπολις Πισιδίας, Ἐξαρχία Σίδης καί Ἀτταλείας, 2010, 248 σς.», *Μικρασιατικά Χρονικά* 23 (2011), 366-373.

3. Πβ. ἐπίσης Ἐπισκόπου ΣΩΤΗΡΙΟΥ Τράμπα, Μητροπολίτου Πισιδίας, *Ἡ Ἀγιοτόκος Πισιδία*. Σεούλ: Ἱερά Μητρόπολις Πισιδίας, 2009, ὅπου ἀπουσιάζει ὅποιαδήποτε ἀναφορά στήν δράση τοῦ Βαρνάβα.

4. Εἶχαμε ὑποστηρίξει, ὅτι «στούς ἀγίους τῆς περιοχῆς θά μπορούσε νά προ-

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Ἐκ τῆς πλουσιωτάτης βιβλιογραφίας πού εἶναι ἀφιερωμένη στόν Βαρνάβα ἀπουσιάζει μία ἀναλυτική ἀναφορά στήν διάδοση καί στερέωση τοῦ χριστιανικοῦ μηνύματος στήν Μικρά Ἀσία καί ἰδιαίτερως στήν Πισιδία. Τοῦτο φιλοδοξεῖ νά ἀναδείξη ἡ παροῦσα μελέτη.

Ἡ συνεισφορά τοῦ Βαρνάβα στήν Μικρά Ἀσία, ὅπου καί ἡ ἑν-
τονη παρουσία του ἔχει διπλό χαρακτήρα. Πρῶτον, ἡ ἀποστολή
τοῦ Βαρνάβα ἐκ μέρους τῶν Ἀποστόλων στήν γενέτειρα τοῦ Παύ-
λου, Ταρσό τῆς Κιλικίας, πρὸς ἀνέυρεσή του, καί δεύτερον, ὁ ἡγε-
τικός ρόλος τόν ὁποῖο διαδραματίζει κατὰ τήν πρώτη περιοδεία
στήν Κύπρο καί στήν Πισιδία, Φρυγία καί Λυκαονία. Εἶναι ἐπίσης
ἄξιον προσοχῆς, ὅτι ὁ Βαρνάβας ἐπρόκειτο νά μετάρχη καί στήν
δεύτερη ἱεραποστολική περιοδεία στήν Μικρά Ἀσία, ἀλλά δέν με-
τέσχε ἔνεκα τοῦ γνωστοῦ παροξυσμοῦ.

Ἡ πρώτη ἐνότητα ἀσχολεῖται μέ τήν προσωπικότητα τοῦ Βαρνά-
βα, ἡ δεύτερη ἐνότητα μέ τήν συμβολή του στήν ἀναζήτηση τοῦ Παύ-
λου καί στήν ἔνταξη στήν ἱεραποστολική δραστηριότητα στήν Ἀν-
τιόχεια τῆς Συρίας, ἡ τρίτη ἐνότητα ἀσχολεῖται μέ τήν παρουσία καί
συνεισφορά τοῦ Βαρνάβα στήν Πισιδία, καί ἡ τετάρτη ἐνότητα διε-
ρευνᾷ τήν περίπτωση τοῦ παροξυσμοῦ, ὁ ὁποῖος ἔχει σχέση μέ τήν
παρολίγον συμμετοχή του στήν δεύτερη περιοδεία του στήν Μικρά
Ἀσία. Τά Συμπεράσματα ἀνακεφαλαιώνουν τά πορίσματα τῆς μελέτης.

Οἱ *Πράξεις (τῶν) Ἀποστόλων* πού ἀποτελοῦν τήν βασική πηγή
γιά τό θέμα μας παρουσιάζουν ἕνα γενικό ἀλλά εὐδιάκριτο ἱστορικό
χρονοδιάγραμμα μέσα στό ὁποῖο κινεῖται ἡ διάδοση τοῦ Χριστιανι-
σμοῦ στήν Κύπρο καί τήν Μικρά Ἀσία. Αὐτό ὀφείλεται στό γεγονός

στεθεῖ καί τό ὄνομα τοῦ Ἀπ. Βαρνάβα [...]. Ἔχει ἀποδειχθεῖ ὅτι ὁ Χριστιανισμός
δέν ὀφείλει τά βήματά του στόν Πέτρο καί Παῦλο μόνον, ἀλλά καί στόν Βαρνά-
βα. [...] Πραγματικά κατὰ τήν περιοδεία τῶν δύο ἀποστόλων μέσῳ Κύπρου καί
Πέργης στή Μικρά Ἀσία, τόν πρωταρχικό ἡγετικό ρόλο διαδραματίζει ὁ Βαρνά-
βας». Χρήστου Π. ΜΠΑΛΟΓΛΟΥ «[Βιβλιοκρισία]: Ἐπισκόπου ΣΩΤΗΡΙΟΥ Τράμ-
πα, Μητροπολίτου Πισιδίας, Ἀστέρες φωταυγεῖς Πέργης-Σίδης-Ἀτταλείας τῆς
Μικρασίας. Ἱερά Μητρόπολις Πισιδίας, Ἐξαρχία Σίδης καί Ἀτταλείας, 2010, 248
σς.», *Μικρασιατικά Χρονικά* 23 (2011), 366-373, ἐδῶ σελ. 368.

ὅτι ὁ Λουκάς δέν εἶχε πρόθεση νά περιγράψῃ ἀναλυτικά τήν ἱστορία τῆς ιδρύσεως τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἀλλά νά ἀναφέρῃ τίς πληροφορίες ἐκεῖνες πού ἐξυπηρετοῦν τό γενικώτερον ἱστορικο-θεολογικό σχέδιο τῶν *Πράξεων*, δηλαδή τήν διάδοση τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ καί τήν ἐπέκταση τῆς Ἐκκλησίας ἀπό τά Ἱεροσόλυμα ὡς τό κέντρο τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας πού ἦταν ἡ Ρώμη (Πράξ. α' 8).

1. Ἡ οἰκονομική δραστηριότητα τῶν Λευϊτῶν καί ἡ ἔνταξη τοῦ Βαρνάβα

Τό ὄνομα Βαρνάβας,⁵ εἰδωλολατρικῆς προελεύσεως, συνδεόμενον μέ τόν θεόν τῶν Βαβυλωνίων Νεβῶ καί δηλώνων τόν λάτρη ἢ προ-

5. Βασικές πηγές γιά τόν βίο τοῦ Βαρνάβα ἀποτελοῦν: Πρῶτον, ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Μοναχοῦ Ἐγκώμιον εἰς τόν ἀπόστολον Βαρνάβα [: Alexandri Monachi Laudatio in Apost. Barnabam], ἐν PG 89 Γ' (1860) [1995], στηλ. 4087 A-4106 B. Τώρα καί σέ σύγχρονη ἔκδοση μέ τόν τίτλον, Alexander monachus, *Laudatio Barnabae. Lobrede auf Barnabas*. Eingeleitet von Bernd KOLLMANN. Überestzt von Bernd KOLLMANN und Werner TEUSE. Turnhout: Brepols Publications, 2007, 162σσ. [Fontes Christiani 46]. Στήν ἐκτενῆ Εἰσαγωγή (σσ. 7-60) ἀποκαθίσταται ἡ μορφή καί ἡ προσωπικότητα τοῦ Βαρνάβα, ὁ ὁποῖος δέν ὑπῆρξε ἕνας ἀπλός συνεργάτης καί βοηθός τοῦ Παύλου, σέ καμμία περίπτωση ἡσσοнос σημασίας ἔναντι τῶν ἄλλων ἀποστόλων. Πβ. τήν σχετική βιβλιοκρισία τοῦ Στ. ΛΑΜΠΙΑΚΗ, ἐν *Βυζαντινός Δόμος* 17-18 (2008-2009), 595-596. Δεύτερον, S. Barnabas Apostolis Prolegomena Veterum Testimonia de S. Barnaba et ejus epistola, ἐν PG 2 (1857) [1988], στηλ. 647-782B. Τρίτον, ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Πορφυρογεννήτου τοῦ Νέου Μηνολόγιον [: Mense Septembri ad Novembrem], ἐν PG 117 (1864) [2005], στηλ. 493 D-496 B: Ἀθλησις τῶν ἁγίων ἀποστόλων Βαρθολομαίου καί Βαρνάβα. Τέταρτον, ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ Σαλαμῖνος Κύπρου, *Πανάριον*, Βιβλίον Α', ἐν ΒΕΠΕΣ, τόμ. 74ος. Ἀθήναι: Ἀποστολική Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, 1997, σσ. 178-424, εἰδικῶς, βιβλίον Α', 25, σελ. 343₁₋₁₅. Ἐπίσης, ἐν PG, τόμ. 41, στηλ. 366-367. Ἀπό τοὺς νεωτέρους μελετητές καί ἐρευνητές κεντρικὴ θέση κατέχει τό ἔργον τοῦ Ὁμοτίμου Καθηγητοῦ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ. Χρήστου Κ. Οἰκονόμου. Πβ. Χρήστου Κ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, *Οἱ ἀπαρχές τοῦ Χριστιανισμοῦ στήν Κύπρο. Ἱστορική-Φιλολογική-Θεολογική καί Ὁρθησκαιοῖστορική ἀνάλυση τῆς διηγήσεως τῶν Πράξεων* 13, 1-12, διδακτορικὴ διατριβή. Θεσσαλονίκη 1985, 3η ἔκδοση Πάφος, 1996. ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, «Ὁ Βαρνάβας καί ὁ Μάρκος ἐδραιῶνουν τήν Ἐκκλησία τῆς Κύπρου», ἐν *Τιμητικός Τόμος πρὸς τόν Ἀρχιεπίσκοπον Κύπρου Χρυσόστομον Α'*. Λευκωσία 1993, σσ. 381-390 [Ἀναδημοσιευμένο ἐν Χρήστου Κ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, *Βιβλικές Μελέτες γιά τόν Ἀρχέγονο Χριστιανισμό*. Θεσσαλονίκη: Π. Πουρναράς, 1998, σσ. 53-79 (Βιβλικὴ Βιβλιοθήκη 11)]. ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ,

σκυνητή τοῦ Θεοῦ τούτου, ἐναλλάσσεται μέ τόν τύπο «Βαρνέβους»,

«Ἡ συμβολή τοῦ Ἀποστόλου Βαρνάβα στήν ἀρχέγονη Ἐκκλησία καί τήν Κύπρο», *Ἐκκλησιαστικός Φάρος* Ο΄ (1996-1998), 131-150 [Ἀναδημοσιευμένο ἐν Χρήστου Κ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, *Βιβλικές Μελέτες γιά τόν Ἀρχέγονο Χριστιανισμό*. Θεσσαλονίκη: Π. Πουρναράς, 1998, σσ. 17-52 (Βιβλική Βιβλιοθήκη 11)]. ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, «Τά βιβλικά δεδομένα γιά τήν εἰσαγωγή τοῦ Χριστιανισμοῦ στήν Κύπρο καί τήν Τηλλυρία», ἐν *Θεολογία τῆς Καινῆς Διαθήκης καί Πατερική Ἑρμηνευτική*. Θεσσαλονίκη: Π. Πουρναράς, 2005, σσ. 59-97 καί 99-127. Τό αὐτό ἄρθρο ἀναδημοσιεύθηκε τέσσερις φορές. (α) *Πρακτικά Συνεδρίου «Τηλλυρία Μνήμες, ἱστορία, ἀρχαιολογία»* (Μουσεῖο Ἱερᾶς Μονῆς Κύκκου, Κάτω Πύργος Τηλλυρίας, 4-5 Ἀπριλίου 2009). Λευκωσία 2010, σσ. 79-96. (β) *Πορεία Μαρτυρίας. Ἀφιερωματικός τόμος στή Μνήμη τοῦ Μακαριστοῦ Πάπα καί Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας καί πάσης Ἀφρικῆς κυροῦ Πέτρου Ζ΄*. Ἀθήνα: Scripta γραφικές Τέχνες, 2010, σσ. 388-402. (γ) *Καινή Διαθήκη καί Παιδεία*. Θεσσαλονίκη: Π. Πουρναράς, 2011, σσ. 171-207. (δ) *Ἐκκλησία-Θεολογία-Βασιλεία. Τιμητικός Τόμος γιά τόν Καθηγητή Γεώργιο Π. Πατρῶνο*. Ἐπιστημονική Ἐπιμέλεια Κων/νου Μπελέζου, σέ συνεργασία π. Κων/νου Παπαθανασίου. Ἀθήνα: Στιγμή, 2019, σσ. 686-706. Χ. Κ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, «Μᾶρκος ὁ «ἀνεψιός» Βαρνάβα καί ὁ γιός τῆς Μαρίας», ἐν *Ἀμνηστός. Ἀφιέρωμα στή μνήμη τοῦ Ἱ. Μ. Χατζηφώτη*. Ἐπιμέλεια Μ. Γ. Βαρβούνη-Παν. Τζουμέρκα, τόμ. Β΄. Ἀλεξάνδρεια: Πατριαρχική Βιβλιοθήκη Ἀλεξανδρείας 2009, σσ. 421-428 [Πηγές καί Τεκμήρια Πατριαρχικῆς Ἱστορίας 3]. Χ. Κ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, *Τό πρόβλημα τοῦ τίτλου «Πράξων (τῶν) Ἀποστόλων»*. Μία νέα θεώρηση. Θεσσαλονίκη: Π. Πουρναράς, 2009, σσ. 75-81 [Σπουδές στόν Ἀρχέγονο Χριστιανισμό 5]. Βλ. περαιτέρω, κατά χρονική σειρά δημοσιεύσεως τά ἀκόλουθα μελετήματα: Π. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, «Ἀπόστολος Βαρνάβας», *Κυπριακαί Σπουδαί* 1951 [: ἀναδημοσιευμένο ἐν Π. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, *Θεολογικά Μελετήματα 1. Ἀρχαί τῆς χριστιανικῆς γραμματείας*. Θεσσαλονίκη: Πατριαρχικόν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, 1973, σσ. 135-184]. ΒΑΡΝΑΒΑ (ΤΖΩΡΤΖΑΤΟΥ) Κίτρου, *Ὁ Ἅγιος Ἀπόστολος Βαρνάβας*. Ἐν Κατερίνῃ 1956, 16 σσ. [Ἐκδόσεις Ἱερᾶς Μητροπόλεως Κίτρου 1]. Κυριάκου ΧΑΤΖΗΩΑΝΝΟΥ, *Ἡ Ἀρχαία Κύπρος εἰς τάς ἑλληνικάς πηγάς*, τόμ. Α΄: *Τά θρυλούμενα. Ἱστορία καί ἔθνολογία ἀπό τῶν προϊστορικῶν χρόνων μέχρι τοῦ 395 μ.Χ.* Λευκωσία 1971, σσ. 306-333: *Ὁ Ἀπόστολος Βαρνάβας, Ὁ μαρτυρικός θάνατος τοῦ Βαρνάβα*: σσ. 334-347 [Τό τρίτομον αὐτό ἔργον ἐβραβεύθη ὑπό τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν τό 1976]. Πβ. τήν βιβλιοκρισία τοῦ Ἀνδρέα ΒΟΣΚΟΥ, ἐν *ΑΘΗΝΑ ΟΕ΄* (1974-75), 459-463, ἐδῶ σελ. 460. Μάρκου Ἀντ. ΣΙΩΤΟΥ, «Τό ἔργον Μάρκου καί Βαρνάβα καί ἡ ἐνότης τῆς Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας», *Ἐπιστημονική Ἐπετηρίς Θεολογικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν* 18 (1972), 183-231 [: Τιμητικόν Ἀφιέρωμα εἰς Παναγιώτην Ι. Μπρατσιώτην]. Costas KYRRIS, «Saint Barnabas and Saint Paul in Cyprus», ἐν *Πρακτικά Α΄ Παγκυπρίου Συνεδρίου Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ «Ἑλληνιστική Περίοδος»* (Λευκωσία, 21-23 Δεκεμβρίου 1973). Λευκωσία 1974, σσ. 97-125. Κων/νου ΣΠΥΡΙΔΑΚΙ, *Ἱστορία τῆς Ἀρχαίας Κύπρου ἀπό τοῦ 8ου αἰ. π.Χ. μέχρι τῆς Ρωμαϊκῆς Κυριαρχίας καί τῶν πρώτων*

έμφανίζεται, πρώτον, σέ έπιγραφή άραμαϊκή έκ Παλμύρας τής Άνατ. Συρίας (118 μ.Χ.), καί δεύτερον, σέ έπιγραφή έλληνική έκ Νικοπόλεως τής Β. Συρίας τοϋ Γ' ή Δ' μ.Χ. αιώνος⁶. Τό άρχικόν όνομα τοϋ Βαρνάβα ήταν 'Ιωσήs ή 'Ιωσήφ, ό όποίος έλαβε τό όνομά του, σύμφωνα μέ τόν 'Ιωάννη Χρυσόστομο «άπό τής άρετής [...] ως πρόs

χριστιανικῶν χρόνων. Άθήναι: Άθλοθεσία 'Ιερᾶς Μητροπόλεως Κυρηναίας, 1986, Μέρος V, σσ. 334-339, 339-347. Πβ. τήν έπί τοϋ έργου βιβλιοκρισία τοϋ Διον. Α. ΖΑΚΥΘΗΝΟΥ, έν *Πρακτικά τής Άκαδημίας Άθηνῶν* 62 (1987), 71-75. Μ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΙΔΗ, «Η άπαρχή τοϋ Χριστιανισμοϋ στήν Κύπρο», *Σύναξη* τχ. 31 (Ιανουάριος-Σεπτέμβριος 1989), 7-11. Γεωργίου ΠΑΤΡΩΝΟΥ, «Η Κύπρος «πύλη» τοϋ Χριστιανισμοϋ πρόs τόν κόσμο τῶν έθνῶν. Λευκωσία 1994, 54 σσ. 'Ιωάννου ΚΑΡΑΒΙΔΟΠΟΥΛΟΥ, «Οί Άπόστολοι Βαρνάβας καί Παϋλος στήν Κύπρο: Οί άπαρχές τοϋ Εϋαγγελισμοϋ τής Οίκουμένηs», έν *Τόμος Τιμητικός γιά τά είκοσι πέντε χρόνια άρχιερατικής διακονίας τοϋ Σεβ. Μητροπολίτου Κιτίου κ.κ. Χρυσοστόμου*. Λάρνακα: 'Επισκοπή Κιτίου, 1998, σσ. 579-600 [: Άναδημοσιεύθηκε έν 'Ιωάννου ΚΑΡΑΒΙΔΟΠΟΥΛΟΥ, *Βιβλικές Μελέτες*, τόμ. Β'. Θεσσαλονίκη: Πουρναράs, 2000, σσ. 141-162]. Άρχιμ. Άθανασίου ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗ, *Τό Μέγα Κλέος τής Κύπρου τής Οίκουμένηs. 'Ο Κήρυκας ό άγιος Άπόστολος Βαρνάβας*. Άθήναι: Ν. Σανιδᾶs, 1999. Γεωργίου ΠΑΤΡΩΝΟΥ, *Έλληνισμός καί Χριστιανισμός. Θέματα άρχικής συνάντησης καί σύνθεσής τους*. Άθήνα: Άποστολική Διακονία 2003, σσ. 47-95. Markus ÖHLER, *Barnabas: Die historische Person und ihre Rezeption in der Apostelgeschichte*. Tübingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 2003 [WUNT 156]. Χ. Π. ΜΠΑΛΟΓΛΟΥ, «Η οικονομική καί έπιχειρηματική δραστηριότητα τοϋ Άποστόλου Βαρνάβα», *Έκκλησιαστικός Φάρος ΠΒ'* (2011), 247-263. Άθαν. ΜΟΥΣΤΑΚΗ, *Πέτροs καί Παϋλος στήν Άντιόχεια. Ιστορική καί έρμηνευτική προσέγγιση, διδακτορική διατριβή*, ΕΚΠΑ. Νοέμβριος 2011, σσ. 138-142. Χριστάκη ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ, «Οί πρώτοι άνώνυμοι Κύπριοι ιεραπόστολοι καί ή συμβολή τους στήν Έκκλησία τής Άντιοχείας καί τής Κύπρου», *Θεολογία* 83 (3) (2012), 267-285. Χ. Π. ΜΠΑΛΟΓΛΟΥ, «Η ιεραποστολική δραστηριότητα καί ή διάδοση τοϋ Χριστιανισμοϋ στή Μέση Άνατολή. Η περίπτωση τής Κύπρου», *Journal of Oriental and African Studies* 22 (2013), 17-37. Χ. Π. ΜΠΑΛΟΓΛΟΥ, «Η δίκαιη διανομή τοϋ πλούτου στήν άρχέγονη Έκκλησία καί τό φαινόμενο τοϋ ζεύγους Άνανία καί Σαπφείρης», *Άγιος Γρηγόριος ό Ε', έτος Δ', τχ. 5* (Ιούνιος 2014), 67-75, έδῶ σσ. 73-75, μέ άναφορά στήν δωρεά τοϋ Βαρνάβα στήν άρχέγονη Έκκλησία. Άρχιεπισκόπου Γέροντος Άμερικῆs ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ (άπό τοϋ 2019 πρώην Άμερικῆs), «Άγιος Άπόστολος Βαρνάβας σκεϋός έκλογῆs τοϋ Θεοϋ γιά τήν Κύπρο», *Άπόστολος Βαρνάβας. Έπετειακός Τόμος έπί τῇ έκατονταετηρίδι τοϋ περιοδικοϋ «Άπόστολος Βαρνάβας» 1918-2018*. Έκκλησία Κύπρου, 2018, σσ. 73-80.

6. Χρήστου Σπ. ΒΟΥΛΓΑΡΗ, *Ιστορία τής Άρχεγόνου Άποστολικῆs Έκκλησίας 33-70*. Άθήναι: Άποστολική Έκκλησία τής Ελλάδος, 2012, σσ. 127-129.

τοῦτο ἱκανός ὢν καὶ ἐπιτήδειος»⁷, «ἀνὴρ ἀγαθός καὶ πλήρης Πνεύματος Ἁγίου καὶ πίστεως» (Πράξ. ια' 24), «υἱός παρακλήσεως» (Πράξ. δ' 36) καὶ προφήτης (Πράξ. ιγ' 1), «προηγούμενος, ἰσοδύναμος καὶ συνέκδημος τοῦ Παύλου», «τῶν δώδεκα ἰσοστάσιος» καὶ τῶν «Ὁ' ἀποστόλων κορυφαῖος»⁸ «Λευΐτης, Κύπριος τῷ γένει» (Πράξ. δ' 36), ἀποτελεῖ τὸν «στῦλον» τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, ἡ ὁποία, σύμφωνα μέ τὸν Στράβωνα, «εὐοινός ἐστι καὶ εὐέλαιος καὶ σίτω τε αὐτάρκει χρῆται», «κατ' ἀρετὴν δέ οὐδεμιᾶς τῶν νήσων λείπεται»⁹. Ὁ Βαρνάβας ἀναδείχθηκε σέ «ἀπόστολον», ἕναν χαρακτηρισμό, τὸν ὁποῖο ἀποδίδει ὁ Λουκᾶς μόνον στοὺς Δώδεκα Μαθητές¹⁰. Σημειωτέον, ὅτι ὁ τίτλος τοῦ ἀποστόλου περιορίζεται στοὺς Δώδεκα, οἱ ὁποῖοι ἱκανοποιοῦσαν τρεῖς ιδιότητες γιὰ νὰ καταστοῦν ἀπόστολοι: Πρῶτον, ἡ συναναστροφή τοῦ Μαθητοῦ μέ τὸν Ἰησοῦ, δεύτερον, ἡ ἐκλογή καὶ ἐγκατάσταση στὸ ἀξίωμα ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Ἰησοῦ, καὶ τρίτον, ἡ προσωπικὴ διαπίστωση τῆς Ἀναστάσεως ἀπὸ τὸν ἀπόστολο¹¹. Στὸ ἀποστολικὸ ἀξίωμα ἐντάσσεται ὁ Παῦλος¹² καὶ ὡσαύτως καὶ ὁ Βαρνάβας¹³, ὁ ὁποῖος συγκαταλέγεται στοὺς ἀγίους τῆς Κύπρου¹⁴.

7. Ἰωάννου ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Εἰς Πράξεις Ἀποστόλων ὁμιλία II, PG 60, στηλ. 94.

8. ΒΑΡΝΑΒΑ (ΤΖΩΡΤΖΑΤΟΥ) Κίτρου, *Ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου ἐνδόξου Ἀποστόλου Βαρνάβα*, μετὰ τοῦ βίου αὐτοῦ. Ἐν Ἀθήναις 1963, σ. 30.

9. ΣΤΡΑΒΩΝΟΣ, *Γεωγραφικῶν Ἰδ'*, IV 5 (C. 684). Πβ. Νικολάου ΚΟΝΟΜΗ, «Ἡ Κύπρος στὴν ἑλληνικὴ ἱστορία», *Πρακτικά τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν* 92 (B') (2017), 167-179.

10. Πράξ. α' 2 καὶ 26. Πράξ. β' 37, δ' 36, ε' 29, η' 1 καὶ 14. Πράξ. δ' 27 καὶ ια' 1.

11. Χρήστου Σπ. ΒΟΥΛΓΑΡΗ, *Οἱ Δώδεκα Μαθηταὶ καὶ Ἀπόστολοι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ*. Ἀθῆναι: Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, 2020, σελ. 40.

12. Ἰωάννου ΚΑΡΑΒΙΔΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἡ ἀποστολικὴ συνείδησις τοῦ Παύλου καὶ ἡ σχέσις αὐτοῦ πρὸς τοὺς Δώδεκα Ἀποστόλους*. Θεσσαλονίκη 1966. Χρήστου Σπ. ΒΟΥΛΓΑΡΗ, *Οἱ Δώδεκα Μαθηταὶ καὶ Ἀπόστολοι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ*. Ἀθῆναι: Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, 2020, σσ. 40-42: Ἡ θέσις τοῦ Παύλου εἰς τὸ ἀποστολικὸν ἀξίωμα.

13. Τοιοῦτοτρόπως συμπληροῦται ἡ θέση τοῦ Ὁμοτίμου Καθηγητοῦ Χ. Σπ. ΒΟΥΛΓΑΡΗ, *Οἱ Δώδεκα Μαθηταὶ καὶ Ἀπόστολοι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ... ἐνθ' ἄνωτ.*, σελ. 40, περὶ ἀποστολικότητος καὶ τοῦ Βαρνάβα.

14. Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου ΜΑΚΑΡΙΟΥ Γ', «Κύπρος ἡ ἁγία Νῆσος», ἐν *Πόνημα Εὐγνώμων*. Ἐπὶ τῇ 40ετηρίδι συγγραφικῆς δράσεως καὶ τῇ 35ετηρίδι Καθηγεσίας τοῦ Καθηγητοῦ Βασιλείου Βέλλα. Ἐπιμέλεια Ἀθαν. Χαστούπη. Ἀθῆναι: Ἀποστολικὴ Διακονία 1969, 357-406. Ἀνάτυπον 1968, σ. 12. Ἀναδη-

Ὁ Βαρνάβας, Ἑλληνιστῆς Ἰουδαῖος, ὡς ὁ Παῦλος, ἀνήκει στήν κατηγορία τῶν Ἰουδαίων τῆς Διασπορᾶς. Ἡ Κύπρος ἐπέσυρε τήν προσοχή αὐτῶν πού ἀναζητοῦσαν τό κέρδος, γι' αὐτό καί σημαντικός ἀριθμός Ἰουδαίων μετεφέρθη στήν Κύπρο καί στήν Αἴγυπτο ἐπί Πτολεμαίου Α' τό 320 π.Χ.

Ὁ βιογράφος τοῦ Βαρνάβα, Ἀλέξανδρος Μοναχός, παρατηρεῖ ὅτι «οἱ καί τούτου πρόγονοι, διά περίστασιν πολέμων καταλαβόντες τῶν Κυπρίων χώραν φιλοφρόνως ᾤκουν αὐτήν, ἦσαν καί εὐλαβεῖς κατά τόν νόμον, καί πλούσιοι σφόδρα»¹⁵. Σύμφωνα μέ πληροφορία πού παραδίδει ὁ Ἐπιφάνιος ὁ Κύπριος, οἱ πρόγονοί του Ἰουδαῖοι ἀπό τήν φυλή τοῦ Λευῖ μετενάστευσαν πιθανῶς λόγω πολεμικῶν συγκρούσεων τήν ἐποχή τοῦ Ἀντιόχου τοῦ Ἐπιφανοῦς (168 π.Χ.)¹⁶.

Οἱ λευῖτες διεκρίνοντο τῶν κυρίως ἱερέων ὡς λατρεϊακοί λειτουργοί δευτέρας σειρᾶς, ὡς βοηθοί (Ἀριθμοί, Κεφ. ΙΗ' 4). Ἡ διάκριση αὐτή ἦταν ἄγνωστη στό Δευτερονόμιο, ὅπου ἱερεῖς καί λευῖτες ταυτίζονται (Δευτερονόμιον, Κεφ. ΙΖ' 9, 18. Κεφ. ΙΗ' 1,5. Κεφ. ΚΑ' 5. Κεφ. ΚΔ' 8. Κεφ. ΚΖ' 9). Ἡ διάκριση αὐτή εἶναι ἐμφανῆς στόν Ἰεζεκιήλ (Κεφ. ΜΔ' 6-16. Πβ. Ἀριθμοί, Κεφ. Γ' 5-13. Κεφ. ΙΗ' 1-17). Οἱ λευῖτες ἀποτελοῦσαν ἰδίᾳ τάξη, κληρονομικῶς διαδεκτή, ἀναγομένη γενεαλογικῶς στόν Λευῖ, ἕναν ἐκ τῶν δώδεκα υἱῶν τοῦ Ἰακώβ (Ἔξοδος, Κεφ. ΣΤ' 17-25. Ἀριθμοί, Κεφ. Γ' 14-39. Κεφ. Δ' 34-39. Κεφ. ΚΣΤ' 57-62).

Τά καθήκοντα τῶν λευιτῶν περιελάμβαναν τήν ἐπιτήρηση καί φρούρηση τοῦ Ναοῦ.¹⁷ Οἱ ἴδιοι ἀπασχολοῦντο ὡς ὕμνωδοί¹⁸, ψαλμωδοί¹⁹

μοσιεύθηκε ἐν Ἀπαντα ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Μακαρίου Γ', τόμ. Α'. Ἐκκλησιαστικά, κανονικά, ἐπιμέλεια Ἀνδρέα Ν. Μιτσίδη. Λευκωσία 1997.

15. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Μοναχοῦ, Ἐγκώμιον εἰς τόν ἀπόστολον Βαρνάβα, ἐν PG 89 ἐν (1860) [1995], στηλ. 4087 Α- 4106 Β.

16. ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ Κυπρίου, Πανάριον, Κεφ. Α', ἐν PG 41, 448C = ΒΕΠΕΣ, τόμ. 74ος, σελ. 343₉₋₁₄. «Διασπαρέντων γάρ πολλῶν ἐν τοῖς χρόνοις Ἀντιόχου τοῦ Ἐπιφανοῦς καί ἐν χρόνῳ ἄλλοις, καθότι συνέβαινε πόλεμος, καί αἰχμαλωτισθέντων καί δοθέντων εἰς πολιορκίαν, οἱ μὲν αἰχμάλωτοι ἀρθέντες ἐπέμειναν ἐν τισι τόποις, οἱ δέ ἀπό τῆς τοιαύτης αἰτίας ἀναχωρήσαντες κατόικουν ἕκαστος ὅπου κατεῖληφεν».

17. ΙΩΣΗΠΟΥ, Ἰουδαϊκή Ἀρχαιολογία ΙΕ' 11, 4. ΙΗ' 4₃.

18. ΙΩΣΗΠΟΥ, Ἰουδαϊκή Ἀρχαιολογία Κ' 9₆.

19. Σοφία Σειράχ, Κεφ. ΜΖ' 9, Ν' 18.

ἢ ψάλτες²⁰ «κιθαρισταί τε καί ὕμνωδοί»²¹. Οἱ διατάξεις τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου ἀπαγορεύουν στοὺς ἱερεῖς καὶ στοὺς λευῖτες νά ἔχουν ἰδιοκτησία²², ἀλλὰ δέν ἀποκλείομε νά εἶχαν ἀτονήσει οἱ διατάξεις αὐτές μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου, δεδομένου ὅτι ἤδη στόν Ἱερεμία (Κεφ. ΛΘ' 7) μνημονεύεται ἱερέας πού ἀγοράζει ἀγρό.

Τό Ἐγκώμιον τοῦ Ἀλεξάνδρου Μοναχοῦ ὁμιλεῖ γιά σπουδές τοῦ Βαρνάβα στήν Ἱερουσαλήμ. Εἰδικώτερον, ὅταν ὁ Βαρνάβας «ἐγένετο παῖς», οἱ γονεῖς του «ἀνήγαγον εἰς Ἱεροσόλυμα, καί παρέδωκαν αὐτόν μαθεῖν τόν νόμον ἀκριβῶς καί τούς προφήτας παρά τούς πόδας Γαμαλιήλ». Κατά τήν διάρκεια τῶν σπουδῶν του στά Ἱεροσόλυμα «εἶχε καί τόν Παῦλον συμφοιτητήν». Οἱ σπουδές τοῦ Βαρνάβα ἐστέφθησαν ἀπό ἐπιτυχία, δεδομένου ὅτι «προέκοπτε ἐν τε τῇ μαθητείᾳ καί ἐν πάσῃ ἀρετῇ»²³. Ἡ πληροφορία τοῦ Ἐγκωμίου περί γνωριμίας Παύλου καί Βαρνάβα ἀπό τά χρόνια τῶν σπουδῶν τους, εἶναι ἐξαιρετικῆς σημασίας καί εἶναι συνδεδεμένη μέ τήν πρώτη ἐξόρμηση τοῦ Βαρνάβα στήν Μικρά Ἀσία.

2. Ἡ φυγή τοῦ Παύλου στήν Ταρσό καί ἡ ἀναζήτησή του ἀπό τόν Βαρνάβα

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος μετά τήν μεταστροφή του στόν Χριστιανισμό, ἔφυγε ἀπό τήν Δαμασκό, κατευθύνθηκε στήν Ἀραβία (Γαλ. α' 11), ἐπανῆλθε στήν Δαμασκό κηρύσσοντας, παρέμεινε μεγαλύτερο χρονικό διάστημα στήν πόλη καί ἀφοῦ διασώθηκε ἀπό τοὺς Ἰουδαίους καί τόν Ἐθνάρχη τους Δάμασκο, μετέβη στά Ἱεροσόλυμα, διέτριψε δεκαπέντε ἡμέρες καί ἐγνώρισε τόν Πέτρο καί τόν Ἰάκωβο, τόν Ἀδελφόθεο (Γαλ. α' 18. Πράξ. θ' 26-27), «ὁ δεξιάν διαδούς τῷ Παύλῳ καί Βαρνάβᾳ κοινωνίας σὺν Ἰακώβῳ καί Ἰωάννῃ, ἵνα διά τριῶν μαρτύρων σταθῇ πᾶν ρῆμα»²⁴. Οἱ ἐλληνιστές Ἰουδαῖοι μέ τοὺς

20. ΙΩΣΗΠΟΥ, *Ἰουδαϊκὴ Ἀρχαιολογία* IB' 3.

21. ΙΩΣΗΠΟΥ, *Ἰουδαϊκός Πόλεμος* Β' 15.

22. Πβ. Ἀριθμοί Κεφ. ΙΗ' 20. Δευτερονόμιον Κεφ. Ε' 9.

23. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Μοναχοῦ, Ἐγκώμιον εἰς τόν ἀπόστολον Βαρνάβα, ἐν PG 89 Γ' (1860) [1995], στηλ. 4087 Α-4106 Β.

24. ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ, Ἀγκυρωτός, ἐν ΒΕΠΕΣ, τόμ. 74ος. Ἀθῆναι 1997, σελ. 57₃₋₅ = PG τόμ. 43, στηλ. 35.

οποίους συζητούσε «ἐπεχείρουν ἀνελεῖν αὐτόν· ἐπιγνόντες δέ οἱ ἀδελφοί κατήγαγον αὐτόν εἰς Καισάρειαν» (Πράξ. θ' 29, 30. Γαλ. α' 18, 19). Πρόκειται γιὰ τὴν Καισάρεια, τὴν πρότερον καλουμένη Στράτωνος Πύργος, ἐπίσημη παραλιακὴ πόλη τῆς Παλαιστίνης, ἡ ὁποία ἀνοικοδομήθηκε ἀπὸ τὸν Ἡρώδη τὸν Μέγα²⁵, κατεστάθη ἔδρα τῶν Ρωμαίων ἀνθυπάτων καὶ τοῦ βασιλέως Ἡρώδου Ἀγρίππα Α', ὁ ὁποῖος αἰφνιδίως ἀπεβίωσε στὴν πόλη αὐτὴ (Πράξ. ιβ' 19-21).

Ἀπὸ τὴν Καισάρεια κινήθηκε ὁ Παῦλος πρὸς τὴν Ταρσό, χωρὶς νὰ διευκρινίζεται μέ σαφήνεια ποία πορεία ἐπέλεξε (Γαλ. α' 21. Πράξ. θ' 30).

Ἡ «εὐκτιμένη, τερψίμβροτος, πρωτόπτολις»²⁶ πόλη τῆς Ταρσοῦ, ἡ ὁποία χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸν Ξενοφῶντα «πόλιν μεγάλην καὶ εὐδαίμονα» (Κύρου Ἀνάβασις Β' 23), ἡ ὁποία «ὕπερβέβληται καὶ Ἀθήνας καὶ Ἀλεξάνδρειαν καὶ εἰ τινὰ ἄλλον τόπον δυνατόν εἰπεῖν», κατὰ τὴν ἔκφραση τοῦ Στράβωνος²⁷, ἐμβιωτήριο φιλοσόφων καὶ διανοουμένων²⁸, χαρακτηριζομένη ὡς «πανεπιστημιούπολη»²⁹, ἀποτελεῖ, σύμφωνα μέ τὴν αὐτοβιογραφικὴ σημείωση στὴν Γαλ. α' 21 καὶ τὴν διήγηση τῶν Πράξ. θ' 30, τὸν ἐπόμενο σταθμὸ τῆς ἱεραποστολικῆς δράσεως τοῦ Παύλου μετὰ τὴν Δαμασκό, τὴν Ἀραβία καὶ τὰ Ἱεροσόλυμα. Ἡ φάση αὐτὴ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἱεραποστολικῆς δράσεως τοῦ Παύλου καλύπτεται ἀπὸ ἓνα πέπλο ἀγνοίας καὶ ἑλλει-

25. ΙΩΣΗΠΟΥ, *Ιουδαϊκὴ Ἀρχαιολογία* ΙΕ' 331.

26. Σύμφωνα μέ χαρακτηρισμό τοῦ Ἀρχιμανδρίτη Βασιλείου ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ (ἀποθανόντος ὡς Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Βασιλείου Γ' τοῦ Σοφοῦ), «Αἱ πόλεις καὶ χώραι δι' ὧν διήλθεν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος», *Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια*, ἔτ. Β', 31.3.1887, σσ. 433-443, ἐδῶ σελ. 441.

27. ΣΤΡΑΒΩΝΟΣ, *Γεωγραφικῶν Ἰδ'*, V 13 (C. 673). Πβ. Παναγιώτη Κ. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Πέντε Ἀθηναϊκοὶ Διάλογοι. 51 ἕως 529 μετὰ Χριστόν*. Δεύτερη ἔκδοση. Ἑλλάς καὶ Χριστιανισμός. Ἀθήνα: Βιβλιοπωλεῖον τῆς Ἑστίας, 1980, σσ. 22-23.

28. Πβ. Χ. Π. ΜΠΑΛΟΓΛΟΥ, «Ἡ Ταρσός καὶ ἡ συμβολὴ τῆς στὸν πολιτισμό», *Μικρασιατικὰ Χρονικά* 23 (2009), 229-234. ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, «Ἡ Ταρσός τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων στό ἔργο τοῦ Ἀπ. Παύλου καὶ τοῦ Δίωνος τοῦ Χρυσοστόμου», *Μικρασιατικὰ Χρονικά* 24 (2011), 25-42. Βλ. Σούλας ΕΥΣΤΑΘΙΑΔΟΥ-ΤΣΙΛΙΜΑΓΚΟΥ, *Ταρσός. Συνοπτικὴ Μελέτη*. Πρόλογος Μιχάλη Βαρλᾶ. 2η ἔκδοση. Ἀθήνα: Γόρδιος, 2009, 104 σσ.

29. Βασιλείου ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ, *Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος καὶ οἱ Στωικοὶ Φιλόσοφοι. Αἱ ἰδέαι αὐτῶν περὶ θεοῦ προορισμοῦ καὶ περὶ ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας*. Θεσσαλονίκη 1934 [ἀνατύπωση Κατερίνη: ἐκδ. Μάτι, 2001], σελ. 6.

ψη κάθε πληροφορίας³⁰. Όπως παρατηρεί ο αοίδιμος Καθηγητής Σάββας Άγουρίδης (1921-2009) «ή περίοδος τής δράσεως τοῦ Ἀποστόλου εἰς τὰ κλίματα τῆς Συρίας καί Κιλικίας» (Γαλ. α' 21), μᾶς εἶναι τελείως ἄγνωστος»³¹.

Έχοντας ἀναδειχθῇ ὁ Βαρνάβας ὡς ὑπεύθυνος καί μία ἐξέχουσα προσωπικότητα τῆς χριστιανικῆς κοινότητος τῶν Ἱεροσολύμων στέλλεται ἀπό τοὺς Ἀποστόλους στήν Ταρσό γιά νά ἀνεύρῃ τόν Παῦλο. Ὁ Παῦλος δέν εὐρίσκετο σέ συγκεκριμένο τόπο, προφανῶς δραστηριοποιεῖτο ἱεραποστολικῶς, δεδομένου, ὅτι ὁ Βαρνάβας «ἐξῆλθε εἰς Ταρσόν ἀναζητῆσαι Σαῦλον» (Πράξ. ια' 25).

Μέ τόν λιτόν αὐτόν τρόπον περιγράφει ὁ Λουκάς τήν πρώτη ἐξόρμηση τοῦ Βαρνάβα στήν Μ. Ἀσία καί εἰδικώτερα στήν γενέτειρα τοῦ Παύλου, Ταρσό τῆς Κιλικίας. Μέ τόν τρόπο αὐτό ὁ Βαρνάβας ἔχοντας παρουσιάσει τόν Παῦλο στοὺς Ἀποστόλους, τόν ἀνευρίσκει στήν γενέτειρά του, ὅπου εἶχε καταφύγει ἔνεκα τῶν διωγμῶν, καί δημιουργεῖ τίς προϋποθέσεις καί τό πλαίσιο ἐντός τοῦ ὁποίου θά ἐξελιχθοῦν ἀργότερα οἱ σχέσεις καί ἡ δράση τῶν δύο μεγάλων ἱεραποστόλων τῆς Ἀρχηγόνου Ἐκκλησίας³². Οἱ προοπτικές τῆς μετέπειτα συνεργασίας τῶν δύο αὐτῶν ἀνδρῶν προδιαγράφονται μέ τήν σημαντική αὐτή χειρονομία τοῦ Βαρνάβα. Γιά τό θέμα αὐτό σημειώνει ὁ Ἑρνέστος Ρενάν (1823-1892): «Μέ τή σοφή καί διορατική αὐτή πράξη, ὁ Βαρνάβας ἔγινε σέ ὑπέρτατο βαθμό ἄξιος τοῦ Χριστιανισμοῦ. Αὐτός μάντεψε τόν χαρακτήρα τοῦ Παύλου καί σ' αὐτόν χρωστᾷ ἡ Ἐκκλησία τόν πιό ἔξοχο ἀπό τοὺς ἰδρυτές της»³³.

30. Χ. Κ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, *Ἡ κλήση καί οἱ ἀπαρχές τῆς ἱεραποστολικῆς δράσης τοῦ Ἀπ. Παύλου. Συγκριτική μελέτη τῶν Πράξεων καί τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἀπ. Παύλου*. Θεσσαλονίκη: Π. Πουρναρᾶς, ²2018, σ. 67 [Σπουδές στόν Ἀρχέγονο Χριστιανισμό 2].

31. Σάββα ΑΓΟΥΡΙΔΟΥ, «Παῦλος. Σκιαγράφημα τῆς ζωῆς, τοῦ ἔργου καί τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἀποστόλου», ἐν ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, *Βιβλικά Μελετήματα*, τόμ. Β'. Ἀθήνα 1971, σσ. 161-214.

32. Χ. Κ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, «Ἡ συμβολή τοῦ Ἀποστόλου Βαρνάβα στήν ἀρχέγονη Ἐκκλησία καί τήν Κύπρο», *Ἐκκλησιαστικός Φάρος Ο'* (1996-1998), 131-150, ἐδῶ σ. 142.

33. Ἑρνέστου RENAN, *Οἱ Ἀπόστολοι. Ἀπό τοῦ θανάτου τοῦ Ἰησοῦ ὡς τήν ἀρχή τοῦ ἔργου τοῦ ἀποστόλου Παύλου (33-45)*, μτφ. Πολ. Στεφάνου. Ἀθήνα, ἄ.χ., σσ. 230-231.

Εὐστοχα θά σημειώσει ὁ Joseph Holzner: «Ἀπ’ αὐτὴν τὴν φιλικὴν ἐξυπηρέτηση, ξεκίνησε μία φιλία ἀπ’ τὶς πιό ὠραῖες καὶ τὶς πιό καρποφόρες μέσα στὴν ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας»³⁴.

Ἡ ἀποστολὴ τοῦ Βαρνάβα ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Ἱεροσολύμων εἶναι ἀντίστοιχη μὲ ἐκείνη τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Ἰωάννου στὴν Σαμάρεια (Πράξ. η΄ 14). Παράλληλα, συνιστᾷ σταθμὸ γιὰ τὴν ἐν συνεχείᾳ δράσῃ τοῦ Κυρίου Λευίτη, δεδομένου, ὅτι ἡ δράση τῶν Παύλου καὶ Βαρνάβα «ἐνιαυτόν ὅλον» (Πράξ. ια΄ 26) στὴν Ἀντιόχεια, ἐγκαινίασε μία συστηματικὴ ἱεραποστολικὴ δράση στὰ ἔθνη. Ὁ Βαρνάβας, σύμφωνα μὲ τὸν συγγραφέα τῶν *Πράξεων*, μεταφέρει τὸ κέντρο δράσεώς του ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα, πού ἦταν μέχρι τώρα, στὴν Ἀντιόχεια, ἡ ὁποία γίνεται τὸ κέντρο καὶ ἡ μητέρα τῶν ἐξ ἐθνῶν χριστιανῶν: «χρηματίσαι τε πρῶτον ἐν Ἀντιοχείᾳ τοὺς μαθητάς Χριστιανούς» (Πράξ. ια΄ 26). Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ δὲν εἶναι ὑπερβολικὸ νὰ θεωρήσωμε ὅτι ἡ χριστιανικὴ κοινότητα τῆς Ἀντιοχείας φέρει τὴν σφραγίδα τοῦ Βαρνάβα³⁵.

3. Ἡ ἱεραποστολικὴ πορεία καὶ διακονία στὴν Μ. Ἀσία

Εὐρισκόμενοι «προφῆται καὶ διδάσκαλοι» (Πράξ. ιγ΄ 1) στὴν Ἀντιόχεια, καὶ εἰδικώτερον οἱ «Βαρνάβας καὶ Συμεὼν ὁ ἐπικαλούμενος Νίγερ, καὶ Λούκιος ὁ Κυρηναῖος, Μαναὴν τε Ἡρώδου τοῦ τετράρχου σύντροφος καὶ Σαῦλος» (Πράξ. ιγ΄ 1), «τό Πνεῦμα τό Ἅγιον» ξεχώρισε «τόν Βαρνάβαν καὶ τόν Σαῦλον» γιὰ τὸ ἔργο γιὰ τὸ ὁποῖο τοὺς ἔχει ἐπιλέξει (Πράξ. ιγ΄ 2), ἥτοι τὴν διάδοση τοῦ λόγου τοῦ Εὐαγγελίου στὰ ἔθνη. Εἶναι ἐξόχως ἐνδιαφέρον, ὅτι προτάσσεται τὸ ὄνομα τοῦ Βαρνάβα καὶ ἀκολουθεῖ τὸ ἀντίστοιχο τοῦ Σαύλου.

Μετά τὴν ἱεραποστολικὴ δράση καὶ δραστηριότητα στὴν Κύπρο, ὁμοῦ μετὰ τοῦ Ἰωάννου-Μάρκου (Πράξ. ιγ΄ 4-12), οἱ ἀπόστολοι ἀφίχθησαν «εἰς Πέργην τῆς Παμφυλίας» (Πράξ. ιγ΄ 13). Ὅμως τὸ ἱεραποστολικὸν τους ἔργον στὴν Μ. Ἀσία συνέχισαν ὁ Βαρνάβας

34. Joseph HOLZNER, *Παῦλος*, μτφ. Ἀρχιμ. Ἱερωνύμου Κοτσώνη (ἀποθανόντος Ἀρχιεπισκόπου πρ. Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος). Ἀθῆναι: Δαμασκός, 1967, σελ. 67.

35. Erwin PREUSCHEN, *Die Apostelgeschichte*. Tübingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 1913, σ. 73.

καί ὁ Παῦλος, δεδομένου, ὅτι «*Ἰωάννης ἀποχωρήσας ἀπ' αὐτῶν ὑπέστρεψεν εἰς Ἱεροσόλυμα*» (Πράξ. ιγ' 13).

Στήν Ἀντιόχεια τῆς Πισιδίας ἐκήρυξαν «*εἰς τήν συναγωγήν τῇ ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων*» (Πράξ. ιγ' 14) καί ἐδῶ ἐμφανίζεται τό ὄνομα τοῦ Παύλου, τό ὁποῖο προτάσσεται. Ὁ Παῦλος ἄρχιζε τό κήρυγμά του πάντοτε ἀπό τίς κατά τόπους ἰουδαϊκές συναγωγές, ὅπου με-
ταξύ τῶν ἀκροατῶν συγκαταλέγοντο καί οἱ «σεβόμενοι» ἢ «φοβούμενοι» τόν Θεό προσήλυτοι στόν Ἰουδαϊσμό Ἐθνικοί, ὅπως στήν περίπτωσή μας (Πράξ. ιγ' 16-17). Καί ὅπως ἦταν φυσικό, οἱ ὁμιλίες του ἄρχιζαν πάντοτε ἀπό τήν Παλαιά Διαθήκη, τῆς ὁποίας οἱ μεσ-
σιανικές προφητείες εἶχαν ἤδη ἐκπληρωθῇ στό πρόσωπο τοῦ ἀπό Ναζαρέτ Ἰησοῦ, τόν ὁποῖον ὅμως ἡ ἰουδαϊκή ἡγεσία τῶν Ἱεροσο-
λύμων ἀπέρριψε καί κατεδίκασε στόν ἐπί τοῦ σταυροῦ θάνατον, μέ τήν συνεργασία τῶν Ρωμαίων ἐθνικῶν. Ὁ Θεός ὅμως ἀνέστησε τόν Ἰησοῦν μετά ἀπό τρεῖς ἡμέρες, αὐτός δέ ἐμφανίσθηκε στούς Μα-
θητές του, μετά τήν Ἀνάσταση, στούς ὁποίους καί ἔδωσε ἐντολή ὅπως κηρύξουν τά γεγονότα αὐτά γινόμενοι «μάρτυρες» αὐτοῦ εἰς πάντα τά ἔθνη, ἀρχόμενοι πάντοτε ἀπό τούς Ἰουδαίους, οἱ ὁποῖοι εἶχαν προτεραιότητα στό σχέδιο τῆς θείας Οἰκονομίας, δυνάμει τῆς κατά τό παρελθόν ἐκλογῆς των ἀπό τόν Θεό, καί ὅτι μόνον στό ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιτυγχάνεται ἡ ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν καί ἡ σωτηρία, καί ὄχι μέσω τοῦ Νόμου τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Τό περιεχόμενο τῆς διδασκαλίας στήν συναγωγή τῆς Ἀντιοχείας τῆς Πισιδίας (Πράξ. ιγ' 16-41) ἀποτελοῦσε τό κοινό περιεχόμενο τῆς διδασκαλίας του στίς ἀνά τόν κόσμον συναγωγές³⁶. Μετά τό πέρασ τῆς συνάξεως τῆς συναγωγῆς «*ἠκολούθησαν πολλοί τῶν Ἰουδαίων καί τῶν σεβομένων προσηλύτων τῷ Παύλῳ καί τῷ Βαρνάβᾳ*» (Πράξ. ιγ' 43), οἱ ὁποῖοι τούς ἀνέπτυξαν τό κήρυγμα τῆς συναγωγῆς καί τούς ἔπειθαν νά μένουν σταθεροί στήν χάρι τοῦ Θεοῦ. Τό ἐπόμενο Σάββατο «*σχεδόν πᾶσα ἡ πόλις*» συγκεντρώθηκε γιά νά ἀκούσῃ «*τόν λόγον τοῦ Θεοῦ*» (Πράξ. ιγ' 44). Οἱ Ἰουδαῖοι ἀντέδρασαν, ἀν-
τιμιλοῦσαν σέ αὐτά πού ἐδίδασκε ὁ Παῦλος καί βλασφημοῦσαν. Στίς αἰτιάσεις τῶν Ἰουδαίων ἀπήντησαν ὁμοῦ ὁ Παῦλος καί ὁ Βαρνάβας: «*παρρησιασάμενοι δέ ὁ Παῦλος καί ὁ Βαρνάβας εἶπον*» (Πράξ. ιγ'

36. Χρήστου Σπ. ΒΟΥΛΓΑΡΗ, *Ἱστορία τῆς Ἀρχηγόνου...*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 168.

46). Είναι εξόχως ενδιαφέρον ότι ο Παῦλος ἐδίδασκε, οἱ Ἰουδαῖοι βλασφημοῦσαν, ὅμως, καί τούς ἀντέκρουσαν ὁμοῦ καί ἀπό κοινοῦ ὁ Παῦλος καί ὁ Βαρνάβας, ὅπως τονίζει ὁ συγγραφέας τῶν *Πράξεων* (τῶν) *Ἀποστόλων*. Εἶναι ἐνδεικτικό ὅτι ὁ Βαρνάβας συμμετέχει ὡς ισότιμος καί ισόκυρος μέ τόν Παῦλο στήν διάδοση καί στήν στήριξη τοῦ λόγου τοῦ Εὐαγγελίου. Τόσον ὁ Παῦλος ὅσον καί ὁ Βαρνάβας ὑπέστησαν τόν «διωγμόν» στήν Ἀντιόχεια τῆς Πισιδίας καί «ἦλθον εἰς Ἰκόνιον» (Πράξ. ιγ' 51).

Τό Ἰκόνιον εὐρίσκετο στόν κόμβο ὁδικῶν ἀρτηριῶν, ΝΑ τῆς Πισιδίας, ἐσχάτη πόλη τῆς Φρυγίας³⁷, «πολίχνιον εὖ συνωκισμένον καί χώραν εὐτυχεστέραν ἔχον τῆς ὀρεινῆς Λυκαονίας»³⁸, εἶχε τιμηθῇ ἀπό τόν αὐτοκράτορα Κλαύδιο μέ τό ὄνομα Claudiconium. Ὅπως στήν Ἀντιόχεια, ἀντίστοιχα καί στό Ἰκόνιον ἐδίδαξαν οἱ ἀπόστολοι στήν συναγωγή (Πράξ. ιδ' 1) μέ μεγάλη ἐπιτυχία, ὥστε νά πιστεύσουν Ἕλληνες καί Ἰουδαῖοι. Παρόλη τήν ἐπιτυχία πού εἶχε τό κήρυγμα τοῦ Παύλου, ἔνταση δημιουργήθηκε ἀπό τούς Ἰουδαίους, τούς «ἀπειθοῦντας» (Πράξ. ιδ' 2), οἱ ὅποιοι «ἐκάκωσαν» τίς ψυχές τῶν ἐθνικῶν κατὰ τῶν χριστιανῶν. Οἱ ἀπόστολοι δέν πτοήθησαν, περήμειναν «ἰκανόν χρόνον» (Πράξ. ιδ' 3) στό Ἰκόνιο «πόλις τρανή κι ἀκμάζουσα/τοῦ ταξιδιώτη ζέστα τόν χειμῶνα/καί τοῦ караβανιου ἡ δροσιά τό θέρος»³⁹ καί ἐκήρυτταν μέ θάρρος καί ἐμπιστοσύνη. Ὁ Λουκάς δέν διαφοροποιεῖ τόν Παῦλο ἀπό τόν Βαρνάβα στό σημεῖο αὐτό, ὑπογραμμίζει τήν συμβολή καί τῶν δύο. Ὅμως, ἐπῆλθε διάσταση μεταξύ τῶν κατοίκων τοῦ Ἰκονίου καί διεμορφώθησαν δύο παρατάξεις: «οἱ μέν ἦσαν σύν τοῖς Ἰουδαίοις, οἱ δέ σύν τοῖς ἀποστόλοις» (Πράξ. ιδ' 4). Μπροστά στόν κίνδυνο νά λιθοβοληθοῦν οἱ ἀπόστολοι κατέφυγαν στίς πόλεις τῆς Λυκαονίας, στά Λύστρα καί στήν Δέρβη – «κατέφυγον εἰς τάς πόλεις τῆς Λυκαονίας Λύστραν καί Δέρβην καί τήν περίχωρον» (Πράξ. ιδ' 6) καί συνέχισαν τό ἔργον τους.

37. ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ, *Κύρου Ἀνάβασις* Α' 2₁₉.

38. ΣΤΡΑΒΩΝΟΣ, *Γεωγραφικῶν* IB', IV 1 (C. 568). Ἀρχμ. Βασιλείου ΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ (ἀποθανόντος Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Στ' τοῦ Σοφοῦ) «Αἱ πόλεις καί χώραι δι' ὧν διῆλθεν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος κηρύσσων», *Ἐκκλησιαστική Ἀλήθεια* 7β (1886/1887), 433-443, 481-488.

39. Θεοδώρου Β. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, *Αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων καί ὁ Ἀπόστολος τῶν Ἐθνῶν*. Ἀθήναι 1969, σ. 47.

Τό θαῦμα τοῦ ἐκ γενετῆς χωλοῦ ποῦ ἐτέλεσε ὁ Παῦλος στά Λύστρα (Πράξ. ιδ' 8-10), ὠδήγησε τοὺς συμπολίτες τοῦ χωλοῦ νά φωνάξουν «Λυκαονιστί» ὅτι οἱ θεοί ἐξομοιώθησαν μέ τοὺς ἀνθρώπους. Παράλληλα χαρακτηρίσαν τόν Βαρνάβα Δία καί τόν Παῦλο Ἑρμῆ (Πράξ. ιδ' 12). Τοῦτο δέν εἶναι τυχαῖο. Ἀνεγνώρισαν οἱ κάτοικοι τῶν Λύστρων τόν Βαρνάβα ὡς ἔχοντα τά πρωτεῖα καί ἡγήτη. Στήν πρόταση τοῦ ἱερέως τοῦ ναοῦ τοῦ Διός νά θυσιάσῃ, ἀπό κοινοῦ «οἱ ἀπόστολοι Βαρνάβας καί Παῦλος, διαρρήξαντες τά ἱμάτια αὐτῶν» (Πράξ. ιδ' 14) ἐφώναξαν δυνατά καί ἐδίδαξαν στό πλῆθος ὅτι δέν πρέπει νά θυσιάζουν στόν Θεό (Πράξ. ιδ' 15-18). Οἱ ἀπόστολοι ἐμπόδισαν τοὺς κατοίκους νά θυσιάσουν τονίζοντας ὅτι καί οἱ ἴδιοι εἶναι ἄνθρωποι, ὅμοιοι μέ αὐτούς, καί κηρύσσουν τήν ἐκ τῶν εἰδώλων ἐπιστροφή τῶν ἀνθρώπων «ἐπὶ τόν θεόν ζῶντα, ἐποίησε τόν οὐρανόν καί τήν γῆν καί τήν θάλασσαν καί πάντα τά ἐν αὐτοῖς» (Πράξ. ιδ' 15 = Ἑξοδος, Κεφ. Κ' 11. Ψαλμοί, 145, 6). Ἡ διδασκαλία τους ἐστέφθη ἀπό ἐπιτυχία, ἡ ἄφιξη ὅμως Ἰουδαίων ἀπό τήν Ἀντιόχεια τῆς Πισιδίας καί ἀπό τό Ἰκόνιον (Πράξ. ιδ' 19) ὠδήγησε σέ ἔξαψη τῶν παθῶν, τόν διωγμό ἀμφοτέρων, τόν λιθοβολισμό τοῦ Παύλου ἔξω τῆς πόλεως μέχρι θανάτου (Πράξ. ιδ' 19), τήν βοήθεια καί ἄρωγῇ τῶν χριστιανῶν καί τήν ἀποφασιστική συμβολή τοῦ Βαρνάβα νά ξεφύγουν ἀπό τοὺς διώκτες καί νά ἐπιστρέψουν στήν Δέρβη. Ὁ Παῦλος μνημονεύει τόν λιθοβολισμό τοῦ στά Λύστρα, τόν μοναδικό ποῦ ὑπέστη, στήν Β' Κορινθίους ια' 24, ἐνῶ τά παθήματά του στήν Ἀντιόχεια, στό Ἰκόνιον καί στά Λύστρα μνημονεύει στήν Β' Τιμ. γ' 11: «τοῖς διωγμοῖς, τοῖς παθήμασιν, οἷά μοι ἐγένοντο ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἐν Ἰκονίῳ, ἐν Λύστροις».

Οἱ ἀπόστολοι συνέχισαν τό ἱεραποστολικόν τους ἔργον ἀντίστροφα. Δέρβη, Λύστρα, Ἰκόνιον, Ἀντιόχεια (Πράξ. ιδ' 21), ὅπου στήριξαν τίς ψυχές τῶν χριστιανῶν, τοὺς προέτρεπαν νά μένουν σταθεροί στήν πίστη καί χειροτόνησαν «πρεσβυτέρους κατ' ἐκκλησίαν» (Πράξ. ιδ' 23). Περιώδευσαν στήν Πισιδία καί συνέχισαν στήν Παμφυλία (Πράξ. ιδ' 24), ἐδίδαξαν στήν Πέργη καί ἀφίχθησαν στό λιμάνι τῆς Ἀτταλείας – «καί λαλήσαντες ἐν Πέργῃ τόν λόγον κατέβησαν εἰς Ἀττάλειαν» (Πράξ. ιδ' 25).

Μέ τόν τρόπο αὐτό ὁλοκληρώνεται ἡ πρώτη περιπετειώδης ἱεραποστολική περιοδεία τοῦ Παύλου καί τοῦ Βαρνάβα. Ἡ συμμετο-

χή τοῦ δευτέρου ὑπῆρξε ἀποφασιστικῆς σημασίας καί συνετέλεσε στήν ἐδραίωση στήν διάδοση τοῦ λόγου τοῦ Εὐαγγελίου στήν Μικρά Ἀσία, μέ πρώτη πόλη τήν Ἀντιόχεια τῆς Πισιδίας. Ἡ ἀποφασιστική συμβολή καί συνεισφορά τοῦ Βαρνάβα ἀποδεικνύεται ἀπό τό γεγονός ὅτι ὁ Παῦλος, μετά τό πέρας τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἀποστολικῆς Συνόδου (Ἱεροσόλυμα 48/49 μ.Χ.), τοῦ πρότεινε νά ἐκκινήσουν μία νέα ἱεραποστολή στά ἴδια μέρη.

4. Ἡ πρόταση τοῦ Παύλου πρὸς τόν Βαρνάβα καί ὁ παροξυσμός τοῦ Παύλου ματαιώνουν μία νέα ἀπό κοινοῦ ἱεραποστολική δράση τῶν δύο ἀποστόλων

Ἡ Ἀποστολική Σύνοδος πρέπει νά τοποθετηθῇ κατὰ τά τέλη τοῦ 48 μ.Χ. ἢ στίς ἀρχές τοῦ 49 μ.Χ. Ὁ Παῦλος, ὁ Βαρνάβας καί οἱ ἀπεσταλμένοι τῆς Συνόδου ἀνεχώρησαν γιά τήν Ἀντιόχεια τῆς Συρίας λίγο μετά τήν ὀλοκλήρωσή της. Γιά νά καλύψουν τά περίπου 500 χιλιόμετρα σέ εὐθεία γραμμή, πού ἀντιστοιχοῦν σέ 700 χιλιόμετρα δρόμου, καί μάλιστα κατὰ τήν διάρκεια τοῦ χειμῶνος, θά ἀπαιτήθηκαν τοῦλάχιστον τριάντα ἡμέρες. Στήν Ἀντιόχεια μετά τήν ὑποδοχή καί τήν ἀνάγνωση τῆς ἐπιστολῆς μέ τά ἀποτελέσματα τῆς Συνόδου παρέμειναν ἀρκετές ἡμέρες «διδάσκοντες καί εὐαγγελιζόμενοι... τόν λόγον τοῦ Κυρίου» (Πράξ. ιε' 35). Ἡ παραμονή αὐτή θά διήρκεσε μέχρι τήν ἔναρξη τῆς περιόδου τῶν ταξιδίων, μία ἔναρξη πού τοποθετεῖται χρονικῶς κατὰ τά τέλη Μαρτίου-ἀρχές Ἀπριλίου. Κατὰ τήν χρονική αὐτή στιγμή καί ἐποχή, ἤτοι κατὰ τόν Μάρτιο-Ἀπρίλιο 49 μ.Χ., ἐρώτησε ὁ Παῦλος τόν Βαρνάβα νά ἐκκινήσουν γιά μιά δεύτερη περιοδεία στά ἴδια μέρη. Τήν ἐποχή αὐτή θά ἔλαβαν χώρα οἱ τελευταῖες συζητήσεις γιά τό σχεδιαζόμενο ἱεραποστολικό ταξίδι καί τήν στιγμή αὐτή ὁ Βαρνάβας προέτεινε νά τοὺς συνοδεύσῃ ὁ Ἰωάννης-Μάρκος, ὁ ὁποῖος τοὺς εἶχε συνοδεύσει κατὰ τήν πρώτη περιοδεία καί ἐγκατέλειψε στήν Πέργη. «*Βαρνάβας δέ ἐβούλετο συμπαραλαβεῖν καί τόν Ἰωάννην τόν καλούμενον Μᾶρκον*». Ὁ Παῦλος διεφώνησε σφόδρα καί ἀξίωσε νά μὴν τόν περιλάβουν στό ταξίδι, δεδομένου, ὅτι ὁ Μᾶρκος ἀπεστάτησε «ἀπό Παμφυλίας» καί δέν ἔλαβε μέρος στό «ἔργον». Ἡ ἀντίθεση τοῦ Παύλου ἦταν

τόσο σφοδρή, ώστε «ἐγένετο παροξυσμός ὥστε ἀποχωρισθῆναι αὐτούς ἀπ' ἀλλήλων» (Πράξ. ιε' 37-39)⁴⁰.

Ἀπό τήν περιγραφή τοῦ ἐπεισοδίου, εἶναι δυνατόν, κατά τήν γνώμην μας, νά ἐξαχθοῦν ὀρισμένα συμπεράσματα καί νά γίνουν συγκεκριμένες διαπιστώσεις. Πρῶτον, ὁ Παῦλος προτείνει μία νέα περιοδεία στόν Βαρνάβα. Τό γεγονός μπορεῖ νά κριθῇ σημαντικό, διότι ὁ Παῦλος ἀναγνωρίζει τήν ἀρωγή, τήν συμβολή καί συμμετοχή τοῦ Βαρνάβα στήν πρώτη περιοδεία. Κατά συνέπεια, ὁ Βαρνάβας ἐντάσσεται στούς ἀγίους τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, καί εἰδικῶς τῆς Πισιδίας. Δεύτερον, ὁ Βαρνάβας ἐπιθυμεῖ τήν συμμετοχή τοῦ Ἰωάννου-Μάρκου. Τοῦτο ὑποδηλώνει ὅτι ὁ Βαρνάβας ἐπιθυμεῖ τήν ἰδία σύνθεση στήν ἱεραποστολική περιοδεία, ὅπως μέ τήν πρώτη. Τρίτον, ὁ Βαρνάβας δέν ἀξιολογεῖ τήν ἀποστασία τοῦ Ἰωάννου-Μάρκου ὡς σημαντική, ἐνῶ ὁ Παῦλος εἶναι κάθετα ἀρνητικός στήν ἐκ νέου συμμετοχή τοῦ Ἰωάννου-Μάρκου καί ὁ διάλογος ὁδηγεῖται σέ παροξυσμό. Μέ τόν τρόπο αὐτό ὁλοκληροῦται ἡ συμβολή καί συμμετοχή τοῦ Βαρνάβα στήν Μικρά Ἀσία.

Τελικές Παρατηρήσεις

Ὁ Κύπριος τῷ γένει Βαρνάβας, γόνος εὐπόρου οἰκογενείας, σημαῖνον στέλεχος τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων, ἀπόστολος, ισότιμος καί ισόκυρος τῶν Μαθητῶν καί τοῦ Παύλου ἔλαβε χώρα σέ ἱεραποστολική δράση σέ περιοχές τῆς Μ. Ἀσίας, ὅπως στήν Πισιδία, Φρυγία, Λυκαονία καί Παμφυλία. Συνοδός τοῦ Παύλου, συνετέλεσε στήν διάδοση τοῦ λόγου τοῦ Εὐαγγελίου στά μέρη αὐτά καί ἡ προσφορά του αὐτή τόν ἐντάσσει στούς ἀγίους τῆς Πισιδίας καί Μ. Ἀσίας γενικώτερον.

40. Πβ. τήν ἐμβριθεστάτη, ἀξία στοχασμοῦ καί μελέτης δημοσίευση τοῦ Ἀθανασίου Γερ. ΜΟΥΣΤΑΚΗ, «Παροξυσμός ἀποστόλων Παύλου καί Βαρνάβα. Οἱ σχέσεις τους μέ ἀφορμή ἓνα ἐπεισόδιο», *Ἀπόστολος Βαρνάβας. Ἐπετειακός Τόμος ἐπὶ τῇ ἑκατονταετηρίδι τοῦ περιοδικοῦ «Ἀπόστολος Βαρνάβας» 1918-2018*. Ἐκκλησία Κύπρου, 2018, σσ. 250-263.

Ἀρχιμανδρίτης ΘΕΟΛΟΓΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΚΗΣ,
Δρ ΕΚΠΑ

ΕΛΕΝΗ ΛΙΑΠΗ,
ύπ. Δρ ΕΚΠΑ

Ἀρχιμανδρίτης ΜΙΧΑΗΛ ΣΤΑΘΑΚΗΣ,
ύπ. ΜΔΕ ΕΚΠΑ

ΠΤΥΧΕΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΗΣ
ΤΟΥ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ
ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΝΟΡΙΕΣ
ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗΣ ΑΘΗΝΩΝ*

Η Μικρασιατική Καταστροφή άδιαμφισβήτητα αποτελεί μιά τομή στην ιστορική πορεία του Νεότερου Έλληνισμού, καθώς οδήγησε στην αναδιάταξη του Έλληνικού Κράτους και στην δημιουργική ανασύνθεση της ελληνικής κοινωνίας. Η είσοδος των Μικρασιατών προσφύγων στην καθημερινότητα της πόλης των Ἀθηνών, όπως είναι φυσικό δέν ήταν ούτε εύκολη, ούτε αυτονόητη.

Ειδικά γιά τά ἐκκλησιαστικά πράγματα, ή κατάσταση ήταν ἐξαιρετικά περίπλοκη και πολυδιάστατη. Ἀνάμεσα στους πρόσφυγες υπήρχαν πολλοί κληρικοί (ἐπίσκοποι και πρεσβύτεροι), όπου ἄλλοτε ἐντάχθηκαν στόν ἤδη υπάρχοντα κορμό (μητροπόλεις - ἐνορίες), και ἄλλοτε στίς ἐνορίες πού σχηματίστηκαν στίς προσφυγικές γει-

* Ἡ ἀνακοίνωση παρουσιάστηκε στό συνέδριο μέ θέμα «Μνήμη και Παράδοση τοῦ Προσφυγικοῦ Ἑλληνισμοῦ» πού ὀργάνωσε στήν Ἀθήνα τό ΕΚΠΑ τόν Μάρτιο τοῦ 2023.

τονίες. Μέχρι σήμερα, πέραν τῶν μεγάλων ζητημάτων, ἡ ἔνταξη αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων στήν ἐκκλησιαστική ζωὴ τῶν Ἀθηνῶν δέν ἔχει μελετηθεῖ.

Ἔτσι σέ αὐτό τό τόσο σημαντικό συνέδριο, θά παρουσιαστοῦν πτυχές τῆς παράδοσης τοῦ Μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ μέσα ἀπό τίς Ἑνορίες τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν. Ἀφορμὴ στάθηκε ἡ ἐμπλοκὴ μελῶν τῆς ἀκαδημαϊκῆς κοινότητος τοῦ ΕΚΠΑ στήν Πράξη «Ψηφιοποίηση ἱερῶν κειμηλίων Ἑνοριακῶν Ναῶν» πού συγχρηματοδοτεῖται ἀπὸ τὸ Ἐπιχειρησιακὸ Πρόγραμμα «Ἀνταγωνιστικότητα, Ἐπιχειρηματικότητα, Καινοτομία 2014-2020».¹

Τό ἔργο αὐτὴν τὴν στιγμή, πού κατατίθεται ἡ παροῦσα ἀνακοίνωση, βρίσκεται στήν τελικὴ φάση, καί ἐδῶ ἔχουμε τὴν ἰδιαίτερη

1. Ἡ Πράξη «Ψηφιοποίηση ἱερῶν κειμηλίων Ἑνοριακῶν Ναῶν» εἶχε ὡς ἀντικείμενο:

(α) τὴν ψηφιοποίηση ἱερῶν ἀντικειμένων ὅπως κειμήλια, εἰκόνες, ἱερὰ βιβλία, καί ἐν γένει κινητὰ ἀντικείμενα ἀλλὰ καί ἀκίνητα μέρη (ὅπως ἐνδεικτικὰ ἄμβωνες, ξυλόγλυπτα τμήματα ναῶν κ.ἄ.) σέ 157 ἐνοριακοὺς ναοὺς καί Ἱερές Μονές στήν δικαιοδοσίᾳ τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν.

(β) τὴν ἀξιοποίηση ψηφιοποιημένων κειμηλίων/ύλικου τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν, τὴν ἀρχειοθέτηση καί ἐπιμέλεια αὐτοῦ μέ σκοπὸ τὴν ἀποτύπωση τῆς θρησκευτικῆς καί πολιτιστικῆς ἐξέλιξής της, ξεκινώντας ἀπὸ τὴν τελευταία Ἐπισκοπικὴ Περίοδο πού ἐκτείνεται σέ μιά περίοδο 15 ἐτῶν καί τελικὰ στήν δημιουργία μιᾶς σειρᾶς ὠριαίων ντοκιμαντέρ.

(γ) τὴν ἀνάπτυξη καί προβολὴ τρισδιάστατων ταινιῶν κατάλληλων γιὰ προβολὴ σέ στερεοσκοπικὲς ἐγκαταστάσεις, γιὰ παρουσίᾳση μνημείων ὅπως ἡ Μονὴ τοῦ Ὁσίου Λουκά.

Στὸ πλαίσιο τοῦ ἔργου προβλέπεται ἡ δημιουργία ἐνός ψηφιακοῦ μουσείου προσβάσιμου ἀπὸ τὴν ἐπίσημη ἱστοσελίδα τοῦ Ἰδρύματος Ποιμαντικῆς Ἐπιμόρφωσης τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν. Βασικὸς ἀξονας τοῦ ἔργου εἶναι ἡ καταγραφή ἱερῶν κειμηλίων, μοναδικῆς καί σημαντικῆς ἀξίας, ἡ προστασία καί ἡ συντήρησις αὐτῶν. Προτεραιότητα δέ, ἀποτελεῖ καί ἡ προβολὴ αὐτῶν στό κοινὸ ἢ ὁποία ἀναμένεται νά ἐνισχύσει τὸν ἐρευνητικὸ, ἐκπαιδευτικὸ καί πολιτιστικὸ ρόλο τοῦ Ἰδρύματος Ποιμαντικῆς Ἐπιμόρφωσης, ἀλλὰ καί τό διαχρονικὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας στήν τοπικὴ κοινωνία ἀλλὰ καί στό κοινὸ εὐρύτερα. Τό ἔργο αὐτὸ θεωρεῖται μοναδικὸ καί πρωτοποριακὸ καθὼς πρώτη φορὰ ἐπιχειρεῖται ἡ ψηφιοποίηση ἱερῶν κειμηλίων, σέ τέτοιο εὖρος καί μέ τίς ἐγγενεῖς δυσκολίες οἱ ὁποῖες εἶναι ἴδιον τῆς *in situ* φωτογράφισης καί ψηφιοποίησης, ἡ δημιουργία ψηφιακοῦ μουσείου καί ἡ προβολὴ αὐτῶν μέ καινοτόμες μορφές ἐφαρμοσμένης τεχνολογίας. Τό ἔργο αὐτὸ ἀναμένεται νά εἶναι ἡ ἀρχὴ ἐνός μεγάλου ἔργου ψηφιοποίησης καί ἀξιοποίησης τῶν ἱερῶν κειμηλίων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος συνολικά.

χαρά νά παρουσιάσουμε γιά πρώτη φορά κειμήλια, πού μετέφεραν οί πρόσφυγες στό νέο τους σπίτι καί πού διασώζονται στίς Ένορίες τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν. Γιά τόν λόγο αὐτό ἐπιλέχθηκαν ἐνδεικτικά καί στά πλαίσια τῶν χρονικῶν ὁρίων μιᾶς τέτοιας εἰσή- γησης, κειμήλια πού καλύπτουν ὅλο τό φάσμα καταγραφῆς καί ἔχουν τόσο καλλιτεχνική, ὅσο καί ἱστορική ἀξία.

Εἶναι γεγονός, ὅτι ὅσο δύσκολο καί ἄν ἦταν τό ἔργο, ὅσες ἀν- τιξοότητες καί ἄν ἐμφανίσθηκαν, ἡ χαρά πού εἰσπράτταμε κάθε φορά πού ἐντοπίζαμε ἕνα κειμήλιο τό ὁποῖο εἶναι φορτωμένο μέ πληρο- φορίες, εἶναι ἰδιαίτερης ἀξίας, εἶναι μή καταγεγραμμένο, ἦταν χαμέ- νο καί ἐπανεντοπίστηκε, μπορεῖ νά συγκριθεῖ μόνο μέ τήν χαρά κατά τήν διάρκεια τῶν ἀρχαιολογικῶν ἀνασκαφῶν. Ἄλλωστε καί τό ἔργο αὐτό, ἀναλογικῶς, εἶναι μιᾶ μεγάλη ἀνασκαφή σέ ὅλο τό Λεκανοπέ- διο τῶν Ἀθηνῶν, ἀφοῦ κάθε Ένορία ἀνοίγει τά σκευοφυλάκιά της καί μᾶς ἐμπιστεύεται τούς μικροῦς καί μεγάλους θησαυροῦς πού φυλάσ- σει ὡς παρακαταθήκη, ὥστε νά τούς καταστήσουμε κοινό κτῆμα, ἕνα ἀνοικτό βιβλίο, τῶν ἀνθρώπων καί νά ἀκούσουμε τήν διδασκαλία τους, νά μάθουμε τήν ἀλήθειά τους. Ἄλλωστε ἡ παράδοση δέν εἶναι τίποτα ἄλλο, παρά ὁ τρόπος εἰσόδου μας στό μέλλον!

Ἀπό τόν Σεπτέμβριο τοῦ 2022 πού ξεκίνησε τό ἔργο ἕως σήμερα (Μάρτιος 2023) ἔχουν καταγραφεῖ κειμήλια ἀπό ἑβδομήντα πέντε περίπου Ένορίες καί ὑπολείπονται ἄλλες ἐνενήντα. Σέ ὅλες τίς Ένο- ρίες πού ἐπισκεφθήκαμε, ἐντοπίσαμε κειμήλια μέ προέλευση τήν Μικρά Ἀσία, τόν Πόντο ἢ τήν Καππαδοκία. Αὐτό βέβαια δέν ση- μαίνει ὅτι ὅλα πῆραν τόν δρόμο τῆς προσφυγιάς μέ τήν καταστρο- φή τοῦ 1922 καί εἴτε ἔφτασαν μαζί μέ τούς πρόσφυγες εἴτε τούς ἀκολούθησαν σέ δεύτερο χρόνο ὡς ἀνταλλάξιμα. Βεβαίως, ἀπό τά κειμήλια πού ἔχουν σχέση μέ τήν Μικρά Ἀσία τά περισσότερα εἶναι προσφυγικά, καλύπτουν ἕνα μεγάλο μέρος τῶν κατηγοριῶν, ἱερά σκεύη, εἰκόνες ἀγίων καί βιβλικῶν σκηνῶν, λειψανοθήκες, ἀν- τιμήνια, ἑξαπτέρυγα καί σταυροί λιτανειῶν, ἀγιασματάρια, εὐαγ- γελιστάρια, μουσικά χειρόγραφα, ἀκόμη καί φιαλίδια μέ ἀγιασμό ἀπό τήν Ἀγ. Φωτεινή τῆς Σμύρνης εἶναι κάποια ἀπό αὐτά.

Τά κειμήλια λοιπόν πού ἐπιλέξαμε δέν παρουσιάζουν μόνο τήν ἱστορία τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀλλά θά ξεδιπλώσουν μπροστά μας τήν ἱστορία ὁλόκληρης τῆς χριστιανικῆς Εὐρώπης ἀπό τόν ΙΣΤ΄ αἰώνα

καί μετά. Τό πρώτο από τά κειμήλια πού θά δοῦμε εἶναι μιὰ ἐνδεικτική ἐπιλογή ἀπό τήν μεγάλη συλλογή ταμάτων (εἰκ. 1), τά ὅποια ἔφτασαν στήν Ἑνορία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου στό Νέο Ψυχικό τό 1929 μαζί μέ τούς πρώτους κατοίκους τοῦ προαστίου, οἱ ὅποιοι ἦρθαν κυρίως ἀπό τά Βουρλά καί τό Μελί τῆς Ἐρυθραίας.

Εἰκ. 1.

Πρόκειται κυρίως γιά ἀσημένια ἀφιερώματα μέ ἐγχάρακτη διακόσμηση τά περισσότερα καί χρονολογοῦνται ἀπό τά μέσα τοῦ ΙΘ' ἕως τίς ἀρχές τοῦ Κ' αἰῶνος. Δέν μαρτυρεῖται ὁ τόπος ὅπου κατασκευάστηκαν ἢ ἀγοράστηκαν, ἀλλά γνωρίζουμε τόν τόπο στόν ὁποῖο βρέθηκαν ὅλα μαζί συγκεντρωμένα. Τό πρώτο εἶναι ἓνας ἔνστολος ἄντρας, τό δεύτερο εἶναι ἓνα κορίτσι μέ εὐρωπαϊκά ἐνδύματα, τό τρίτο εἶναι ἓνας ἵππος σέ καλπασμό, τό τέταρτο εἶναι ἡ φλεγόμενη καρδιά τοῦ Ἰησοῦ, τό πέμπτο εἶναι ὁ ἅγιος Γεώργιος ὁ ἐν Ἰωαννίνοις, τό ἕκτο εἶναι πάσχον μέλος, μάλιστα εἶναι γυναικός Λατινικοῦ δόγματος καθώς φορᾷ συγκεκριμένου τύπου καλτσοδέτα.²

2. Πρβλ. Παναγιώτης Καμπάνης, *Τάματα-Συλλογή Λόλας Νταϊφᾶ*, Ἀθήνα 2022 (ἐκδ. Μίλητος)· Sophia Handaka – Πλάτων Ριβέλλης – Μαρία Χουλᾶκη, *Λατρείας Τάματα*, Ἀθήνα 2006. Στά μέσα περίπου τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνα ἓνας ἀγιορείτης μοναχός συνέγραψε ἓνα ἐνδιαφέρον κείμενο, μέ τό ὁποῖο κατέγραφε μέ κριτική διάθεση «παρεκκλίσεις» τῶν κατοίκων τῆς Κέρκυρας ἐκείνης τῆς ἐποχῆς (*Τά*

Ἡ ἐμφάνιση ταμάτων πού προφανῶς μεταφέρθηκαν ἀπό Ὁρθόδοξο ναό τῆς Μικρᾶς Ἀσίας στήν Ἀθήνα, ὅπως τῆς «φλεγόμενης καρδιάς τοῦ Ἰησοῦ», ἐνός κοριτσιοῦ ἐνδεδυμένου μέ εὐρωπαϊκά ἐνδύματα καί ἐνός πάσχοντος μέλους γυναικός Λατινικοῦ δόγματος, εἶναι δυσερμήνευτη. Φανερώνει ὅτι οἱ δογματικές διαφορές δέν ἦταν πάντα εὐδιάκριτες γιά τούς χριστιανούς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἡ πραγματικότητα τῶν καθημερινῶν ἀπλῶν ἀνθρώπων χριστιανῶν, μουσουλμάνων καί ἰουδαίων στά πλαίσια τῆς πολυσυλλεκτικῆς ὁθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, φαίνεται νά εἶναι πιό σύνθετη.

«Ὅμως, ὅσο κι ἄν προσπαθοῦσαν τά δύο αὐτά ἔθνη, ὁ ἐλληνισμός καί ὁ τουρκισμός, οἱ δύο αὐτές θρησκείες, ὁ χριστιανισμός καί ὁ μουσουλμανισμός, νά μᾶς κρατήσουν ἐμᾶς τούς δύο λαούς μακριά τόν ἕνα ἀπό τόν ἄλλο, ἄλλο τόσο οἱ φυσικές δυνάμεις: κοινοκτημοσύνη τοῦ τόπου, τό ὁμοιόμορφο τῶν ἀναγκῶν μας, ἡ φυσική λήθη τοῦ ἀνθρώπου τῶν παλιῶν κοντά στά καινούργια καί πολλές ἄλλες κρυφές δυνάμεις καταργοῦσαν κάθε μεταξύ των φραγμό καί πλησιάζαμε ὁ ἕνας τόν ἄλλον, χωρίς νά τό θέλουμε καί νά τό καταλαβαίνουμε, χωρίς βέβαια νά λησμονοῦμε ἐμεῖς τό ραγιαδιλίκι κι αὐτοί τήν κυριαρχία. Στά νεώτερα χρόνια ὁ Τοῦρκος, ὁ χωρικός τῆς Γούρνας μας, δέν μᾶς ἐχθρεύονταν καί δέν μᾶς μισοῦσε. Ἀντίθετα, μᾶς ἐκτιμοῦσε βλέποντάς μας ἀδιάκοπα νά ἐργαζόμαστε, νά ξειντευόμαστε καί νά ὑποφέρουμε, μᾶς ζούλεγε γιά τά ὁμορφα καί μεγάλα σπίτια μας, γιά τήν ἐπίπλωσή των, γιά τόν τρόπο τῆς ζωῆς

σφάλματα καί αἰτιάματα τῶν κερκυραίων ἡγουν Κορυφιατῶν δι' αὐτούς ἀποστρεφόμεθα). Ὁ συγγραφέας κατέγραψε ἑνδεκα σφάλματα πού σχετίζονται μέ πρακτικές τῆς τοπικῆς ἐκκλησίας καί σχετίζονται μέ τίς θρησκευτικές τελετές πού γίνονταν μέ τήν συμμετοχή καί τῶν δύο δογμάτων, Ὁρθοδόξων καί Λατίνων καθ' ὅλη τήν διάρκεια τοῦ ἔτους, καί στίς ὁποῖες συμμετεῖχε ὅλος ὁ λαός. Τήν ἴδια περίοδο ἕνα παρόμοιο κείμενο μέ ἕναν δεύτερο κατάλογο σφαλμάτων τῶν κερκυραίων συγγράφει καί κυκλοφορεῖ ἀπό τήν ἄλλη πλευρά ὁ βενετός Λατῖνος ἀρχιεπίσκοπος τῆς Κερκύρας Antonio Cocco, μέ τόν ὁποῖο κατηγορεῖ τούς κερκυραίους οἱ ὁποῖοι βρίσκονται ὑπό λατινική κατοχή, ὅτι δέν τηροῦσαν τίς ἀποφάσεις τῆς Συνόδου τοῦ Τριδέντου (1545-1563). Τό ἐνδιαφέρον εἶναι ὅτι τόσο ὁ ὀρθόδοξος μοναχός ὅσο καί ὁ Λατῖνος ἀρχιεπίσκοπος, δέν ἀναγνωρίζουν στούς κερκυραίους τήν ὀρθή τήρηση τῆς πίστεως παρ' ὅτι καί οἱ δύο ἀντιπροσωπεύουν δύο διαφορετικές θέσεις, βλ. Δάφνη Λάππα, «Χριστιανοί τοῦ ἀνατολικοῦ δόγματος στήν πόλη τῆς βενετικῆς Κέρκυρας, 16ος-18ος αἰ.», *Μνήμων* 36 (2017-2018).

μας καί τήν ὁμορφιά τῆς φορεσιᾶς μας, ζητοῦσε δέ νά ἐπωφεληθεῖ ἀπό τήν ἐργασία καί τήν εὐημερία μας», ὅπως μαρτυρεῖ ὁ Σεραφεῖμ Ρίζου ἀπό τήν Σινασό τῆς Καππαδοκίας.³

Τό ἐπόμενο κειμήλιο εἶναι φορητή εἰκόνα τῆς «Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ» (εἰκ. 2), ἡ ὁποία φυλάσσεται σήμερα στόν ἱερό ναό Ἀγίων Ἀναργύρων Ψυρρῇ καί χρονολογεῖται στά τέλη τοῦ ΙΗ΄ ἕως τίς ἀρχές τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος. Εἶναι μιά περίοδος ἀνανέωσης τύπων καί ἀνασύνθεσης παραδοσιακῶν σχημάτων. Εἶναι ἀξιοσημείωτη ἡ ἀπαγόρευση τῆς ἀπεικόνισης τοῦ γυμνοῦ σώματος ἀπό τήν Σύνοδο τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας στό Τριδέντο, εἴτε στήν τέχνη εἴτε

στήν καθημερινότητα.

Τήν ἴδια ἐποχή στό Ἅγιον Ὅρος μιά ομάδα δύσπιστων, ἄν ὄχι ἀρνητῶν τοῦ Διαφωτισμοῦ μοναχῶν, οἱ γνωστοί Κολλυβάδες, μέ ἐξέχοντα μέλη τόν ἅγιο Ἀθανάσιο Πάριο, τόν ἅγιο Νικόδημο Ἀγιορείτη, τόν ἅγιο Μακάριο Κορίνθου καί τόν ἅγιο Κοσμᾶ τόν Αἰτωλό πέτυχαν νά ἀσκήσουν ἰσχυρή ἐπιρροή σέ ὅλο τό ἐκκλησιαστικό περιβάλλον τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Ἡ στροφή στήν Παράδοση ἤλθε τήν στιγμή πού ὁ Προτεσταντισμός χτυποῦσε τήν πόρτα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Οἱ Κολλυβάδες διεκδικοῦσαν μιά «καθαρή τέχνη», καί ἀναζητοῦσαν τήν ὀρθόδοξη θεολογία ἀκόμη καί σέ ἔργα βυζαντινά, τά ὁποῖα θεωροῦ-

Εἰκ. 2.

3. Βλ. Ἐβίτα Ἀράπογλου (ἐπ.), *Μικρά Ἀσία· Λάμψη – Καταστροφή – Ξεριζωμός – Δημιουργία*, Ἀθήνα 2022, σ. 71.

σαν ὅτι πάσχουν. Θεωροῦσαν ἀπαράδεκτο νά εἰκονίζεται στήν εἰκόνα τῆς γεννήσεως ἡ Θεοτόκος κουρασμένη ἀπό τόν τοκετό καί τό θεῖο βρέφος νά πλένεται ἀπό τίς μαῖες σάν νά μήν ἦταν τέλειο! Τό πρόβλημα ὅμως ἦταν οἱ μαῖες οἱ ὁποῖες ἀπό τήν κίνηση καί τήν ἀγωνία στίς περισσότερες βυζαντινές εἰκόνες εἰκονίζονται μέ τόν ὦμο γυμνό.

Ὁ ἅγιος Νικόδημος στό *Πηδάλιο*, υἱοθετώντας ἕναν εἰκονογραφικό τύπο πολύ διαδεδομένο στήν Δύση, δίνει σαφεῖς ὁδηγίες γιά τό πῶς πρέπει νά ἀγιογραφεῖται στό ἐξῆς ἡ εἰκόνα τῆς Γεννήσεως τοῦ Κυρίου, μέ συνέπεια καί ὁ Διονύσιος ὁ ἐκ Φουρνᾶ, πού ἦταν τοῦ κλίματος τῶν Κολλυβάδων, στήν ἐρμηνεῖα πού συνέγραψε νά ἀναφέρει:

«...Σπήλαιον καί ἔσω εἰς τό δεξιόν μέρος ἡ Θεοτόκος γονατιστή καί βάνουσα τόν Χριστόν ὡς βρέφος σπαργανωμένον μέσα εἰς φάτνην, καί ἀριστερά ὁ Ἰωσήφ γόνατισμένος, ἔχων τά χέρια σταυρωμένα ἐμπρός στό στήθος του· καί ὀπισθεν τῆς φάτνης ἕνα βοῦδιον καί ἕνα ἄλογον, βλέποντα πρός τόν Χριστόν· καί ὀπισθεν τοῦ Ἰωσήφ καί τῆς Παναγίας ποιμένες βαστάζοντες ῥάβδους καί βλέποντες μετά θάμβους τόν Χριστόν· ...καί ἀπό ἄλλο μέρος οἱ μάγοι μετά βασιλικῆς στολῆς... ἐπάνωθεν τοῦ σπηλαίου πλῆθος ἀγγέλων μέσα εἰς νέφαλα, βαστάζοντες χαρτί μέ αὐτά τά γράμματα· «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καί ἐπὶ γῆς εἰρήνη· ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία». Καί ἐπάνωθεν εἰς τό μέσον αὐτῶν ὁ ἀστήρ, ἔχων ἀκτίνα μεγάλην κατερχομένην ἕως τῆς κεφαλῆς τοῦ Χριστοῦ».⁴

Στήν Δύση γιά νά ἀναχαιτιστεῖ ἡ δυναμική τῆς Μεταρρύθμισης ἐφαρμόσθηκε ἡ Ἀντιμεταρρύθμιση. Σκληρότερα μέτρα μέ τήν ὑποστήριξη τῶν ρωμαιοκαθολικῶν κρατῶν τῆς Ἰσπανίας καί τῆς Γαλλίας, τά ὁποῖα ἔχουν σκοπό νά ἐξυψωθεῖ ὁ κληρὸς, νά ἐπισημανθεῖ ἡ σωτηριολογικὴ ταυτότητα τῶν Μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας καί κατὰ κάποιον τρόπο νά τιμηθοῦν ὑπὲρ τοῦ δέοντος οἱ εἰκόνες, οἱ ὁποῖες καταργήθηκαν παντελῶς ἀπὸ τήν Μεταρρύθμιση στήν βόρεια Εὐρώπη. Ταυτόχρονα ἡ ἐξάπλωση τῶν Ἰησουιτῶν ἕως τήν ἀνα-

4. Βλ. Διονυσίου ἐκ Φουρνᾶ, *Ἑρμηνεῖα ζωγραφικῆς τέχνης: ἐκ χειρογράφου τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἐκδοθεῖσα κατὰ τό πρωτότυπον αὐτῆς κείμενον ὑπὸ Αθ. Παπαδοπούλου-Κεραμέως*, Πετρούπολη, 1900, σ. 89.

τολική Μεσόγειο, σέ ολόκληρη τήν Μικρά Ἀσία καί τήν Ἀνατολική Εὐρώπη μαζί μέ τούς Οὐνίτες παρακινοῦν τούς ὀρθοδόξους πνευματικούς ταγούς νά προστατεύσουν τό κυρίως ἀγράμματο ποίμνιο τῆς Ὁρθοδοξίας.

Ἄς σημειωθεῖ ἐδῶ ἡ δύναμη πού εἶχαν ὅλες αὐτές οἱ προσηλυτιστικές ομάδες πού δροῦσαν στήν Ὁθωμανική Αὐτοκρατορία καθ' ὅτι θεωροῦνταν καί ὡς ἐκπρόσωποι τῶν χωρῶν τους οἱ ὁποῖες δωροδοκοῦσαν τόν Σουλτάνο πρὸς ὄφελος τοῦ ἔργου τῶν ἀποσταλμένων μοναχῶν, εἰς βάρος τῆς Ὁρθοδοξίας. Αὐτήν ἀκριβῶς τήν περίοδο εἶχε γνωρίσει εὐρεία διάδοση ἡ ἐκτύπωση χαρακτηριστικῶν, πού εἰκόνιζαν κυρίως Μονές μέ τούς προστάτες ἀγίους τους. Ἡ διασπορά αὐτῶν τῶν ἐντύπων εἰκόνων στόν κατά κύριο λόγο ἀγράμματο ὀρθόδοξο πιστό ἦταν μιά ἀντίδραση στήν προπαγάνδα τῶν ξένων ἱεραποστόλων. Ἐνίοτε ἡ θεματική τους ἀντέγραφε διάφορα λαϊκότερα θέματα, ὅπως τό θέμα τοῦ ἐπόμενου κειμηλίου, πού εἶναι ἡ ἀλληγορία τῆς Ἐξομολογήσεως (εἰκ. 3).

Εἰκ. 3.

Ἡ φορητὴ εἰκόνα μέ τόν τίτλο *Η ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΤΑΡΙΟΝ* ἀναφέρεται μέ ἀλληγορικό τρόπο στό Μυστήριο τῆς Ἑξομολόγησης καί στίς συνέπειές του. Παρουσιάζει ἕναν πιστό πού ἐξομολογεῖται στόν ἱερέα τίς ἀμαρτίες του, οἱ ὁποῖες βγαίνουν ἀπό τό στόμα του μέ τήν μορφή φιδιῶν. Ἀριστερά, ὁ πιστός εἰκονίζεται ἐνδεδυμένος λευκό κατάσαρκο ἱμάτιο νά δέχεται τήν συγχωρητική εὐχή ἀπό τόν ἱερέα καί, ἀνάλαφρος πιά, νά συνοδεύεται στόν δρόμο του ἀπό τόν ἄγγελο πού τοῦ ὑποδεικνύει πάνω ἀριστερά αὐτό πού κέρδισε μέ τήν συμμετοχή του στό Μυστήριο, δηλαδή τόν Παράδεισο. Στό ἄνω μέρος τῆς παράστασης εἰκονίζεται ἡ ἁγία Τριάδα καί ἄγγελοι –οἱ δύο πρῶτοι κρατοῦν στεφάνι καί δέλτο μέ τήν ἐπιγραφή «ΛΕΓΩ ΓΑΡ ΥΜΙΝ ΟΤΙ ΧΑΡΑ ΓΙΝΕΤΑΙ ΕΝ ΟΥΡΑΝΩ ΕΠΙ ΕΝΙ ΑΜΑΡΤΩΛΩ [ΜΕΤΑΝΟΟΥΝΤΙ]» (παράφραση τοῦ χωρίου 15,7 ἀπό τό Εὐαγγέλιο τοῦ Λουκᾶ).

Ἡ εἰκόνα τῆς ἀλληγορίας τῆς Ἑξομολογήσεως βρίσκεται στόν Ἱερό Ναό Ἀγίας Αἰκατερίνης Πετραλώνων. Πιθανόν προέρχεται ἀπό τήν εὐρύτερη περιοχή τῆς Καππαδοκίας καί χρονολογεῖται περίπου στό πρῶτο μισό τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ἄλλες τρεῖς τοῦλάχιστον παρόμοιες εἰκόνες (εἰκ. 4α, εἰκ. 4β, εἰκ. 4γ) εἶναι γνωστές, ἡ πρώτη ἀπό τήν Παναγία τῶν Ξένων Κερκύρας, ἡ δεύτερη ἀπό τό

Πτυχές τῆς παράδοσης τοῦ Μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ μέσα ἀπό τίς ἑνορίες τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν

Εἰκ. 4α.

Εἰκ. 4β.

Εἰκ. 4γ.

Ταυλοσούν της Καισαρείας καί ἡ τρίτη ἀπό τήν ἑλληνόφωνη περιοχή της Καππαδοκίας.⁵

Οἱ εἰκόνες αὐτές παρά τό γεγονός ὅτι εἶναι ἀποτέλεσμα μιᾶς συνεποῦς Ἀντιμεταρρύθμισης, ἐνσαρκώνουν ὅλη τήν ἀγωνία τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας γιά τήν προάσπιση τῆς πίστεως καί τήν ἀφύπνιση τοῦ ὀρθοδόξου στοιχείου στήν Μικρά Ἀσία, πού εἶχε δεχθεῖ στίφος ἀπό Προτεστάντες ἱεραποστόλους καί μάλιστα Ἀμερικανούς. Ἡ προβολή τέτοιων εἰκονογραφικῶν θεμάτων λειτουργεῖ στήν ψυχοσύνθεση τῶν πιστῶν ὅπως ἡ παράσταση τῆς Δευτέρας Παρουσίας, ὅπου ἀναλογίζονται τήν ἐπικειμένη δικαία κρίση. Ἔτσι, καί ἐδῶ προβάλλεται τό ὄφελος πού προκύπτει ἀπό τήν Ἑξομολόγηση.

Ἡ ἵδρυση τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς στήν Σμύρνη ἀλλά καί ἄλλων Σχολείων ἀπό τοὺς Προτεστάντες μισσιονάριους, πού παρεῖχαν δωρεάν φοίτηση στοὺς Ἑλλήνες μαθητές ἦταν μεγάλος κίνδυνος γιά τήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, πού δέν εἶχε τά οἰκονομικά μέσα γιά νά ἀντιτάξει ἀντίστοιχο ἔργο.

Τό ἐπόμενο κειμήλιο εἶναι ἡ φορητή εἰκόνα τῆς Παναγίας, ἀντίγραφο τῆς Ἑλεούσας τοῦ Κύκκου (εἰκ. 5), πού βρίσκεται σήμερα στόν Ἱερό Ναό Κοιμήσεως Θεοτόκου Ταύρου. Ἡ εἰκόνα φέρει ἀνάγλυφη ἀργυρεπίχρυση ἐπένδυση ἐνῶ τό στέμμα τῆς Θεοτόκου εἶναι διάλιθο. Ἡ Παναγία στόν γνωστό τύπο τῆς Γλυκοφιλοῦσας, πού γνωρίζει εὐρύτατη διάδοση σέ ὅλο τόν Ὁρθόδοξο –καί ὄχι μόνο– κόσμο, ἐμφανίζεται στήν τέχνη μέ διάφορους τρόπους ἀπλοϊκότερους στήν ἀρχή, περισσότερο σύνθετους προϊόντος τοῦ χρόνου.

Τό κειμήλιο ἔχει ἐντάξει στό εἰκονογραφικό του θέμα τόν εὐαγγελιστή Λουκά, ὁ ὁποῖος βρίσκεται στήν εἰκόνα γιά νά θυμίσει τήν ἐξαιρετική προέλευσή της καθὼς ζωγραφίστηκε ἀπό τόν ἴδιο τόν εὐαγγελιστή κατὰ παραγγελία τῆς Θεοτόκου. Τό γεγονός δέ ὅτι ἡ Θεοτόκος στέφεται ἀπό δύο ἀγγέλους, δέν εἶναι θέμα καθόλου σύνηθες στά βυζαντινά εἰκονογραφικά παράλληλα. Οἱ ἄγγελοι βρίσκονται στήν εἰκόνα καί στέφουν τήν Θεοτόκο, ὄχι γιά νά δοξάσουν τήν ἐνσάρκωση πού ἐπιτελέστηκε δι' αὐτῆς, ἀλλά γιά νά δοξάσουν τήν εἰκόνα πού ἔλαβε μέ τήν μεσολάβηση τῆς Θεοτόκου τήν χάρη νά θαυματουργεῖ.

5. Βλ. Παναγιώτης Βοκοτόπουλος, *Εἰκόνες τῆς Κέρκυρας*, Ἀθήνα 1990, σ. 166-167.

Εικ. 5.

Ἡ εἰκονογραφικὴ ὑπόμνηση αὐτῶν τῶν γεγονότων στοχεύει νά πολλαπλασιάσει τὴν ἱερότητα τῆς εἰκόνας ἀφοῦ ὑπογραμμίζει ὅτι ἱερό εἶναι ὄχι μόνο τὸ ἀρχέτυπο, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπεικόνισή του. Τό φαινόμενο αὐτό εἶναι ἀπόρροια τῶν ἀποφάσεων τῆς Συνόδου τοῦ Τριδέντο, ὑποδαυλιζόμενο ἀπὸ Ὁρθοδόξους μοναχοὺς πού προσδοκοῦσαν τὴν αὔξηση τῶν προσκυνητῶν στίς μονές τους, μοιράζοντας τυπωμένες εὐλογίες τῆς Μονῆς. Πρὶν τὴν πυρκαγιά τοῦ 1778 στὴν Μονὴ τοῦ Κύκκου, οἱ ἀποτυπώσεις τῆς ἐφεστίου εἰκόνας τῆς Μονῆς εἶναι ἀπλούστερες σέ σχέση μέ ὅσες ἐπακολούθησαν πού σαφῶς ἐπηρεάστηκαν ἀπὸ ρωμαιοκαθολικά πρότυπα (εἰκ. 6).

Στὴν Δύση συναντᾶμε εἰκόνες τῆς Θεοτόκου ἐμφυτευμένες σέ μαρμαρόγλυπτα ἀλτάρια, στεφόμενες ἀπὸ ἀγγέλους (εἰκ. 7). Τορπιλίζεται ἔτσι ἡ θεολογικὴ γλώσσα τῆς Ὁρθοδοξίας γιὰ τὴν εἰκόνα καὶ τό τί σημαίνει ἡ εἰκόνα καὶ ἡ τιμητικὴ προσκύνηση πρὸς αὐτήν

Εικ. 6.

Εικ. 7.

καθώς τώρα βρισκόμαστε μπροστά σέ μιά νέα διάσταση του ὅρου εἰκόνα πού ὑποβαθμίζει τήν ἀξία της.⁶

Οἱ συνέπειες τῆς Μεταρρύθμισης καί τῆς Ἀντιμεταρρύθμισης ὅμως δέν σταματοῦν ἐδῶ. Ὁ κύκλος τοῦ Λούθηρου ἐξάσκησε κάθε εὐκαιρία ἀντιπαπικῆς ἐκστρατείας. Ἐκείνη τήν περίοδο εἰκονογραφοῦνται σκηνές ἀπό τήν Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννου. Τό θηρίο τῆς Ἀποκαλύψεως εἰκονίζεται σέ ξυλογραφίες νά φοράει παπική κορώνα καί τιάρα ἀντίστοιχα ἢ πόρνη τῆς Βαβυλώνας. Ἡ Ἀποκάλυψη ὡς εἰκονογραφικό θέμα, πού δέν ἦταν διαδεδομένο μέχρι ἐκείνη τήν ἐποχή, ξαφνικά γνωρίζει μεγάλη διάδοση καί ἀνθιση. Γίνεται δημοφιλές ἀκόμα καί στό Ἅγιον Ὅρος, καθώς ἱστορεῖται στους Νάρθηκες πολλῶν Καθολικῶν.

Τό μεγάλο σχίσμα τῆς Μεταρρύθμισης προβάλλει ταυτόχρονα μέ σοβαρές ἐπιδημίες πού εἶχαν ξεσπάσει στήν δυτική Εὐρώπη (ὅπως ἡ σύφιλη μέ ἑκατοντάδες χιλιάδες θανάτους), ἡ πτώση μετεωριτῶν,

6. Βλ. Ὁλγα Γκράτζιου, «Μεταμορφώσεις μιᾶς θαυματουργῆς εἰκόνας. Σημειώσεις στίς ὀψιμες παραλλαγές τῆς Παναγίας τοῦ Κύκκου», *Δελτίον ΧΑΕ* 17 (1993-1994, Περίοδος Δ'), σ. 317-330.

ὁ ἐντοπισμός τῶν θαλασσίων ὁδῶν πρὸς τίς ἀνατολικές Ἰνδίες, ἡ ἀνακάλυψη τῆς Ἀμερικῆς κ.ἄ. φούντωσαν ἓνα τεράστιο κύμα ἀκόρεστης πλεονεξίας, πλουτισμοῦ καὶ τυχοδιωκτισμοῦ, προκαλώντας κοινωνικὴ ἀναταραχὴ καὶ δημιουργώντας τὴν αἴσθηση τῆς καταστροφῆς ὑπὸ τὸ πρῖσμα τοῦ ἀγνώστου. Ἡ μαγεία, ἡ ἀθλιότητα καὶ ἡ ἀπαιδευσία βρίσκονται στό ἀποκορύφωμά τους. Οἱ λίγοι, πού κατέχουν τὸ χρῆμα, διαφθείρουν τοὺς πάντες καὶ καταλαμβάνουν τοὺς θρόνους τῆς Εὐρώπης. Ἡ Δύση βρίσκεται σέ πλήρη διάλυση ἀπὸ τρομεροὺς σεισμούς, παντοῦ ἀπόγνωση καὶ ἀδιέξοδα.

Στὴν Ἀνατολὴ οἱ ὀρθόδοξοι βρίσκονται κάτω ἀπὸ μόνιμο πλέγμα φόβου, καταφρόνιας καὶ ἐθνικῆς, κοινωνικῆς, θρησκευτικῆς καὶ οἰκονομικῆς καταπίεσης. Ἡ πληθυσμιακὴ συρρίκνωση, ἡ φτώχεια καὶ ἡ ἐξαθλίωση ἦταν ἀρκετά γιὰ νά μεταφέρουν τὸ μήνυμα σέ ὁλόκληρη τὴν Ὀρθοδοξία ὅτι ὅλα πιά τελείωσαν, ἦρθε τὸ τέλος τοῦ κόσμου. Μετὰ τὴν Ἄλωση τῆς Κωνσταντινούπολης δέν εἶχαν τίποτα ἄλλο νά περιμένουν παρὰ τὸ τέλος. Οἱ λόγιοι τῆς Ὀρθοδοξίας κηρύττουν μετάνοια γιατί ἔφτασαν οἱ ἔσχατοι χρόνοι. Τό θέμα τῆς Ἀποκαλύψεως εἰκονογραφεῖται χρηματοδοτούμενο μάλιστα ἀπὸ τοὺς Ἡγεμόνες τῶν Παραδουνάβιων Ἡγεμονιῶν στίς Μονές Διονυσίου, Δοχειαρίου, Ξενοφώντος, Φιλοθέου, Ἰβήρων, Λαύρας, Καρακάλλου, Ξηροποτάμου καὶ Ζωγράφου.

Τὸ ἐπόμενο κειμήλιο φυλάσσεται στὸν Ἱερό Ναό Κοιμήσεως Θεοτόκου Ταύρου, προερχόμενο ἀπὸ τὴν Ἀττάλεια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ εἶναι φορητὴ εἰκόνα ἱστοροῦσα τοὺς τρεῖς Παῖδες ἐν τῇ καμίνῳ καὶ τὸν προφήτη Δανιήλ, χρονολογημένη τὸ ἔτος 1815 ἀπὸ ἐπιγραφή (εἰκ. 8). Παρόμοια εἰκόνα καταγράψαμε στὸν Ἱερό Ναό Ἀγίου Νικολάου Πευκακίων, ἡ ὁποία μπορεῖ νά χρονολογηθεῖ περὶ τὸ α' μισό τοῦ 19^{ου} αἰῶνος (εἰκ. 9), εἶναι ἄγνωστο ὅμως ἂν προέρχεται ἀπὸ τὴν Μικρὰ Ἀσία. Οἱ δύο εἰκόνες προφανῶς ἀντιγράφουν μιὰ ἄλλη, ἡ ὁποία φυλάσσεται στό Μουσεῖο Μπενάκη (εἰκ. 10), ἐνυπόγραφο ἔργο τοῦ Κωνσταντίνου Ἀδριανουπολίτη ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολη ἢ τὴν Κωνσταντινούπολη, ὁ ὁποῖος ἔδρασε στὰ μέσα τοῦ 19^{ου} αἰῶνος, ἀπὸ τοὺς πολὺ ἀξιόλογους ζωγράφους. Εἶναι μάλιστα ἐκεῖνος πού ἔχει ἱστορήσει τίς εἰκόνες τοῦ Πατριαρχικοῦ Ναοῦ τοῦ Ἀγίου Γεωργίου στό Φανάρι.⁷

7. Βλ. Ἄννα Μπαλλιάν (ἐπ.), *Κειμήλια τοῦ Παρελθόντος*, Ἀθήνα 2011, σ. 78-79.

Εικ. 8.

Εικ. 9.

Ὁ τονισμός τῆς καμίνου καὶ τοῦ εἰδώλου τοῦ βασιλέως, φέρουν σέ δεύτερη μοίρα τὴν σωτηριώδη προστασία τοῦ ἀγγέλου καὶ τό μήνυμα τῆς ἀναστάσεως πού προτυπώνεται στίς ἱστορίες τῶν τριῶν Παίδων καὶ τοῦ Δανιήλ πού βρίσκεται στὸν λάκκο μέ τούς λέοντες, προβάλλοντας τὴν προσκύνηση τοῦ Ἀντιχρίστου κατὰ τούς ἔσχαιτους καιρούς. Ἡ συμβολικὴ ἀπόδοση τῶν φλογῶν, ὅπως διαμορφώνεται στὴν εἰκονογραφία τῆς Παλαιοχριστιανικῆς καὶ τῆς Βυζαντινῆς περιόδου, ἀντικαθίσταται κατὰ τὴν Μεταβυζαντινὴ μέ ὑπερβολικῆς ἔντασης πύρινους στύλους. Ἡ ἀντιπαραβολὴ ἐνδεικτικῶν παραδειγμάτων (εἰκ. 11) θά μᾶς πείσει γιὰ τὴν βορειοευρωπαϊκὴ προέλευση τοῦ θέματος ἀλλὰ καὶ γιὰ τό μήνυμα πού θέλει νά μεταφέρει.⁸

8. Βλ. Γεωργίου Τσιμπούκη, *Οἱ εἰκονογραφικοὶ κύκλοι τῆς Ἀποκάλυψης τοῦ Ἰωάννη στίς μονές τοῦ Ἁγίου Ὁρους*, Ἀθήνα 2012· Ἀθανασίου Παλιούρα, *Μεταβυζαντινὴ ζωγραφικὴ*, Πανεπιστήμιο Ἰωαννίνων 2000, σ. 215-245.

Εικ. 10.

Τέλος δύο κειμήλια, ένα παραπέτασμα Ὁραίας Πύλης, ελαιογραφία πού παρουσιάζει τόν Χριστό ὡς Μέγα Ἀρχιερέα (εἰκ. 12) καί φυλάσσεται στόν Ἱερό Ναό Ἀγ. Νικολάου Πευκακίων καί ἓνα Ὠμοφόριο (εἰκ. 13), ἀρχιερατικό ἄμφιο τοῦ ἁγ. Χρυσοστόμου Μητροπολίτου Σμύρνης, πού φυλάσσεται στόν Ἱερό Ναό Ἀγ. Νικολάου ὁδοῦ Ἀχαρνῶν, φαίνεται νά ἔχουν κάποιο σύνδεσμο. Κατά τήν μαρτυρία τοῦ ἀνθρώπου πού δώρισε τόν Μέγα Ἀρχιερέα στόν Ἑνοριακό Ναό, τό παραπέτασμα αὐτό βρισκόταν σέ ναό τῆς Σμύρνης καί ἐκεῖνες τίς τελευταῖες ἡμέρες τοῦ 1922 μετά ἀπό μιά Θεία Λειτουργία ὁ ἴδιος ὁ ἐν ἀγίοις Μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος, τό τράβηξε καί τό ἔκοψε δωρίζοντάς το σέ κάποιον πρόγονο τοῦ κατοπινοῦ δωρητῆ μέ τήν παραίνεση νά τό μεταφέρει στήν Ἀθήνα. Συμπτωματικῶς τό Ὠμοφόριο τοῦ ἀγίου πού παρουσιάζουμε φέρει ἐπίθετους χρυσοκέντητους σταυρούς ἀκριβῶς ὁμοίους μέ ἐκείνους

Πτυχές της παράδοσης του Μικρασιατικού Έλληνισμού μέσα από τις Ένορίες της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Ἀθηνῶν

Εικ. 11.

Εικ. 12.

Εικ. 13.

πού φορᾶ στο Ὡμοφόριό του ὁ Χριστός ὡς Μέγας Ἀρχιερεὺς στο καταπέτασμα τῆς Ὠραίας Πύλης!

Συμπεράσματα ἀπὸ τὴν ἐνδεικτικὴ παρουσίαση κάποιων Μικρασιατικῆς προελεύσεως κειμηλίων θὰ ὑπάρξουν ἀπὸ τοὺς εἰδικούς μελετητές καὶ ἀφοῦ ὁλοκληρωθεῖ ἡ διαδικασία τῆς καταγραφῆς καὶ τῆς ψηφιοποίησης τῶν κειμηλίων ὅλων τῶν Ἐνοριακῶν Ναῶν τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν.

Τὰ Μικρασιατικὰ κειμήλια συνακολουθοῦν τὴν ἀκμὴ καὶ τὴν διαίρεση τῆς Ὄθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας πού ἀπὸ τὴν σύνθεση καὶ τὴν πολυγλωσσία τῆς ἀνεκτικότητος ὁδεύσε στὴν διαίρεση καὶ τὴν ἀνάδειξη τῶν ἐθνικῶν κρατῶν-γλωσσῶν-ἐκκλησιῶν, πού δὲν ἡμέρευσαν μεταξύ τους, πρὶν ἀναμετρήσουν τὴν δυνάμει του ἑκαστος στά πεδία τῶν Βαλκανικῶν Πολέμων. Αἰτία ἦταν ἀφ' ἐνός ὁ φυσικὸς πλοῦτος τῆς Αὐτοκρατορίας πού ὀρέγονταν οἱ νέες μεγάλες δυνάμεις ἀφ' ἑτέρου τὸ ἀδιανόητο γλωσσικὸ κομποῦζιο πού ἀντιμετώπισαν οἱ Εὐρωπαῖοι καὶ Ἀμερικανοὶ προτεστάντες ἱεραπόστολοι πού περιέγραψαν μὲ θεοκρατικούς ὅρους ὅπως *confusio linguarum*, ἔχοντας ὑπόψη τὴν Βαβέλ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.⁹

Εἴμαστε βέβαιοι ὅτι ὅταν ὁλοκληρωθεῖ ἡ ἐπεξεργασία τῆς ψηφιοποίησης αὐτοῦ τοῦ τεράστιου πλούτου, τότε θὰ δοθεῖ ἡ δυνατότητα πρόσβασης στὴν ἐπιστημονικὴ κοινότητα γιὰ νὰ μελετήσῃ καὶ

9. Βλ. Borislava Zhivkova, *Πολυγλωσσία καὶ Γλωσσομάθεια στά Βαλκάνια, β' μισό 15ου - μέσα 19ου αἰῶνα*, Ἰωάννινα 2016.

νά γνωρίσει σέ βάθος αὐτήν τήν μοναδική ψηφιακή συλλογή. Ἐδῶ ἐπιλέξαμε νά παρουσιάσουμε σήμερα ὄχι τά πιά ἐντυπωσιακά, ὅπως ἕνα ἐπίχρυσο ἀρτοφόριο, πριγκιπικό ἀφιέρωμα ἐκ Ρωσίας, ἀλλά κειμήλια, στά ὁποῖα ὁ ἔμπειρος ὀφθαλμός θά μπορούσε ἀμέσως νά ἀναγνώσει τήν χαραγμένη στίς ρυτίδες τους ἱστορία, ἀλλά καί ἕνα πεπειραμένο αὐτί θά ἦταν δυνατό νά ἀκούσει τά κειμήλια νά φωνάζουν ἐκκωφαντικά τίς ἱστορικές συνθήκες, οἱ ὁποῖες τά γέννησαν.

Κάθε κειμήλιο εἶναι ἡ «σαρκωμένη» ἱστορία.

Κάθε κειμήλιο μπορεῖ ἀνά πᾶσα στιγμή νά μᾶς ἀποκαλύψει πληροφορίες καί στοιχεῖα, νά μᾶς ἀναστήσει εἰκόνες τοῦ παρελθόντος, πού ἴσως νά ἀγνοοῦμε. Εἶναι θυμίαμα στίς ψυχές τῶν ἀνθρώπων πού χάθηκαν καί ὅσων ἔζησαν. Εἶναι θυμίαμα μπροστά στίς εἰκόνες τῶν ἁγίων μας πού ἀφουγκράστηκαν ἀμέτρητες προσευχές πονεμένων ἕως θανάτου ἀνθρώπων.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΑΝΝΗΣ

Δάσκαλος (Πτυχιούχος Π.Τ.Δ.Ε.-Ε.Κ.Π.Α.)

Ο «ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΟΡΤΗΝ ΤΩΝ ΑΡΧΑΓΓΕΛΩΝ»
ΑΝΕΚΔΟΤΟΣ ΛΟΓΟΣ
ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΑΛΟΓΕΡΑ
ΤΟΥ ΠΑΤΜΙΟΥ

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ὅ,τι καὶ νὰ γράψῃ κάποιος γιὰ τὸν Ἅγιον Μακάριο τῆς Πάτμου¹ πολὺ δύσκολα θὰ ἀρκέσῃ νὰ περιγράψῃ τὴν ἀξία τοῦ ἐξαίσιου αὐτοῦ Πατρὸς τῆς Ἐκκλησίας καὶ Διδασκάλου τοῦ Γένους.

Γεννηθεὶς ἐν Πάτμῳ στὰ τέλη τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, μετέβη στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπου φοίτησε στὴν Πατριαρχικὴ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῇ². Μετὰ τὴν ἀποφοίτησή του προσελήφθη ὡς ἀρχιδιάκονος τοῦ Μητροπολίτου Νικομηδείας Παρθενίου (†1714), ὁ ὁποῖος μάλιστα τοῦ πρότεινε νὰ τὸν διαδεχθεῖ στὸν μητροπολιτικὸ θρόνο. Ὅμως ὁ μακάριος Μακάριος προτίμησε σὲ ὁλόκληρο τὸν βίο του νὰ διακονεῖ παρὰ νὰ διακονεῖται. Ἐπιστρέψας στὴν Πάτμο, ἔγινε ἀδελφὸς τῆς Μονῆς τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καὶ τὸ 1713 ἱδρύσε στὸν περιβάλλοντα χώρο τοῦ Σπηλαίου τῆς Ἀποκαλύψεως

1. Ἡ ἀγιοκατάταξή του ἔγινε ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως τὴν 4η Μαρτίου 1994.

2. Λεπτομέρειες γιὰ τὸν βίο του μπορεῖ νὰ βρεῖ κάποιος στὸ σημαντικὸ ἔργο τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Ναυκρατίου Τσουλκανάκη, Ὁ μέγας Διδάσκαλος τοῦ Γένους Ἅγιος Μακάριος ἱεροδιάκονος Καλογεράς, Θεσσαλονίκη, 1994.

τὴν περίφημο Πατριάδα Σχολή. Ἡ ἀκτινοβολία τῆς Σχολῆς ἦταν μεγάλη, ὅπως μέγα ὑπῆρξε καὶ τὸ πλῆθος, τόσο τῶν μαθητῶν του, ὅσο καὶ τῶν συγγραμμάτων του (κυρίως ὁμιλητικὸ καὶ ἐπιστολογραφικόν).

Ἐκοιμήθη προώρως τὴν 17ην Ἰανουαρίου 1737 καὶ ἡ μνήμη του ἐορτάζεται μαζί με τοὺς ἄλλους δύο μεγάλους Ὁμολογητὲς καὶ ἀμύντορες τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως κατὰ τῶν Λατίνων· τὸν Ὅσιο Μελέτιο τὸν Γαλησιώτη καὶ τὸν Ἅγιο Μᾶρκο τὸν Εὐγενικό.

Τὸ μόνο σύγγραμμα ποὺ ἐκδόθηκε ἐπ' ὀνόματί του (ἀπὸ μαθητὲς του μετὰ τὴν κοίμησή του) εἶναι ἡ σπουδαία «*Εὐαγγελικὴ Σάλπιγξ*», μία συλλογὴ ἀποτελούμενη ἀπὸ 52 λόγους του. Τὸ σύνολο ὅμως τῶν λόγων ποὺ ὁ Ἅγιος Μακάριος ἐξεφώνησε εἶναι πολὺ μεγαλύτερο· μόνο στὰ χειρόγραφα τῆς Πατμιακῆς Βιβλιοθήκης σώζονται 180 λόγοι. Εἴθε νὰ βρεθεῖ ἕνας εὐλαβὴς ἐπιστήμονας νὰ ἐπιμεληθεῖ τὴν ἔκδοση ὅλων τῶν ὁμιλιῶν τοῦ Ἁγίου!

Πρὸς τὸ παρὸν δημοσιεύουμε γιὰ πρώτη φορά, ἐκ τοῦ χειρογράφου Πάτμου 517 (φ. 689-702)³, ἕνα ὑπέροχο λόγο τοῦ Ἁγίου Μακαρίου γιὰ τοὺς Ἁγίους Ἀγγέλους, ὁ ὁποῖος συντάχθηκε γιὰ τὴν ἐορτὴ τῶν Ἀρχαγγέλων κατὰ τὸ ἔτος 1732.

Ὁ λόγος ξεκινᾷ με ἀναφορὰ στὸ μεγάλο ἰδανικὸ τῆς φιλίας, ἀλλὰ ὁ Ἅγιος διαπιστώνει (με ἰσχυρὰ ἐπιχειρήματα) ὅτι τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἀληθινοῦ φίλου φέρει μόνο ὁ φύλακας Ἄγγελος κάθε Χριστιανοῦ. Μὲ τὴν παράθεση πολλῶν παραδειγμάτων γεννιέται στὴν ψυχὴ τοῦ ἀναγνώστη μεγάλη ἀγάπη γιὰ τοὺς Ἀγγέλους. Ἡ ὁμιλία κλείνει με μιὰ συγκινητικὴ προσευχὴ πρὸς τὸν Θεό, ὁ ὁποῖος μᾶς ἀξίωσε νὰ ἔχουμε τόσο πολýτιμους φίλους.

Εὐχαριστίες ὀφείλω στὸν ἀξιότιμο κ. Γιάννη Μελιανό, βιβλιοθηκᾶριο τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἱ. Μ. Ἀγ. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἐν Πάτμῳ, γιὰ τὴν εὐγενὴ ἀνταπόκριση στὸ αἴτημά μου νὰ μοῦ ἀποστείλει τὸν λόγο αὐτὸ τοῦ Ἁγίου.

Ἄς ἀπολαύσουμε, φιλάγιοι ἀναγνώστες, τὸν ἐξαίσιον αὐτὸν λόγο τοῦ Ἁγίου Μακαρίου, αἰτούμενοι τῶν θεοπειθῶν εὐχῶν του!

3. Βλ. Ἰωάννου Σακκελίωνος, *Πατμιακὴ Βιβλιοθήκη*, Ἀθῆναι, 1890, σ. 221.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΟΡΤΗΝ ΤΩΝ ΑΡΧΑΓΓΕΛΩΝ (1732)

Ὅτι ὁ ἄγγελος μόνος πιστὸς φίλος τῷ πιστῷ,
καὶ οὐδεὶς ἄλλος

Πολλὰ καὶ μεγάλα τὰ ἐγκώμια τοῦ πιστοῦ φίλου, καὶ ἀληθῶς δὲν εὐρίσκεται ἄλλο εἰς τὸν κόσμον θειότερον καὶ ὑψηλότερον, ὥσάν ὁποῦ μὲ κάποιον μυστικὸν τρόπον μετέχει ἀπὸ τῆς μακαρίας ἐκείνης καὶ θαυμαστῆς ἐνότητος τῆς θεωρουμένης ἐν τρισὶ προσώποις, τὴν ἀκατάληπτον λέγω καὶ μίαν οὐσίαν τῆς θεότητος, τοῦ πιστοῦ φίλου καὶ τοῦτο προνόμιον τὸ νὰ θεωρεῖται ὡς μία ψυχὴ ἐν πολλοῖς σώμασι, τὰ ὅποια καθ' ἓνα ἔχει ἰδίαν καρδίαν καὶ ψυχὴν, ἀλλὰ ζῇ κατὰ τὴν καρδίαν τοῦ ἄλλου, «φίλος πιστός, σκέπη κραταιὰ καὶ ὠχυρωμένον βασίλειον, θησαυρὸς ἔμψυχος· κῆπος κεκλεισμένος, πηγὴ ἐσφραγισμένη, κατὰ καιρὸν ἀνοιγόμενά τε καὶ μεταλαμβανόμενα»⁴, τὸ θεηγόρον στόμα εἶπε τοῦ Θεολόγου· καὶ τί ἄλλο μακαριώτερον ὥσάν νὰ ἔχη τινὰς στῆθος πιστὸν φίλου μυστηριοφυλάκιον, συνείδησιν μίαν πιστοτέραν τῆς ἰδίας· γλῶσσαν διὰ νὰ γλυκαίνει τὴν πικρίαν τῶν λογισμῶν, νοῦν ἕναν ἐκεῖνον ὁποῦ δὲν ἀπειθεῖ ποτὲ εἰς τὰς συμβουλὰς. Φίλος πιστός, ἡ δόξα τῶν μεγιστάνων, ἡ ἀνατροφή τῶν πτωχῶν, ἡ πατρὶς τῶν ἐξορίστων, ἡ παρηγορία τῶν ἀποκαμμένων· ἡ ἰατρεία τῶν ἀσθενούντων, καὶ ἄλλα πολλὰ ἐγκώμια καὶ προτερήματα τοῦ πιστοῦ φίλου, καὶ ἀκούω, καὶ βλέπω γεγραμένα, ἀλλὰ φοβοῦμαι μήπως ἂν αὐτὰ ὅλα, ὁποῦ ἀκούω εἶναι κτύπος φωνῆς διαλυόμενος εἰς τὸν ἀέρα, ἐκεῖνον ὁποῦ διαβάζω εἶναι χαρτὶ καὶ μελάνι, φοβοῦμαι καὶ ἂν λείψουν αὐτὰ τὰ δύο, ἀπάνω εἰς τὰ ὅποια γράφονται τὰ ἐγκώμια τοῦ πιστοῦ φίλου, δὲν εὐρίσκουσι τόπον ἄλλον νὰ σταθοῦν. Διότι δὲν εἶδα ἀκόμη μέχρι τῆς σήμερον τέτοιον εὐρύχωρον στῆθος ἀνθρώπου νὰ χωρέσῃ τόσα προνόμια τοῦ πιστοῦ φίλου, δὲν εἶδα ἀκόμη οὔτε ἤκουσα τοιαύτην καθαρότητα καρδίας ἀπάνω εἰς τὴν ὁποίαν ἤθελε γραφῇ τοῦτος ὁ ὅρος τῆς φιλίας «φίλος ἐστὶν ἄλλος ἐγώ»⁵.

4. Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, *Εἰς Γρηγόριον Νύσσης* (P.G. 35, 832A).

5. Χαρακτηριστικὴ ἔκφρασις τοῦ Ἀριστοτέλη.

Ὡ τῆς μεγάλης δυστυχίας, ὃ τοῦ φοβεροῦ ἀκούσματος, ἔλειπεν ὁ πιστὸς φίλος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τί ἄλλο ἀπόμεινεν ἢ ἀνθρωπότης παρὰ ὡσὰν ἓνας κόσμος χωρὶς ἥλιον, ἔλειπεν ὁ πιστὸς φίλος ἔμεινεν ὁ ἄνθρωπος ὡσὰν ἓνα πλωτὸν καράβιον εἰς τὸ πέλαγος, χωρὶς τιμόνι, ὁδοιπὸρος χωρὶς ὁδηγόν. Ναί, καὶ εἰς πλειοτέραν καὶ ἀθλιοτέραν δυστυχίαν, εἰς τὸ χαρτὶ εὐρίσκεις τοὺς χαρακτήρας τοῦ πιστοῦ φίλου, εἰς τὰ στήθη τῶν τωρινῶν ἀνθρώπων ὅχι προσωπεῖον φιλίας εὐρίσκεις καὶ οὐχὶ φίλου, καλοθελητὰς δύο ἴσως νὰ εὔρης εἰς τὴν τωρινὴν σιδηρὰν κατάστασιν τῶν ἀνθρώπων, ἓνα θέλημα καὶ μίαν ψυχὴν εἰς δύο, τὸ ἤκουσα, ἀκόμη δὲν τὸ εἶδα ἀναμεταξὺ εἰς τοὺς τωρινούς ἀνθρώπους. Λοιπὸν πίστευε ὅτι φίλος πιστὸς ἓνας εἶναι ὁ φύλαξ ἄγγελος τῆς ψυχῆς, αὐτὸς δύναται νὰ καυχηθῇ πὼς ἔχη τὰ προνόμια ὅλα ὅσα ἤκουσες περὶ πιστοῦ φίλου, αὐτὸς εἶναι ἡ σκέπη ἡ κραταιά, αὐτὸς τὸ ὀχυρωμένον βασίλειον, αὐτὸς ὁ ἀπροφάσιτος φίλος ὁποῦ προφθαίνει καὶ βοηθεῖ εἰς κάθε καιρὸν καὶ τόπον, εἰς αὐτὸν ἀληθεύει νὰ εἰπῇς ὅτι εἶναι παράκλησις τῶν λυπουμενῶν, ἡ τροφὴ τῶν πεινασμένων, ὁ λιμὴν τῶν χειμαζομένων, ἡ παρηγορία τῶν ψυχορράγουντων, ὁ ὁδηγὸς τῶν ὁδοιπορούντων, ὁ διδάσκαλος τῶν ἀμαθῶν, καὶ διὰ νὰ τὸ καταλάβης πλατύτερον πρόσεχε.

Καὶ διὰ νὰ γνωρίσης ὅσον εἶναι δυνατὸν εἰς τὴν ἀνθρώπινον φύσιν τὰ πολλὰ καὶ μεγάλα σημεῖα τούτου τοῦ πιστοῦ φίλου, δὲν ἤθελα νὰ τὸν παρομοιάσῃς μὲ ἄλλον παρὰ μὲ τὸν ἥλιον, καὶ θέλεις γνωρίσει περισσοτέραν βοήθειαν ἀπὸ τὸν πιστὸν φίλον τὸν ἄγγελον τῆς ψυχῆς παρὰ ἀπὸ τὸν ἥλιον, αὐτὸς φωτίζει τοὺς ἀνθρώπους διὰ νὰ μὴν σκοντάψουν καὶ κρεμνίσουν εἰς λάκκους καὶ κρεμνοὺς, πράγματα ὁποῦ συμβάλλουν εἰς σύστασιν τοῦ σώματος, ἀλλ' ἐκεῖνος φωτίζει καὶ ἐνδυναμώνει, καὶ ὁδηγεῖ τοὺς ἀνθρώπους ὅχι μόνον μὲ ἓνα ἀλλὰ καὶ μὲ πολλοὺς καὶ διαφόρους τρόπους διὰ νὰ μὴν πέσουν, ὅχι μόνον εἰς σωματικοὺς κινδύνους, ἀλλὰ πολλῶ μᾶλλον εἰς ψυχικούς. Τοῦ ἡλίου τὸ φῶς τοὺς ἔχοντας ὀφθαλμοὺς ὠφελεῖ, τοῦ φύλακος ἀγγέλου ἡ ὁδηγία καὶ τοὺς τυφλοὺς. Τοῦ ἡλίου ἡ βοήθεια τὴν νύκτα λείπει, τοῦ ἀγγέλου οὐδέποτε οὔτε ἡμέραν οὔτε νύκτα, τοὺς ζῶντας ἐκεῖνος ὠφελεῖ τοῦτος καὶ τοὺς νεκρούς, καὶ νὰ εἰπῶ μὲ ἓνα λόγον ὅσον διαφέρει ψυχὴ τοῦ σώματος, τόσον ἡ βοήθεια τούτου τοῦ πιστοῦ ἀγγέλου ἀπὸ ἐκείνην τοῦ ἡλίου. Διὰ τοῦτο χωρὶς

καμίαν ἀμφιβολίαν πίστευε ὅτι αὐτὸς ὁ φύλαξ τῆς ψυχῆς ἄγγελος, εἶναι ἢ κραταιὰ σκέπη τοῦ ἀνθρώπου, αὐτὸς ὅπου μᾶς ἐλευθερώνει ἀπὸ πολλοὺς κρεμνισμούς, αὐτὸς ἡ μυστικὴ περικεφαλαία ὅπου ἀποδιώχνει πολλὰς προσβολὰς τοῦ διαβόλου, αὐτὸς τὸ μέγιστον δῶρον ἀπὸ ὅσα ἔδωκεν ὁ Θεὸς καὶ ἡ φύσις εἰς τὸν ἄνθρωπον. Διὰ τοῦτο τὸ οὐδὲν εἶναι ἐμπροστὰ εἰς τὰς εὐεργεσίας, καὶ εἰς τὴν βο-
ήθειαν αὐτοῦ, καὶ ὁ ἥλιος μὲ ὅλην του τὴν λαμπρότητα καὶ θερμότη-
τητα, καὶ ἀποτελέσματα, τὸ οὐδὲν εἶναι, αὐτὸς ὁ οὐρανὸς μὲ ὅλαις
ταῖς ἀπορρόοιαις τῶν ἀστέρων τους, μὲ ὅλην τὴν λαμπρότητα τῆς
σελήνης του, τὸ οὐδὲν εἶναι καὶ ὅλα τὰ στοιχεῖα, καὶ τοῦ πυρὸς ἡ
θερμότης, καὶ τοῦ ἀέρος ἡ ἀναψυχὴ, καὶ τοῦ ὕδατος ἡ κατάψυξις,
καὶ τῆς γῆς τόσα φυτὰ, οἱ τόσοι πολλοὶ καρποὶ καὶ διάφοροι, τὰ
τόσα ἄνθη μὲ τόσα μέταλλα, τὸ οὐδὲν τῶν ποταμῶν ἡ ὑπηρεσία,
καὶ τῆς θαλάσσης μὲ ὅλους της τοὺς μαργαρίτας, μὲ τ' ἄλλα ὅσα
πλουτίζει καὶ θρέφει τὸν ἄνθρωπον, κώνωψ εἶναι πρὸς λέοντα ἀνί-
σως καὶ αὐτὰ συγκριθοῦν μὲ ταῖς πολλαῖς καὶ μεγάλες εὐεργεσίαις
ὅπου ὁ πιστὸς φίλος καὶ ἄγγελος καθ' ἐκάστην χαρίζει καὶ δίδει εἰς
τὴν ψυχὴν, καὶ ἡ ποσότης καὶ ἡ ποιότης νὰ εἰπῶ κατὰ τοὺς φίλους
καὶ τὸ πλῆθος καὶ ἡ δύναμις τῶν εὐεργεσιῶν αὐτοῦ τοῦ πιστοῦ
φίλου, καὶ νοῦν ἀνθρώπων ὑπερβαίνουνσιν ὅτι εἶναι ὑπὲρ ἔννοιαν,
καὶ πᾶσαν γλῶσσαν νικῶσιν, ὅτι εἶναι ἄρρητα, καὶ τῆς ἀνθρωπίνης
φιλίας τοὺς ὅρους ἐξεπερνοῦσι διότι ὄχι μόνον εὐεργετεῖ περισσό-
τερον ἀπὸ πιστὸν φίλον τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰς εὐερ-
γεσίας ὅπου χαρίζει τὸ πᾶν ὅλον εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ οὐρανός,
καὶ ἥλιος, καὶ γῆ, καὶ ὕδωρ, καὶ πῦρ, καὶ ἀήρ, καὶ τὰ λοιπά.

Καὶ τί θέλω ἐγὼ νὰ συγκρίνω τὰς εὐεργεσίας τοῦ πιστοῦ τούτου
φίλου μὲ ἐκεῖνας τῶν ἀψύχων στοιχείων, φέρε μου ἐδῶ τὴν πλέον
φιλότεκνον μητέρα, στήσε μου τὸν πλέον φιλόστοργον πατέρα καὶ
θέλεις εὖρει τὴν ἀγάπην αὐτῶν καὶ τὴν φιλίαν πρὸς τὰ τέκνα
ἐχθραν, καὶ μάχην συγκρινομένην μὲ τὴν ἀγάπην τὴν πιστὴν καὶ
θερμὴν τοῦ ἀγγέλου, καὶ μὴ μετρήσης αὐτὸ ὅπου σοῦ λέγω ὑπερ-
βολὴν τοῦ λόγου, ἀλλὰ στοχάσου, ὅταν ἡ ἀγάπη τῆς μητρὸς καὶ
τοῦ πατρὸς σὲ ἀφήσουν, ὅταν οἱ φίλοι μακρύνουσιν, οἱ δεσπότες
καταφρονοῦσιν, αἱ τιμαὶ φεύγουσιν, ἡ ὑγεία ἀναχωρεῖ, τὸ κάλλος
ἀπανθεῖ, τὰ πλούτη δραπετεύουσιν, οἱ ὀφθαλμοὶ βασιλεύουσιν, τὸ
φῶς τοῦ ἡλίου μισεύει, ὁ θάνατος ἐγγίζει, ὁ διάβολος μὲ ὅλαις του

ταῖς πανουργίαις φοβερίζει ποῖος σοῦ μένει παρηγορία; Τίς βοηθὸς εἰς τὴν αὐτὴν μεγάλην ἀνάγκην; Τίς ὁ σύντροφος εἰς τόσῃν μοναξίαν; Τίς ὁ σύμβουλος εἰς τόσῃν ἀπορίαν; Δὲν σοῦ ἀπομένει ἄλλος οὔτε ἀγάπη τῶν γεννητόρων, οὔτε πίστις τῶν φίλων, ἀλλὰ μόνον ὁ φύλαξ ὁ ἄγγελος τῆς ψυχῆς, αὐτὸς ὁ πιστὸς φίλος παραμένει καὶ εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν καὶ παρηγορεῖ τὴν ἀπιστίαν πάντων, καὶ ἀναπληροῖ τὴν βοήθειαν, καὶ δείχνει τὴν ἀγάπην, καὶ πιστοτέραν καὶ θερμότεραν ἀπὸ ἐκείνη τοῦ πατρὸς καὶ μητρὸς καὶ συγγενῶν καὶ φίλων, καὶ πλούτου καὶ δόξης, καὶ τοῦ παντός.

Καὶ βλέπε μὴ φαντασθῇς ὅτι ἡ ἀγάπη ἢ πιστὴ αὐτοῦ τοῦ ἀγγέλου νὰ σὲ χρησιμεύῃ εἰς πράγματα παρὰ μικρά, ἀλλ' εἰς ἐκεῖνα ὅπου ἔχουν τὸ κέρδος ἀθάνατον, καὶ τὴν ζημίαν παντοτινὴν, καὶ ἂν ἀμφιβάλλῃς εὐρέ μου ποῖον ἄλλον πιστὸν φίλον ἔχεις νὰ σοῦ ἐξυπνήσῃ τὴν ἀποκοιμισμένην σου κεφαλὴν, μέσα εἰς τοῦτα τὰ βιωτικὰ τῶν κοσμικῶν ἐπιθυμιῶν; Εὐρέ μου ποῖον ἄλλον ἔχεις νὰ σοῦ ἐνθυμίξῃ τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν τὴν ἀπόλαυσιν, τίς ἄλλος δύναται νὰ κρούσῃ τὴν συνείδησιν; Τίς νὰ σοῦ ἐλέγξῃ τὰς ἀμαρτίας; Τίς νὰ σοῦ φανερώσῃ τὴν αἰσχύνῃν ὅπου κρύπτουσι; Τίς ὁ διδάσκων τὸ ρευστὸν τούτου τοῦ παντὸς κόσμου; Τίς ὁ ἀναμνησκων τῶν μελλόντων τὸ ἀθάνατον ἔξω ἀπ' αὐτὸν τὸν πιστὸν φίλον; Αὐτὸς δὲν εἶναι ὅπου καθαρίζει τοὺς μετανοοῦντας; Αὐτὸς δὲν εἶναι ὅπου ὑψώνει τοὺς θεωρητικούς; Ὅπου στηρίζει τοὺς πρακτικούς; Ὁ περὶ ποιούμενος τοὺς δικαίους, ὁ διδάσκων τοὺς τυφλοὺς, ὁ προσφέρων τὰς προσευχὰς τῷ Θεῷ, ὁ χειραγωγῶν τοὺς πεπλανημένους, ὁ ἀποκαθιστῶν τοὺς δικαίους εἰς τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ; Ναί, ἀληθῶς εἰς αὐτὸν ἀρμόζει νὰ λέγῃ ἐκεῖνο ὅπου εὐγῆκεν ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ μακαρίου Ἰώβ, «ὀφθαλμὸς ἡμῶν τυφλῶν, καὶ ποὺς χωλῶν»⁶. Δὲν ἀρμόζει εἰς ἄλλον ὅχι νὰ λέγῃ τέτοιαν φωνὴν παρὰ εἰς αὐτὸν τὸν ἄγγελον τὸν φύλακα τῆς ψυχῆς. Αὐτὸς εἶναι καὶ ἦτον ἄνωθεν καὶ ἐξαρχῆς ὀφθαλμὸς τυφλῶν, καὶ ποὺς χωλῶν, καθὼς πολλὰ καὶ διάφορα ἀποτελέσματα τὸν μαρτυροῦσι.

Φεύγει τὸ πλῆθος τοῦ Ἰσραὴλ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον ὕστερα ἀπὸ τόσας πληγὰς καὶ παιδείας. Φθάνει ἕως εἰς τὴν Ἐρυθρὰν Θάλασσαν, καὶ ἐκεῖ ἀπομένει ἀκίνητος ὡσὰν χωλός, μέσα εἰς τὸ σκότος ὡσὰν τυφλός, ὦ τοῦ θαύματος, τοῦ γίνεται φῶς τῶν ὀφθαλμῶν ὁ ἄγγελος

6. Ἰώβ κθ', 15.

καὶ ποῦς τῶν ποδῶν, τὸν διαπερνᾷ μέσα ἀπὸ τὸ πέλαγος ὡσὰν ἀπὸ ξηράν, τὸν φωτίζει τὴν νύκτα, τὸν σκεπάζει τὴν ἡμέραν, φεύγει ἡ Ἄγαρ δούλη τοῦ Ἀβραάμ διωγμένη, ἀπολείπει τὸ ὕδωρ τὸν ἀσκόν, ἀποκάμνει τὸ βρέφος ἀπὸ τὴν δίψαν, καὶ πρὸ τοῦ βρέφους ἡ μήτηρ, τὸ ἱατρικὸν πρόχειρον ἡ πηγὴ τοῦ ὕδατος. Ἀλλὰ μὴ ἔχουσα ὀφθαλμοὺς ἡ Ἄγαρ περιμένει ἐκστατικὴ τὸν θάνατον τοῦ παιδός, ἀλλὰ φθάνει ὁ ἄγγελος ὁ ἀληθινὸς ὀφθαλμὸς τῶν τυφλῶν, καὶ δείχνει τὴν βρύσιν, καὶ ποτίζει τὸν Ἰσμαήλ, διὰ νὰ γνωρίσης ὅτι αὐτὸς ὁ φύλαξ τῆς ψυχῆς εἶναι ὁ ὀφθαλμὸς τῆς ἐδικῆς σου ψυχῆς. Αὐτὸς ὅπου ἐφώτισε τὸν Ἰακώβ ὡσὰν λαμπὰς εἰς ἐκείνην τὴν νυκτερινὴν πάλην, αὐτὸς ὅπου ἐφύλαξεν τὸν Δανιήλ μέσα εἰς τοὺς λέοντας ἀβλαβῇ. Αὐτὸς ὅπου ἐχειραγώγησε τὸν Ἡλίαν ἕως καὶ τὸ ὄρος Σιγώρ, αὐτὸς ὀφθαλμὸς ὅπου ὠδήγησε τὴν Ἰουδῆθ μέχρι τῆς σκηνῆς τοῦ Ὀλοφένου, καὶ τὴν ἐπαναγύρισεν εἰς τὸν οἶκον τῆς μετὰ δόξης πολλῆς.

Τοῦτον τὸν μυστικὸν ὀφθαλμὸν καθένας πιστὸς καὶ φίλος αὐτοῦ τοῦ ἀληθινοῦ φίλου τότε μάλιστα θέλει τὸν γνωρίσει ὅταν τὸν περιτριγυρίσουν πόνοι ἀσθενείας εἰς τὴν κλίνην, τότε ὅταν ἡ γλῶσσα δὲν δύναται νὰ ζητήσῃ βοήθειαν ἐξ οὐρανοῦ, τότε ὅταν ὁ νοῦς σκοτίζεται ἀπὸ τὸν φόβον τοῦ θανάτου, δὲν ἔχει δύναμιν νὰ ἐννοήσῃ τὸ πρέπον, αὐτὸς ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ γίνεται ἄλλος νοῦς, τότε ὅταν οἱ φίλοι χωρίζονται, οἱ συγγενεῖς ἀπαρνοῦνται, οἱ γεννήτορες οὐδὲν πλέον δύνανται νὰ βοηθήσουν τοῦ ξένου, τότε αὐτὸς ὁ ὀφθαλμὸς λαμπρότερος, γλυκύτερος καὶ ἀπὸ φίλους καὶ συγγενεῖς, καὶ ἂν ὁ ἐχθρὸς πολεμῇ, αὐτὸς βοηθεῖ, ἂν ἐκεῖνος καθοπλίζεται μὲ τὸν θυμόν, τοῦτος λαμπροφορεῖ μὲ τὴν ἀγάπην, ἂν ἐκεῖνος σύρνη εἰς ἀπελπισίαν, τοῦτος εἰς τὴν ἐλπίδα, ἂν ἐκεῖνος προβάλλῃ τὴν εἰδωλολατρίαν, τοῦτος ἐπιφέρει τὴν εὐσέβειαν. Ὡ γλυκύτατος ὀφθαλμὸς τοῦτος, λαμπρότερος ἡλίου καὶ σελήνης, ὃ καὶ τί εὐεργετικότατος τῶν πάντων, ὃ καὶ τίς νὰ ἀμφιβάλλῃ πλέον εἰς τόσα μεγάλα σημεῖα τῆς ἀγάπης σου εἰς τόσας πολλὰς ἀποδείξεις τῆς πιστῆς προστασίας σου.

Εὐρίσκεται μία ἐπίφογος συνήθεια ἀνάμεσα εἰς τοὺς τωρινοὺς φίλους, καὶ ὅταν ἔχουσι φίλους εὐτυχεῖς τότε τοὺς περιποιοῦνται, τιμῶσι, δείχνουσιν εἰς αὐτοὺς πᾶσαν προθυμίαν, καὶ τ' ἄλλα ὅσα ἀκόλουθα τῆς ἀληθινῆς φιλίας, ὅταν δὲ ἀλλάξουν τὴν τύχην οἱ φίλοι τους, ἀλλάζουσι καὶ αὐτοὶ τὴν γνώμην, ἀφίνουσι τὰς πρώτας τιμὰς

όπου ἐπρόσφερον εἰς τὸν φίλον, καὶ μάλιστα ἀντὶς νὰ παρηγοροῦν ὀνειδίζουν. Ἄλλοι πάλιν ὅταν εἶναι πτωχοὶ φυλάττουσι τὴν φιλίαν πρὸς τοὺς φίλους, ὅταν ἀλλάξουν τὴν τύχην ἀλλάζουσι καὶ τοὺς φίλους, τέτοια εἶναι αἱ φιλίαι τῶν ἀνθρώπων. Ὁ οἰνοχόος εὕρισκόμενος μαζί με τὸν Ἰωσήφ εἰς τὴν φυλακὴν τοῦ ἔδειχνε φιλίαν, ὅταν ἔλαβε τὴν πρώτην τιμὴν, ἀλησμόνησε τὸν Ἰωσήφ, καθὼς μαρτυρεῖ ἡ θεία Γραφή, «οὐκ ἐμνήσθη ὁ ἀρχιοινοχόος τοῦ Ἰωσήφ, ἀλλ' ἐπελάθετο αὐτοῦ»⁷, ἀλλ' ὁ πιστὸς φίλος ὁ ἄγγελος, καὶ με ὅλον ὅπου ἔχει φύσιν πολλὰ τιμιωτέραν καὶ ἐνδοξοτέραν τῆς ἀνθρωπίνης, ὅχι μόνον καταδέχεται νὰ μᾶς ἀγαπᾷ, ἀλλὰ καὶ ὡσὰν δοῦλος νὰ μᾶς ὑπηρετῇ, καὶ ὅχι εἰς τὸν καιρὸν τῆς εὐτυχίας, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον εἰς τὸν καιρὸν τῆς δυστυχίας, τότε μάλιστα δείχνει τὴν θερμότητα τῆς ἀγάπης του. Ἦκουσας πῶς ἐχρημάτισεν εἰς τὴν Ἄγαρ ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, ἀλλὰ πότε; Ὅχι ὅταν ἦτον εἰς τὴν σκέπη τῆς κυρίας της, ἀλλ' ὅταν ἀπεδιώχθη, ὅχι ὅταν ἦτον εἰς τὴν εὐτυχίαν τοῦ αὐθεντός της πατριάρχου Ἀβραάμ, ἀλλ' ὅταν γυμνὴ, ξένη, ἐνδεὴς καὶ αὐτῶν τῶν ἀναγκαίων, καὶ αὐτοῦ τοῦ ὕδατος, ἐπεριπατοῦσε κλαίουσα εἰς τὴν ἔρημον, τότε ἔδειξεν εἰς αὐτὴν τὴν ἀγάπην ὁ ἄγγελος. Τότε ἔδειξε τὴν προστασίαν του, τότε καὶ ἐσυνόδευσε καὶ ἀπὸ τὸν μεγάλον κίνδυνον τοῦ θανάτου, ἐλευθέρωσε τῆς δίψης καὶ αὐτὴν καὶ τὸν υἱόν⁸.

Ἡλίας ὁ Θεσβίτης πότε ἐγνώρισε τὴν θερμὴν ἀγάπην τούτου τοῦ πιστοῦ φίλου; Ὅχι ὅταν εἶχε τοὺς βασιλεῖς ὑποκειμένους εἰς τὸ νεῦμα του, ὅχι ὅταν ἦτον φίλος μετὰ τὸν Ἀχαάβ, ὅχι ὅταν ἦτον φόβος καὶ τρόμος εἰς τοὺς μεγιστάνας, ἀλλ' ὅταν ἐπεριπλανᾶτο εἰς ξένην γῆν, ὅταν ἐπεριπατοῦσεν εἰς τὰς ἐρήμους καὶ δάση ὅταν ἡ Ἰεζάβελ ἐζητοῦσε διὰ νὰ τὸν φονεύσῃ. Τότε φαίνεται ὁ ἄγγελος, ὁ καλὸς παρηγορητής, τότε τοῦ δείχνει τὸ πιστὸν τῆς ἀγάπης, καὶ εἰς τὴν ψυχὴν καὶ εἰς τὸ σῶμα, τὸ ἓνα παρηγορεῖ μετὰ τροφὴν τὴν ψυχὴν μετὰ καλὰς ἐλπίδας, καὶ θεοσεβεῖς ἐννοίας⁹.

Δαυιὴλ ὁ προφήτης εἶχε πολλὴν παρρησίαν εἰς τὰ βασίλεια τοῦ Δαρείου εἰς τόσον ὅπου ἐκεῖνος ἐκρέμετο εἰς τὰ νεύματα τοῦ δούλου, καὶ ὅχι ὁ δοῦλος τοῦ βασιλέως, καὶ τότε δὲν τοῦ ἔλειπον πολλοὶ φίλοι,

7. Γεν. μ', 23.

8. Βλ. Γεν. κ', 17.

9. Βλ. Γ' Βασιλειῶν ιθ', 7.

ἀλλ' ὅταν αἱ διαβολαὶ καὶ συκοφανταὶ τὸν ἔρριψαν εἰς τὸν λάκκον τῶν λεόντων δὲν τοῦ ἔμεινε καμία βοήθειαν τῆς ἀνθρωπίνης φιλίας ἔξω ἀπὸ τὴν προστασίαν τοῦ φύλακος τῆς ψυχῆς ἀγγέλου¹⁰. Τί κάμνει χρειαὶ νὰ διηγοῦμαι καὶ ἄλλας ἱστορίας τῆς νέας Γραφῆς ὅπου μᾶς κηρύττουσιν αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν, ἀρκεῖ νὰ ἐνθυμηθῇ τινὰς τὰ τοῦ μακαρίου Πέτρου, ὁ ὁποῖος ὅταν ἦτον ἀπὸ κάτω εἰς τὴν σκέπην τοῦ γλυκυτάτου Ἰησοῦ καὶ διδασκάλου, δὲν τοῦ ἔλειψαν καὶ φίλοι καὶ γνωστοί, ἀλλ' ὅταν ἐκλείσθη εἰς φυλακὴν, τοῦ ἔδεσαν τοὺς πόδας μετὰ τὸ ξύλον καὶ τὰς ἀλύσεις, δὲν ἤρε κανέναν φίλον ἀλλὰ μόνον τὸν ἄγγελον, αὐτὸς τότε φθάνοντας καὶ ἀπὸ τὰ δεσμὰ ἐλευθέρωσε καὶ τοὺς φυλάκτορας ἐτύφλωσε καὶ τὴν φυλακὴν ἐπλήρωσε φωτός¹¹.

Ἄθλιος ὅστις ἐν καιρῷ θλίψεων ἐπὶ φιλίᾳ πέποιθεν ἀνθρωπίνῃ εἶπον ἕνας παλαιός, τότε θέλει γνωρίσει τοὺς φίλους νὰ φυλάττουσιν ὄχι τοὺς ὅρους τῆς ἀληθινῆς φιλίας, ἀλλὰ τοὺς ὅρους καὶ τὰ μαθήματα τῶν δελφίνων. Αὐτοὶ περιτριγυρίζουσι τὸ καράβι, καὶ χορεύουσιν ἔμπροσθεν καὶ ὀπίσθεν ὅταν ταξιδεύῃ μετὰ δεξιὸν ἄνεμον, ἀλλ' ὅταν πέσῃ εἰς τὴν γῆν ἀπὸ πολλῶν χειμῶνα παντάπασιν τὴν ἀφήνουσι. Τοιοῦτοι εἶναι οἱ φίλοι τῶν ἀνθρώπων εἰς τὰς εὐτυχίας καὶ ὄχι εἰς τὰς δυστυχίας, παρόμοιοι μετὰ τοὺς γεωργοὺς οἱ ὅποιοι τότε σκάπτουσι τοὺς ἀγρούς, καὶ περιποιοῦνται ὅταν καρποφοροῦσιν, εἰδὲ δυστυχίσουν, οὔτε σκάπτουσι, οὔτε περιτοιχίζουσιν. Ἄλλ' ὁ πιστὸς φίλος ἄγγελος χωρὶς νὰ προϋποθέσῃ ἐλπίδα κέρδους μᾶς ἀγαπᾷ, μᾶς περιποιεῖται. Ὅθεν καὶ εἰς πολλὰ μέρη τῆς θείας Γραφῆς φαίνεται, ὅπου δὲν ἐδέχθησαν οὐδεμίαν τιμὴν τῶν ἀνθρώπων. Ὁ ὑψιπέτης Ἰωάννης εἰς τὴν μυστηριώδη αὐτοῦ Ἀποκάλυψιν, θέλοντας νὰ προσκυνήσῃ ἕνα ἄγγελον, ἀπεστράφη τὴν προσκύνησίν του, «καὶ ἔπεσον ἔμπροσθεν τῶν ποδῶν αὐτοῦ προσκυνῆσαι αὐτῷ, καὶ λέγει μοι· ὅρα μὴ σύνδουλός σου, εἰ μὴ, τῷ Θεῷ προσκύνῃς»¹². Καὶ ὁ Μανωὲ θέλωντας νὰ κάμῃ κάποιαν εὐχαριστίαν εἰς τὸν ἄγγελον ὅπου τοῦ ἤφερε τὰ καλὰ μηνύματα τῆς γεννήσεως τοῦ υἱοῦ του, ἐκεῖνος τοῦ λέγει πῶς τὴν εὐχαριστίαν νὰ τὴν κάμῃ εἰς Θεὸν καὶ ὄχι εἰς αὐτόν, «καὶ εἶπεν ὁ ἄγγελος Κυρίου πρὸς Μανωὲ, ἐὰν κατάσχῃς οὐ φάγω μοι ἀπὸ τὸν

10. Βλ. Δανιήλ ς', 22.

11. Βλ. Πράξεις ιβ', 7-11.

12. Ἀποκάλυψις ιθ', 10.

ἄρτον σου, καὶ ἐὰν ποιήσης ὁλοκαύτωμα τῷ Κυρίῳ ἀνοίσεις αὐτό»¹³. Ἀποφάσισεν ὁ γέρων Τωβίτ νὰ δοθοῦν εἰς τὸν Ραφαήλ τὰ ἡμισυ τοῦ πλούτου ὁποῦ ἔφερεν ὁ υἱός του, ὅταν ἤκουσε τὴν καλὴν ἐπιστασίαν ὁποῦ ἔδειξεν εἰς τὸν υἱόν του, καὶ ὅτι ὄχι μόνον τὸν ὁδήγησεν εἰς τὸν δρόμον, ὅχι μόνον ἐθανάτωσε τὸν Ἀσμοδαῖον τὸ ἀκάθαρτον δαιμόνιον ὁποῦ ἐτυραννοῦσε τὴν νύμφη του, ἀλλὰ καὶ τὸ γλυκύτατον φῶς τῶν ὀφθαλμῶν ἐπέστρεψεν, ἀλλ' ἐκεῖνος οὐδὲν ἐδέξατο, ἀλλ' εἶπεν, εὐλογεῖτε τὸν Θεόν¹⁴. Ταῦτα καὶ ἄλλα πολλὰ μᾶς κηρύττουσιν ὅτι αὐτὸς ὁ πιστὸς φίλος ἀμισθὶ μᾶς δουλεύει χωρὶς ἐλπίδα κέρδους τινὸς ἢ ἀπολαύσεως ἔξω ἀπὸ τὴν συνήθειαν τῆς ἀνθρωπίνης φιλίας, περὶ τῆς ὁποίας καλῶς ἔγραψεν ὁ σοφὸς Σειράχ, «ἔστι φίλος ἐν καιρῷ αὐτοῦ, καὶ μὴ παραμείνη ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς σου»¹⁵. Θέλεις εἰπεῖ ὅτι διὰ τοῦτο ἡμεῖς δὲν γνωρίζομεν τόσον τὴν φιλίαν τοῦ ἀγγέλου, ἐπειδὴ καὶ αἱ εὐεργεσίαι του ὅλας γίνονται κρυφίως, ἐγὼ σοῦ λέγω δι' αὐτὸ καὶ μόνον ἔπρεπε νὰ γνωρίζομεν τὸν πιστὸν φίλον, ὥσάν ὁποῦ δὲν μᾶς εὐεργετεῖ θεατρικῶς, δὲν μᾶς ὀνειδίζει τὰς εὐεργεσίας καθὼς κάμνουν πολλοί, ἀλλὰ μάλιστα τὰς περισσοτέρας εὐεργεσίας κρύπτει διὰ νὰ γνωρίσωμεν τὸ σημεῖον τοῦ πιστοῦ φίλου. Ὁ Ἀρκεσίλαος εἶχε φίλον καὶ ἀσθενῆ καὶ πτωχόν. Ἔρχεται διὰ νὰ τὸν ἐπισκεφθῇ, καὶ ἀνασηκῶνοντας τὴν στρωμνὴν του καὶ λέγοντας «δὲν κείτεσαι καλὰ» ἄφησεν ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ στρώμα μέρος τὶ χρυσίου. Μετὰ ταῦτα τὸ εὐρίσκει ὁ ὑπηρέτης τοῦ πτωχοῦ, θαυμάζεται ποῦ εὐρέθη τὸ χρυσίον εἰς τὴν στρωμνὴν τοῦ πτωχοῦ, ἀποκρίνεται ὁ ἀσθενὴς «ταῦτα Ἀρκεσίλαῶ τὰ κλέμματα». Τέτοιος πιστὸς φίλος εἶναι ὁ ἄγγελος, κρυφίως μᾶς χαρίζει τὰς εὐεργεσίας του παρόμοιος μὲ τὸν Νεῖλον ποταμόν, ὁ ὁποῖος καὶ μὲ ὅλον ὁποῦ ἔχει τὰς ἀρχὰς ἀφανεῖς μὲ ὅλον τοῦτο πλουτίζει τὴν Αἴγυπτον, τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ ἄγγελος κρυφίως εὐεργετεῖ, ἀλλὰ ὑπερβαίνουν πᾶσαν ἀνθρωπίνην ἔννοιαν αἱ εὐεργεσίαι του, ὅθεν ὁ ἱερὸς Κύριλλος ὁ Ἱεροσολύμων διαμαρτύρεται λέγων «ἐν παντὶ χρόνῳ καὶ τόπῳ τὰ ὑστερήματα τοῦ νοὸς ἡμῶν ἀναπληροῖ ὁ φύλαξ ἄγγελος». Καὶ ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος «ἀγρύπνῳ ὄμματι ἡμῖν

13. Κριταὶ ιγ', 16.

14. Βλ. Τωβίτ ιβ', 1-6.

15. Σοφία Σειράχ ζ', 8.

ἐφίσταται». Καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ λέγει «οὐδεὶς εἶχε τὰς ἄρκυς τοῦ ἀντι-
πάλου διαφυγεῖν εἰ μὴ δι' ἀγγέλου εἶη πολιορκούμενος»¹⁶.

Καὶ τὸ πλέον παραδοξότερον εἶναι τοῦτο ὅπου τοῦτος ὁ πιστὸς φίλος ὃχι μόνον καθὼς τὸν ἠκούσαμεν χωρὶς καμίαν ἐλπίδα κέρδους μᾶς περιποιεῖται καὶ φυλάττει, ὃχι μόνον εἰς τοὺς ψυχικοὺς καὶ σωματικούς κινδύνους φθάνει, ἀλλὰ καὶ ὅταν τύχη νὰ κινδυνεύομεν με δίκαιον τρόπον ἀπὸ καμίαν παρανομίαν ἢ ἀδικίαν ὅπου ἐπράξαμεν, οὐδὲ τότε δὲν λείπει καὶ με ὅλον ὅπου ἔπρεπε νὰ ἀπολαύσομεν ἄξια ὧν ἐπράξαμεν. Πλὴν αὐτὸς παρακινημένος ἀπὸ τὴν ἄκραν ἀγάπην ὅπου ἔχει εἰς τὸν ἄνθρωπον μᾶς βοηθεῖ καὶ παρὰ τὴν ἀξίαν, καθὼς διηγοῦνται αἱ ἱστορίαι τῆς Κωνσταντινουπόλεως διὰ κάποιον νέον, ὁ ὁποῖος γνωρίζοντας τὴν μεγάλην ἐπιστάσιαν καὶ ἀκριβὴν ἀγάπην τοῦ ἀγγέλου, καὶ μὴ ἔχοντας με τί ἄλλο νὰ τὸν ευχαριστήσῃ ἔταξε διὰ τὴν ἀγάπην του ποτὲ ψευδὴς λόγος νὰ μὴν εὕγῃ ἀπὸ τὸ στόμα. Αὐτὴν τὴν ὑπόσχεσιν κάμνοντας εἰς τὸν ἄγγελόν του κατ' ἰδίαν, ἐζοῦσε σεμνῶς. Μετὰ ταῦτα συμβαίνει νὰ ἔλθῃ εἰς κάποιαν λογομαχίαν με ἄλλον τινὰ νέον, ὁ ὁποῖος ἀκράτητος ὢντας εἰς τὴν γλῶσσαν παρακινεῖ εἰς μεγάλον θυμὸν τὸν ἄλλον, ὥστε ὅπου ἀφήνοντας τὰ λόγια πιάνονται με τὰ χέρια, καὶ τελευταῖον με τὸ σπαθί, ὥστε ὅπου θανατώνεται ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς δύο. Καὶ ἐπειδὴ δὲν ἦτον τινὰς ἐκεῖ φεύγει εἰς τὸ σπίτι ἐκεῖνος ὅπου ἔταξε νὰ μὴν εἰπῇ ψεύματα δι' ἀγάπην τοῦ ἀγγέλου του, μετὰ ταῦτα ἀπὸ κάποιαις ὑποψίασις πιάνεται, φέρνεται εἰς τὸν ἄρχοντα, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἦτον μάρτυρες νὰ βεβαιώσουν τὴν ὑποψίαν ἐρωτᾷ ὁ ἄρχων τὸν νέον ἂν ἴσως καὶ αὐτὸς ἔκαμε τὸν φόνον, ἐκεῖνος καὶ με ὅλον ὅπου τὸ ἤξευρε πὼς δὲν τὸν εἶδε τινὰς ὅμως ἐνθυμούμενος τὴν ὑπόσχεσιν ὅπου ἔκαμεν εἰς τὸν ἄγγελόν του, με πολὺ θάρρος μαρτυρεῖ τὴν ἀλήθειαν. Γίνεται ἀπόφασις νὰ θανατωθῇ εἰς τὸν ἴδιον τόπον, σέρνεται εἰς κατάδικην, τὸν περιπαίζουν πολλοὶ ὅτι αὐτοθελήτως ἐμαρτύρησε τὴν ἀλήθειαν, τελευταῖον κλίνει τὸ γόνατον, ἀπλώνει τὸν λαιμόν, ἐπικαλεῖται τὸν ἄγγελον τῆς ψυχῆς του βοηθόν, γυμνοῖ τὸ ξίφος ὁ δήμιος, καὶ σηκώνοντας τὸ χέρι διὰ νὰ κτυπήσῃ τὸν καλὸν ἐκεῖνον νέον, παρευθὺς βλέπει ἄλλον νέον ἔμπροσθέν του λαμπροφόρον με φοβερὸν ὄραμα ὅπου τὸν ἐμπόδιζε νὰ μὴν σφάξῃ τὸν νέον. Μὲ τὸ

16. Δὲν κατάφερα νὰ ἐντοπίσω τὰ ρητὰ αὐτά.

φοβερόν θέαμα πίπτει εἰς τὴν γῆν ὁ δῆμιος, φεύγει τὸ σπαθὶ ἀπὸ τὸ χέρι, καὶ κάμνωντας δοκιμὴν νὰ ἀνασηκωθῇ πάλιν πέφτει. Ἕνας ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς τοῦ θανατωθέντος ὡς ἐπιβουλήν τὸ πρᾶγμα νομίσας ἄρπάζει αὐτὸς τὸ σπαθί, ὁρμᾷ διὰ νὰ κτυπήσῃ τὸν τράχηλον τοῦ νέου ὁποῦ ἦτον γονατισμένος, βλέπει καὶ αὐτὸς φοβερότερον τὸ θέαμα τοῦ πρώτου καὶ τελευταῖος ἀκούει πῶς θέλει πάθει ἐκεῖνο ὁποῦ ζητεῖ νὰ κάμῃ. Ἐξέστησαν ἅπαντες, λούουσιν ἀπὸ τὰ δεσμὰ τὸν καλὸν ἐκεῖνον νέον, φέρνουσιν εἰς τὸ κριτήριον. Μαρτυρεῖ ὁ δῆμιος ἐκεῖνο ὁποῦ εἶδεν, ὁμοίως καὶ ὁ συγγενὴς τοῦ ἐσφαγμένου, διηγεῖται καὶ ὁ νεανίσκος ὅλην τὴν ἀλήθειαν, λαμβάνει τὴν ἐλευθερίαν, δόντες δόξαν τῷ Θεῷ καὶ ἐχθροὶ καὶ φίλοι ὁποῦ ἔδωσεν εἰς τοὺς πιστοὺς τὸν ἄγγελον τὸν πιστὸν καὶ ἀληθινὸν φίλον.

Τί μελετᾷς, τί συλλογίζεσαι; Τί φαντάζεσαι νὰ μοῦ εἰπῇς ὡς ἀκροατὰ τάχα ὅτι εἶναι ἀπίθανος ἢ τοιαύτη ὑπεράσπισις τοῦ ἀγγέλου; Δὲν τὸ πιστεύω νὰ πέσῃς εἰς τοιαύτην ἀπιστίαν, μόνον ἂν ἴσως καὶ ἐνθυμᾷσαι τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἀγάπης ὁποῦ ἔχει αὐτὸς ὁ ἄγγελος εἰς τὸν ἄνθρωπον; Τάχα τί φαντάζεσαι νὰ μοῦ εἰπῇς, ὅτι ἴσως τοῦτο· ἂν ἴσως κάθε ψυχὴ χριστιανοῦ ἔχει φύλακα πῶς δὲν τὸν βλέπει; Ἄλογος ἢ φαντασία ἐπειδὴ καὶ ἄλλα πολλὰ δὲν βλέπομεν, ἀλλὰ τὰ πιστεύομεν, ὁ ἄνθρωπος δὲν φαίνεται, ἀλλὰ πιστεύομεν πάντες πῶς εἶναι, ἢ ψυχὴ ἀόρατος, ἀλλὰ παρὰ πάντων ὁμολογεῖται πῶς εἶναι. Ὁ Θεὸς ἀκατάληπτος ἀλλὰ τὰ μύρια ἀποτελέσματα τὸν μαρτυροῦσι, καὶ ἄλλα πολλὰ εἶναι καὶ οἱ σωματικοὶ ὀφθαλμοὶ δὲν δύνανται νὰ τὸν ἰδῶσι. Καὶ τοὺς ἀγγέλους ἂν ἴσως καὶ δὲν ἔχεις ἐσὺ προφητικὸν ὄμμα γιὰ νὰ ἰδῇς, τοὺς εἶδον ἐκεῖνοι ὁποῦ ἦτον ἄξιοι· τοὺς εἶδεν ὁ Ἐλισσαῖος ὁ προφήτης, καὶ ἐδεήθη τοῦ Θεοῦ ὅπως εἶδῃ αὐτοὺς καὶ Γιεζῆ. Τοὺς εἶδεν ὁ Πατριάρχης Ἰακώβ, καὶ εἶπε «*παρεμβολὴ τοῦ Θεοῦ αὕτη*»¹⁷, τοὺς εἶδε τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς ὁ Παῦλος, καὶ εἶπεν «*οὐχὶ πάντες εἰσὶ λειτουργικὰ πνεύματα εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα*»¹⁸. Λοιπὸν μὴ φαντάζεσαι τὰ ὑπερδύναμιν, ἀλλὰ ἐκεῖνα ὁποῦ συμβάλλουν εἰς εὐχαριστίαν τοιούτου φίλου, αὐτὰ μελέτα, καὶ φρόντιζε μὲ τί δύνασαι νὰ εὐχαριστήσῃς τοιοῦτον πιστὸν φίλον, καὶ ἂν δὲν ἔχῃς ἐσὺ δύναμιν νὰ εὕρῃς τὸν τρόπον,

17. Γεν. λβ', 2.

18. Ἐβρ. α', 14.

ἐρώτησον τοὺς πρεσβυτέρους σου, καὶ ἀναγγελοῦσί σοι¹⁹. Ὁ καπνὸς τὰς μελίσσας, λέγει ὁ Μέγας Βασίλειος, καὶ ἡ δυσωδία φυγαδεύει τὰς περιστεράς, καὶ ἡ πολύδακρυς ἁμαρτία τὸν φύλακα τῆς ψυχῆς ἄγγελον²⁰. Λοιπὸν καθάρισον ἐσὺ τὸν νοῦν καὶ τὸ σῶμα, ἐκεῖνον ἀπὸ τοὺς ῥυπαροὺς λογισμοὺς, τοῦτο ἀπὸ τὴν ἀκαθαρσίαν πάσης ἁμαρτίας, καὶ τότε ἔχεις τὸ ζητούμενον, ἔδωσες εἰς τὸν πιστὸν φίλον τὴν ἀνταμοιβήν. Εἶναι καὶ ἄλλος τρόπος διὰ νὰ εὐχαριστήσης αὐτὸν τὸν καλὸν φίλον, ὁ διακαῆς ἔρωσ ὁποῦ χρεωστεῖται εἰς τὸν Θεὸν παρὰ πάντων τῶν κτισμάτων. Διότι καὶ αὐτοὶ οἱ ἄγγελοι τὸ αὐτὸ ἔργον ἔχουσιν καὶ διὰ τοῦτο τοὺς ἀγαπῶντας τὸν Θεὸν ὑπεραγαπῶσι, καὶ ἀπόλαυσιν ἰδίαν νομίζουσι καὶ εὐχαρίστησιν ἐκεῖνην ὁποῦ γίνεται πρὸς τὸν Θεόν, καθὼς γίνεται φανερόν αὐτὸ ὁποῦ λέγω ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ ἀγγέλου Ῥαφαὴλ ὁποῦ ἔλεγεν εἰς τὸν γέροντα Τωβίτ. Ἐσπούδαζεν ἐκεῖνος μὲ κάθε λογῆς τρόπον νὰ δώσῃ εὐχαρίστησιν εἰς αὐτόν, καὶ ὁ Ῥαφαὴλ καλέσας τοὺς δύο κατὰ μόνας εἶπεν, «εὐλογεῖτε τῷ Θεῷ, καὶ αὐτῷ μόνῳ ἐξομολογεῖσθε καὶ μεγαλωσύνην δότε αὐτῷ»²¹. Τοῦτο καὶ ἐσὺ κάμνε. Θέλεις καὶ τρίτον τρόπον ἔχε ἐλπίδα ζωντανὴν εἰς αὐτὸν τὸν πιστὸν φίλον, καὶ ἀναμύμνησκε συνεχῶς πὼς εἶναι πάντοτε παρών, ἐπικαλοῦ, προσεύχου εἰς αὐτόν, καὶ δὲν θέλεις φανεῖ ἀχάριστος εἰς τοιοῦτον φίλον.

Ἄν καλὰ καὶ τί ἤθελες ἀποδώσῃ εἰς τοιαύτην μεγάλην εὐεργεσίαν, καὶ ποία ἄλλη μακαριότης, ἄγγελος ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ νὰ εἶναι παραστάτης καὶ τοῦ δούλου, ὁ παραστάτης τῆς ἀκτίστου θεότητος νὰ εἶναι φίλος ἐνὸς πηλοῦ, οἱ ἀπαθεῖς νὰ βλέπουσι τὸν ἐμπαθεῖ, ἔργον ἀκατανόητον καὶ ὁποῦ δὲν ἔχει σύγκρισιν, τιμὴ ὑπερουράνιος, ἄξιος νὰ δώσῃ ἀφορμὴν μεγάλης ἐκπλήξεως καὶ εἰς αὐτὰ τὰ προφητικά στήθῃ, ὅθεν καὶ ὁ προφητάναξ ἐκεῖνος ἔλεγε, «τί ἐστὶν ἄνθρωπος ὅτι μιμνήσκη αὐτοῦ; ἢ υἱὸς ἀνθρώπου, ὅτι ἐπισκέπτη αὐτόν;»²².

Λοιπὸν ἅς δράμωμεν εἰς τὴν πρώτην αἰτίαν, ἅς τρέξωμεν εἰς τὴν πηγὴν τῆς ἀγαθότητος, ἅς φωνάξωμεν εἰς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα,

19. Πρβλ. Δευτερονόμιον κβ', 7.

20. «Ὡς γὰρ τὰς μελίσσας καπνὸς φυγαδεύει, καὶ τὰς περιστεράς δυσωδία ἐξελαύνει· οὕτω καὶ τὸν φύλακα τῆς ζωῆς ἡμῶν ἄγγελον ἢ πολύδακρυς καὶ δυσώδης ἀφίστησιν ἁμαρτία» (P.G. 29, 364B).

21. Τωβίτ ιβ', 6.

22. Ψαλμὸς η', 5.

εὐχαριστοῦμέν σε τὸν πλάστην καὶ εὐεργέτην ἡμῶν Θεὸν ὅπου ἀνά-
μεσα εἰς τόσα ἄπειρα καὶ μεγάλα χαρίσματα ὅπου μᾶς ἡξίωσες ἠθέ-
λησες νὰ μᾶς ἀξιώσης καὶ τοιαύτης μεγάλης καὶ ἀσυγκρίτου δωρεᾶς
νὰ μᾶς σκέπης καὶ νὰ μᾶς φυλάττης μὲ τοὺς ἀγγέλους σου. Ἔργον
καὶ χάρισμα ὅπου μόλις ἡξίωσαν τοὺς υἱοὺς τοὺς οἱ βασιλεῖς τῆς
γῆς, μόλις τοὺς θησαυροὺς νὰ φυλάττουν μὲ δούλους, ἀλλὰ ἐσὺ ὡς
ἀσύγκριτος βασιλεὺς καὶ δεσπότης καὶ τῶν βασιλευόντων βασιλεὺς
ἡξίωσας ἡμᾶς τοὺς δούλους σου νὰ φυλάττουν ὡς υἱοὺς τὰ πλέον
λαμπρότερα καὶ καθαρότερα κτίσματά σου, ἠθέλησας νὰ σκεπάζης
καὶ νὰ φυλάττης ἡμᾶς τοὺς ὑλικοὺς καὶ ἀχαρίστους μὲ τοὺς αὐτοὺς
καὶ πιστοὺς φίλους τῆς δόξης σου, ὑπερευχαριστοῦμεν τὸ ἄπειρόν
σου ἔλεος, δοξάζομεν, προσκυνοῦμεν τὴν ἀνείκαστόν σου ἀγαθό-
τητα καὶ παρακαλοῦμεν τὰ φιλόανθρωπα σπλάγχνα τῆς ἀγάπης σου.
Ἀξίωσον ἡμᾶς, δὸς δύναμιν καὶ φῶς νὰ γνωρίσωμεν ποταποὶ²³ φύ-
λακες, ποταποὶ πιστοὶ φίλοι εἶναι αὐτοὶ οἱ ἄγγελοι ὅπου παραστέ-
κονται ἡμᾶς τοὺς ἀθλίους δούλους σου, καὶ φωτίζουν καὶ ὁδη-
γοῦσιν εἰς τὴν ἀρετὴν, καὶ ἐμποδίζουν ἀπὸ τὴν κακίαν, ἀξίωσον
ἡμᾶς ἀπὸ τὴν σήμερον νὰ ἀκολουθοῦμεν τὴν διδασκαλίαν, καὶ ὁδη-
γίαν αὐτῶν, καὶ ὅχι τὰς δολερὰς παρακινήσεις τοῦ δαίμονος. Ἐσὺ
πάλιν ἡ ἀγαθαρχικὴ αἰτία τῶν ὄντων ἐνδυνάμωσον ἡμῶν τὸν νοῦν
καὶ τὴν καρδίαν νὰ μιμηθῇ τὴν καθαρότητα τοῦ ἀγγέλου τοῦ φύ-
λακος. Τὴν ταπείνωσιν, τὴν θερμὴν ἀγάπην ὅπου ἔχει εἰς ἐσένα τὸν
πλάστην Θεόν, καὶ νὰ μισήσῃ τὴν ἀκαθαρσίαν καὶ ὑπερηφάνειαν
τοῦ δαίμονος.

Ναί, Θεὲ τῶν ὅλων καὶ πατὴρ ἐλέους ἐπάκουσον ἡμῶν, καὶ μὴ
ἐγκαταλείπεις ἡμᾶς ἀπὸ τὴν σήμερον, εἰς ἄλλα νὰ μᾶς παρακινήῃ ὁ
φύλακας τῆς ψυχῆς, καὶ ἄλλα νὰ πράττωμεν ἡμεῖς, ἄλλα νὰ εἶναι ἡ
διδασκαλία ἐκείνου καὶ ἄλλα τὰ μαθήματα τὰ ἐδικὰ μας. Μὴ ἐγκα-
ταλίπης ἡμᾶς νὰ φανοῦμεν εἰς τὴν φοβερὰν ἡμέραν τῆς κρίσεως
ὅτι ἐκαταφρονήσαμεν ὅχι μόνον τὸ αἶμα καὶ τὰ πάθη τὰ ἐδικὰ Σου,
μὲ τὰ ὅποια ἐξηγόρασας ἡμᾶς τῆς πρώτης κατάρας, ἀλλὰ καὶ τὴν
ἐπιστάσιαν, καὶ πιστὴν ἀγάπην τοιοῦτου φύλακος ἀγγέλου. Ὅχι μὴ
ἐγκαταλίπης ἡμᾶς· ἵνα δοξάζεται τὸ πανάγιόν Σου ὄνομα εἰς ἀπε-
ράντους αἰῶνας αἰώνων, ἀμήν.

23. Λόγ. ἐλνστ. ποταπός (ἀρχ. ποδαπός): «τί εἶδους».

Δρ ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΛΕΚΚΟΥ
Δρ Θεολογίας - Δρ Λαογραφίας ΕΔΙΠ ΑΕΑΑ

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΣΗΛΥΒΡΙΑΣ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

Η Σηλύβρια είναι μία από τις σημαντικότερες πόλεις της Ανατολικής Θράκης. Στά νεότερα χρόνια είναι γνωστή κυρίως ως τόπος καταγωγής του Αγίου Νεκταρίου, επισκόπου Πενταπόλεως, του θαυματουργού. Βρίσκεται στην θρακική ακτή της Προποντίδος, πολύ κοντά στην Κωνσταντινούπολη –ήταν η πλησιέστερη πόλη προς την Κωνσταντινούπολη από την πλευρά της Θράκης– και αυτό είχε καταλυτική σημασία για την ιστορική της εξέλιξη κατά την εποχή της Ανατολικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας.

Η ίδρυσή της, ωστόσο, ανάγεται στους αρχαίους χρόνους (7ος π.Χ. αιώνας) και ειδικότερα κατά την περίοδο του μεγάλου Ελληνικού Αποικισμού (8ος-6ος αιώνας π.Χ.)¹. Ίδρύθηκε ως αποικία των Μεγάρων, περί τό 675, πρίν ακόμη, ιδρυθεί τό Βυζάντιο², ή άλλη γνωστή αποικία των Μεγαρέων. Ίδρυτής-«οίκιστής» της ήταν ό Μεγαρεύς στρατηγός Σήλυσ. Από αυτόν προήλθε τό όνομα της νέας πόλης, μέ την πρόσθεση της λέξης *βρία* στό όνομά του. Βρία

1. Για τόν δεύτερο ή μεγάλο ελληνικό αποικισμό βλ. Ulrich Wilcken, *Ἀρχαία Ἑλληνική Ἱστορία*, έκδ. Παπαζήση, Ἀθήνα 1976, σσ. 118-126.

2. Σκύμνος, *Περιήγησις*, έκδ. Teubner, Λειψία 1846, στ. 715-716, όπου τήν αναφέρει ως «Σηλύμβρια». Ὑπάρχουν καί ἄλλοι τύποι τοῦ ονόματος Σηλύβρια, ὅπως «Σηλύμβρεια» καί «Σηλυβρηνών πόλις».

στήν γλώσσα τῶν Θρακῶν σήμαινε πόλη, ὁπότε Σηλύβρια σημαίνει «ἡ πόλη τοῦ Σήλυ»³.

Λόγω τῆς φυσικῆς ὀχυρῆς θέσης της καί τῶν ἰσχυρῶν της τειχῶν ἀποτέλεσε, ἤδη ἀπό τούς κλασσικούς χρόνους, μία ἀπό τίς σημαντικές πόλεις τῆς Θράκης καί συμμετείχε στίς διάφορες ἱστορικές περιπέτειες τῶν ἑλληνικῶν πόλεων. Τό 410 π.Χ. κατά τήν διάρκεια τοῦ Πελοποννησιακοῦ Πολέμου κατελήφθη ἀπό τόν Ἀθηναῖο Ἀλκιβιάδην⁴, ὁ ὁποῖος δέν ἐνόχλησε τήν πόλη, ἀλλά ἀπλά ἔλαβε χρήματα ἀπό τούς κατοίκους καί ἐγκατέστησε ἐκεῖ ἀθηναϊκή φρουρά. Στήν Σηλύβρια γεννήθηκε, κατά τόν 5ο π.Χ., ὁ Ἡρόδικος, δάσκαλος τοῦ Ἱπποκράτη καί εἰσηγητής τῆς γυμναστικῆς ὡς μεθόδου θεραπείας. Τό 342 π.Χ. ὁ Φίλιππος Β΄ τῆς Μακεδονίας ἀπειλῆσε τήν πόλιν⁵, μαζί μέ ὅλες τίς θρακικές πόλεις συμμάχους τῶν Ἀθηναίων στήν θρακική χερσόνησο, ἰδρύοντας τήν «θρακική στρατηγία» καί προκαλώντας λίγο ἀργότερα τήν ἔκρηξη τοῦ πολέμου⁶. Ἡ Σηλύβρια θά ὑποταχθεῖ στούς Μακεδόνες καί θά ἀκολουθήσει τόν διάδοχο τοῦ Φιλίππου, Ἀλέξανδρο τόν Μέγα, στήν ἐκστρατεία του στήν Ἀσία. Μετά τόν θάνατο τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἡ Σηλύβρια, ὅπως καί ἡ ὑπόλοιπη Θράκη, περιήλθε στόν Λυσίμαχο, τυπικά ὑπό τήν ἐπικυριαρχία τοῦ «στρατηγοῦ τῆς Εὐρώπης» Ἀντιπάτρου⁷.

3. «...τῆς δέ πόλεως Βρίας καλουμένης θρακιστί. ὡς καί ἡ τοῦ Σήλυος πόλις Σηλυβρία προσηγορεύεται», βλ. Στράβωνος, *Γεωγραφικῶν βιβλία ἐπτὰκαιδέκα, Ζ΄* (Βυζάντιον), 319, ἐκ τῆς τυπογραφίας I. M. Ἐβεράρτου, Παρίσι 1817, σ. 44.

4. «...ἐκεῖθεν δ' ἐπλευσεν εἰς Πέρινθον καί Σηλυμβρίαν. [21] καί Περίνθιοι μὲν εἰσεδέξαντο εἰς τὸ ἄστυ τὸ στρατόπεδον: Σηλυμβριανοὶ δὲ ἐδέξαντο μὲν οὐ, χρήματα δὲ ἔδοσαν», βλ. Ξενοφῶντος, *Ἑλληνικά*, Βιβλίον Α΄, 3, 9. Ἐπίσης, «... ἐν ᾧ δὲ συστάντες ἀλλήλοις ἐδίδονσαν λόγον, ἐπῆλθεν ἡ στρατιὰ τῷ Ἀλκιβιάδῃ, καί τεκμαιρόμενος, ὅπερ ἦν, εἰρηνικὰ φρονεῖν τοὺς Σηλυβριανούς, ἔδεισε μὴ τὴν πόλιν οἱ Θράκες διαρπάσωσιν. ἦσαν δὲ πολλοί, χάριτι τοῦ Ἀλκιβιάδου καί δι' εὐνοίαν στρατευόμενοι προθύμως. ἀπέπεμψεν οὖν τούτους ἅπαντας ἐκ τῆς πόλεως, τοὺς δὲ Σηλυβριανούς δεηθέντας οὐδὲν ἠδίκησεν, ἀλλὰ χρήματα λαβὼν καί φρουρὰν ἐγκαταστήσας ἀπῆλθεν», βλ. Πλουτάρχου, *Παράλληλοι Βίοι*, Ἀλκιβιάδης, 30.4-5.

5. Δημοσθένους, «Περὶ τοῦ στεφάνου», παραγρ. 77-78, ὅπου ὑπάρχει ἐπιστολή τοῦ Φιλίππου πρὸς τὴν Βουλὴν καί τόν Δῆμο τῆς Ἀθήνας σχετικὰ μέ τὴν περίπτωση τῆς Σηλυβρίας καί τῆς βοήθειας πού ἔλαβε ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους.

6. Χέρμαν Μπένγκστον, *Ἱστορία τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος*, ἐκδ. Μέλισσα, Ἀθήνα 1991, σσ. 290-293.

7. Ὁ.π., σ. 325.

Όστόσο, όλίγο πρό τής ρωμαϊκής κατάκτησής της, θά βιώσει λίγα έτη άνεξαρτησία κατά τίς άρχές του 3ου π.Χ. αιώνα. Τόν 2ο π.Χ. αιώνα ύποτάχθηκε στους Ρωμαίους.

Ό Χριστιανισμός διαδόθηκε πολύ νωρίς στην Σηλύβρια, κατά τόν 1ο μ.Χ. αιώνα. Έκεϊ μαρτύρησε κατά τόν διωγμό επί Μαξιμιανού (285-305) ό άγιος Άγαθόνικος (290). Έκκλησιαστικά ή Σηλύβρια, όπως καί τό μεγαλύτερο μέρος τής Άνατολικής Θράκης, τελούσε υπό τήν δικαιοδοσία τής μητροπόλεως Ήρακλείας, ως μία άπό τίς έπισκοπές της. Αυτό άλλαξε τόν 6ο αιώνα, όταν θά συγκαταλεχθεί μεταξύ τών Άρχιεπισκοπών τής Έκκλησίας τής Κωνσταντινουπόλεως καί θά καταλάβει τήν 19η θέση⁸. Τόν 12ο αιώνα, επί Μανουήλ Κομνηνού, προήχθη σέ μητρόπολη του Οίκουμενικού Πατριαρχείου, καταλαμβάνοντας τήν 88η θέση στό Συνταγματίο τών έπαρχιών του Οίκουμενικού Θρόνου καί διαδοχικά έως τήν Άλωση τήν 83η, 85η, 82η, 81η, 92η, 91η, 80η, 47η καί 84η θέση. Ή μητρόπολη δέν είχε ύποκείμενες σ' αυτήν έπισκοπές. Επί τής όθωμανικής περιόδου παρέμεινε μητρόπολη, χωρίς νά ύποβιβαστεί, καί κατέλαβε διαδοχικά τήν 52η, τήν 40η (1896) καί τήν 43η (1904) θέση. Έως τίς ήμέρες μας παραμένει έν ένεργεία μητρόπολη του Οίκουμενικού Πατριαρχείου. Ό μητροπολίτης της φημίζεται ως «ύπέρτιμος καί έξαρχος Θράκης»⁹.

Κρίσιμη καμπή στην ίστορία τής Σηλυβρίας ήταν ή ίδρυση τής Νέας Ρώμης άπό τόν Μεγάλο Κωνσταντίνο, τό 330 μ.Χ. Έκτοτε ή Σηλύβρια θά βρεθεί νά γειτνιάζει μέ τήν σημαντικότερη πόλη του τότε γνωστου κόσμου καί τήν, γιά 11 αιώνες, πρωτεύουσα τής Άνατολικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Ή Σηλύβρια νομοτελειακά συμμετείχε στό σύστημα άμυνας τής Βασιλεύουσας Πόλεως του Κωνσταντίνου, ως σημαντική όχυρωμένη πόλη καί λιμένας.

8. Έπιφανίου άρχιεπισκόπου Κύπρου, *Έκθεσις πρωτοκλησιών πατριαρχών τε καί μητροπολιτών* (Notitiae episcopatum).

9. Βασιλείου Σταυρίδη, *Έπισκοπική Ιστορία του Οίκουμενικού Πατριαρχείου*, έκδ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1996, σσ. 397-398, πρβλ. Μητροπολίτου Σάρδεων Γερμανού, «Έπισκοπικοί κατάλογοι τής Άνατολικής καί Δυτικής Θράκης», Θρακικά, τ. Στ', Άθήνα 1935, 118 καί Τάσου Άθ. Γριτσόπουλου, *Σελίδες τής έκκλησιαστικής ίστορίας τής Σηλυβρίας*, άνάτυπο άπό τόν 21ο τόμο του Άρχείου Θρακικού Λαογραφικού καί Γλωσσολογικού Θησαυρου, σσ. 1-2.

Στίς ἀρχές τοῦ 5ου αἰώνα μετονομάστηκε γιά μικρό χρονικό διάστημα σέ Εὐδοξιούπολη ἀπό τόν αὐτοκράτορα Ἀρκάδιο (395-408) πρὸς τιμὴν τῆς συζύγου του Εὐδοξίας ἢ στήν μνήμη της, ἀφοῦ ἡ Εὐδοξία πέθανε πρὸ τοῦ συζύγου της, στίς ἀρχές τοῦ 405¹⁰. Ὡς Εὐδοξιούπολις ἀναφέρεται στά Πρακτικά τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, πού συνεκλίθη στήν Χαλκηδόνα τό 451. Πάντως, στήν Στ' Οἰκουμένη Σύνοδο τό 680-681 στήν Κωνσταντινούπολη, συμμετεῖχε ὁ ἐπίσκοπος Σηλυβρίας Σέργιος, ὁ ὁποῖος στὸν ὅρο της ὑπέγραψε ὡς «ἐλέω Θεοῦ τῆς Σηλυβρινῶν πόλεως τῆς Εὐρωπαϊῶν ἐπαρχίας»¹¹.

Ἦδη ἀπὸ τόν 5ο αἰώνα, ἐποχὴ πού ἐντάθηκαν οἱ ἐχθρικές ἐπιδρομές στήν Θράκη, μέ κύριο στόχο αὐτὴ τὴν ἴδια τὴν Κωνσταντινούπολη, εἶχε ἀναδειχθεῖ ἡ σημασία τῆς Σηλυβρίας γιὰ τὴν ἄμυνα τῆς Βασιλεύουσας. Γιὰ τόν λόγο αὐτό εἶχε ἐνισχυθεῖ μέ σημαντικὴ φρουρά¹², ἐνῶ κατὰ πᾶσα πιθανότητα ἐπὶ Λέοντος Α' τοῦ Θρακός (457-474)¹³ ἄρχισε ἡ κατασκευὴ διαφόρων ἀμυντικῶν ὀχυρώσεων, κυρίως ἐνός τεῖχους, πού ἐκτείνονταν ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς Σηλυβρίας ὡς τόν Εὐξείνιο Πόντο. Τό τεῖχος αὐτό οὐσιαστικά ἀνακατασκευάστηκε καὶ ἐνισχύθηκε σημαντικά τὴν ἐποχὴ τοῦ αὐτοκράτορα Ἀναστασίου Α' (491-518). Ἀπείχε ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη περί τά 65 χιλιόμετρα, ἐνῶ εἶχε συνολικὸ μῆκος 70 χιλιόμετρα, καλύπτοντας τὴν μεγάλη περιοχὴ ἀπὸ τὴν Σηλυβρίας ἕως τίς ἀκτές τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Τό ἔργο, πού ὀνομάστηκε *Μακρόν Τεῖχος* ἢ καὶ *Ἀναστασιανόν*, ὀλοκληρώθηκε μᾶλλον τό 497¹⁴. Ἡ Σηλύβρια βρισκόταν περί τά 5 χιλιόμετρα ἀνατολικά τοῦ Τείχους καὶ ἐντός τῆς προστατευόμενης περιοχῆς. Τό τεῖχος αὐτό βοήθησε σημαντικά τὴν ἄμυνα τῆς πρωτεύουσας κατὰ τοὺς πρώιμους καὶ μέσους βυζαντινούς χρόνους, καὶ ἀναβάθμισε σημαντικά τὴν θέση τῆς Σηλυβρίας στὸν γενικότερο ἀμυντικὸ σχεδιασμὸ τῆς αὐτοκρατορίας. Χαρακτηριστικὴ τῆς σημασίας τοῦ

10. Ἰωάννου Καραγιαννόπουλου, *Ἱστορία Βυζαντινοῦ Κράτους*, τ. Α', ἐκδ. Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1995, σ. 230.

11. Μιλτιάδου Σταμούλη, «Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Θράκης», *Θρακικά*, τ. ΙΔ', Ἀθήνα 1940, 166.

12. Ἰωάννου Καραγιαννόπουλου, *Ἱστορία...*, ὁ.π., σ. 322.

13. Ὁ.π., σ. 283. Ὁ Λέων πρὸ τῆς ἀναγορεύσεώς του σέ αὐτοκράτορα εἶχε χρηματίσει «Δούξ Σηλυβρινῶν».

14. Ὁ.π., σσ. 332-333.

Τείχους είναι ή περιπέτεια τῶν ἐτῶν 557-559, ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ Α' (527-565). Τότε, ὀρδές Κουτριγούρων¹⁵, συνεπικουρούμενες ἀπὸ ὀρδές Οὐννων καὶ Σκλαβηνῶν, ἐπέδραμαν σέ περιοχές τῆς σημερινῆς βόρειας καὶ κεντρικῆς Ἑλλάδος καί, ἀφοῦ ἀπέτυχαν ἐκεῖ, στράφηκαν ἐναντίον τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης. Ἐκεῖ, λόγῳ μεγάλου σεισμοῦ, τό Μακρόν Τεῖχος εἶχε ὑποστεί σημαντικές ζημιές καί εἶχαν ἀνοιχτεῖ ρήγματα, κυρίως κοντά στήν Σηλύβρια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα οἱ βάρβαροι ἐπιδρομεῖς εἰσῆλθαν, μέ σκοπὸ νά ἀπειλήσουν τὴν Κωνσταντινούπολη. Ὁ Βελισάριος (αὐτὴ ἦταν ἡ τελευταία μάχη τοῦ στήν ὑπηρεσία τῆς Αὐτοκρατορίας) κατόρθωσε νά τοὺς ἀποκρούσει καί νά τοὺς ἀπωθήσει. Μετά τό Πάσχα τοῦ 559 μετέβη στήν Σηλύβρια καί ὁ Ἰουστινιανός, ὁ ὁποῖος ἐπόπτευσε προσωπικά τίς ἐργασίες ἀποκατάστασης τοῦ Τείχους, πού διήρκησαν ὡς τὸν Αὐγούστο τοῦ ἴδιου ἔτους¹⁶. Τὴν ἴδια στρατηγικὴ σημασία συνέχισε νά ἔχει ἡ Σηλύβρια καί κατὰ τοὺς ἐπόμενους αἰῶνες¹⁷.

Κατὰ τὸν 10ο αἰῶνα, στοὺς Ἐπιβάτες τῆς Σηλυβρίας, γεννήθηκε ἡ Ὅσια Παρασκευή (ἡ Ἐπιβατινή), πού ἔφυγε ἀπὸ τὴν ζωὴ σέ νεαρή ἡλικία στήν γειτονικὴ πρὸς τὴν πατρίδα τῆς Καλλικράτεια. Τό λείψανό τῆς φυλάσσεται στὸ Ἱάσιο τῆς Μολδαβίας. Ἡ μνήμη τῆς τιμᾶται στίς 14 Ὀκτωβρίου.

Κατὰ τὴν ὕστερη περίοδο τῆς ἀνατολικῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας καί ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ (1081-1118), δόθηκε στοὺς Βενετούς, μέ χρυσόβουλλό τοῦ τόν Μάιο τοῦ 1082, τό προνόμιο νά ἐμπορεύονται ἐλεύθερα μέ κάθε εἶδους ἐμπόρευμα σέ πολλές πόλεις τῆς αὐτοκρατορίας, μεταξύ αὐτῶν καί στήν Σηλύβρια, χωρὶς τὴν ὑποχρέωση καταβολῆς ὁποιουδήποτε φόρου¹⁸.

15. Οἱ Κουτριγούροι ἦταν βούλγαρο-τουρκικὸ φύλο πού ἔδρασε στήν νοτιο-ἀνατολικὴ Εὐρώπη καί τὴν δυτικὴ Ἀσία, βλ. Peter B. Golden, "Some Thoughts on the Origins of the Turks and the Shaping of the Turkic Peoples" στὸ *Contact and Exchange in the Ancient World*, University of Hawai'i Press, Χονολουλού 2006, σσ. 136-157.

16. Προκοπίου, *Περὶ Κτισμάτων*, IV, 9, CSHB, ἐκδ. Webber, Βόννη 1835, σσ. 297-298 καί Ἰωάννου Καραγιαννόπουλου, *Ἱστορία ...*, ὁ.π., σσ. 598-599.

17. Ἰωάννου Καραγιαννόπουλου, *Ἱστορία Βυζαντινοῦ Κράτους*, τ. Β', ἐκδ. Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1993, σσ. 47 καί 232.

18. Ἰωάννου Καραγιαννόπουλου, *Ἱστορία Βυζαντινοῦ Κράτους*, τ. Γ', ἐκδ. Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1999, σσ. 30-31.

Τό 1261 ὁ Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγος (1259-1282), λίγο πρὶν τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Κωνσταντινούπολης ἀπὸ τοὺς Σταυροφόρους, μετέφερε στὴ Σηλύβρια τὰ λείψανα τοῦ Βασιλείου Β΄ τοῦ Βουλγαροκτόνου καὶ τὰ ἐναπέθεσε στὴν Μονὴ τοῦ Σωτῆρος¹⁹, ἐνῶ σέ κάποια μονὴ τῆς πόλης ἐτάφη καὶ ὁ ἴδιος,²⁰ πιθανότατα στὴν ἴδια.

Στοὺς δύσκολους αὐτοὺς τελευταίους αἰῶνες τῆς αὐτοκρατορίας ἡ Σηλύβρια ἀπειλοῦνταν συνεχῶς ἀπὸ ἐπιδρομεῖς, ἀλλὰ ὑπέφερε καὶ ἀπὸ τίς ἐσωτερικὲς ἔριδες τῆς Κωνσταντινούπολης. Τό 1306 ὁ Ἀνδρόνικος Β΄ Παλαιολόγος (1282-1328) διέταξε νὰ ἐκκενωθεῖ ἡ περιοχὴ ἀπὸ τὴν Σηλύβρια ὡς τὴν Κωνσταντινούπολη λόγω τῶν τρομερῶν δηώσεων τῶν Καταλανῶν, πού περιχαρακωμένοι στὴν Καλλιπόλη, ἐπέδραμαν σέ ὁλόκληρη τὴν Ἀνατολικὴ Θράκη²¹. Τό 1346 ὁ Ἰωάννης Στ΄ Καντακουζηνός (1341-1354) πάντρεψε τὴν κόρη του Θεοδώρα μέ τὸν μεγάλης ἡλικίας Ὀθωμανό σουλτάνο Ὀρχάν (1281-1362, βασιλεψε 1336-1362) καὶ ὁ, γιὰ διπλωματικούς λόγους ἀναγκαῖος, γάμος ἔλαβε χώρα ἔξω ἀπὸ τὴν Σηλύβρια²². Ἐπὶ ἐποχῆς Καντακουζηνοῦ, καὶ περὶ τό 1354, ἡ θρακικὴ παραλία τῆς Προποντίδος λεηλατήθηκε συστηματικὰ ἀπὸ τὸν στόλο τοῦ Οὐμούρ, Ἐμίρη τοῦ Αἰδινίου²³. Εἶναι ἡ ἐποχὴ πού οἱ Ὀθωμανοὶ ἐπίσημα καὶ γιὰ πρώτη φορά στὴν ἱστορία πατοῦν τό πόδι τους σέ εὐρωπαϊκὸ ἔδαφος, ἀρχῆς γενομένης τό 1352 μέ τὴν κατάληψη τῆς Τζύμπης στὴν χερσόνησο τῆς Καλλιπόλεως τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, ἀπὸ τὸν Σου-

19. «... Ἦν δ' οὗτος, ὡς ἐδήλουν τὰ γράμματα, ὁ Βουλγαροκτόνος Βασίλειος. Ὡς δ' ὑποστρέψαντες τὸ θεᾶθὲν σφίσι τῷ βασιλεῖ προσανέφερον, οἰκτίζεται αὐτίκα ὁ βασιλεὺς καὶ πέμψας σηρικὰ χρυσόσημα πέπλα, ἔτι δ' ἐξαποστείλας τοὺς ὑμνοπόλους σὺν οὐκ ὀλίγοις ἄρχουσιν, ὑπὸ πολλῇ τιμῇ καὶ δορυφορίᾳ, ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις, ἀνακομίζει ἐν θήκῃ τιμὰ πρὸς τὸν Γαλατᾶν τὸ λείψανον· κάκεῖ προστάττει τῷ αὐταδέλφῳ σεβαστοκράτορι ἐνθεῖναι τῇ σφετέρᾳ σκηνῇ τὴν θήκην, πέπλοις τε χρυσοῖς ὑπ' ἀκοιμήτῳ φωτί, ἐχόμενα τῆς ἐκείνου στρωμνῆς θέντα, τιμᾶν τοῖς προσήκουσιν, ἕως, ἐκεῖθεν ἀναχωρούντων αὐτῶν εἰς Σηλυβρίαν, ἐντίμως καὶ λαμπρῶς μετακομίσαντες, ἐν τῇ τοῦ Σωτῆρος κατατιθεῖσι μονῇ», βλ. Γεωργίου Παχυμέρη, *Συγγραφικαὶ ἱστορίαι, Συγγραφικῶν Ἱστοριῶν Δευτέρα*, κεφ. ΚΑ΄.

20. Donald M. Nicol, *Οἱ τελευταῖοι αἰῶνες τοῦ Βυζαντίου 1261-1453*, ἐκδ. Παπαδήμα, Ἀθήνα 2010, σ. 149.

21. Ὁ.π., σσ. 212-215.

22. Ὁ.π., σσ. 323-324, πρβλ. Μιχαήλ Δούκα, *Βυζαντινοτουρκικὴ Ἱστορία*, IX, 2, ἐκδ. Κανάκη, Ἀθήνα 1997, σ. 115.

23. Μιχαήλ Δούκα, *Βυζαντινοτουρκικὴ Ἱστορία*, ὁ.π., II, 5 καὶ VII, 2, σσ. 79, 103.

λεϊμάν, γιό του Όρχάν, για να ακολουθήσει τό 1354 ή ίδια ή Καλλίπολη²⁴. Έκτοτε οί επιθέσεις καί οί λεηλασίες αύξηήθηκαν καί οί επιδρομείς έφταναν συχνά ως τήν Σηλύβρια. Στά 1367 ό Ίωάννης Ε΄ Παλαιολόγος (1354-1391), προσπαθώντας να αντιμετώπισει τήν δύσκολη κατάσταση, θέλησε να ενισχύσει τήν άμυνα τής περιοχής, έγκαθιστώντας στρατιώτες (*προνοιάριοι*) μαζί μέ τίς οικογένειές τους σέ κάποιες έγγειες ιδιοκτησίες, πού αποτελούσαν κτήμα τής Έκκλησίας, στήν περιοχή μεταξύ Σηλυβρίας καί Κωνσταντινουπόλεως. Η Έκκλησία, όμως, αρνήθηκε να συνεργαστεί καί ό Ίωάννης Ε΄ ύποχώρησε²⁵.

Άπό τό β΄ μισό του 14ου αιώνα έως τήν Άλωση ή Σηλύβρια δινόταν ως *Δεσποτεία* σέ μέλη τής αυτοκρατορικής οικογένειας. Τόν Άπρίλιο του 1381 ή πόλη, μαζί μέ τήν περιοχή της, δόθηκε ως ιδιοκτησία στον Άνδρόνικο Δ΄ Παλαιολόγο (1376-1379), για να συμβιβαστεί μέ τόν πατέρα του Ίωάννη Ε΄, όπερ καί έγινετο²⁶. Ο Ίωάννης Ζ΄ Παλαιολόγος (14 Άπριλίου-17 Σεπτεμβρίου 1390) παρέμεινε στήν Σηλύβρια από τήν έκθρόνισή του τό 1390 έως τό 1399, πού επέστρεψε στήν πρωτεύουσα ως αυτοκράτορας-αντιβασιλέας του θείου του Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγου²⁷. Τό 1443 ό Θεόδωρος Παλαιολόγος παραχώρησε τό Δεσποτάτο του Μυστρά, τό όποιο κυβέρνησε επί 36 έτη, στον άδελφό του Κωνσταντίνο Παλαιολόγο. Σέ άντάλλαγμα έλαβε τήν περιοχή τής Σηλυβρίας, έλπίζοντας πώς, έτσι, πλησίαζε καί γεωγραφικά στον στόχο του, πού ήταν ή διαδοχή του Ίωάννη Η΄ Παλαιολόγου (1425-1448)²⁸. Μετά τόν θάνατό του, τόν Ιούνιο του 1448, Δεσπότης Σηλυβρίας ανέλαβε ό Δημήτριος Παλαιολόγος²⁹.

24. Κωνσταντίνου Βακαλόπουλου, *Ιστορία του Βόρειου Έλληνισμού-Θράκη*, έκδ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1991, σσ. 35-37.

25. Ό.π., σ. 423, πρβλ. Β. Νεράντζη-Βαρμάζη, «Ένα συνοδικό έγγραφο του Νοεμβρίου 1367», *Βυζαντιακά* 3 (1983) 75-80.

26. Κωνσταντίνου Βακαλόπουλου, *Ιστορία...*, ό.π., σ. 443 καί Μιχαήλ Δούκα, *Βυζαντινοτουρκική Ιστορία*, ό.π., XII, 4, σ. 135.

27. Ό.π., σ. 483.

28. Ό.π., σσ. 575-576.

29. Έλπινίκης Σταμούλη, *Άπό τήν Ανατολική Θράκη - Η Σηλύβρια μέ τά γύρω της χωριά*, Αθήναι 1956, σσ. 7-8.

Ἡ Σηλύβρια ἀντιστάθηκε στὸν Μωάμεθ Β'³⁰, ὁ ὁποῖος δὲν ἀσχολήθηκε μέ τήν κατάκτησή της, ὥστόσο, μετὰ τήν ἄλωση τῆς Κωνσταντινούπολης, παραδόθηκε εἰρηνικά στοὺς Ὀθωμανούς, μαζί μέ τοὺς πύργους τῶν Ἐπιβατῶν (χτισμένος ἀπὸ τὸν Ἀλέξιο Ἀπόκαυκο τό διάστημα 1341-1347) καὶ τοῦ Οἰκονομείου. Ἐνδεχομένως σ' αὐτὴ τήν εἰρηνικὴ παράδοση ὀφείλεται καὶ ἡ λειτουργία τριῶν ναῶν μέ τροῦλο στὴν πόλη, τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος, τῆς Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου³¹.

Γιὰ τήν ὀθωμανικὴ περίοδο τῆς ἱστορίας της δὲν ἔχουμε πολλὰ στοιχεῖα. Γνωρίζουμε ὅτι ὁ Μωάμεθ Β' ἐποίκησε τήν Κωνσταντινούπολη μέ ἑλληνικοὺς πληθυσμούς πού μετακίνησε ἀπὸ διάφορες περιοχές, μεταξύ αὐτῶν καὶ ἀπὸ τήν Σηλύβρια³², παρόλα αὐτὰ δὲν ἀλλοιώθηκε σοβαρὰ ὁ ἑλληνικὸς δημογραφικὸς χαρακτήρας τῆς πόλης. Κατὰ τὸν 15ο αἰῶνα ἡ Σηλύβρια ἀποτελέσε βακούφι, ἐνῶ στὰ τέλη αὐτοῦ τοῦ αἰῶνα ἀναδεικνυόταν σέ σημαντικὸ λιμάνι τῆς Προποντίδος, ὅπου κατέληγαν, κυρίως, τὰ ἐμπορεύματα ἀπὸ τήν Ἀδριανούπολη γιὰ νὰ προωθηθοῦν σέ διάφορους προορισμούς³³. Τό 1540 ἡ πόλη εἶχε 18 χριστιανικὲς συνοικίες καὶ μόνο 5 μουσουλμανικὲς. Οἱ Χριστιανοὶ κάτοικοί της ἀριθμοῦσαν περί τὰ 1830 ἄτομα, ἐνῶ οἱ Μουσουλμάνοι περί τὰ 750³⁴.

Τὸν 17ο αἰῶνα σώζεται μία περιγραφή τῶν ἐναπομεινάντων μνημείων τῆς βυζαντινῆς περιόδου ἀπὸ τὸν Ἀγγλο ἐφημέριο στὴν Κωνσταντινούπολη John Covel, ὁ ὁποῖος περιόδευσε στὴν Θράκη τό 1675³⁵. Ἐκείνη τήν ἐποχὴ ἡ Σηλύβρια συγκαταλεγόταν στὰ σημαντικότερα ἀστικά κέντρα τῆς Θράκης, εἶχε μεγάλη ἀγορὰ καὶ ἀρκετοὺς ἀνεμόμυλους, κατοικοῦνταν κυρίως ἀπὸ χριστιανικὲς οἰκογένειες, ἐνῶ οἱ Ἕλληνες εἶχαν στὴν παλαιὰ πόλη (ἀκρόπολη) 14 ἐκ-

30. «Ἡ δὲ Σηλυβρία μαχίμως ἀντίστατο», Μιχαὴλ Δούκα, *Βυζαντινοτουρκικὴ Ἱστορία*, ὁ.π., XXXVII, 2, σ. 493.

31. Ὁ.π., σ. 8.

32. Βλ. Τέρακος, «Χρονικὸν περὶ τῆς τῶν Τούρκων Βασιλείας», στ. 721-723, στό Κωνσταντίνου Σάθα, *Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη*, τ. Α', ἐκδ. Τύποις τοῦ Χρόνου, ἐν Βενετίᾳ 1872, σ. 268.

33. Κωνσταντίνου Βακαλόπουλου, *Ἱστορία...*, ὁ.π., σσ. 40, 44.

34. Γεωργίου Βογιατζῆ, *Ἡ πρώτη ὀθωμανοκρατία στὴν Θράκη*. Ἄμεσες δημογραφικὲς συνέπειες, ἐκδ. Ἡρόδοτος, Θεσσαλονίκη 1998, σσ. 241-242.

35. John Covel, «Ἡ Σηλύβρια κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα», *Θρακικά*, τ. ΙΘ' 1938, 128-136.

κλησίες, πού διατηροῦνταν, ὅμως, σέ ἄσχημη κατάσταση. Τήν ἴδια ἐποχή στό *Φανάριο*, κοινότητα βόρεια τῆς Σηλυβρίας, ζοῦσαν πολυάριθμοι Ἕλληνες, ἔχοντας περί τά 700 σπίτια. Περίφημος ἦταν ὁ κοινοτικός ναός, ἀφιερωμένος στήν Θεοτόκο, ἐνῶ ὑπῆρχε καί μία ἀξιόλογη μονή³⁶. Χαρακτηριστικό τῆς κατάστασης τόν 17ο-18ο αἰώνα εἶναι καί οἱ πληροφορίες ἀπό δημοτικά τραγούδια γιά τήν ὑπαρξη Θρακῶν κλεφτῶν στήν περιοχή τῆς Σηλύβριας, τοῦ Κωστῆ Ἰγνάτογλου καί τοῦ Παπάζογλου³⁷. Ἀπό τό 1774 μέ τήν ὑπογραφή τῆς Συνθήκης τοῦ Κιουτσούκ Καϊναρτζῆ ἡ κατάσταση τῶν ὁμογενῶν βελτιώθηκε σημαντικά.

Τό 1799 ὁ μητροπολίτης Σηλυβρίας Καλλίνικος Καλλιμάχης (1790-1816) ἵδρυσε στήν πόλη κοινοτικό σχολεῖο καί ἱερατική σχολή, ὅπου δίδαξαν σημαντικοί λόγιοι τῆς ἐποχῆς. Στίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰώνα, μέ σιγίλιο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Νεοφύτου Ζ' (β' πατριαρχία 1798-1801), τήν ἐνίσχυση καί διαχείρισή τους ἀνέλαβε ἡ συντεχνία τῶν γουναράδων³⁸. Τόν 19ο αἰώνα ἡ πλούσια καί συντεταγμένη συντεχνιακή ὀργάνωση τῶν Ἑλλήνων τῆς Σηλυβρίας, ὅπως καί στήν ὑπόλοιπη Θράκη, ἦταν αὐτή πού χαρακτήριζε τήν δράση τῶν ὁμογενῶν, στηριγμένη στόν θεσμό τῆς Κοινότητος³⁹.

Ἀξιόλογη, ὡσαύτως, ἀπεδείχθη κατὰ τόν 19ο αἰώνα καί ἡ ἐκπαιδευτική δραστηριότητα στήν Σηλύβρια καί τήν περιοχή της,⁴⁰ ἀποτελώντας ἕναν λαμπρό τομέα τῆς κοινοτικῆς δράσης καί τῆς φιλογενοῦς δραστηριότητος πολλῶν ἐπιφανῶν ὁμογενῶν. Τό ἔτος 1873-1874 στήν Σηλύβρια λειτουργοῦσαν ἕνα ἑλληνικό σχολεῖο, ἕνα δημοτικό κι ἕνα παρθεναγωγεῖο, μέ 287 μαθητές καί μαθήτριες. Στούς Ἐπιβάτες, ἀντίστοιχα, λειτουργοῦσαν ἕνα ἑλληνικό, ἕνα δημοτικό, τό Ἀρχιγένειο παρθεναγωγεῖο καί τό Ἑλέναιο ἐκπαιδευτήριο, μέ 390 μαθητές καί μαθήτριες, ἐνῶ ἀπό ἕνα δημοτικό σχολεῖο λειτουργοῦσε στό Φανάρι, στό Ἐξάστερο, στούς Δελλιῶνες, στούς Αἰγιαλούς, στό

36. Γεώργιος Βογιατζῆς, *Ἡ πρώτη...*, ὁ.π., σ. 311.

37. Κωνσταντίνου Βακαλόπουλου, *Ἱστορία...*, ὁ.π., σσ. 60, 73.

38. Εὐστρατίου Δράκου, *Τά Θρακικά, ἥτοι διάλεξις περί τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπαρχιῶν Σηλυβρίας, Γάνου καί Χώρας, Μετρῶν καί Ἀθύρων, Μυριοφύτου καί Περιστάσεως, Καλλιπόλεως καί Μαδύτου*, τεῦχ. πρῶτον, Ἀθήνησι 1892, σ. 20.

39. Κωνσταντίνου Βακαλόπουλου, *Ἱστορία...*, ὁ.π., σσ. 89-90 καί 92-96.

40. Ὁ.π., σσ. 394-395.

Οικονομείο, στό Καδήκιοϊ, στό Κουρφαλή καί στό Άβρεν. Στά 1892 τά εκπαιδευτήρια τῶν κοινοτήτων τῆς μητροπόλεως Σηλυβρίας εἶχαν αὐξηθεῖ καί οἱ μαθητές ἔφταναν τοῦ 1679, ἐνῶ στά 1907 τοὺς 1793. Ἐντυπωσιάζει ἡ δράση τῶν Ἀρχιγένειων εκπαιδευτηρίων καί ἡ συνολική εκπαιδευτική δραστηριότητα στοὺς Ἐπιβάτες. Μάλιστα τό 1892 στά εκπαιδευτήρια τῆς Σηλυβρίας φοιτοῦσαν 305 μαθητές, ὅταν σ' αὐτά τῶν ἐλληνικότατων Ἐπιβατῶν φοιτοῦσαν 405 μαθητές. Καθοριστική ὑπῆρξε ἡ συμβολή τοῦ εὐεργέτη Σαράντη Ἀρχιγένη καί τῆς συζύγου του Ἑλένης, πού προσέφεραν μεγάλο μέρος τῆς περιουσίας τους ὑπέρ τῆς ἐκπαίδευσης τῶν ἐλληνοπαίδων τῶν Ἐπιβατῶν. Τά εκπαιδευτήρια αὐτά, παρόλα τά προβλήματα καί τίς πολλές διακυμάνσεις, συνέχισαν τήν προσφορά τους ἕως τό 1922.

Ἐνδιαφέροντα εἶναι καί τά στοιχεῖα πού ὑπάρχουν γιά τήν ἐξέλιξη τοῦ ἐλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Σηλυβρίας. Οἱ καταγραφές γίνονταν σέ ἐπίπεδο ἐκκλησιαστικῆς ἐπαρχίας. Ἡ μητρόπολη Σηλυβρίας συνέπιπτε μέ τόν Καζᾶ Σηλυβρίας καί μόνο τό χωριό Τσαντώ ἀνῆκε ἐκκλησιαστικά στήν μητρόπολη Ἡρακλείας. Τό 1873-74 περιλάμβανε δέκα κοινότητες (δέν περιλήφθηκαν στήν καταγραφή δύο κοινότητες), μέ συνολικό πληθυσμό 9500 ἀτόμων. Τό 1893 ἡ ἐκκλησιαστική ἐπαρχία Σηλυβρίας περιελάμβανε δεκατρεῖς κοινότητες, μαζί μέ τήν Σηλύβρια, μέ πληθυσμό 2576 οἰκογένειες⁴¹. Τό 1907 ὑφίσταντο δώδεκα κοινότητες, μέ 2464 οἰκογένειες⁴².

Τό περίφημο «Ἀνατολικό Ζήτημα» καί οἱ προσπάθειες γιά τήν διευθέτησή του ἄρχισαν νά δυναμιτίζουν τήν ἀτμόσφαιρα καί στήν περιοχή τῆς Σηλυβρίας. Κατά τόν Ρωσοτουρκικό πόλεμο τοῦ 1877-1878 ἡ Σηλύβρια κατελήφθη ἀπό τοὺς Ρώσους γιά ἑννέα μῆνες. Μετά τήν Συνθήκη τοῦ Ἁγίου Στεφάνου καί τοῦ Βερολίνου ὁ βουλγαρικός ἐθνικισμός ἀποτέλεσε ἕνα νέο δεδομένο γιά τήν περιοχή τῆς Θράκης. Ἡ κατάσταση θά ἐπιδεινωθεῖ περαιτέρω τό ἔτος 1908, ὅταν μέ τήν ἔκρηξη τοῦ κινήματος τῶν Νεοτούρκων ἐντάθηκαν οἱ ἐθνοτικές διενέξεις καί ἡ διαπάλη μεταξύ Ἑλλήνων, Βουλγάρων καί Ὀθωμανῶν⁴³. Μάλιστα, στήν Ἀνατολική Θράκη ἀπό τό 1905 ἕως τό

41. Στ. Ψάλτη, *Ἡ Θράκη καί ἡ δύναμις τοῦ ἐν αὐτῇ ἐλληνικοῦ στοιχείου. Ἀ' Στατιστικάί περί τοῦ ἐλληνικοῦ πληθυσμοῦ πληροφορίες*, ἐν Ἀθήναις 1919, σσ. 87-90.

42. ΕΑ, «Εἰδήσεις ἐξ ἐπαρχιῶν», τευχ. 7 (16 Φεβρουαρίου 1907), 107.

43. Κωνσταντίνου Βακαλόπουλου, *Ἱστορία...*, ὅ.π., σσ. 227-271 καί τοῦ ἰδίου,

1909 οργανώθηκε ελληνική ανταρτική δράση για την αντιμετώπιση των Βουλγάρων Κομιτατζήδων. Η Σηλύβρια συνεισέφερε σέ αυτόν τον αγώνα, ενώ σπουδαία δράση κατά της Έξαρχίας ανέπτυξαν ο μητροπολίτης Διονύσιος (1900-1913) και η έπιφανής σηλυβριανή οικογένεια Σταμούλη⁴⁴. Για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση της βουλγαρικής διείσδυσης στην Θράκη (και στην Μακεδονία) συγκροτήθηκε στην Κωνσταντινούπολη η «Όργάνωσις Κωνσταντινουπόλεως», στίς αρχές του 1908, από τον Άθανάσιο Σουλιώτη-Νικολαΐδη. Μέ την κίνηση αυτή υπήρχε η προσδοκία αντιμετώπισης της γενικότερης βουλγαρικής απειλής μέσα από την όθωμανική πρωτεύουσα. Η περιοχή της μητροπόλεως Σηλυβρίας, μαζί με τίς μητροπόλεις Μετρών και Άθύρων και Δέρκων συμπεριλήφθησαν στην άκτίνα δράσης της Όργάνωσης Κωνσταντινουπόλεως⁴⁵.

Στίς εκλογές του 1908 στό Σαντζάκι Τσατάλτζας (Μετρών, περιελάμβανε και την περιοχή της Σηλυβρίας) έξελέγη ένας όμογενής βουλευτής, ό Δημήτριος Ζαφειρόπουλος⁴⁶.

Η κατάσταση για τούς όμογενείς έγινε τραγική όταν ξέσπασε ό Α΄ Βαλκανικός Πόλεμος. Στίς 29 Όκτωβρίου 1912 οί Βούλγαροι κατέλαβαν την Σηλύβρια και έθεσαν σέ ισχύ ένα πρόγραμμα πίεσης του όμογενοϋς στοιχείου⁴⁷. Η πολύ σκληρή βουλγαροτουρκική αντιπαράθεση προκάλεσε άλλεπάλληλες μετακινήσεις ελληνικών πληθυσμών και όδήγησε σ΄ έναν τραγικό ξεριζωμό για τούς Έλληνες της Άνατολικής Θράκης. Λίγο πρό του πολέμου στην μητροπολιτική περιφέρεια Σηλυβρίας κατοικούσαν 13.878 Έλληνοορθόδοξοι⁴⁸. Ό βουλγαρικός στρατός κατοχής από τον Όκτώβριο 1912 έως και τον Ιούνιο 1913 προχώρησε σέ διαρπαγές, καταστροφές και λεηλασίες σέ όλα τά χωριά της περιοχής της Σηλυβρίας, όπως και στην πόλη, μέ τά σχολεία νά μετατρέπονται σέ στάβλους, ό οικονομικός

Διωγμοί και γενοκτονία του Θρακικού Έλληνισμού. Ό πρώτος ξεριζωμός (1908-1917), έκδ. Ηρόδοτος, Άθήνα 1998, σσ. 101-138.

44. Κωνσταντίνου Βακαλόπουλου, *Διωγμοί και...*, ό.π., σσ. 141-143, 154.

45. Ό.π., σσ. 150-158.

46. Ό.π., σ. 112.

47. Έλπινίκης Σταμούλη, *Άπό την Άνατολική Θράκη - Η Σηλύβρια...*, ό.π., σ. 11.

48. Κωνσταντίνου Βακαλόπουλου, *Διωγμοί και...*, ό.π., σσ. 38 και 199-211.

βίος νά καταστρέφεται σχεδόν ολοκληρωτικά, όπως καί οί περισσότερες κατοικίες⁴⁹.

Τήν εικόνα τής πλήρους καταστροφής συμπλήρωσε ή ανακατάληψη τής Ανατολικής Θράκης από τόν όθωμανικό στρατό, μετά τήν ήττα τών Βουλγάρων στόν Β΄ Βαλκανικό πόλεμο⁵⁰. Τό 1914, καί πρό τής κηρύξεως τοῦ Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, οί όθωμανικές πιέσεις όδήγησαν μεγάλο μέρος τοῦ Ἑλληνισμοῦ τής Ανατολικής Θράκης σέ Ἑξοδο. Στήν περίπτωση τής Σηλύβριας ή Ἑξοδος αὐτή συντελέστηκε τό διάστημα Ἰουνίου 1913 - Ὀκτωβρίου 1914, καί ἀφοροῦσε περίπου 3000 όμογενεῖς, ἐνῶ οί όμογενεῖς πού εἶχαν ἀπομείνει σέ κάποια παραθαλάσσια χωριά τής περιοχῆς πιέστηκαν νά φύγουν τό 1915⁵¹. Συνολικά, ἀπό τοὺς 13878 όμογενεῖς πού ζοῦσαν στήν Σηλύβρια καί στήν περιοχή της ἀποχώρησαν 2960 (Οἰκονομεῖο 910 ἄτομα, Σινεκλή 348 ἄτομα, Κιουτσούκ Σεῖμέν 832 ἄτομα καί Ἄβρεν 870 ἄτομα) καί παρέμειναν στίς ἐστίες τοὺς 10918 ἄτομα⁵². Σημαντικό μέρος τών Ανατοlikoθρακιωτῶν μεταφέρθηκε στήν Μακεδονία, ὅπου παρέμειναν ὡς τό τέλος τοῦ Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου⁵³.

Μέ τήν λήξη τοῦ μεγάλου πολέμου ἀναπτέρωθηκαν οί ἐλπίδες τών όμογενῶν γιά μία μόνιμη καί δίκαιη λύση τοῦ ζητήματος τής Ανατολικής Θράκης, πού θά περιλάμβανε ὅλους τοὺς κατοίκους της. Τόν Ἰούλιο τοῦ 1920 ὁ ἑλληνικός στρατός ἀπελευθέρωσε ὅλη τήν Ανατολική Θράκη, φτάνοντας πολύ κοντά στήν Κωνσταντινούπολη. Ἡ Σηλύβρια ἀπελευθερώθηκε ἀπό μικρό ἀπόσπασμα τοῦ ἱππικοῦ, μέ ἐπικεφαλῆς τόν ἀξιωματικό Ἀναστάσιο Δολιανούδα καί μαζί μέ τήν περιφέρειά της περιελήφθηκαν ἐντός τών ἐλεύθερων περιοχῶν. Ἡ Συνθήκη τών Σεβρῶν, λίγες ἡμέρες ἀργότερα, ἤρθε νά δικαιώσει τήν ἑλληνική πρωτοβουλία, κατοχυρώνοντας τήν Ανατολική Θράκη στήν Ἑλλάδα, ἕως τίς Μέτρες (Τσατάλτζα). Τελευταῖο ἑλληνικό χωριό ἐπὶ τής Προποντίδος θά ἦταν ή Δημοκράνεια καί

49. Ὁ.π., σσ. 220-221.

50. Ὁ.π., σσ. 231-267.

51. Ὁ.π., σσ. 313, 372-373 καί 539. Πρβλ. Ἑλπινίκης Σταμούλη, *Ἀπό τήν Ανατολική Θράκη - Ἡ Σηλύβρια...*, ὁ.π., σσ. 11-12.

52. *Μαύρη Βίβλος διωγμῶν καί μαρτυριῶν τοῦ ἐν Τουρκίᾳ Ἑλληνισμοῦ 1914-1918*, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1919, σσ. 58-61 καί 380.

53. Ὁ.π., σσ. 339-343.

πρώτο τουρκικό ή Καλλικράτεια⁵⁴. Έτσι ή Σηλύβρια γινόταν μεθοριακή έπαρχία του έλληνικού κράτους. Από τόν Ιούλιο του 1920 έως τόν Σεπτέμβριο του 1922 ή Ανατολική Θράκη οργανώθηκε κατά τρόπο υποδειγματικό, μέ βάση τίς αρχές τής ισονομίας καί ισοπολιτείας γιά όλους τούς κατοίκους της, δημιουργώντας χρηστές ελπίδες γιά τό μέλλον τής περιοχής.

Οί εξέλιξεις, όμως, στήν Μικρά Ασία καί οί επιλογές τών ελληνικών κυβερνήσεων άνέτρεψαν όλα τά παραπάνω. Μέ τήν άνακωχή τών Μουδανιών, στίς 27 Σεπτεμβρίου/11 Οκτωβρίου, ή Ελλάδα υποχρεώθηκε νά έγκαταλείψει έντός δεκαπέντε ήμερών τήν Ανατολική Θράκη⁵⁵. Έτσι, ως τά τέλη Οκτωβρίου (ν.ή.) του 1922 οί Έλληνες τής περιφέρειας καί μητροπόλεως Σηλυβρίας άναγκάστηκαν νά έγκαταλείψουν τήν πατρίδα τους, μετά από 2600 χρόνια συνεχούς παρουσίας εκεί καί νά καταφύγουν πρόσφυγες στήν Ελλάδα⁵⁶. Η τελευταία άπογραφή του πληθυσμού κατέγραψε στήν έπαρχία Σηλυβρίας 18734 όμογενείς⁵⁷. Η Συνθήκη τής Λωζάννης τό 1923, μέ τήν υποχρεωτική άνταλλαγή πληθυσμών, μεταξύ άλλων ρυθμίσεων, άπλώς έπικύρωσε τά τετελεσμένα.

Άξίζει, τέλος, νά άναφερθούμε καί σέ όρισμένους έπιφανείς όμογενείς τών νεότερων χρόνων καταγομένους από τήν Σηλύβρια καί τήν περιοχή της. Έτσι, από τήν πόλη τής Σηλυβρίας κατάγονταν ό Άγιος Νεκτάριος (κατά κόσμον Άναστάσιος Κεφαλάς, 1 Οκτω-

54. Νικολάου Σοϊλεντάκη, *Ιστορία του Θρακικού Έλληνισμού*, έκδ. Πιτσιλός, Αθήνα 1996, σσ. 218-219. Περί του Έλληνισμού τής Ανατολικής Θράκης έκείνη τήν περίοδο βλ. ένδεικτικά Alfred Berl, *Ο Έλληνισμός στή Θράκη καί στήν Κωνσταντινούπολη, Νεοελληνική Ιστορική Βιβλιοθήκη*, έκδ. Ιστορητής, Αθήνα 1994, σσ. 61-103.

55. Ό.π., σσ. 230-232.

56. Γιά τήν τραγική Έξοδο βλ. Νικολάου Σοϊλεντάκη, *Ιστορία του...*, ό.π., σσ. 233-235, Κωνσταντίνου Βακαλόπουλου, *Διωγμοί καί...*, ό.π., σσ. 307-320, Λένας Διβάνη, *Η έδαφική όλοκλήρωση τής Ελλάδας (1830-1947)*, έκδ. Καστανιώτης, Αθήνα 2010⁸, σσ. 604-606 καί Δ. Σβολόπουλου, *Η Θράκη υπό τήν ελληνικήν διοίκειν*, Κωνσταντινούπολις 1922. Γιά τίς Συνθήκες Σεβρών καί Λωζάννης βλ. Χαράλαμπος Νικολάου, *Διεθνείς πολιτικές καί στρατιωτικές Συνθήκες-Συμφωνίες καί Συμβάσεις*, έκδ. Ίωάννης Φλώρος, Αθήνα 1996, σσ. 278-284 (Συνθήκη τών Σεβρών) καί σσ. 302-304 (Συνθήκη τής Λωζάννης).

57. Νικολάου Σοϊλεντάκη, *Ιστορία του...*, ό.π., σσ. 306-307.

βρίου 1846-9 Νοεμβρίου 1920) καί ὁ Σωφρόνιος Σταμούλης, μητροπολίτης Ἐλευθερουπόλεως (1875-1960), ἐνῶ ἀπό τούς Δελλιώνες Σηλυβρίας ὁ Γερμανός Στρηνόπουλος, διευθυντής τῆς σχολῆς Ραιδεστοῦ (1897-1900), καθηγητής (1904-1907) καί σχολάρχης (1907-1922) τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης καί πρῶτος μητροπολίτης Θυατείρων καί Μεγάλης Βρετανίας (1922-1951) καί ἀπό τούς Ἐπιβάτες ὁ ἐπιφανής εὐεργέτης τῆς ἐλληνικῆς ἐκπαιδεύσεως Σαράντης Ἀρχιγένης.

Συμπερασματικά, ἡ Σηλύβρια ὑπῆρξε μία ἀπό τίς σημαντικές ἐλληνικές πόλεις τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ἤδη ἀπό τά ἀρχαῖα χρόνια καί ἕως τό 1922. Ἀποτέλεσε στρατηγικό ἔρεισμα στό τέλος τῆς Ἑγνατίας ὁδοῦ, ἰσχυρό προπύργιο τῆς Κωνσταντινουπόλεως, σημείο συνάντησης τοῦ Μακροῦ Τείχους μέ τήν θάλασσα, σημαντικό λιμάνι τῆς Προποντίδος, ἔδρα μίας ἱστορικῆς μητροπόλεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καί τόπος ἀνάπτυξης τοῦ Ἑλληνορθόδοξου πολιτισμοῦ, μέσω τῶν ἐλληνικῶν κοινοτήτων τῆς περιφέρειας της.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΘΕΟΔΟΣΙΟΥ
Δρ Αρχιτέκτων-Μηχανικός

ΚΙΓΚΛΙΔΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΙΔΕΡΙΕΣ ΣΤΑ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ

Α. Ιστορικά, χρονολογικά

Δέν έχουν σωθεί στα Δωδεκάνησα κιγκλιδώματα από την αρχαιότητα. Τά μεσαιωνικά υπάρχουν μόνο σε μικρογραφίες βυζαντινών χειρογράφων. Αποτελούντο από δύο συνεχόμενες οριζόντιες ράβδους (ή μία στο κάτω και ή άλλη στο πάνω μέρος), πού συνδέονταν μεταξύ τους με άλλες κατακόρυφες, άπλές ή διακοσμημένες λιτά. Ο έπιμέρους διάκοσμος αποτελείτο από κύκλους και μικρά οριζόντια ευθύγραμμα τμήματα σε έναλλαγή μεταξύ των, στο κέντρο τών οποίων διερχόταν ή κατακόρυφη ράβδος. Ύπῃρχαν επίσης και άλλα σχέδια μέ ράβδους χιαστί ανάμεσα στίς κατακόρυφες. Όλα αυτά είναι βεβαίως υποθετικά, αφού υπάρχουν μόνο σε σχέδια (μικρογραφίες).

Τήν περίοδο τής τουρκοκρατίας συναντώνται αρχικά οί ψηλοί μανδρότοιχοι στίς αϋλές. Περί τό 1870 όμως στήν περιοχή μας εμφανίζονται οί στέγες με τά κεραμίδια και αντικαθιστούν τά επίπεδα δώματα μέ πατελιά (στεγανό άργιλώδες χώμα). Αϋτήν ακριβώς τήν περίοδο έρχονται και τά σιδερένια κιγκλιδώματα πάνω στα στηθαία. Όλα αϋτά συνδυάζονται μέ τόν αρχιτεκτονικό ρυθμό τοϋ Γαλλικοϋ νεοκλασικισμοϋ και ή προέλευσή τους είναι κυρίως από τή Σμύρνη και τά Μικρασιατικά παράλια, εκεί όπου υπάρχουν οί έντονες επιδράσεις του.

Οί σιδεριές και τά κάγκελα συνεχίζουν νά αναπτύσσονται και στήν περίοδο τής ιταλοκρατίας (1912-1943).

Από τὰ διακόσια τριάντα ὀκτώ (238) σχέδια πού παρουσιάζονται σέ αὐτή τή μελέτη τὰ πενήντα ὀκτώ (58) παραπέμπουν σέ ἐκκλησιαστικές σιδεριές καί κιγκλιδώματα. Ἐνα μεγάλο μέρος ἀπό αὐτά, δηλαδή, τό ἕνα τέταρτο περίπου εἶναι τὰ ἐκκλησιαστικά καί τὰ ὑπόλοιπα «κοσμικά».

Στά ἐκκλησιαστικά συγκαταλέγονται ὅλα ἐκεῖνα πού σχετίζονται μέ τούς ναούς, τίς ἐνορίες καί ἐν μέρει μέ τούς πιστούς. Οἱ ναοί εἶχαν ὑπό τήν εὐθύνη τους καί συντηροῦσαν σχολεῖα, ἐλαιοτριβεῖα καί καλλιέργειες πρὸς ὄφελος τῶν ὀρθοδόξων. Τό καθεστῶς τῶν μητροπόλεων τῆς Δωδεκανήσου διαφέρει ἀπὸ ἄλλες περιοχές τῆς Ἑλληνικῆς ἐπικράτειας. Ὑπάρχουν κατ' εὐθείαν στό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο, τήν ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀπὸ τήν ἐποχὴ τῆς Τουρκοκρατίας ὑπῆρχε ἕνας γενικός διαχωρισμός τῶν κοινωφελῶν ἰδρυμάτων, σύμφωνα μέ τίς θρησκευτικὰς τοῦ τύπου. Γι' αὐτό μπορεῖ κάποιος νά βρεῖ ἀκίνητα πού ἀνήκουν στήν Ὀρθόδοξη Κοινότητα, τὴ Μουσουλμανικὴ ἢ τὴν Ἑβραϊκὴ. Ὁ θεσμός αὐτός ὑφίσταται καί σήμερα. Τό ἰδιοκτησιακὸ καθεστῶς τῶν ἀκινήτων τῆς ὀρθόδοξης κοινότητας συμβαδίζει μέ τό ἀντίστοιχο τῶν μητροπόλεων. Μπορεῖ, δηλαδή, νά μὴν ἀνήκουν στίς μητροπόλεις ἀλλὰ στὰ συμβούλια προεδρεῖται ὁ ἐκάστοτε ἱεράρχης.

Μέ τό πιό πάνω σκεπτικὸ ἐκκλησιαστικά ὀνομάζονται καί τὰ παλαιὰ σχολικά κιγκλιδώματα, τὰ ἀντίστοιχα τῶν Κοιμητηρίων, τῆς οἰκίας τοῦ Μητροπολίτη, τῆς ἐκθεσης χειροτεχνίας στήν Κρεμαστή, καί ἄλλα.

Ἡ παροῦσα μελέτη συμπληρώνεται μέ ἄλλες σιδεριές, πού ἀπαντῶνται σέ οἰκίες καί κτίσματα ἀπὸ τίς πόλεις καί τὰ χωριά.

Στίς ἐπιγραφές σημειώνονται συνήθως χρονολογίες κατασκευῆς, τὰ ἀρχικά τῶν Ἱερῶν Ναῶν ἢ καί τῶν ἰδιοκτητῶν τοῦ ἀκινήτου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου προσαρτᾶται τό κιγκλίδωμα. Μεταξύ ἄλλων ἔχουν παρατηρηθεῖ τὰ ἑξῆς:

Ν Α Ι Θ = Ναός Ἀγίου Ἰωάννου Θεολόγου, στήν αὐλόθυρα τοῦ ἐνοριακοῦ Ναοῦ στό Βάτι Ρόδου.

Τ Σ = Τίμιος Σταυρός, στήν αὐλόθυρα τοῦ ἐνοριακοῦ Ναοῦ τῶν Ἀπολλώνων Ρόδου.

Μ Ρ = Μητρόπολη Ρόδου, στήν αὐλόθυρα τοῦ οἰκήματος τῆς λέσχης «Διαγόρας». Πρόκειται γιὰ ἀκίνητο τῆς Μητροπόλεως Ρόδου, πού παραχωρήθηκε παλαιότερα στό ἀθλητικὸ αὐτὸ σωματεῖο.

1 8 6 4 = Κτητορική επιγραφή για την κατασκευή του Ναού του Ταξιάρχη Μιχαήλ στο Μεσσαναγρό Ρόδου, αλλά και της συγκεκριμένης σιδεριάς (φεγγίτης).

1 9 2 3 = Χρονολογία κατασκευής της αulόθυρας του Ναού του Αγίου Παντελεήμονα στά Σιάννα Ρόδου.

1 9 2 3 = Έτος κατασκευής της αulόθυρας του Ναού του Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου στο Γεννάδι Ρόδου.

1 9 2 8 = Χρονολογία κατασκευής της αulόθυρας του Ναού του Αγίου Νικολάου στην Πόλη της Ρόδου.

21 - 9, 1 9 3 8 = Αναγράφεται στο κάτω μέρος της αulόθυρας του Ναού των Εισοδίων της Θεοτόκου στο Μάσσαρι. Η ήμερομηνία βρίσκεται στο αριστερό ανοιγόμενο φύλλο και η χρονολογία στο δεξιό.

A N = Ναός του Αγίου Νικολάου της Πόλεως Ρόδου, επίσης στην αulόθυρα.

A Γ = Άγιος Γεώργιος, στην αulόθυρα του ένοριακού Ναού των Λαέρμων Ρόδου.

A A = Τά αρχικά (άδιευκρίνιστα) του ιδιοκτήτη, στον οποίο ανήκει ή αulόθυρα και τό ακίνητο. Πρόκειται για κατοικία στην όδό 28ης Οκτωβρίου στην Πόλη της Ρόδου.

B Γ = Βενετόκλειο Γυμνάσιο. Σχολείο στην όδό Βενετοκλέων της Πόλεως Ρόδου.

Κτίστηκε τό έτος 1911 και έκλεισε τό 1937 από τούς Ιταλούς κατακτητές, διότι δίδασκε Έλληνική Παιδεία.

Β. Αρχιτεκτονικοί ρυθμοί

Έκτός από τόν νεοκλασικισμό στά κιγκλιδώματα μπορεί κάποιος νά διακρίνει επίσης και θέματα «μπαρόκ», του «έκλεκτισμού», της «νέας τέχνης» κ.λπ.

Τά κύρια θέματα στους αρχιτεκτονικούς ρυθμούς συνοψίζονται ως κατωτέρω.

Σχέδια του Μεσαίωνα – Αναγέννησης (νεο-Αναγεννησιακά)

Τά παγώνια είναι θέμα της αρχαιότητας, πού συναντάται και σέ όλες τίς επόμενες ιστορικές εποχές. Υπάρχουν και σέ αulόπορτες της Δωδεκανήσου (είκ. 17, 18). Οί στριφτοί σιδερένιοι ράβδοι τίθενται

κατ' ἀντιστοιχία τῶν κίωνων τῆς περιόδου τῆς ἰταλικῆς Ἀναγέννησης (εἰκ. 39, 42, 43, 44, 64). Ἡ διακόσμηση τῆς τεχνοτροπίας αὐτῆς χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὰ ἀνθέμια στὸ κέντρο βάρους κανονικοῦ σχήματος (εἰκ. 12, 19, 30, 42, 45, 66, 69, 79, 89), τὸ τετράγωνο καὶ τὸν κύκλο. Τὰ ἀντικριστά ζωάκια (εἰκ. 28) καὶ δοχεῖα με ἄνθη (εἰκ. 160, 164) εἶναι ἐπίσης στοιχεῖα αὐτοῦ τοῦ ρυθμοῦ. Τὸ ἴδιο καὶ τὰ τετράφυλλα μέσα σέ κύκλους εἶναι μεσαιωνικό μοτίβο. Βρίσκεται καὶ στὰ κιγκλιδώματα τῆς περιοχῆς μας τὴν ἐποχὴ τῆς ἰταλοκρατίας (εἰκ. 24, 186), ἐνῶ οἱ σφυρήλατες γυμνές παιδικές μορφές (ἀναγεννησιακοὶ ἐρωτιδεῖς) ἐμφανίζονται πρὸς τὸ τέλος αὐτῆς τῆς περιόδου.

Μπαρόκ (νεο-Μπαρόκ)

Μέ τὴν ἐμφάνιση τοῦ νεοκλασικισμοῦ (1789) σταματᾷ οὐσιαστικά ἡ τεχνοτροπία τοῦ μπαρόκ στὶς περισσότερες χώρες. Ἐπανερχεται ὅμως ξανά στὴν ἀπλούστερή του μορφή, τόσο στὶς χώρες ὅπου παραδοσιακά ὑπῆρχε ἀλλὰ καὶ στὴν περιοχὴ μας, πού ἔφτασε μέ μεγάλη καθυστέρηση. Χρησιμοποιεῖται γι' αὐτὸ ὁ ὅρος νεομπαρόκ κατ' ἀντιστοιχία τοῦ νεοκλασικά, νεο-ἀναγεννησιακά, νεο-βυζαντινά κ.λπ. Πρόκειται γιὰ κιγκλιδώματα μέ συμπλέγματα τῶν σχηματοποιημένων λατινικῶν γραμμάτων σέ (C) καὶ ἔς (S). Διαμορφώνονται μέ καμπύλες ράβδους, πού τίθενται συνήθως ἀντισυμμετρικά μεταξὺ των (εἰκ. 13, 26, 27, 180). Τὰ σφυρήλατα (στραντζαριστά) ἐλισσόμενα ἀκανθόφυλλα καὶ τὰ ἑλλειπτικά σχήματα εἶναι ἐπίσης στοιχεῖα αὐτοῦ τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ ρυθμοῦ. Οἱ ἀκτινωτοὶ πηχίσκοι ὑπάγονται στὴν τελευταία φάση τοῦ μπαρόκ (ροκοκό) (εἰκ. 2, 84). Δὲν συναντῶνται συχνά στὴ περιοχὴ τῆς Δωδεκανήσου.

Νεοκλασικισμός

Εἶναι τὸ πιὸ συνηθισμένο στυλ στὰ κιγκλιδώματα. Διακρίνεται γιὰ τὰ ὀριζόντια καὶ κατακόρυφα στοιχεῖα πού τοποθετοῦνται σέ συμμετρία (πολλές φορές σέ ὀριζόντιο καὶ κατακόρυφο ἄξονα ἢ καὶ διαγωνίως). Τὰ βαριά πλήρη στοιχεῖα βρίσκονται στὸ κάτω μέρος καὶ τὰ ἐλαφριά στὸ ἐπάνω. Τὰ θέματα ὀριοθετοῦνται καὶ τίθενται σέ ἴσα καὶ κανονικά διαστήματα (ρυθμικά). Ὑπάρχει ἰσομερὴς διαίρεση σέ τμήματα. Οἱ κατακόρυφοι ράβδοι καταλήγουν συνήθως σέ λόγχες. Τὰ κιγκλιδώματα διακοσμούνται μέ σπεῖρες καὶ φύλλα κισ-

σοῦ ἢ δάφνης (εἰκ. 95, 161, 168, 176). Ἡ λύρα τό (μουσικό ὄργανο), ὡς διακοσμητικό θέμα, ἔχει ἐντοπιστεῖ σέ κιγκλίδωμα στήν Ἀστυπάλεια (εἰκ. 217). Τά πυκνά σπειρώματα σέ ἐπαφή μεταξύ τους θυμίζουν χρυσά κοσμήματα τῆς κλασσικῆς καί ἀρχαίας ἐποχῆς ἀπό τή Μακεδονία καί τή Θράκη.

Νέα Τέχνη (Art Nouveau)

Ἐπιμήκεις παράλληλοι ράβδοι, πού στά ἄκρα συμπλέκονται σέ ψάθες (εἰκ. 139) ἢ διανθίζονται. Ἄλλοτε ἐλίσσονται ἢ κυματίζουν στίς ἀπολήξεις των (εἰκ. 111). Ἡ σιδερένια σχηματοποιημένη βεντάλια εἶναι ἕνα ἄλλο στοιχεῖο, πού παραπέμπει στό νέο στυλ (εἰκ. 46). Τό ἴδιο καί τά πέταλα, ἀντί ἄλλων καμπύλων (πέραν τοῦ μισοῦ κύκλου ἢ ἔλλειψης). Τά παραδείγματα εἶναι λιγοστά (εἰκ. 23, 40).

Γ. Τεχνικές, τεχνίτες

Ὅπως στά κτίρια, ἔτσι καί στά κιγκλιδώματα καί τίς σιδεριές τῆς περιοχῆς μας δέν συναντῶνται τά μεγάλα ἀρχιτεκτονικά ἔργα, ἀλλά μικρές, ἐντυπωσιακές καί κομψές κατασκευές.

Ἡ κατεργασία τῶν ράβδων σιδήρου ὀρθογωνικῆς διατομῆς γινόταν ἀποκλειστικά στό ἀμόνι καί στή φωτιά. Ἦταν ἡ ἐποχή, πού δέν ὑπῆρχε ἀκόμα ἡ συγκόλληση με ἤλεκτρο καί ὅλα τά μέρη συνδέονταν μεταξύ τους μέ συνδέσμους (συνδετήρες, μικροῦς δακτυλίου) στά σημεῖα ἐπαφῆς των. Οἱ σύνδεσμοι ὀνομάζονταν «πιασίματα». Ἡ στερέωση σέ χονδρά τμήματα ἐπιτυγχάνετο μέ τρυπάνι καί καρφιά, πού περνοῦσαν μεταξύ τους καί τά συνέδεαν.

Ἡ συγκόλληση δύο κάθετων ράβδων, μέ τίς στενές πλευρές μετωπικά, γινόταν ὡς ἑξῆς: Μέ τήν ράσπα, τό ρινί, ἢ τή λίμα σχηματιζόταν μιά ἐγκοπή στήν κάθε ράβδο. Τό βάθος αὐτῆς τῆς αὐλακιᾶς κατελάμβανε τή μισή διατομή. Τά δύο τμήματα ἐφάρμοζαν στίς ἀντικριστές ἐγκοπές μέχρι πού ἔρχονταν «περασιά», δηλαδή, στό ἴδιο ἐπίπεδο μετωπικά. Ἀκολουθῶς τά τοποθετοῦσαν στή φωτιά καί ἔδεναν μεταξύ τους.

Γιά τά ἐπί μέρους σχέδια, σπεῖρες κ.λπ., οἱ ράβδοι κόβονταν σέ μικρότερα τεμάχια μέ τόν κόφτη. Ὁ κόφτης ἀποτελεῖτο ἀπό ἕνα σκληρό μέταλλο σέ σχῆμα T (ταῦ), τοῦ ὁποίου τό κάτω μικρό πόδι

φώλιαζε ἢ σφήνωνε σέ ὀπὴ πάνω στό ἀμόνι, ἐνῶ οἱ βραχίονες εἶχαν τήν κόψη στό πάνω μέρος. Σ' αὐτή τήν ἀκμή σφυροκοποῦσαν τίς μεταλλικές ράβδους μέχρι νά κοποῦν. Ὑπῆρχε καί ἄλλο εἶδος κόφτη σέ σχῆμα πελεκιοῦ. Μέ αὐτό ἔκοβαν τά ἔνθετα φύλλα ἀπό ἔλασμα (στραντζαριστά), ἀφοῦ τό τοποθετοῦσαν πάνω στό ἀμόνι. Ἡ ἐργασία αὐτή γινόταν με σφυροκόπημα τῆς κεφαλῆς τοῦ κόφτη, τοῦ ὁποίου ἡ κόψη φερόταν στό περίγραμμα τοῦ φύλλου. Γιά σταθερότητα καί ἀκρίβεια στήν κοπή, χρειάζονταν δύο ἄτομα. Ἕνας γιά νά κρατᾷ τόν κόφτη πάνω ἀπό τό φύλλο στό ἀμόνι καί ἕνας ἄλλος νά σφυροκοπᾷ. Ἀντίθετα τό κόσιμο με τόν ἄλλο κόφτη (σέ σχῆμα ταῦ) μποροῦσε νά γίνει ἀπό ἕνα ἄτομο. Στόν κόφτη σχηματίζονταν ἐπίσης καί οἱ νευρώσεις τῶν φύλλων με ἑλαφρύ, ἀπαλό κτύπημα τοῦ σφυριοῦ.

Ἐκτός ἀπό τίς ράβδους, γιά τή διαμόρφωση λογχοειδῶν φύλλων (στά κρίνα) χρησιμοποιοῦσαν καί τίς γωνιές (εἰκ. 47). Τό κάτω ὀρθογώνιο τμήμα στίς αὐλόθυρες (ἡ ποδιά) καλύπτεται συνήθως μέ λαμαρίνα, πού διακοσμείται κεντρικά με σφυρήλατο ἢ χυτό ἄνθος ἢ οφθαλμό καί ἐνίοτε στίς γωνίες με φύλλα.

Τά λιγοστά, χυτοσιδηρά μέρη (ἀνθήμια καί κοσμήματα) κατασκευάζονταν ἀφοῦ ἔλιωναν καί ἔχυναν τό μέταλλο μέσα σέ εἰδική ξύλινη μήτρα (καλούπι). Τό ἔτοιμο, τελειωμένο ἄνθος με ἀναποδογύρισμα ἔβγαινε στή συνέχεια ἀπό τή μήτρα μόνο του, ἐπεidῆ κατά τό κρύωμα τό μέταλλο συστέλλεται.

Μετά τό τέλειωμα καί πρίν τό στήσιμο τοῦ κιγκλιδώματος, γίνονταν μιὰ ἐπάλειψη μέ καμένο λάδι (μαγειρικό), γιά λόγους συντήρησης. Μέ τό κάψιμο καίγονται τά ὀξέα στό λάδι καί ἔτσι ἀποφεύγεται ἡ ὀξειδωση τοῦ σιδήρου. Ἀργότερα μέ τήν εἰσαγωγή τῶν μεταλλικῶν χρωμάτων, γίνονταν χρωματισμοί μέ ἀστάρωμα (βασικό ὑπόστρωμα) καί στή συνέχεια κανονικό χρώμα, συνήθως πράσινο ἢ βαθύ κυανό ἢ μαύρο.

Τά παλαιά μοτίβα στά κιγκλιδῶματα εἶναι τόσα πολλά, ὥστε δικαιοῦται κάποιος νά ὑποθέσει ὅτι ὑπῆρχαν σχέδια, ἀπό τά ὁποῖα οἱ τεχνίτες ἀντέγραφαν τίς κατασκευές τους. Πάντως δέν ἔχουν σωθεῖ ἢ τοῦλάχιστον δέν ἔχουν ἐντοπιστεῖ μέχρι στιγμῆς σχέδια τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Παλαιοί τεχνίτες σιδεράδες στήν πόλη τῆς Ρόδου ἦταν οἱ Μιχα-

ήλ Κέντρος, Λοΐζος Παπανικολάου καί ἀπό τήν περιοχή Ἀτταβύρου (Ἅγιος Ἰσίδωρος) ὁ Ἀναστάσιος Ἀναστασᾶς καί Μανώλης Φωτεινῆς.

Στήν περιοχή Ἀρχαγγέλου τά ἀδέλφια ἀπό τίς μεγάλες οἰκογένειες Βαρέλλη καί Κόζα κατασκεύαζαν τά περίτεχνα κιγκλιδώματα.

Ὁ Δημήτρης Τσαλίκης ἔζησε στίς Καλυθιές καί ἐξυπηρέτησε παράλληλα με τά ἔργα του καί τήν Ψίνθο.

Στή Μαλώνα ἀναφέρονται οἱ τεχνίτες τῆς ἴδιας οἰκογένειας Γιαννέλη γνωστοί καί ὡς Black Smith. Ὁ πατέρας τους ὀνομαζόταν Ἐμμανουήλ καί τά παιδιά Γεώργιος καί Τσαμπίκος.

Ἀπό τήν Ἰαλυσό σιδεράδες, πού δούλευαν στά κάρβουνα καί τό ἀμόνι γι' αὐτόν τόν σκοπό, ἀναφέρονται ὁ Μιχάλης Καραγιάννης καί ὁ Μιχάλης Τζωρτζῆς.

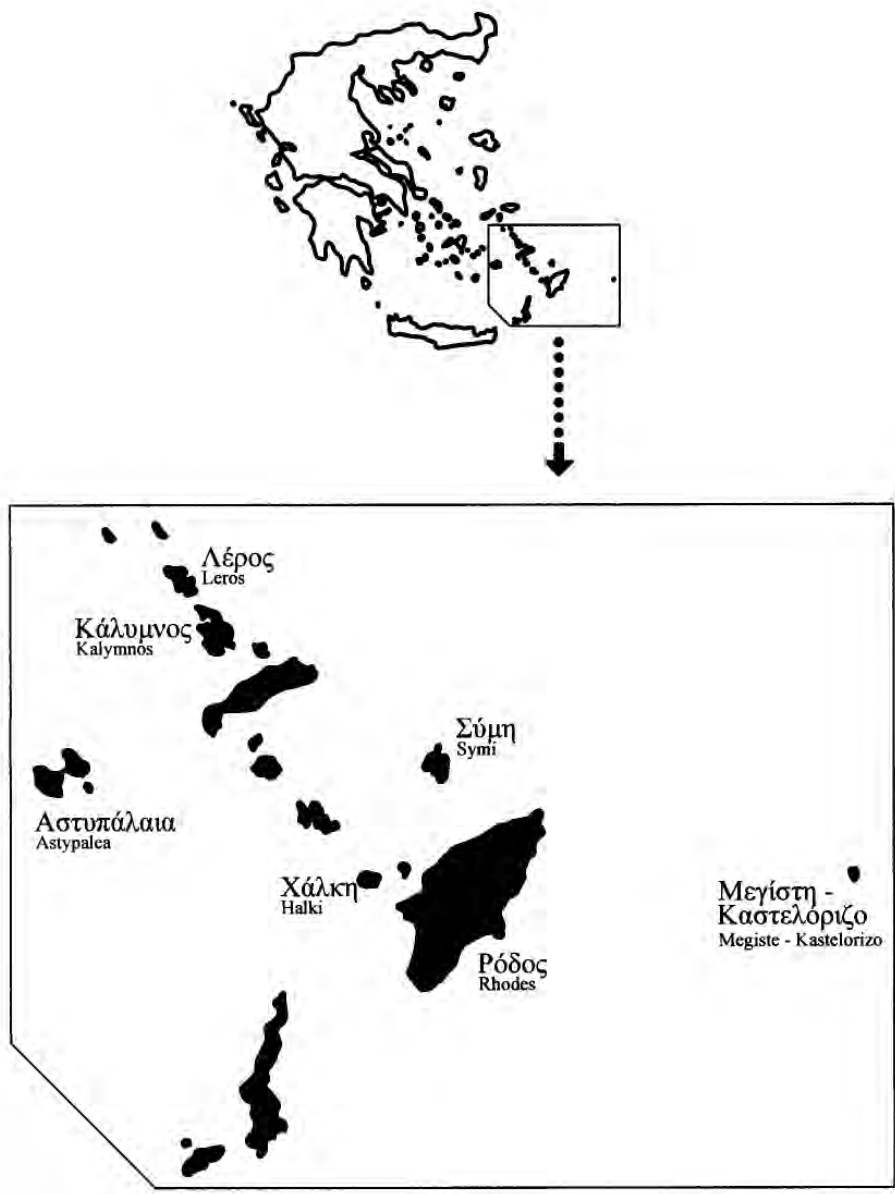
Στή Σύμη ἐργάστηκαν στίς κατασκευές αὐτές ὁ Σταῦρος Μαραβέλιας, ὁ Δημήτρης Ἀναστασιάδης καί ὁ υἱός του Τάσος Ἀναστασιάδης.

Τά πρῶτα σχέδια ἔγιναν στό χέρι μέ ραπιτογράφους. Μετά ἔγινε χρήση ἡλεκτρονικοῦ ὑπολογιστή.

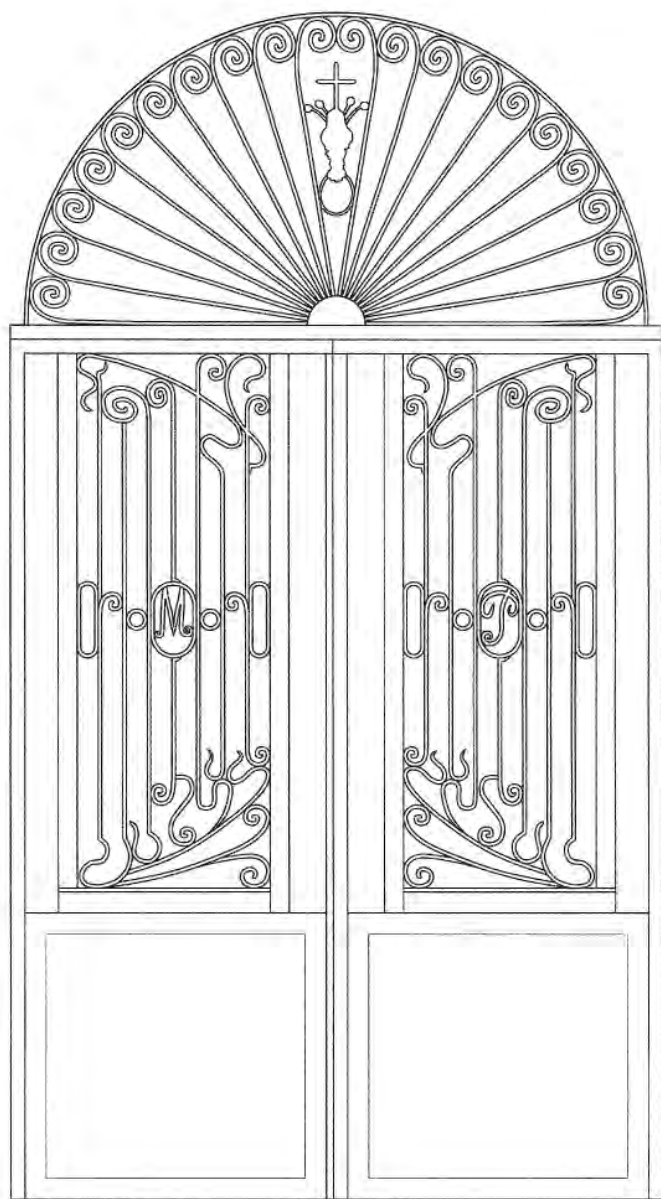
Τό ἔντυπο αὐτό ἀποτελεῖ νεώτερη ἔκδοση παλαιοῦ μικροῦ τεύχους μέ θέμα «Νεοκλασσικά κιγκλιδώματα στά Δωδεκάνησα» (Ρόδος 2000).

Ἡ παρουσίαση γίνεται κατὰ ομάδες μέ πρῶτες τίς αὐλόθυρες. Στή συνέχεια παρατίθενται οἱ σιδεριές στίς θύρες καί τά κιγκλιδώματα. Ἀκολουθοῦν οἱ σιδεριές στά παράθυρα, τούς φεγγίτες κ.λπ. Σέ κάθε ομάδα προηγοῦνται οἱ κατασκευές τῆς Πόλεως Ρόδου καί μετά τῆς ὑπαίθρου. Ἐπονται ἐκεῖνες τῶν ἄλλων νησιῶν τῆς Δωδεκανήσου. Ἡ μελέτη τελειώνει μέ τίς ἐνδεικτικές φωτογραφίες.

Εὐχαριστίες σέ ὅλους ἐκείνους, πού βοήθησαν μέ τήν παραχώρηση φωτογραφικοῦ ὑλικοῦ καί εἶναι οἱ: Γεώργιος Καραβέλλατζης, Γεώργιος Καρυδάκης, καί Μιχαήλ Σελᾶς.

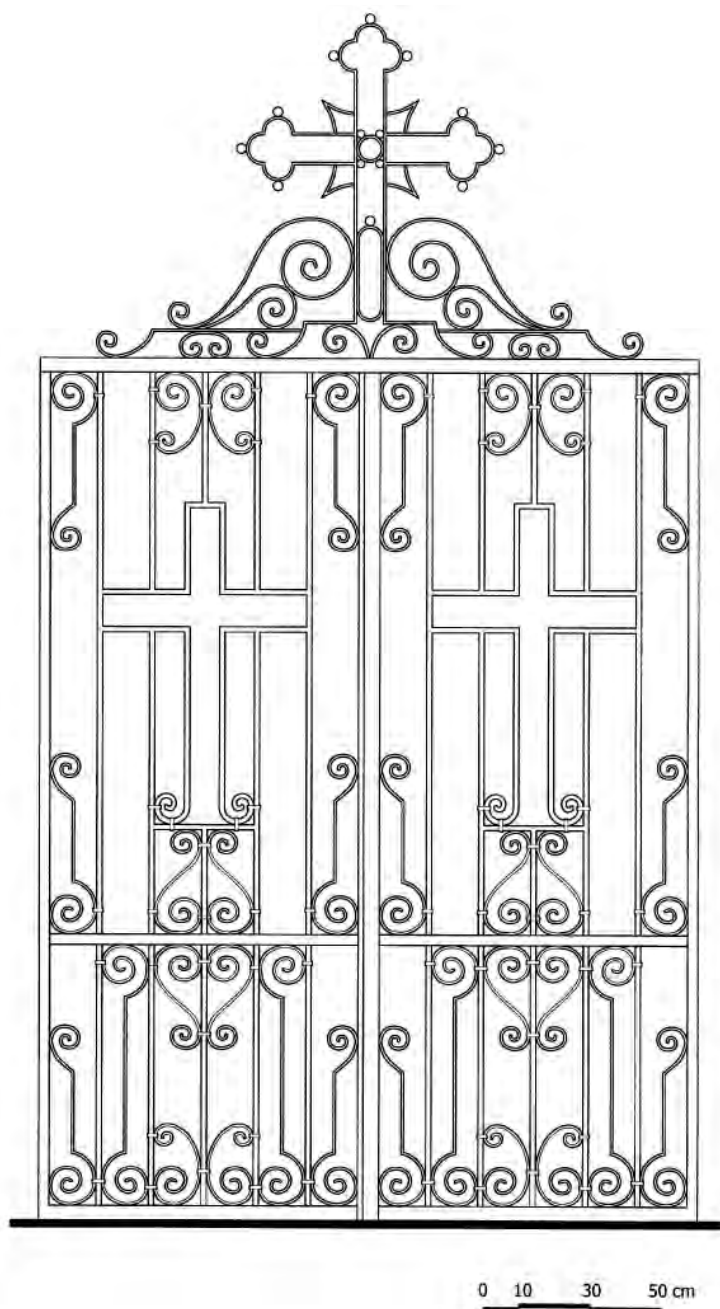

Εικόνα 1.
Χάρτης της Δωδεκανήσου.

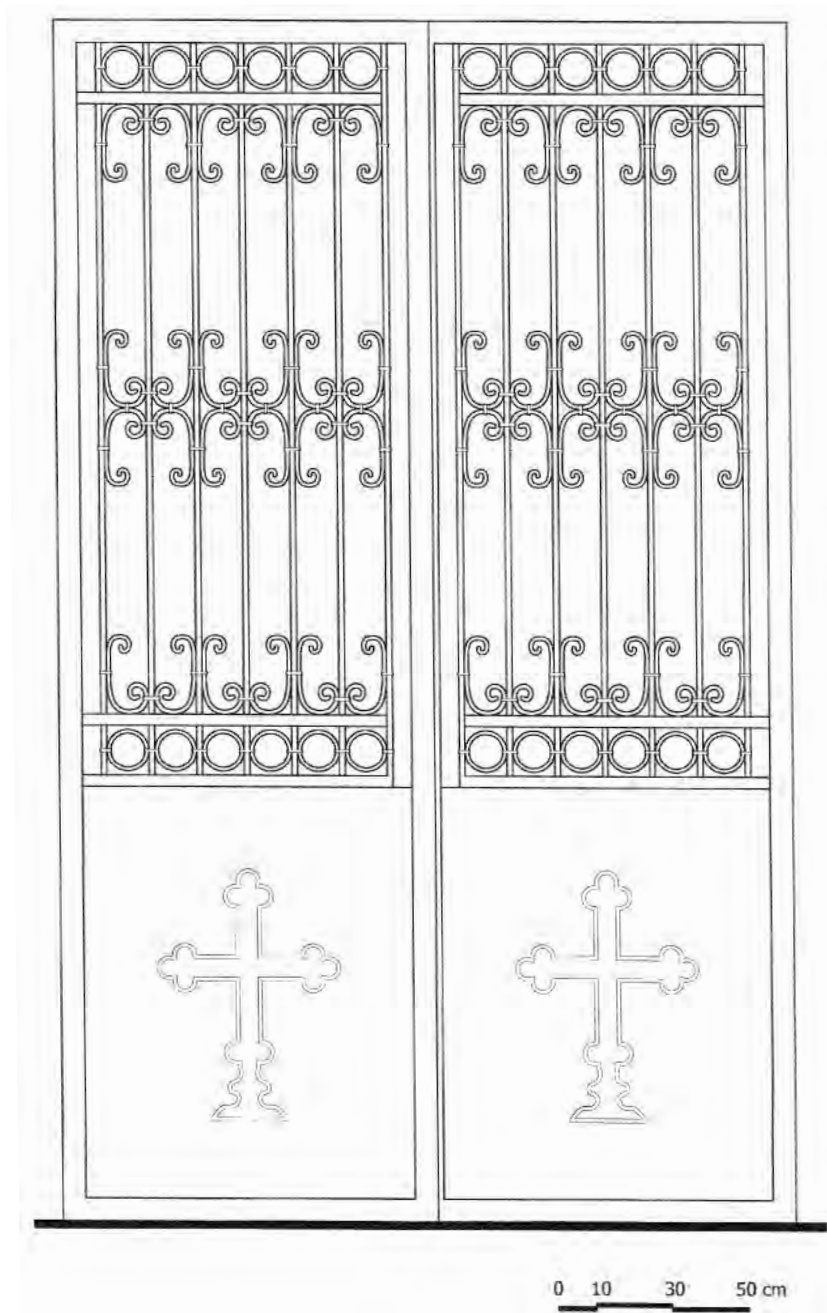

Εικόνα 2.

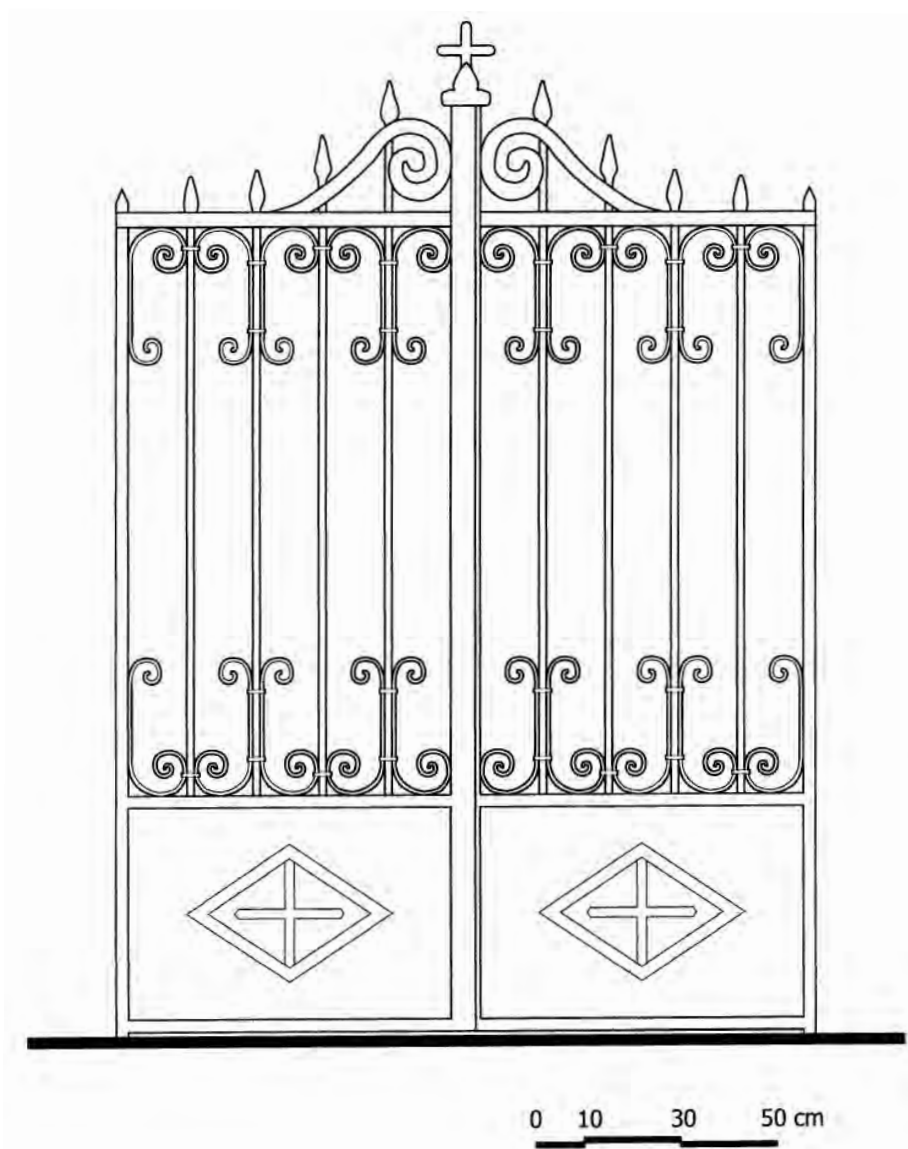
Αύλόθυνα σέ ακίνητο τής Μητροπόλεως Ρόδου, παραχωρημένο στην Λέσχη «Διαγόρας» στην Πόλη τής Ρόδου. Έτος κατασκευής 1895.

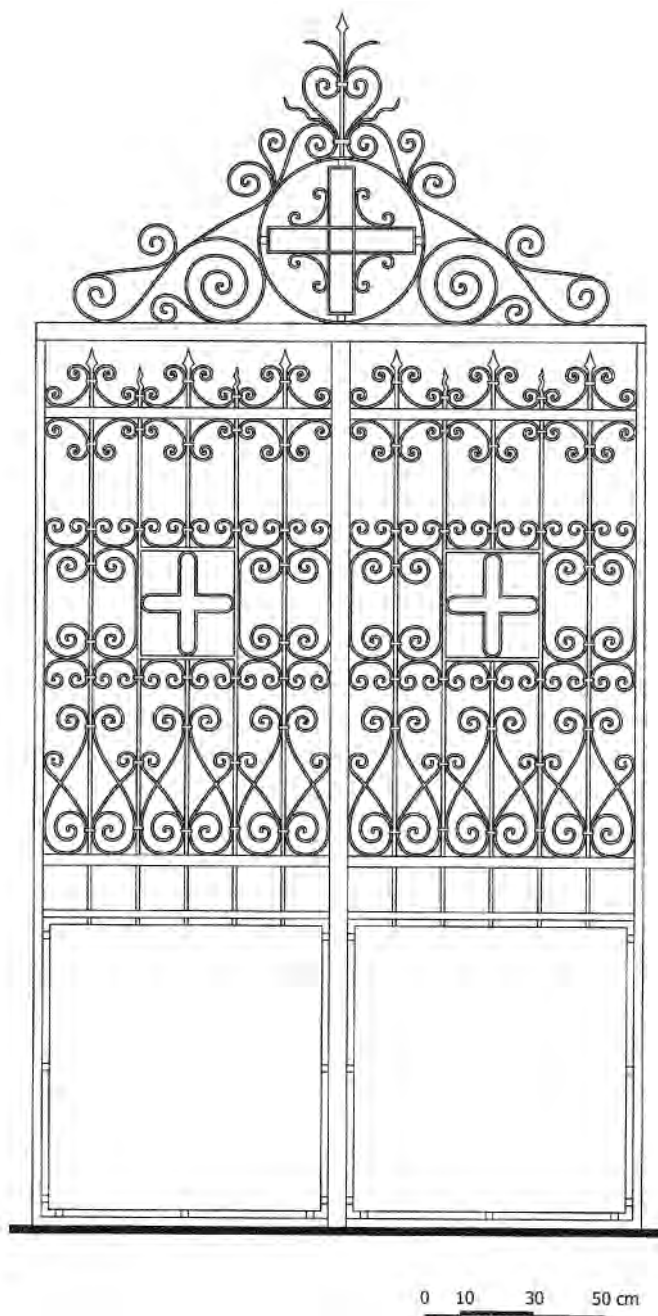
Εικόνα 3.
Αυλόθυρα στο Ναό τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου στήν ὁδό Δαμασκηνοῦ,
στήν Πόλη τῆς Ρόδου.

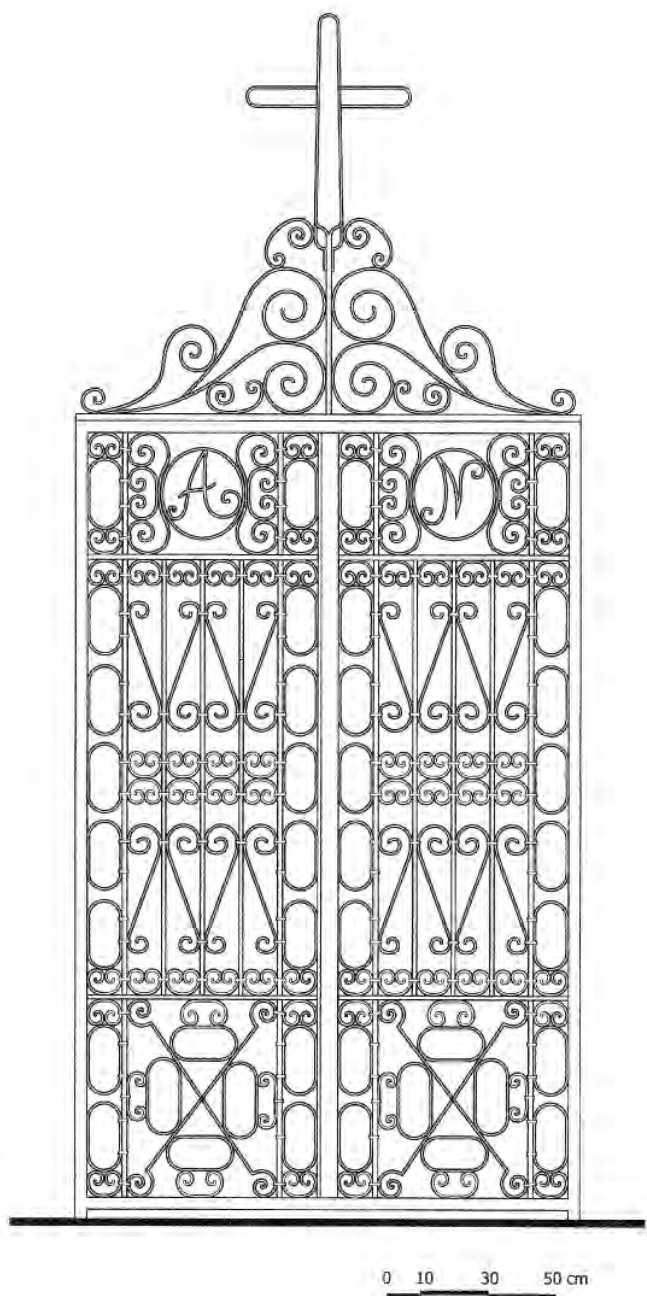
Εικόνα 4.
Αυλόθυρα στο Ναό του Αγίου Ιωάννου στην Πόλη της Ρόδου.

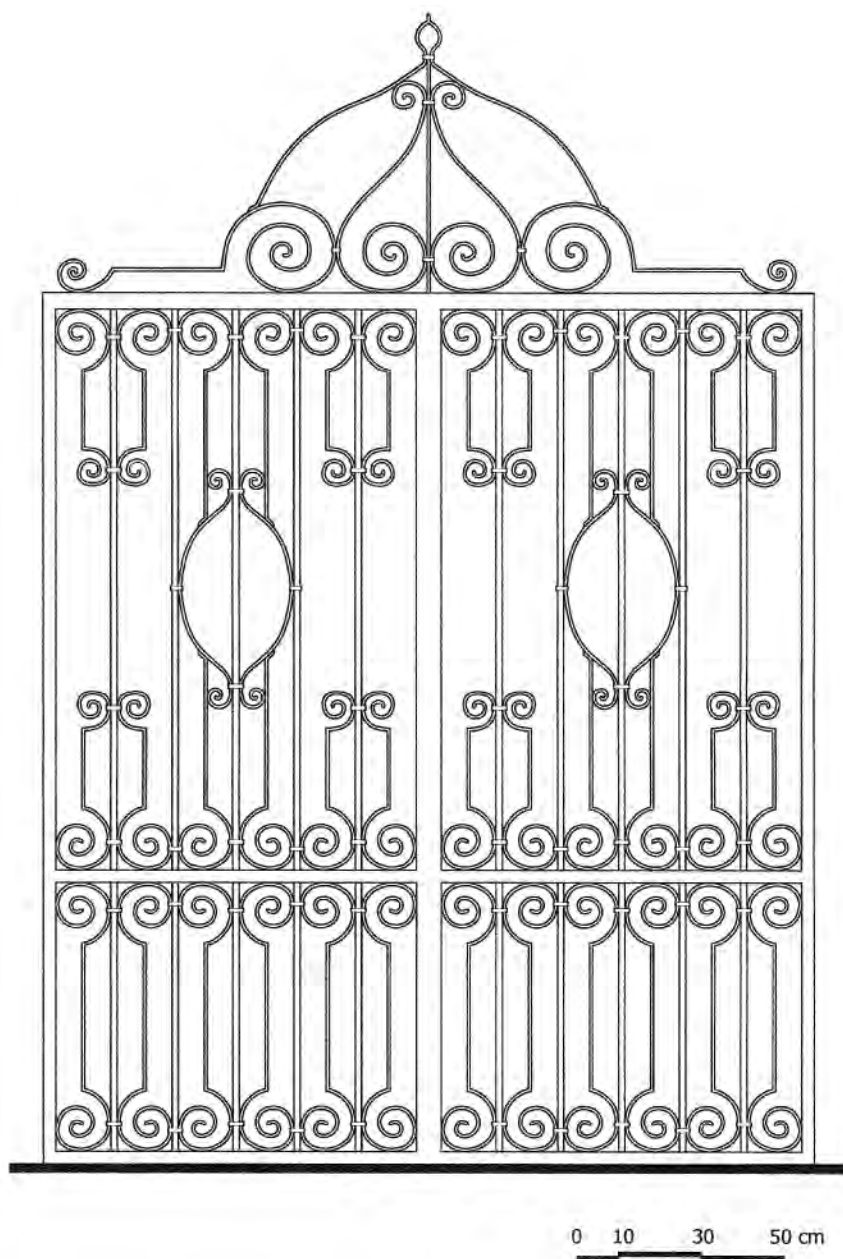
Εικόνα 5.
Αύλόθυρα στο Ναό του Αγίου Ιωάννου στην Πόλη της Ρόδου.

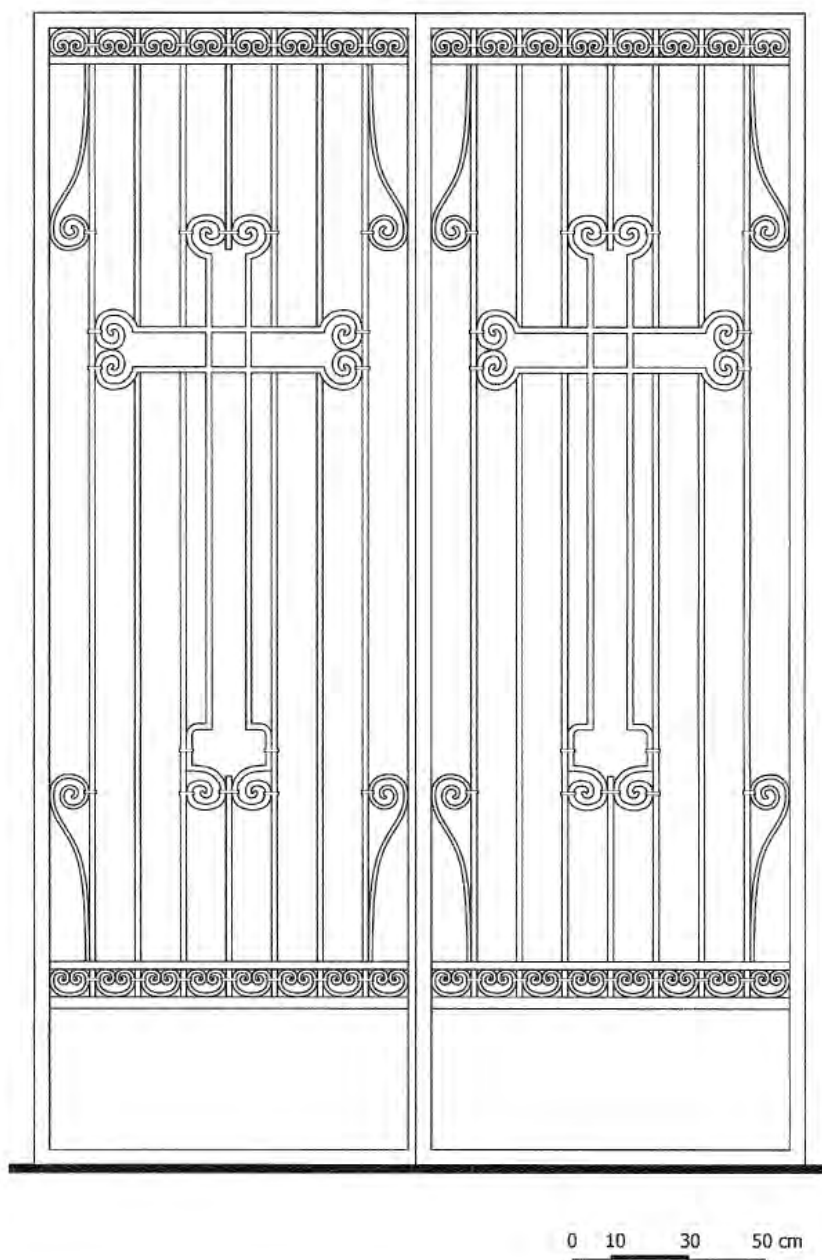
Εικόνα 6.
Αύλόθυρα στο Ναό τῶν Εισοδίων τῆς Θεοτόκου στο Νιοχώρι,
στήν Πόλη τῆς Ρόδου.

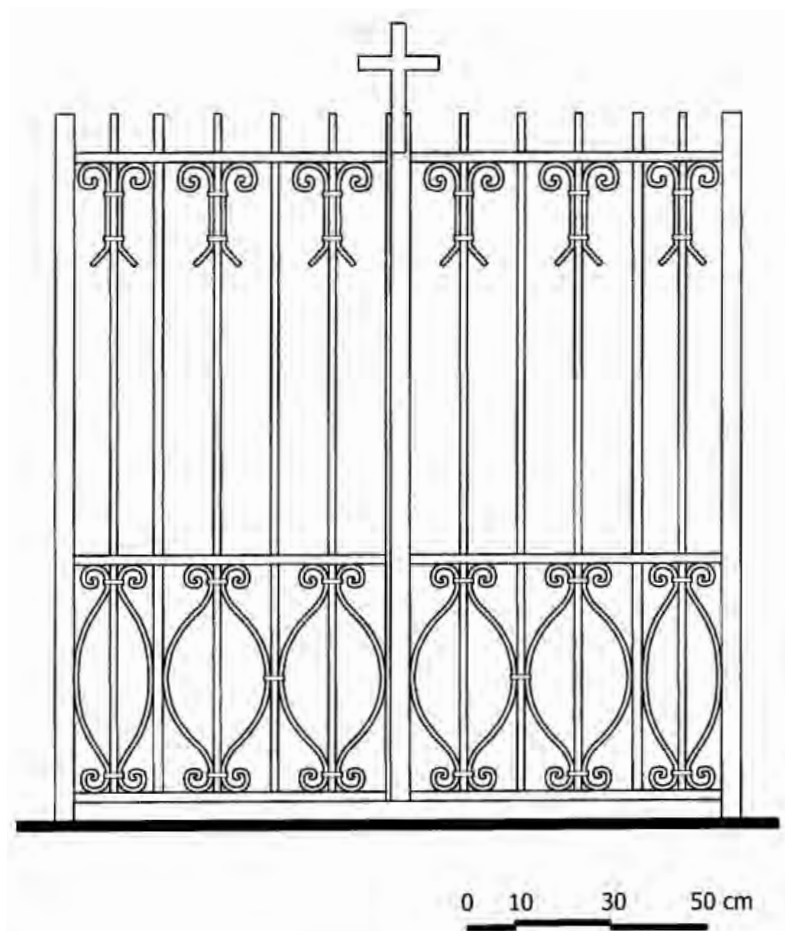
Εικόνα 7.
Αυλόθυρα στο Ναό του Αγίου Νικολάου,
στην Πόλη της Ρόδου.

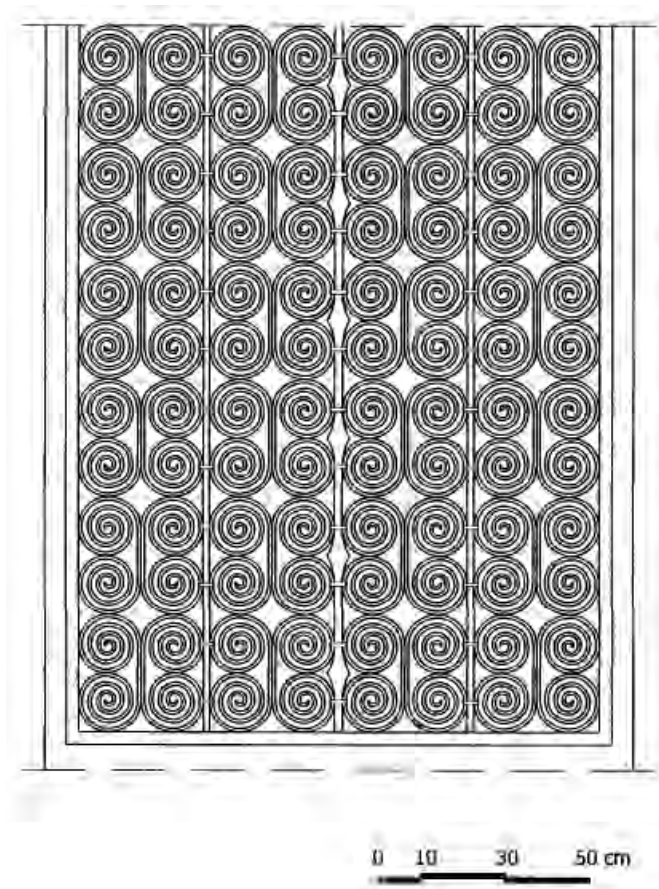
Εικόνα 8.
Αύλοθυρα στην Αστική Σχολή.
Παλαιό Σχολείο της Έλληνικής Όρθόδοξης Κοινότητας Ρόδου,
στην Πόλη της Ρόδου.

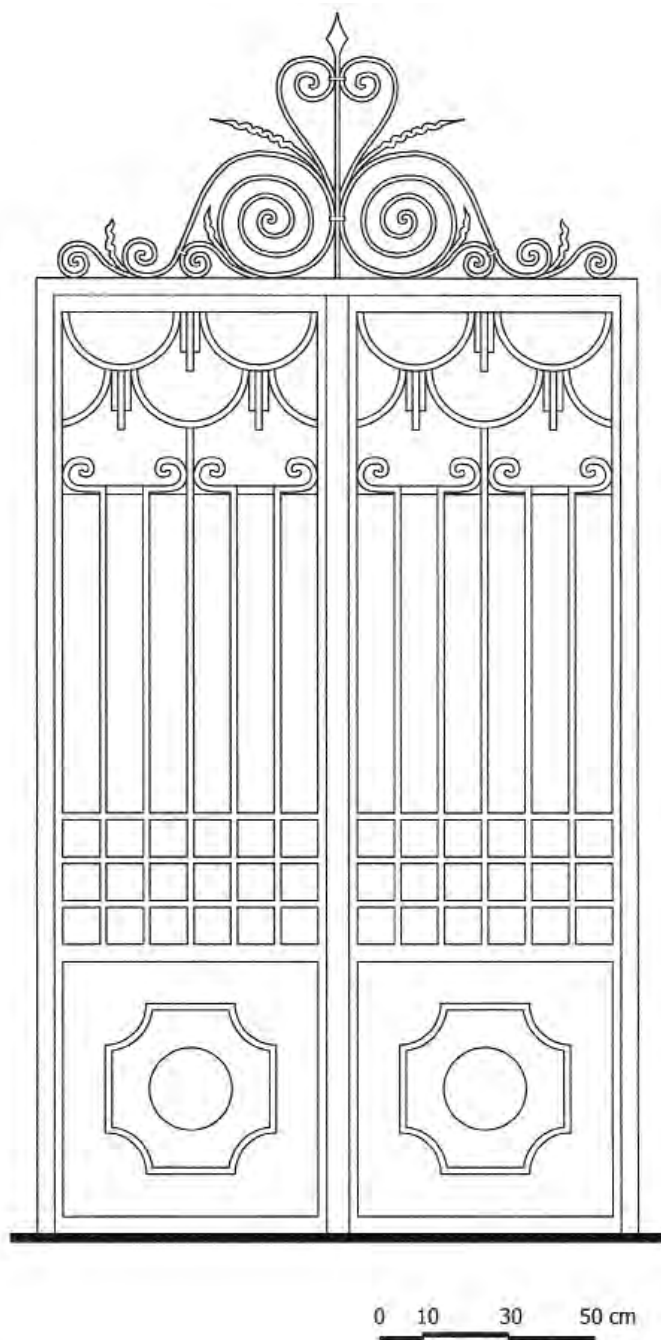
Εικόνα 9.
Αύλόθυρα στο Ναό του Αγίου Δημητρίου (Κοιμητήριο),
στην Πόλη της Ρόδου.

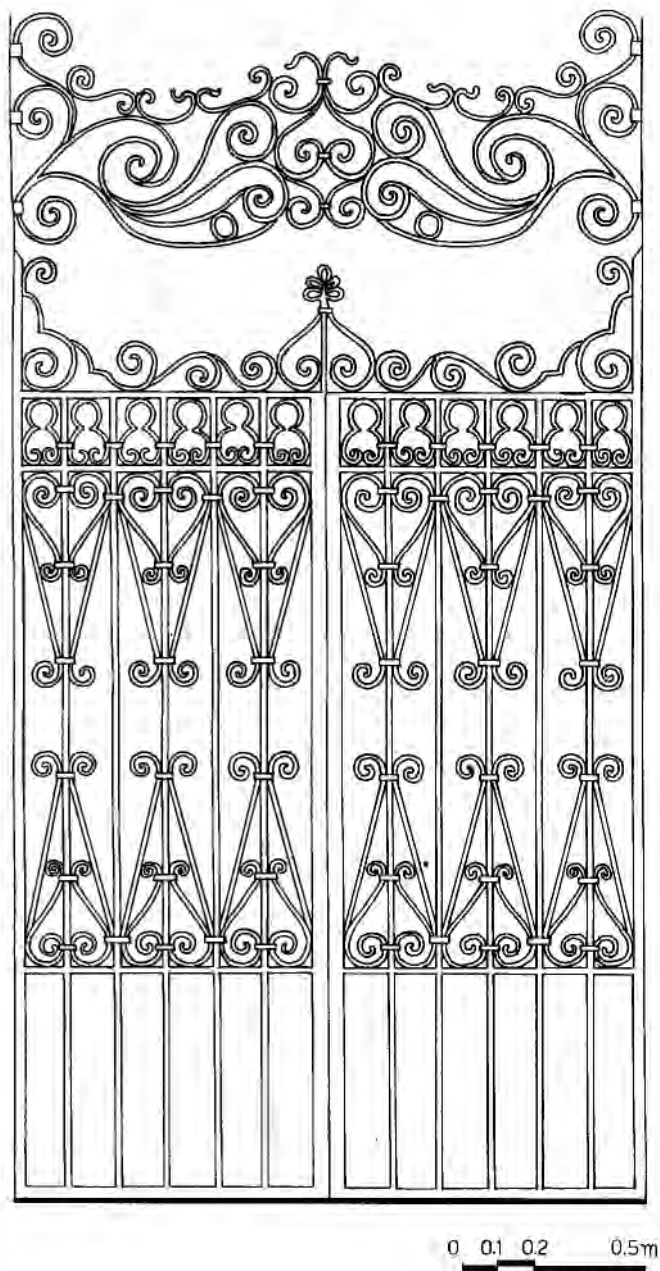
Εικόνα 10.
Αύλόθυρα στο Ναό του Αγίου Έλευθερίου
στην Πόλη της Ρόδου.

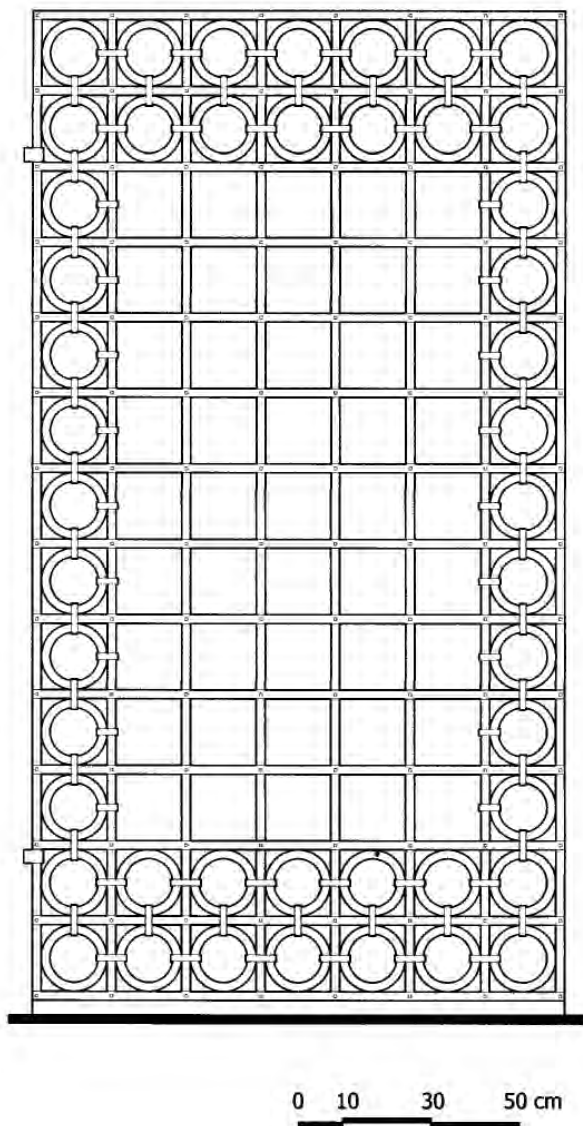
Εικόνα 11.
Λεπτομέρεια από την αὐλόθυρα τῆς οἰκίας
τοῦ Μητροπολίτη Ρόδου.

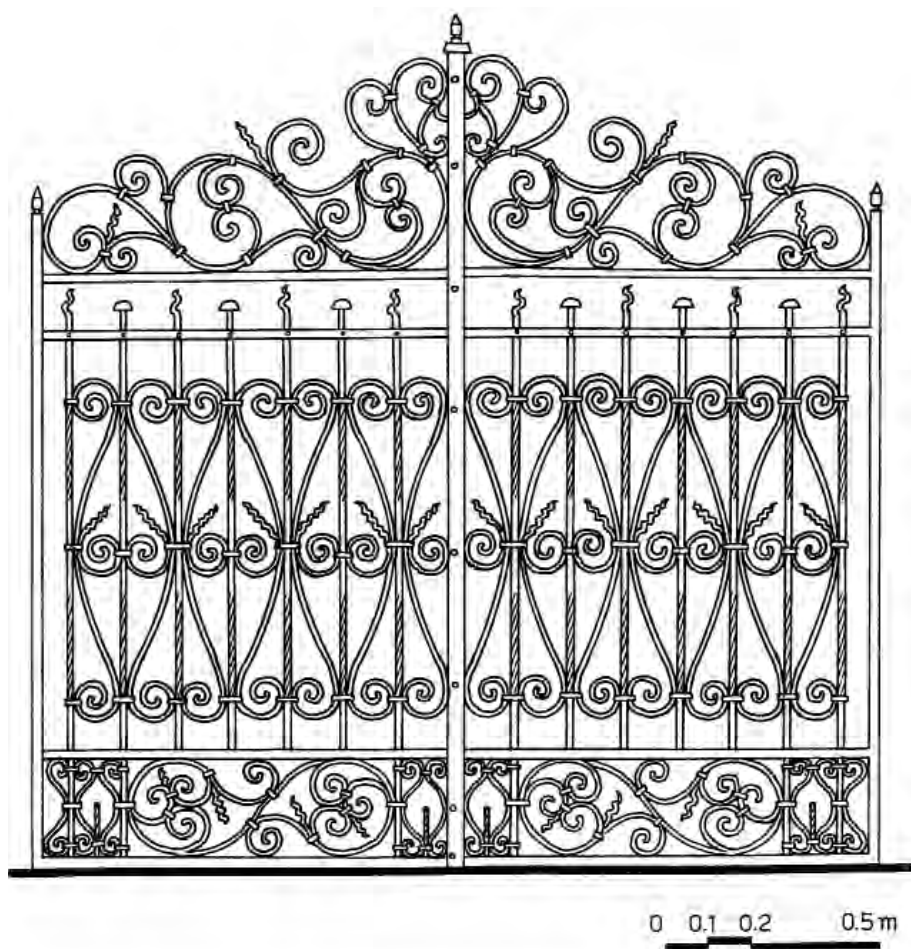
Εικόνα 12.
Αύλόθυρα στην οδό Στρατηγού Ζήση, στην Πόλη της Ρόδου.

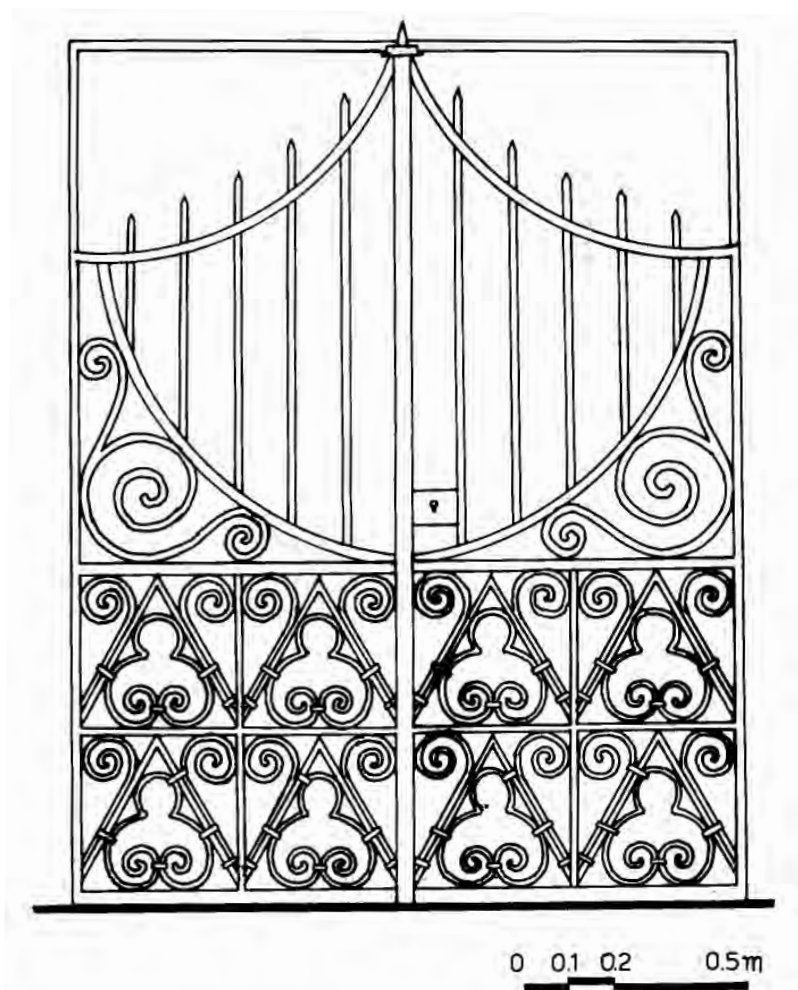
Εικόνα 13.
Αύλόθυρα στην οδό Παπαλουκά στην Πόλη της Ρόδου.

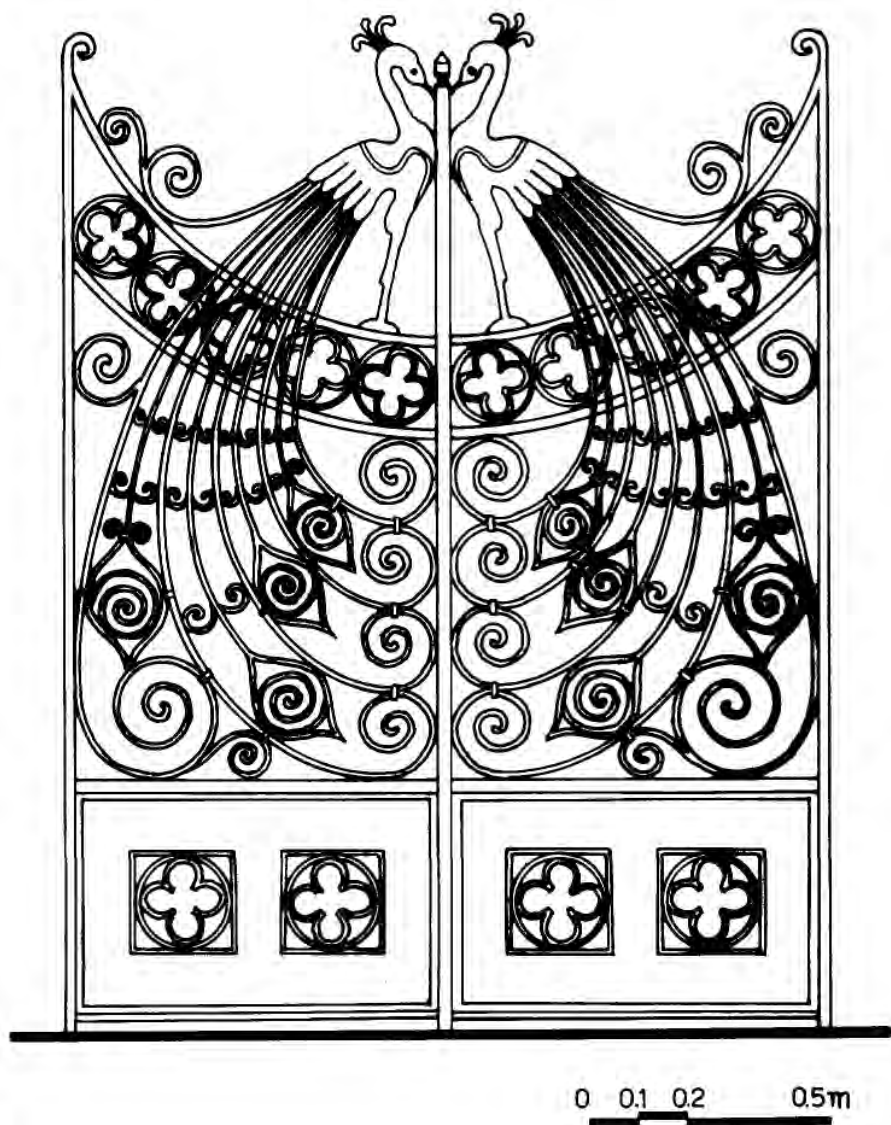
Εικόνα 14.
Αύλόθυρα στην οδό Παπαλουκά, στην Πόλη της Ρόδου.

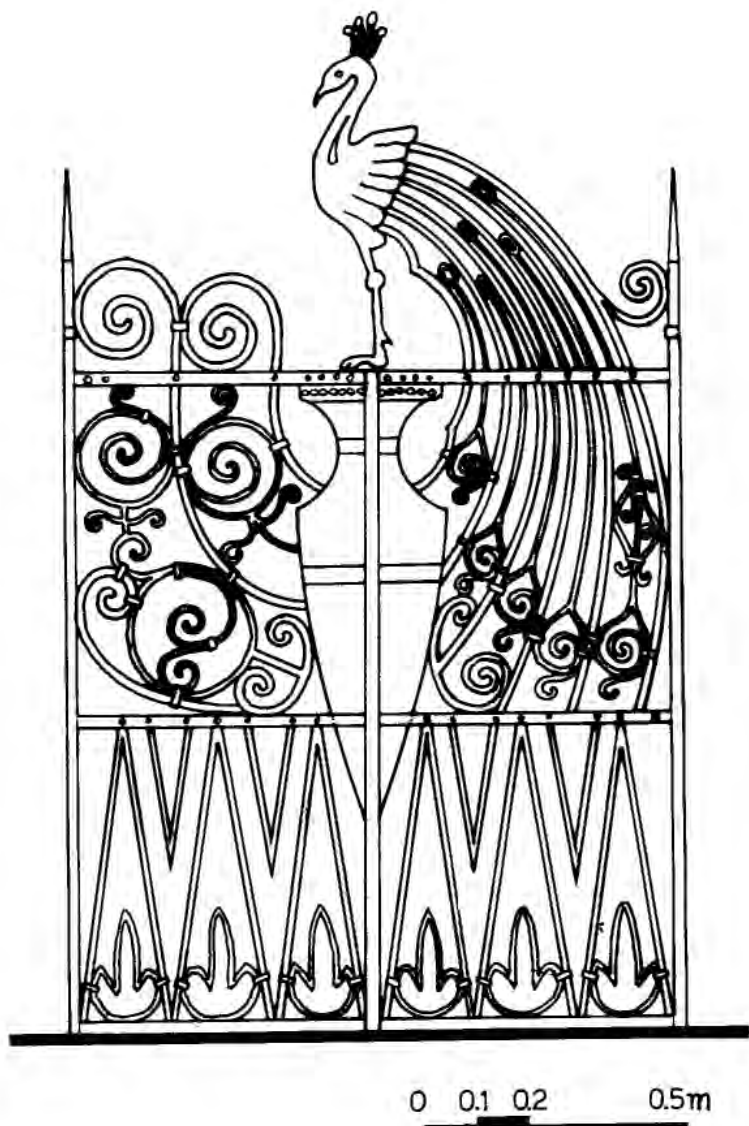
Εικόνα 15.
Αυλόθυρα στην πλατεία Κωσταρίδη στην Πόλη της Ρόδου.

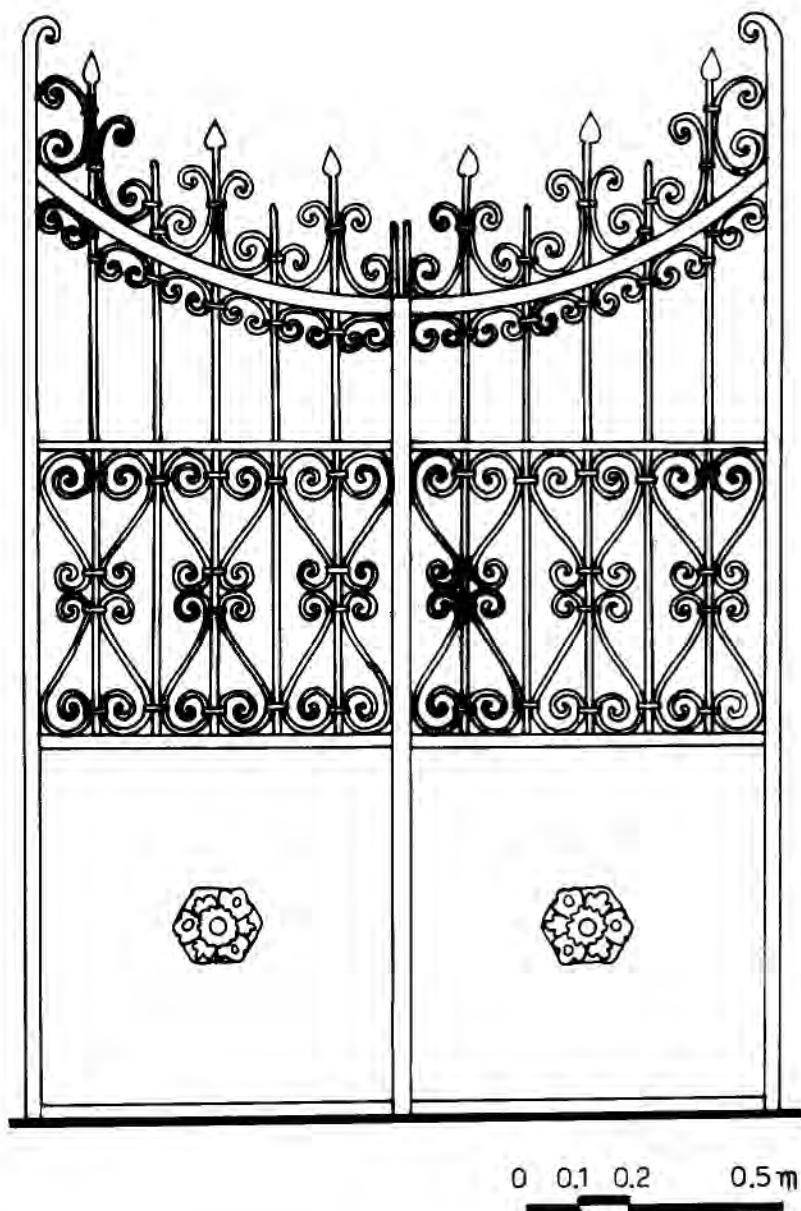
Εικόνα 16.
Αυλόθυρα στην οδό Αγίου Ίωάννου στην Πόλη της Ρόδου.

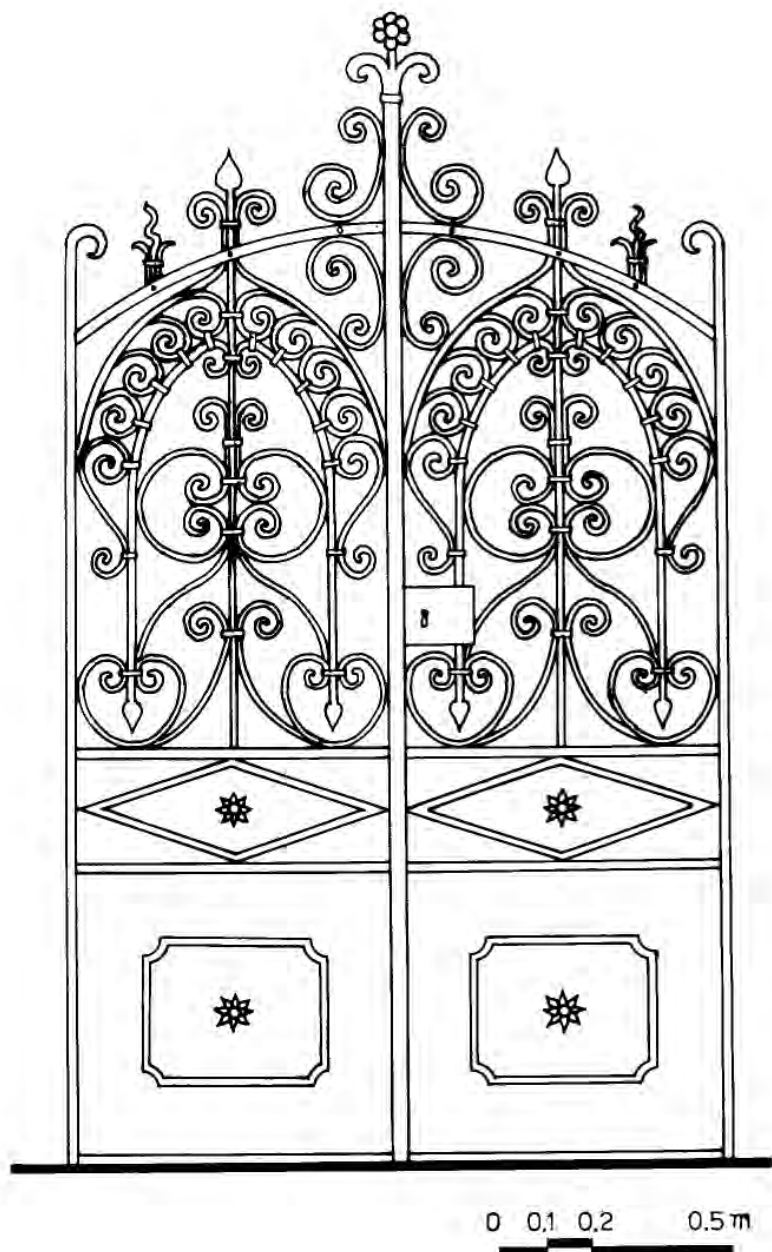
Εικόνα 17.
Αύλοθυρα στην Πόλη της Ρόδου.

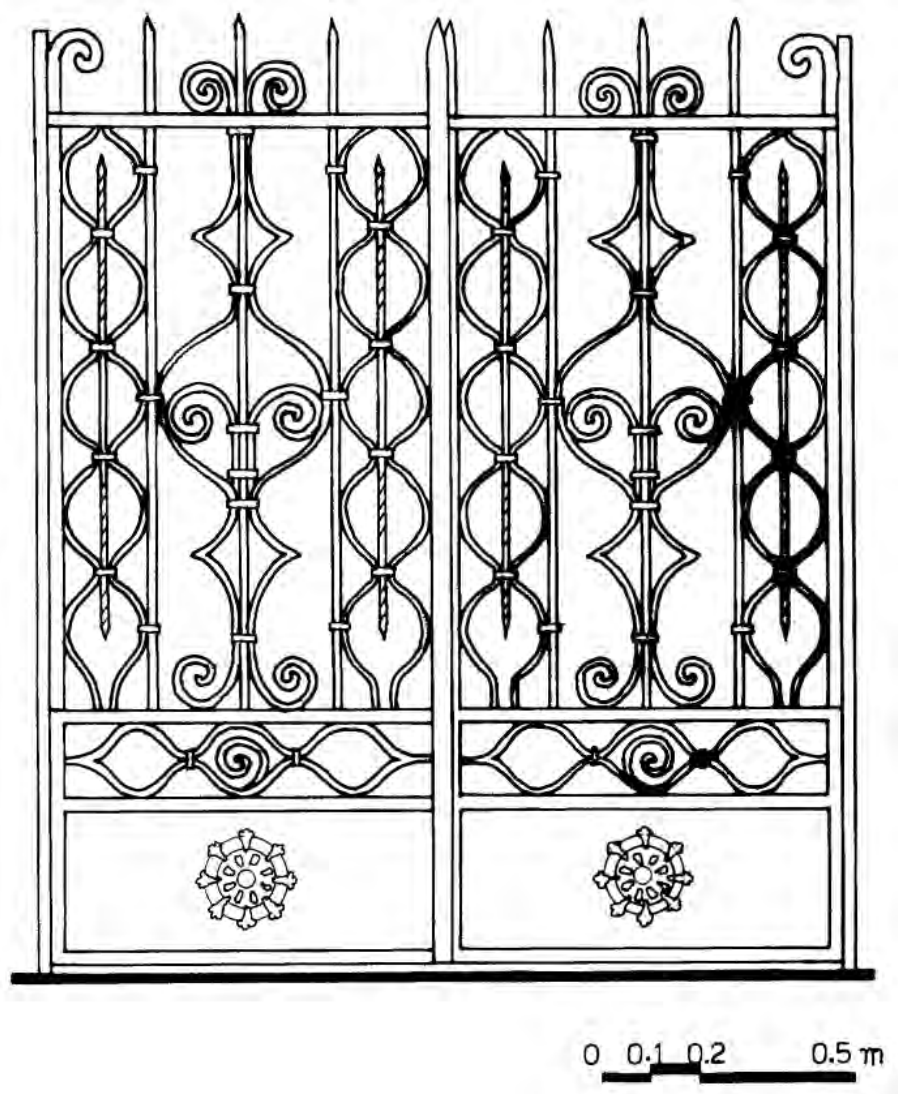
Εικόνα 18.
Αυλόθυρα στην Πόλη της Ρόδου.

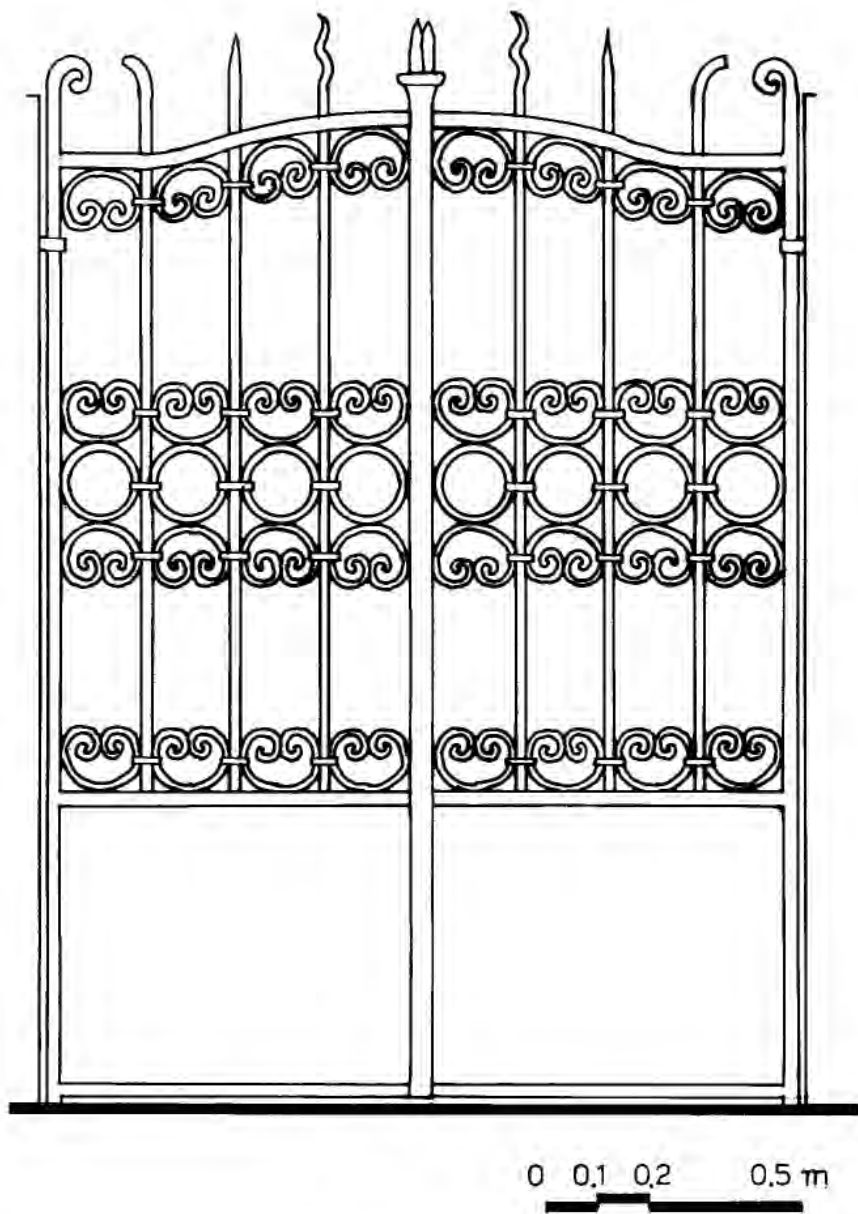
Εικόνα 19.
Αυλόθυρα στην οδό Έλ. Βενιζέλου, στην Πόλη της Ρόδου.

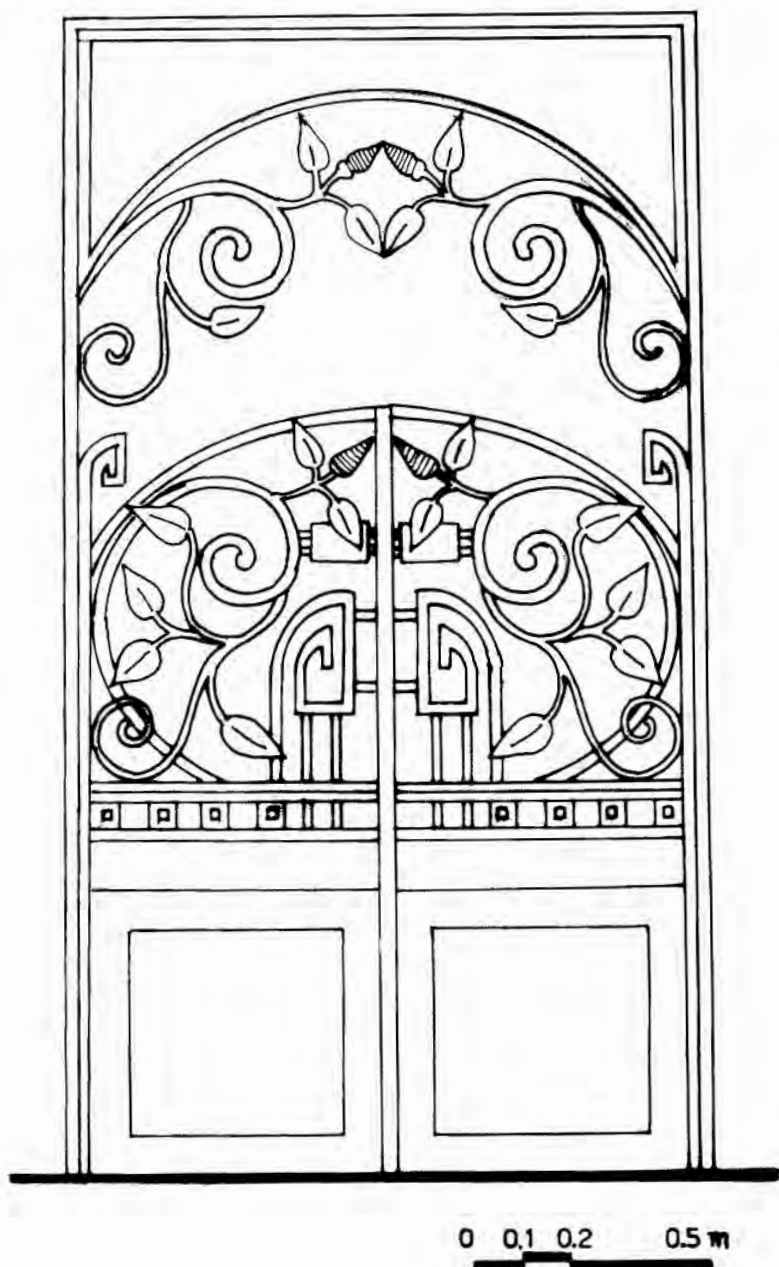
Εικόνα 20.
Αύλόθυρα στην Πόλη της Ρόδου.

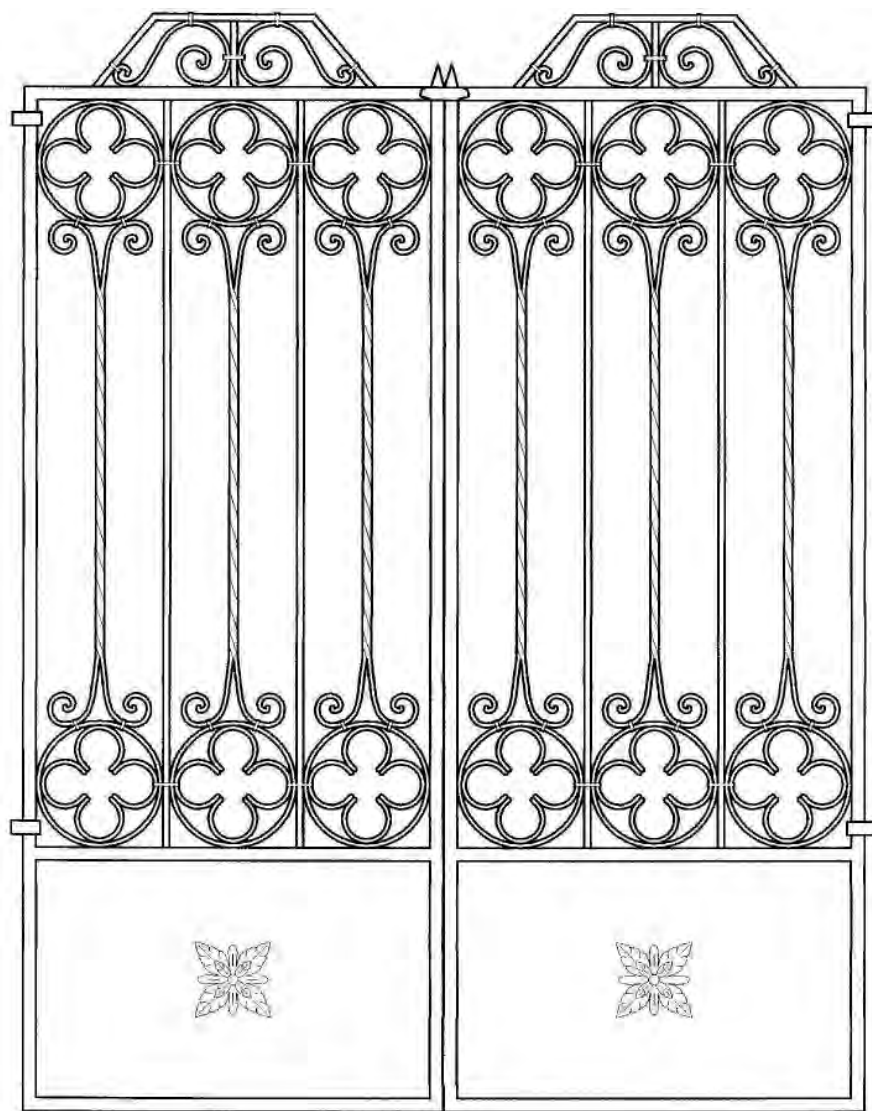
Εικόνα 21.
Αύλόθυρα στην οδό Στ. Καζούλη, στην Πόλη της Ρόδου.

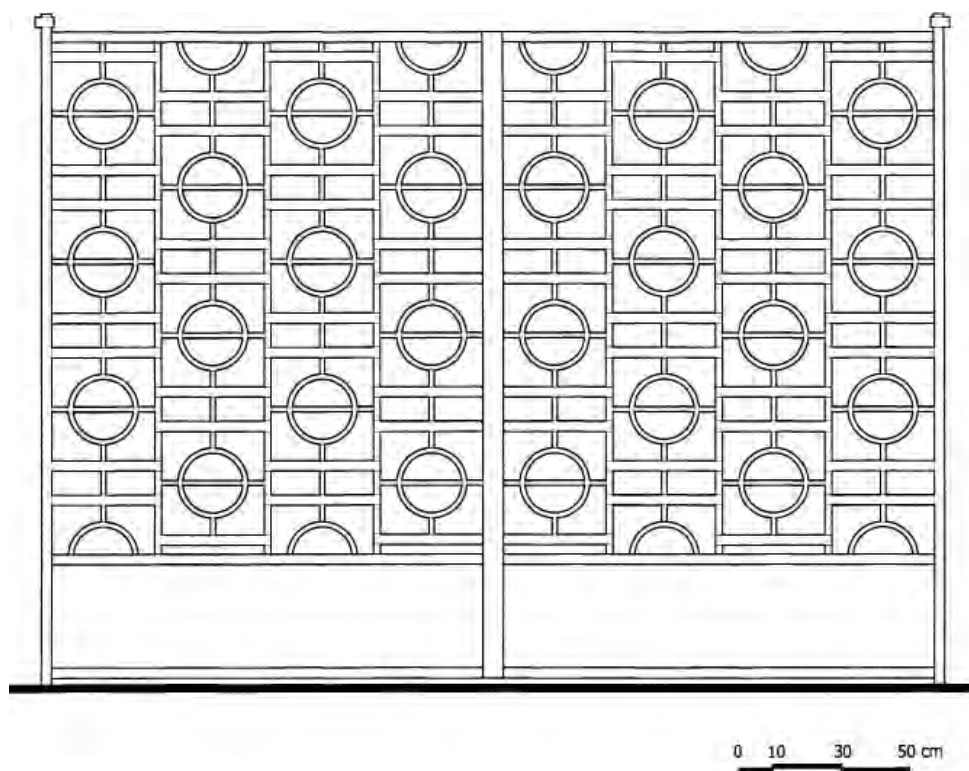
Εικόνα 22.
Αύλόθυρα στην οδό Στ. Καζούλη, στην Πόλη της Ρόδου.

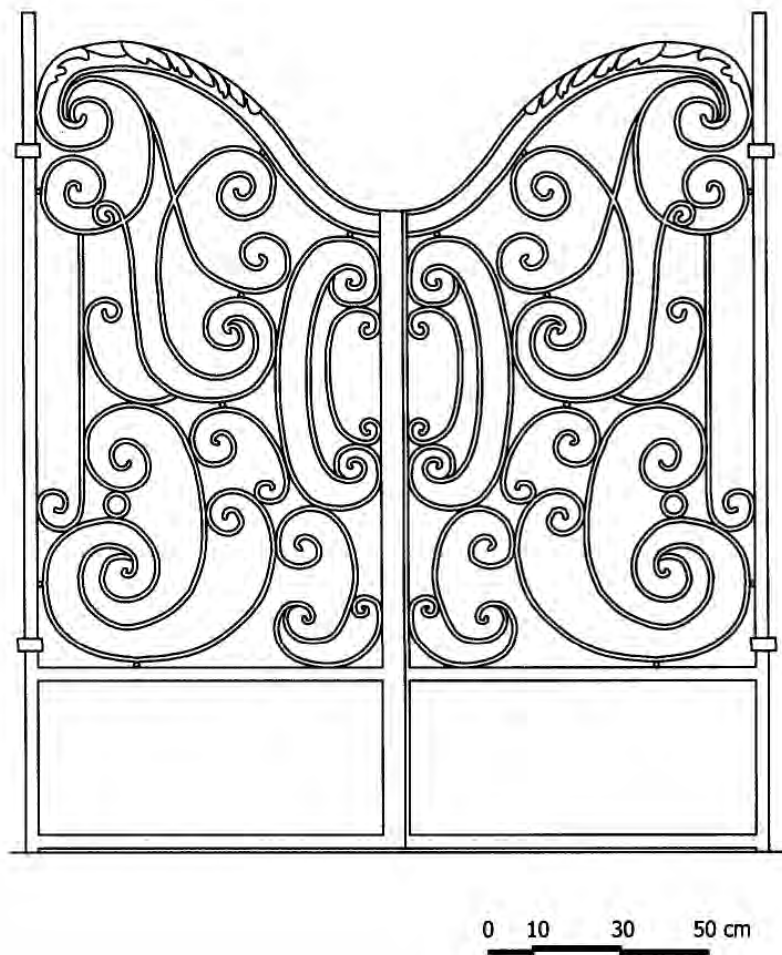
Εικόνα 23.
Αύλόθυνα στην οδό Στ. Καζούλη, στην Πόλη της Ρόδου.

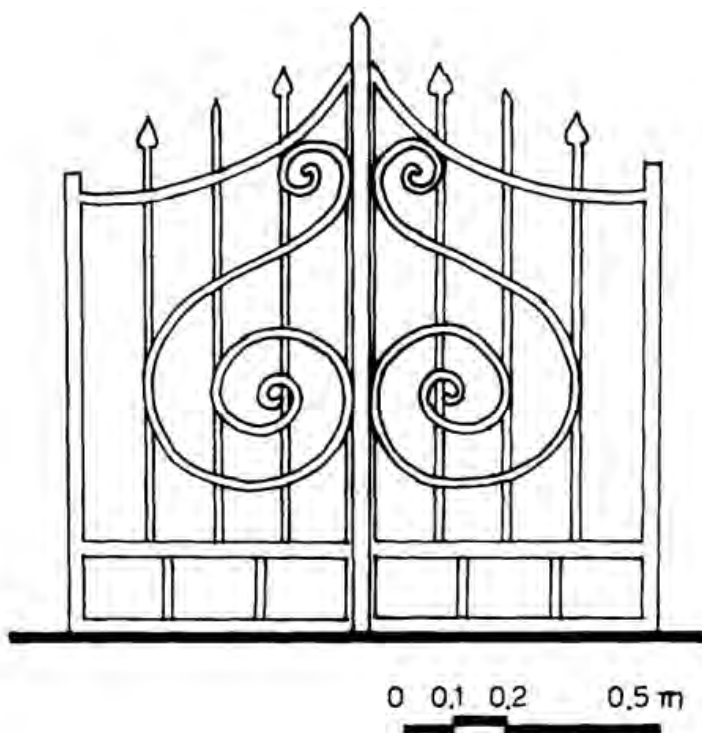
Εικόνα 24.
Αυλόθυρα στην οδό Στ. Καζούλη, στην Πόλη της Ρόδου.

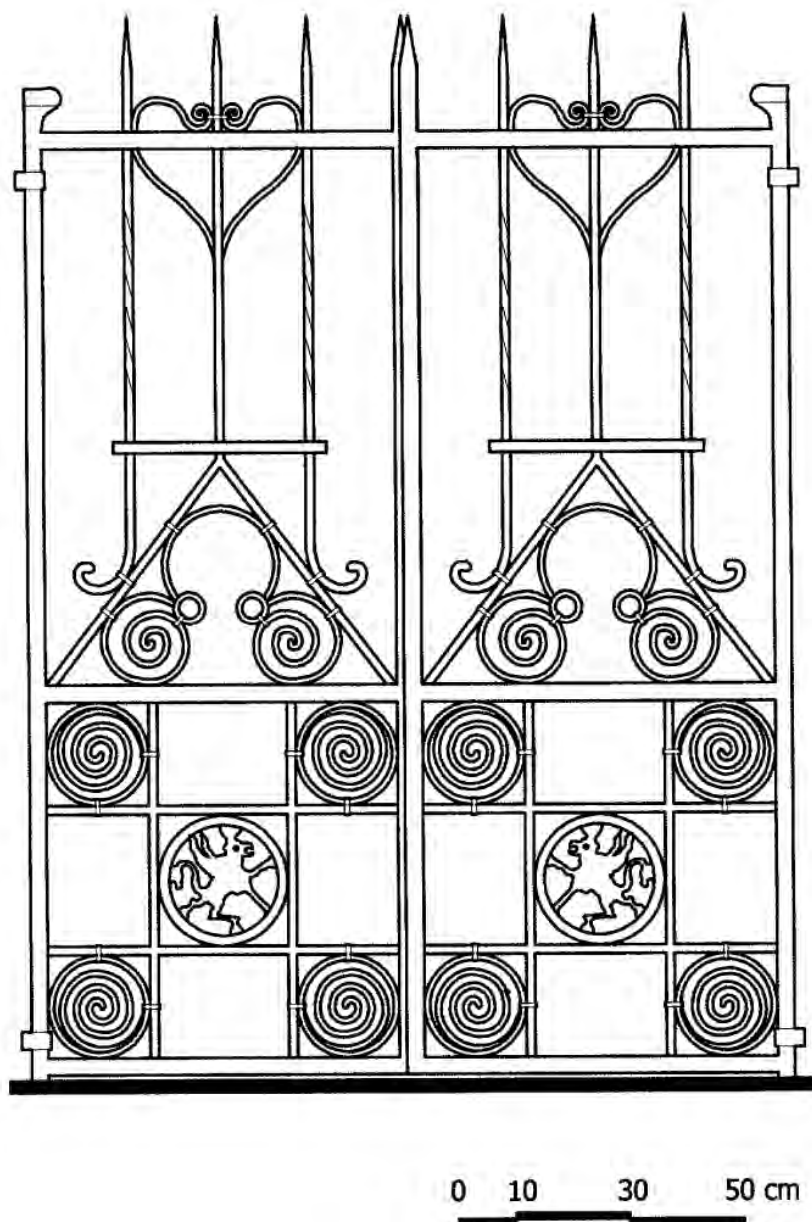
Εικόνα 25.
Αύλόθυρα στην οδό Χιμάρας, στην Πόλη της Ρόδου.

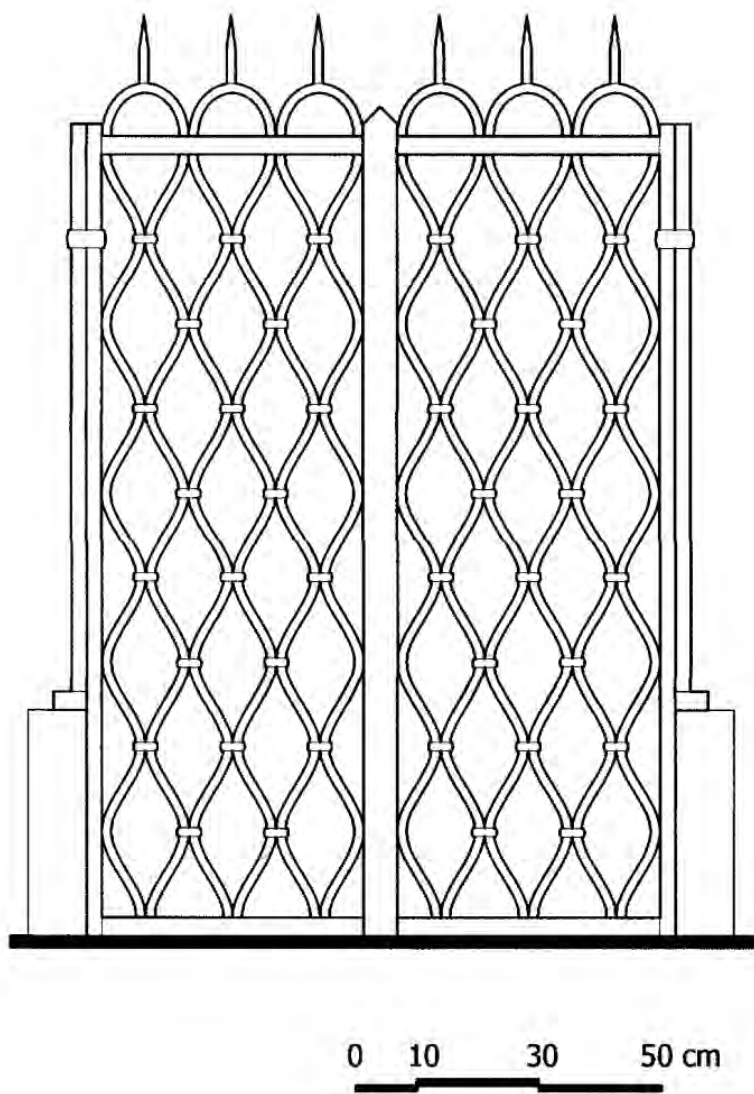
Εικόνα 26.
Αυλόθυρα στην όδό Χιμάρας, στην Πόλη της Ρόδου.

Εικόνα 27.
Αύλόθυρα στην Πόλη της Ρόδου.

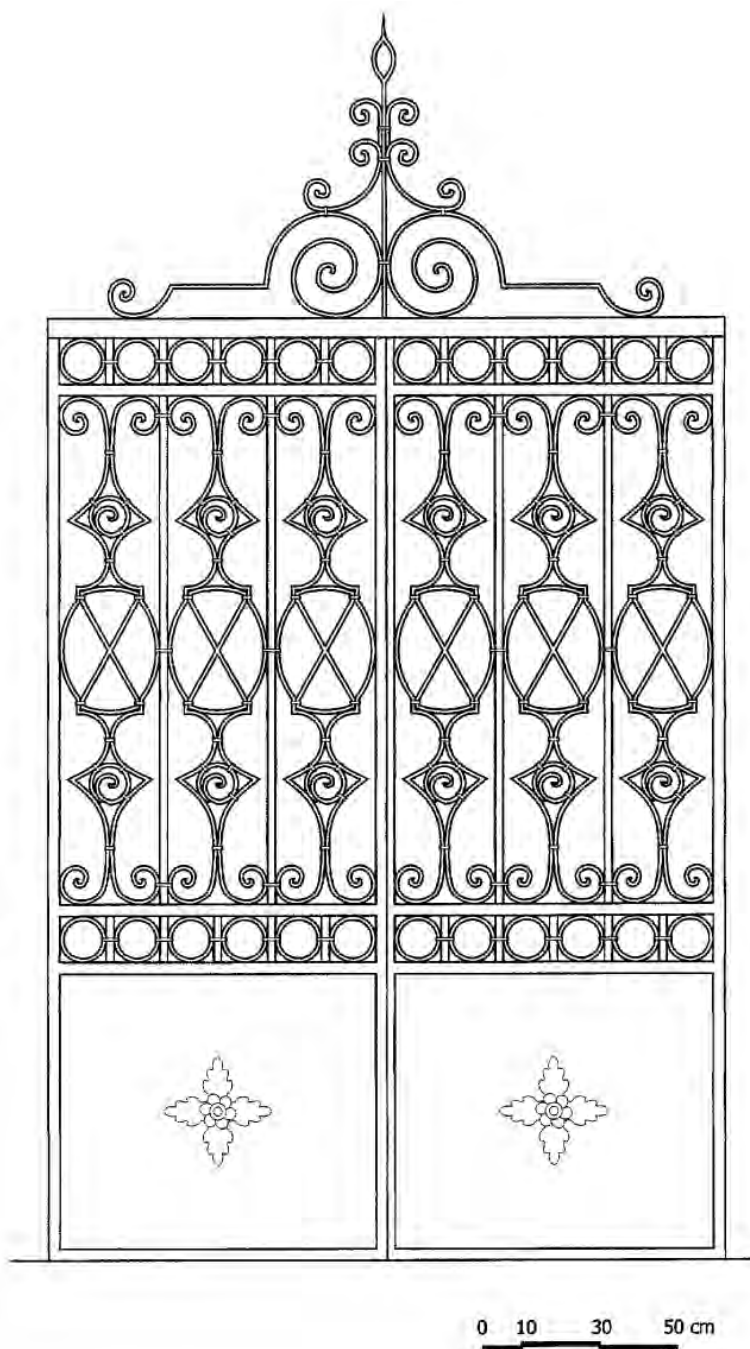

Εικόνα 28.
Αυλόθυρα στην Πόλη της Ρόδου.

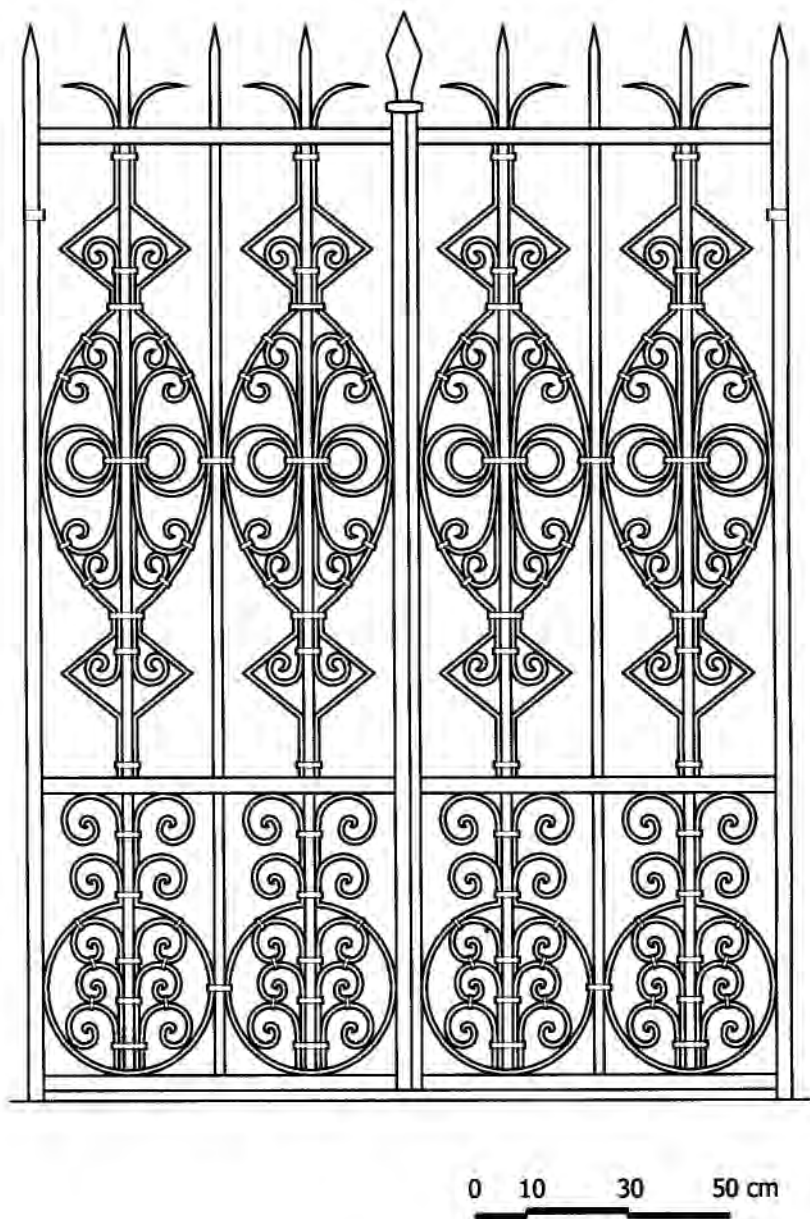

Εικόνα 29.

Αύλόθυρα στην πλατεία Κουντουριώτη, στην Πόλη της Ρόδου.

Εικόνα 30.
Αύλόθυρα στην οδό Βασιλέως Ἡρακλείου, στην Πόλη της Ρόδου.

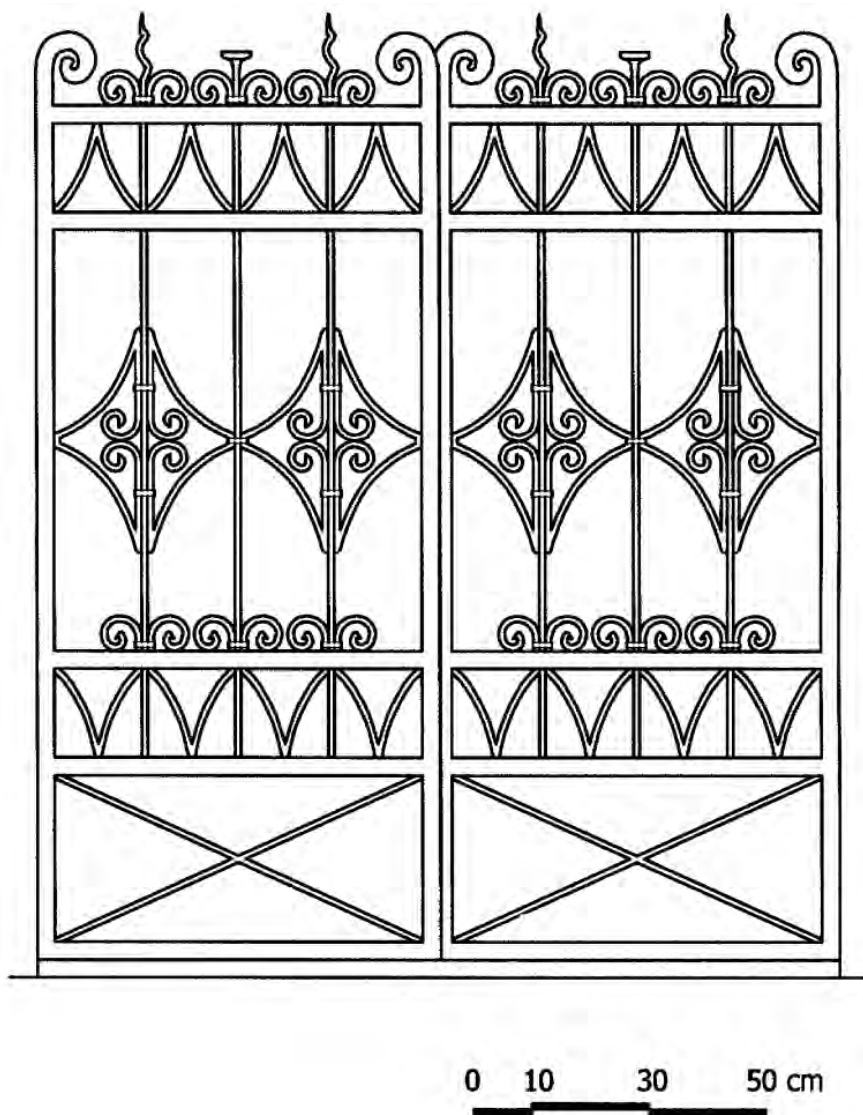

Εικόνα 31.

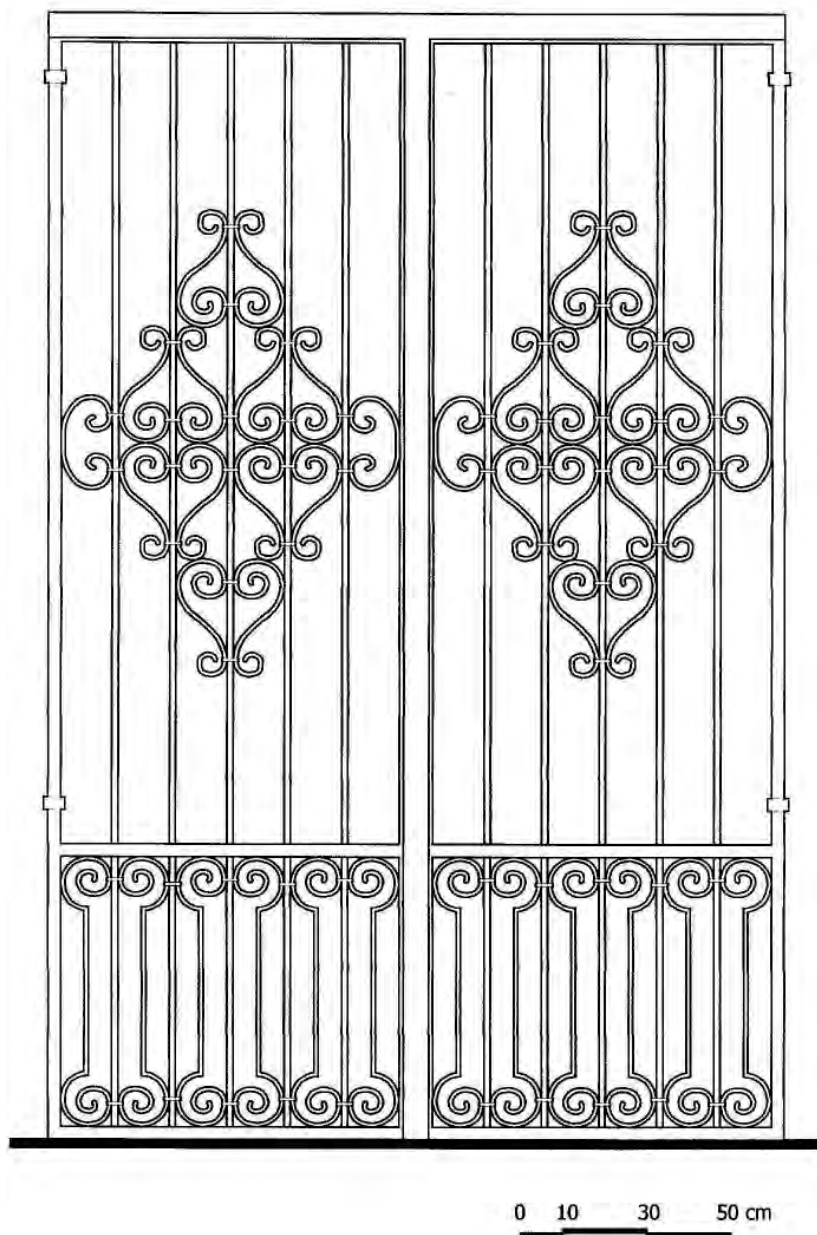
Αύλοθυρα στην οδό Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, στην Πόλη της Ρόδου.

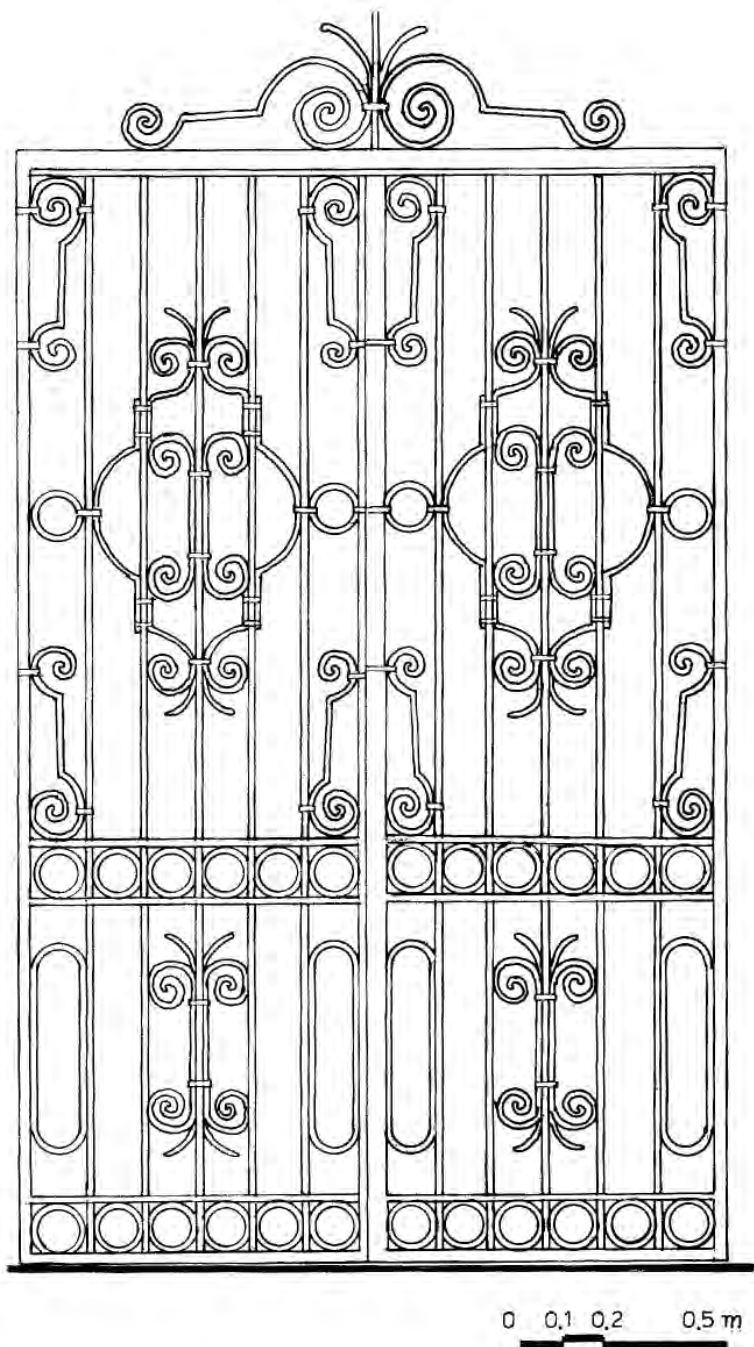
Εικόνα 32.
Αύλόθυρα στην οδό Β. Ήπειρου, στην Πόλη της Ρόδου.

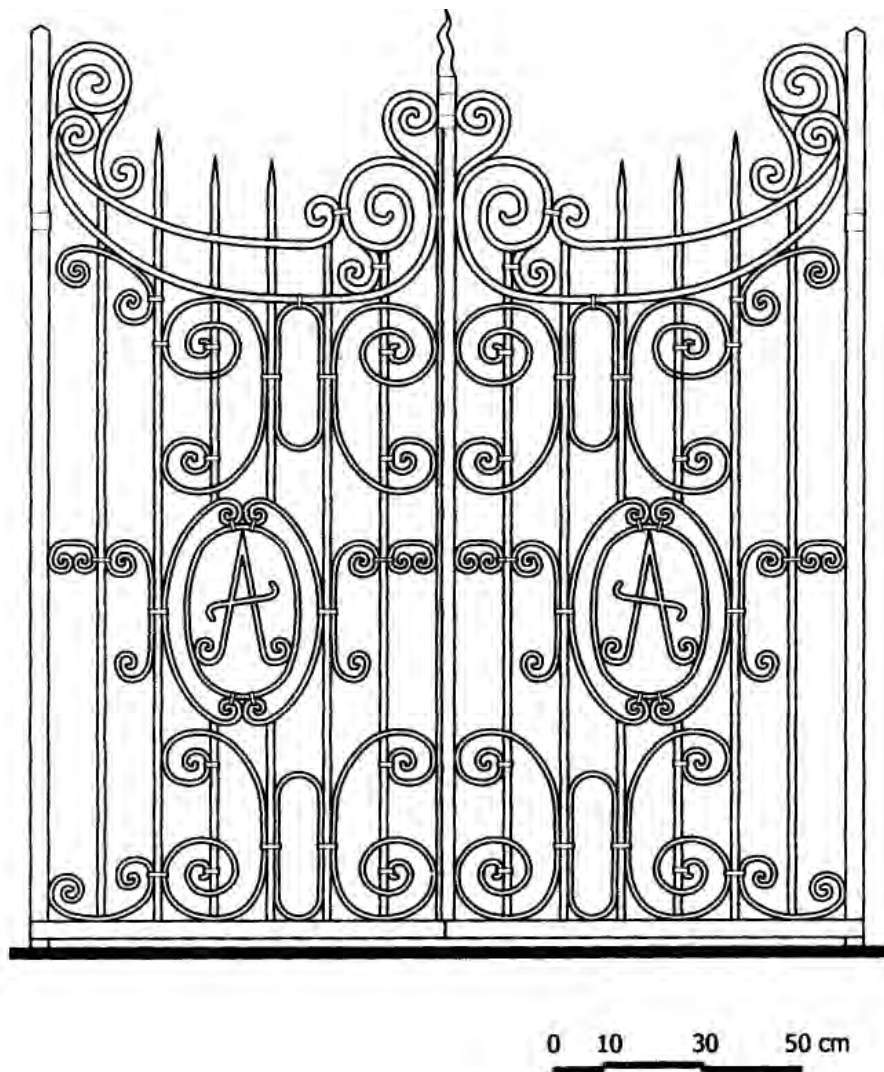
Εικόνα 33.
Αύλόθυρα στην οδό Αγίου Ιωάννου, στην Πόλη της Ρόδου.

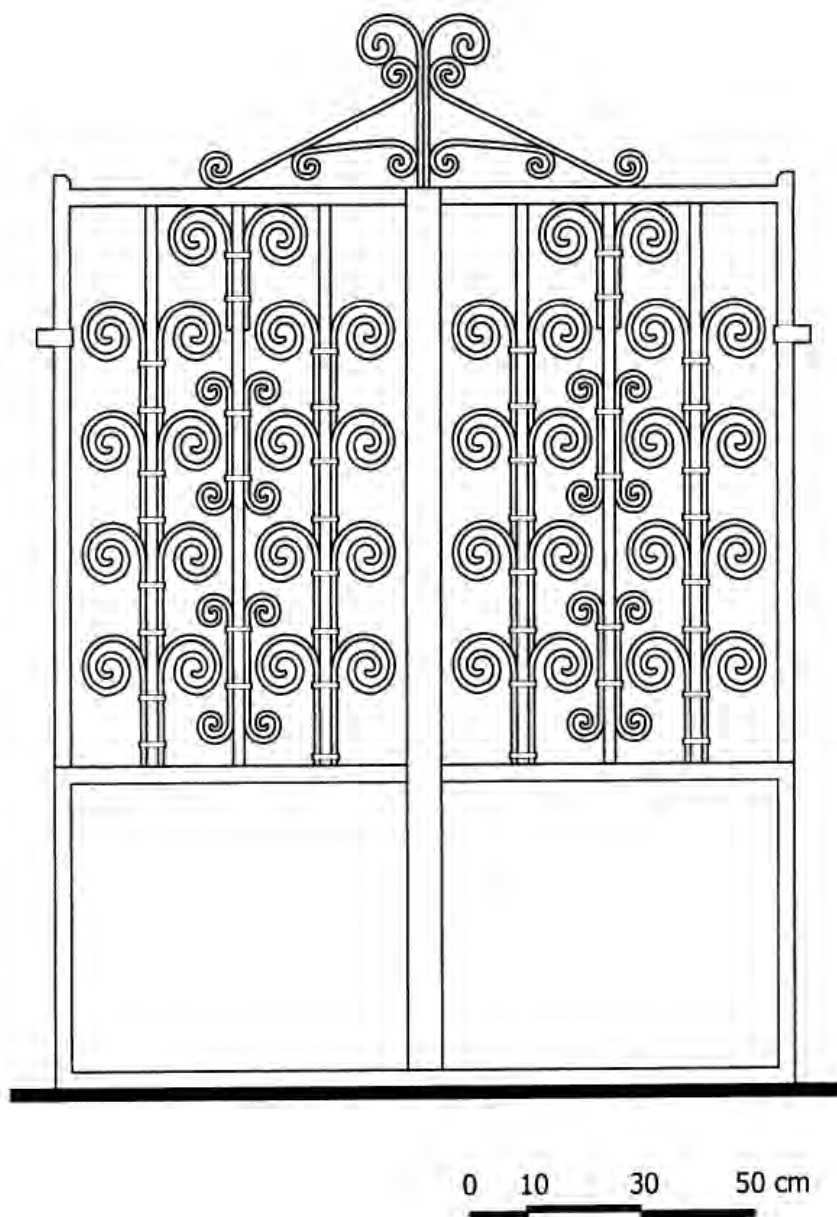
Εικόνα 34.
Αύλόθυρα στην οδό Άστρους στην Πόλη της Ρόδου.

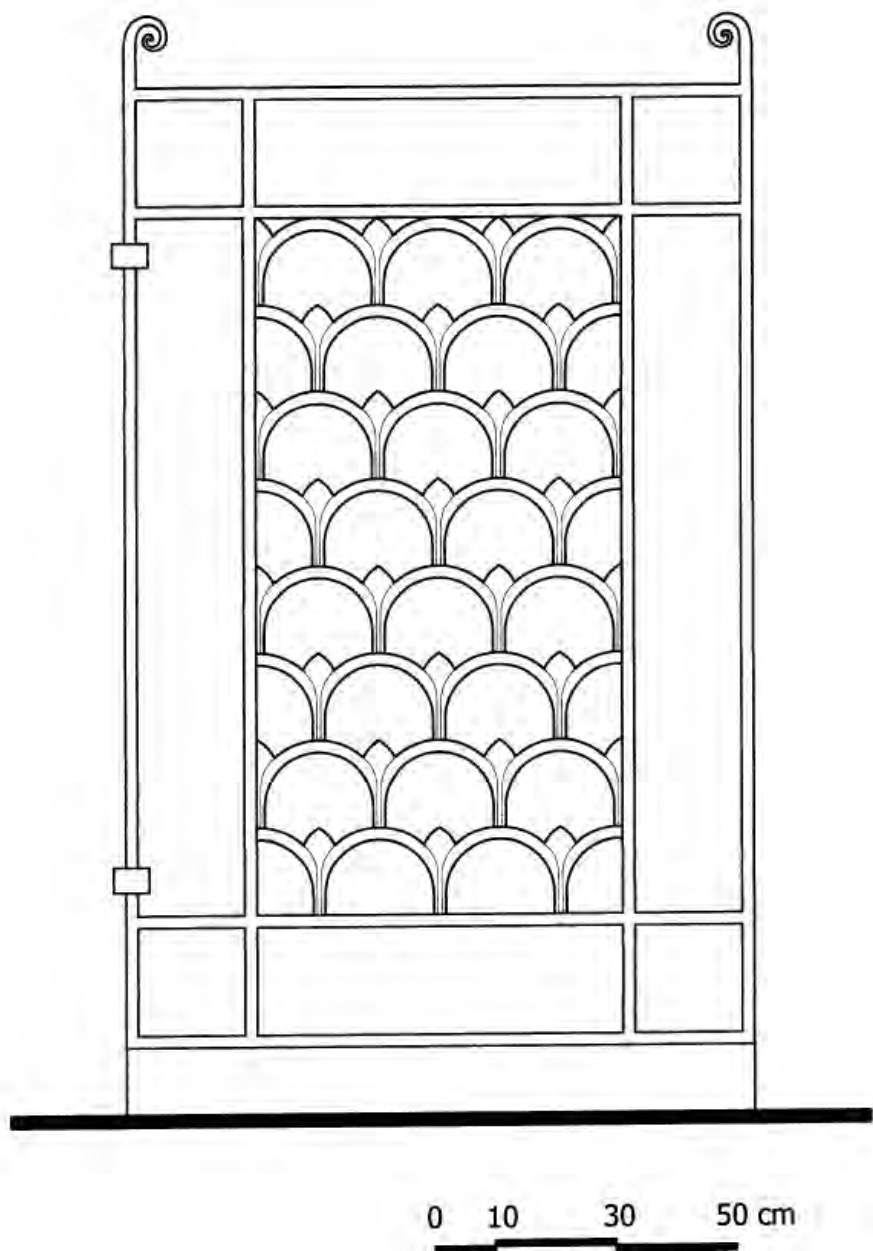
Εικόνα 35.
Αυλόθυρα στην οδό Αρχ. Δαμασκηνοῦ, στην Πόλη τῆς Ρόδου.

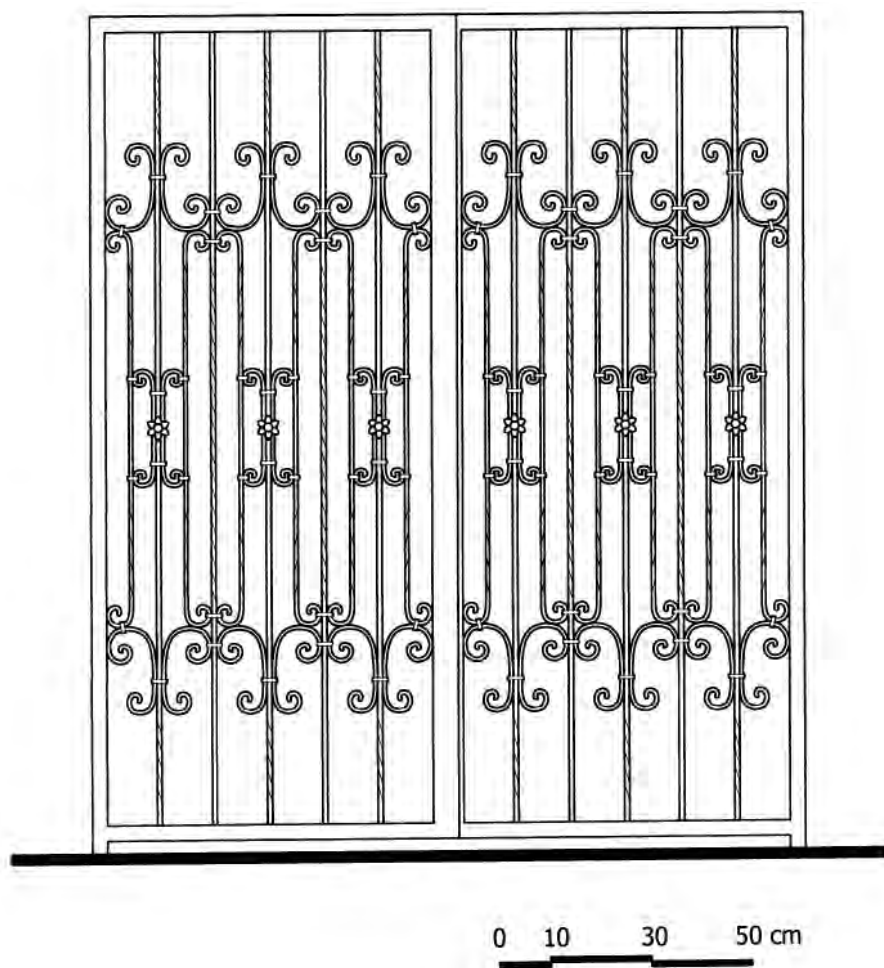
Εικόνα 36.
Αυλόθυρα στην οδό 28ης Οκτωβρίου στην Πόλη της Ρόδου.

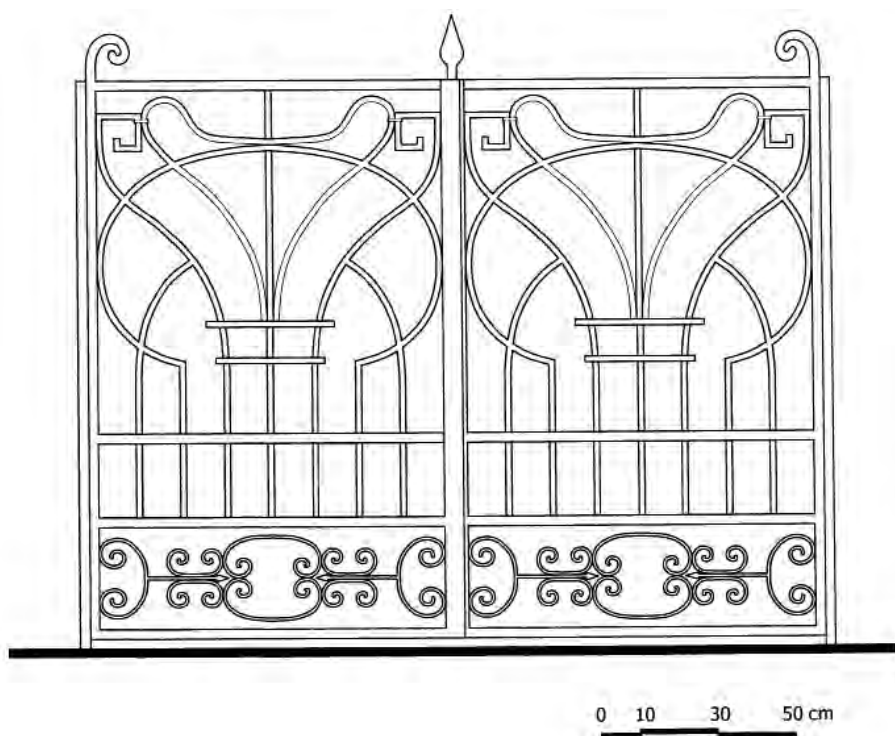
Εικόνα 37.
Αυλόθυρα στην οδό Έρνεστ Μπεβίν στην Πόλη της Ρόδου.

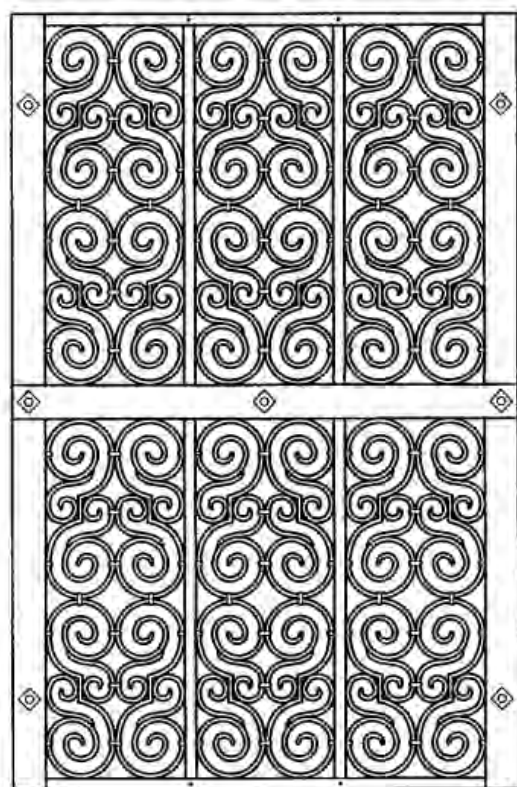
Εικόνα 38.
Αύλόθυρα στο Παλαιό Νοσοκομείο της Ρόδου.

Εικόνα 39.
Αυλόθυρα στην οδό Δημητρίου Παππᾶ στην Πόλη της Ρόδου.

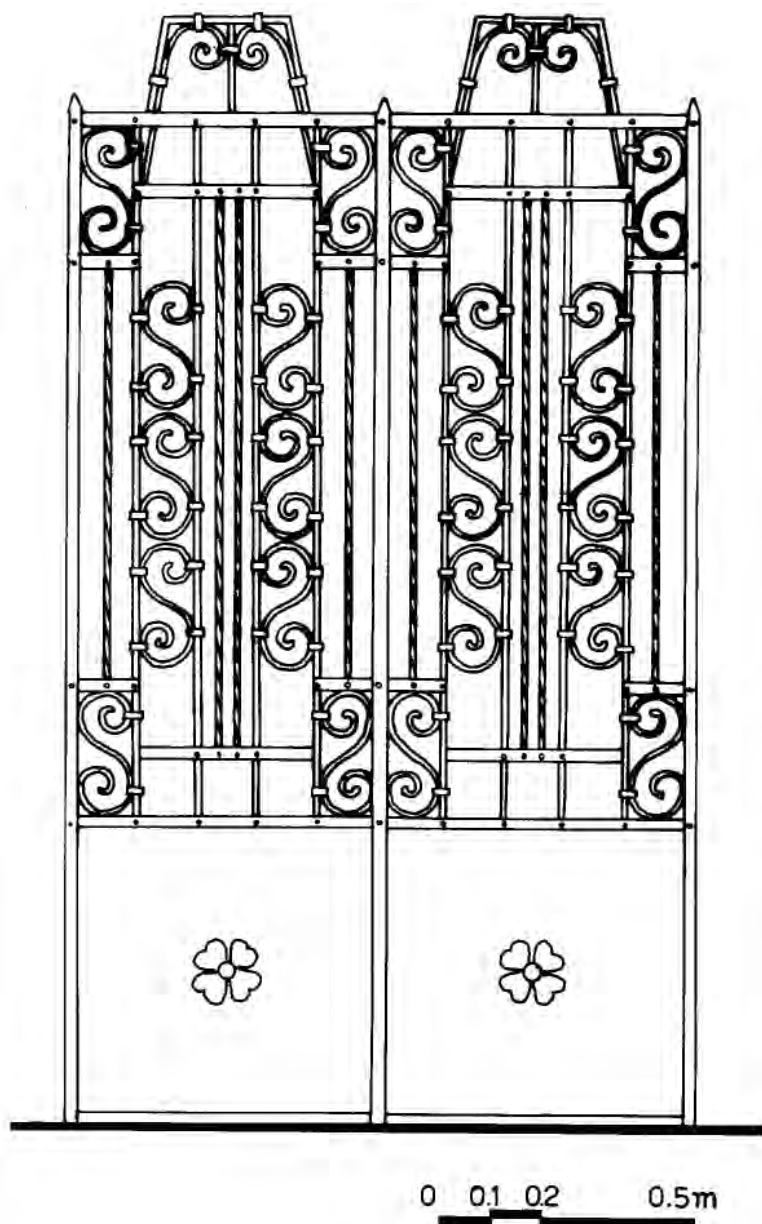

Εικόνα 40.
Αύλόθυρα στην οδό Σάββα Παυλίδη στην Πόλη της Ρόδου.

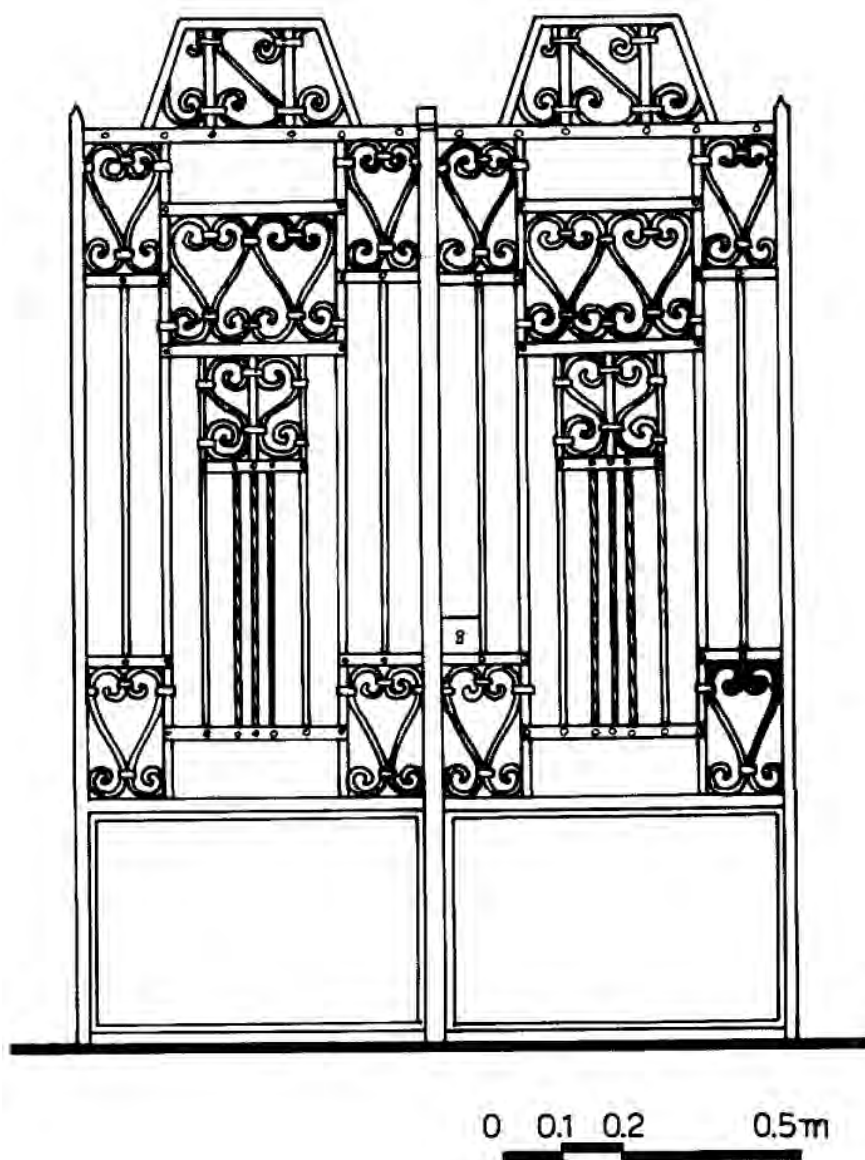

0 10 30 50 cm

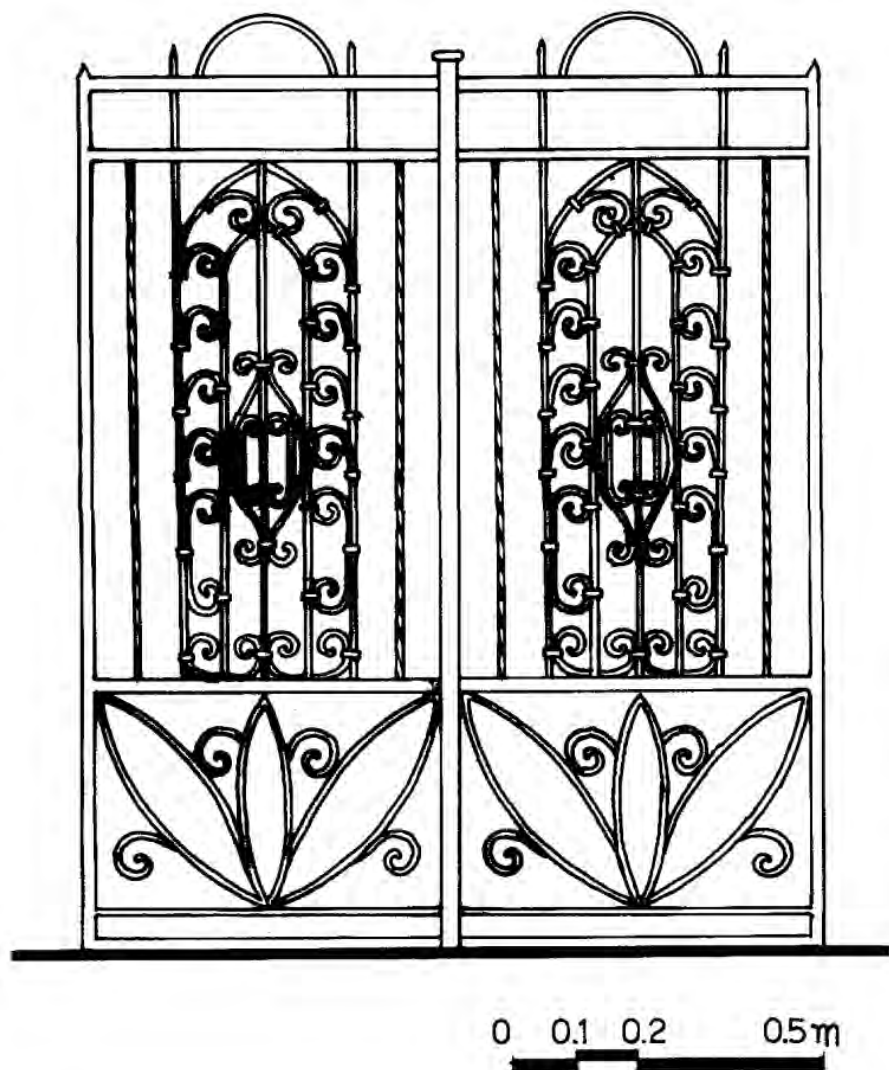
*Εικόνα 41.
Λεπτομέρεια από αὐλόθυρα στήν ὁδό Ἱπποτῶν,
στή Μεσαιωνική Πόλη τῆς Ρόδου.*

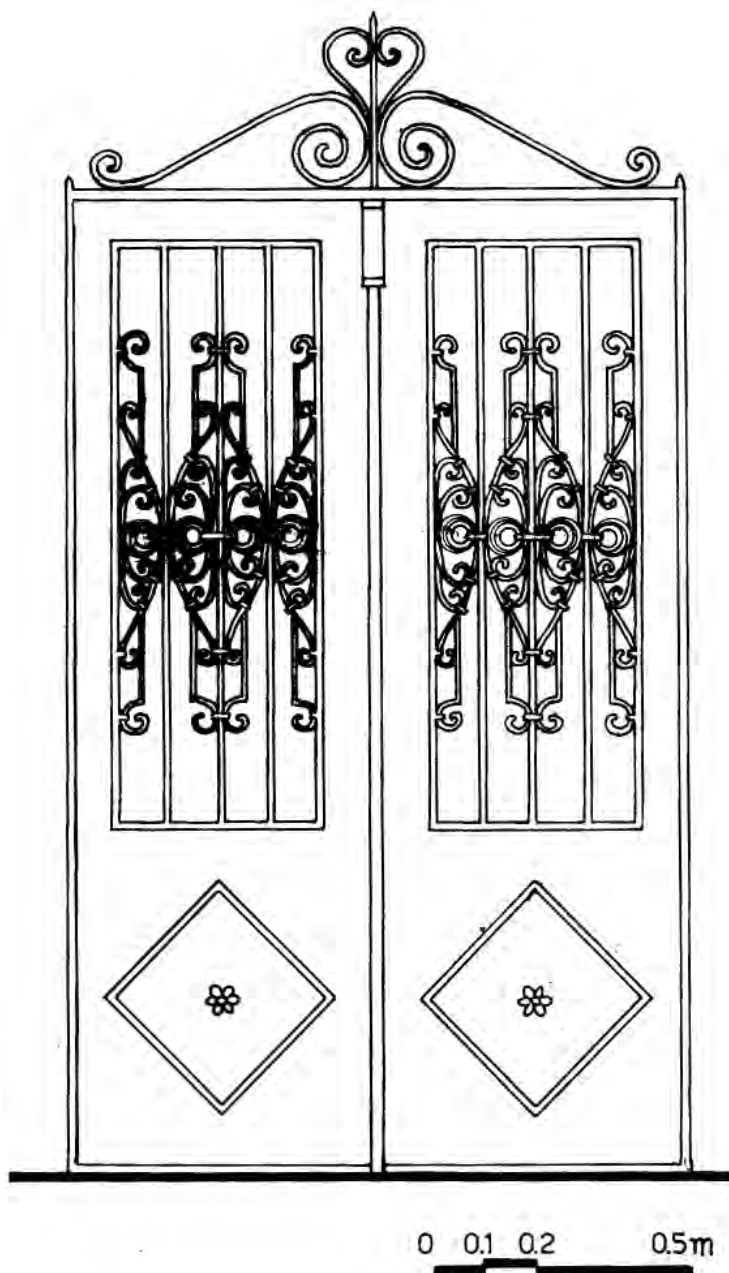
Εικόνα 42.
Αύλόθυρα στην Ίαλυσό, Ρόδος.

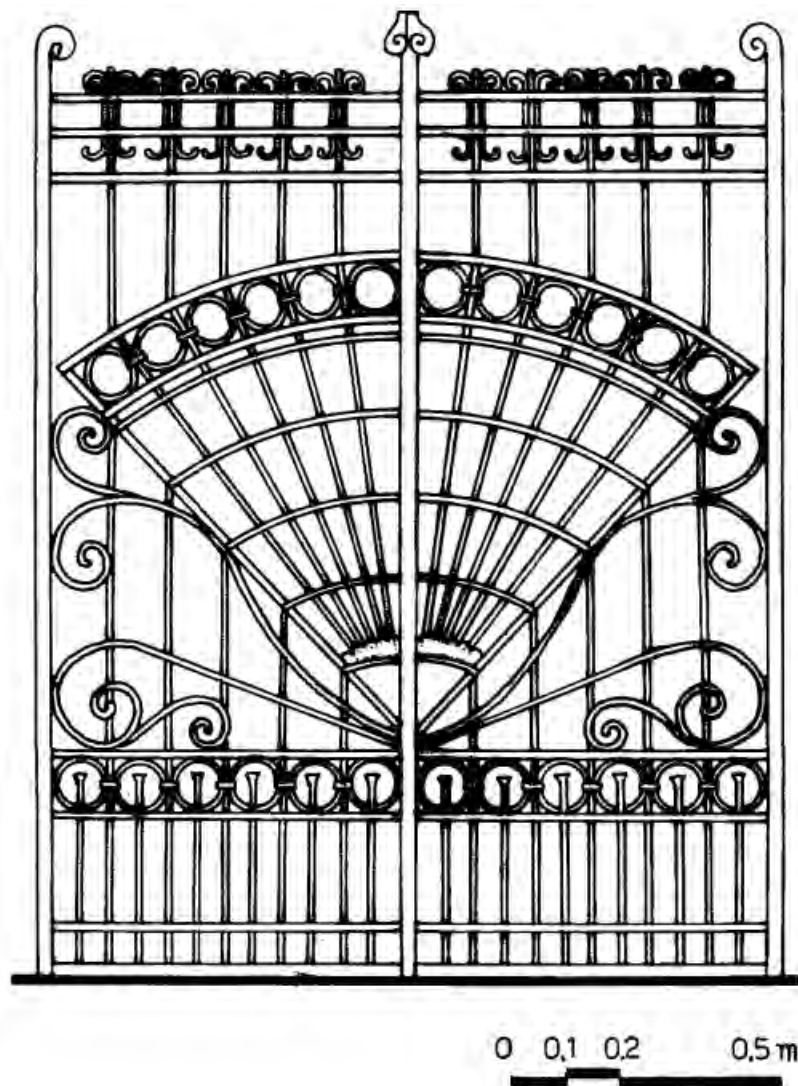
Εικόνα 43.
Αύλόθυρα στην Ίαλυσό, Ρόδος.

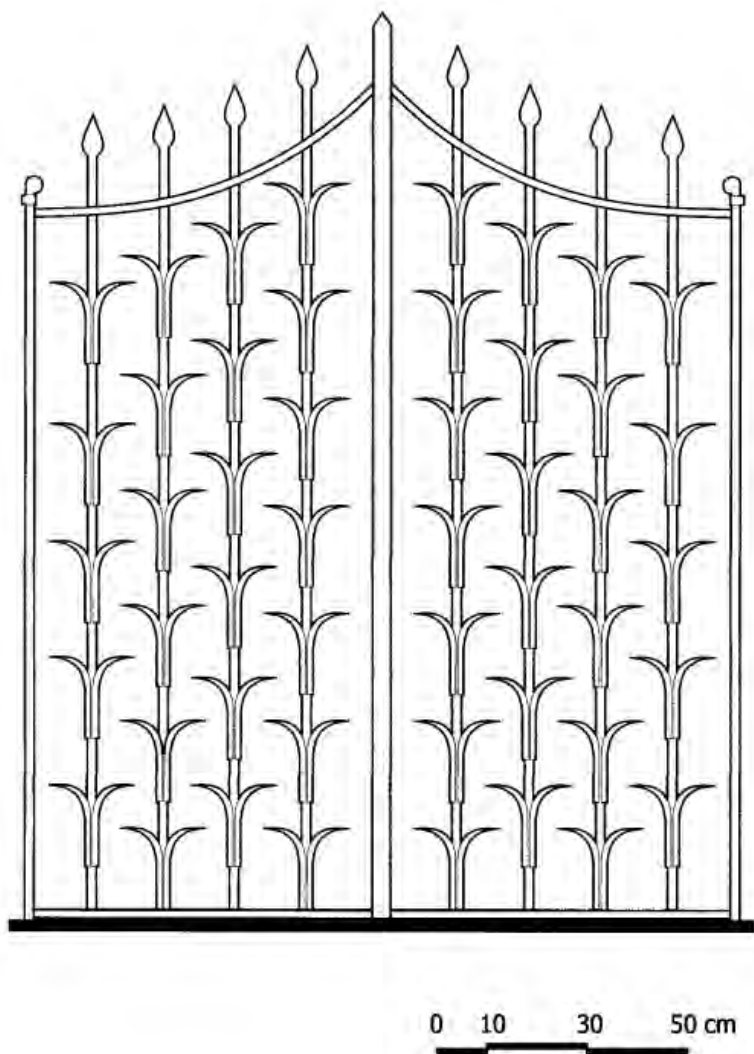
Εικόνα 44.
Αύλόθυνα στην Ίαλυσό, Ρόδος.

Εικόνα 45.
Αύλόθυρα στην Ίαλυσό, Ρόδος.

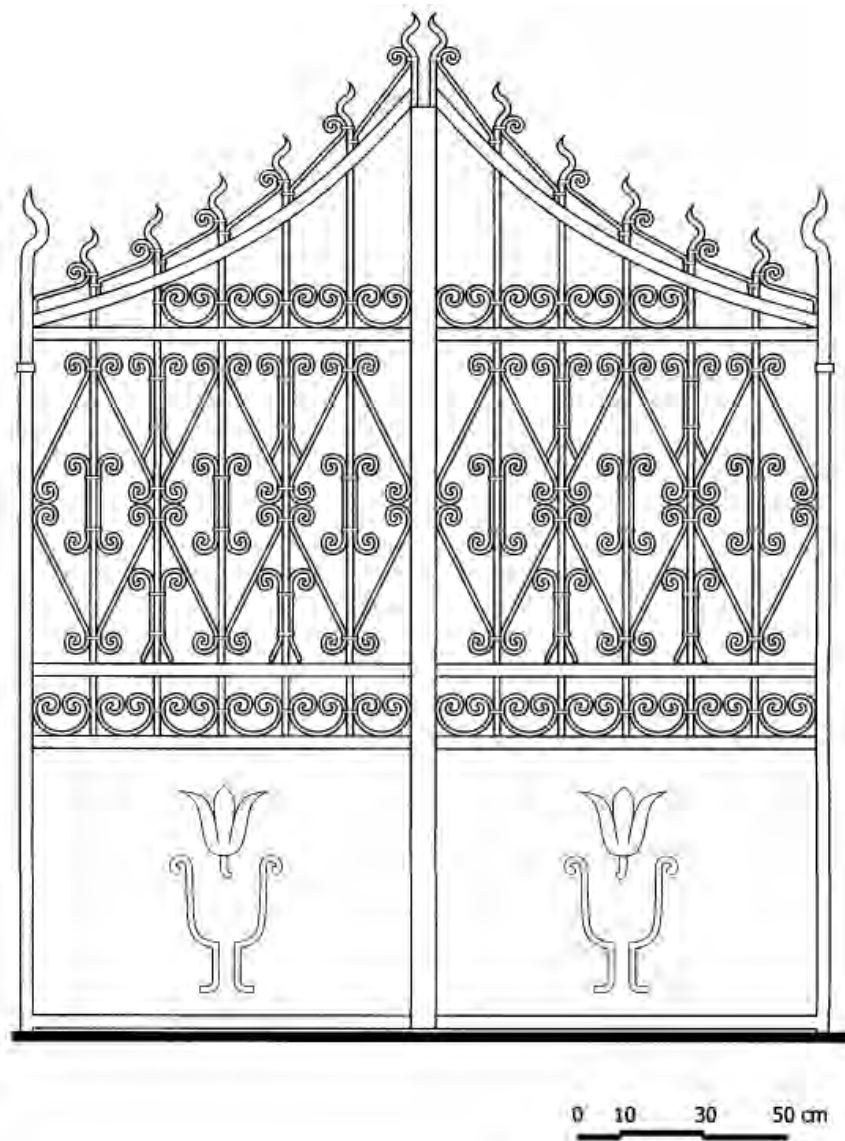
Εικόνα 46.
Αυλόθυρα στην όδό Περδικάκη, στην Ίξιά Ρόδου.

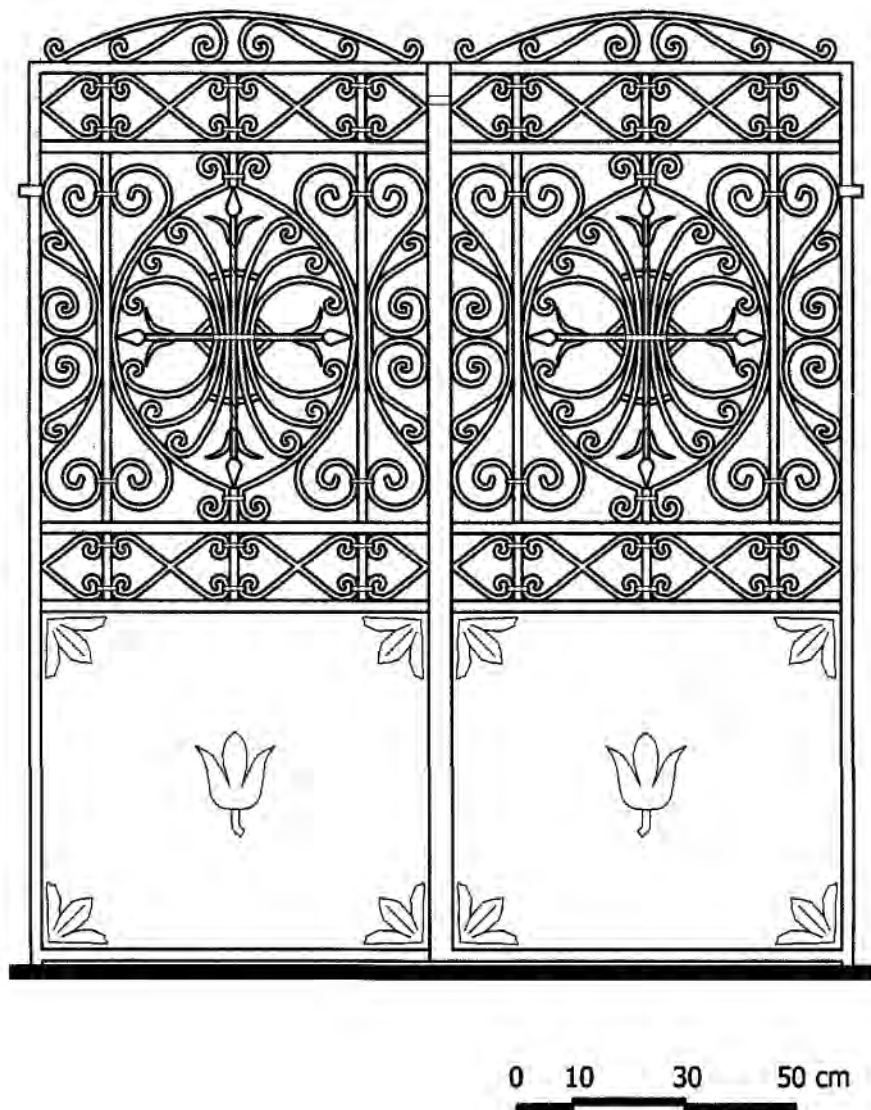
Εικόνα 47.
Αύλόθυρα στο Παλαιό Δημοτικό Σχολείο Αρχαγγέλου Ρόδου.

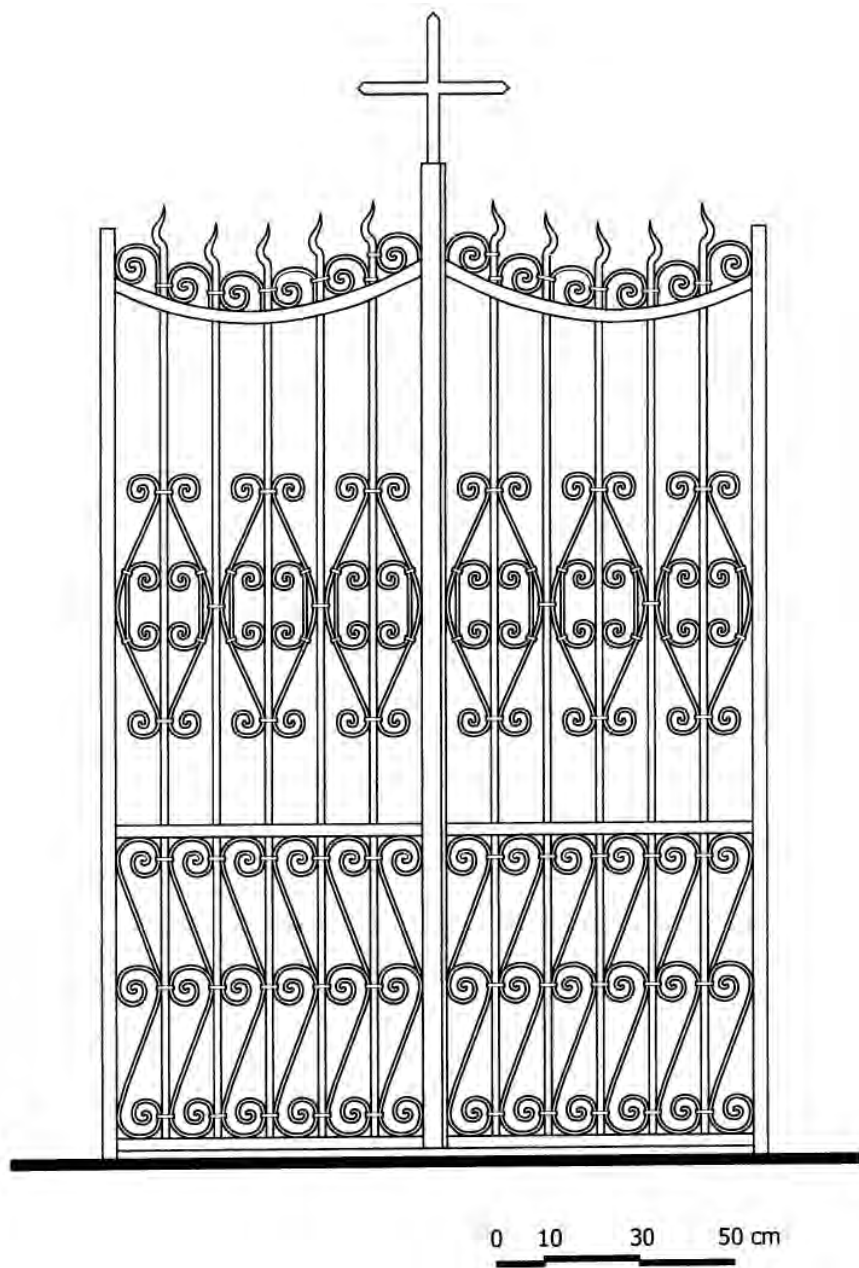
Εικόνα 48.
Αυλόθυρα στον Αρχάγγελο Ρόδου.

Εικόνα 49.
Αύλόθυρα στόν Άρχάγγελο Ρόδου.

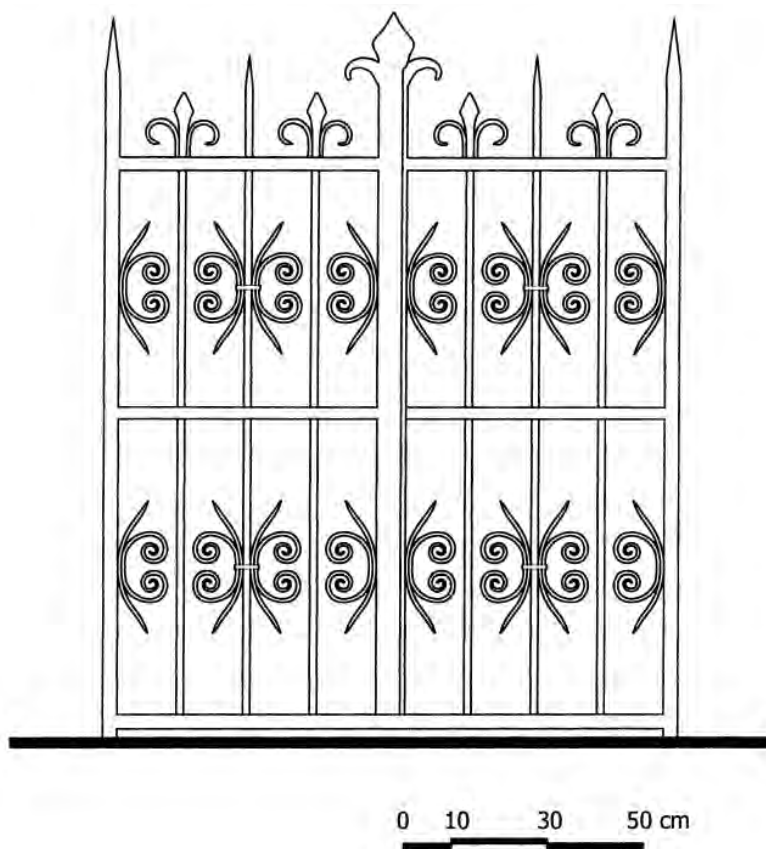

Εικόνα 50.
Αυλόθυρα στον Αρχάγγελο Ρόδου.

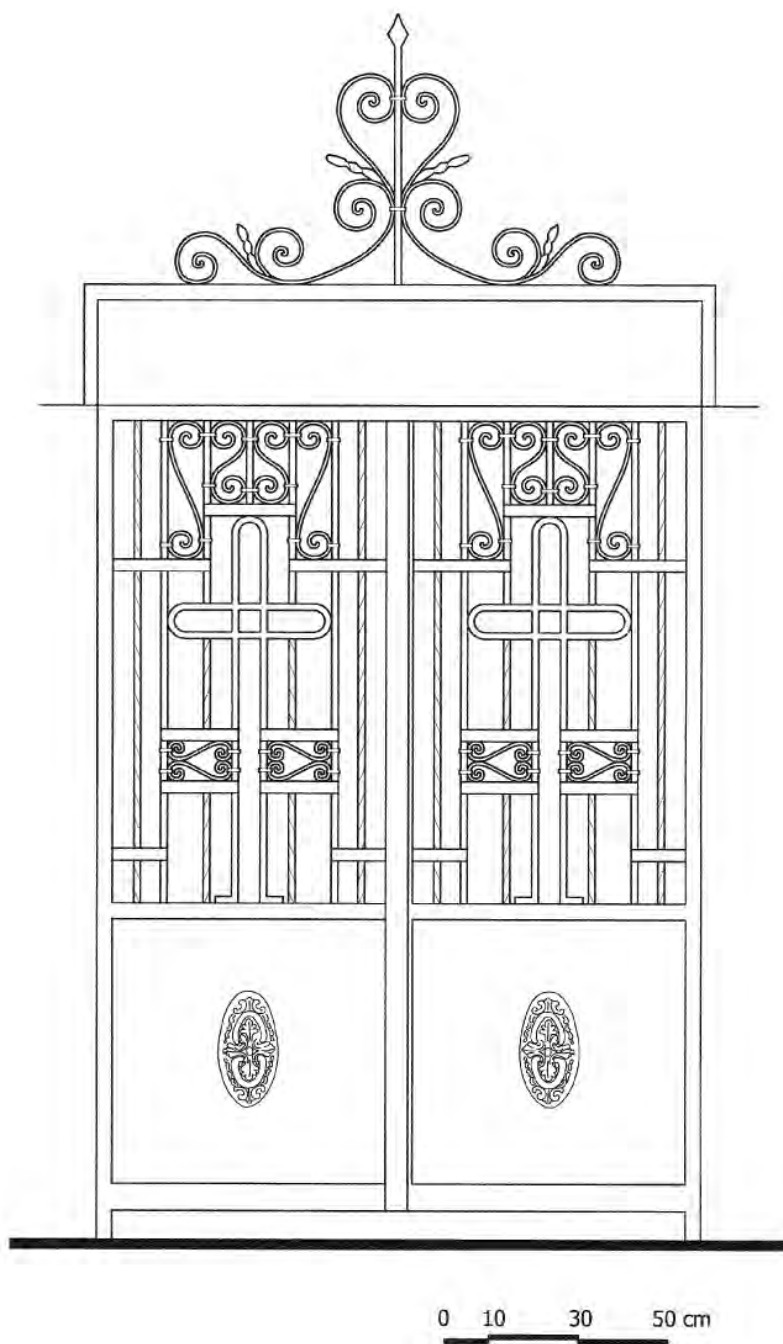

Εικόνα 51.

Αύλόθυρα στο Ναό του Αγίου Ίσιδώρου στην ομώνυμη κοινότητα της Ρόδου.

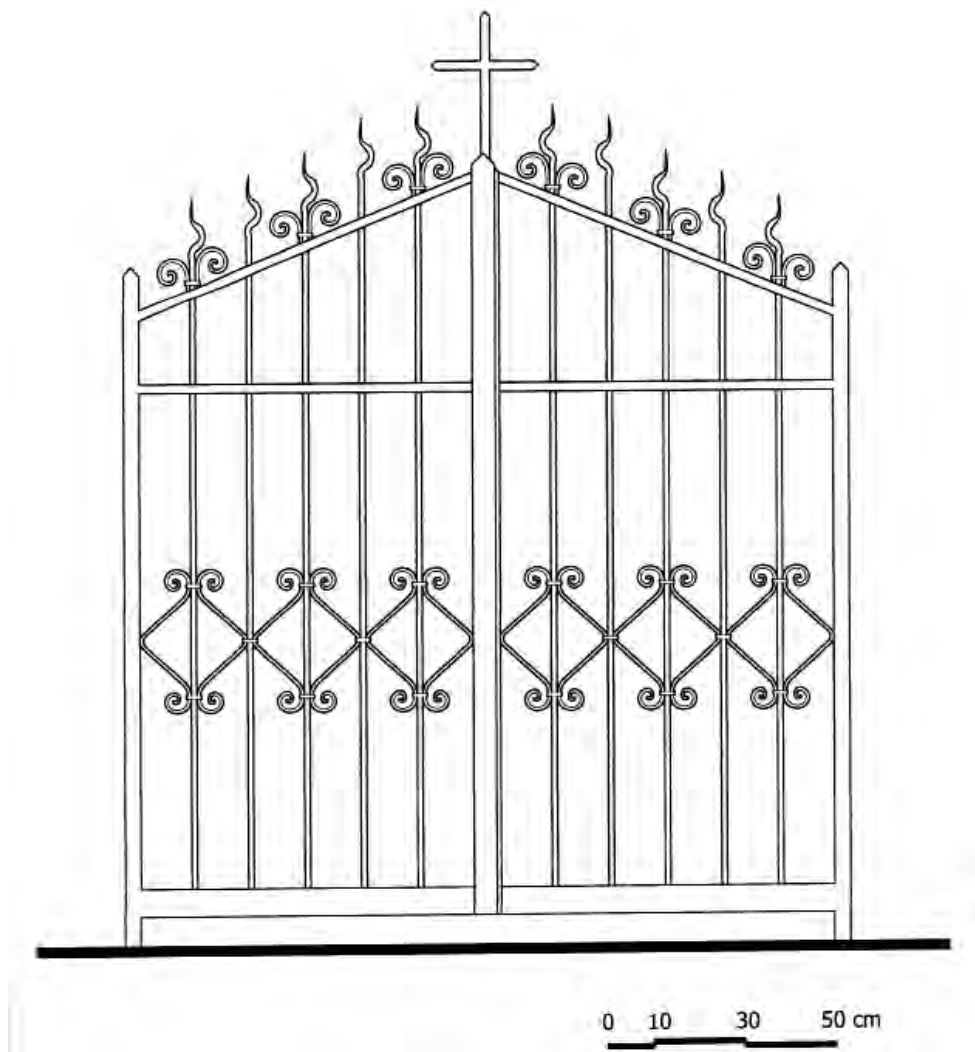

Εικόνα 52.
Αύλόθυρα στον Άγιο Ίσίδωρο Ρόδου.

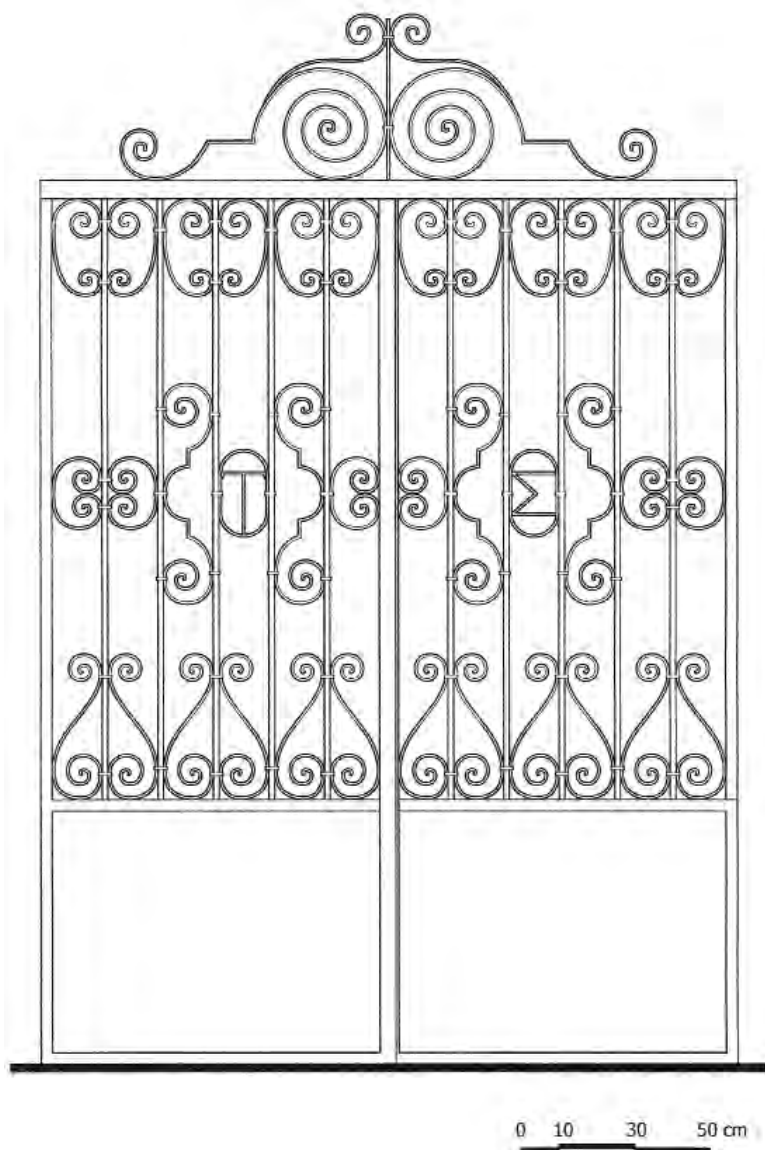

Εικόνα 53.

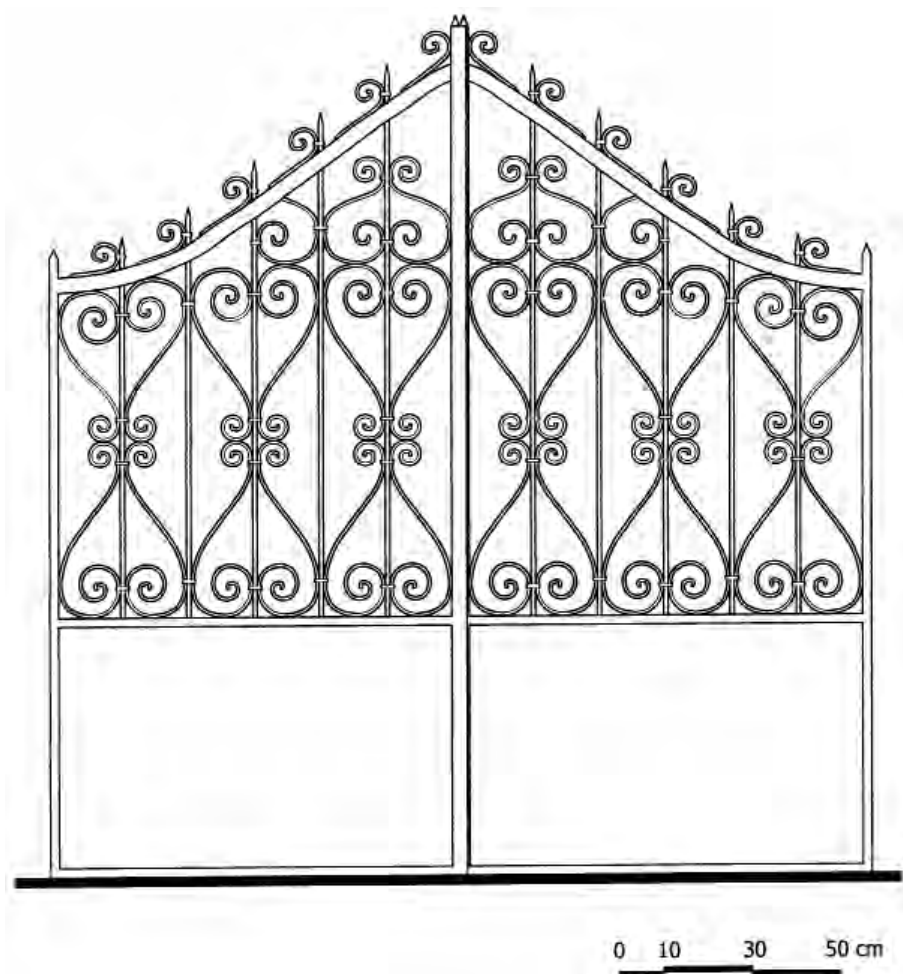
Αύλόθυρα στο Ναό της Κοίμησης της Θεοτόκου στο Άσκληπιό Ρόδου.

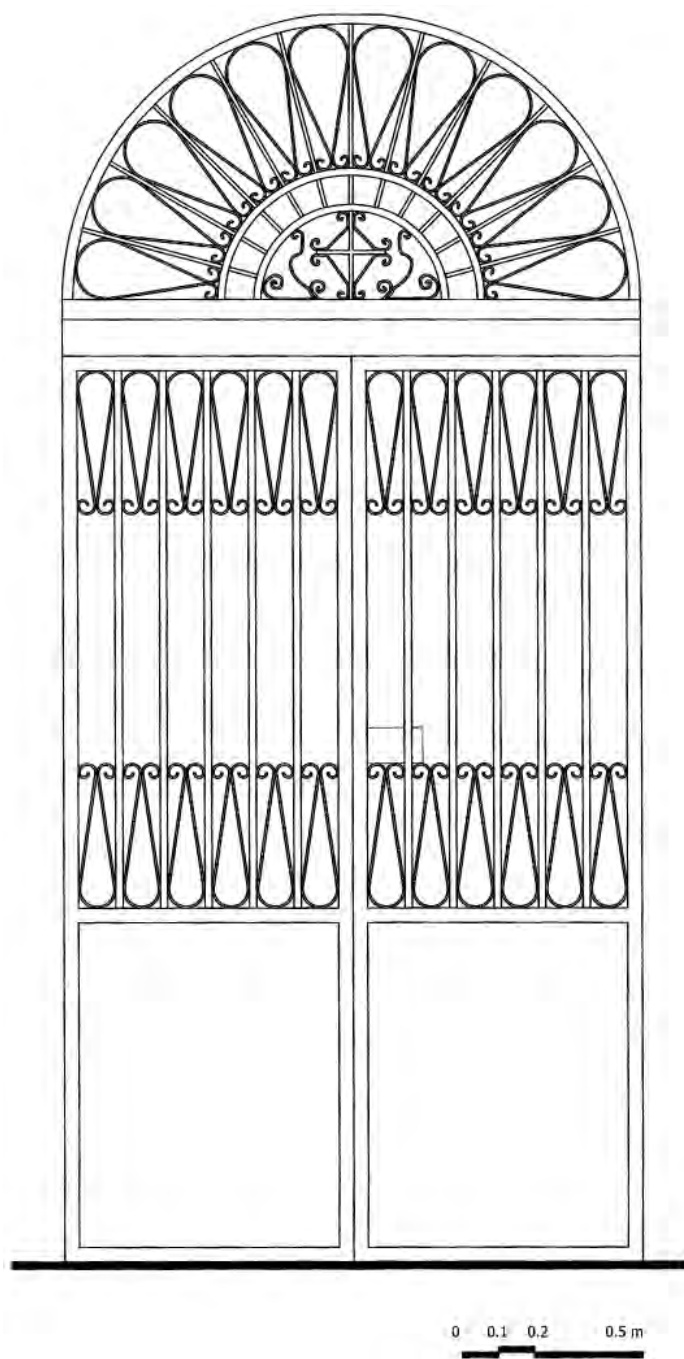
Εικόνα 54.
Αύλόθυρα στο Ναό του Ταξιάρχη Μιχαήλ στο Άσκληπιό Ρόδου.

Εικόνα 55.
Αύλόθυρα στό Ναό τοῦ Τιμίου Σταυροῦ στ' Ἀπόλλωνα Ρόδου.

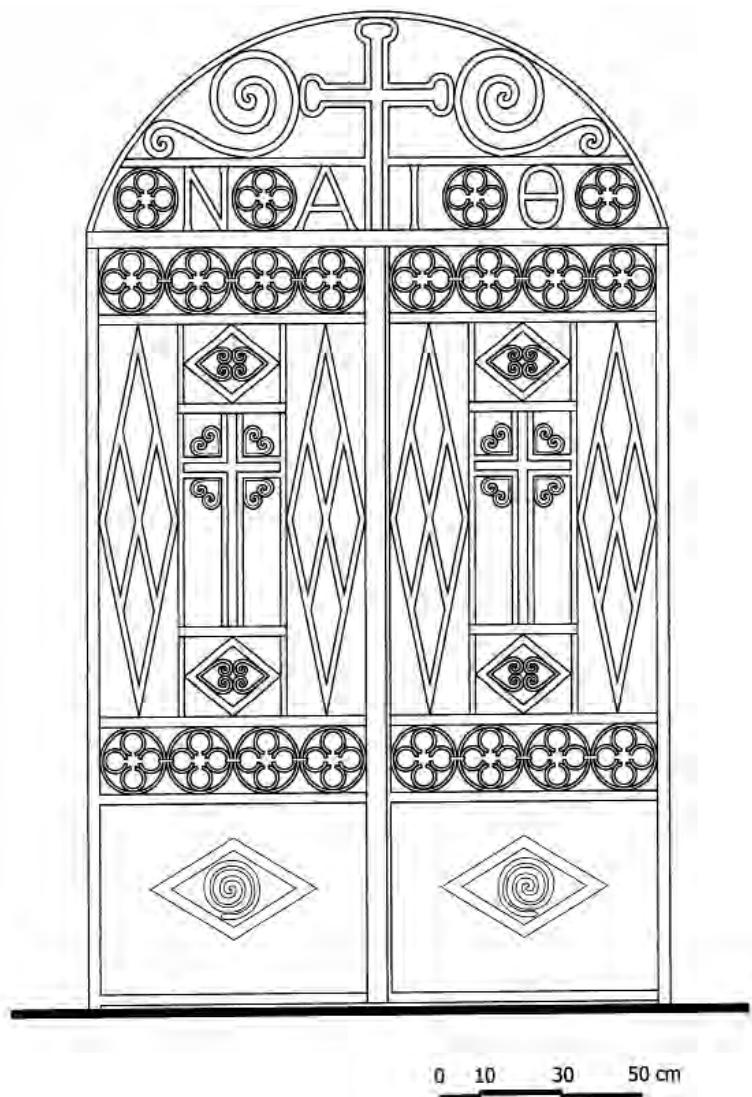

Εικόνα 56.
Αύλόθυρα στο Ναό του Τιμίου Σταυρού στ' Απόλλωνα Ρόδου.

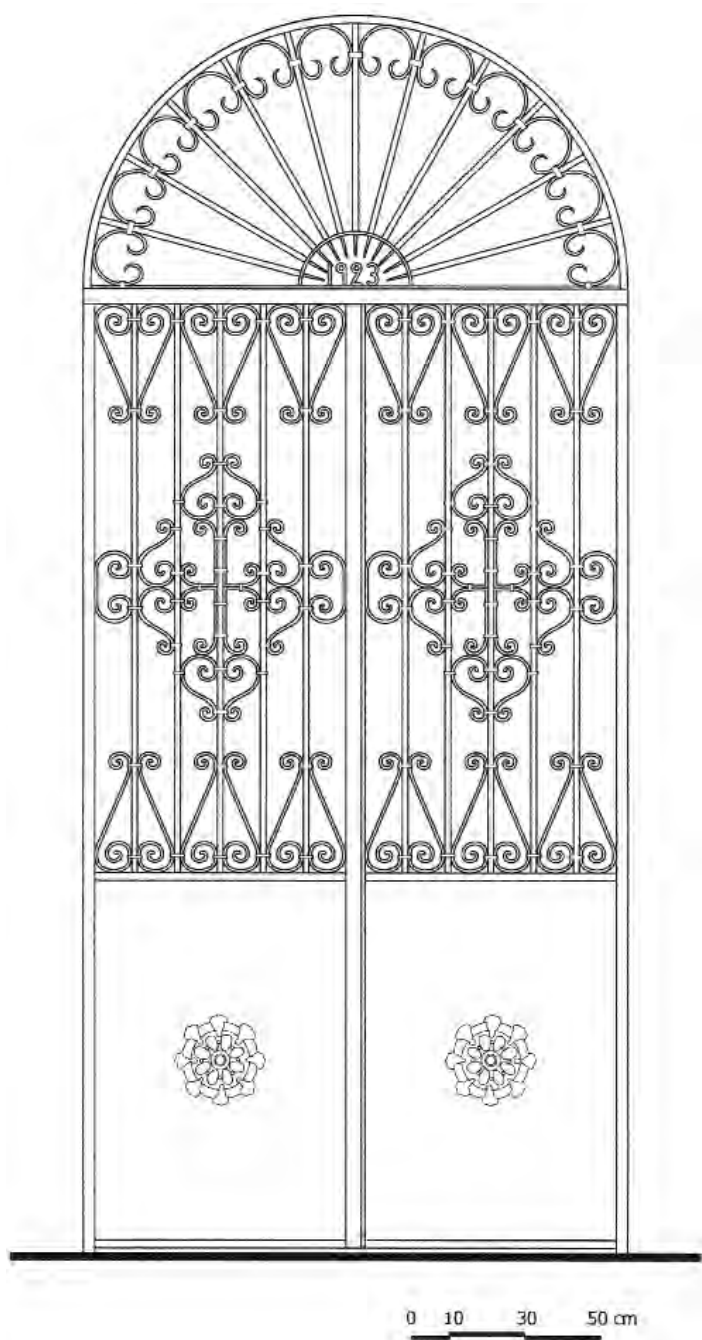
Εικόνα 57.

Αύλόθυρα στο Ναό Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου στή Ἀφάντου Ρόδου.

Εικόνα 58.

Αύλόθυρα στο Ναό του Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου στο Βάτι Ρόδου.

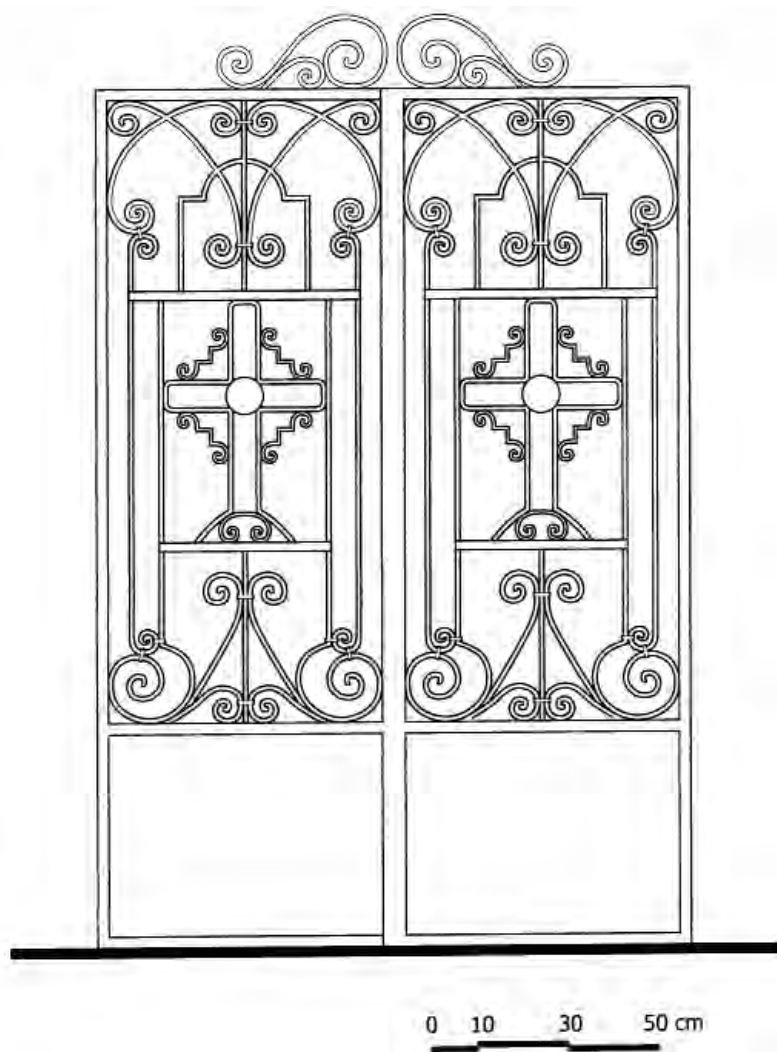

Εικόνα 59.

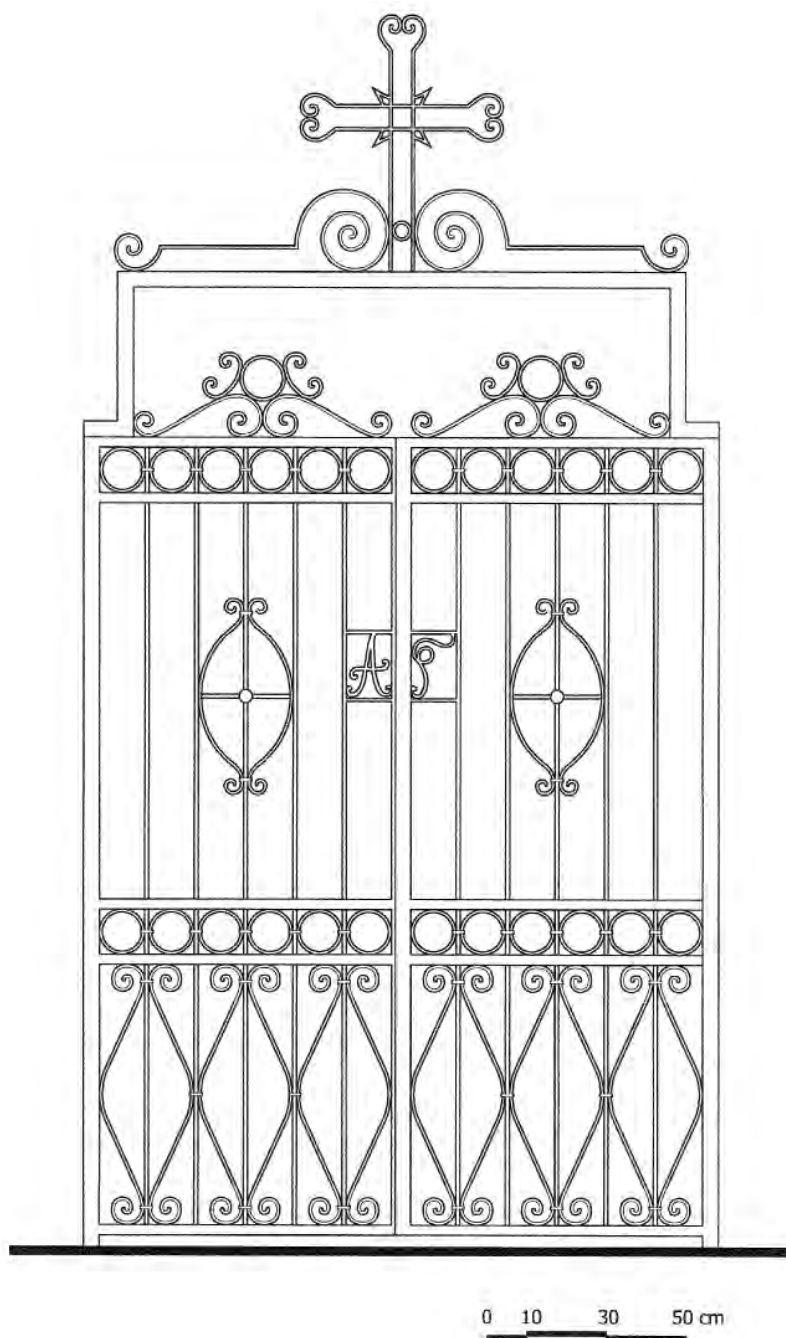
Αύλόθυρα στο Ναό του Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου στο Γεννάδι Ρόδου.

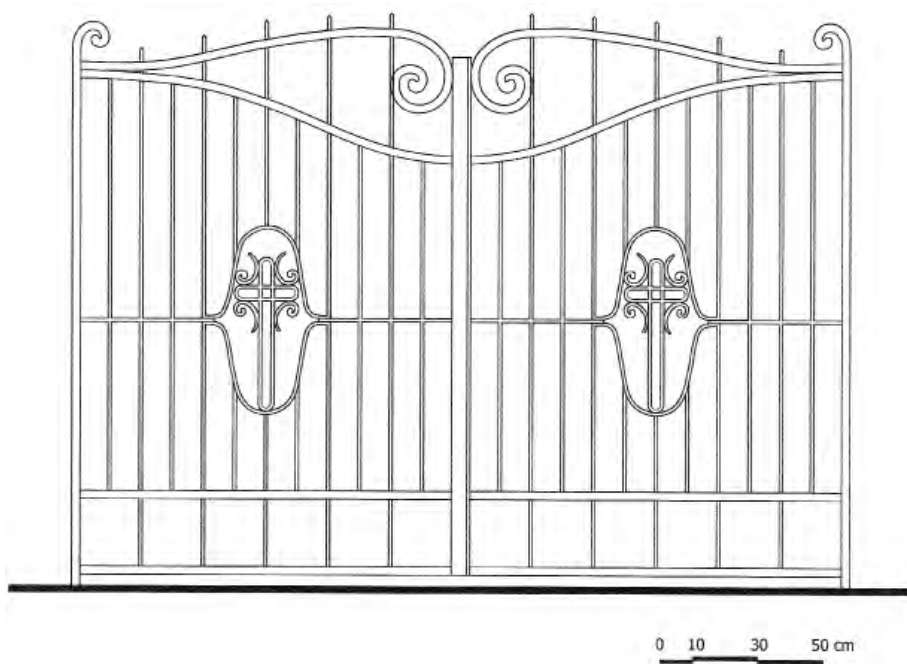
Εικόνα 60.
Αύλόθυρα στο κωδωνοστάσιο του Ναού του Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου
στο Γεννάδι Ρόδου.

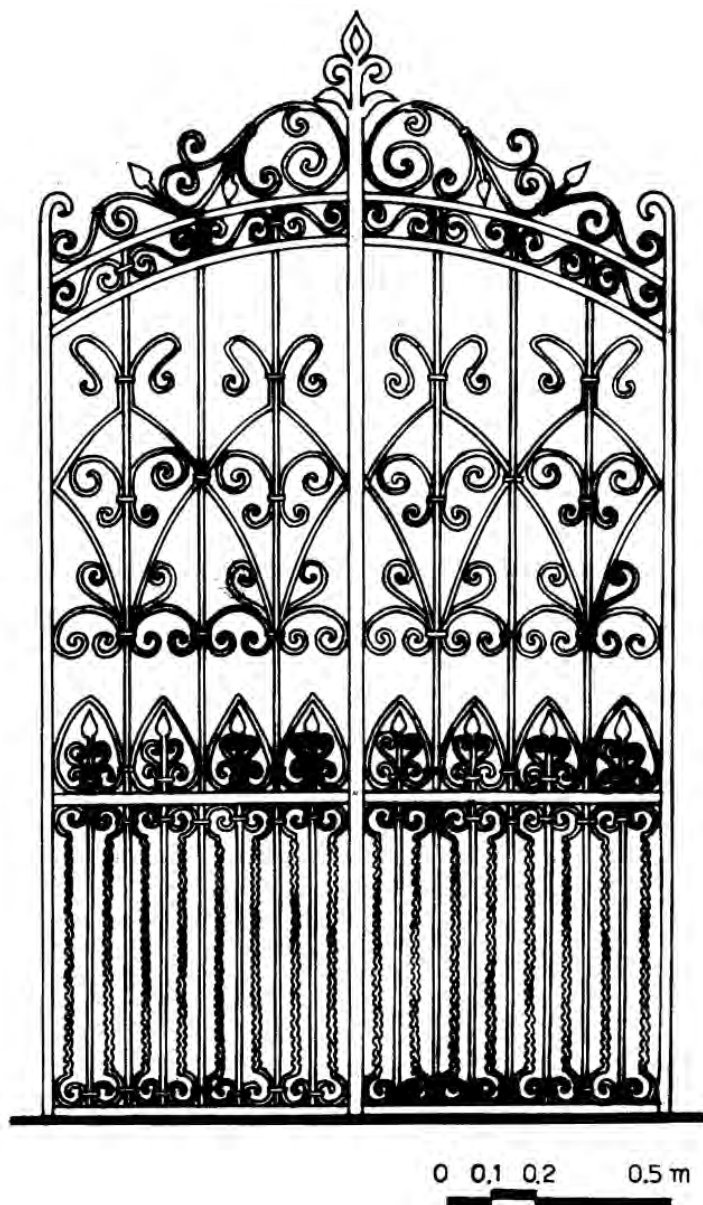
Εικόνα 61.
Αύλόθυρα στο Ναό του Ταξιάρχη Μιχαήλ στην Κάλαθο Ρόδου.

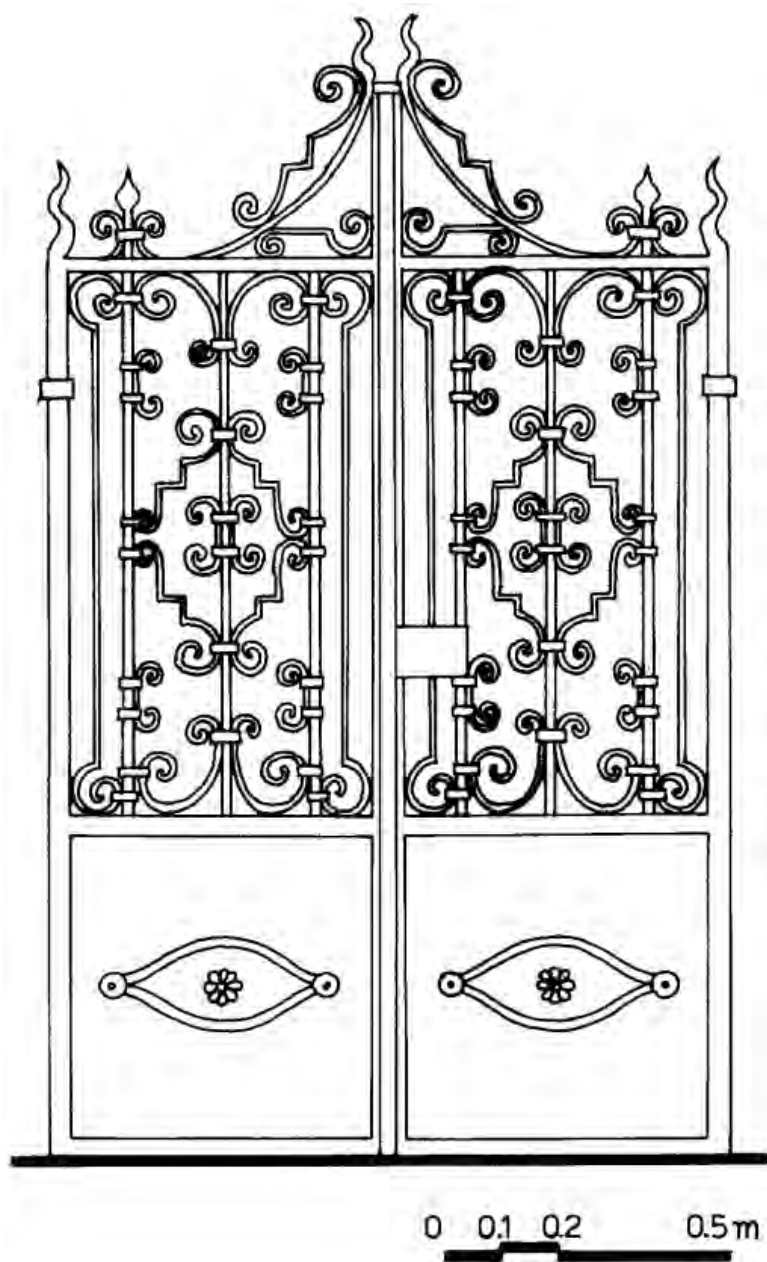
Εικόνα 62.
Αύλόθυρα στο Ναό του Αγίου Γεωργίου στα Λάερμα Ρόδου.

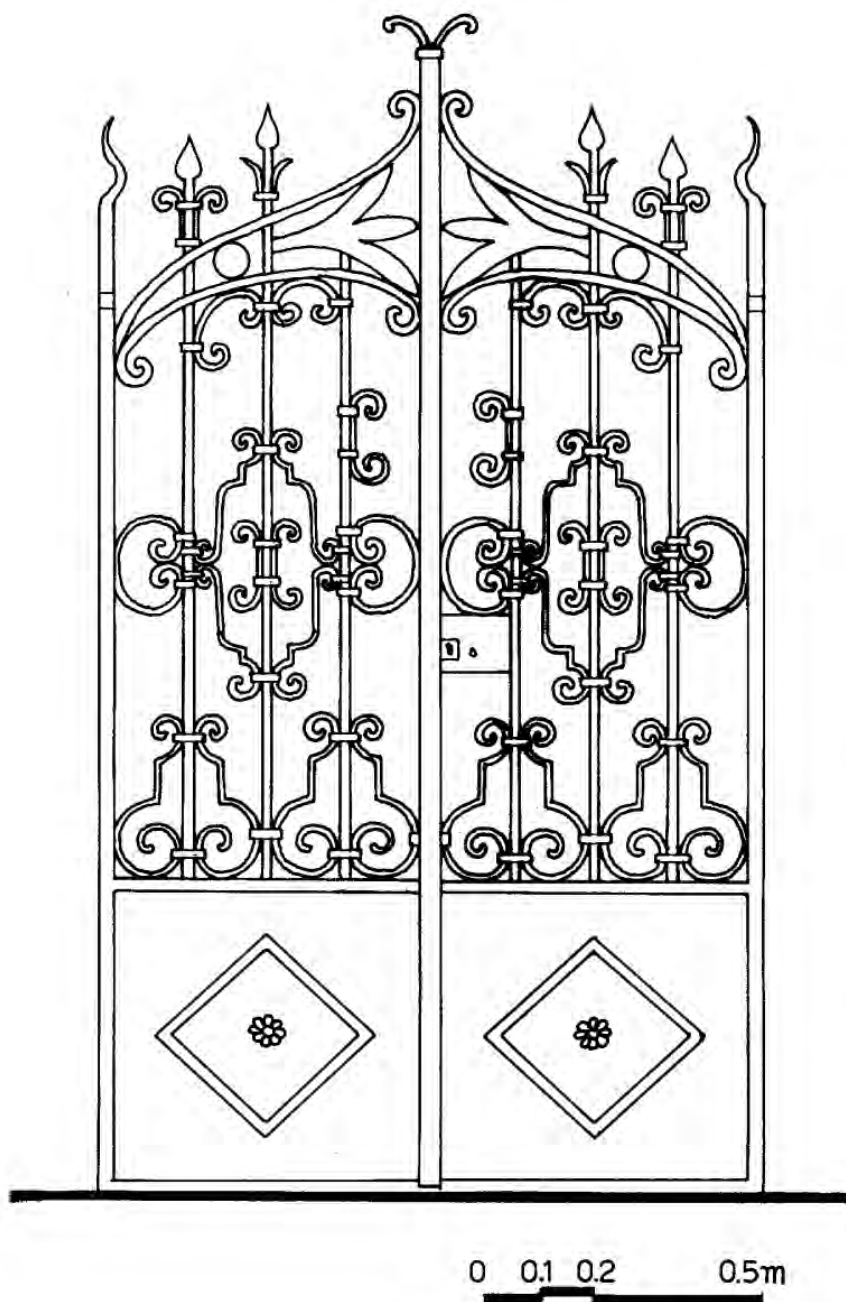
Εικόνα 63.
Αυλόθυρα στο Παλαιό Δημοτικό Σχολείο στα Λάερμα Ρόδου.

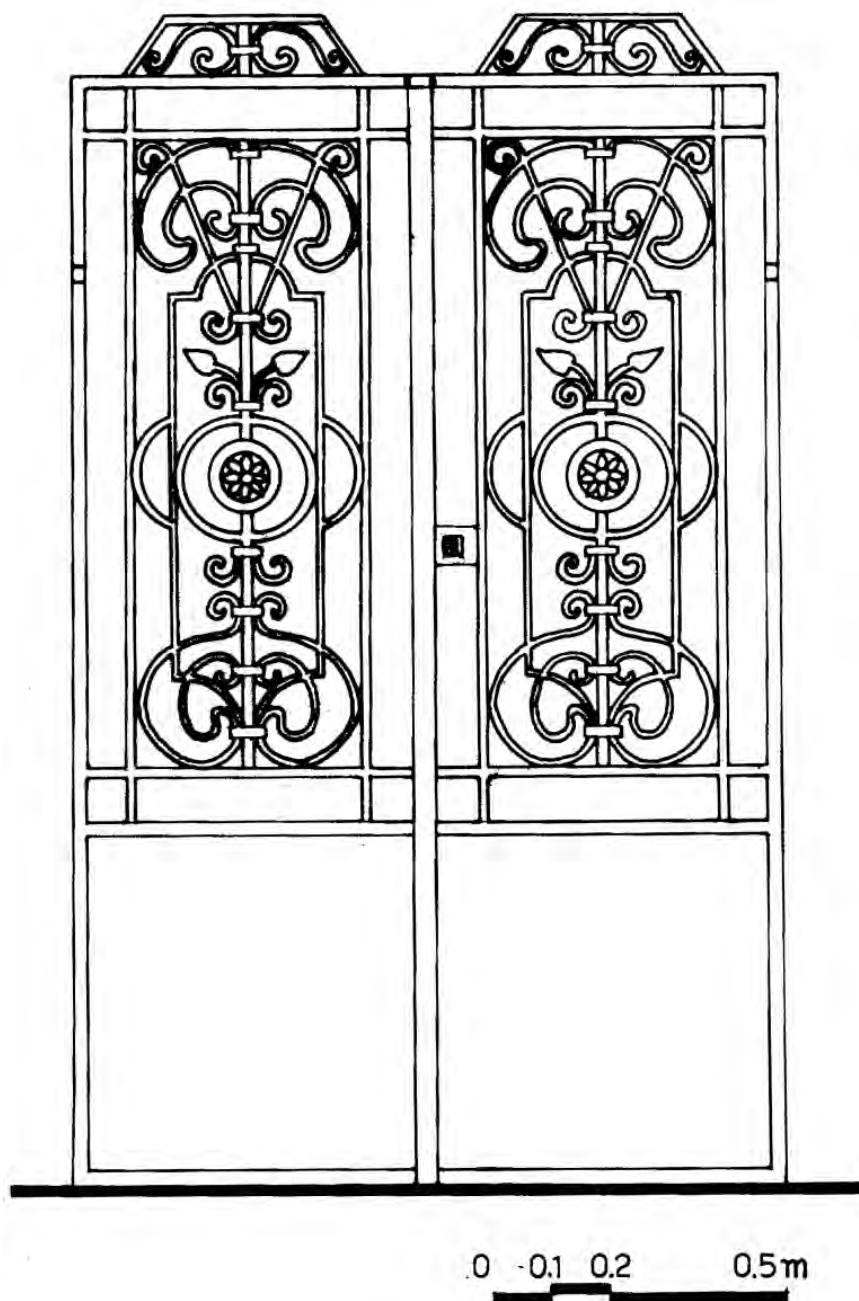
Εικόνα 64.
Αύλόθυρα στη Μαλώνα Ρόδου.

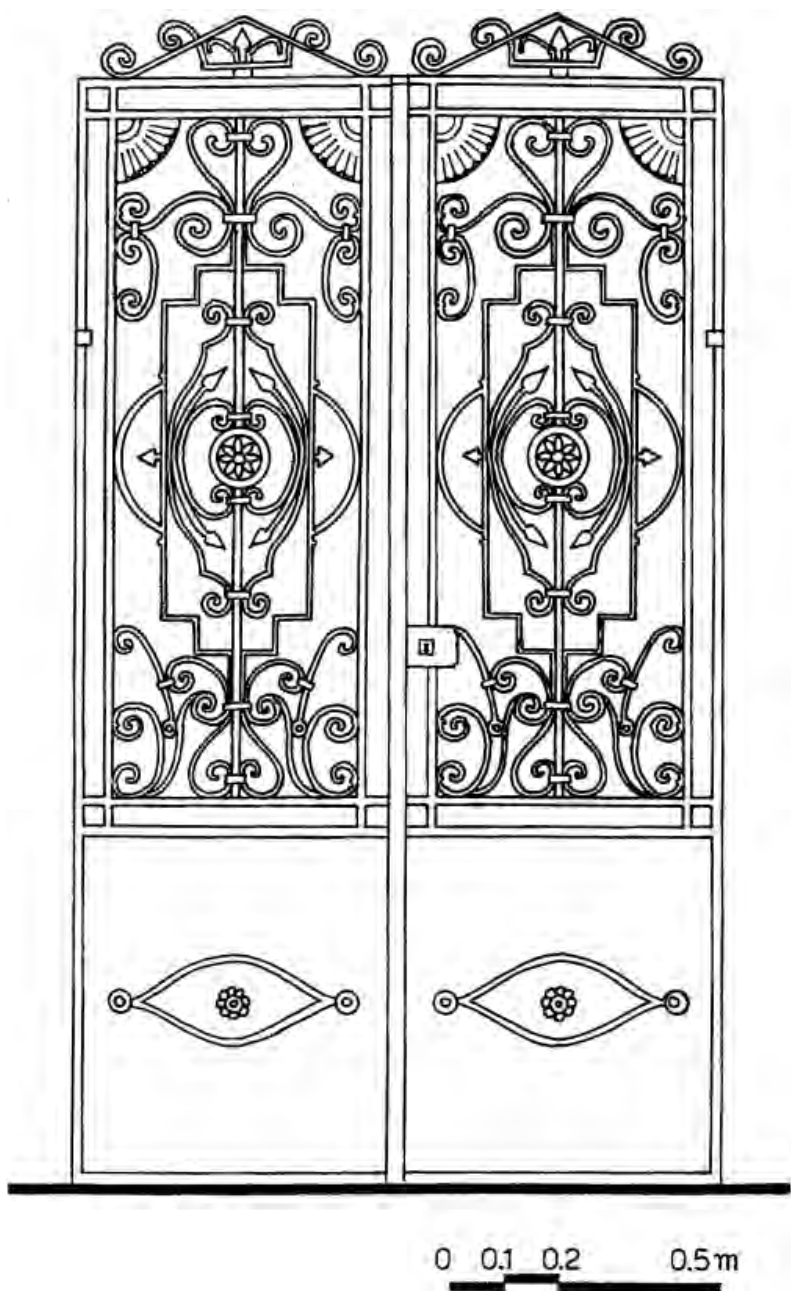
Εικόνα 65.
Αύλόθυρα στη Μαλώνα, Ρόδος.

Εικόνα 66.
Αύλόθυρα στη Μαλώνα, Ρόδος.

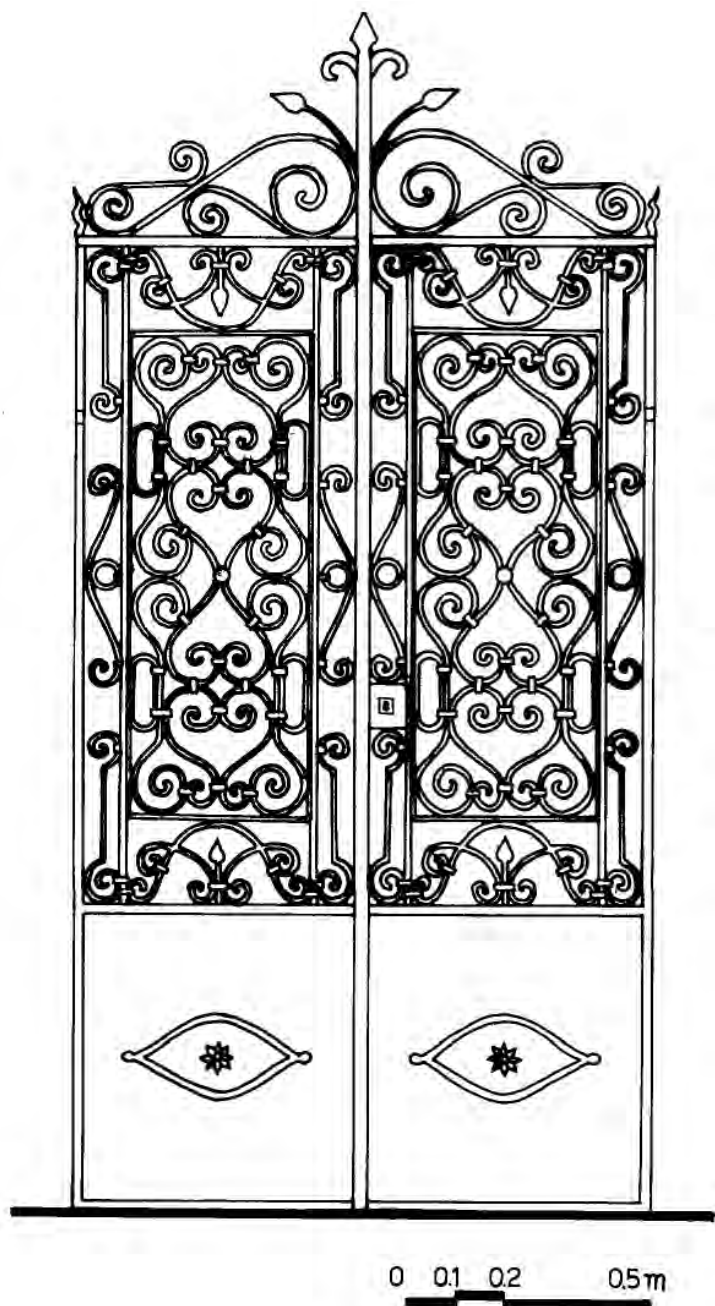
Εικόνα 67.
Αυλόθυρα στη Μαλώνα, Ρόδος.

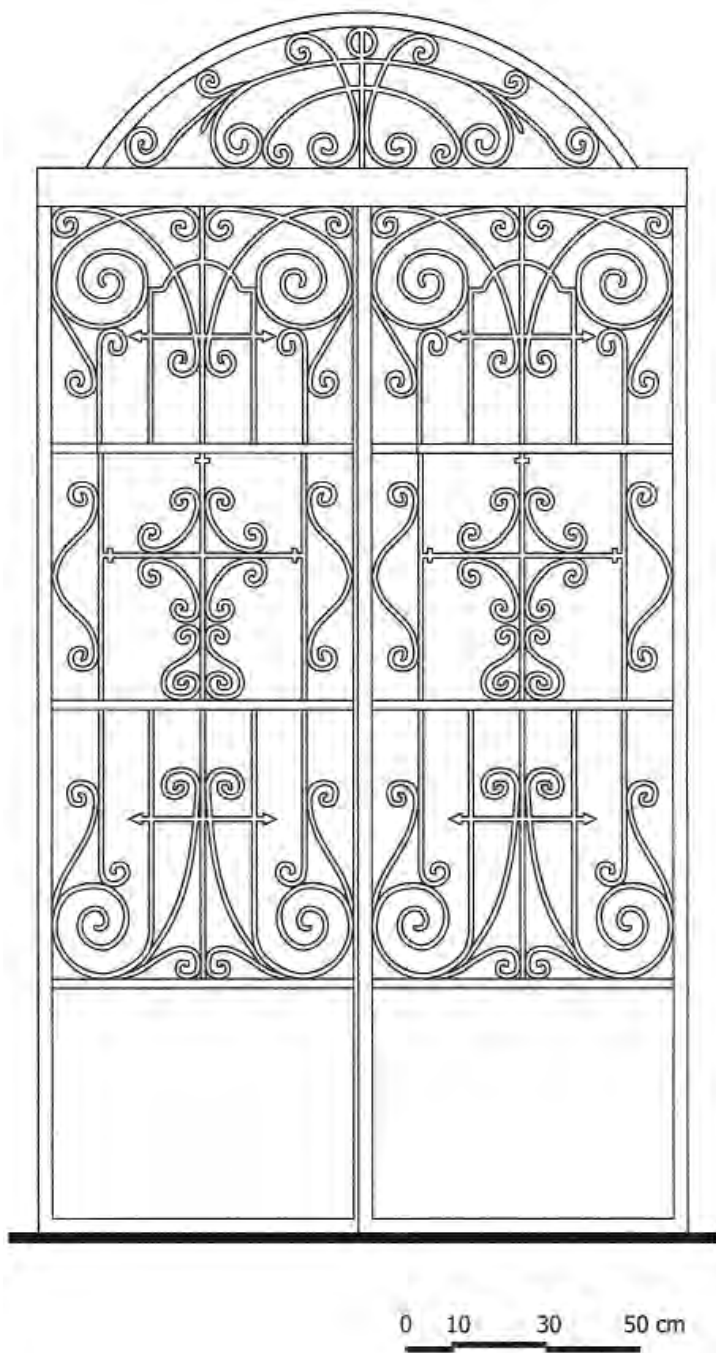
Εικόνα 68.
Αύλόθυρα στη Μαλώνα, Ρόδος.

Εικόνα 69.
Αύλόθυρα στη Μαλώνα, Ρόδος.

Εικόνα 70.
Αύλόθυρα στη Μαλώνα, Ρόδος.

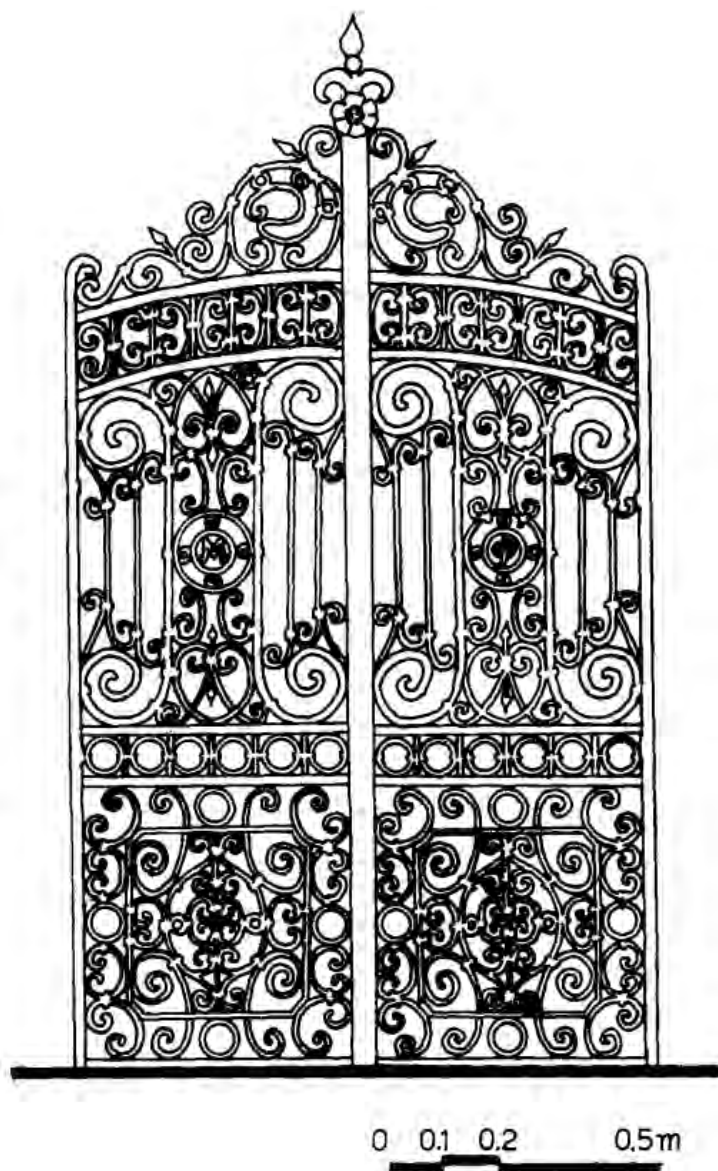
Εικόνα 71.

Αύλόθυρα στο Ναό τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου στό Μάσσαρι Ρόδου.

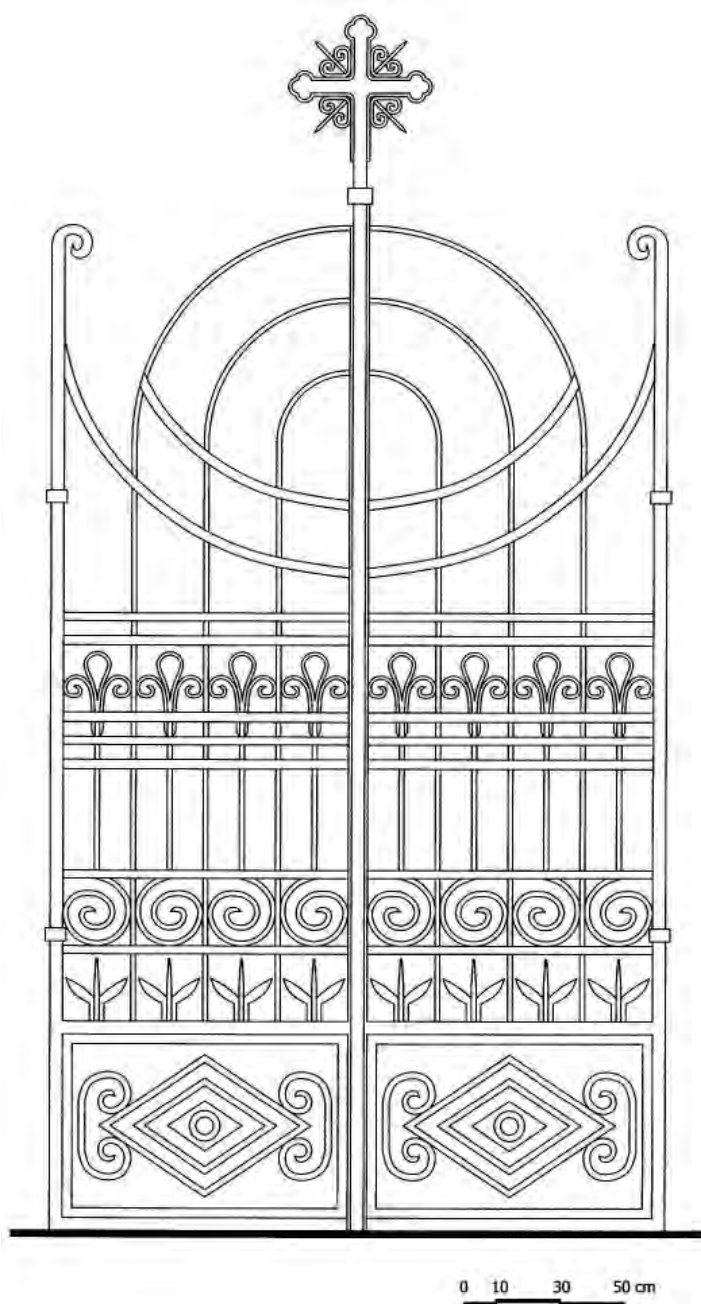

Εικόνα 72.

Αύλόθυρα στο Ναό τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου στό Μάσσαρι Ρόδου.

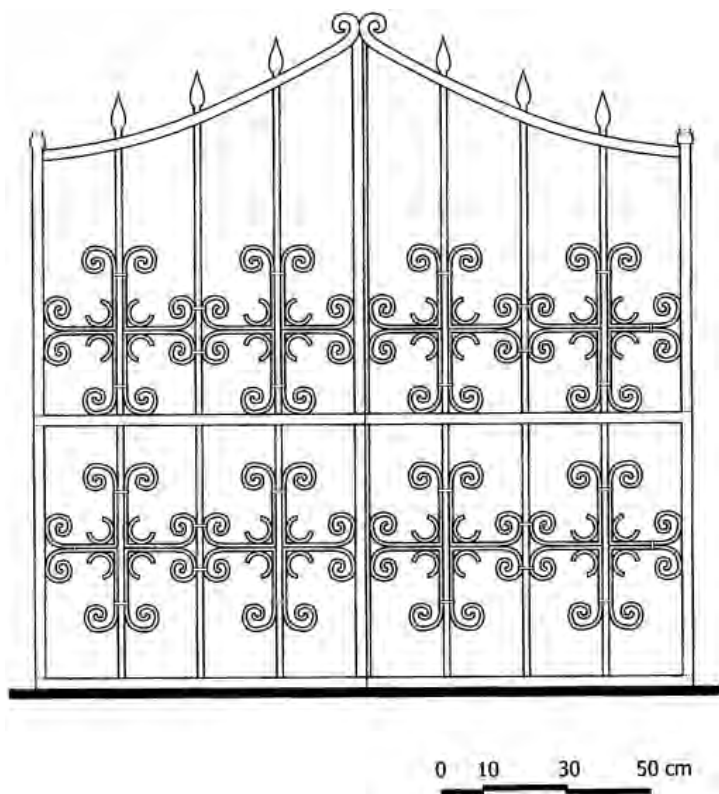

Εικόνα 73.
Αυλόθυρα στο Μάσσαρι, Ρόδος.

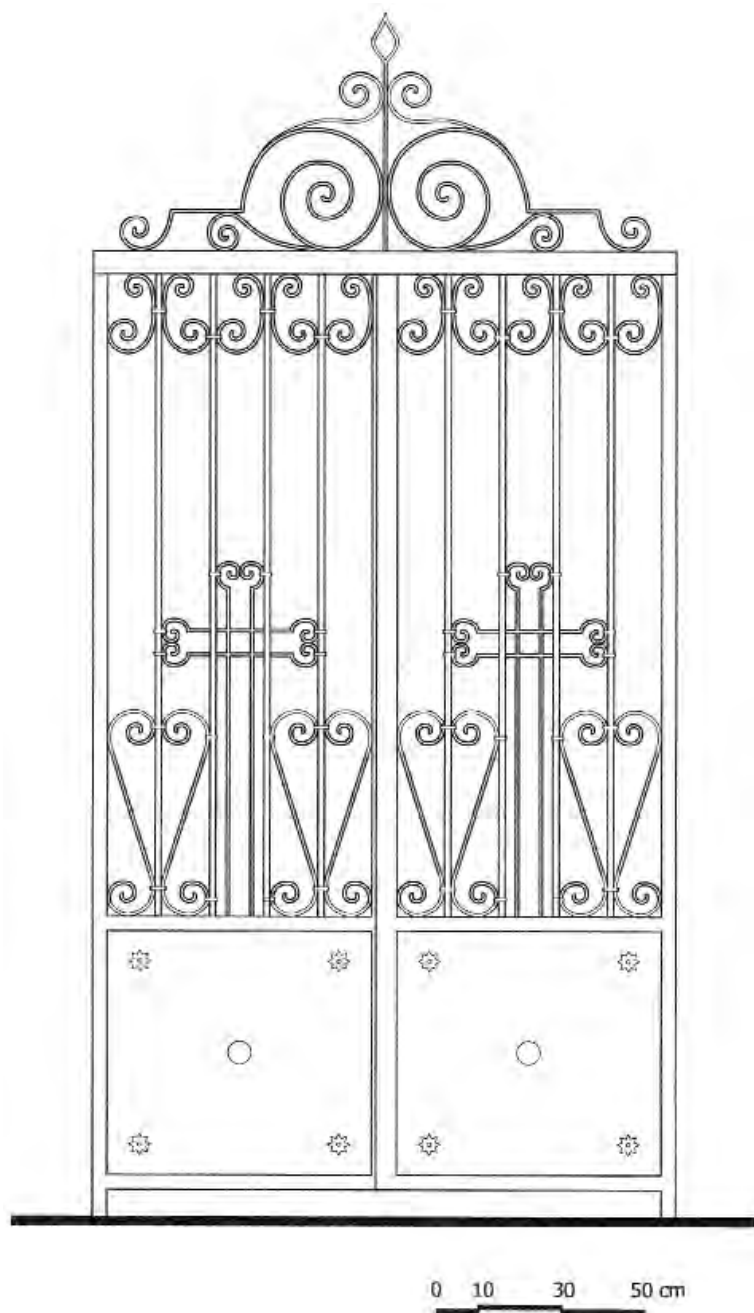
Εικόνα 74.

Αύλόθυρα στό Ναό τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου στίς Φάνες Ρόδου.

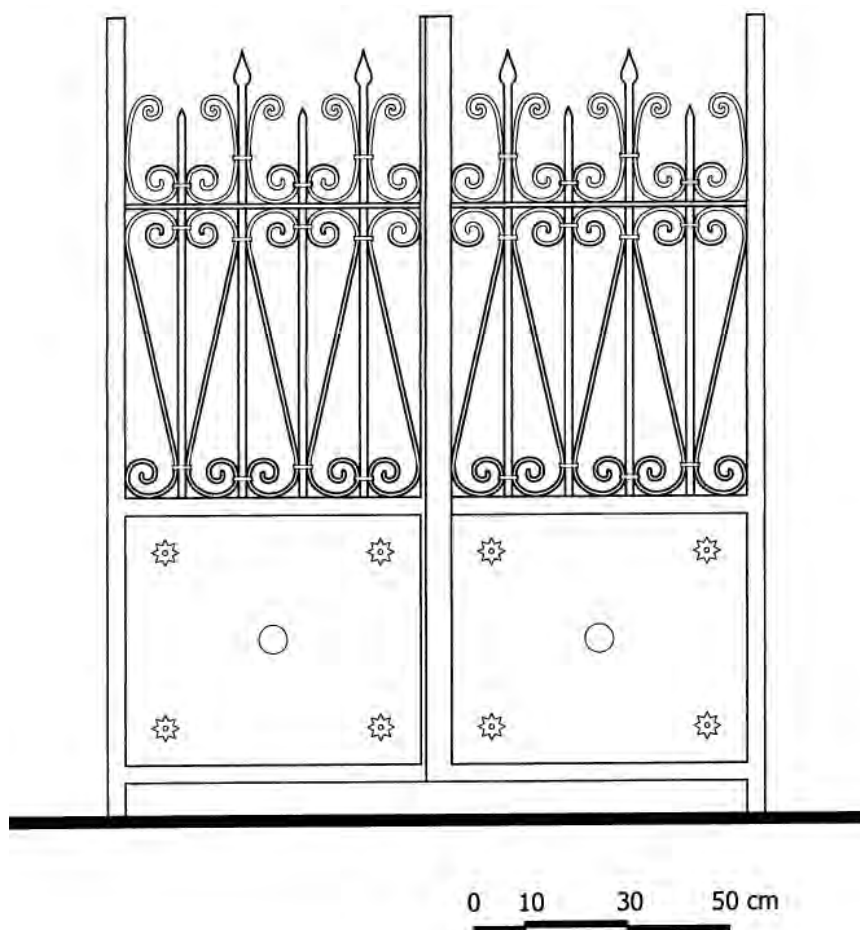
Εικόνα 75.

Αύλόθυρα στο Ναό της Κοίμησης της Θεοτόκου στην Έμπωνα Ρόδου.

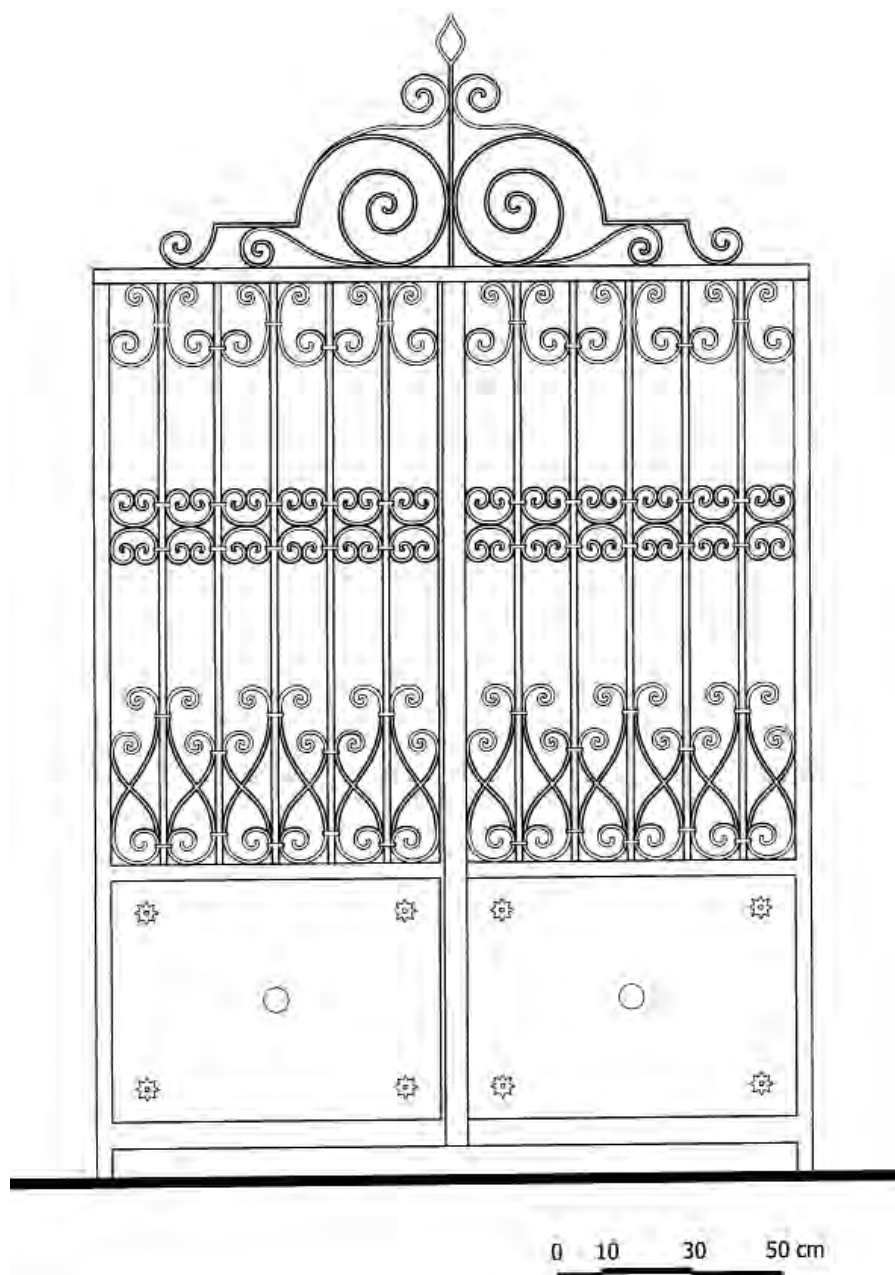
Εικόνα 76.

Αύλόθυρα στο Νάο της Αγίας Παρασκευής στην Κατταβιά Ρόδου.

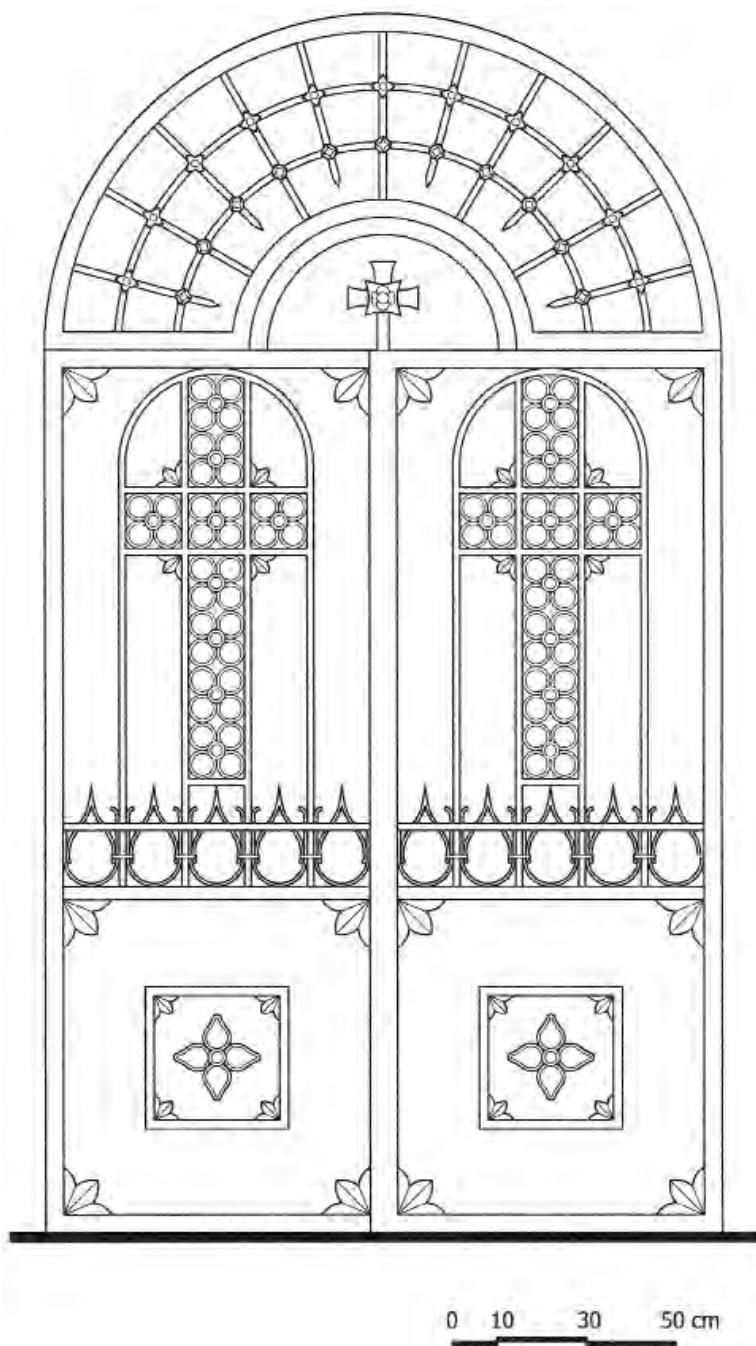

Εικόνα 77.

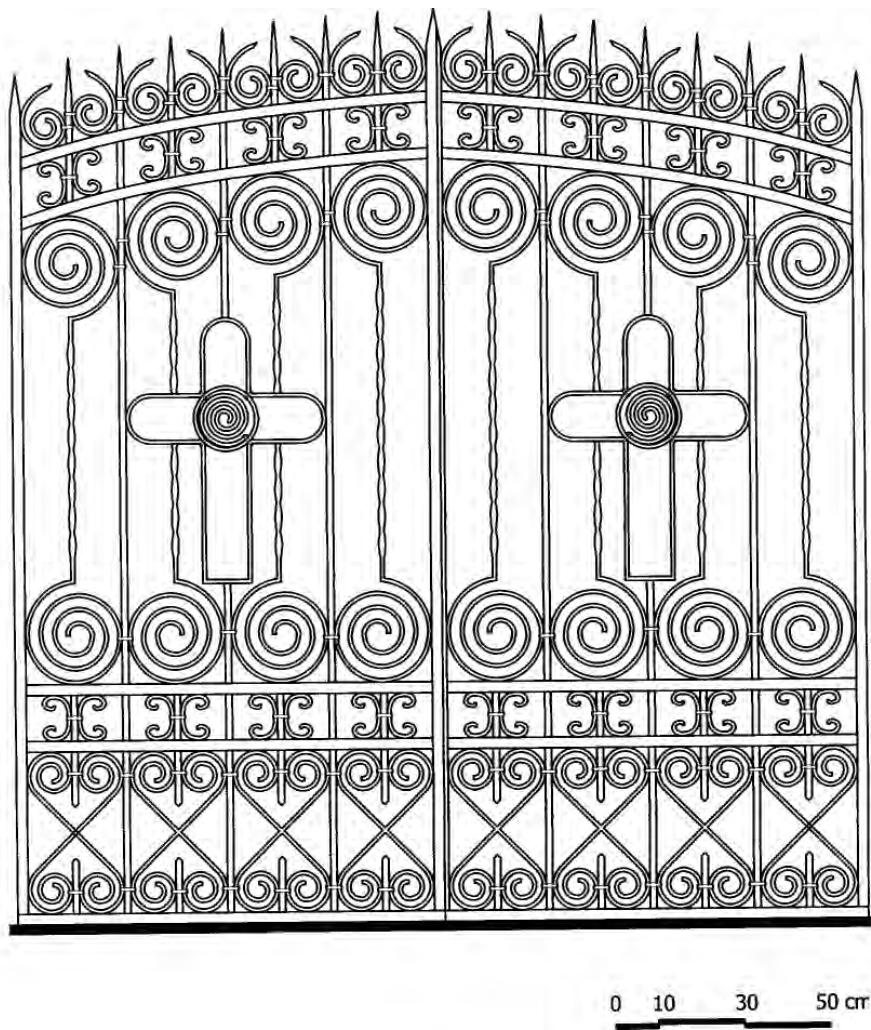
Αύλόθυρα στο Ναό της Αγίας Παρασκευής στην Κατταβιά Ρόδου (οικία ιερέα).

Εικόνα 78.
Αύλόθυρα στο Δημοτικό Σχολείο Κατταβιάς Ρόδου.

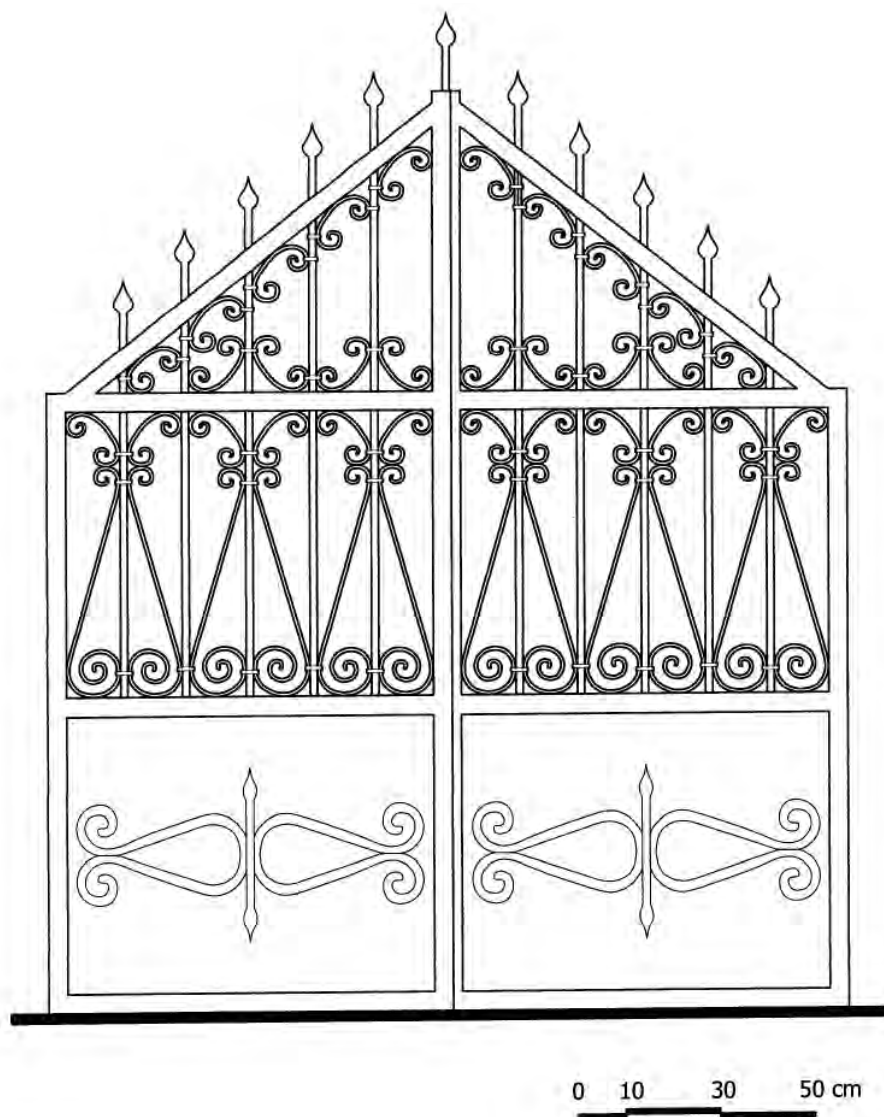

Εικόνα 79.
Αύλόθυρα στό Ναό τοῦ Ταξιάρχη Μιχαήλ στήν Λάρδο Ρόδου.

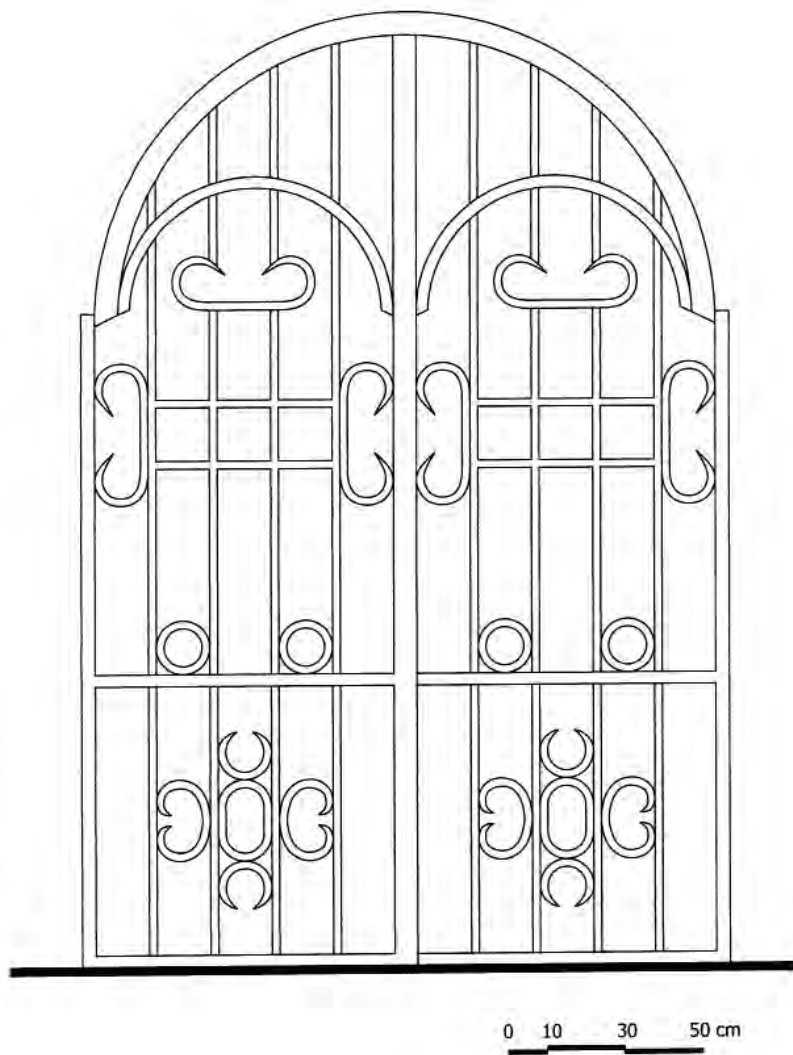

Εικόνα 80.

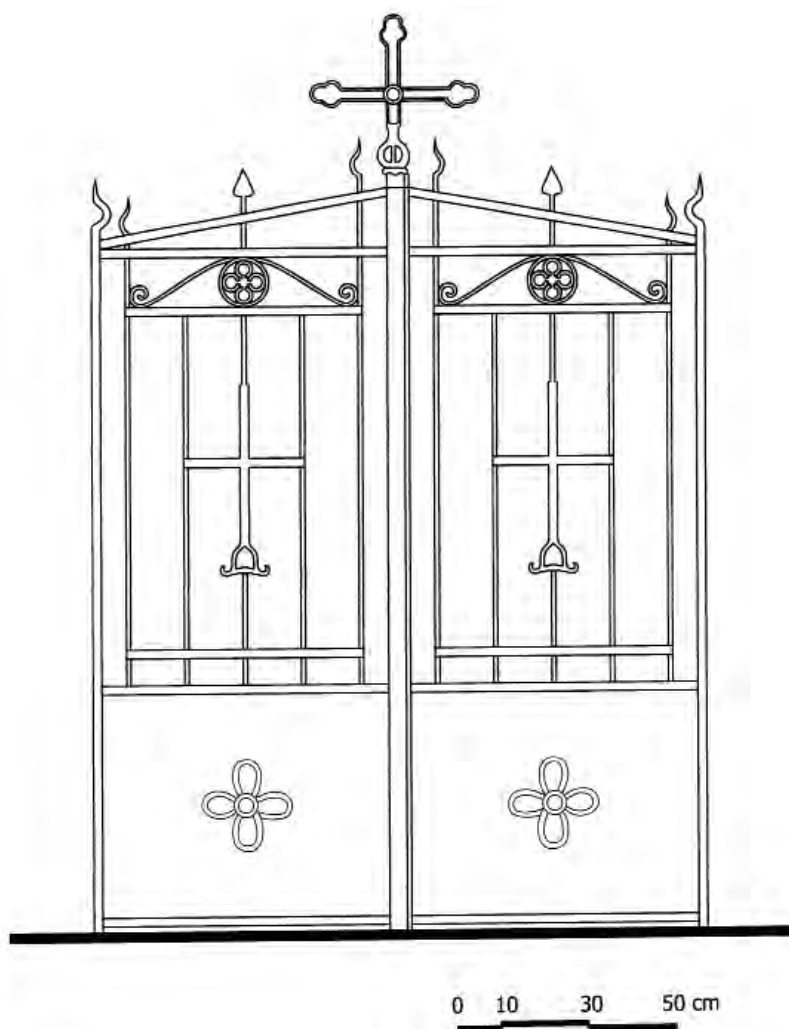
Αυλόθυρα στο Ναό τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου στήν Λίνδο, Ρόδος.

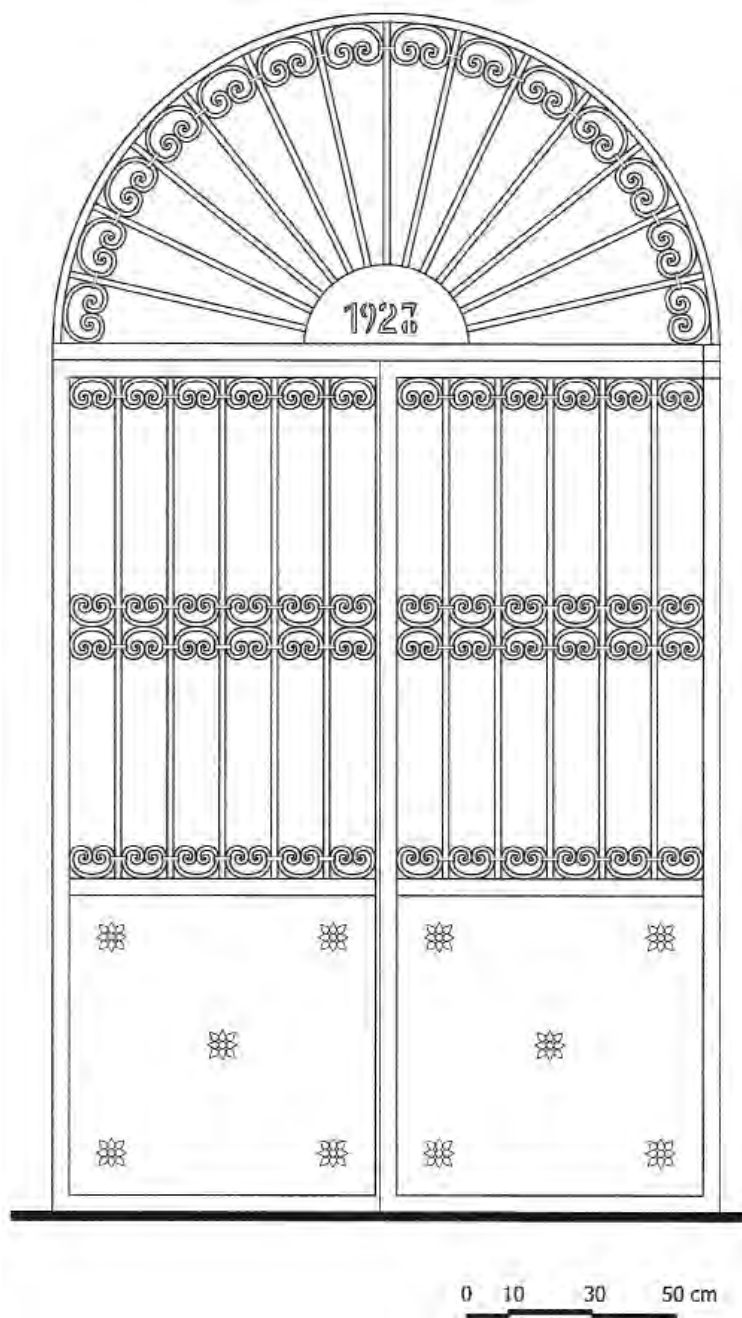
Εικόνα 81.
Αύλόθυρα στο Ναό της Αγίας Μαρίας στο Παραδείσι Ρόδου.

Εικόνα 82.
Αύλόθυρα στη Μονή του Προφήτη Ἡλία στην Σάλακο Ρόδου.

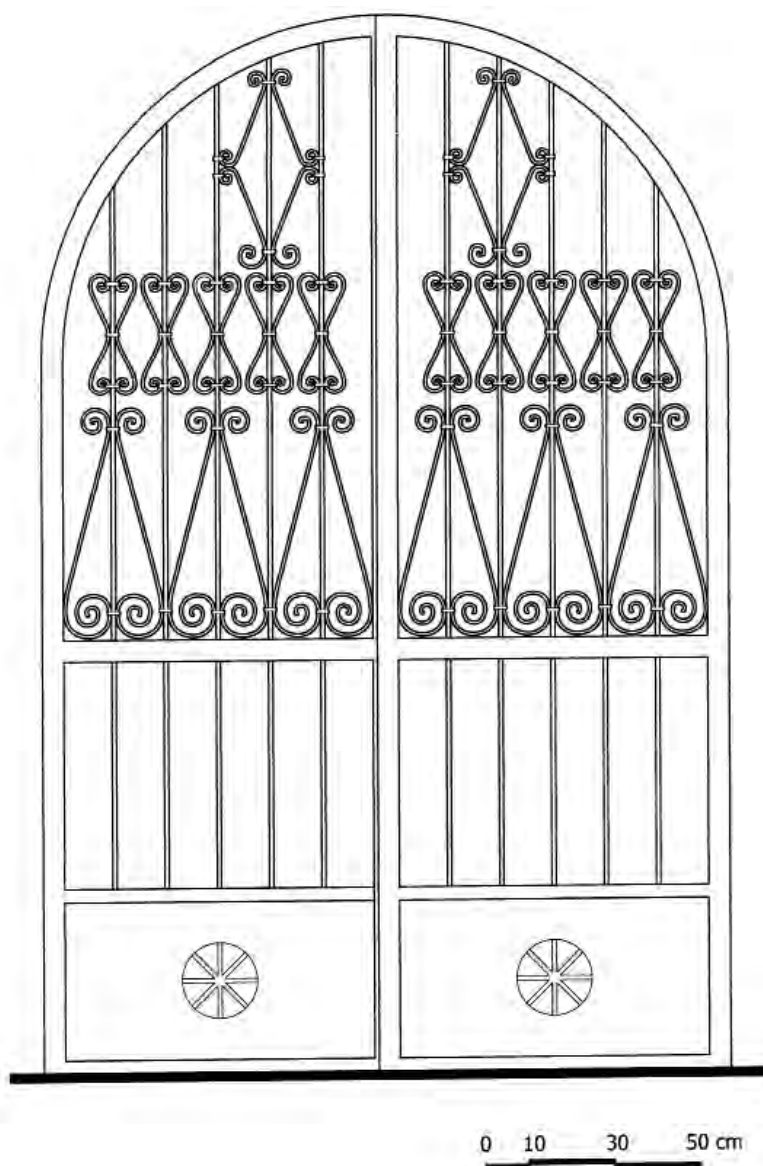

Εικόνα 83.
Αύλόθυρα στο Ναό του Εὐαγγελισμού τῆς Θεοτόκου στήν Πυλώνα Ρόδου.

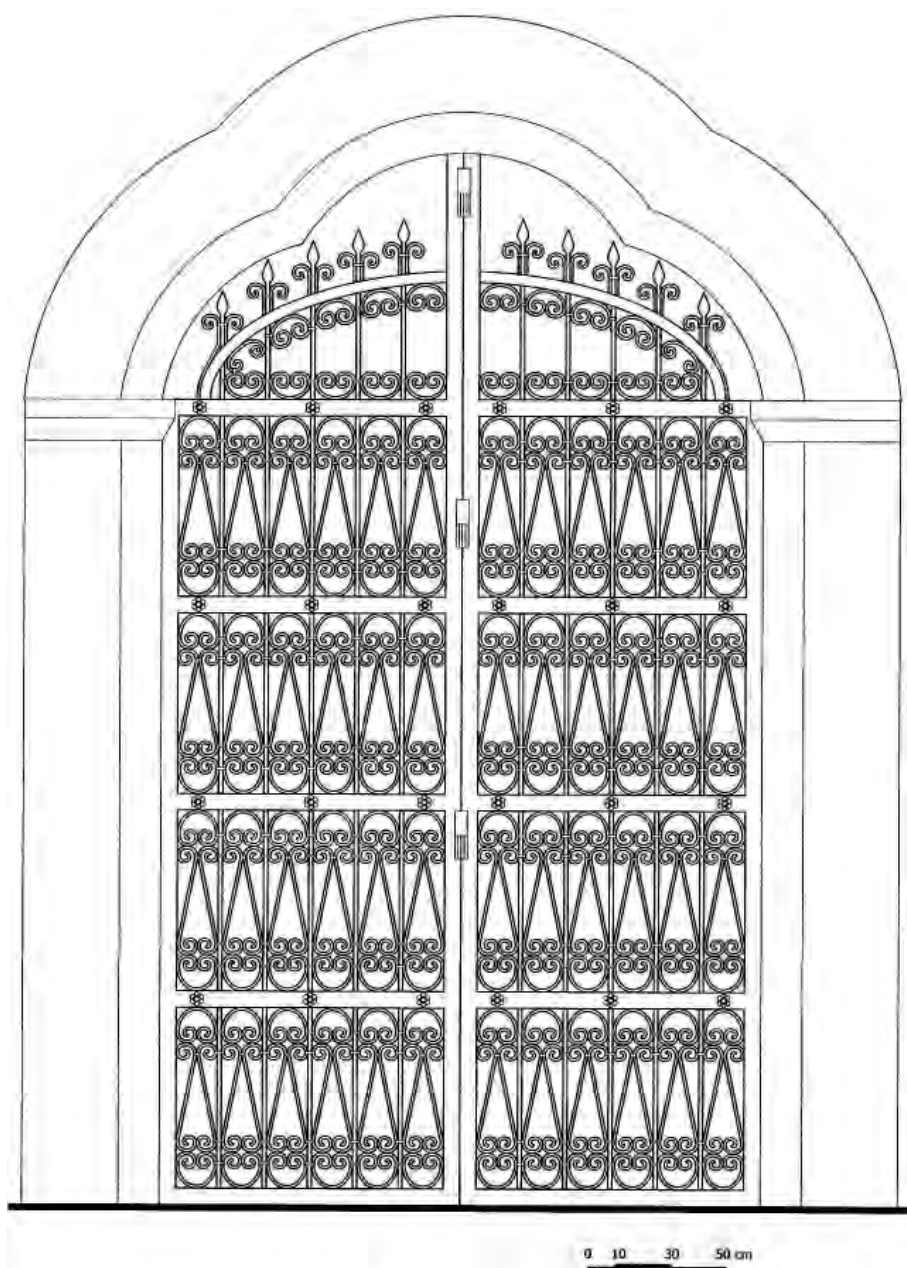

Εικόνα 84.

Αύλόθυρα στο Ναό του Αγίου Παντελεήμονα στα Σιάννα Ρόδου.

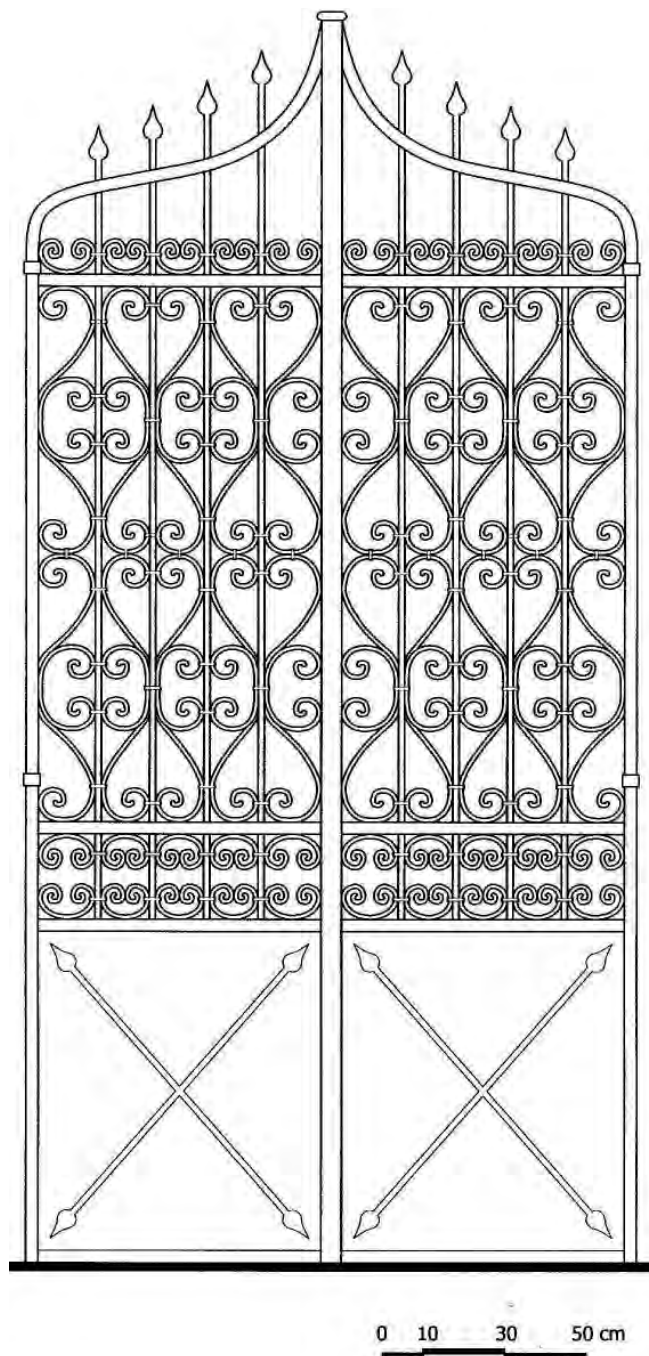

Εικόνα 85.
Αύλόθυρα στο Ναό του Γενεσίου της Θεοτόκου στην Ψίνθο Ρόδου.

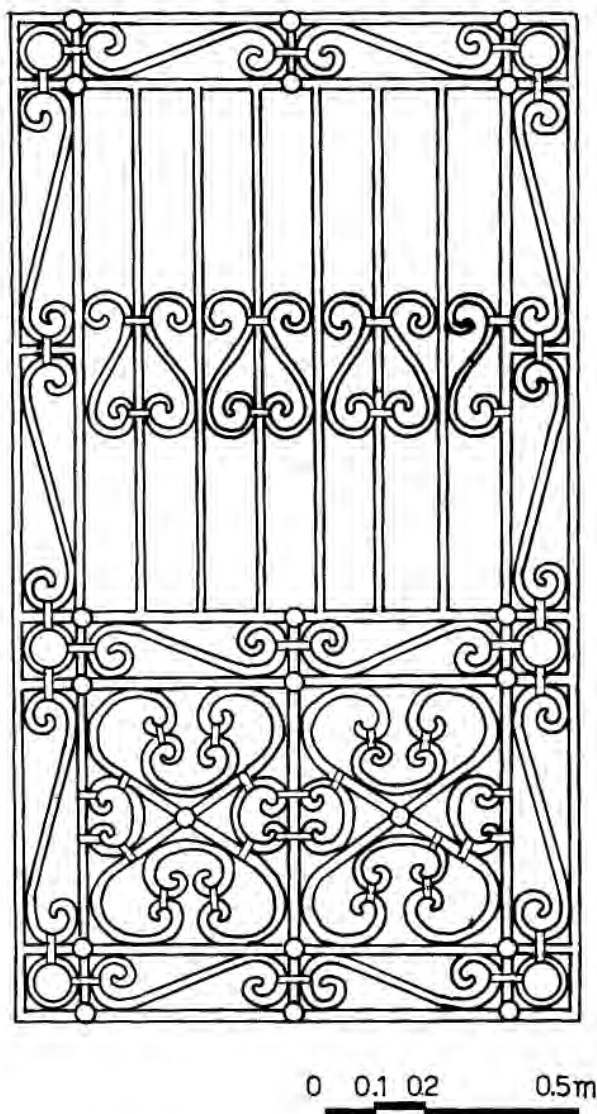

Εικόνα 86.

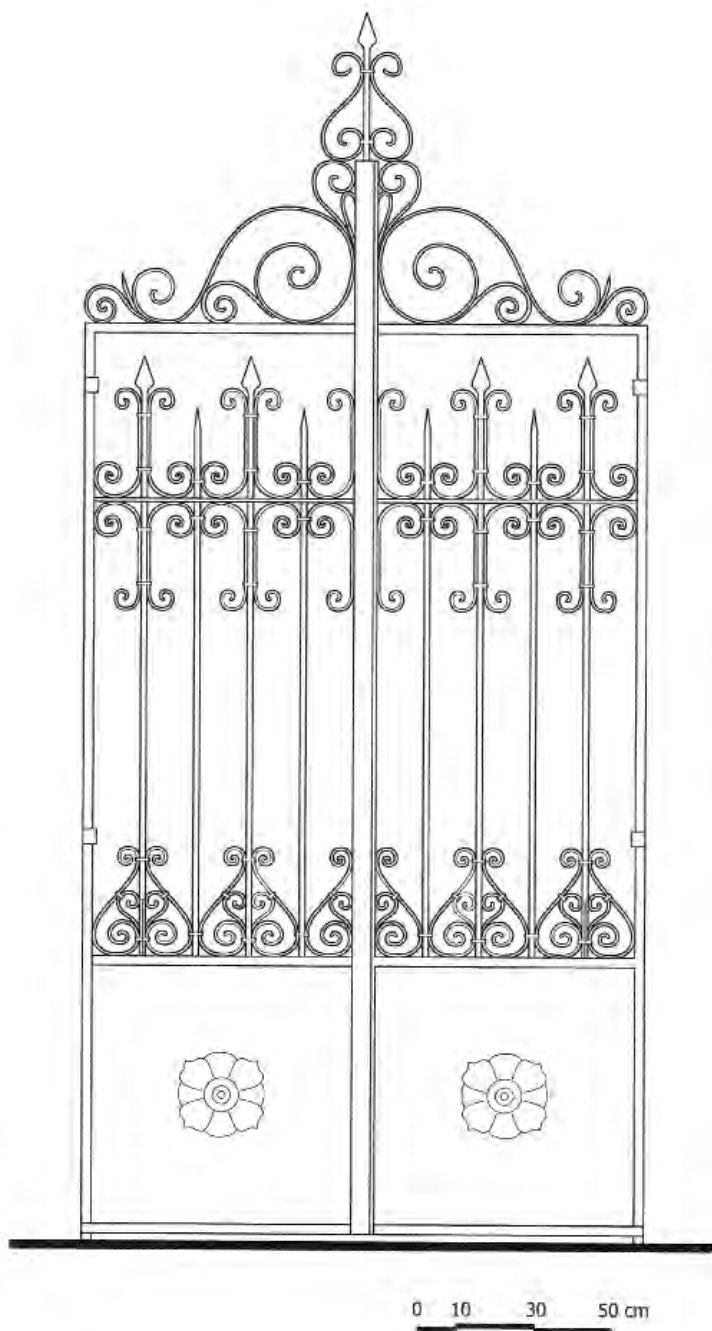
Αυλόθυρα στο Ναό του Αγίου Ιωάννου του Προδρόμου στη Σύμη.

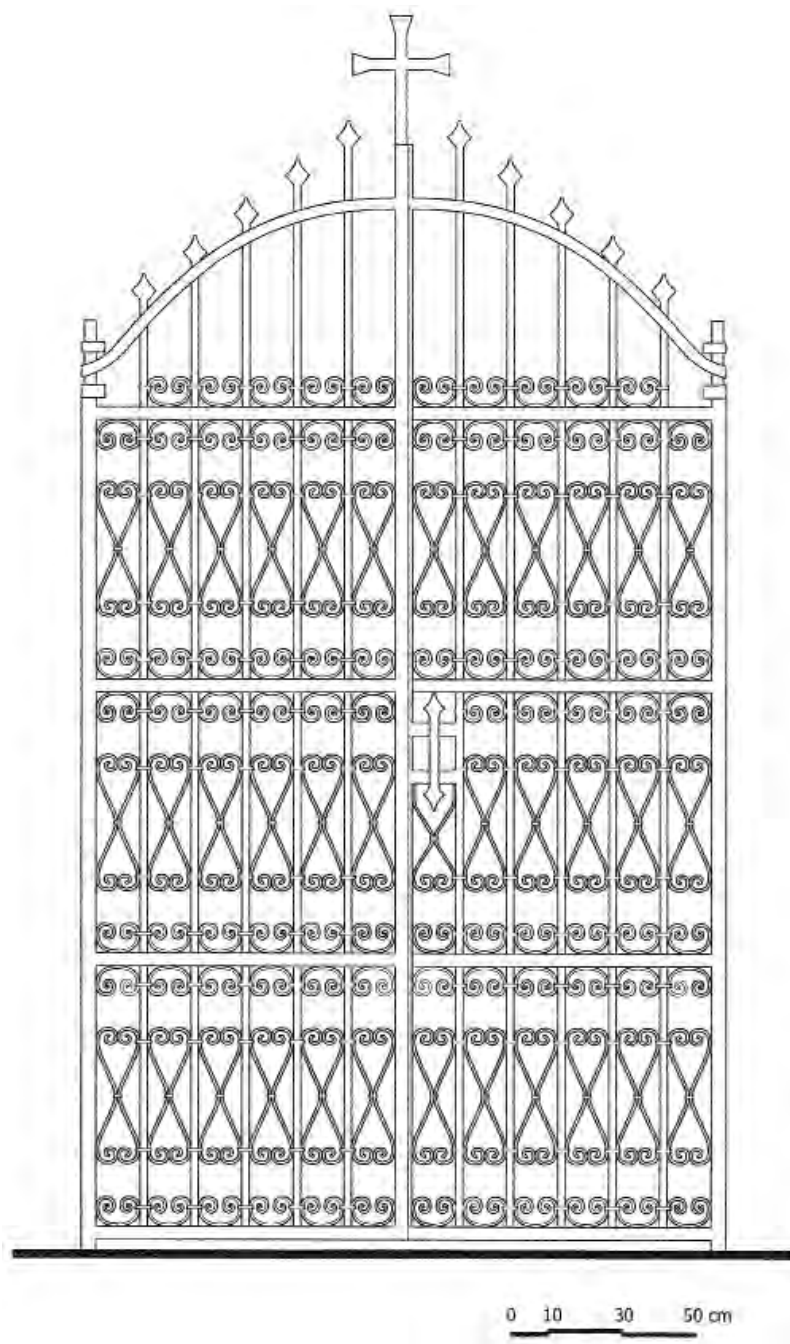
Εικόνα 87.
Αύλθουρα στόν Ναό τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου στή Σύμη.

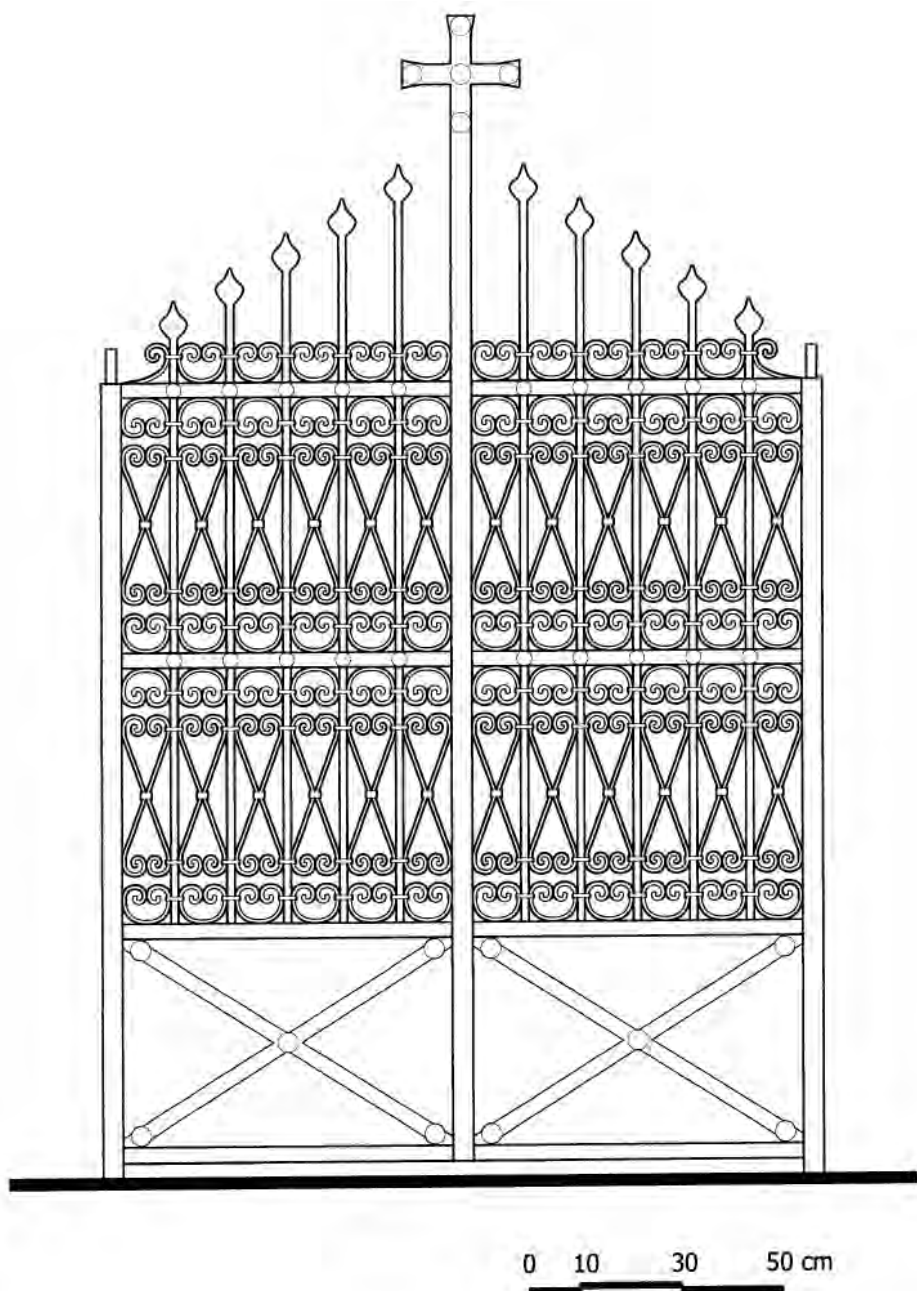
Εικόνα 88.
Αύλόθυρα στην Άστυπάλεια.

Εικόνα 89.
Αύλόθυρα στην Λέρο.

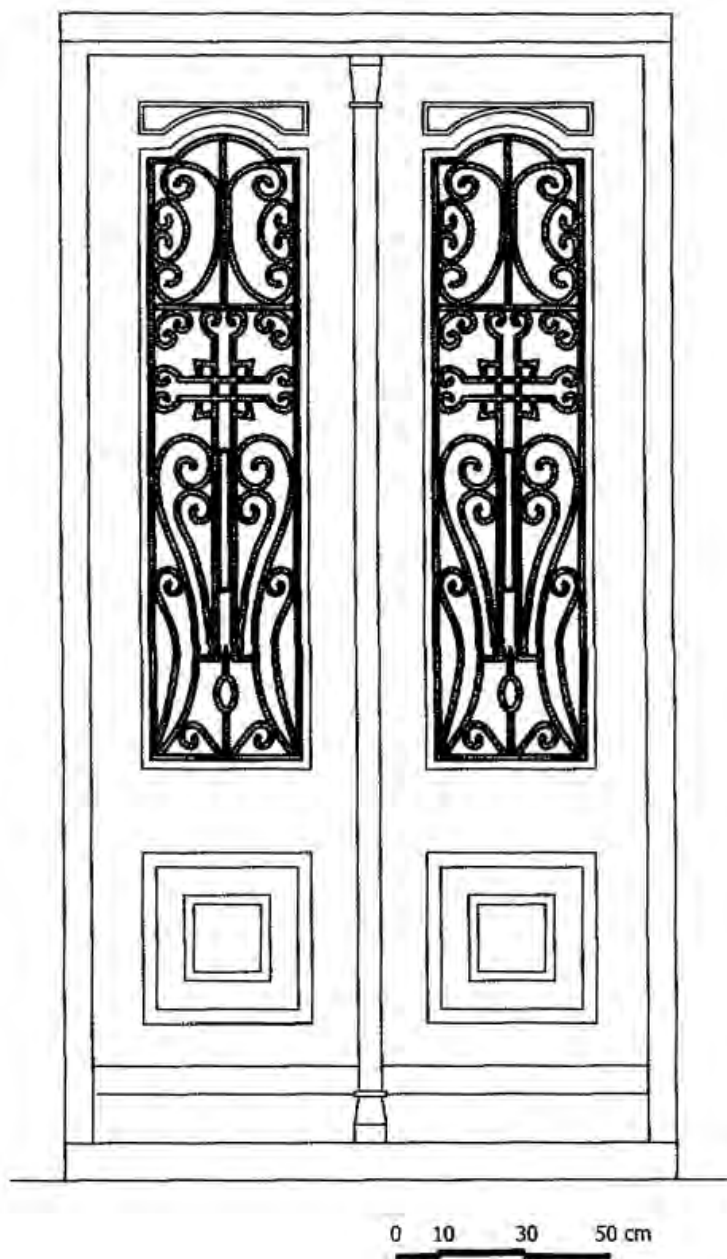

Εικόνα 90.
Αύλόθυρα στο Ναό τῶν Ἀγίων Κωνσταντίνου καί Ἑλένης στό Καστελλόριζο.

Εικόνα 91.

Αυλόθυρα στο Ναό του Αγίου Γεωργίου του Πηγαδιού στο Καστελλόριζο.

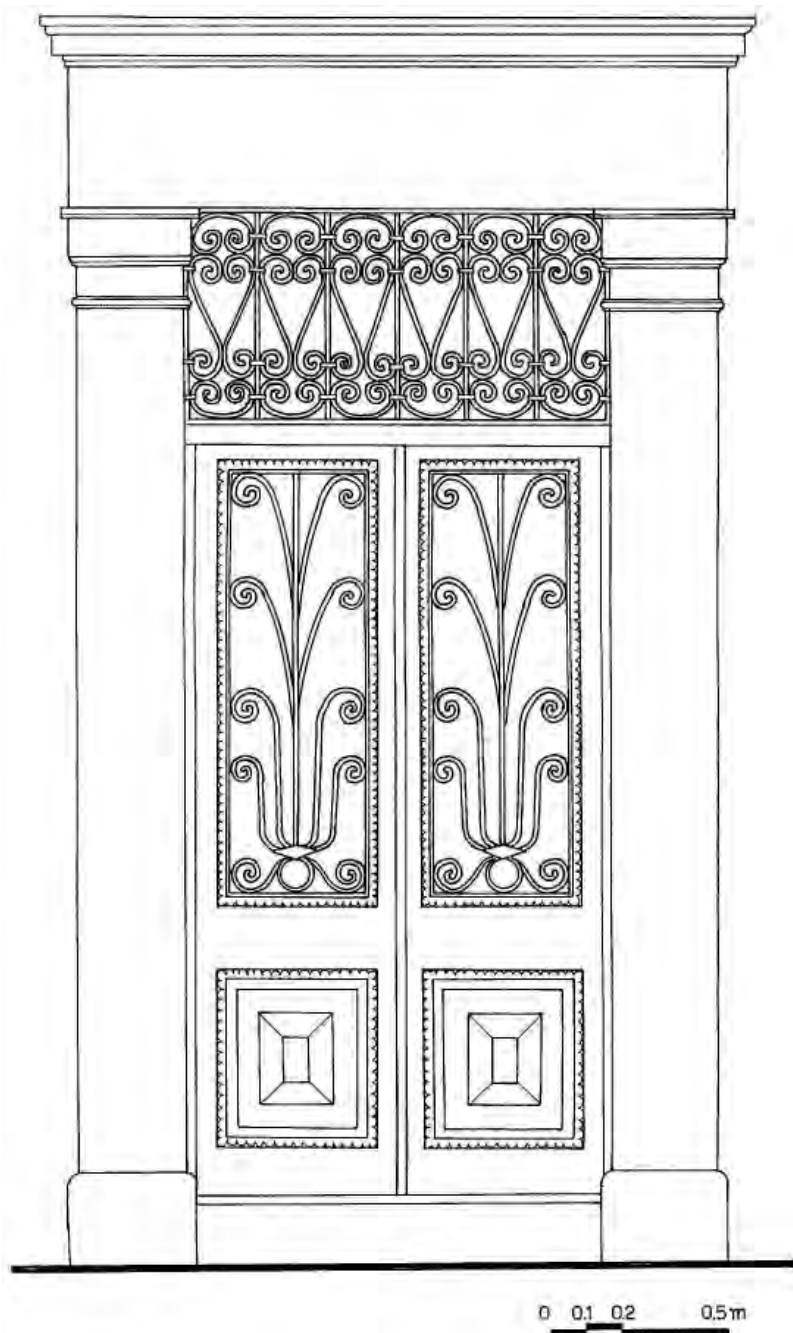
Εικόνα 92.

Σιδεριά σέ θύρα τοῦ Ναοῦ τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου στήν Πόλη τῆς Ρόδου.

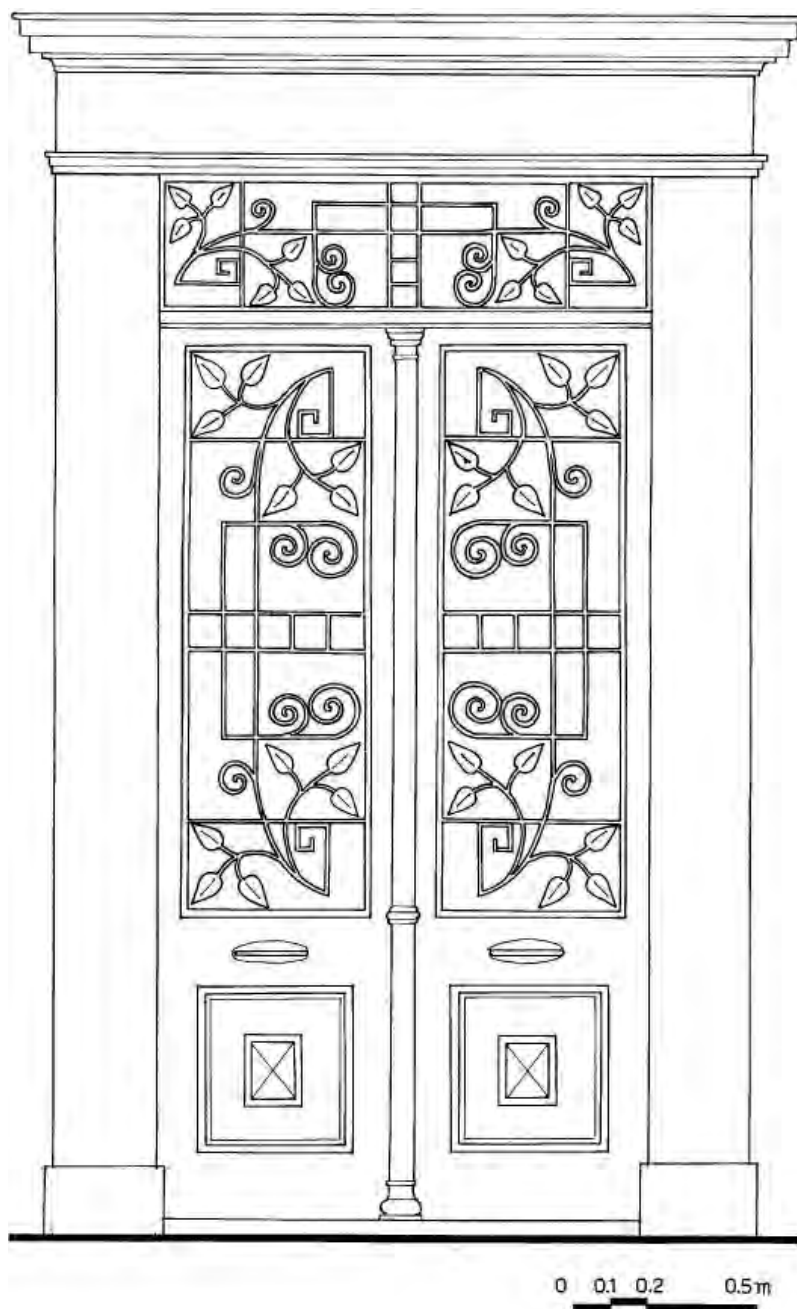

Εικόνα 93.

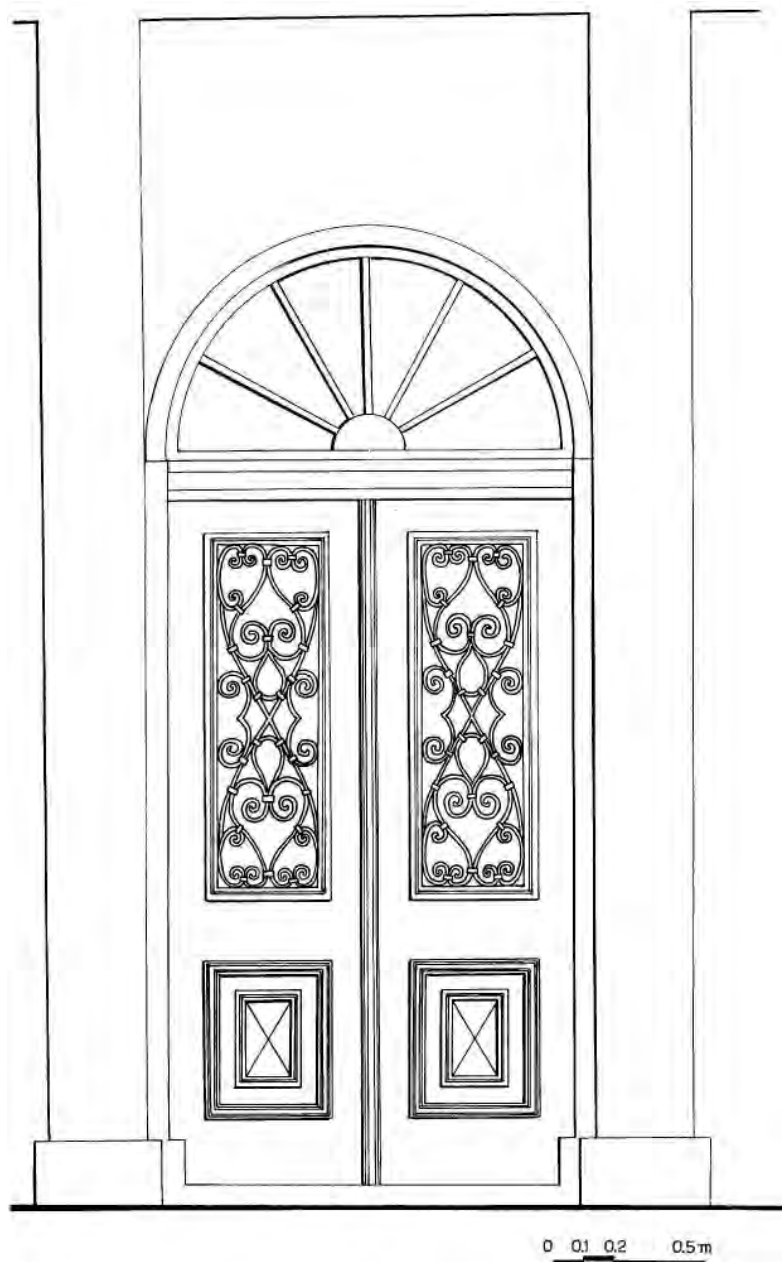
Σιδεριά σέ θύρα τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀγίας Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολύτριάς
στήν Πόλη τῆς Ρόδου.

Εικόνα 94.
Σιδεριά σέ θύρα οικίας στην Πόλη της Ρόδου.

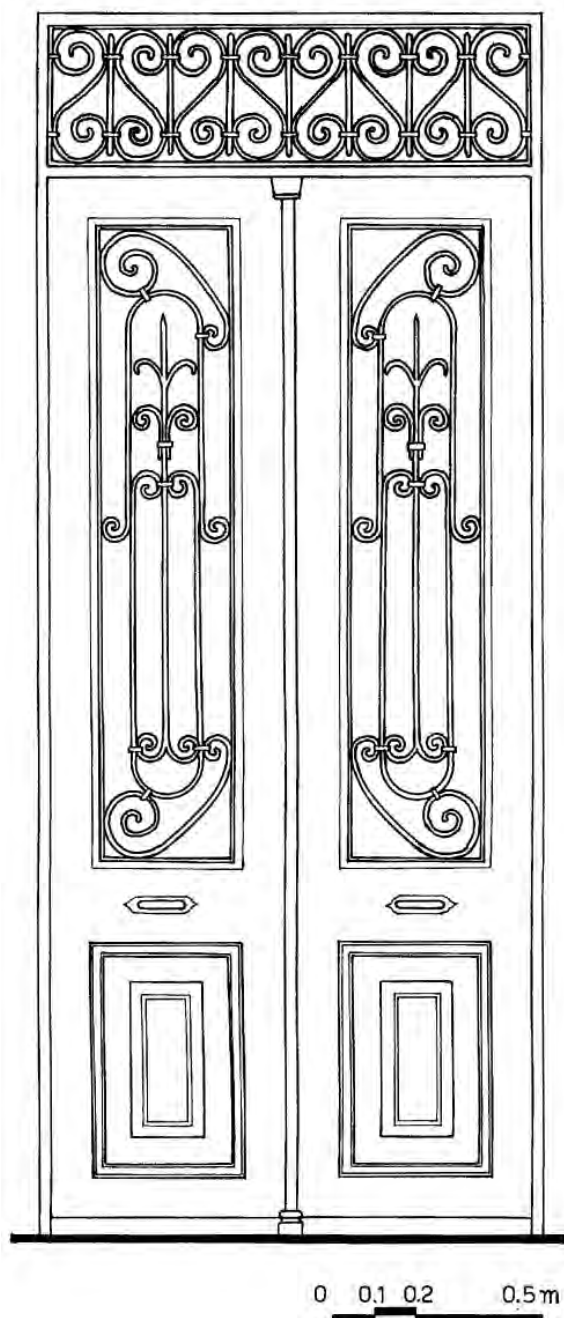

Εικόνα 95.
Σιδεριά σέ θύρα οίκιας στό Νιοχώρι, στήν Πόλη τής Ρόδου.

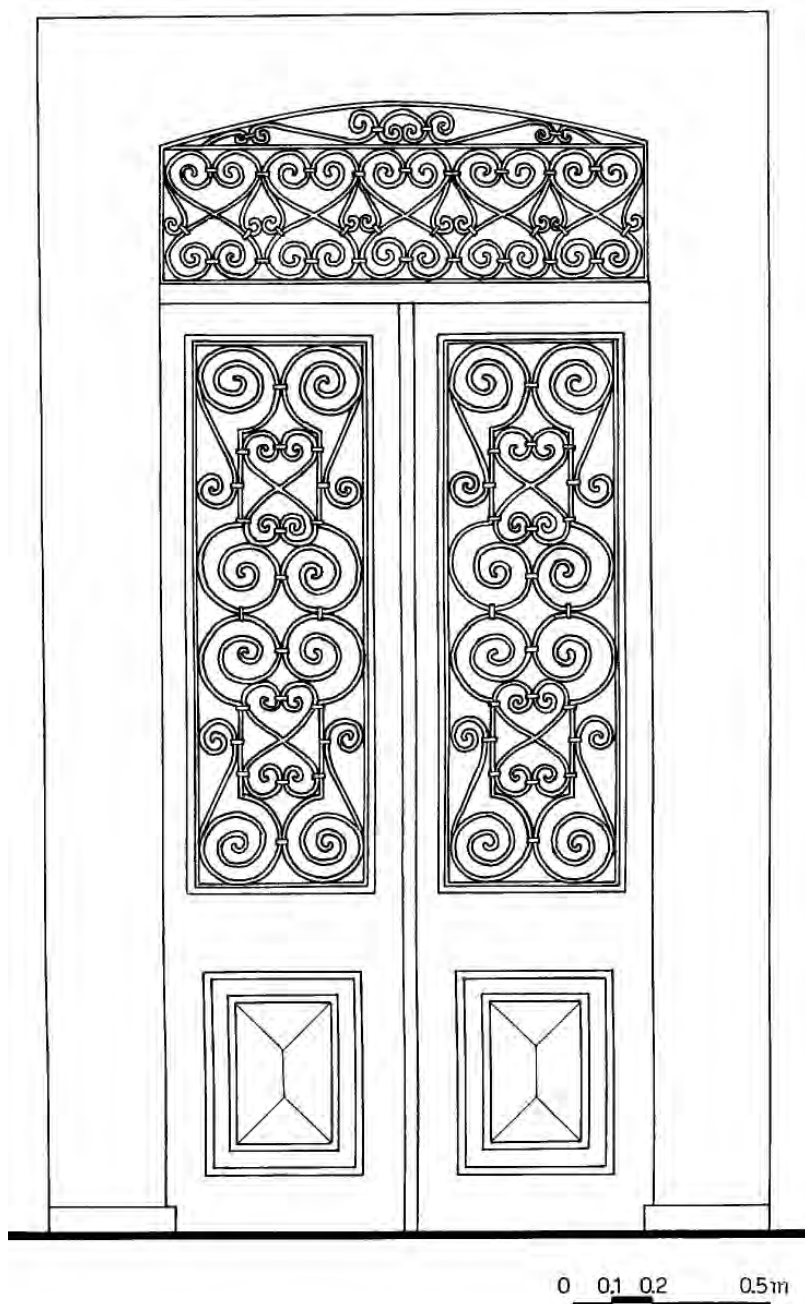
Εικόνα 96.

Σιδεριά σε θύρα οικίας στην οδό Λάσκου, στην Πόλη της Ρόδου.

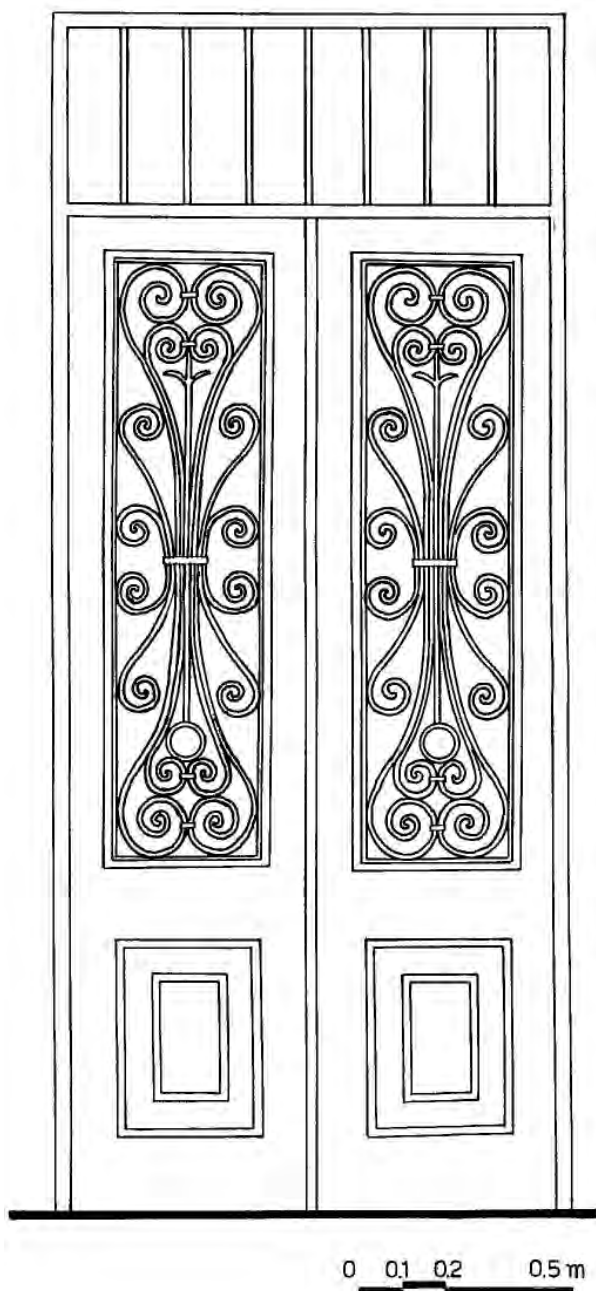

Εικόνα 97.

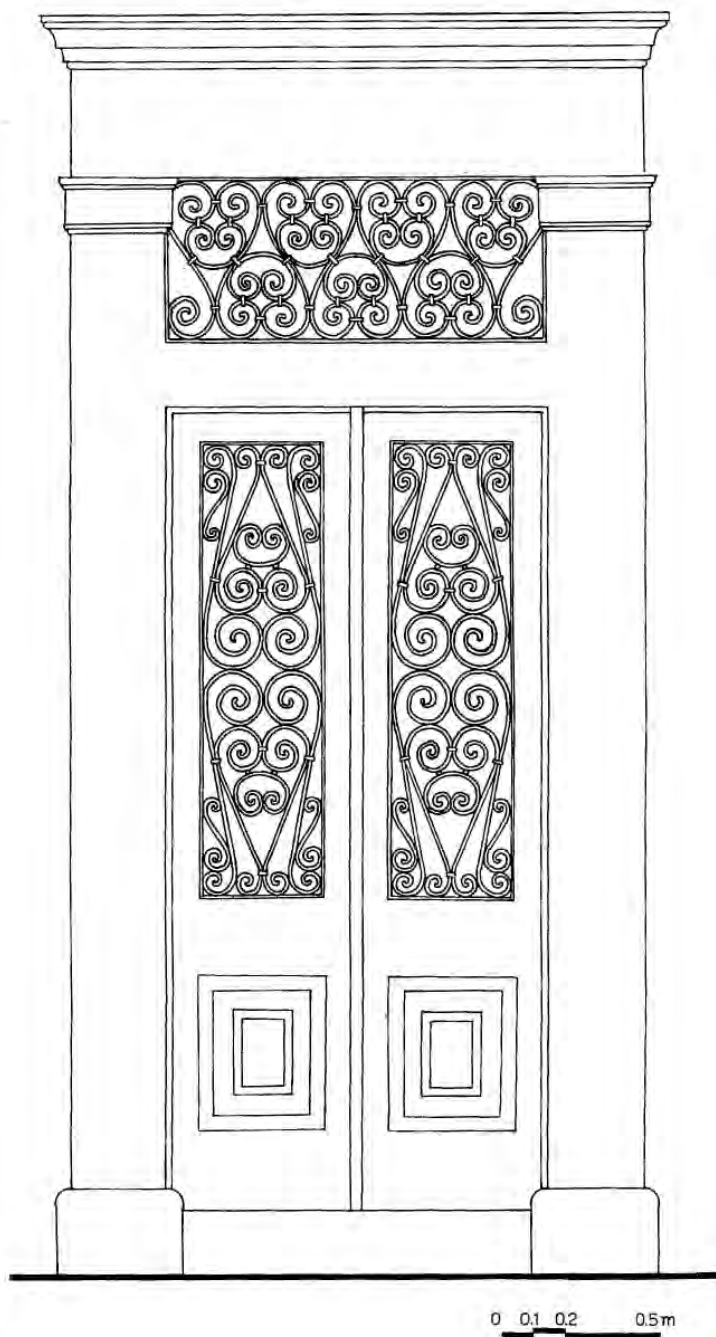
Σιδεριά σέ θύρα οίκιας στην όδό Κισθινίου. Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου.

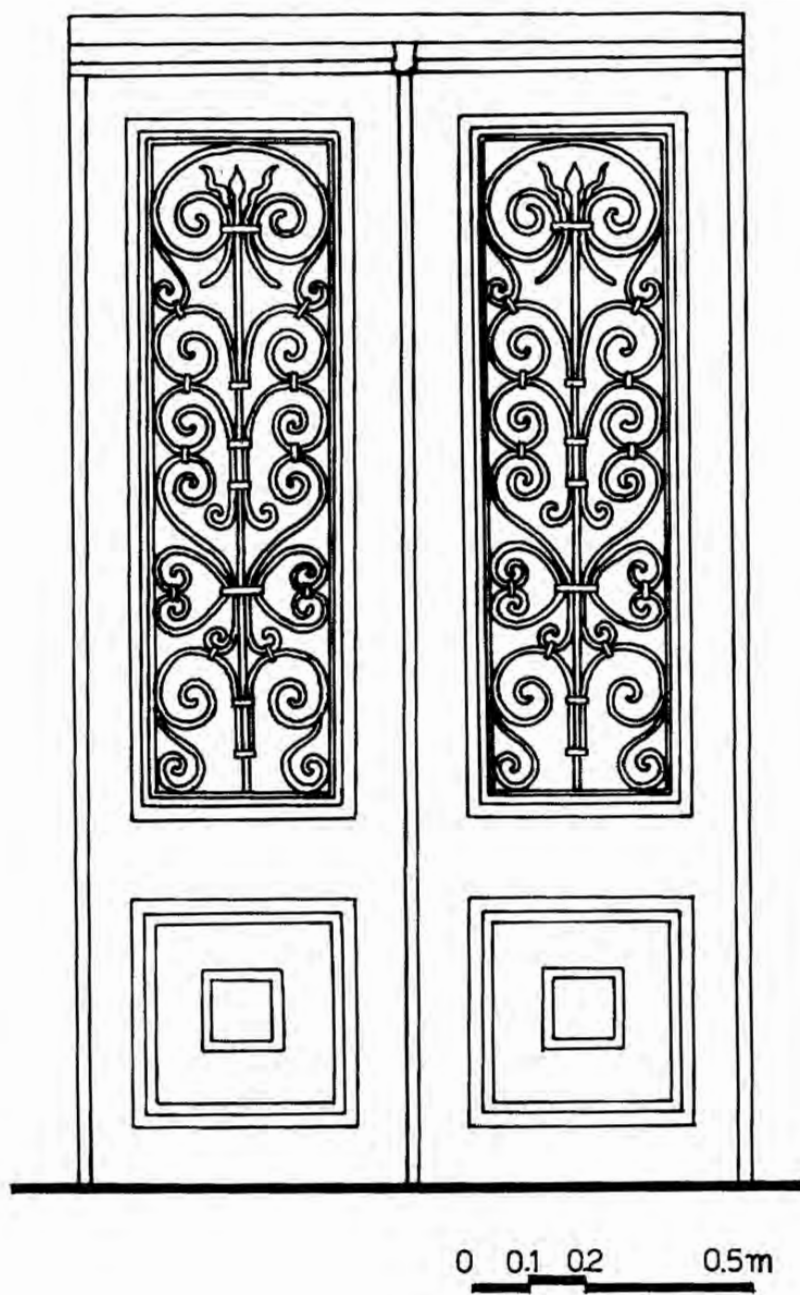
Εικόνα 98.
Σιδεριά σέ θύρα οικίας στην Πόλη της Ρόδου.

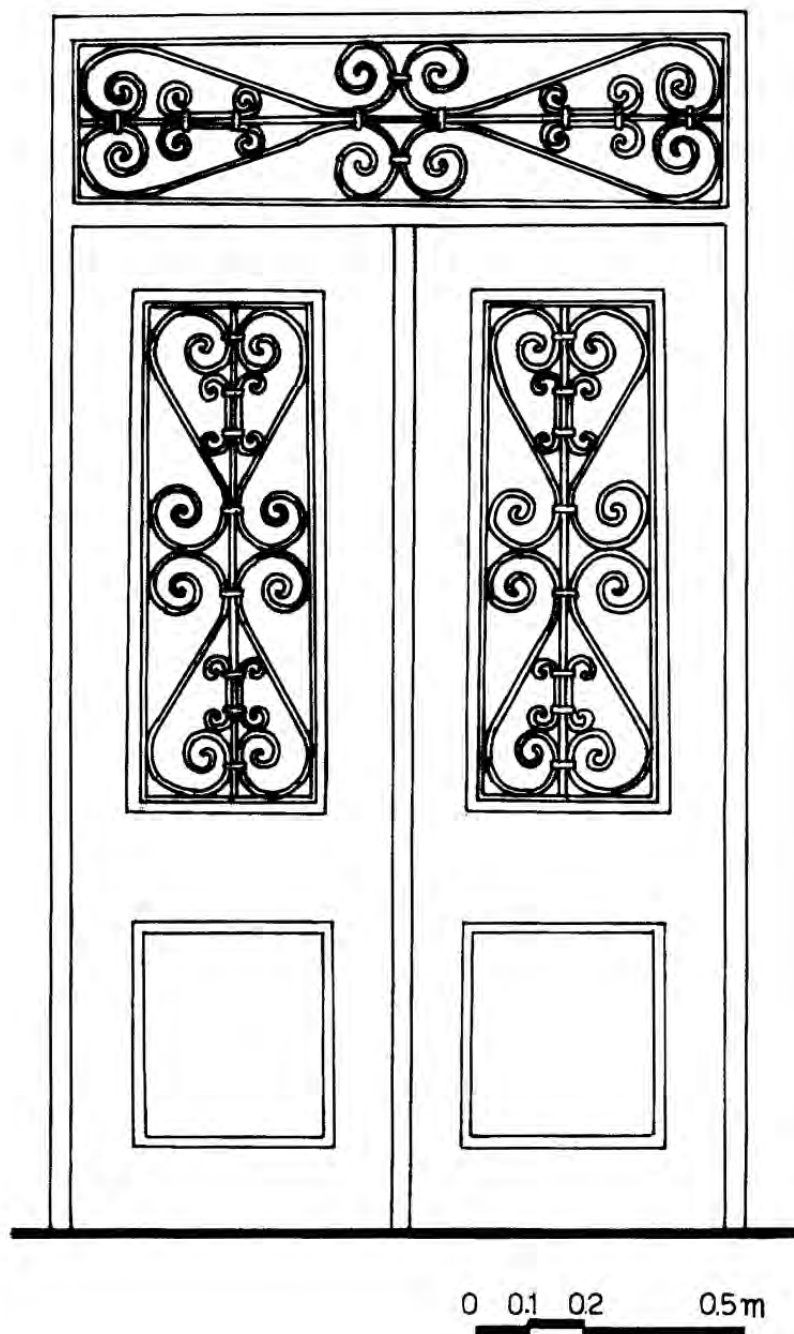
Εικόνα 99.
Σιδεριά σέ θύρα οίκιας στήν Πόλη τῆς Ρόδου.

Εικόνα 100.
Σιδεριά σέ θύρα οικίας στην Πόλη της Ρόδου.

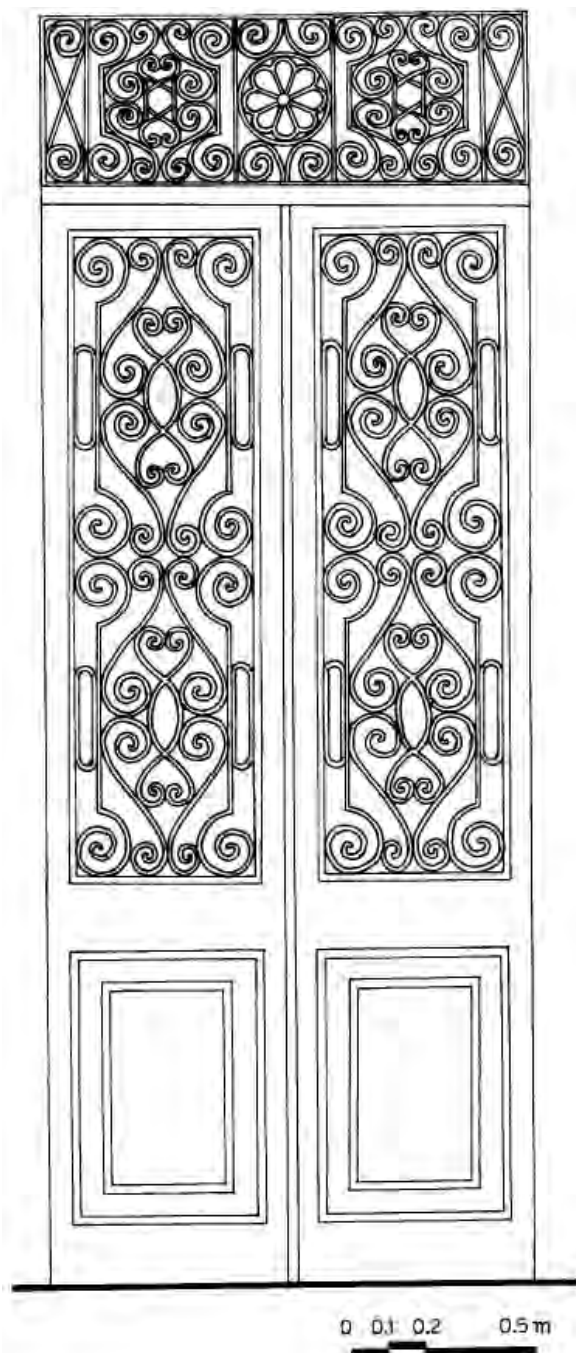
Εικόνα 101.
Σιδεριά σέ θύρα οίκιας στήν Πόλη τής Ρόδου.

Εικόνα 102.
Σιδεριά σέ θύρα οικίας στήν Πόλη τῆς Ρόδου.

Εικόνα 103.
Σιδεριά σέ θύρα οικίας στήν Πόλη τῆς Ρόδου.

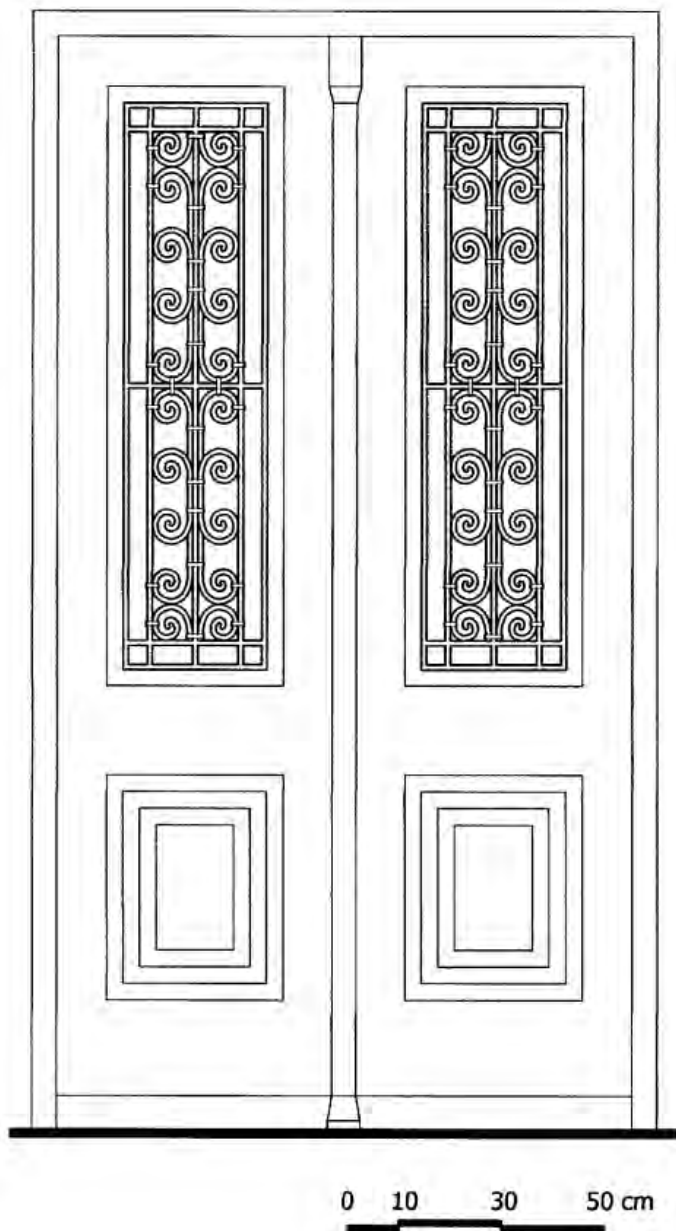
Εικόνα 104.

Σιδεριά σέ θύρα οικίας στην οδό Αγίας Αναστασίας, στην Πόλη της Ρόδου.

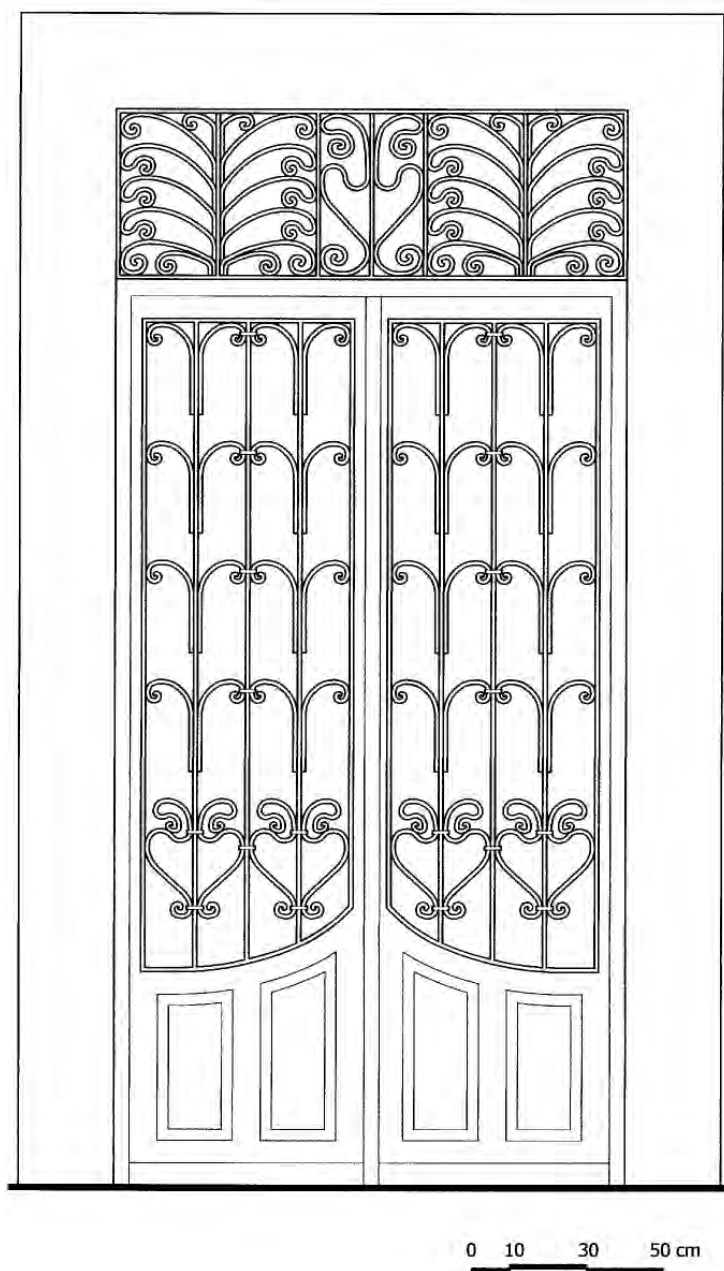
Εικόνα 105.

Σιδεριά σέ θύρα οίκιας στήν όδό Στ. Καζούλη, στήν Πόλη τής Ρόδου.

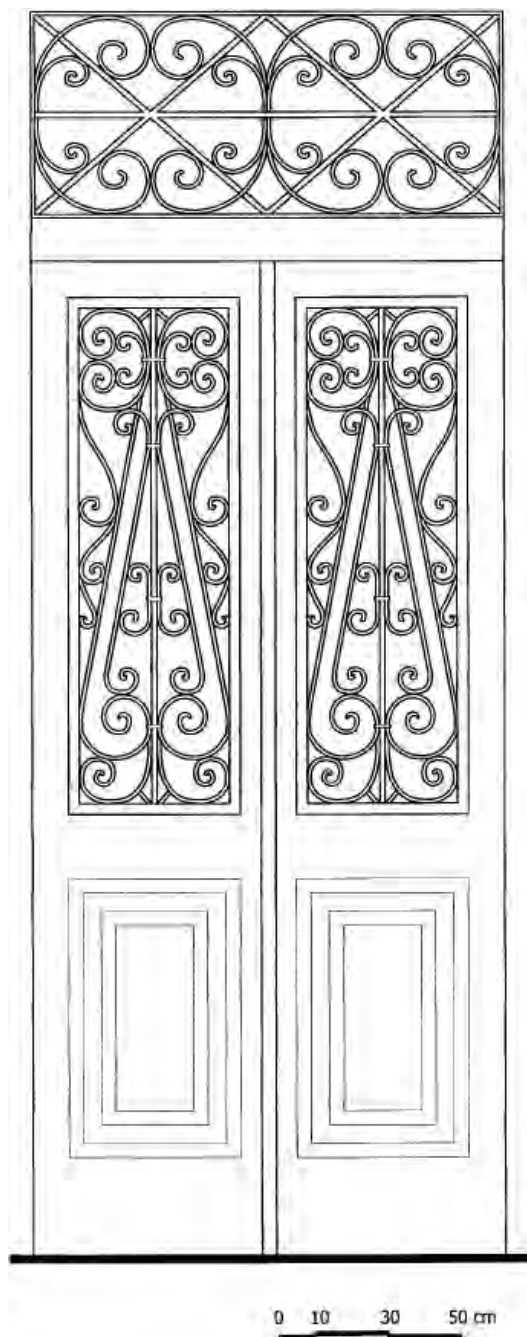
Εικόνα 106.

Σιδεριά σέ θύρα οικίας στην όδό Παπαλουκά, στην Πόλη της Ρόδου.

Εικόνα 107.

Σιδεριά σέ θύρα οίκιας στην όδό Παπαλουκά, στην Πόλη της Ρόδου.

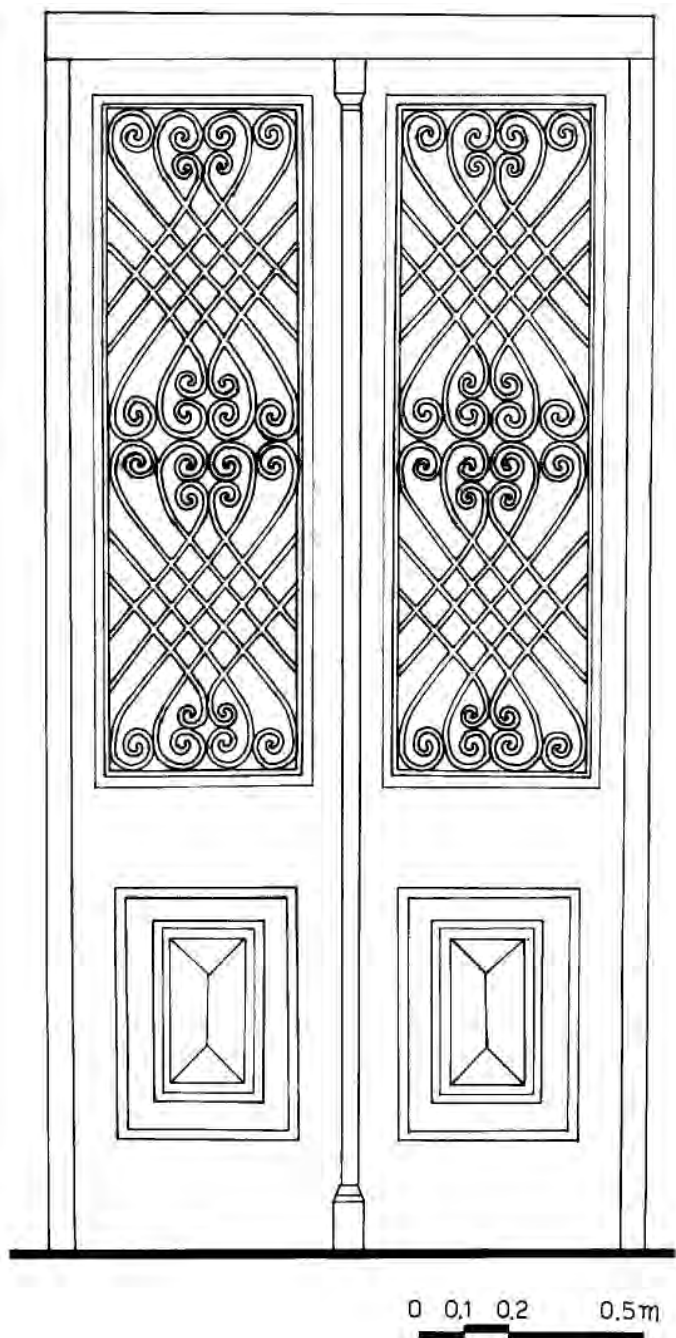
Εικόνα 108.

Σιδεριά σέ θύρα οίκιας στην όδό Άβέρωφ, στην Πόλη της Ρόδου.

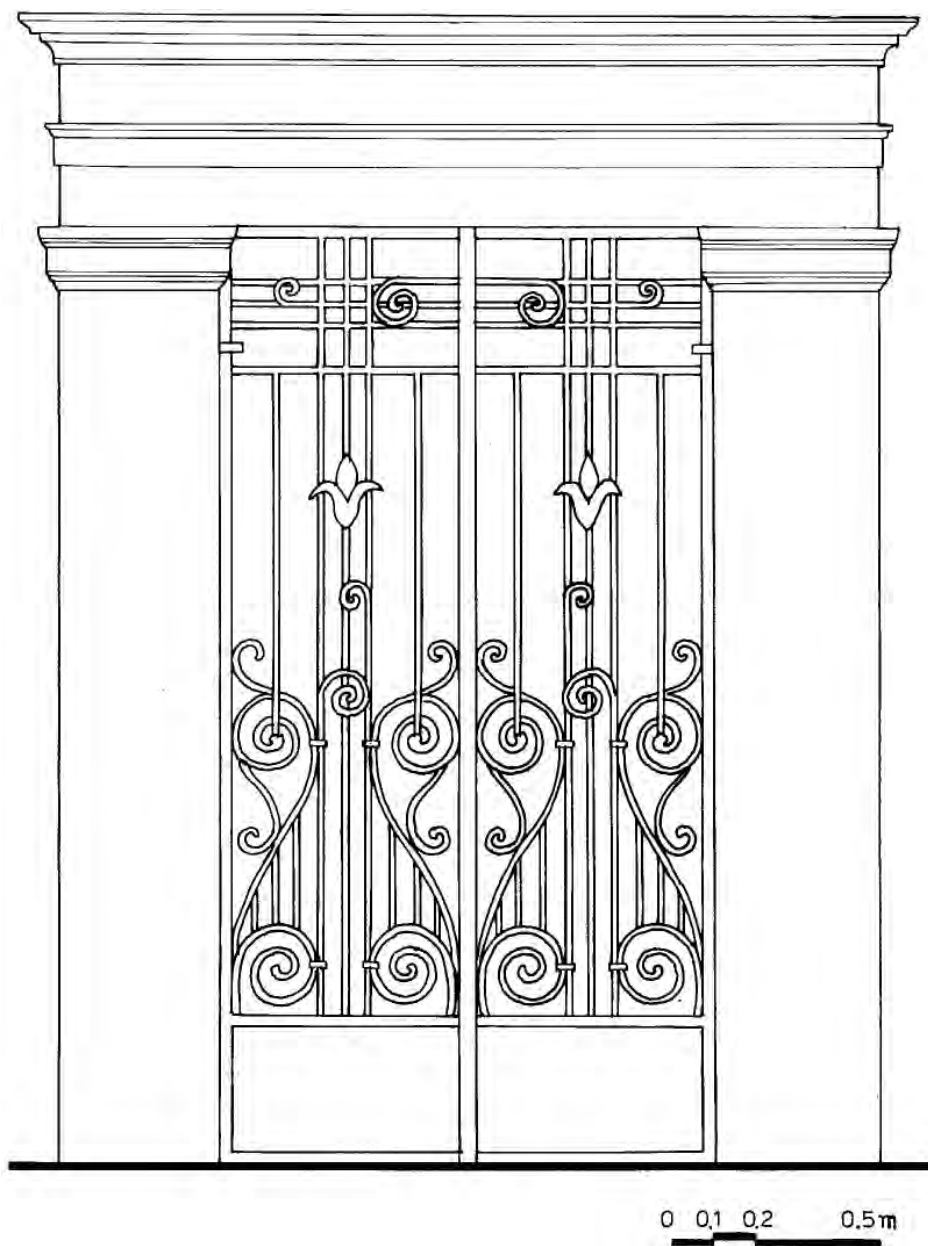

Εικόνα 109.

Σιδεριά σέ θύρα οίκιας στην όδο Άμερικῆς, στην Πόλη της Ρόδου.

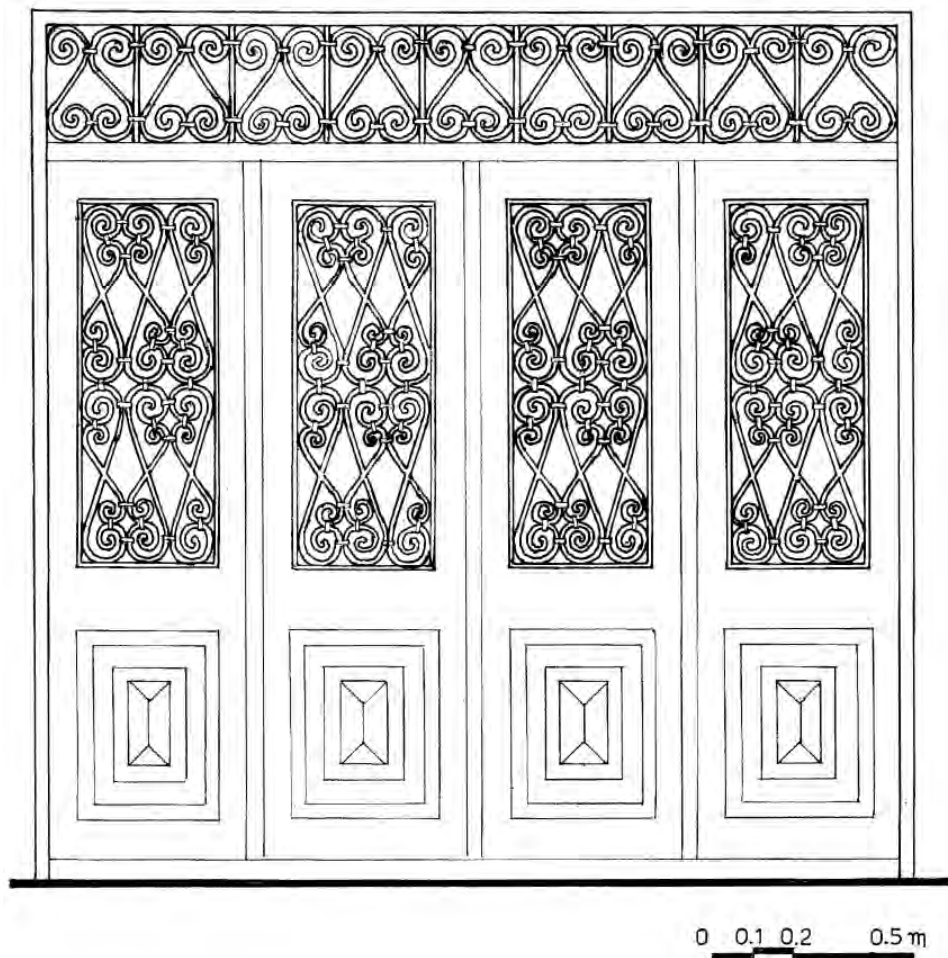

Εικόνα 110.
Σιδεριά σέ θύρα οίκιας στήν Πόλη τῆς Ρόδου.

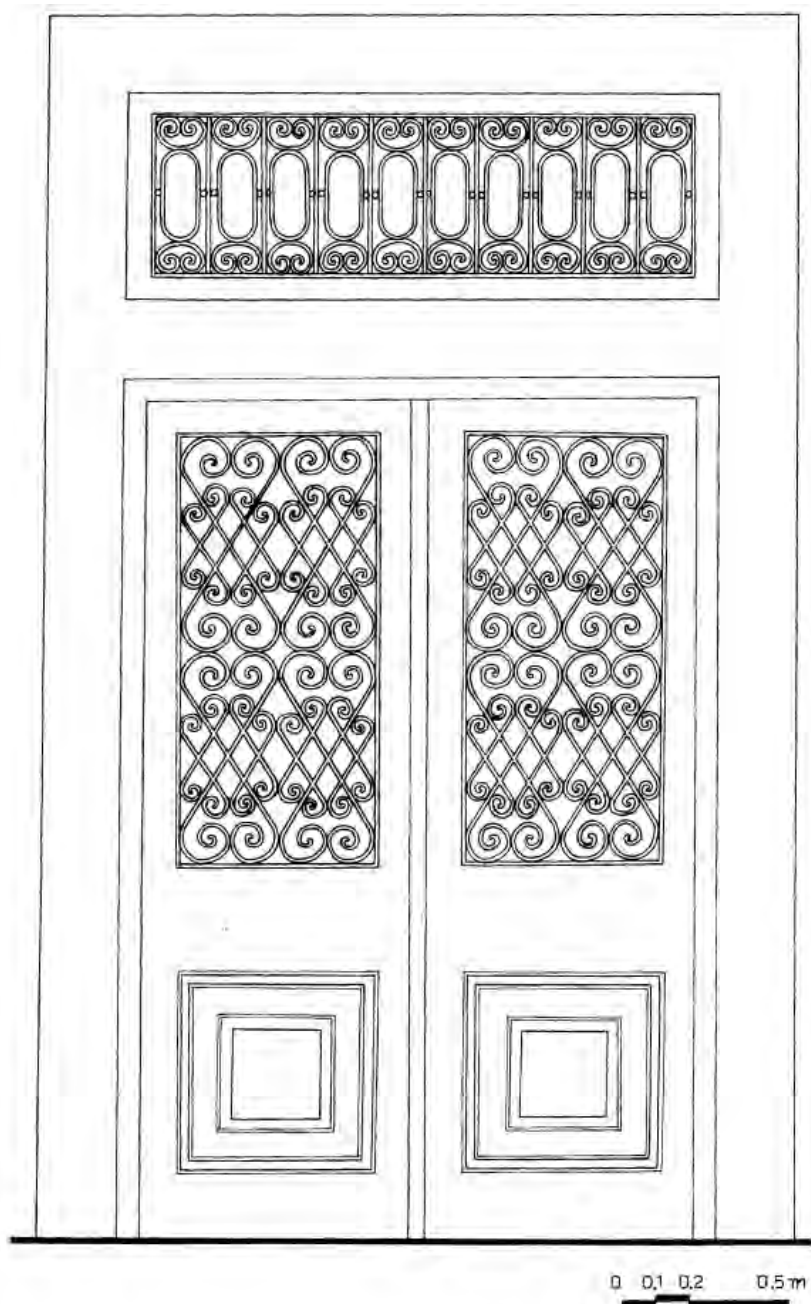
Εικόνα 111.

Σιδεριά σέ θύρα οικίας στην οδό Αγίας Αναστασίας, στην Πόλη της Ρόδου.

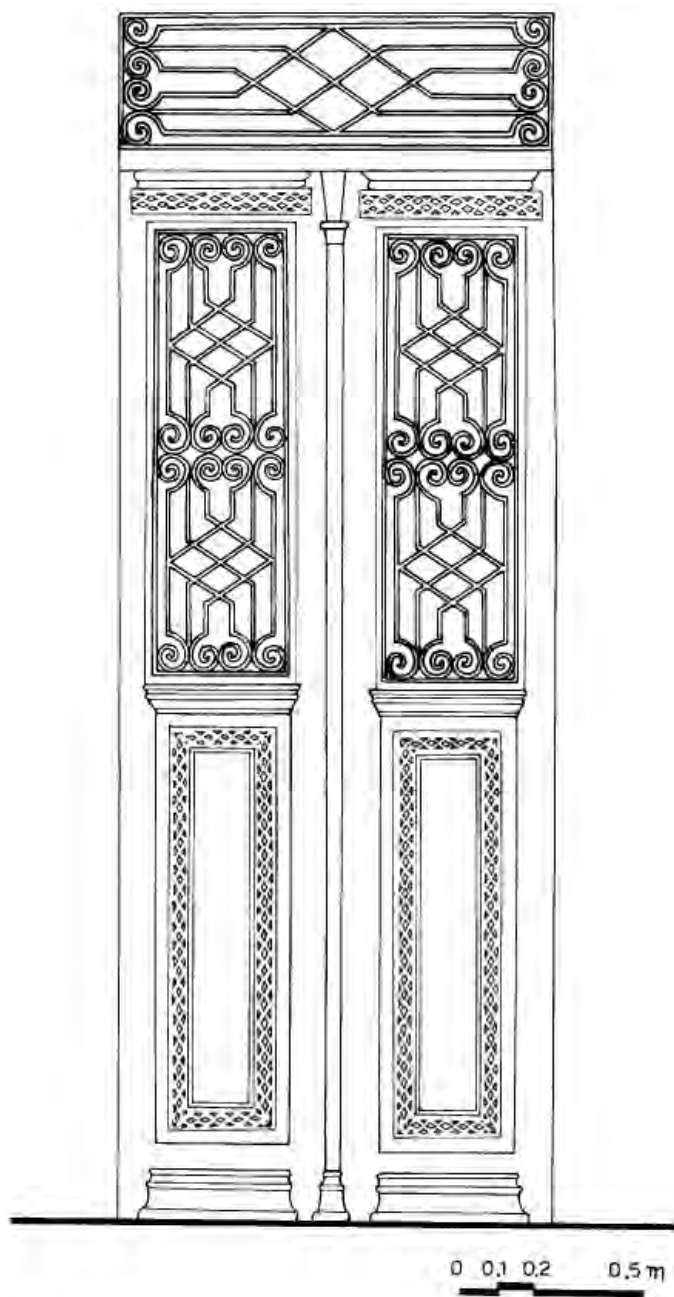

Εικόνα 112.

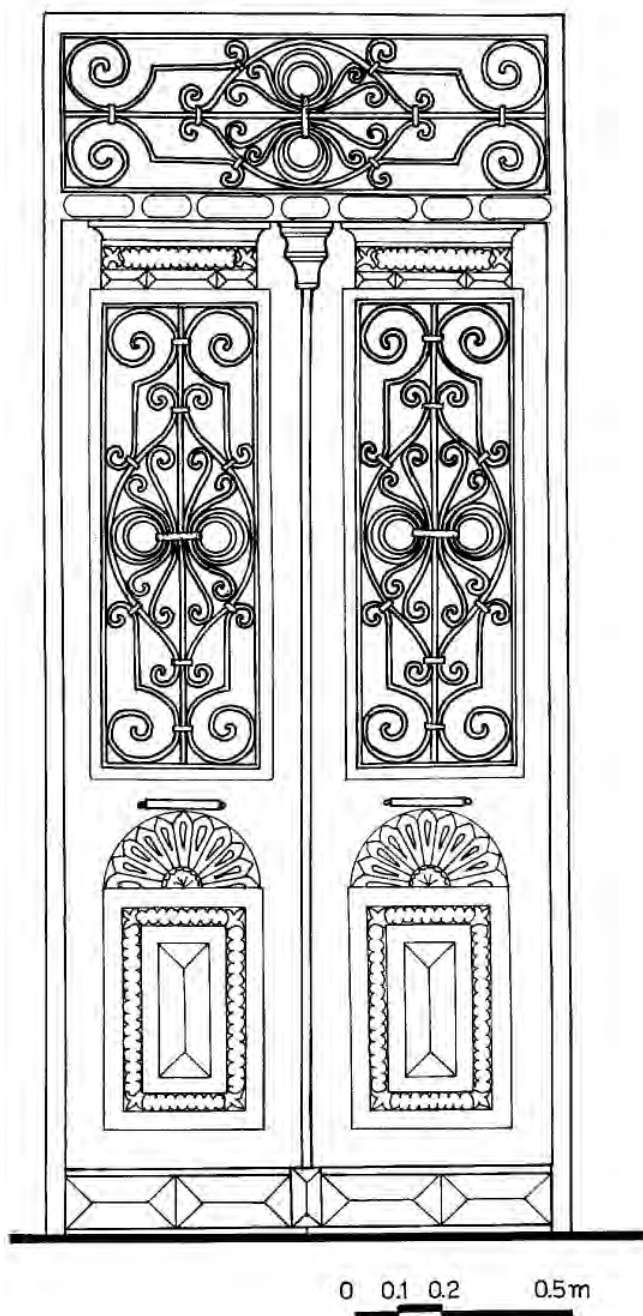
Σιδεριά σέ θύρα οίκίας στην όδό Διαγοριδῶν, στην Πόλη τῆς Ρόδου.

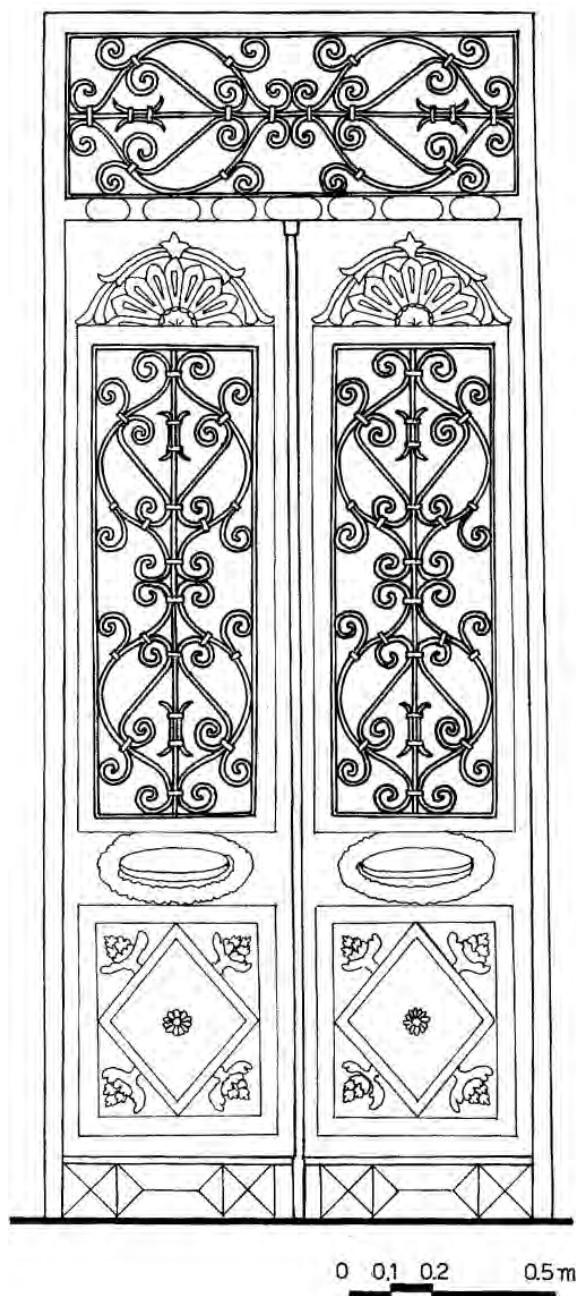
Εικόνα 113.
Σιδεριά σέ θύρα οίκιας στήν Ίαλυσό Ρόδου.

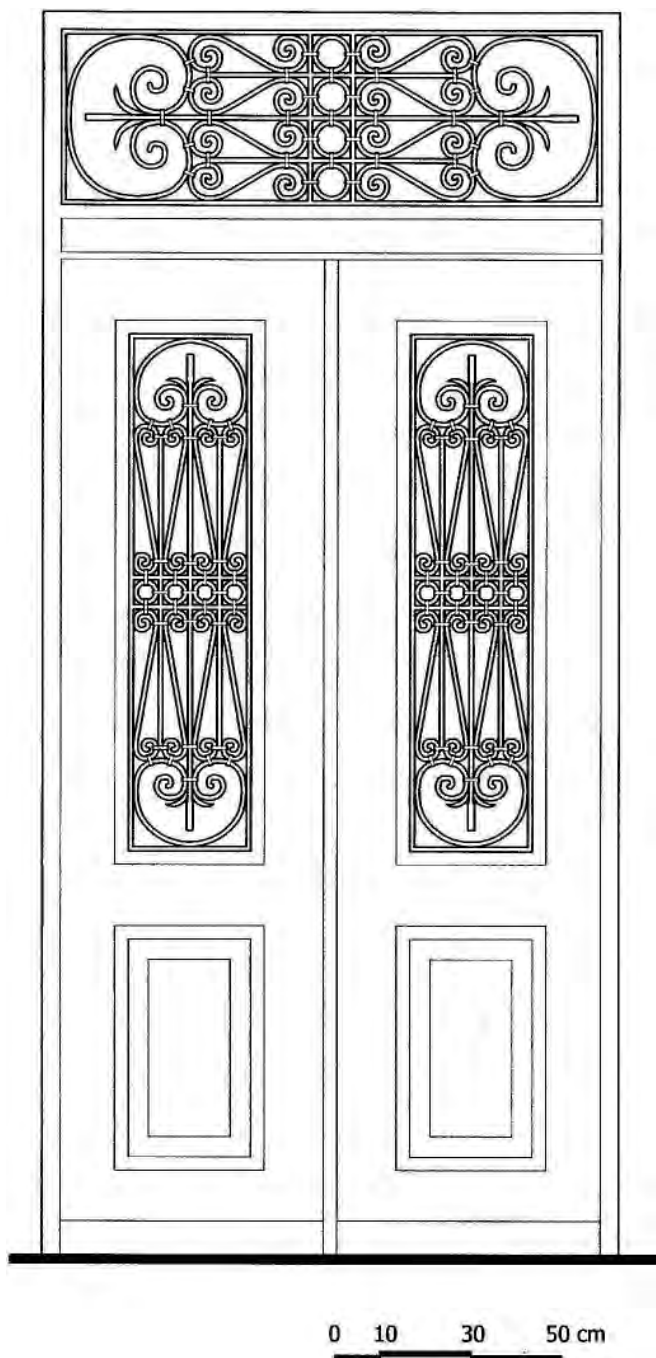
Εικόνα 114.
Σιδεριά σέ θύρα οίκιας στήν Σορωνή Ρόδου.

Εικόνα 115.
Σιδεριά σέ θύρα οικίας στήν Έμπωνα Ρόδου.

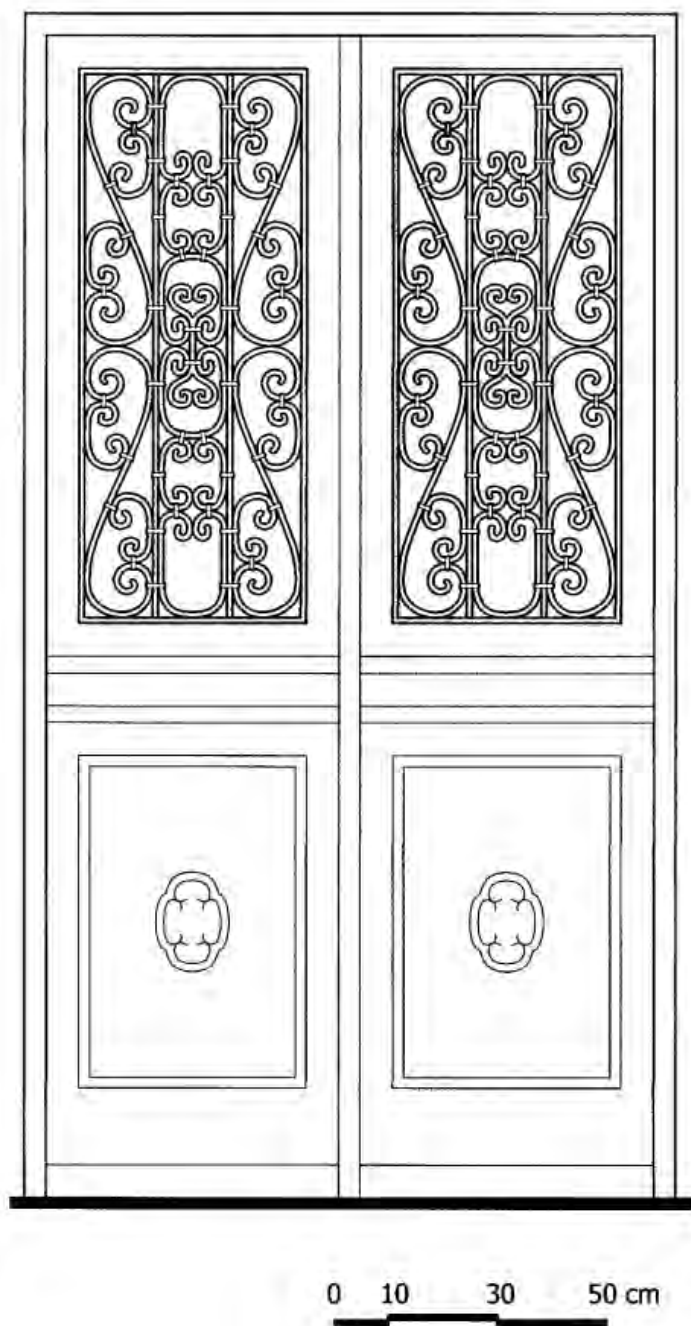
Εικόνα 116.
Σιδεριά σέ θύρα οικίας στήν Έμπωνα Ρόδου.

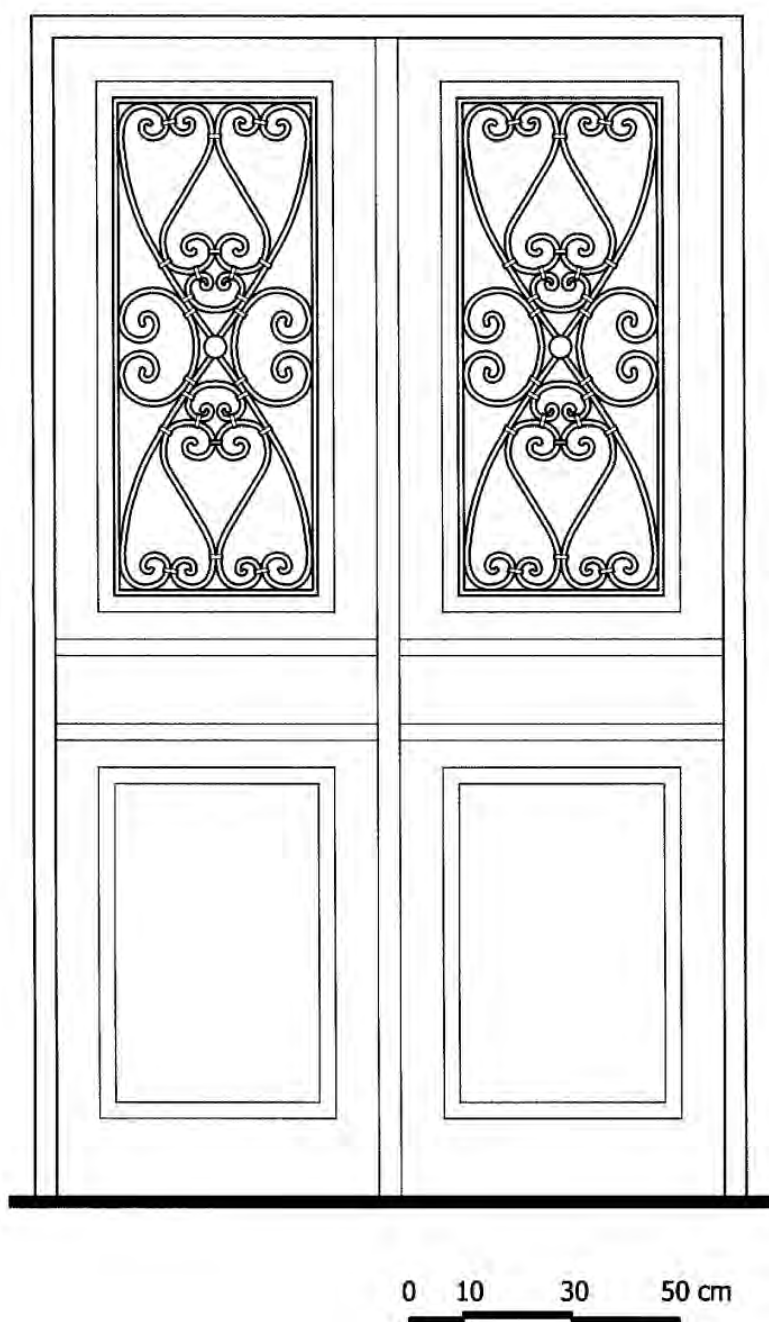
Εικόνα 117.
Σιδεριά σέ θύρα οικίας στην Σύμη.

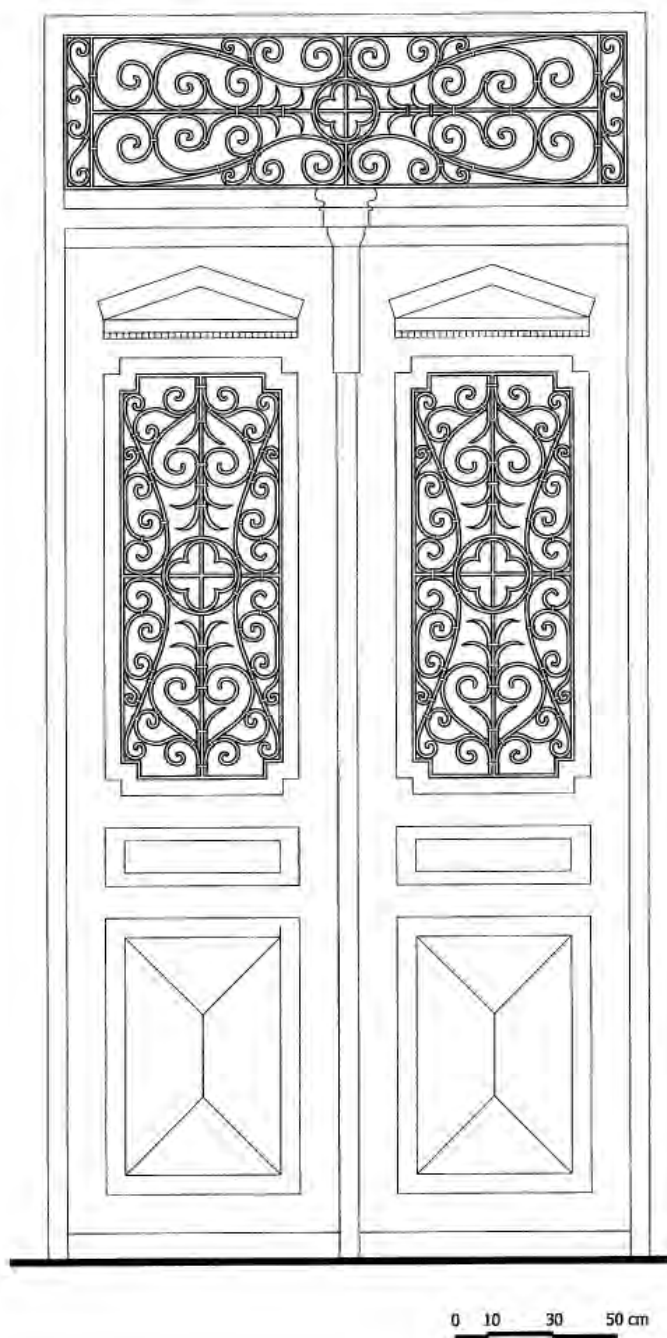
Εικόνα 118.
Σιδεριά σέ θύρα οικίας στη Σύμη.

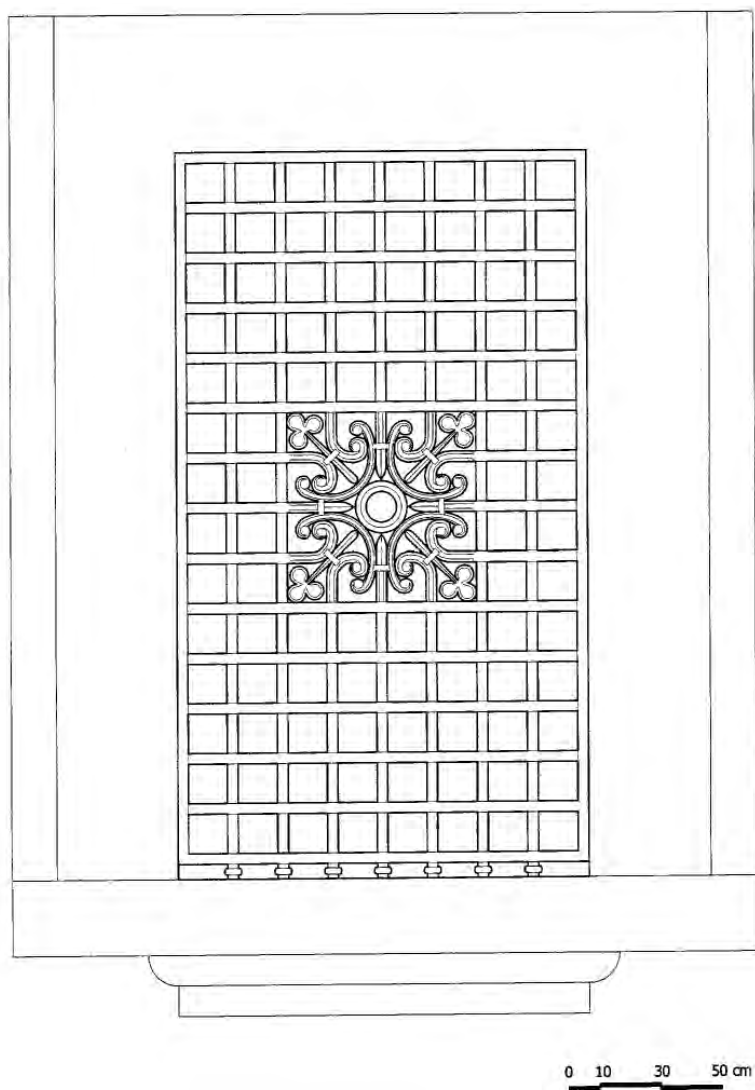
Εικόνα 119.
Σιδεριά σέ θύρα οικίας στή Σύμη.

Εικόνα 120.
Σιδεριά σέ θύρα οίκιας στή Χάλκη.

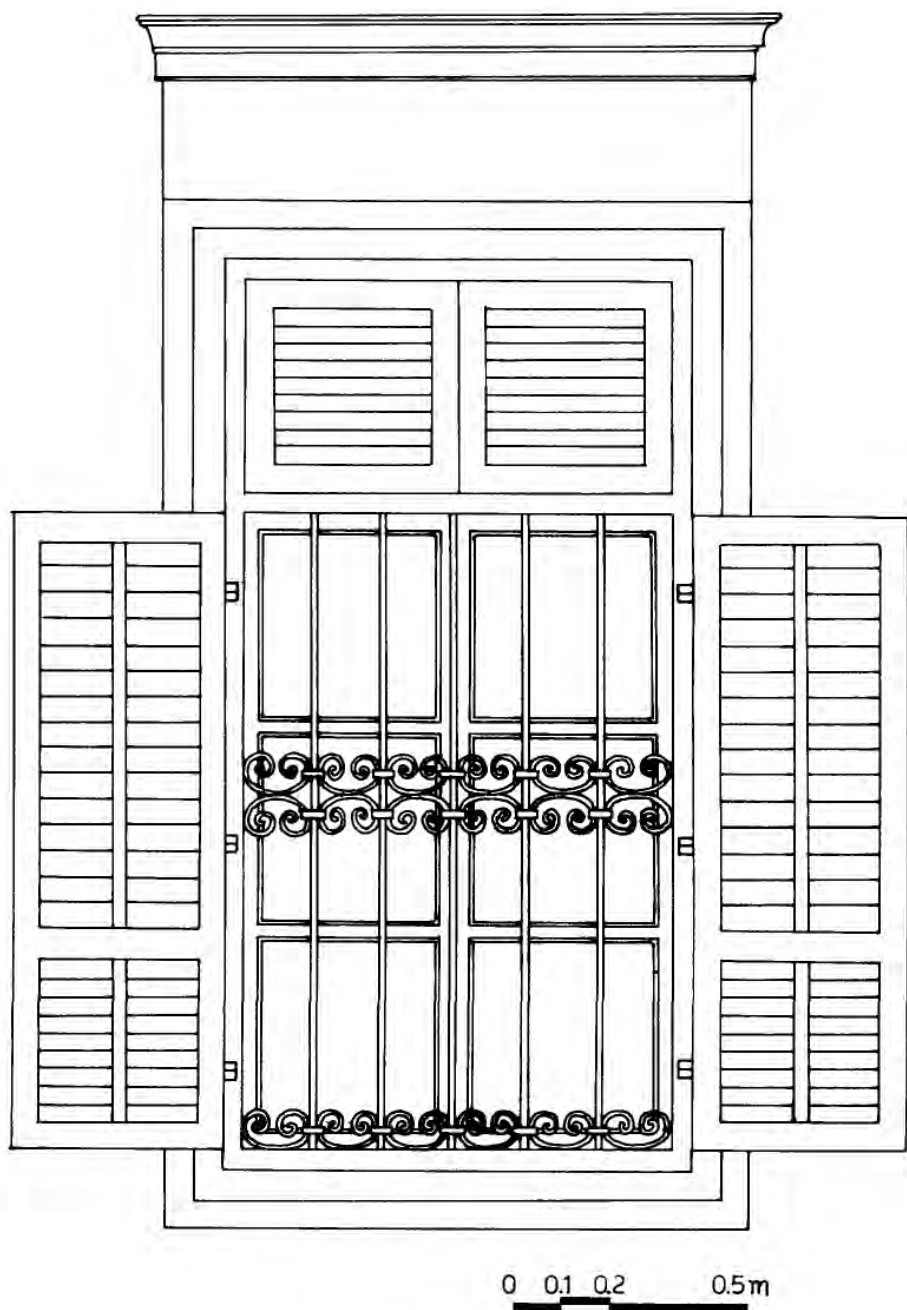

Εικόνα 121.
Σιδεριά σέ θύρα οικίας στη Λέρο.

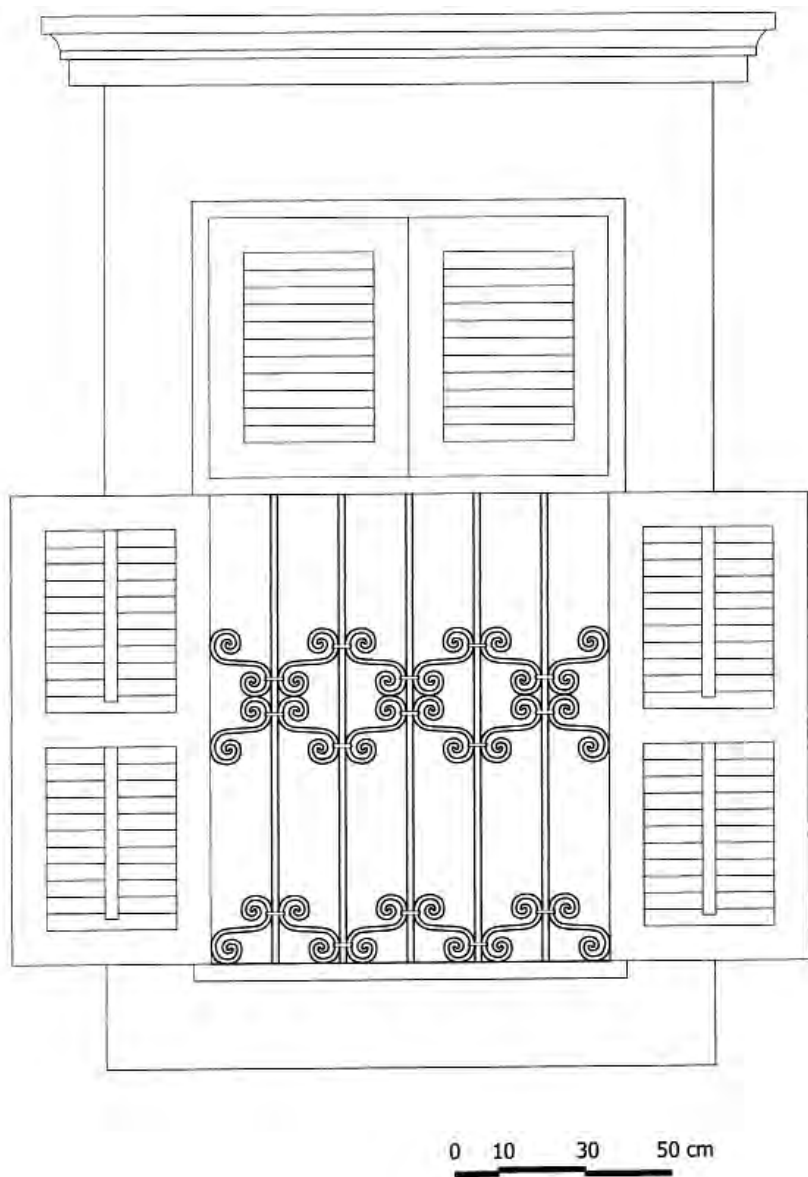

Εικόνα 122.

Σιδεριά σέ παράθυρο στην όδό 7ης Μαρτίου, στην Πόλη της Ρόδου.

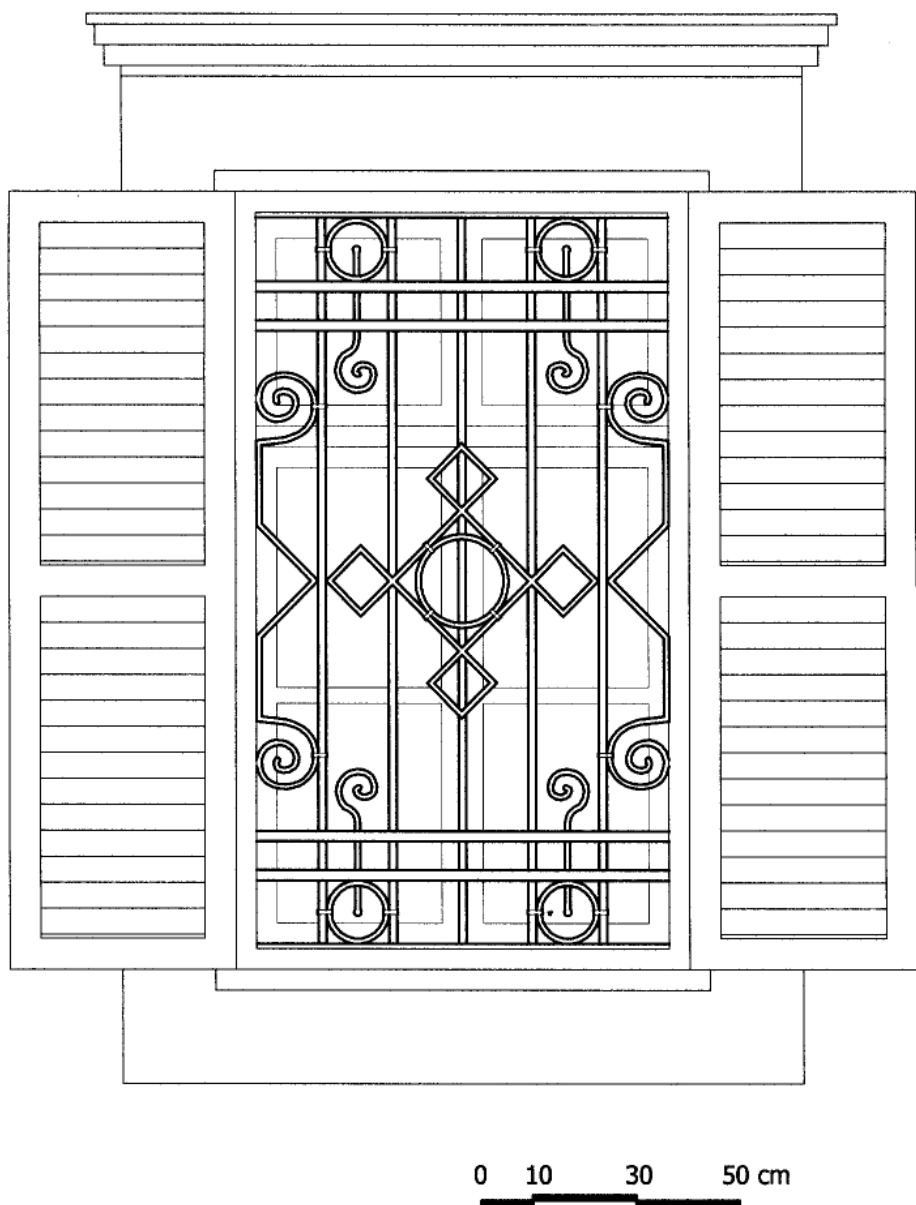

Εικόνα 123.
Σιδεριά σέ παράθυρο στην οδό Λάσκου, στην Πόλη της Ρόδου.

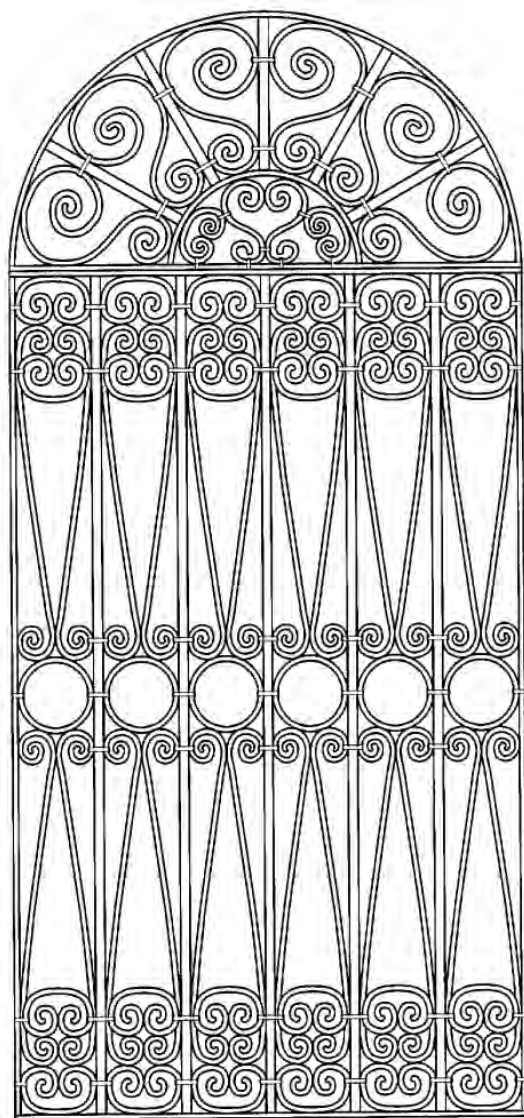

Εικόνα 124.

Σιδεριά σέ παράθυρο στην οδό Αγίας Αναστασίας, στην Πόλη της Ρόδου.

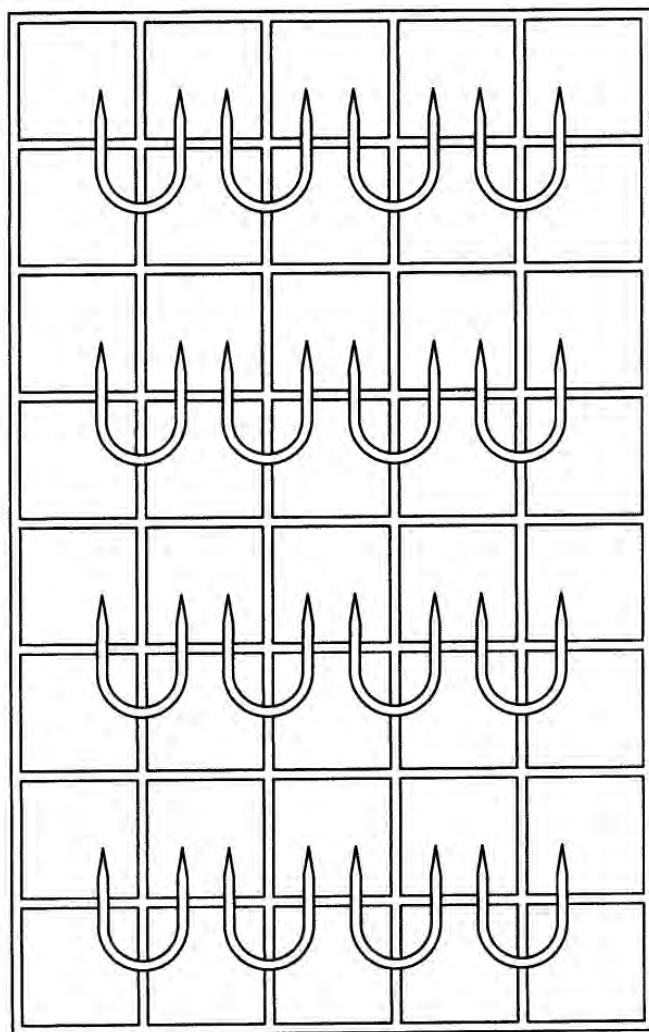
Εικόνα 125.
Σιδεριά σέ παράθυρο στην όδό Περδικάκη στην Ίξιά. Ρόδος.

0 10 30 50 cm

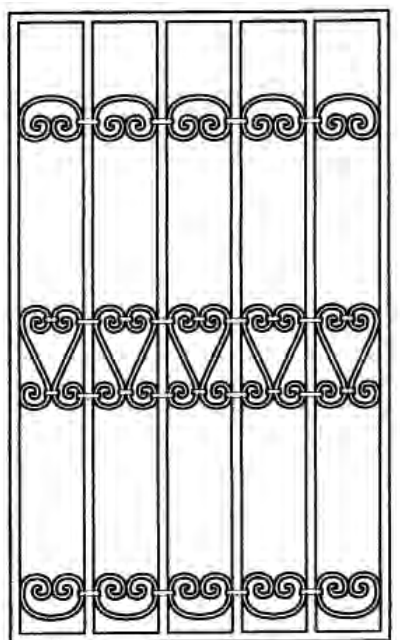
Εικόνα 126.

Σιδεριά σέ παράθυρο στο Ναό του Αγίου Νικολάου. Παραδείσι, Ρόδος.

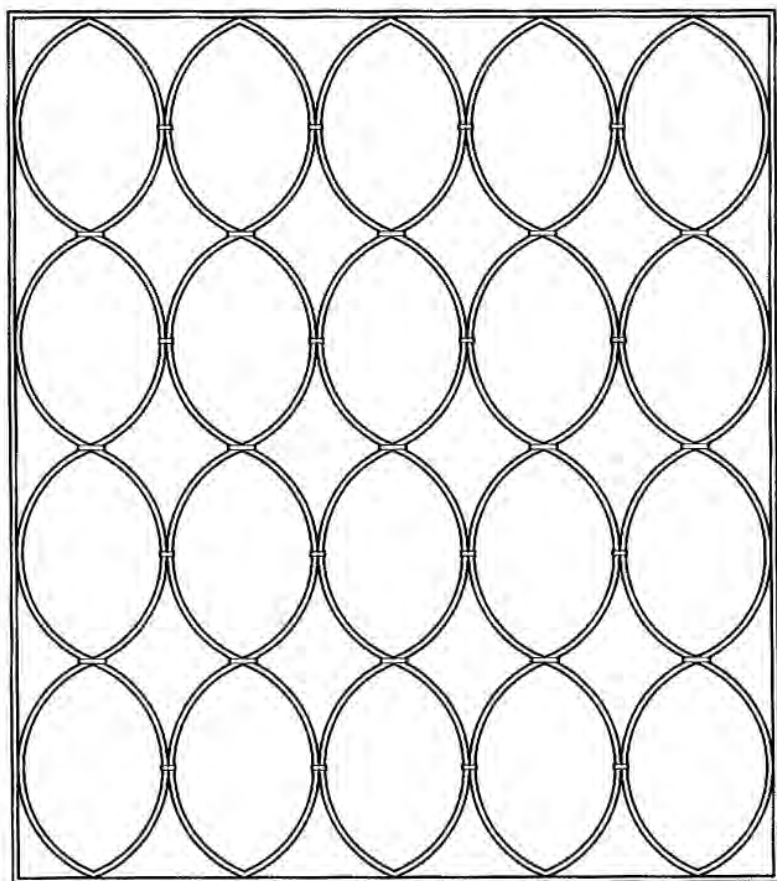

0 10 30 50 cm

Εικόνα 127.
Σιδεριά σέ παράθυρο στό Μονόλιθο Ρόδου.

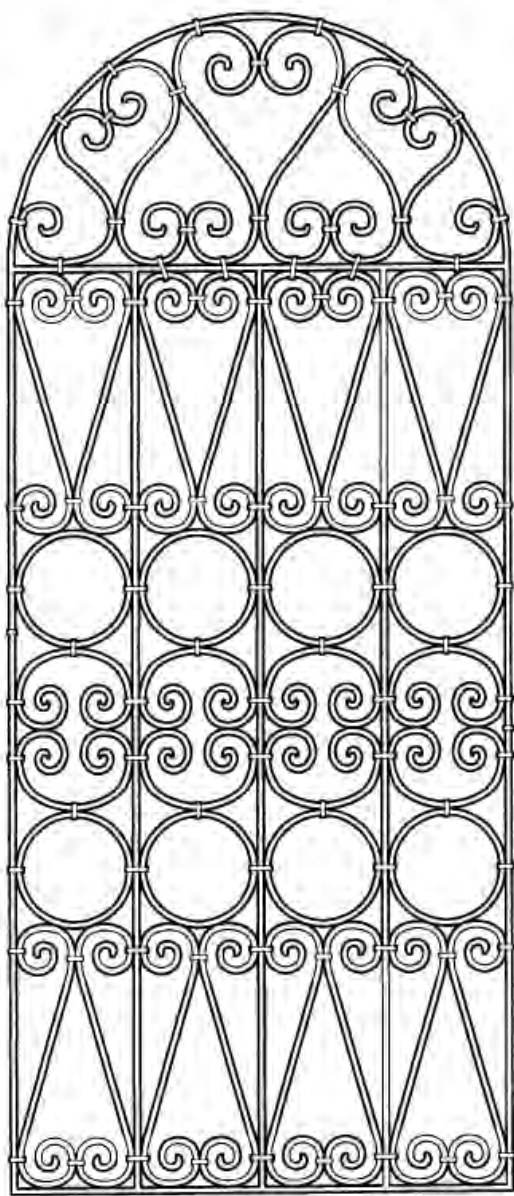

Εικόνα 128.
Σιδεριά σέ παράθυρο στά Πλατάνια Ρόδου.

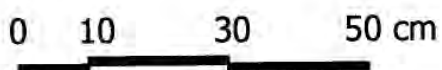
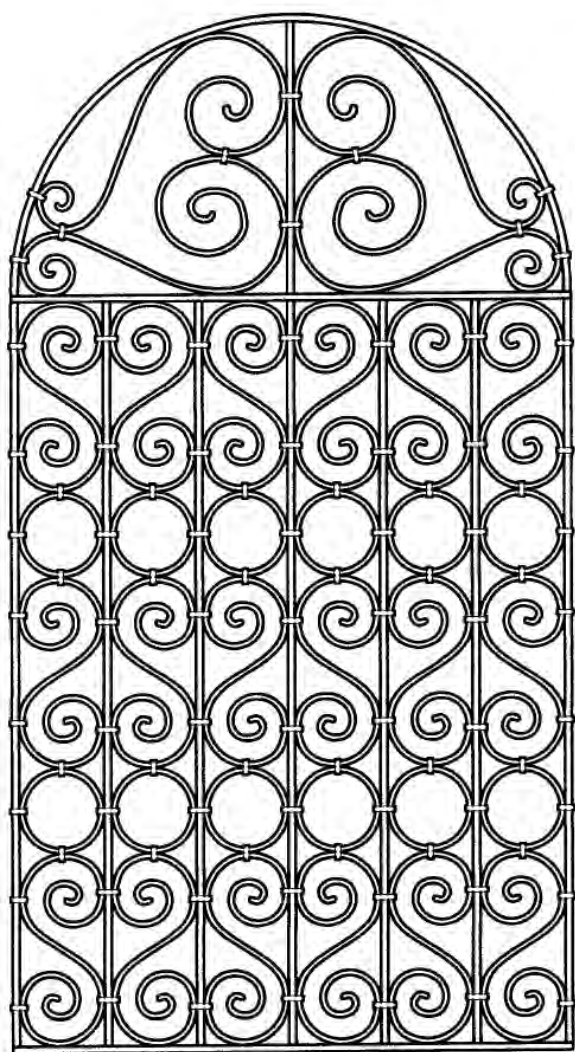

0 10 30 50 cm

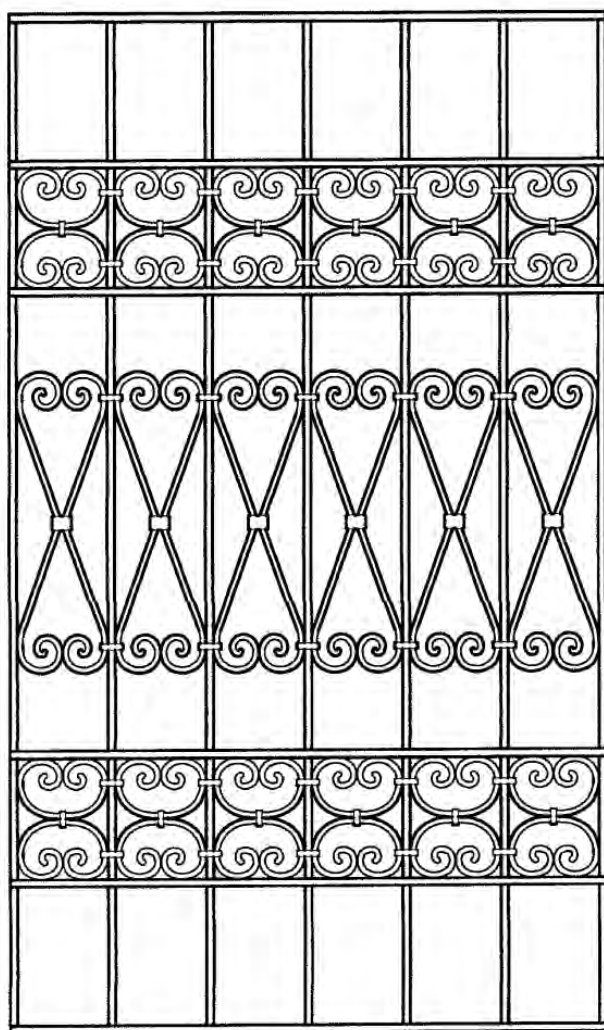
*Εικόνα 129.
Σιδεριά σέ παράθυρο στη Σύμη.*

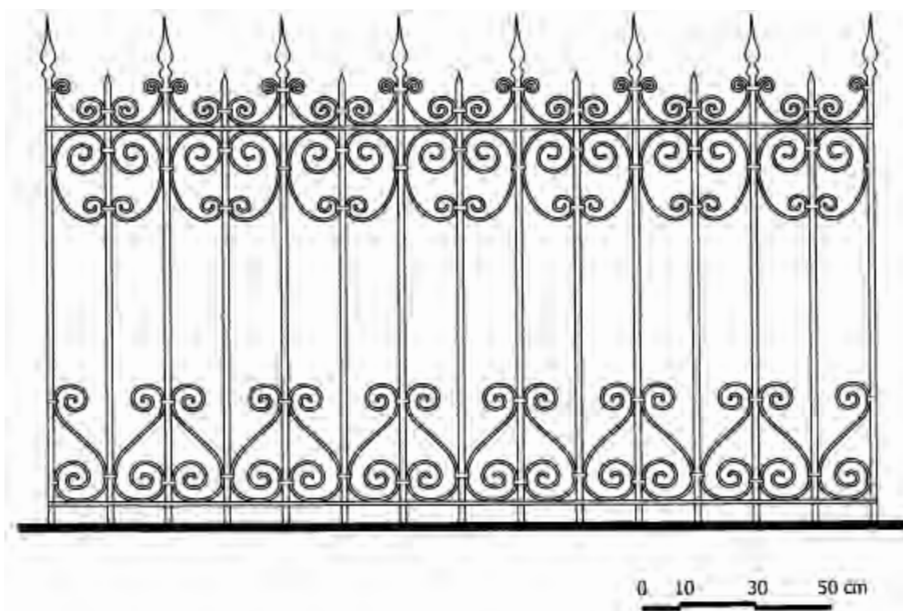
Εικόνα 130.
Σιδεριά σέ παράθυρο στό Καστελλόριζο.

Εικόνα 131.
Σιδεριά σέ παράθυρο στό Καστελλόριζο.

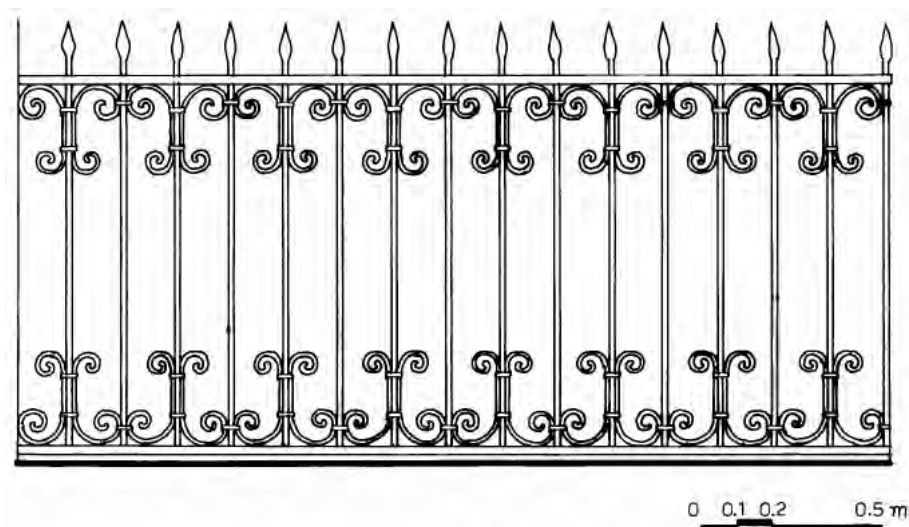

Εικόνα 132.
Σιδεριά σέ παράθυρο στό Καστελλόριζο.

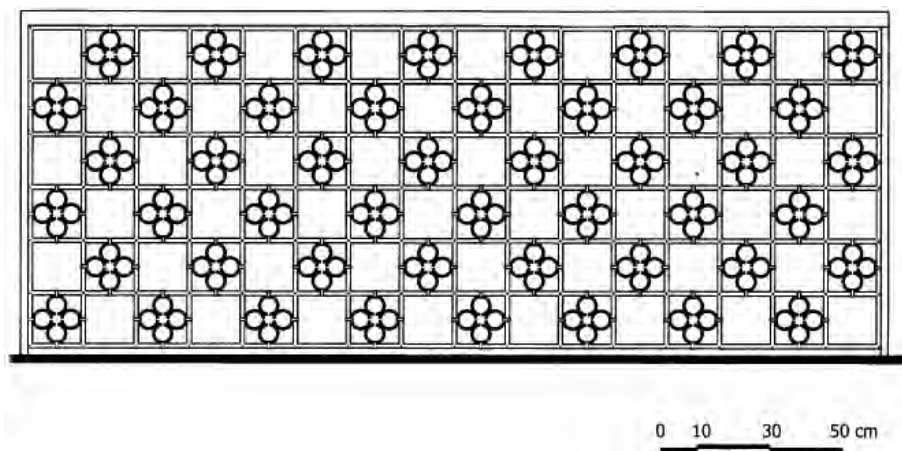
Εικόνα 133.

Κιγκλίδωμα στό Ναό τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου στήν ὁδό Δαμασκηνοῦ
στή Πόλη τῆς Ρόδου.

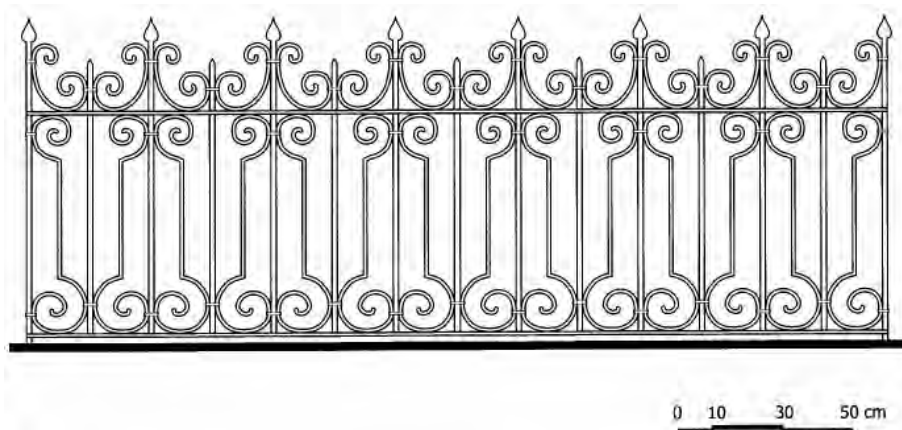
Εικόνα 134.

Κιγκλίδωμα στό Ναό τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου, στήν Πόλη τῆς Ρόδου.

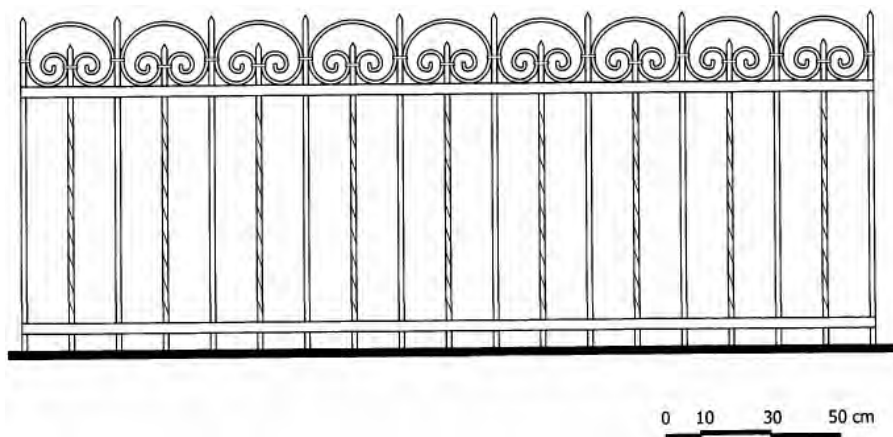
Εικόνα 135.

Κιγκλίδωμα στο Ναό του Εὐαγγελισμού τῆς Θεοτόκου, στήν Πόλη τῆς Ρόδου.

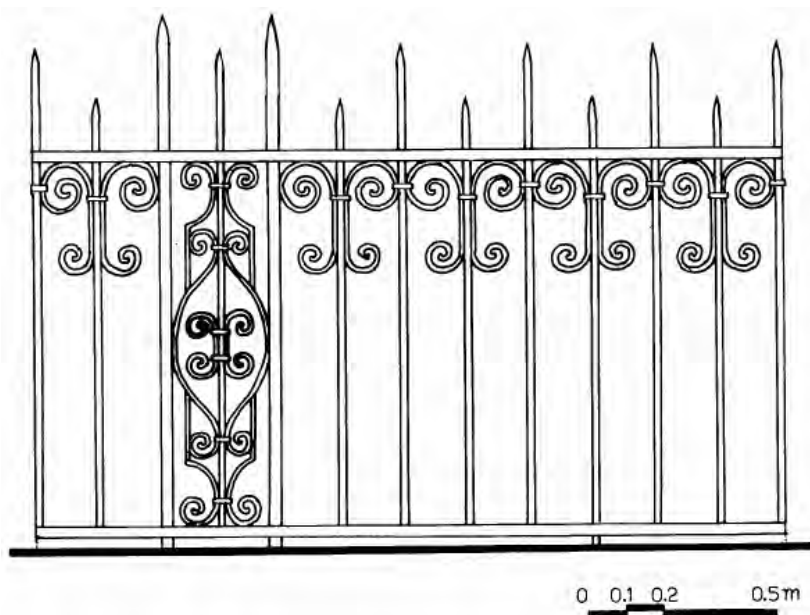

Εικόνα 136.

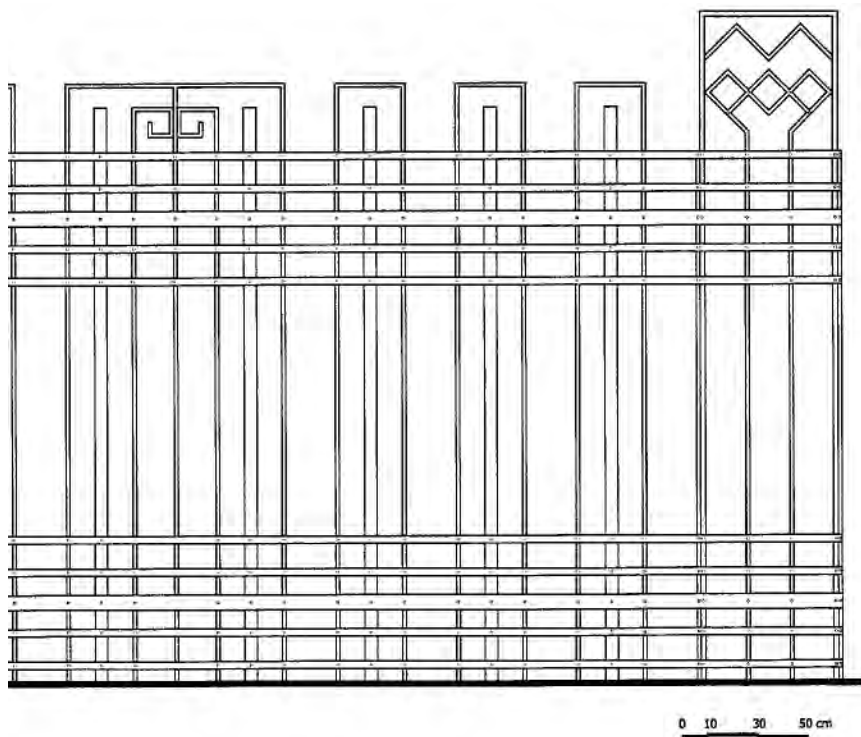
Κιγκλίδωμα στή Πλατεῖα Κουντουριώτη στή Πόλη τῆς Ρόδου.

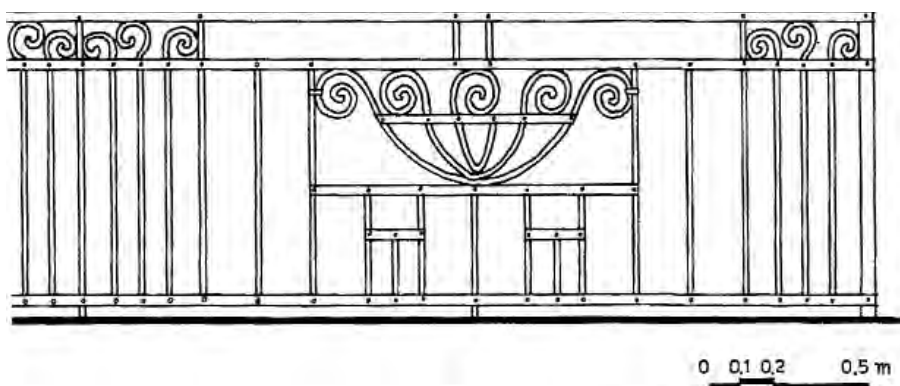
Εικόνα 137.
Κιγκλίδωμα στη Πλατεία Κουντουριώτη στη Πόλη της Ρόδου.

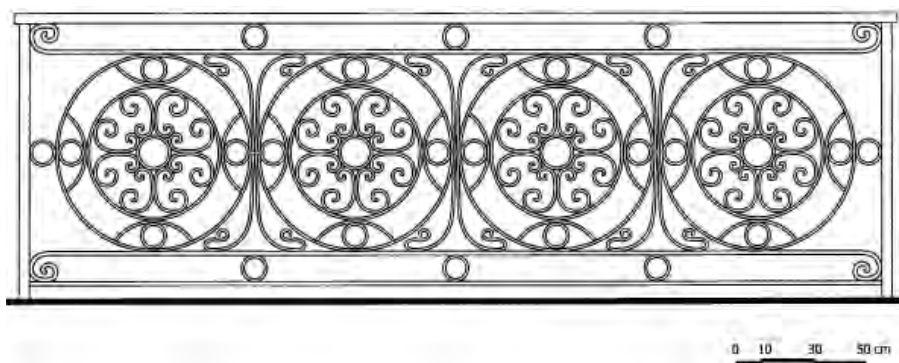
Εικόνα 138.
Κιγκλίδωμα στην οδό Στ. Καζούλη στην Πόλη της Ρόδου.

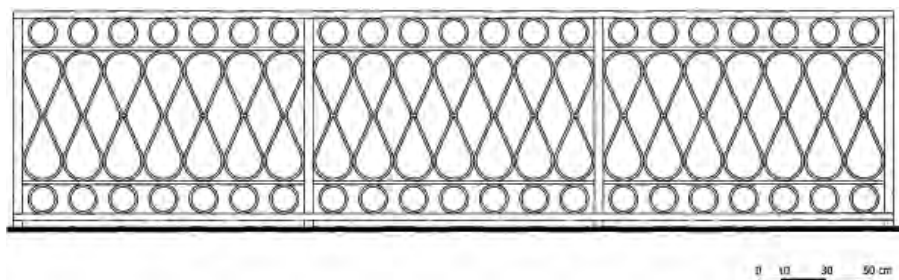
Εικόνα 139.
Κιγκλίδωμα στην οδό Στ. Καζούλη, στην Πόλη της Ρόδου.

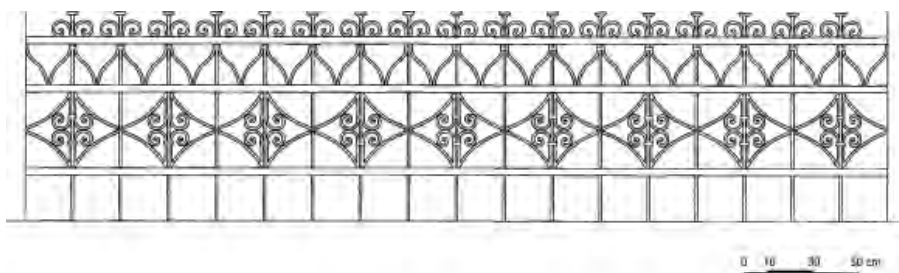
Εικόνα 140.
Κιγκλίδωμα στην οδό Στ. Καζούλη, στην Πόλη της Ρόδου.

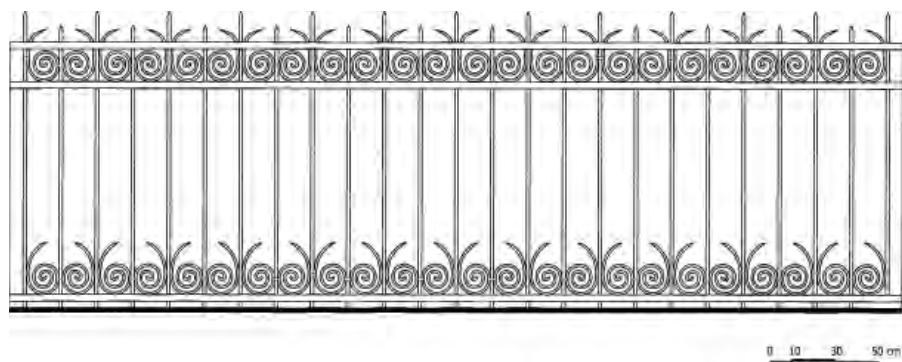
Εικόνα 141.
Κιγκλίδωμα στην οδό 25ης Μαρτίου, στην Πόλη της Ρόδου.

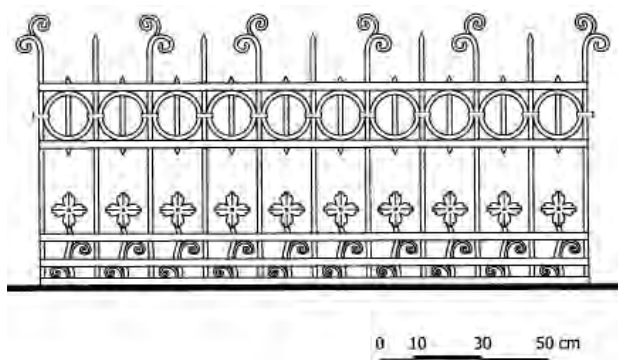
Εικόνα 142.
Κιγκλίδωμα στην οδό Παπαλουκά, στην Πόλη της Ρόδου.

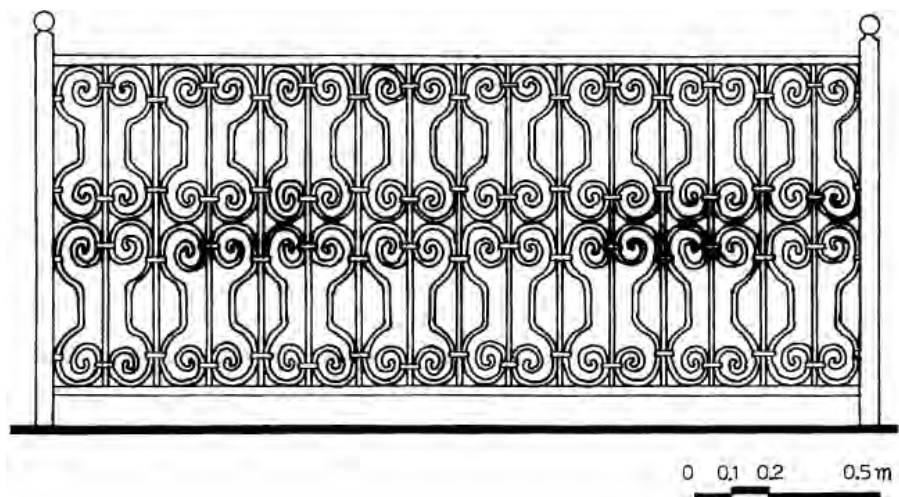
Εικόνα 143.
Κιγκλίδωμα στην οδό Αγίου Ιωάννου στην Πόλη της Ρόδου.

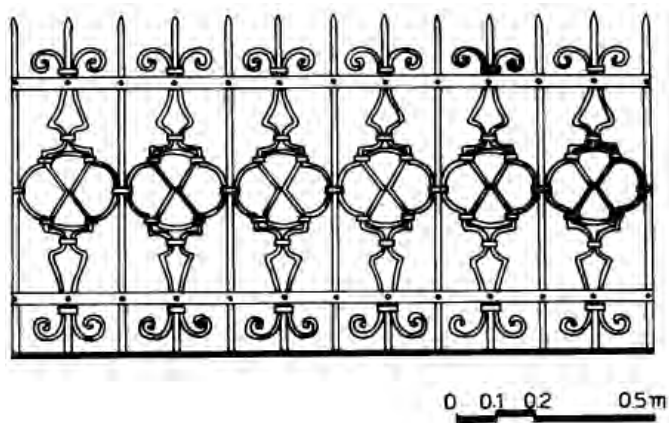
Εικόνα 144.
Κιγκλίδωμα στην οδό Ούρανίας στην Πόλη της Ρόδου.

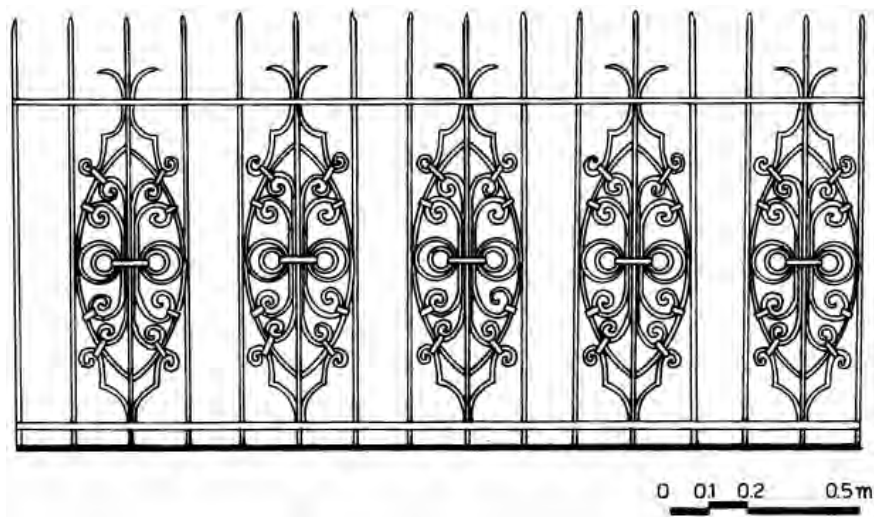
Εικόνα 145.
Κιγκλίδωμα στην οδό Έρυθρου Σταυρού στην Πόλη της Ρόδου.

Εικόνα 146.
Κιγκλίδωμα στην όδό Αμερικής, στην Πόλη της Ρόδου.

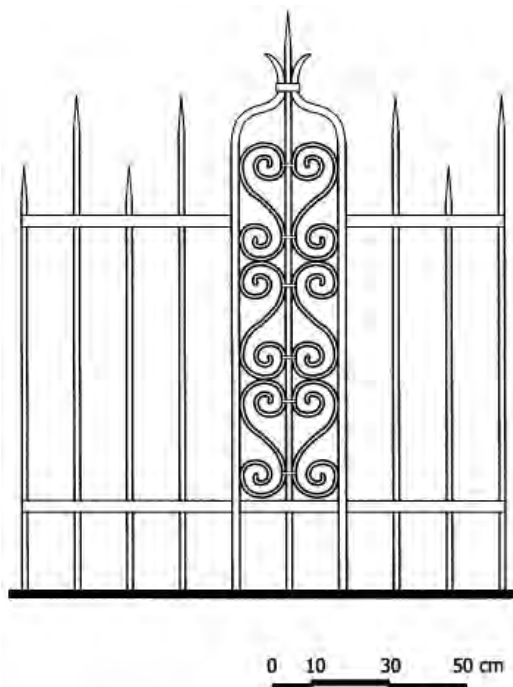

Εικόνα 147.
Κιγκλίδωμα στην όδό Βασιλέως Ήρακλείου, στην Πόλη της Ρόδου.

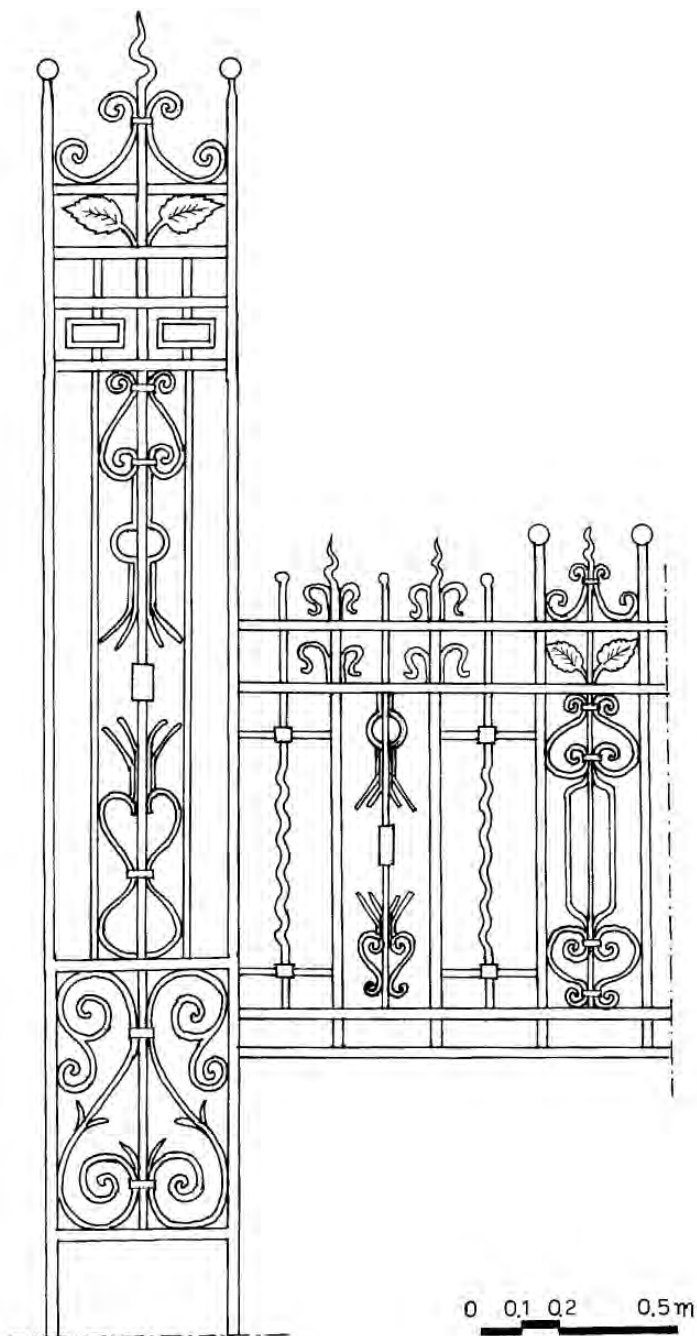
Εικόνα 148.

Κιγκλίδωμα στην οδό Βασιλέως Ἡρακλείου, στην Πόλη της Ρόδου.

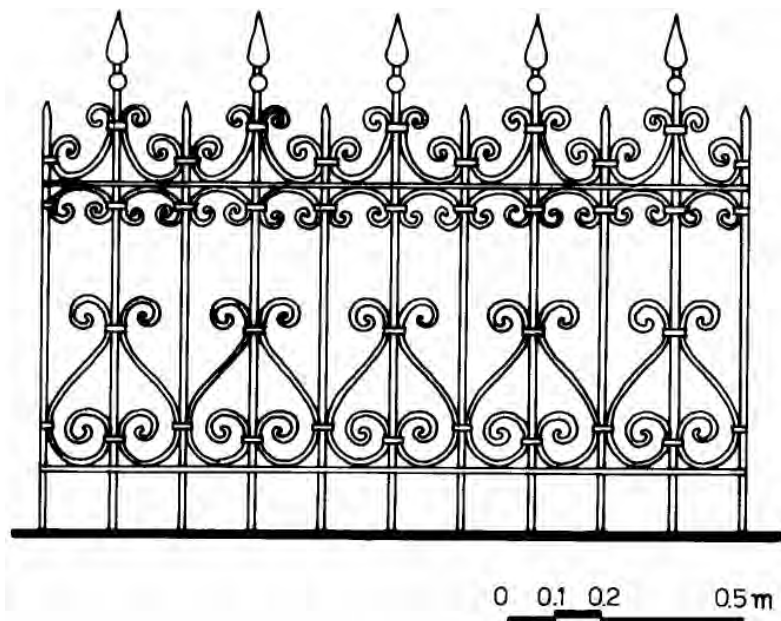

Εικόνα 149.

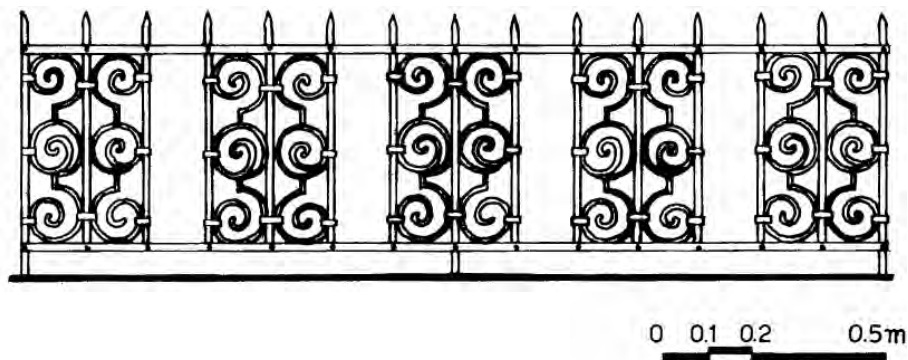
Κιγκλίδωμα στην Πόλη της Ρόδου.

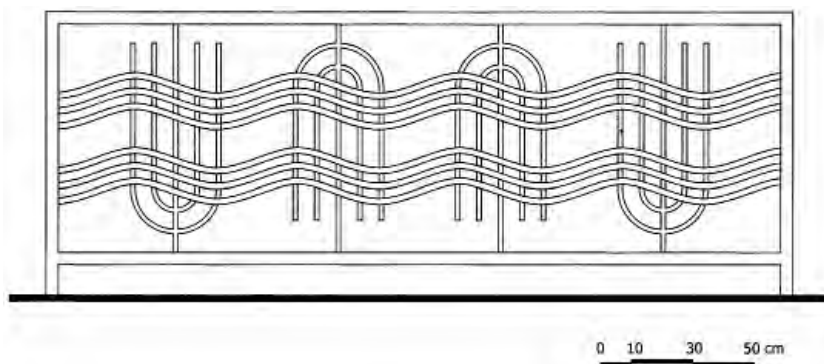
Εικόνα 150.
Κυκλίδωμα στην οδό Χιμάρας, στην Πόλη της Ρόδου.

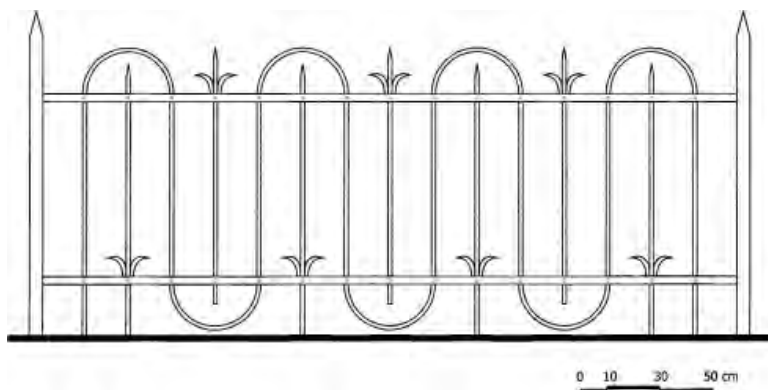
Εικόνα 151.
Κιγκλίδωμα στην οδό Βενετοκλέων στην Πόλη της Ρόδου.

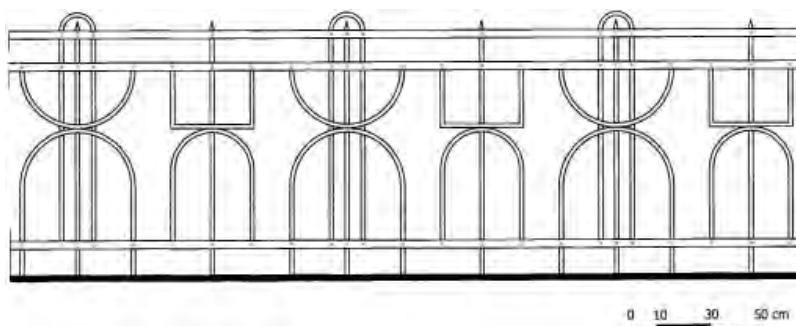
Εικόνα 152.
Κιγκλίδωμα στην οδό Αύστραλίας, στην Πόλη της Ρόδου.

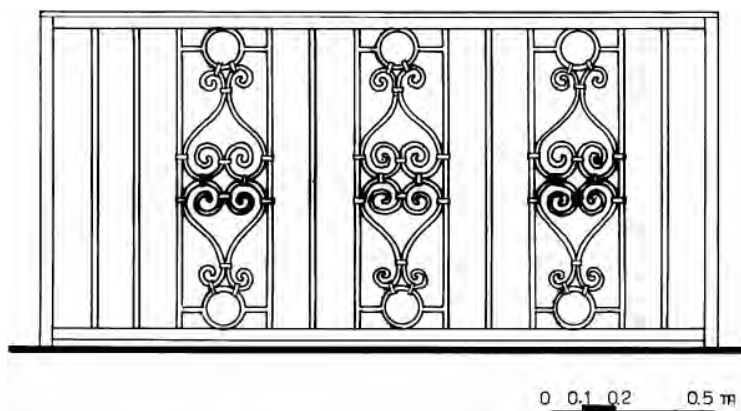
Εικόνα 153.
Κιγκλίδωμα στο Ένυδρείο. Νιοχώρι, στην Πόλη της Ρόδου.

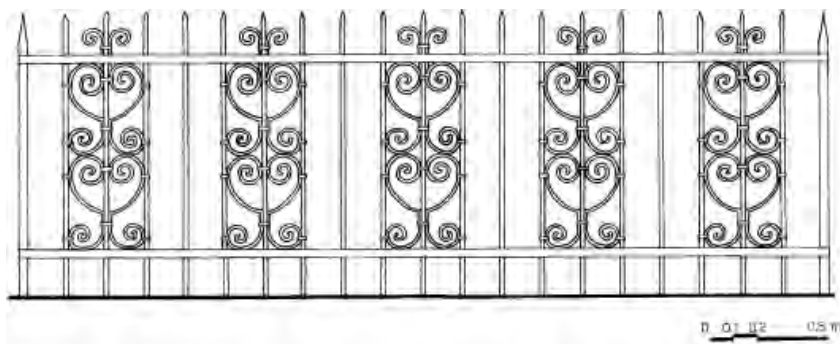
Εικόνα 154.
Κιγκλίδωμα στην οδό Στ. Καζούλη, στην Πόλη της Ρόδου.

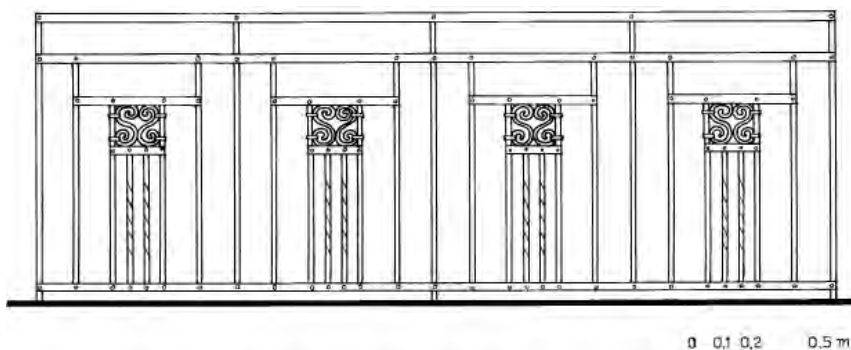
Εικόνα 155.
Κιγκλίδωμα στην οδό Στ. Καζούλη, στην Πόλη της Ρόδου.

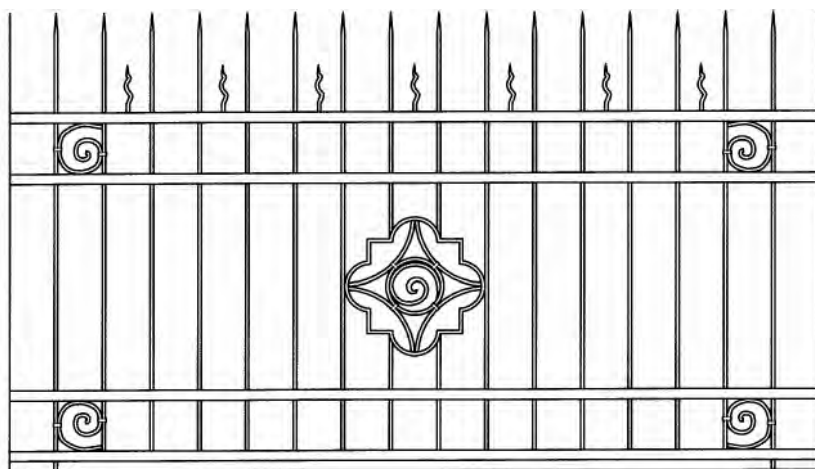
Εικόνα 156.
Κιγκλίδωμα στην οδό Στ. Καζούλη, στην Πόλη της Ρόδου.

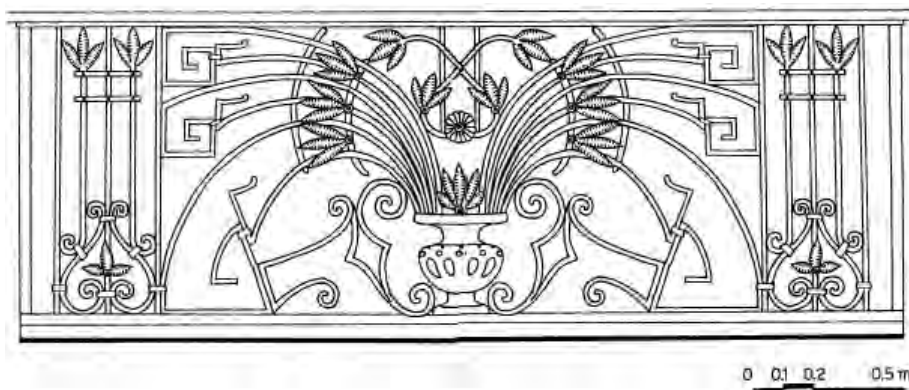
Εικόνα 157.
Κιγκλίδωμα στην οδό Στ. Καζούλη, στην Πόλη της Ρόδου.

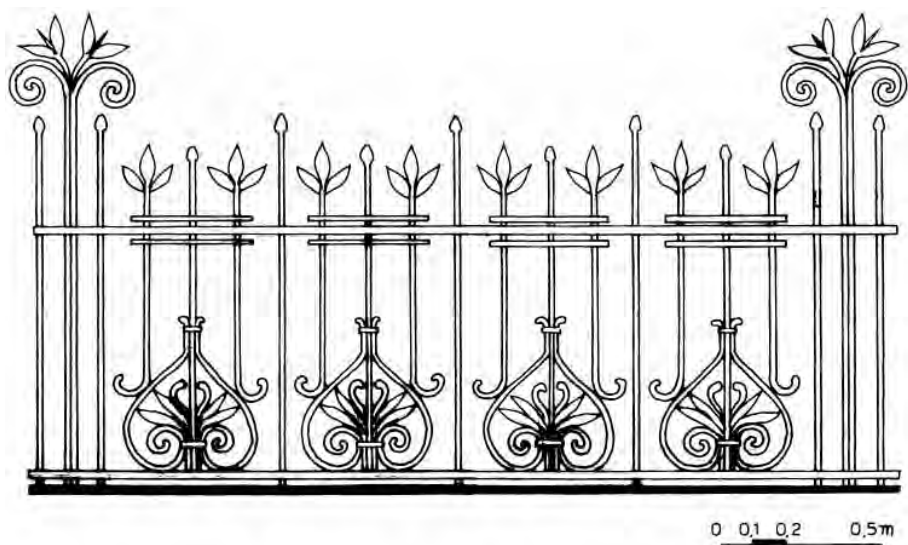
Εικόνα 158.
Κιγκλίδωμα στην οδό Στ. Καζούλη, στην Πόλη της Ρόδου.

Εικόνα 159.
Κικκλίδωμα στην οδό Στ. Καζούλη, στην Πόλη της Ρόδου.

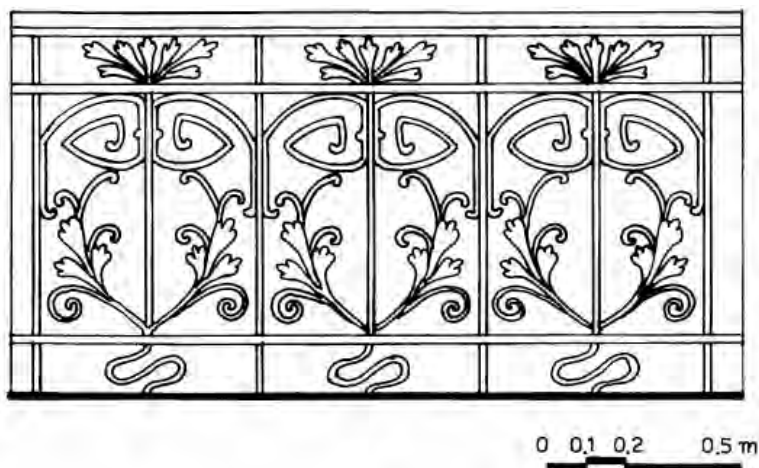
Εικόνα 160.
Κικκλίδωμα στην οδό 25ης Μαρτίου, στην Πόλη της Ρόδου.

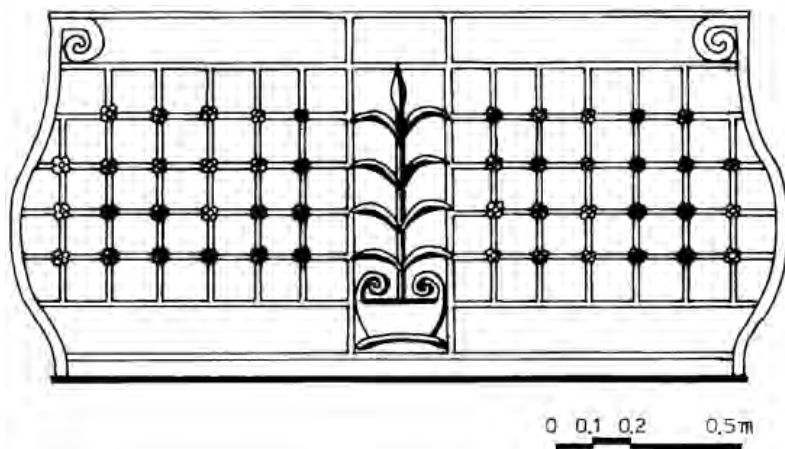
Εικόνα 161.
Κιγκλίδωμα στην οδό 25ης Μαρτίου, στην Πόλη της Ρόδου.

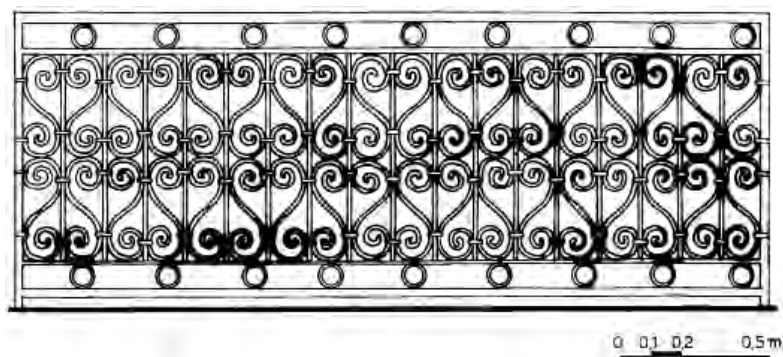
Εικόνα 162.
Κιγκλίδωμα
στην οδό 25ης Μαρτίου,
στην Πόλη της Ρόδου.

Εικόνα 163.
Κιγκλίδωμα στην οδό 25ης Μαρτίου, στην Πόλη της Ρόδου.

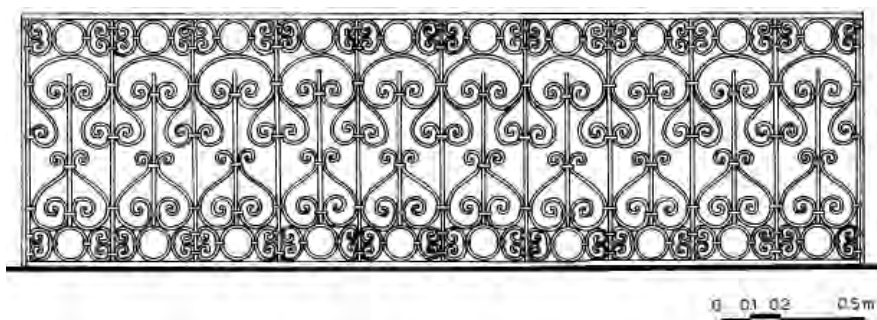

Εικόνα 164.
Κιγκλίδωμα στην οδό 25ης Μαρτίου, στην Πόλη της Ρόδου.

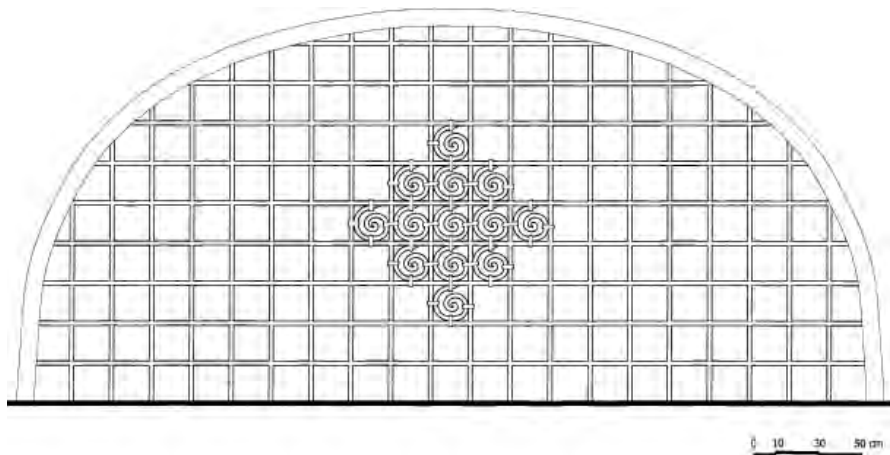
Εικόνα 165.

Κιγκλίδωμα στην οδό Αγ. Αναστασίας, στην Πόλη της Ρόδου.

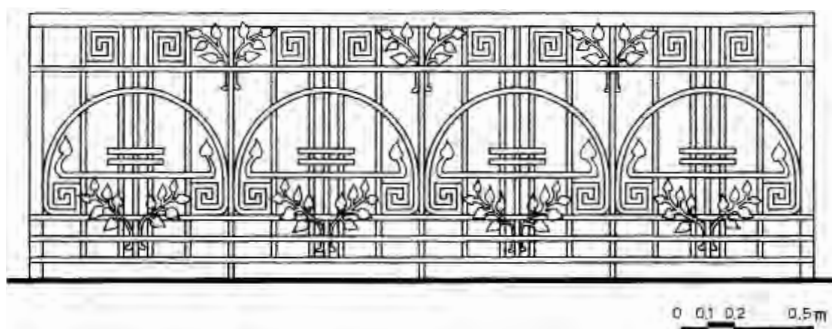

Εικόνα 166.

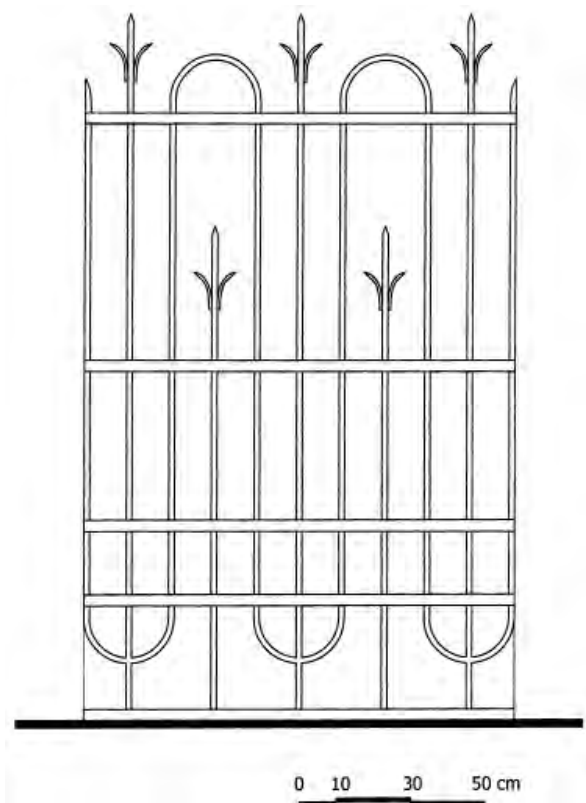
Κιγκλίδωμα στην οδό Συμμίου, στη Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου.

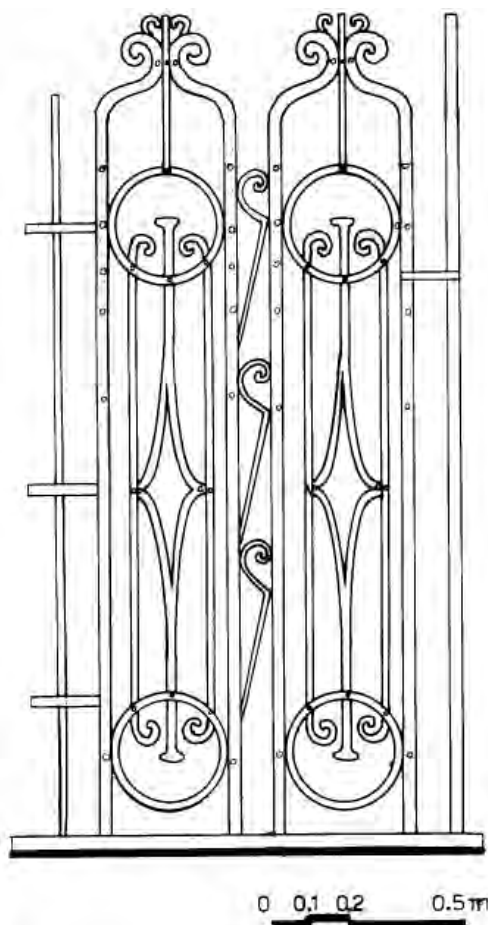
Εικόνα 167.
Κυκλίδωμα στην πλατεία Κουντουριώτη, στην Πόλη της Ρόδου.

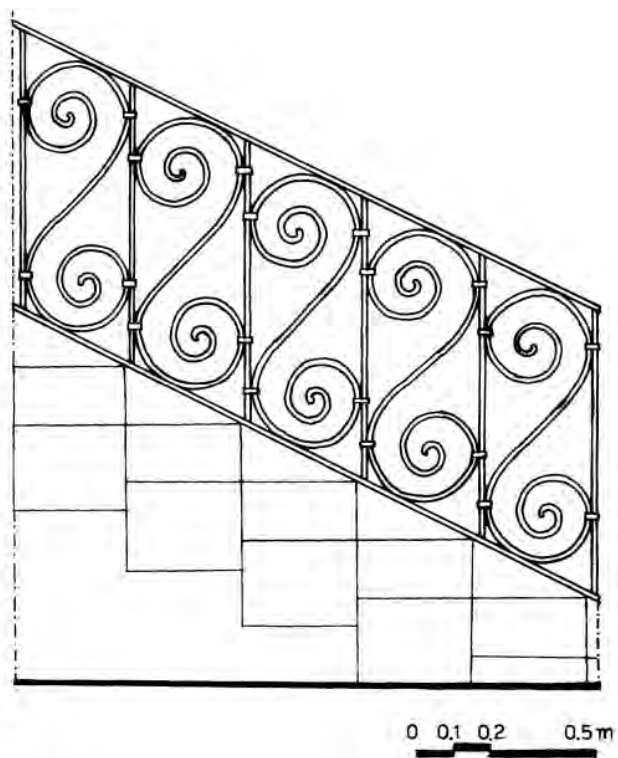
Εικόνα 168.
Κυκλίδωμα στην οδό Φανουράκη. Νιοχώρι, Πόλη της Ρόδου.

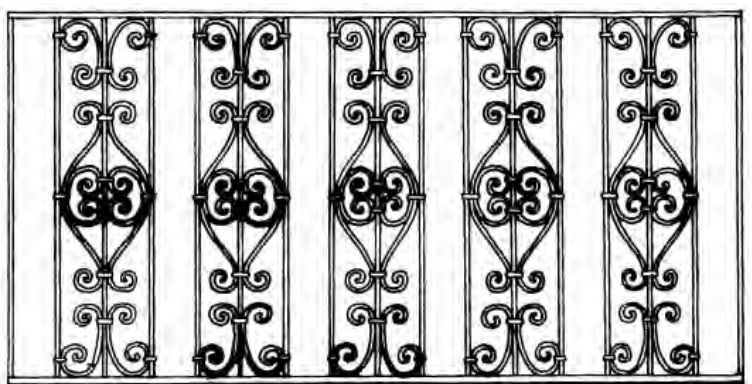
*Εικόνα 169.
Κιγκλίδωμα στο Κεντρικό Λιμάνι της Ρόδου.*

Εικόνα 170.
Κυγκλίδωμα στην οδό Λευκωσίας, στην Πόλη της Ρόδου.

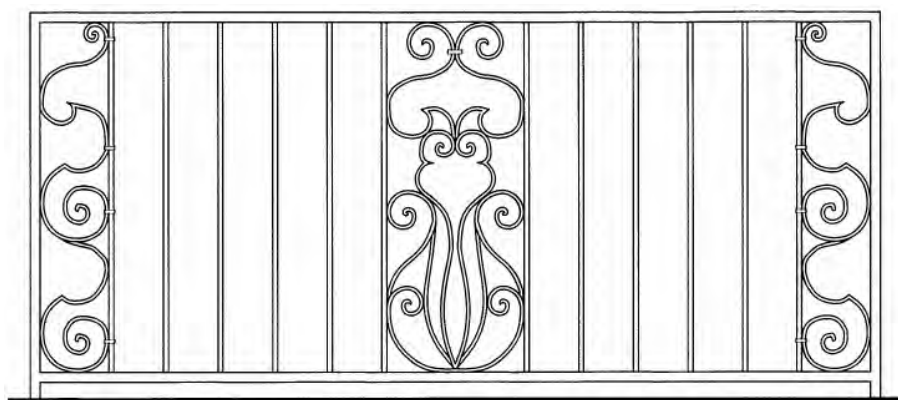

Εικόνα 171.
Κιγκλίδωμα στην πλατεία Έβραίων Μαρτύρων,
στή Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου.

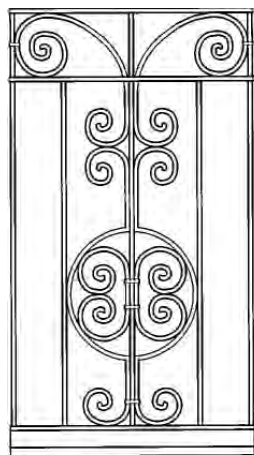
Εικόνα 172.

Κιγκλίδωμα στην όδό Κισθινίου, στη Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου.

Εικόνα 173.

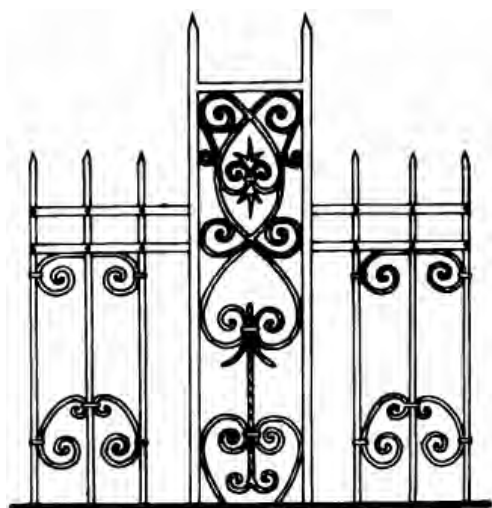
Κιγκλίδωμα στην όδό Αβέρωφ, στην Πόλη της Ρόδου.

0 10 30 50 cm

Εικόνα 174.

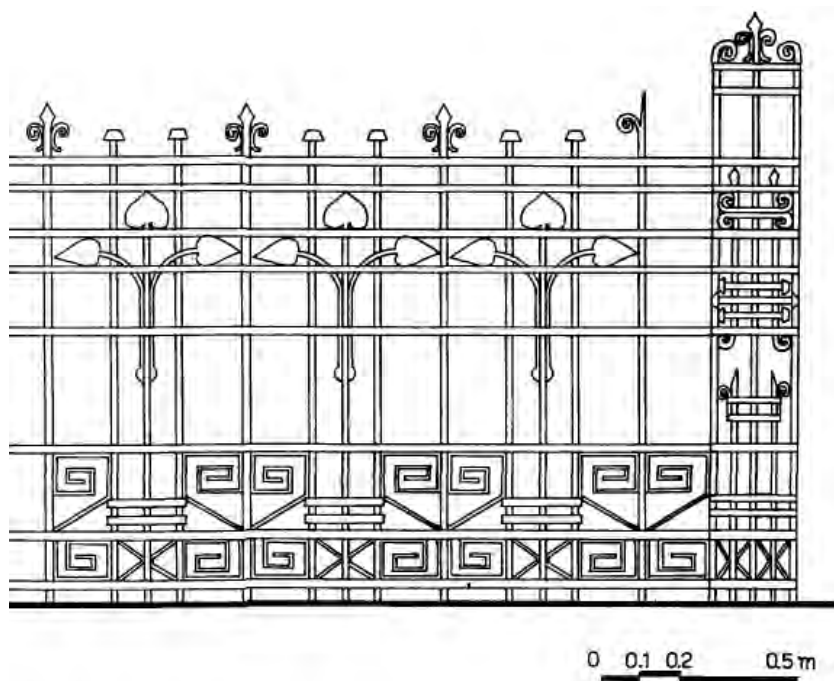
Κιγκλίδωμα στην όδό Άμερικής, στην Πόλη της Ρόδου.

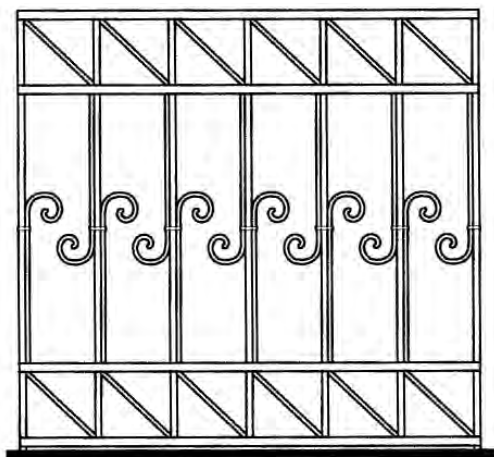
0 0.1 0.2 0.5 m

Εικόνα 175.

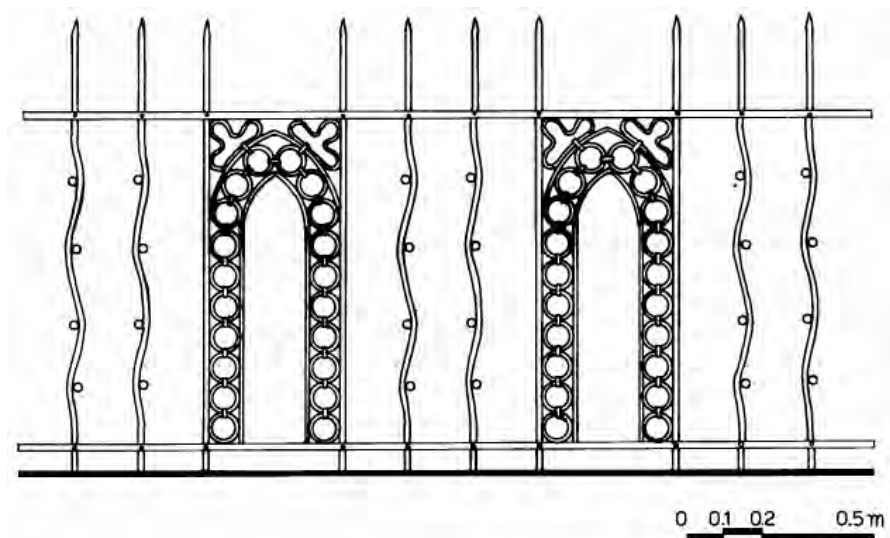
Κιγκλίδωμα στην όδό 28ης Οκτωβρίου (Νιοχώρι), στην Πόλη της Ρόδου.

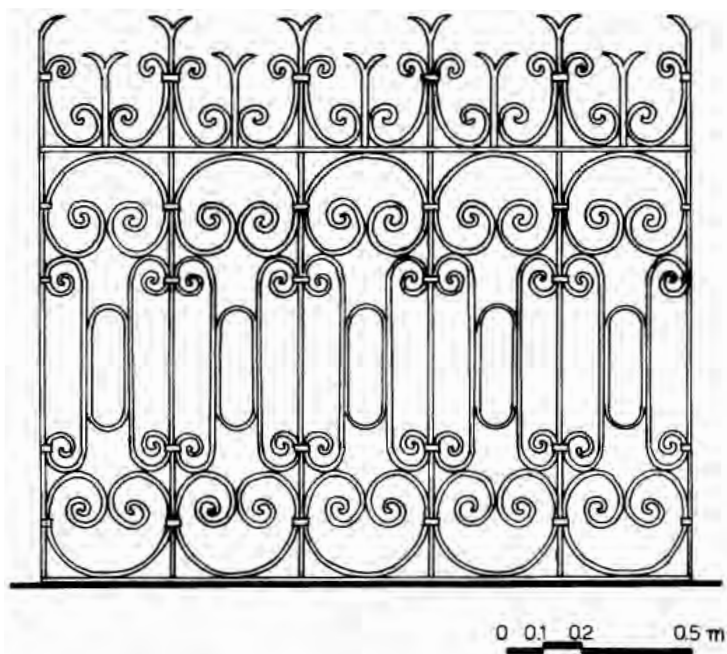
Εικόνα 176.
Κιγκλίδωμα στην οδό Φανουράκη, Νιοχώρι, στην Πόλη της Ρόδου.

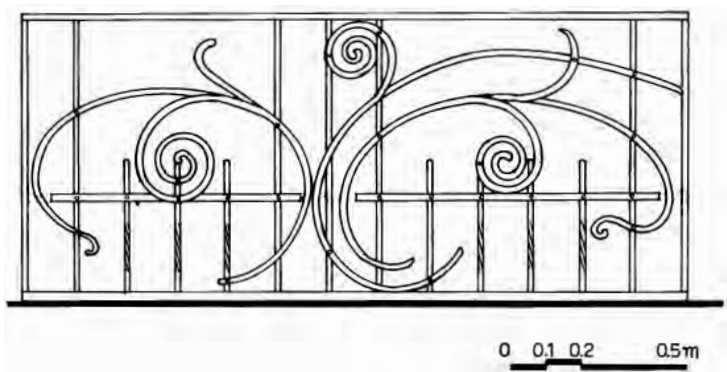
Εικόνα 177.
Κιγκλίδωμα στην Ίαλυσό Ρόδου.

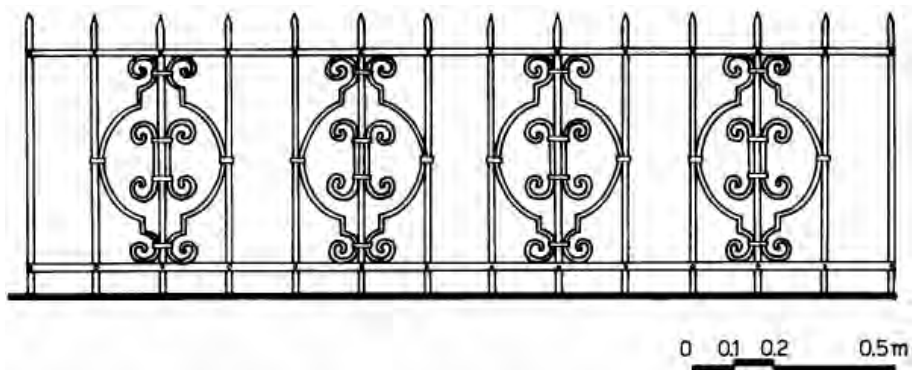
Εικόνα 178.
Κιγκλίδωμα στην Ίαλυσό Ρόδου.

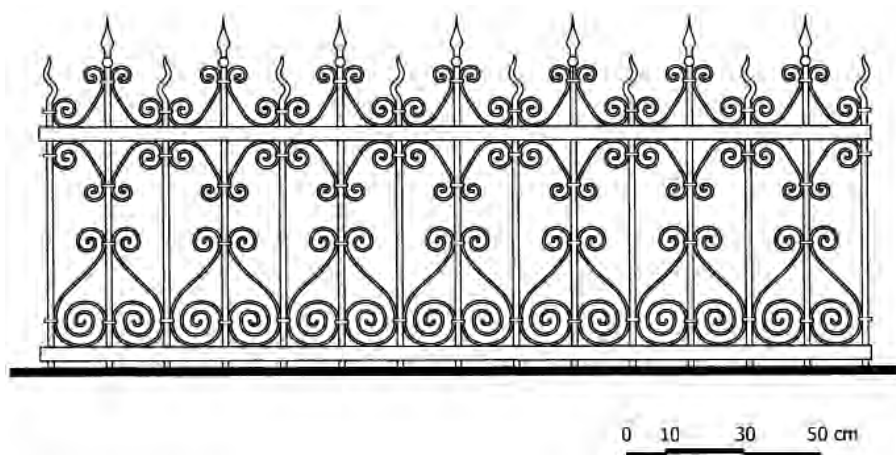
Εικόνα 179.
Κιγκλίδωμα στην Ίαλυσό Ρόδου.

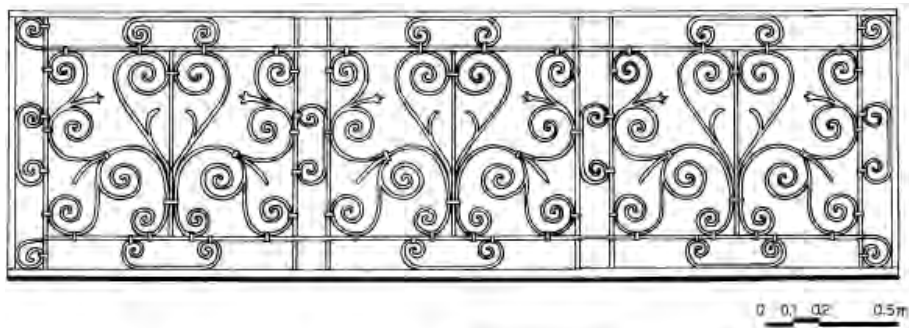
Εικόνα 180.
Κιγκλίδωμα στην Ίξιά Ρόδου.

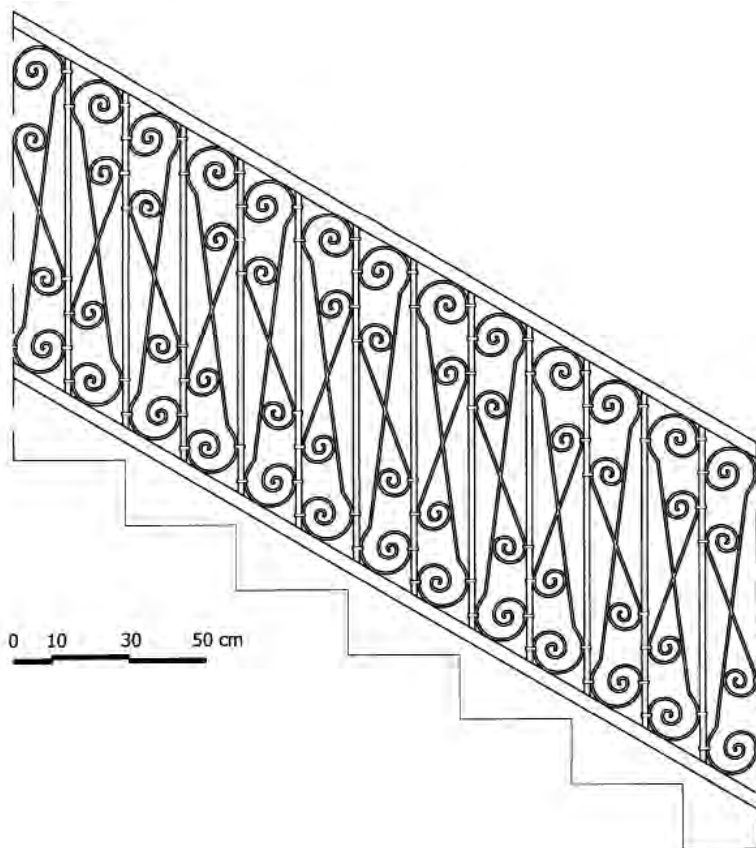
Εικόνα 181.
Κιγκλίδωμα στην Ήξιά Ρόδου.

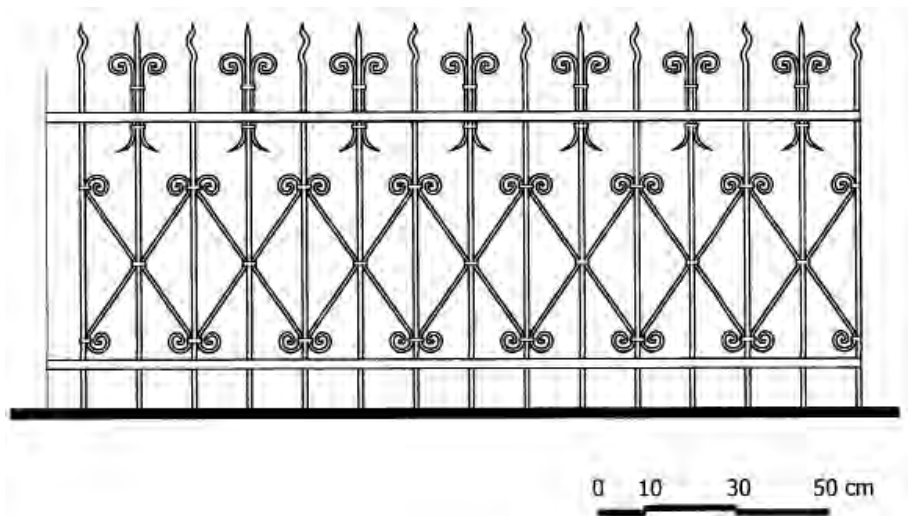
Εικόνα 182.
Κιγκλίδωμα στό Ναό τοῦ Ταξιάρχη Μιχαήλ στά Μαρϊτσά Ρόδου.

Εικόνα 183.
Κυκλίδωμα στό Παραδείσι Ρόδου.

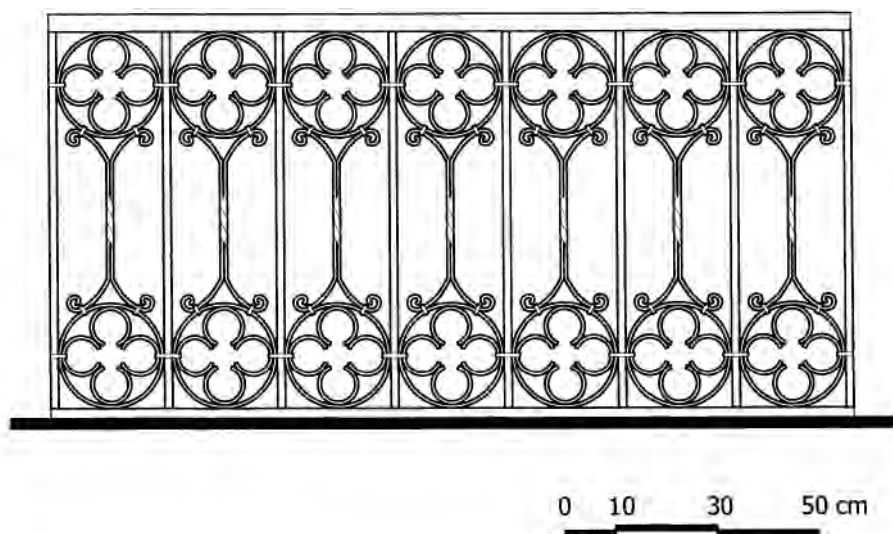

Εικόνα 184.
Κυκλίδωμα στό Ναό τοῦ Τιμίου Σταυροῦ στ' Ἀπόλλωνα Ρόδου.

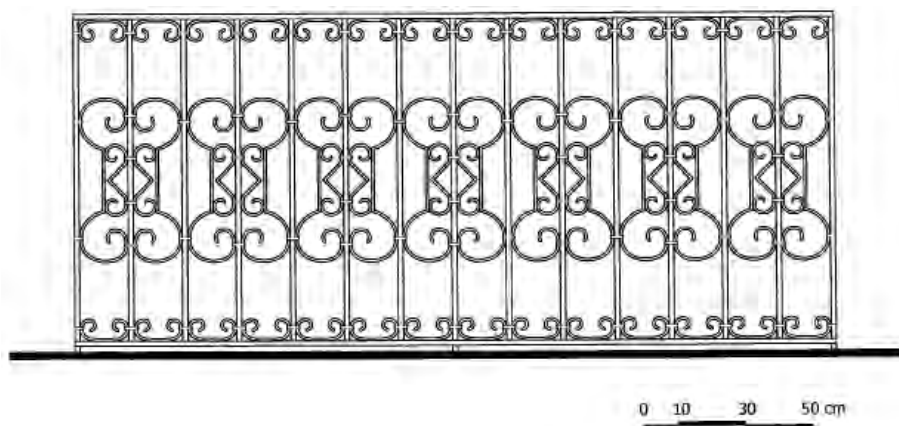
Εικόνα 185.

Κιγκλίδωμα στο Ναό του Τιμίου Σταυρού στ' Απόλλωνα Ρόδου.

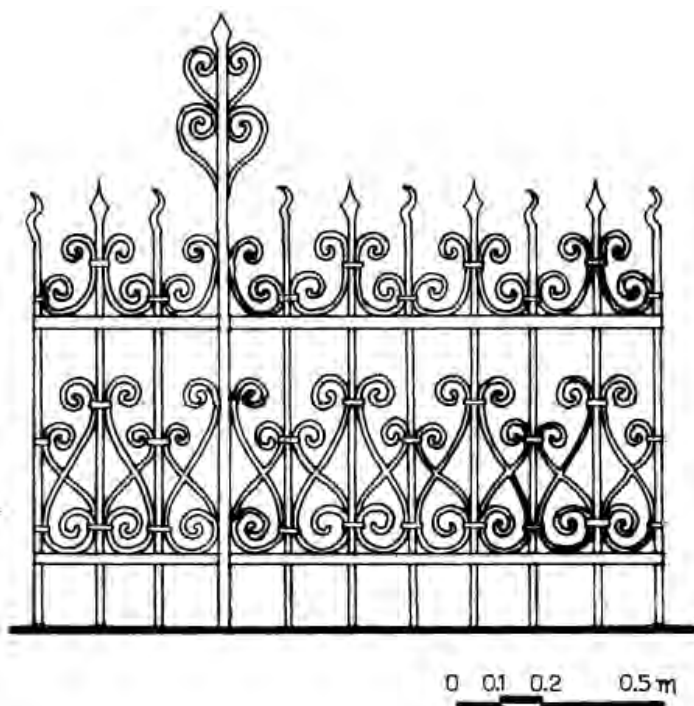
Εικόνα 186.

Κιγκλίδωμα στο Ναό του Τιμίου Σταυρού στ' Απόλλωνα Ρόδου.

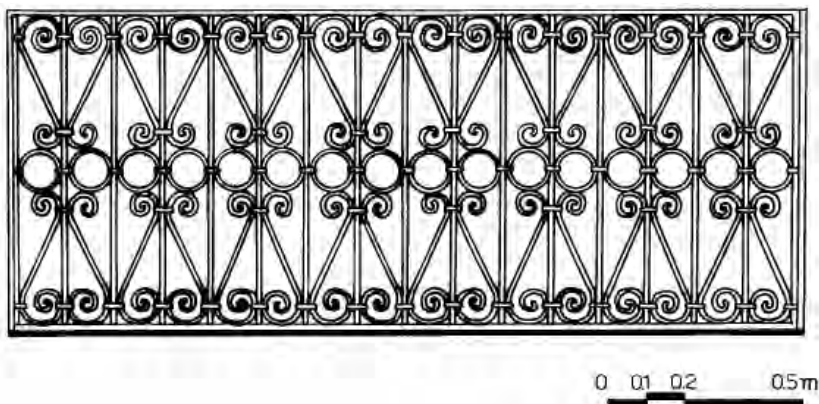
Εικόνα 187.

Κιγκλίδωμα στο Ναό του Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου στο Γεννάδι Ρόδου.

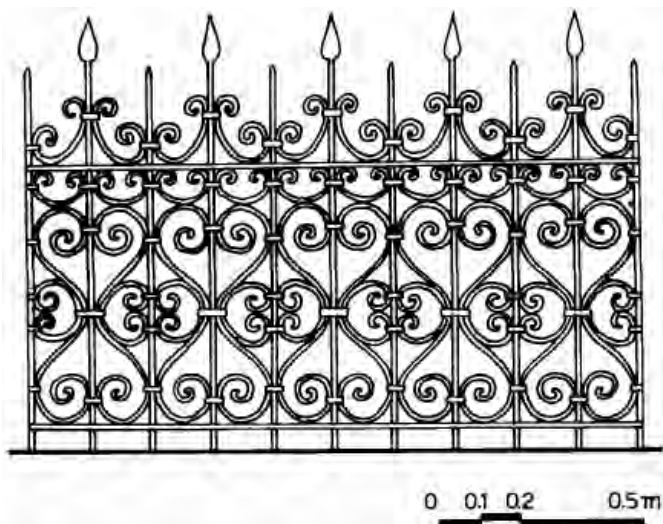

Εικόνα 188.

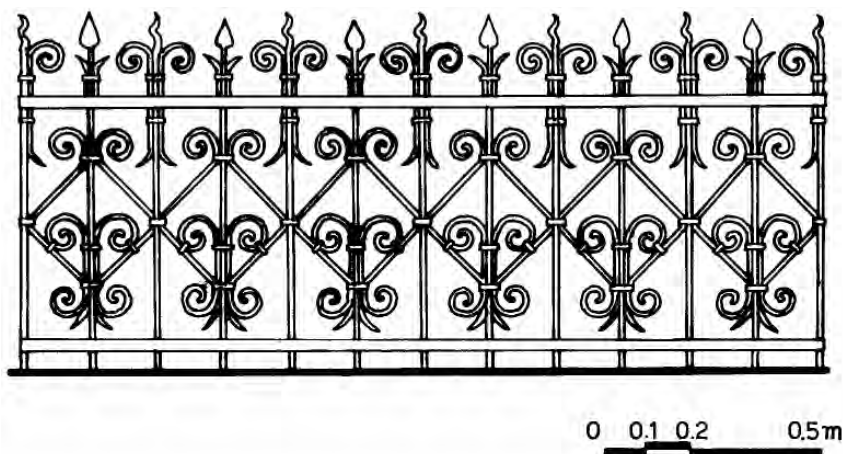
Κιγκλίδωμα στην Κρεμαστή Ρόδου.

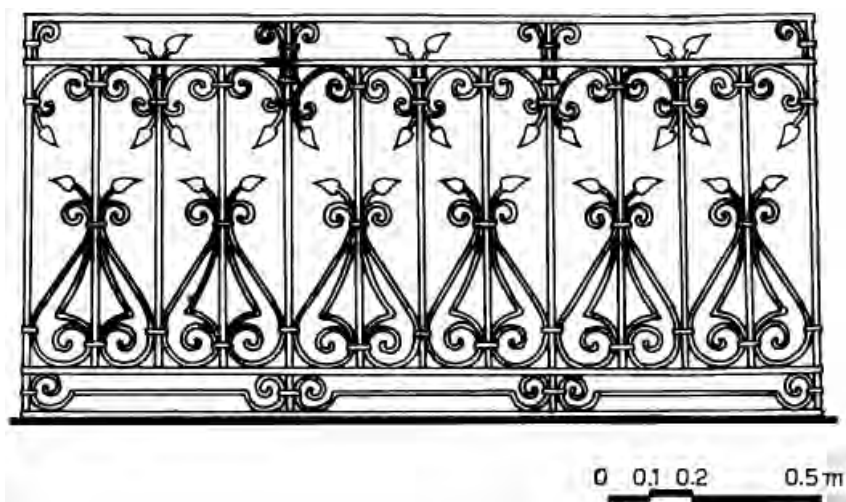
Εικόνα 189.
Κιγκλίδωμα στη Σορωνή Ρόδου.

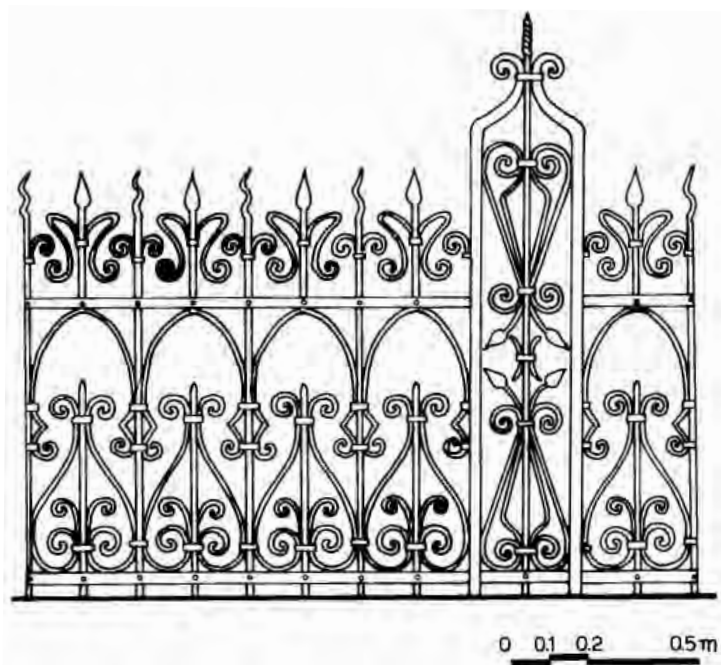
Εικόνα 190.
Κιγκλίδωμα στη Μαλώνα Ρόδου.

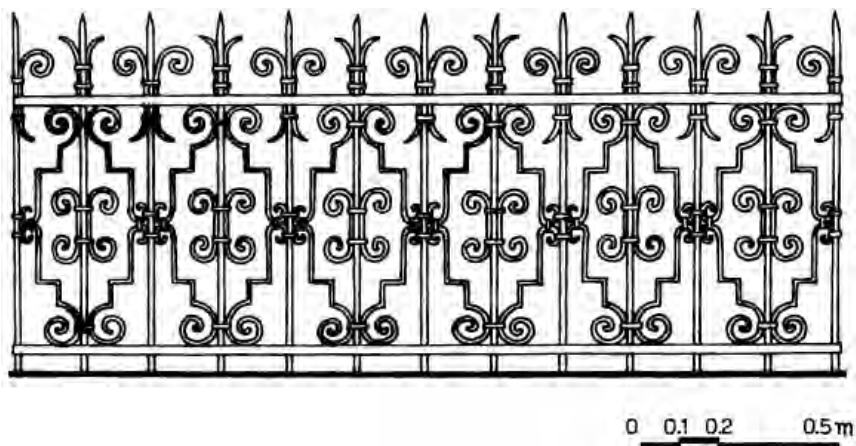
*Εικόνα 191.
Κιγκλίδωμα στη Μαλώνα Ρόδου.*

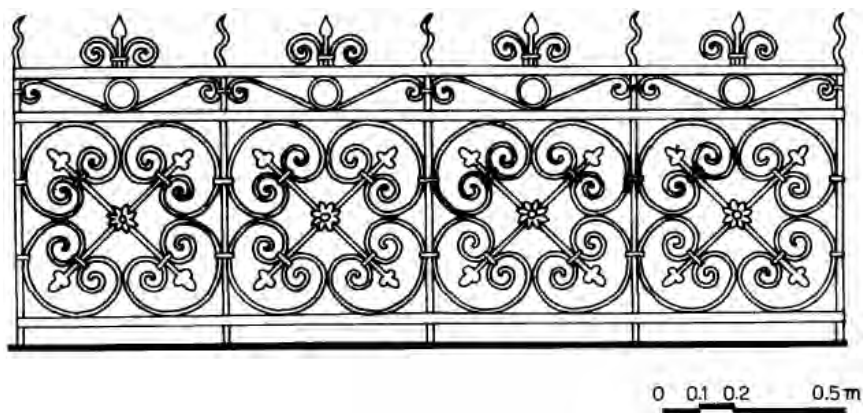
*Εικόνα 192.
Κιγκλίδωμα στη Μαλώνα Ρόδου.*

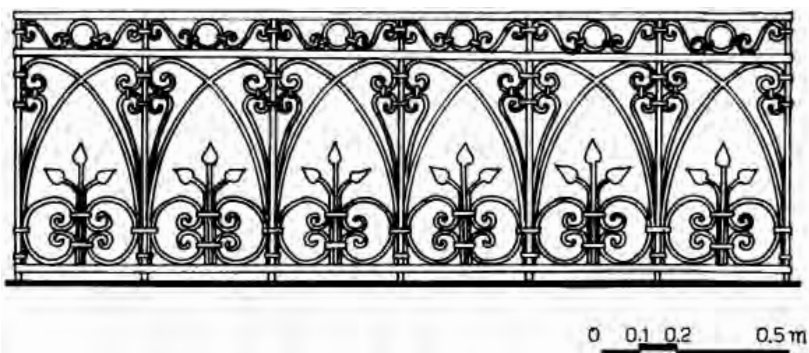
Εικόνα 193.
Κιγκλίδωμα στη Μαλώνα Ρόδου.

Εικόνα 194.
Κιγκλίδωμα στη Μαλώνα Ρόδου.

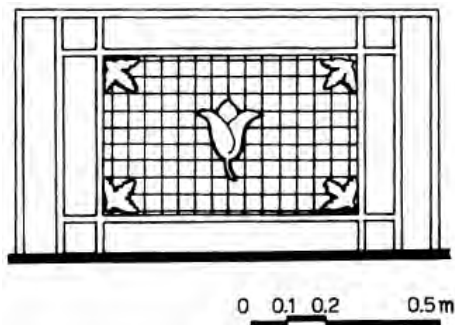

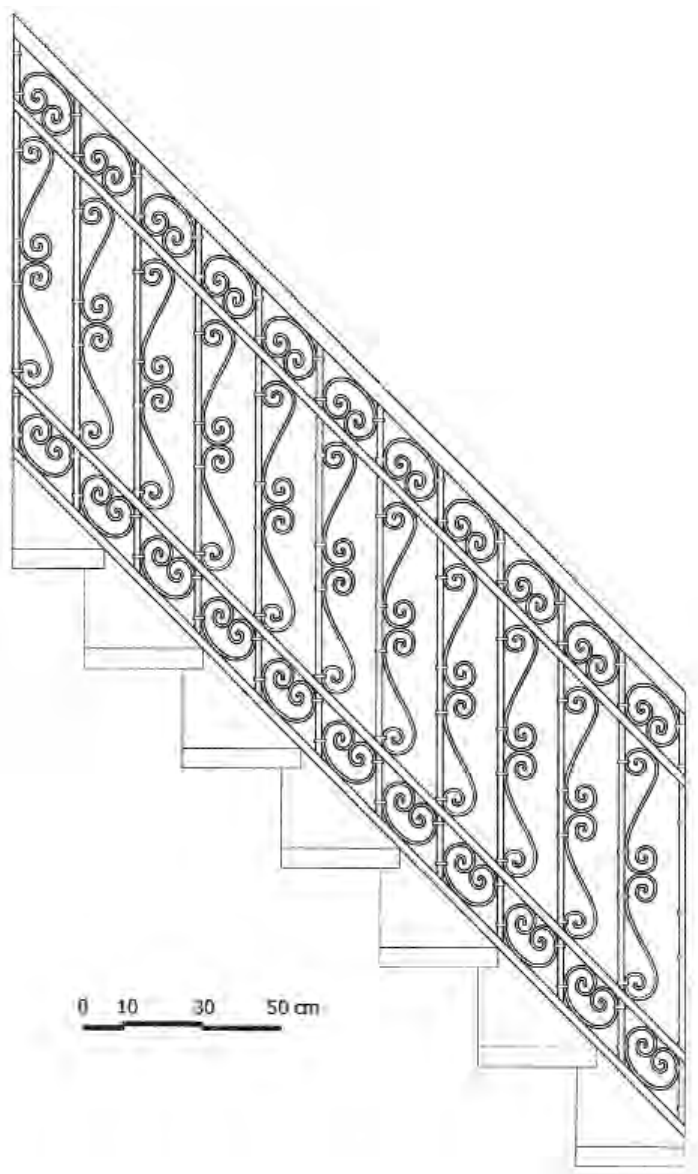
Εικόνα 195.
Κιγκλίδωμα στη Μαλώνα Ρόδου.

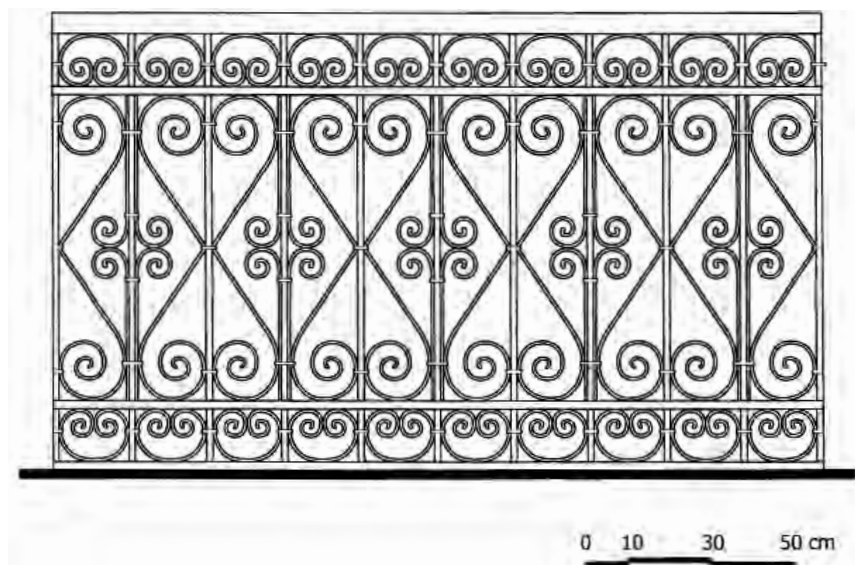
Εικόνα 196.
Κιγκλίδωμα στη Μαλώνα Ρόδου.

Εικόνα 197.
Κιγκλίδωμα
στη Μαλώνα Ρόδου.

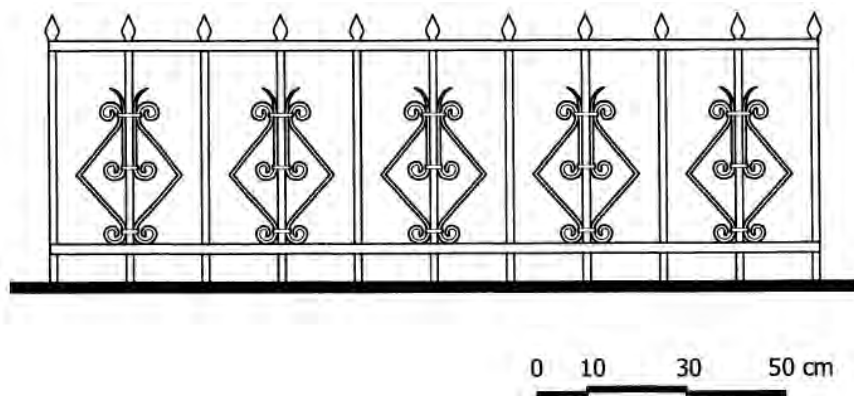

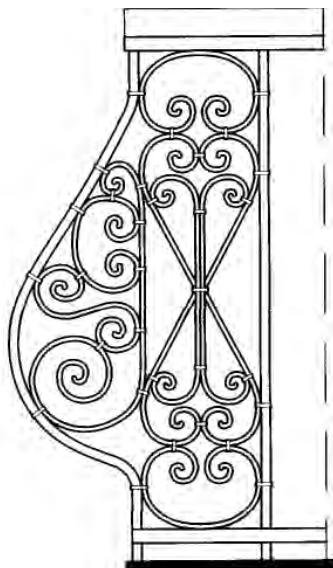
Εικόνα 198.
Κιγκλίδωμα στην Έμπωνα Ρόδου.

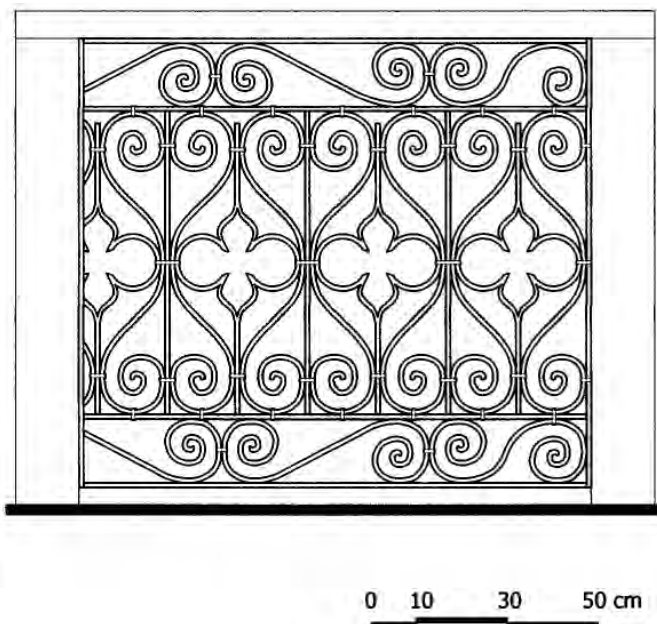
Εικόνα 199.
Κιγκλίδωμα στην Έμπωνα Ρόδου.

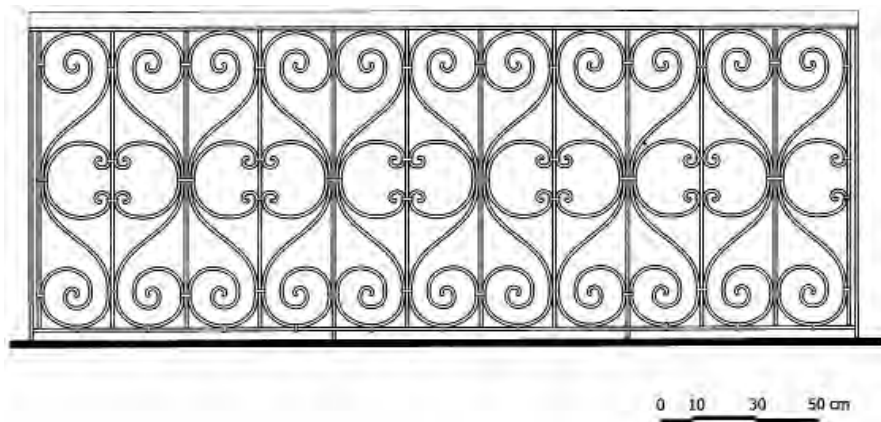
Εικόνα 200.
Κιγκλίδωμα στην Έμπωνα Ρόδου.

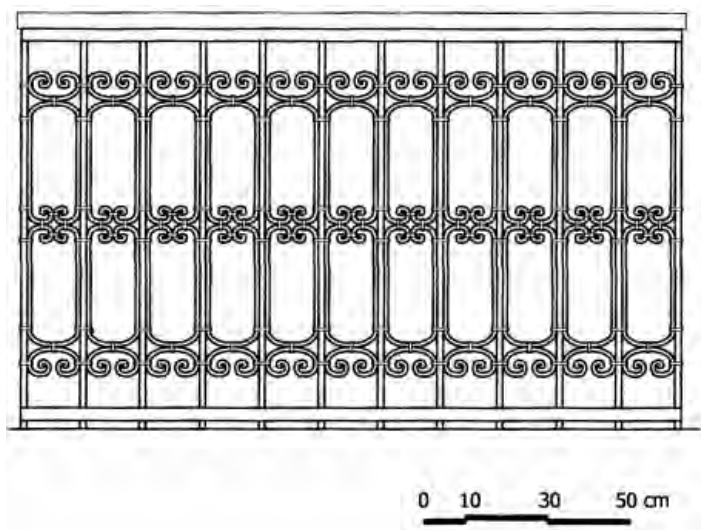
Εικόνα 201.
Κιγκλίδωμα
στή Μονή Πανορμίτη,
στή Σύμη.

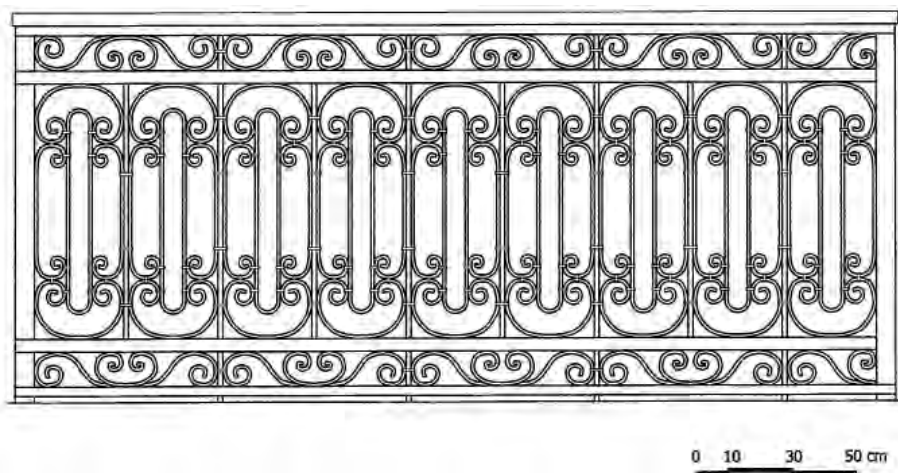
Εικόνα 202. Κιγκλίδωμα στή Μονή Πανορμίτη, στή Σύμη.

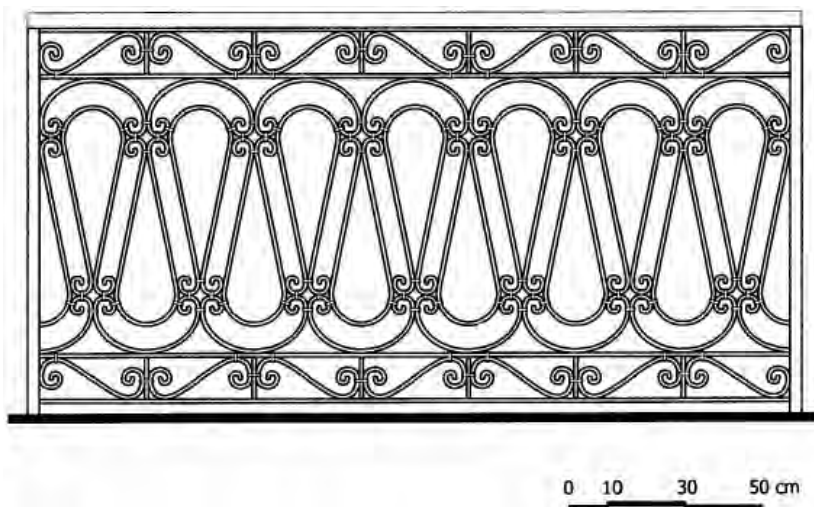
*Εικόνα 203.
Κιγκλίδωμα στη Σύμη.*

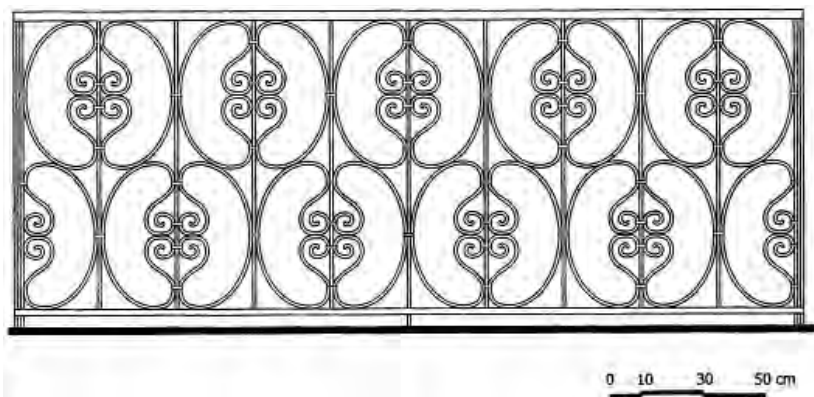
*Εικόνα 204.
Κιγκλίδωμα στη Σύμη.*

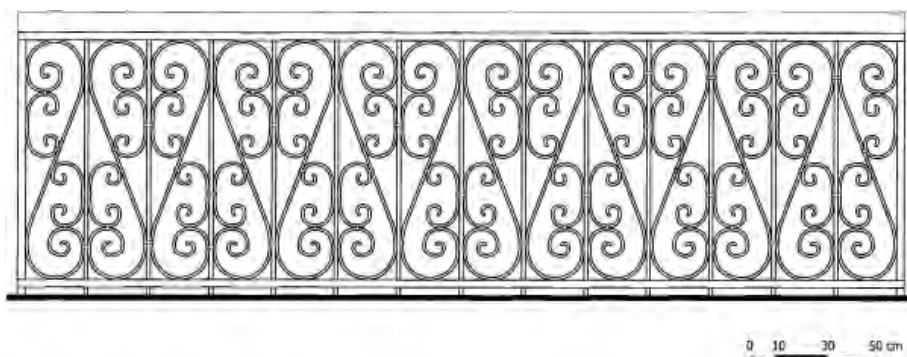
Εικόνα 205.
Κιγκλίδωμα στη Σύμη.

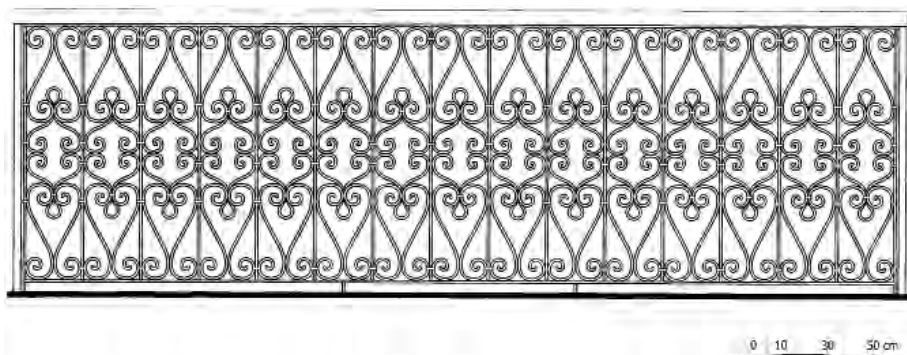
Εικόνα 206.
Κιγκλίδωμα στη Σύμη.

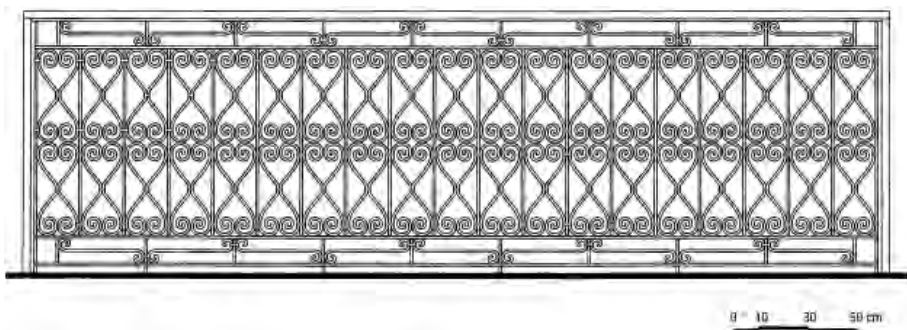
Εικόνα 207.
Κιγκλίδωμα στη Σύμη.

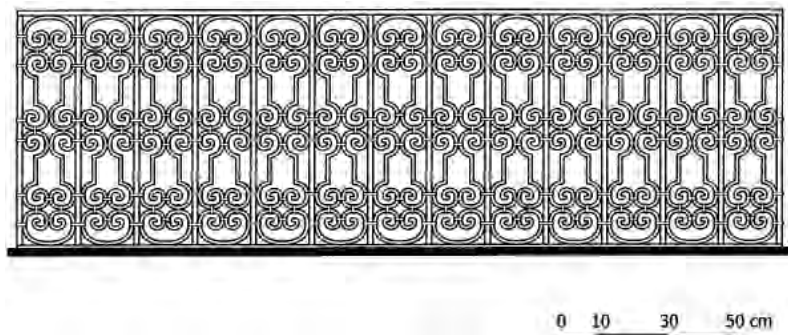
Εικόνα 208.
Κιγκλίδωμα στη Σύμη

Εικόνα 209.
Κιγκλίδωμα στη Σύμη.

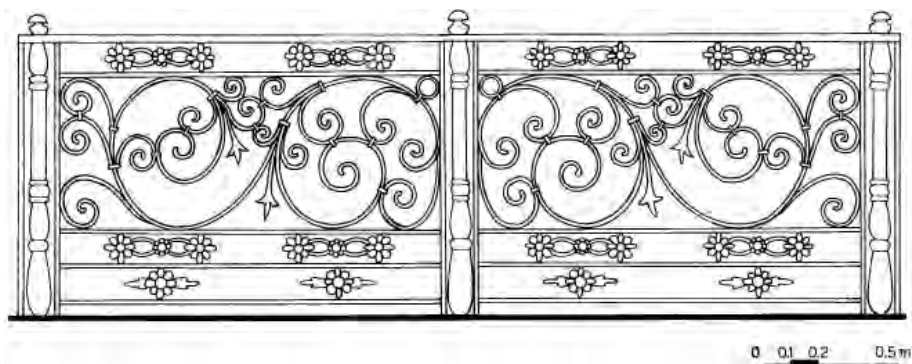
Εικόνα 210.
Κιγκλίδωμα στη Σύμη.

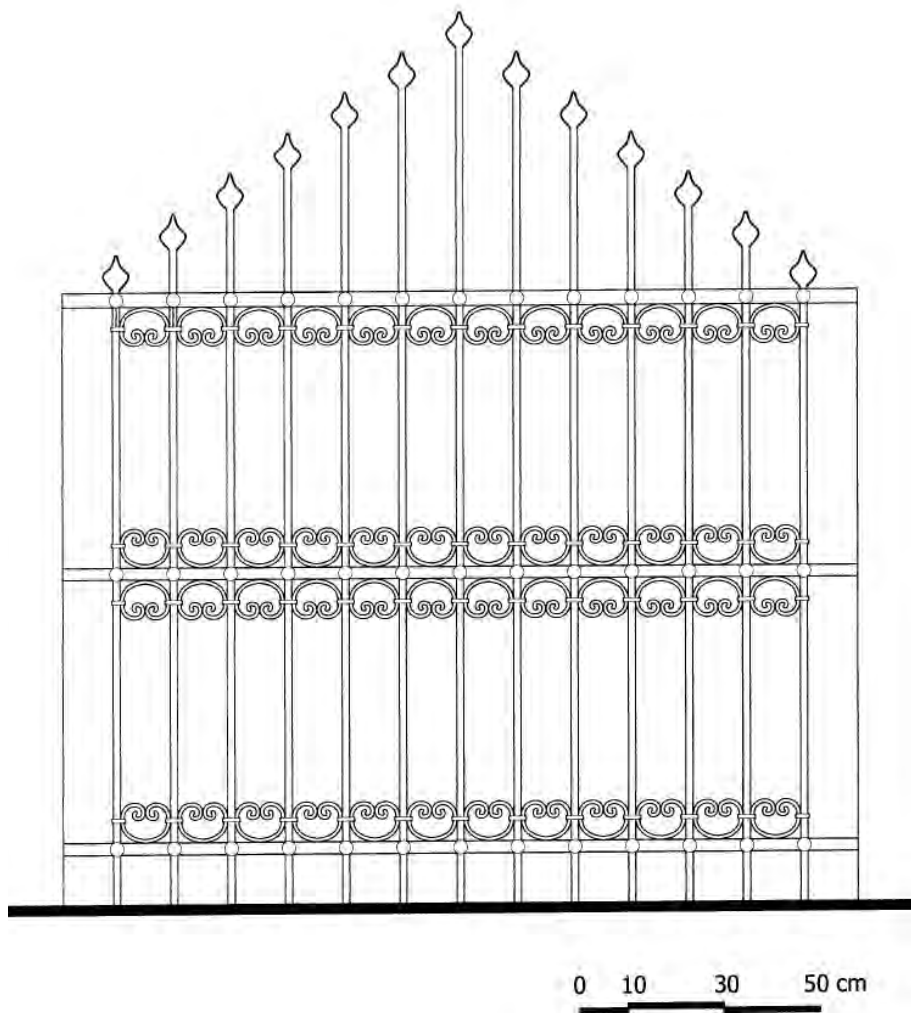
Εικόνα 211.
Κιγκλίδωμα στη Σύμη.

Εικόνα 212.
Κιγκλίδωμα στην Κάλυμνο.

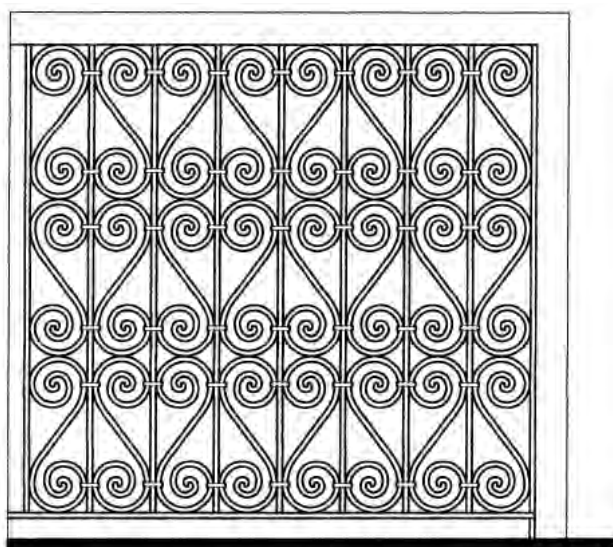

Εικόνα 213.
Κιγκλίδωμα στην Λέρο.

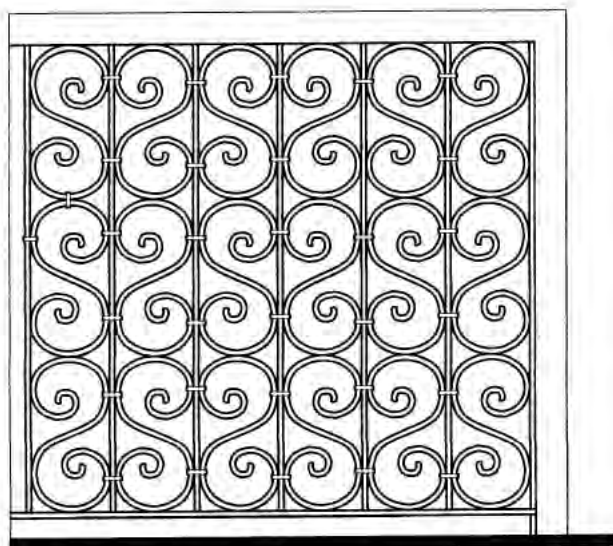

Εικόνα 214.
Κιγκλίδωμα στο Ναό του Αγίου Γεωργίου του Πηγαδιού
στο Καστελλόριζο.

Εικόνα 215.
Κιγκλίδωμα στό
Καστελλόριζο.

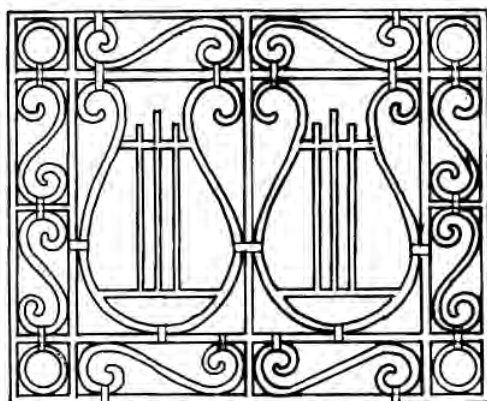

0 10 30 50 cm

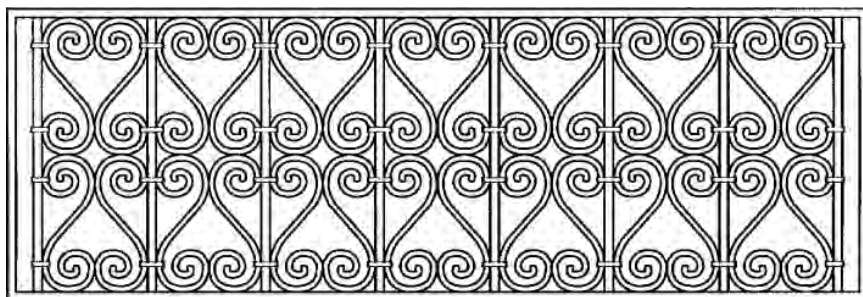
Εικόνα 216.
Κιγκλίδωμα στό
Καστελλόριζο.

0 10 30 50 cm

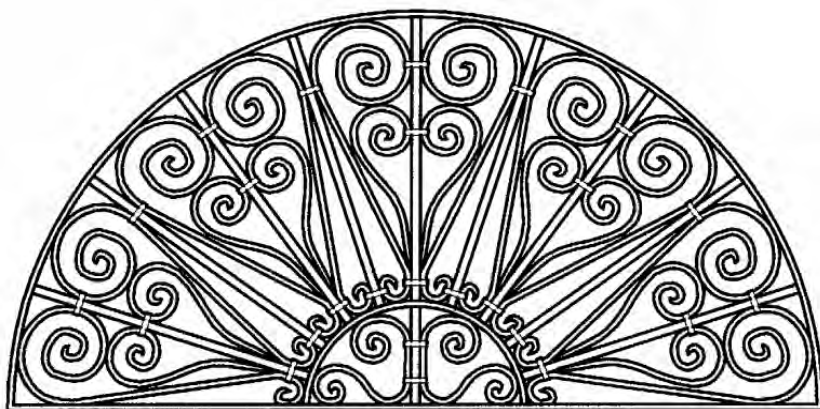
0 0.1 0.2 0.5m

Εικόνα 217.
Κιγκλίδωμα στην Άστυπάλεια.

0 10 30 50 cm

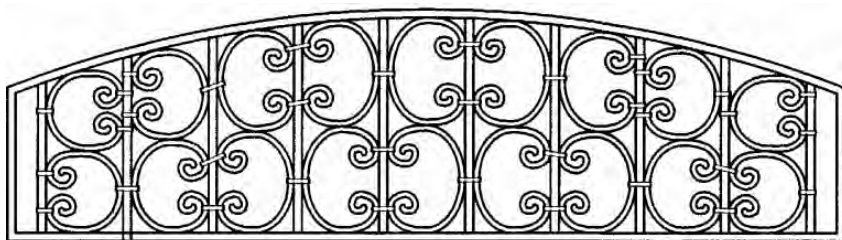
Εικόνα 218.
Σιδεριά σέ φεγγίτη στην οδό Αγίων Αναργύρων, στην Πόλη της Ρόδου.

0 10 30 50 cm

Εικόνα 219.

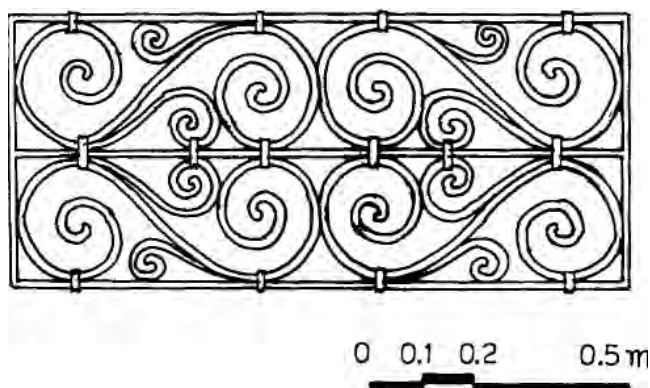
Σιδεριά σέ φεγγίτη στην όδό Β. Ήπειρου, στην Πόλη της Ρόδου.

0 10 30 50 cm

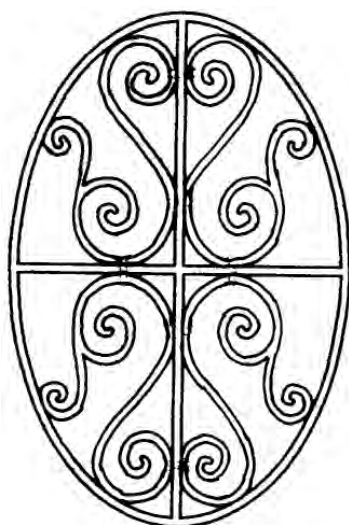
Εικόνα 220.

Σιδεριά σέ φεγγίτη στό Νιοχώρι, στην Πόλη της Ρόδου.

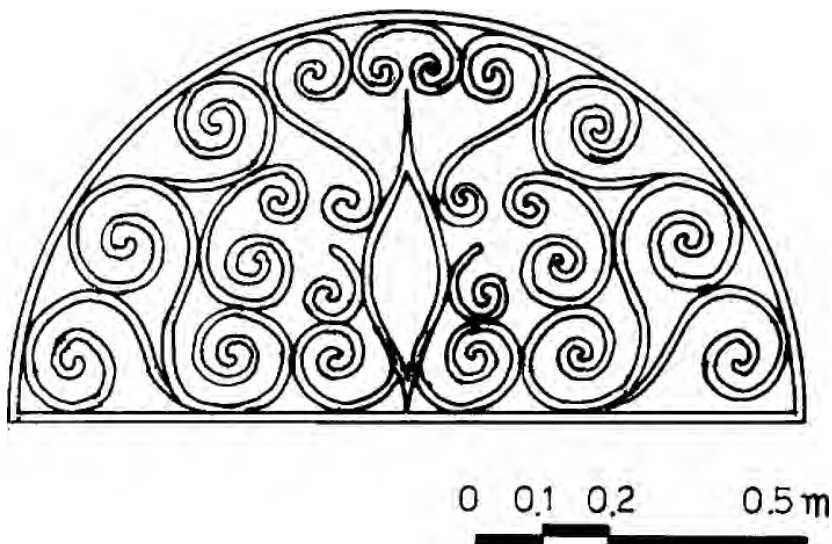
Εικόνα 221.

Σιδεριά σέ φεγγίτη στην όδό Διάκου, στη Πόλη της Ρόδου.

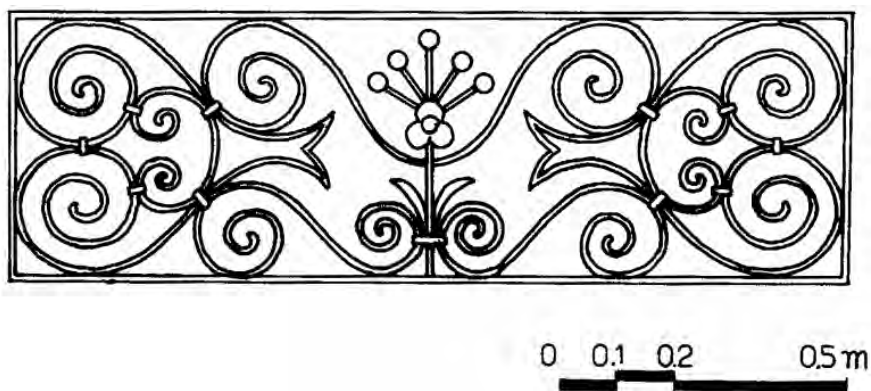

Εικόνα 222.

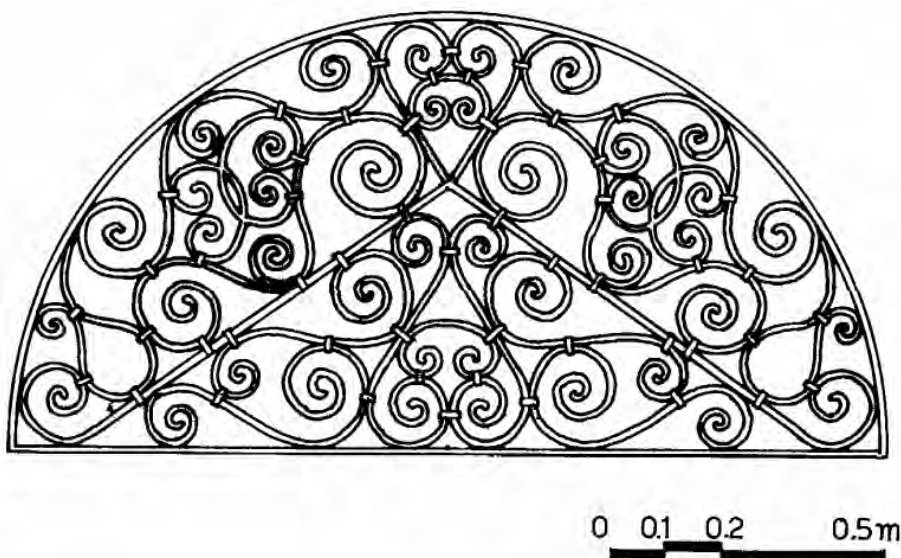
Σιδεριά σέ φεγγίτη στην όδό Αμερικής, στην Πόλη της Ρόδου.

Εικόνα 223.
Σιδεριά σέ φεγγίτη στην όδό Λάσκου, στην Πόλη της Ρόδου.

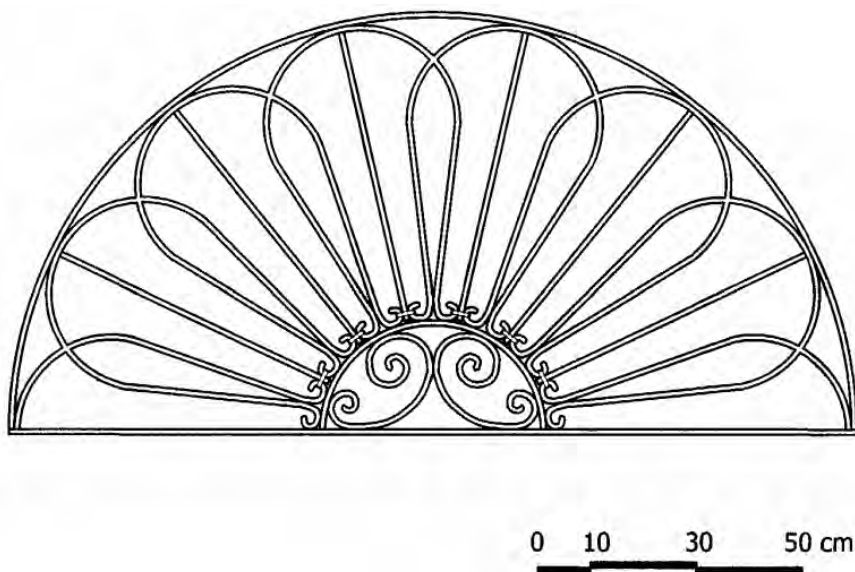

Εικόνα 224.
Σιδεριά σέ φεγγίτη στην Πόλη της Ρόδου.

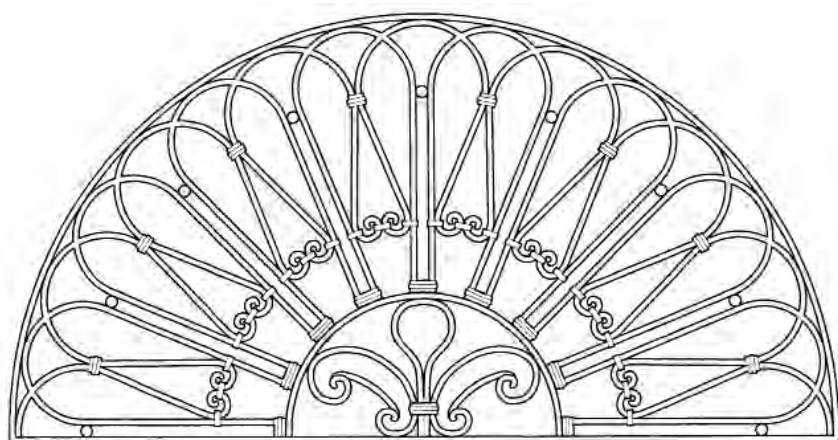
Εικόνα 225.

Σιδεριά σέ φεγγίτη στο Ναό Κοίμησης τῆς Θεοτόκου στήν Ίαλυσό Ρόδου.

Εικόνα 226.

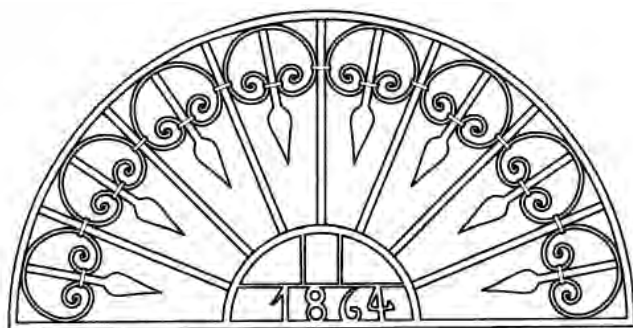
Σιδεριά σέ φεγγίτη στήν Ίαλυσό, Ρόδου.

0 10 30 50 cm

Εικόνα 227.

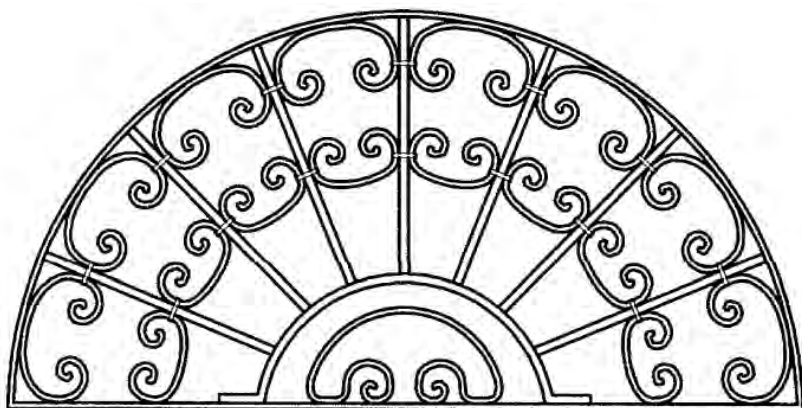
Σιδεριά στο κωδωνοστάσιο του Ναού της Κοίμησης της Θεοτόκου
στην Κρεμαστή Ρόδου.

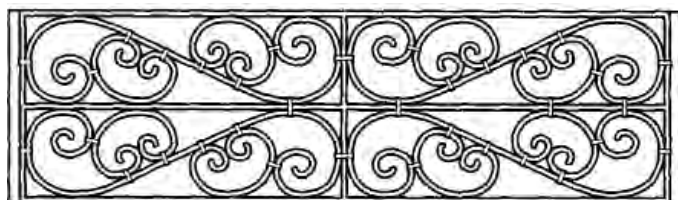
0 10 30 50 cm

Εικόνα 228.

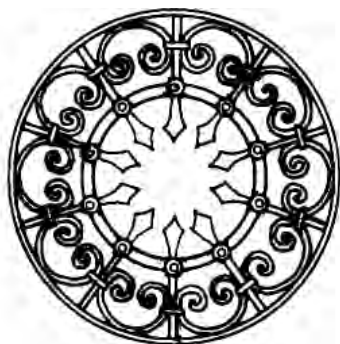
Σιδεριά σε φεγγίτη στο Ναό του Ταξιάρχη Μιχαήλ στο Μεσσαναγρό Ρόδου.

Εικόνα 229.
Σιδεριά σέ φεγγίτη στη Σύμη.

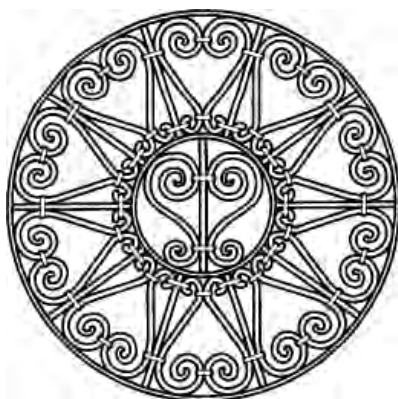

Εικόνα 230.
Σιδεριά σέ φεγγίτη στη Σύμη.

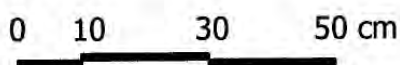
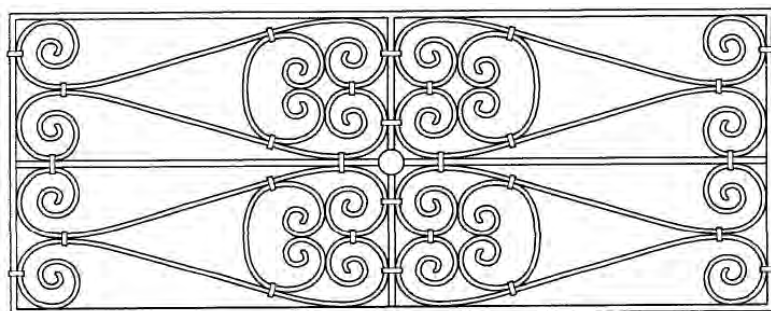
0 0.1 0.2 0.5m

Εικόνα 231.
Σιδεριά σέ φεγγίτη στό Καστελλόριζο.

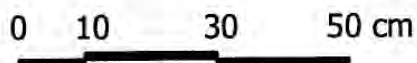
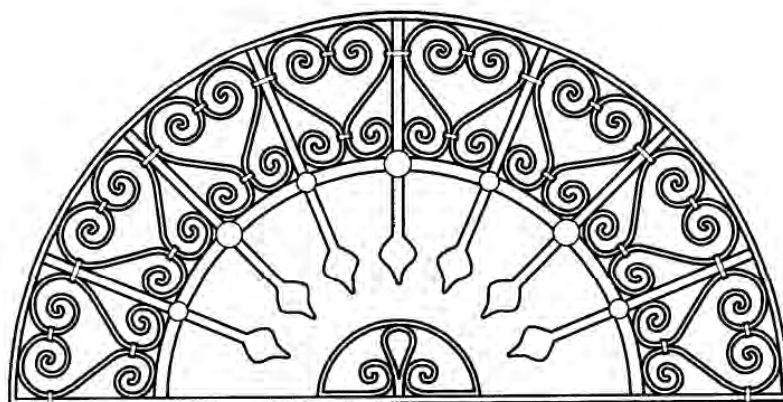

0 10 30 50 cm

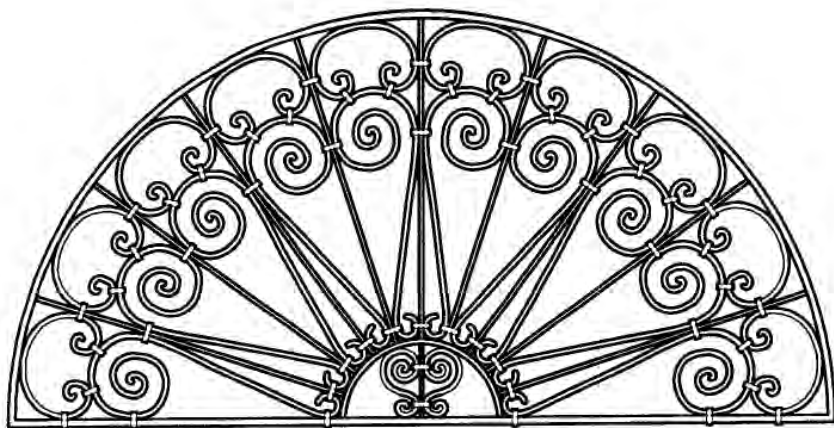
Εικόνα 232.
Σιδεριά σέ φεγγίτη στό Καστελλόριζο.

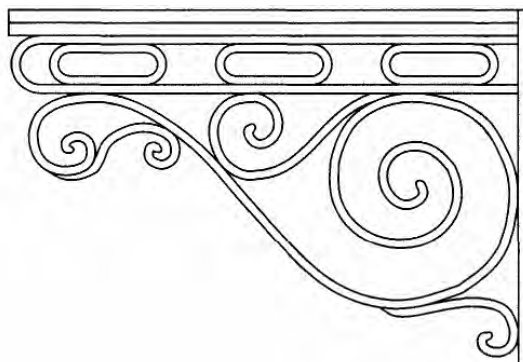
Εικόνα 233.
Σιδεριά σέ φεγγίτη στό Καστελλόριζο.

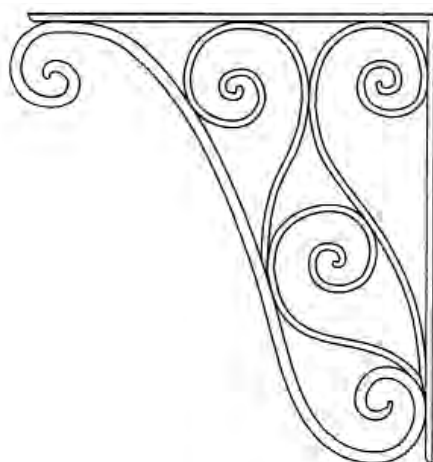
Εικόνα 234.
Σιδεριά σέ φεγγίτη στό Καστελλόριζο.

Εικόνα 235.
Σιδεριά σέ φεγγίτη στο Καστελλόριζο.

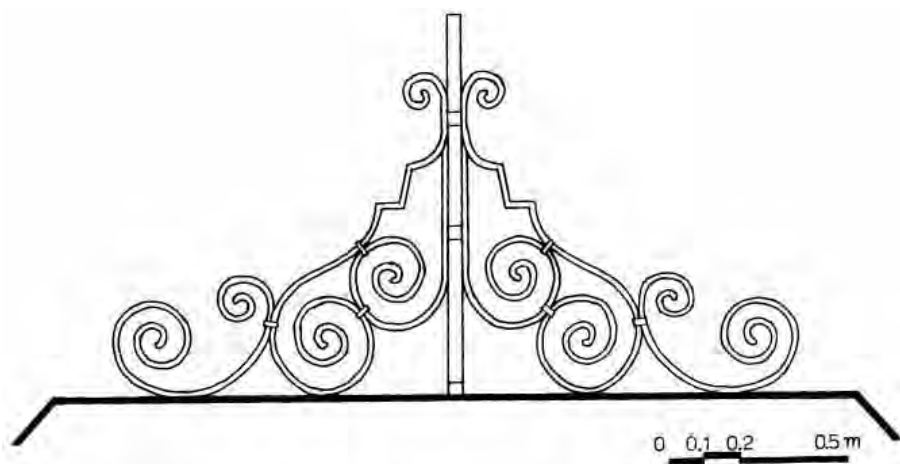

Εικόνα 236.
Κιλλίβαντας (φουρούσι) στην οδό Παπαλουκᾶ, στην Πόλη της Ρόδου..

Εικόνα 237.

Κιλλίβαντας (φουρούσι) στην οδό Αγίας Σοφίας στην Πόλη της Ρόδου.

Εικόνα 238.

Σιδεριά στη βάση ιστού σημαίας σέ στηθαίο κτηρίου. Ίαλυσός, Ρόδος.

Φωτογραφία 1. Λεπτομέρεια από την αὐλόθυρα τοῦ Ναοῦ τῶν Εἰσοδίων
τῆς Θεοτόκου στό Νιοχώρι τῆς Ρόδου.

Φωτογραφία 2. Λεπτομέρεια ἀπὸ τὴν θύρα τοῦ Ναοῦ
τῆς Ἀγίας Ἀναστασίας στὴν Πόλη τῆς Ρόδου.

Φωτογραφία 3.
Σιδεριά σέ θύρα οικίας στο Νιοχώρι, στην Πόλη της Ρόδου.

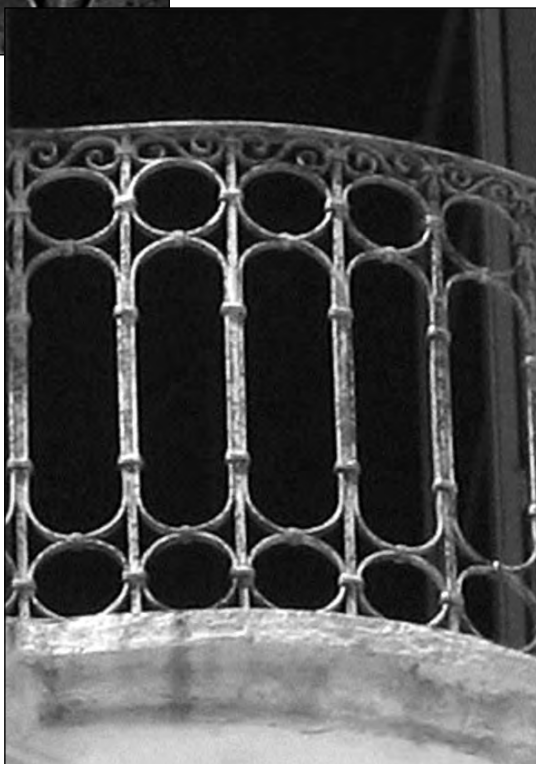
Φωτογραφία 4.
Κιγκλίδωμα στη Μαλώνα, Ρόδος.

Φωτογραφία 5.
Αυλόθυρα στο Μάσσαρι, Ρόδος.

Φωτογραφία 6.
Λεπτομέρεια
από κιγκλίδωμα
του Παλαιού Δημοτικού
Σχολείου στον Αρχάγγελο
Ρόδου.

Φωτογραφία 7.
Κιγκλίδωμα στη Σύμη.

Φωτογραφία 8.
Σιδεριά σέ θύρα οικίας στην όδό Χιμάρας, στην Πόλη της Ρόδου.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΓΕΡ. ΜΟΥΣΤΑΚΗΣ

Δρ Θεολογίας

ΓΙΑΤΙ ΥΠΑΡΧΕΙ ΤΟ ΚΑΚΟ ΚΑΙ Ο ΘΑΝΑΤΟΣ;

Τό κακό, ο θάνατος και τό πένθος εἶναι παράμετροι τῆς καθημερινότητας πού βασανίζουν τόν ἄνθρωπο καί ταλαιπωροῦν τήν Κτίση ἀπό τήν Πτώση καί ἔπειτα. Μετά ἀπό κάθε μεγάλη καταστροφή, ἀτύχημα, ἔγκλημα, πανδημική νόσο, κι ὅποια ἄλλη συμφορά, ἀνανεώνεται ἡ συζήτηση καί ἀνακινεῖται τό θέμα σχετικά μέ τό ζήτημα τοῦ κακοῦ καί τήν παρουσία του στή ζωή μας, ἀλλά καί τό θέμα τοῦ θανάτου καί τοῦ πένθους, τό ὁποῖο σχετίζεται ἄμεσα μέ τό πρῶτο. Βέβαια, κι αὐτό δέν πρέπει νά τό λησμονοῦμε, τό κακό δέν ἐπηρεάζει μόνο τόν ἄνθρωπο καί τή ζωή του, μά καί τή Δημιουργία ὁλόκληρη ὁδηγώντας την στήν φθορά καί προκαλώντας τήν καταστροφή.

Στίς ἡμέρες πού διανύουμε, ὅταν οἱ πανδημίες, ἡ βία (μέ πολλές διαφορετικές μορφές), ὁ πόλεμος, ἡ ἐκμετάλλευση ἀνθρώπου ἀπό ἄνθρωπο, ὁ θάνατος καί ἡ φθορά μᾶς κτυποῦν συνεχῶς τήν πόρτα κι ὅταν πολλοί προσπαθοῦν νά δώσουν κατάλληλες ἀπαντήσεις στό εὐλογο ἐρώτημα *γιατί συμβαίνουν αὐτά ἡ μόνη ἀξιόπιστη καί ὑπεύθυνη ἀπάντηση πού ἔχουμε εἶναι αὐτή πού προσφέρει ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία.*

Κατά εὐτυχῇ συγκυρία, προσφάτως, ἐτέθη σέ κυκλοφορία τό ἔργο τοῦ Μεγάλου Βασιλείου «Ὅτι οὐκ ἔστιν αἵτιος τῶν κακῶν ὁ Θεός» (J.-P. Migne, *Patrologiae Graeca*, 1857, τόμος 31: 329A-353A) σέ μετάφραση τοῦ Ἰωάννη Πλεξίδα, τήν ὁποία συνοδεύει μέ σύντομη Εἰσαγωγή καί πολλά, ἐνδιαφέροντα καί χρήσιμα σχόλια.

Τό βιβλίο εἶναι Μέγας Βασίλειος, *Γιατί ὑπάρχει τό κακό στόν κόσμο*; Εἰσαγωγή-Μετάφραση-Σχόλια Πλεξίδας Ἰωάννης, Τρίκαλα: Ἐκδόσεις Γραφή, Νοέμβριος 2023 καί ἀπό τή μελέτη του ἀναδύονται οἱ ἀπαντήσεις στά ἐρωτήματα πού μᾶς ταλανίζουν.

Ὁ Μέγας Βασίλειος πραγματεύεται σφαιρικά καί περιεκτικά τό πρόβλημα τοῦ κακοῦ καί τῆς ὑπάρξεώς του στόν κόσμο καί θέτει τίς βάσεις γιά νά γνωρίσουμε τήν ὀρθόδοξη προσέγγιση. Πλήθος γεγονότων, κατά τό παρελθόν ἀλλά καί σήμερα, δίνουν συνεχῶς ἀφορμές γιά νά ξεκινήσει ἡ σχετική συζήτηση. Τό θέμα ἐνδιαφέρει ἰδιαίτερώς τούς νέους, καθὼς ἡ καθημερινότητα τούς φέρνει ἀντιμέτωπους μέ τήν παρουσία τοῦ κακοῦ σέ πολλές στιγμές τῆς ζωῆς καί δυσκολεύονται πολύ νά τό ἀντιμετωπίσουν. Ἐπειδή δέ γνωρίζουν ὅτι «Ὅτι οὐκ ἔστιν αἴτιος τῶν κακῶν ὁ Θεός» ἀποδίδουν τήν εὐθύνη γ' αὐτό στόν Θεό. Ἀπό τήν ἄλλη, ὅμως, βάσει τῆς γενικότερης εἰκόνας πού ἔχουν γιά τόν Θεό δυσκολεύονται νά δεχθοῦν ὅτι Αὐτός, πού ὅλοι τούς λέμε ὅτι εἶναι ἀγαθός, ὀδήγησε τόν ἄνθρωπο σέ τόσο δύσκολες καταστάσεις ὅσο αὐτές πού ἀδιάκοπα ἀντικρῦζουν γύρω τους. Αὐτό τούς ὀδηγεῖ σέ σύγχυση καί τούς ἀφήνει μέ ἀναπάντητες ἀπορίες ἢ, ἀκόμη χειρότερα, στό τέλος ἀποδέχονται τήν ὑποτιθέμενη εὐθύνη καί ὑπαιτιότητα τοῦ Θεοῦ...

Ἀγαθός Θεός καί κακό εἶναι ἀσυμβίβαστα μεταξύ τους καί ἐπ' οὐδενί πρέπει νά συμπλέκονται. Ὁ Ἰωάννης Πλεξίδας, μεταφραστής καί σχολιαστής τοῦ τόμου πού προαναφέραμε, μέ σύντομη, ἀλλά πολύ περιεκτική καί κατατοπιστική Εἰσαγωγή βοηθᾷ τόν ἀναγνώστη, καί μάλιστα αὐτόν πού δέν γνωρίζει τήν ὀρθόδοξη διδασκαλία σχετικά μέ τό κακό, νά ἐγκλιματιστεῖ καί νά ξεκινήσει τή μελέτη τοῦ ἔργου τοῦ Μεγάλου Βασιλείου ἀπό τή σωστή ἀφετηρία.

Αὐτό εἶναι πολύ σημαντικό διότι, ἡ ἄγνοια τῆς ὀρθόδοξης θεολογίας καί ἐν προκειμένῳ τῆς ἀνθρωπολογίας ὀδηγεῖ, τήν πλειονότητα σέ λογικά, μά ἐσφαλμένα, συμπεράσματα.

Μέ ὅσα ἀποσπασματικά γνωρίζουν εὐκολα ὀδηγοῦνται στόν ἀκόλουθο συλλογισμό:

Ὁ Θεός δημιούργησε τόν Κόσμο.

Τό κακό ὑπάρχει στόν κόσμο.

Ἄρα ὁ Θεός δημιούργησε τό κακό.

Λογικό τό συμπέρασμα, αλλά έντελῶς λάθος!

Τό δεδομένο πού σχεδόν ποτέ δέν προσμετρᾶται στό παραπάνω λογικό σχῆμα εἶναι ὅτι κατά τήν Ἁγία Γραφή, ἡ ὁποία μᾶς μεταφέρει μέ θεόπνευστο τρόπο τή ζωντανή ἐμπειρία τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Θεός δημιούργησε τόν Κόσμο «καλό λίαν» ἀπό ἀγάπη καί μόνο. Σέ αὐτόν τόν ἀψεγάδιαστο Κόσμο τό κακό δέν ὑπῆρχε καί οἱ Πρωτόπλαστοι ζοῦσαν σέ ἄμεση ἐπικοινωνία μέ τόν Θεό· ἦταν τά παιδιά Του, οἱ φίλοι Του. Θέλοντας νά διαφυλάξει τήν ἐλευθερία τους καί νά ἐνεργοποιήσει τήν ἀγάπη τους πρὸς Αὐτόν τούς ἔδωσε τήν ἀκόλουθη ἐντολή «ἀπό τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλόν καί πονηρόν οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ ἢ δ' ἂν ἡμέρα φάγητε ἀπ' αὐτοῦ θανάτῳ ἀποθανεῖσθε» (Γενέσεως 2:16-17).

Μέ αὐτήν τήν ξεκάθαρη καί ἄμεση ἐντολή οἱ Πρωτόπλαστοι γνώριζαν, τίς συνέπειες τῆς παρακοῆς καί κάνοντας χρήση τῆς ἐλευθερίας πού τούς εἶχε παραχωρήσει ὁ Θεός θά ἐπέλεγαν:

- εἴτε νά ὑπάρχουν μαζί μέ τόν Θεό τηρώντας την
- εἴτε νά ὑπάρχουν μακριά ἀπό τόν Θεό παρακούοντάς την

Δυστυχῶς, ὅπως γνωρίζουμε ἡ ἐπιλογή τους, τελικά, δέν ἦταν ἡ τήρησή της καί ἡ κατάσταση ἄλλαξε, πάντως ὄχι μέ ὑπαιτιότητα τοῦ Θεοῦ. Οἱ Πρωτόπλαστοι γεύτηκαν τόν ἀπαγορευμένο καρπό, ἐπιλέγοντας τή ζωή μακριά ἀπό τόν Θεό καί τήν ἀγάπη Του. Ἔτσι, τό κακό εἰσῆλθε στόν Κόσμο, ὁ ὁποῖος πλέον ἔγινε ξένος καί ἐχθρικός. Σιγά σιγά, ἔφτασαν στή ζοφερή κατάσταση πού γνωρίζουμε σήμερα...

Τό κακό καί ὁ θάνατος ἔγιναν τρόπος ζωῆς, ἡ βία, ἡ ἁμαρτία καί ὁ ἐγωισμός κυριάρχησαν.

Διαβάζοντας τίς λίγες αὐτές γραμμές ἀπό τό βιβλίο τῆς Γενέσεως ἀμέσως ἀντιλαμβανόμαστε ὅτι ὁ Θεός δέν δημιούργησε τό κακό καί, φυσικά, δέν εἶναι ὑπεύθυνος γι' αὐτό. Τό ἀντίθετο συνέβη: ὁ Θεός ἔδειξε στόν ἄνθρωπο σέ ποιο σημεῖο ἀκριβῶς βρίσκεται ὁ κίνδυνος· τόν προειδοποίησε καί προσπάθησε νά τόν προστατεύσει!

Τό λεπτό σημεῖο σέ αὐτήν τή συζήτηση εἶναι ὅτι γιά τόν Θεό ὁ ἄνθρωπος ἦταν τόσο σημαντικός πού τοῦ ἔδωσε τό δικαίωμα στήν ἐλευθερία· ἓνα μοναδικό δικαίωμα πού δέν θά τοῦ τό στεροῦσε ποτέ!

Βέβαια, ἡ ἐλευθερία, πού γιά πλῆθος ἀνθρώπων ἦταν, εἶναι καί, δυστυχῶς, θά παραμείνει, ζητούμενο, συνοδεύεται ἀπό ἓνα μεγάλο

μειονέκτημα, πού στην πραγματικότητα, είναι πλεονέκτημα και την διακρίνει από την έλλειψή της: **κάθε επιλογή πού γίνεται συνοδεύεται από συνέπειες**. Αυτές στην πραγματικότητα υπογραμμίζουν τη μοναδική της αξία κι αυτές είναι πού δίνουν νόημα, αξία και ούράνια προοπτική στη ζωή μας!

‘Ο Άδάμ και η Εύα γνώριζαν τις συνέπειες κι όμως επέλεξαν να παρακούσουν την εντολή του Θεού. Έτσι, η επιλογή να γευτούν τον απαγορευμένο καρπό –όπως και κάθε άλλη εξέταση– είχε συνέπειες... Δέν ήταν δυνατόν να γίνει αλλιώς, όσο και αν αυτό φαίνεται σκληρό και δύσκολο! Μία από αυτές τις συνέπειες ήταν η εμφάνιση του κακού και των επιπτώσεών του στον κόσμο μας. Μάλιστα, μέχρι την Ανάσταση του Κυρίου αυτές ήταν όχι μόνο φοβερές, αλλά και αδύνατο να αναιρεθούν. Αυτό άλλαξε με την Ανάσταση του Χριστού και τη νίκη Του επί του θανάτου. ‘Ο άνθρωπος πλέον μπορεί να επανέλθει στην παραδείσια κατάσταση στην οποία ζούσαν οι Προπάτορές μας, κάτι πού ήδη κατόρθωσαν οι Άγιοι με τον πνευματικό αγώνα, την ταπείνωση, τη μετάνοια και τη συμμετοχή τους στα μυστήρια της Έκκλησίας!

‘Ο Μέγας Βασίλειος λοιπόν, βήμα βήμα, και με μεγάλη μεθοδικότητα αναλύει τό πρόβλημα, παρουσιάζει τό θέμα και ξεκαθαρίζει κάθε πτυχή του θεωρώντας δεδομένο, αυτό πού πολλές φορές ξεχνάμε: **τό κακό δέν έχει ύπαρξη, δέν εντάσσεται στη Δημιουργία του Θεού, δέν τό δημιούργησε ό Θεός**. Αντιθέτως, ουσιαστικά πρόκειται για την απουσία του αγαθού. Αναπτύσσεται όπου παραμερίζουμε τό αγαθό, όπου περιορίζουμε την αγάπη, όπου δέν καλλιεργούμε την ταπείνωση, τη μετάνοια, τον σεβασμό στον άλλο.

Γι’ αυτό δέν πρέπει να μάς παραξενεύει ότι τό συναντάμε σε κάθε μας βήμα. Δέν υπάρχει περίπτωση κάποιος να ζήσει στη γη και να μείνει αλώβητος από τό κακό ή κάποιες από τις πράξεις του να μην οδηγήσουν στο κακό. Όσο ζει κάποιος στον πνευματικό χώρο της Έκκλησίας, αντιλαμβάνεται πρώτα ότι είναι συνυφασμένο με την καθημερινότητά μας κι έπειτα ότι ό Θεός επιτρέπει θλίψεις και δοκιμασίες, ανάλογα με την πίστη πού διαθέτει καθέννας μας. ‘Ο Άγιος ξεκινά τό κείμενό του (όμιλία ή όποια εκφωνήθηκε γύρω στο 368/9) με αναφορά σε θλίψεις και δοκιμασίες οι όποιες έρχονται ανάλογα με την πίστη μας και αποτελούν δοκιμασία, ή όποια, ναί μέν δέν

προέρχεται από τον Θεό, αλλά την οποία σέ κάποιες περιπτώσεις επιτρέπει (ας θυμηθοῦμε τὸν Ἰώβ).

Ὅταν ἡ ζωὴ μας προχωρᾷ σχετικά καλὰ καὶ δὲν ἀντιμετωπίζουμε κάποια μεγάλη δοκιμασία, νιώθουμε ὅτι ἡ πίστη μας εἶναι ἰσχυρή, ὅτι βαδίζουμε σέ ὀρθό πνευματικὰ δρόμο καί, γενικότερα, ἔχουμε μεγάλη ἐμπιστοσύνη στίς δυνάμεις μας... Συνήθως, στίς πρῶτες δυσχέρειες ἀρχίζουμε νά ἀμφιβάλουμε γιά «τό ἄν ὑπάρχει Θεός πού φροντίζει τὰ ἐγκόσμια πράγματα, ἄν ἐπιβλέπει τὰ ὅσα συμβαίνουν ἐδῶ καὶ ἄν ἀποδίδει δικαιοσύνη στόν καθένα ὅπως τοῦ ἀξίζει» σύμφωνα μέ τή διατύπωση τοῦ Μεγάλου Βασιλείου. Σέ δεύτερη φάση, συνεχίζει, ἐδραιώνεται μέσα μας ἡ πονηρή, ὅπως γράφει, ἀντίληψη ὅτι δὲν ὑπάρχει Θεός. Κι ἀπό ἐκεῖνο τό σημεῖο καί ἔπειτα ὁ ἄνθρωπος «διαπράττει, χωρίς κανέναν περιορισμό, κάθε εἶδους ἁμαρτία».

Ἄν, ὅμως, ἔχουμε πίστη θά δοῦμε τίς δοκιμασίες στό σωστό πλαίσιο καὶ δὲν θά κατηγορήσουμε τὸν Θεό γι' αὐτές! Ἀντιθέτως, θά στραφοῦμε πρὸς Αὐτόν γιά νά τίς ἀντιμετωπίσουμε καὶ νά τίς ξεπεράσουμε.

Τό νά ἀποδώσουμε εὐθύνη στόν Θεό γιά τό κακό εἶναι σαφὴς ἐνδειξη ἀφροσύνης. Μάλιστα, σέ αὐτό τό θέμα ἐπιμένει ἀντιλαμβάνόμενος, ὅτι εἶναι πολὺ συνηθισμένο νά θολώνει ἡ κρίση κάποιου ὁ ὅποιος βρίσκεται σέ θλίψη χωρίς νά διαθέτει τή δέουσα πίστη. Κατὰ συνέπεια σφάλλει στήν ἀπόδοση εὐθυνῶν καὶ ἀντὶ νά κατηγορήσει τὸν ἑαυτὸ του κατηγορεῖ τὸν Θεό.

Ὁ Ἅγιος ταυτίζει αὐτόν πού θεωρεῖ τὸν Θεό ὑπεύθυνο γιά τό κακό μέ αὐτόν πού Τόν ἀρνεῖται παντελῶς καὶ εἶναι ἄθεος. Καὶ οἱ δύο, καθένας μέ τὸν τρόπο καὶ τή στάση του, Τόν ἀκυρώνουν. Χαρακτηρίζει καὶ τοὺς δύο «ἄφρονες» καὶ τονίζει ὅτι ἡ ἁμαρτία καὶ τῶν δύο εἶναι ἴδια, διότι, σέ τελικὴ ἀνάλυση, καὶ δύο ἀρνοῦνται τὸν ἀγαθὸ Θεό, ὁ ἄθεος μέ τό νά ὑποστηρίζει ὅτι δὲν ὑπάρχει κι ἐκεῖνος πού τὸν θεωρεῖ αἴτιο γιά τό κακό μέ τό νά διακηρύσσει ὅτι, ἄν καὶ ὑπάρχει, δὲν εἶναι ἀγαθός. Ἕνας μὴ ἀγαθὸς Θεός, γιά τὸν Ἱεράρχη, δὲν εἶναι Θεός.

«Ἀρχὴ καὶ ρίζα τῆς ἁμαρτίας εἶναι τό ἐφ' ἡμῖν καὶ τό αὐτεξούσιον» γράφει ὁ Μέγας Βασίλειος. Ὁ καθοριστικὴς σημασίας ὅρος «ἐφ' ἡμῖν», ὅπως ἐξηγεῖ σέ σχόλιο ὁ Ἰωάννης Πλεξίδας, προέρχεται ἀπὸ τὴ στωικὴ φιλοσοφία καὶ ἀναφέρεται στίς καταστάσεις τοῦ βίου πού ἐξαρτῶνται ἀπὸ ἐμᾶς, ἀπὸ τίς ἀποφάσεις καὶ τίς ἐπιλογές μας.

Τό κομβικό σημείο στή συζήτηση γιά τό κακό εἶναι νά συνειδητοποιήσουμε τή δική μας, κεφαλαιώδους σημασίας, εὐθύνη. Σέ ἕναν ὑποθετικό κόσμο στόν ὁποῖο θά βασίλευε ἡ ἀγάπη πρὸς τόν πλησίον, πού θά τόν σεβόμασταν καί, παραδείγματος χάριν, δέν θά κάναμε πόλεμο γιά νά ἀποκτήσουμε ὅ,τι θεωροῦμε πῶς ἔπρεπε νά ἔχουμε ἐνῶ ἀνήκει σέ ἄλλον, πού θά φροντίζαμε τήν Κτίση καί θά τήν ἀξιοποιούσαμε μέ σύνεση καί ἀγάπη, θά ὑπῆρχε ἄραγε χῶρος γιά νά ἐμφανιστεῖ τό κακό;

Βέβαια, τό κακό ὡς φθορά, ἀσθένεια καί βιολογικός θάνατος, δέν πρόκειται νά χαθεῖ παρά μόνο μετά τή Δευτέρα Παρουσία τοῦ Κυρίου, ὅταν ὁ Κόσμος θά ἀνακαινιστεῖ. Μέχρι τότε ἡ συνεχῆς Πρόνοια τοῦ Θεοῦ μᾶς προστατεύει ἀπό περισσότερα δεινά καί ἀδιάκοπα μᾶς στέλνει μηνύματα ὥστε νά καταλάβουμε ὅτι πρὸς τό συμφέρον μας εἶναι νά χρησιμοποιοῦμε μέ ὀρθό τρόπο τήν ἐλευθερία γιά νά ἐπιλέγουμε καί νά πράττουμε, ἐάν εἶναι δυνατόν, πάντοτε τό ἀγαθό.

Τό κακό, συνεχίζει ὁ Ἅγιος, ὑφίσταται ἀφ' ἑνός σέ σχέση μέ τή δική μας ἀντίληψη καί ἀφ' ἑτέρου καθεαυτοῦ. Ὑπάρχουν δηλαδή περιστατικά, τά ὁποῖα ἐκ πρώτης ὄψεως μοιάζουν κακά, ἀλλά στήν πραγματικότητα δέν εἶναι. Παραδείγματος χάριν ὅταν ἡ Πρόνοια τοῦ Θεοῦ ἀφαιρεῖ τόν πλοῦτο ἀπό κάποιον πού δέν τόν χρησιμοποιεῖ μέ καλό τρόπο καταστρέφει καί ἀκυρώνει τό ὄργανο πού ἔχει γιά νά ἀδικεῖ. Ἀπό τήν ἄλλη ὅμως ὑπάρχει τό κακό πού πράττουμε ἐμεῖς ὡς ἁμαρτία, τό ὁποῖο ἐξαρτᾶται ἀπό ἐμᾶς καί εἶναι ἀπόρροια τῶν ἐπιλογῶν μας.

Στή συνέχεια ἀναφέρει παραδείγματα καταστροφῶν, οἱ ὁποῖες, ἐάν τίς δοῦμε μέσα ἀπό τό πρίσμα τῆς ἐμπιστοσύνης πρὸς τόν Θεό θά καταλάβουμε ὅτι μακροπρόθεσμα εἶχαν ὀφέλη. Ἀναμφίβολα, σήμερα, δυσκολευόμαστε νά δοῦμε τά πράγματα ἔτσι. Τήν ἐποχή, ὅμως, πού γράφει ὁ Ἅγιος Βασίλειος αὐτό ἦταν κατανοητό, σαφές καί δέν προκαλοῦσε ἀντιδράσεις.

Ἀναφερόμενος σέ διάφορες πτυχές τῆς παρουσίας τοῦ κακοῦ στόν κόσμο καταλήγει στό συμπέρασμα ὅτι «τό κυρίως κακό εἶναι ἡ ἁμαρτία, ἡ ὁποία μάλιστα ἀξίζει νά ὀνομάζεται κακό, ἐνῶ ἐξαρτᾶται ἀπό τή δική μας προαίρεση.» Μέ αὐτόν τόν τρόπο ἐστιάζει στό βασικό πρόβλημα τῆς συζητήσεως γιά τό κακό καί τόν τρόπο ἀντιμετωπίσεώς του: *τῇ μετάνοια καί τῇ ἐπιδίωξη τῆς ἀγιότητος.* Ἔτσι,

θά περιορίζαμε σοβαρά τις εμφανίσεις του στή ζωή μας και θά απαλλάσσαμε την καθημερινότητά μας από πολλές συνέπειές του.

Τό κακό, έπιμένει, εΐναι ή στέρηση του αγαθοῦ. Τό κακό δέν έχει δική του, όντολογική θά λέγαμε, ύπαρξη αλλά εΐναι συνέπεια τής τύφλωσης τής ψυχής. Από τήν άλλη τονίζει ότι δέν εΐναι αγέννητο. Σέ αυτή τήν περίπτωση θά ήταν Θεός. Δέν εΐναι όμως ούτε γεννητό, διότι αν όλα προέρχονται από τον Θεό, τότε πώς τό κακό προήλθε από τον Θεό, τήν πηγή και αίτία του αγαθοῦ; Ποιά θέση θά είχε τό κακό σέ μία αγαθή Δημιουργία; Μά φυσικά, καμία!

Τό νά κατανοήσουμε τον μηχανισμό πού έφερε τό κακό στον κόσμο μας, τον δημιουργημένο από τον Θεό, καλό λΐαν, θά μας χαρίσει τήν απάντηση στο έρώτημα εάν εΐναι αίτιος των κακών ο Θεός. Ό Θεός δημιούργησε τό σώμα και όχι τήν αρρώστια. Δημιούργησε τήν ψυχή και όχι τήν άμαρτία. Η θέση τής ψυχής εΐναι νά βρίσκεται δίπλα στον Θεό και νά επιδιώκει νά ένωθει μαζί Του μέσω τής αγάπης. Θέτοντας τό έρώτημα γιατί ή ψυχή εΐναι, γενικά, δεκτική του κακοῦ, απαντᾷ ότι αυτό συμβαίνει λόγω τής αΰτεξούσιας όρμης, λόγω τής δυνατότητας πού έχει νά άρνηθει τό αγαθό και τον Θεό, νά υίοθετήσει τήν άμαρτία και νά χάσει τήν έπαφή μέ Αΰτόν.

Ό Μέγας Ίεράρχης έπισημαίνει ότι πράττοντας τό κακό, έθιζόμαστε σέ αυτό και σιγά σιγά κυριαρχεί στην ψυχή και στή ζωή μας. Συνεχίζει λέγοντας ότι πολλές φορές θεωρούμε κακό ό,τι εΐναι επίπονο και όδυνηρό ξεχνώντας ότι μέσα στή σοφία του Θεοῦ αυτά λειτουργούν ως μέσα τής σωτηρίας και τής πορείας προς τις έσχατες ήμέρες. Υπογραμμίζει δέ ότι ο θάνατος περιορίζει τό κακό, καθώς διακόπτει τήν άλυσίδα διαιωνίσεώς του.

Παρουσιάζοντας πολλά παραδείγματα και κάνοντας έκτενή ανάλυση συμπεραίνει ότι ακολουθώντας τήν όρθόδοξη διδασκαλία και απομακρύνοντας τήν άμαρτία από τή ζωή μας, θά έκμηδενίσουμε τις συνέπειες του κακοῦ. Βέβαια, ζώντας σ' έναν κόσμο πού —προσωρινᾷ έστω— κυριαρχείται από τή φθορά και τον θάνατο, γνωρίζουμε ότι τό κακό θά μας συνοδεύει μέχρι τις τελευταίες στιγμές τής ζωής μας... Απώτερος σκοπός και τελικός στόχος μας παραμένει νά μήν μας απομακρύνει από τήν αγάπη του Θεοῦ και νά μήν μας στερήσει τή σωτηρία. Γι' αυτό όφείλουμε νά χρησιμοποιούμε τήν προαίρεσή μας και νά άγωνιζόμαστε πάντοτε νά πράττουμε τό αγαθό.

Άξιοποιώντας τη σκέψη του Μεγάλου Βασιλείου και τις θέσεις του για τό κακό ἔχουμε μία εἰσαγωγή, μία βάση, ἐπάνω στήν ὁποία μποροῦμε νά προσεγγίσουμε τό ἄλλο θέμα πού θέσαμε στήν ἀρχή: τό πένθος καί τόν θάνατο.

Άφορμή καί πάλι παίρνουμε ἀπό μία ἄλλη ἐργασία τοῦ Ἰωάννη Πλεξίδα, πού προσφάτως ἐτέθη καί αὐτή σέ κυκλοφορία. Πρόκειται γιά τή μετάφραση καί τόν σχολιασμό δύο κειμένων: μίας ἐπιστολῆς τοῦ Πλουτάρχου καί μίας τοῦ Μεγάλου Βασιλείου σχετικά μέ τό πένθος καί τήν ἀπώλεια, καθώς καί τή διαχείρισή τους. Τό βιβλίο εἶναι τό ἑξῆς: Πλούταρχος - Μέγας Βασίλειος, *Παρηγορητικοὶ Λόγοι. Γιά τή διαχείριση τοῦ πένθους καί τῆς ἀπώλειας*, Εἰσαγωγή-Μετάφραση-Σχόλια Πλεξίδας Ἰωάννης, Τρίκαλα: Ἐκδόσεις Γραφή, Νοέμβριος 2023..

Τό θέμα καί πάλι εἶναι πολύ ἐνδιαφέρον καί ἄμεσα σχετιζόμενο μέ τό κακό καί τήν παρουσία του στή ζωή μας. Θά μπορούσαμε, μάλιστα, νά ὑποστηρίξουμε ὅτι πρόκειται γιά μία πτυχή τοῦ πρώτου.

Ὁ Πλούταρχος ἐπιχειρεῖ νά παρηγορήσει τή σύζυγό του γιά τήν ἀπώλεια τοῦ τέκνου τους ἐκλογικεύοντας τήν ἀπώλεια. Χρησιμοποιεῖ λογικά ἐπιχειρήματα, τήν ἐπαινεῖ γιά τήν ἀποφυγή ὑπερβολικῶν ἐκδηλώσεων πένθους. Εὐκολα διαπιστώνουμε ὅτι στό κείμενό του, ἄν καί δέν παρουσιάζεται ψυχρός καί ἀδιάφορος κυριαρχεῖ – μᾶλλον ὡς ἕνας προσωπικός μηχανισμός ἄμυνας– μία τάση ἀποστασιοποιήσεως καί ἀπομακρύνσεως ἀπό τό πρόβλημα. Ὁ ἀναγνώστης νιώθει ὅτι ὁ συγγραφέας ὀχυρώνεται πίσω ἀπό τή λογική γιά νά ἀντιμετωπίσει τόν πόνο καί τή θλίψη. Ἡ ἀγάπη πρὸς τό νεκρό παιδί ἐκφράζεται μέ φιλοσοφική σοβαρότητα καί αὐτοσυγκράτηση, μέ «ἀπάθεια», ἡ ὁποία δέν πρέπει νά λησμονοῦμε ὅτι ἦταν ὕψιστο ἰδανικό γιά τοὺς στωικούς καί πάσχιζαν σέ ὅλη τή ζωή τους νά τήν κάνουν πράξη.

Ὁ Μέγας Βασίλειος, ἀπό τή ἄλλη, γράφει ζεστά, πατρικά καί γλυκά γιά τόν θάνατο στέλνοντας δύο ξεχωριστές ἐπιστολές παρηγοριᾶς, μέ πολύ σεβασμό καί διάκριση, μία πρὸς τόν πατέρα καί μία πρὸς τή μητέρα τοῦ νεκροῦ παιδιοῦ. Ἀντιμετωπίζει τόν θάνατο ὄχι ὡς ἀφανισμό καί παντοτινὴ ἀπώλεια, ἀλλὰ ὡς προσωρινή λύση τῆς ἐνότητος ψυχῆς καί σώματος. Σέ αὐτό τό πλαίσιο εἶναι ἀπολύτως κατανοητό ὅτι γιά τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας ὁ χώρος ταφῆς καλεῖται

κοιμητήριο και όχι νεκροταφείο. Αυτό όχι μόνο δείχνει τη στάση μας απέναντι στον θάνατο, αλλά με λεπτότητα περνά αυτή τη στάση στην καθημερινή επικοινωνία. Κι ο Άγιος χρησιμοποιεί λογικά επιχειρήματα για να παρηγορήσει πείθοντας, αλλά τό πράττει με ευγένεια ψυχής, πηγαία αγάπη και γλυκύτητα λόγων, ή όποια δέν είναι τυχαία, αλλά έχει άφετηρία την πίστη του στην Άνάσταση.

Ύπογραμμίζει, κάτι πού συχνότατα λησμονούμε: *έμεϊς και τά παιδιά μας είμαστε θνητοί*. Είναι μία αλήθεια σκληρή, μία πραγματικότητα για την όποια δέν ευθύνεται ό Θεός, αλλά είναι αναπότρεπτη λόγω της παρακοής τών Πρωτοπλάστων.

Κι οι δύο μικροί τόμοι, στους όποιους άναφερθήκαμε, έχουν πολλές άρετές. Ός πρώτη μάλλον πρέπει νά σημειώσουμε την πιστή, σέ ρέουσα γλώσσα, μετάφραση, ή όποια συμβαδίζει μέ τό πρωτότυπο κείμενο, σέ δύο στήλες, προσφέροντας στον άναγνώστη τη δυνατότητα νά ανατρέχει συνεχώς στη μία ή στην άλλη, κατά την έπιθυμία του. Πολλές και άπολύτως κατατοπιστικές οι ύποσημειώσεις, σχόλια, πού ύποστηρίζουν τό κείμενο και βοηθούν τον άναγνώστη νά συλλάβει πολλές πτυχές του. Σπουδαιότατη ή προσθήκη τών βιβλικών παραπομπών. Δίνουν τό άναγκαίο στίγμα και άποτελούν άφετηρία για περαιτέρω μελέτη. Τά παραθέματα αρχαίων χωρίων στά σχόλια, διευκρινιστικά και διασαφιστικά τών έννοιών, αλλά, μέ δεδομένη τη γλωσσική δυσκολία πολλών από αυτά, δέν θά ήταν περιττό νά ύπάρχουν μεταφράσεις τους σέ άπλή νεοελληνική γλώσσα.

Τά δύο βιβλία –άριστη έπιλογή του Ίωάννη Πλεξίδα από τον πλούτο της έκκλησιαστικής και θύραθεν γραμματείας– άποτελούν καρπό μαζί μέ πολλούς άλλους της γραφίδας του και δίνουν άπαντήσεις σέ καιρία έρωτήματα πού άπασχολούν διαχρονικά τον άνθρωπο και μάς φέρνουν σέ έπαφή μέ τη σοφία της αρχαιότητας και της πατερικής παραδόσεως.

Άνάλογες προσπάθειες είναι έπιθυμητές, άναγκαίες και χρήσιμες σέ έπιστημονικό επίπεδο, καθώς, παρά την άπλότητα και την πολύτιμη προσπάθεια έκλαϊκευσης, διαφυλάσσεται ή έπιστημονική ακρίβεια. Μέ τρόπο στον όποιο δέν είμαστε συνηθισμένοι σήμερα θίγουν έπώδυνα και δύσκολα θέματα. Είναι δέ, πολύ σημαντικό νά γνωρίζουμε τη σοφία τών Πατέρων και Διδασκάλων της Έκκλησίας, ώστε νά τά κατανοούμε σέ βάθος και νά τά αντιμετωπίζουμε μέ τη

δέουσα σοβαρότητα και υπευθυνότητα, κάτι που δεν τό διαπιστώνουμε πολύ συχνά.

Ἡ παρουσίαση, τέλος, σέ σύγχρονη ἑλληνική γλῶσσα ἀρχαίων κειμένων βοηθᾷ ὅλους μας, ἀλλά ἰδιαιτέρως τόν μέσο ἀναγνώστη. Μέ ἀπλό, σαφή καί κατανοητό τρόπο προσφέρεται πρωτότυπο –σχετικά ἄγνωστο– ὕλικό που μπορεῖ νά ἐπιδράσει στή ζωή μας καί μᾶς δίνει ἀπαντήσεις πολλαπλῶς ὠφέλιμες γιά τήν σκληρή καθημερινότητα, ὥστε νά ἔχουμε τή δυνατότητα νά τήν μεταβάλουμε πρὸς τό καλύτερο ἐνισχύοντας τή σχέση μας μέ τή Χάρη τοῦ Θεοῦ.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΛΑΔΑΣ
Δρ Φιλοσοφίας τοῦ ΕΚΠΑ

ΔΙΟΡΘΟΔΟΣΗ ΣΥΝΕΝΝΟΗΣΗ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ:
ΕΠΕΤΕΙΟΣ ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΔΟΣ
ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΓΚΛΗΣΗ ΤΟΥ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΟΥ
ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΠΟΦΑΣΗ
ΣΥΓΚΛΗΣΕΩΣ ΣΥΝΟΔΟΥ
ΤΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πανορθόδοξο Συνέδριο καὶ ἡ συνακόλουθη ἀπόφαση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου γιὰ σύγκληση Συνόδου τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἀποτελοῦν «σταθμὸν» γιὰ τὴ σύγχρονη ἱστορία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, καθὼς συνιστοῦν ἀφετηρία στενωτέρας καὶ συχνότερας ἐπικοινωνίας τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, οἱ ὁποῖες ἀπὸ τὸ 1923 καὶ ἔξῃς μετεῖχαν τῆς συνοδικῆς λειτουργίας ἑνὸς ἱεραρχικῶς συνεταγμένου σώματος τῆς Ὁρθοδοξίας. Μὲ δεδομένη τὴ φετινὴ ἐπέτειο συμπληρώσεως 100 ἐτῶν (1923-2023), τὸ ἀνὰ χεῖρας ἄρθρο μᾶς δίνει τὴ δυνατότητα ἀφ' ἑνὸς νὰ τιμήσουμε τὸ σημαντικὸ αὐτὸ γεγονὸς ἀναδεικνύοντας παράλληλα τὴν ἱστορικὴ του σημασία καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ μελετήσουμε τὶς συνθήκες ποὺ ὁδήγησαν στὴν ἔναρξη τῆς προετοιμασίας συγκλήσεως τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας (2016).

Λέξεις-κλειδιά: Πανορθόδοξο Συνέδριο, Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, Διορθόδοξες σχέσεις.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ σύγκληση τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας (2016) ὑπῆρξε ἀδιαμφισβήτητα τὸ σπουδαιότερο ἐκκλησιαστικὸ γεγονός τῶν τελευταίων αἰώνων καὶ παράλληλα ἀπετέλεσε τὸ τέρμα καὶ τὸν σκοπὸ μιᾶς μακρᾶς προ-συνοδικῆς περιόδου ἢ ὁποία ξεκίνησε ἐπισήμως στὶς 9 Ἰουλίου 1923, ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποία ἡ Ἀγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀποφάσισε νὰ ἀποδεχθεῖ ὁμοφώνως τὸ ψήφισμα τοῦ Πανορθοδόξου Συνεδρίου (1923) καὶ νὰ συγκαλέσει ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὶς Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες τὸ 1925 ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς 1600ῆς ἐπετείου ἀπὸ τὴ σύγκληση τῆς Α΄ ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου¹.

Ἡ ἀνωτέρω ἀπόφαση ἔμελλε νὰ ἀποτελέσει «σταθμὸ» γιὰ τὴ σύγχρονη ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ ἀφετηρία συχνότερας καὶ στενότερας ἐπικοινωνίας τῶν ἐπιμέρους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν². Ὅπως εὐστοχα ἐπισήμανε ὁ μητροπολίτης Μαυροβουνίου Γαβριήλ (1881-1950), μετέπειτα Πατριάρχης Σερβίας, ἡ ὑφιστάμενη θεωρητικῶς μέχρι τότε ἐνότητα τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἐκδηλώθηκε «ἐμπράκτως καὶ πεπαρρησιασμένως»³, καθὼς οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Ἐκκλησιῶν συνῆλθαν ἐπὶ τὸ αὐτό, γεγονός ποὺ κατὰ τὴ διατύπωση τοῦ ἀρχιμανδρίτη Ἰουλίου Σκρίβαν (1878-1949), ἐκπροσώπου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρουμανίας, ἦταν «τὸ κυριώτερον πάντων». Μάλιστα ὁ ἀρχιμανδρίτης Ἰούλιος συνέχισε λέγοντας προφητικῶς «τοῦτο εἶναι μία ἀρχή». «Συνέδρια, ὡς τὸ παρόν, δέον νὰ ἀποβῶσι θεσμὸς διαρκῆς, διὰ τοῦ ὁποίου θὰ ἐνισχυθῇ περισσότερον ἡ ὀρθόδοξος συγκέντρωσις»⁴.

1. Βλ. ἀναλυτικὰ γιὰ τὸ ἀνὰ χεῖρας ἄρθρο: Ι. ΛΑΔΑ, *Ἀγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας 2016. Προετοιμασία-Διαδικασίες*, Διδακτορικὴ διατριβή: Θεσσαλονίκη 2023.

2. Ὁμιλία μητροπολίτη Κυζίκου Καλλινίκου ἐπὶ τῇ λήξει τῶν ἐργασιῶν τοῦ Πανορθοδόξου Συνεδρίου, στὴν *Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια* 43 (9 Ἰουνίου 1923), σ. 193 καὶ Δυρραχίου Ἰακώβου: Πρακτικὰ καὶ Ἀποφάσεις τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πανορθοδόξου Συνεδρίου (10 Μαΐου - 8 Ἰουνίου 1923), Ἐκ τοῦ Πατριαρχικοῦ Τυπογραφείου: Κωνσταντινούπολη 1923, σ. 193.

3. Πρακτικὰ καὶ Ἀποφάσεις τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πανορθοδόξου Συνεδρίου (10 Μαΐου - 8 Ἰουνίου 1923), ὁ.π., σ. 191.

4. Ὁ.π., σ. 194.

Γιὰ τὴν ἱστορικὴ μνήμη νὰ σημειωθεῖ ὅτι τὸ Πανορθόδοξο Συνέδριο ἀρχικὰ εἶχε κληθεῖ Ἐπιτροπὴ. Ἡ ἀκριβὴς του ὀνομασία καθορίσθηκε στὴ Γ' συνεδρία τῆς 18ης Μαΐου 1923⁵. Ὁ μητροπολίτης Δυρραχίου Ἰάκωβος (1878-1958), ἐκπρόσωπος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ζήτησε νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ τὸν καθορισμὸ τῆς ὀνομασίας τοῦ σώματος, ὑποστηρίζοντας ὅτι ἡ ὀνομασία «Διορθόδοξος Ἐπιτροπὴ» ἢ «Ἐπιτροπὴ τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν» δὲν ἀνταποκρινόταν οὔτε στὴν πραγματικότητα οὔτε στὴν ἐξαιρετικὴ σημασία τοῦ σώματος. «Ἐὰν» τόνισε «εἰς ἀντιπροσωπευτικὰς συνελεύσεις διαφόρων Ἐκκλησιῶν ἢ θρησκευτικῶν ὁμάδων ἢ καὶ ἐθνῶν (ἐν Βερολίνῳ, Γενεύῃ, Λωζάννῃ κ.λπ.) δίδεται ἡ ὀνομασία «Συνέδριον» (Congrès) καὶ ὄχι «Ἐπιτροπὴ» (Commission), διότι ἄλλην σημασίαν καὶ βαρύτητα ἔχει τὸ ἐν καὶ ἄλλην τὸ ἄλλον, πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ δοθῇ ἡ ὀνομασία αὕτη εἰς τὸ ἡμέτερον σῶμα, ἀφοῦ τὸ τοιοῦτον ἀναταποκρίνεται εἰς τὴν μεγάλην σημασίαν, ἣν ἔχει ἡ σύγκλησις αὐτοῦ». «Αὐριον» ἐπισήμανε «θὰ καταλήξωμεν εἰς ἀποφάσεις, τῶν ὁποίων ἴσως τινὲς μετὰ τὴν ἀποδοχὴν των ὑπὸ τῶν κατὰ τόπους Ἀγιωτάτων Ἐκκλησιῶν, θὰ ἐξαγγελθῶσιν εἰς τὸ χριστεπώνυμον πλήρωμα. Πλήν, ἄλλο κύρος θὰ ἔχωσιν ἐξαγγελλόμεναι ὡς ἀποφάσεις «Πανορθόδοξο Συνέδριον» καὶ ἄλλο ὡς ἀποφάσεις «Διορθόδοξο Ἐπιτροπῆς τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν». Ἡ Σύνοδος τῶν Ἱεραρχῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐν τῇ περὶ τοῦ ἡμερολογίου ἀποφάσει αὐτῆς πολὺ ὀρθῶς, κατ' ἐμέ, δίδει εἰς τὸ ἡμέτερον σῶμα τὴν ὀνομασίαν τοῦ Πανορθόδοξο Συνεδρίου». Ὡς ἐκ τούτου, πρότεινε ἡ Ἐπιτροπὴ νὰ ὀνομασθεῖ «ἐν Κωνσταντινουπόλει Πανορθόδοξον Συνέδριον» ἢ «ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνέδριον τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν». Ἀκολούθησε συζήτηση, ἡ ὁποία κατέληξε στὴν ἀποδοχὴ τῆς προτάσεως τοῦ μητροπολίτη Ἰακώβου⁶.

Δεδομένου ὅτι τὴ φετινὴ χρονιά συμπληρῶνεται ἑκατὸ ἔτη ἀπὸ

5. Κατὰ τὴν Γ' Συνεδρία τῆς 18ης Μαΐου 1923 ἀφίχθη ἀπὸ τὸ Βουκουρέστι ὁ καθηγητὴς θεολογίας, Δραγομήρος Δημητρέσκου, Ἀρχοντας Νομοφύλακας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ὁ Πατριάρχης τοῦ ζήτησε νὰ παρευρίσκεται στὶς συνεδρίες τῆς Ἐπιτροπῆς, μὲ σκοπὸ νὰ συμβάλει μὲ τίς γνώσεις του στὸ ἔργο τῆς Ἐπιτροπῆς.

6. Πρακτικὰ καὶ Ἀποφάσεις τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πανορθόδοξο Συνεδρίου (10 Μαΐου - 8 Ἰουνίου 1923), ὁ.π., σ. 48.

τῇ σύγκληση τοῦ πρώτου διορθοδόξου σώματος τοῦ 20οῦ αἰῶνα καὶ ἀπὸ τῇ λήψει τῆς ἀποφάσεως συνάξεως ἐπὶ τὸ αὐτὸ τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, τὸ ἀνὰ χεῖρας ἄρθρο μᾶς δίνει τὴ δυνατότητα ἀφ' ἐνὸς νὰ τιμήσουμε τὴ σημαντικὴ αὐτὴ ἐπέτειο ἀναδεικνύοντας τὴν ἱστορικὴ τῆς σημασία καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ μελετήσουμε τὰ γεγονότα ποὺ ὁδήγησαν στὴν ἔναρξη τῆς προετοιμασίας συγκλήσεως τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου.

1. Τὸ ἱστορικὸ τῆς συγκλήσεως τοῦ Πανορθοδόξου Συνεδρίου

Τὸ ζήτημα τῆς συνάξεως ἐπὶ τὸ αὐτὸ τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἐπεξεργάσθηκε συστηματικῶς ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Μελέτιος Δ' (1871-1935), ὁ ὁποῖος ὑπογράμμισε ὅτι ἡ παραμέληση συγκλήσεως «Γενικῶν Συνόδων» δὲν ἦταν ἀκίνδυνη γιὰ τὴν ἐνότητα τῆς ἐκκλησίας. Ὅπως παρατήρησε, ἀφ' ἐνὸς τὸ συνοδικὸ σύστημα, ἂν καὶ ἐφαρμοζόταν ἀπὸ κάθε Αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία ξεχωριστά, δὲ λειτουργοῦσε ὁμαλῶς στὴ διοίκηση τῆς ὅλης ἐκκλησίας καὶ ἀφ' ἑτέρου ὑπῆρχαν πολλὰ ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα τὰ ὁποῖα ἔχρηζαν κανονικῆς ἐπιλύσεως καὶ ἔπρεπε νὰ διευθετηθοῦν «ἐξ ἀποφάσεως κοινῆς τῆς ὅλης Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας»⁷. Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Μελέτιος Δ' στὸν ἐνθρονιστήριό λόγο του σημείωσε σχετικὰ: «Ἄλλ' ὡς ποιμένες τῆς Πρωτοθρόνου Ἐκκλησίας ἔχομεν ὑποχρεώσεις μεγάλας καὶ πρὸς τὸ σύνολον τῆς Ὁρθοδοξίας... Ὅλοι γνωρίζουσιν, ἢ ὑπονοοῦσι τὴν σωρείαν τῶν ζητημάτων καὶ τῶν προβλημάτων,

7. *Πρακτικὰ καὶ Ἀποφάσεις τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πανορθοδόξου Συνεδρίου* (10 Μαΐου - 8 Ἰουνίου 1923), Ἐκ τοῦ Πατριαρχικοῦ Τυπογραφείου: Κωνσταντινούπολη 1923, σ. 32. «Πολλαχόθεν» ἐτονίζετο στὰ Πατριαρχικὰ Γράμματα «ὑποδέδεικται οὐχ ὡς χρήσιμον ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀναγκαῖον, τὸ ἐπιληφθῆναι τῆς τούτων μελέτης καὶ ἐπιζητηθῆναι τὴν κοινὴν ἐπ' αὐτῶν τῆς ὅλης Ἐκκλησίας διάσκεψιν ἐπὶ τῷ τέλει κανονικῆς αὐτῶν ἐπιλύσεως». «Πολλὰ εἰσὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα» προσετίθετο «τὰ μίαν μὲν ἢ πολλὰς ἢ καὶ πάσας τὰς ἐπὶ μέρους Ἁγίας Ἐκκλησίας ἀπασχολοῦντα, μὴ ἄλλως διευθετηθῆναι δυνάμενα εἰ μὴ ἐξ ἀπόφασεως κοινῆς τῆς ὅλης Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας»: Πατριαρχικὴ Ἐπιστολὴ «πρὸς τοὺς Μακαριωτάτους καὶ Σεβασμιωτάτους Προέδρους τῶν Ἁγίων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων, Σερβίας, Κύπρου, Ἑλλάδος καὶ Ρουμανίας» ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 872 καὶ ἀπὸ 3ης Φεβρουαρίου 1923, στὸ *Πάνταινος* 15 (17 Μαρτίου 1923), σσ. 195-197.

είδικῶν τε καὶ γενικῶν τῶν ἀναμενόντων τὴν λύσιν αὐτῶν, ἐξ ἀποφάσεως ἢ πρωτοβούλου ἐνεργείας τοῦ Κέντρου τῆς Ὁρθοδοξίας... Διὰ τινὰ τῶν ζητημάτων, τῶν ἀφορώντων τὸ σύνολον τῆς Ὁρθοδοξίας, ἢ ὑπερβαινόντων τῆς ἀρμοδιότητά μᾶς ἐπὶ μέρους Ἐκκλησίας εἶναι δυνατὴ ἡ διευθέτησις δι' ἀπλῆς μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν διὰ γραμμάτων ἐπικοινωνίας. Ἄλλα ὅμως παρουσιάζουσι τοιαύτην σοβαρότητος μορφήν, ὥστε νὰ ἔχη καταστῇ γενικῶς αἰσθητὴ ἡ ἀνάγκη τῆς συγκλήσεως Συνόδου πανορθοδόξου πρὸς ἀσφαλὴ καὶ μόνιμον αὐτῶν διακανόνισιν καὶ χαίρω ἀνερχόμενος εἰς τὸν Θρόνον εὐρίσκω πρὸ αὐτοῦ αἴτησιν ἐξ ὀνόματος τῆς ἐν Ρουμανίᾳ ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας διὰ τὴν σύγκλησιν τοιαύτης Συνόδου, ἣτις ἔχει νὰ ἐπιτελέσῃ ὑψίστην διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ ἀποστολήν, ρυθμίζουσα ἐν Πνεύματι ἀγίῳ τὰς σχέσεις αὐτῆς πρὸς τὰς νέας μορφὰς τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν πατέρων»⁸.

Ἀφορμή, ὅμως, γιὰ νὰ ἀρχίσει ἡ μακρὰ πορεία προπαρασκευῆς τῆς εἰρημένης Συνόδου ἔδωσε τὸ ζήτημα τοῦ Ἡμερολογίου. Ὁ μητροπολίτης Ἐφέσου Χρυσόστομος Χατζησταύρου (1880-1968), μετέπειτα ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ Πατριαρχικὸς Ἐπίτροπος ἐκείνη τὴν περίοδο στὴν Ἀθήνα, ἐνημέρωσε τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνηση ἀποφάσισε νὰ εἰσαγάγῃ τὸ Γρηγοριανὸ Ἡμερολόγιο⁹ καὶ ζήτησε νὰ πληροφορηθεῖ γιὰ τὴν ἀπόφαση τῆς Μ. Ἐκκλησίας¹⁰. Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Μελέτιος Δ' στὴ συ-

8. Β. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ, *Οἱ Οἰκουμενικοὶ Πατριάρχαι - 1860 - Σήμερον. Α' Ἱστορία*, Ἑταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν: Θεσσαλονίκη 1977, σσ. 466-467.

9. Τὸ σχετικὸ Νομοθετικὸ Διάταγμα ὀρίζε ὅτι «1. Ἀπὸ τῆς 16ης Φεβρουαρίου 1923 καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα ἀντικαθίσταται ἐν ταῖς πολιτικαῖς ἐν γένει σχέσεσι τὸ Ἰουλιανὸν Ἡμερολόγιον διὰ νέου τοιοῦτου, ὅπερ ἀποκαλεῖται «Κρατικὸν Ἡμερολόγιον». 2. Τὸ νέον «Κρατικὸν Ἡμερολόγιον» προπορεύεται τοῦ ἤδη ἰσχύοντος Ἰουλιανοῦ τοιοῦτου κατὰ δέκα καὶ τρεῖς πλήρεις ἡμέρας. Ἐπομένως, ἡ 16η Φεβρουαρίου ἐνεστῶτος ἔτους ἔσται ἐν πάσαις ταῖς πολιτικαῖς σχέσεσιν ἡ πρώτη Μαρτίου 1923»: «Τὸ Νέον Ἡμερολόγιον - Τὸ Νομοθετικὸν Διάταγμα» στὸ *Πάνταϊνος* 15 (10 Μαρτίου 1923), σσ. 177-179.

10. Ζήτησε ἀκόμη ἓνα ἀντίγραφο τῆς ἐκθέσεως, τὴν ὁποία εἶχε ὑποβάλῃ στὴν Ἱερὰ Σύνοδο ἡ εἰδικὴ Ἐπιτροπὴ, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ μητροπολίτη Μαρωνείας Ἀνθίμου: γράμμα μητροπολίτη Ἐφέσου Χρυσόστομου, Πατριαρχικοῦ Ἀντιπροσώπου ἐν Ἀθήναις πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 140 καὶ ἀπὸ 2ας Ἰανουαρίου 1923: ΚΔΠΣ Β' 70, σ. 26, §3.

νεδρίαση τῆς Ἀγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου τῆς 14ης Ἰανουαρίου 1923¹¹ ἀναφέρθηκε διὰ μακρῶν στὸ ἱστορικὸ τοῦ ἡμερολογιακοῦ ζητήματος καὶ πρότεινε: 1. ἡ Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως νὰ διατηρήσει στὸ ἑορτολόγιο τὸ Ἰουλιανὸ Ἡμερολόγιο, μέχρι τῆ σύγκληση Πανορθοδόξου Συνόδου, 2. νὰ ἀφήσει ἐλεύθερη τὴν Ἑλληνικὴ Κυβέρνηση νὰ δεχθεῖ τὸ Γρηγοριανὸ Ἡμερολόγιο ὡς εὐρωπαϊκόν, 3. νὰ ἀναγγεῖλει διὰ Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς Ἐγκυκλίου τὴν ἀπόφαση περὶ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ Γρηγοριανοῦ Ἡμερολογίου –ἐπὶ τοῦ ἔθνικοῦ καὶ πολιτικοῦ ἐδάφους– στοὺς ἀρχιερεῖς τοῦ κλίματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ 4. νὰ προσκαλέσει στὴν Κωνσταντινούπολη διὰ Πατριαρχικῶν Γραμμάτων ἀντιπροσώπους ὄλων τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, οἱ ὁποῖοι «ἐν προσυνοδικῇ οὕτως εἰπεῖν συσκέψει» θὰ μελετοῦσαν καὶ θὰ κατήρτιζαν τὸ ὑλικόν, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου θὰ ἐργαζόταν ἡ μέλλουσα «Πανορθόδοξη Σύνοδος» πρὸς ἐπίλυση τοῦ ἡμερολογιακοῦ καὶ τῶν ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων ποὺ ἔχρηζαν διαρρυθμίσεως¹². Ὁ μητροπολίτης Μετρῶν Ἰωακείμ (1834-1934) ἀξιολόγησε ὡς «λίαν ἐπίκαιρον» τὴν εἰσήγηση τοῦ Πατριάρχου καὶ ἐπισήμανε ὅτι μὲ τὴ σύγκληση «προκαταρκτικῆς Πανορθοδόξου Συνόδου» θὰ ἐξυπηρετοῦντο «μεγάλα συμφέροντα» τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ θὰ παρείχετο «ἄριστο δεῖγμα» τῶν φιλοπρόσδων αἰσθημάτων καὶ σκέψεων τῆς Μ. Ἐκκλησίας. Ἐπιπλέον, τόνισε ὅτι δὲν θὰ ἦταν καθόλου παράξενη ἡ χρῆση διπλῆς ἡμερομηνίας μέχρι τὴν ἐπίλυση τοῦ ἡμερολογιακοῦ ζητήματος ἀπὸ τὴ μέλλουσα «Πανορθόδοξη Σύνοδος», ἀφοῦ καὶ ἄλλοι λαοί, ὅπως οἱ ἑβραῖοι καὶ οἱ τοῦρκοι, χρησιμοποιοῦσαν δύο ἡμερολόγια.

Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος, μετὰ ἀπὸ σχετικὴ συζήτηση, ἀποφάσισε: 1. νὰ δηλώσει μέσῳ ἐγκυκλίου στὶς ἐκκλησιαστικὲς ἀρχὲς καὶ τὸ χριστεπώνυμο πλήρωμα ὅτι δὲν ὑπῆρχε κανένα κώλυμα ἀπὸ μέρους τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ «εὐρωπαϊκοῦ ἡμερολογίου»

11. Ἡ Ἀγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου συνεδρίασε στὶς 14 Ἰανουαρίου 1923 ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Μελετίου καὶ μὲ τὴ συμμετοχὴ τῶν Καισαρείας Νικολάου (1862-1927), Κυζίκου Καλλινίκου (1872-1944), Χαλκηδόνος Γρηγορίου, Ρόδου Ἀποστόλου (1878-1957), Κορυτσᾶς Ἰωακείμ (1880-1950), Βάρνης Νικοδήμου (1857-1935), Βελεγράδων Ἰωακείμ (1875-1953) καὶ Μετρῶν Ἰωακείμ (1834-1934). Ἀρχιγραμματεὺς ἀρχιμανδρίτης Γερμανὸς Ἀθανασιάδης (1885-1945).

12. ΚΑΠΙΣ Β' 70, σ. 27, §3.

στις κοσμικές σχέσεις, από τη στιγμή που η μόνη δυσκολία ήταν η μετακίνηση της πρώτης του έτους σε ημέρα πριν από τα Χριστούγεννα¹³, 2. να προσκαλέσει μέσω έγκυκλίου όλες τις Όρθοδοξες Εκκλησίες να αποστείλουν τουλάχιστον ένα θεολόγο, προς καταρτισμό διορθοδόξου επιτροπής στην Κωνσταντινούπολη, η οποία θα προπαρασκεύαζε (εισηγητικώς) τα θέματα πανορθόδοξου ένδιαφέροντος (μεταξύ αυτών και το ημερολογιακό), με σκοπό τη σύγκληση «Μεγάλης Συνόδου» «διὰ τὴν διευθέτησιν καὶ ἐπίλυσίν» τους και 3. να συγκροτήσει ειδική επιτροπή για την προετοιμασία της διορθοδόξου Επιτροπής, αποτελούμενη από τον μητροπολίτη Κυζίκου Καλλίνικο (1855-1934), τους καθηγητές της Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης Παντολέοντα Κομνηνό (1867-1923) και Βασίλειο Ἀντωνιάδη (†1932) και τον καθηγητὴ τῶν φυσικομαθηματικῶν τῆς Πατριαρχικῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς καὶ τοῦ Ζωγραφείου Λυκείου Αἰμίλιο Καροῦσο (1886-1970)¹⁴.

Ὁ Πατριάρχης Μελέτιος, στὶς 3 Φεβρουαρίου 1923, ἀπέστειλε τὰ ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 872 Πατριαρχικὰ Γράμματα «πρὸς τοὺς Μακαριωτάτους καὶ Σεβασμιωτάτους Προέδρους τῶν Ἀγίων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων, Σερβίας, Κύπρου, Ἑλλάδος καὶ Ρουμανίας» μὲ τὰ ὅποια πρότεινε τὸν καταρτισμὸ ἐπιτροπῆς ἐξ ἀντιπροσώπων (ένος ἢ δύο) ἐκάστης Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία θὰ συνήρχετο στὴν Κωνσταντινούπολη ἀμέσως μετὰ τὸ Πάσχα καὶ θὰ μελετοῦσε ἐμπεριστατωμένως τὸ «ἡμερολογιακὸν καὶ εἴ τι ἄλλο ἐπαιγούσης μορφῆς πανορθόδοξον ζήτημα», ὑποδεικνύοντας καὶ τὸν τρόπο κανονικῆς ἐπιλύσεώς τους¹⁵. Σημείωσε δὲ ὡς

13. Τὸ γεγονός αὐτὸ δὲν εἶχε ἀπολύτως καμμία σπουδαιότητα ἀπὸ ἐκκλησιαστικῆς ἀπόψεως, ἐφόσον ἡ Ἐκκλησία γνωρίζει τὴν πρώτη Σεπτεμβρίου, ὡς πρώτη τοῦ νέου ἔτους, κατὰ τὴν ὁποία εὐλογεῖ τὸν «στέφανο τοῦ ἐνιαυτοῦ τῆς χρηστότητος τοῦ Κυρίου» (ἡ πρώτη Ἰανουαρίου, ὡς πρώτη τοῦ ἔτους εἶναι ὅλως ἄγνωστη στὴν Ἐκκλησία).

14. ΚΔΠΣ Β' 70, σσ. 28-9, §3. «Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον περὶ τοῦ Ν. Ἡμερολογίου», σὺν Πάνταϊνος 15 (10 Μαρτίου 1923), σσ. 179-180.

15. Ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐνέκρινε α. τὸ σχέδιο τῆς Πατριαρχικῆς Ἐγκυκλίου πρὸς τοὺς Προέδρους τῶν Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν καὶ β. τὸ σχέδιο τῆς Πατριαρχικῆς Ἐγκυκλίου πρὸς τοὺς μητροπολίτες τοῦ κλίματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου κατὰ τὴ συνεδρία τῆς 4ης Φεβρουαρίου 1923: ΚΔΠΣ Β' 70, σσ. 67-9, §3-4. Πατριαρχικὴ Ἐπιστολὴ «πρὸς τοὺς Μακαριωτάτους καὶ Σεβασμιωτάτους Προέδρους τῶν Ἀγίων Ὁρθοδόξων Ἐκκλη-

πρὸς τὸ Ἡμερολογιακὸ τὰ ἀκόλουθα: «Ἐπειδὴ γὰρ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς ἀμαρτωλοῖς τῶν γενικῶν πολέμων καιροῖς προδηλοτέρα κατέστη ἡ ἀνάγκη τῆς χρήσεως ἐνὸς κοινοῦ μετὰ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς ἡμερολογίου, πάντα τὰ ὀρθόδοξα Κράτη, τέως ἐν ἀναμονῇ τῆς ἐπιτεύξεως τρίτου τίνος κρείττονος Ἡμερολογίου διατελοῦντα, προεθυμήθησαν προσχωρήσαι ἀλληλοδιαδόχως εἰς τὸ Εὐρωπαϊκὸν ἡμερολόγιον. Καὶ ἀφῆκε μὲν ἡ κρατικὴ αὕτη πρὸς τὸ Γρηγοριανὸν Ἡμερολόγιον προσχώρησις ἄθικτον τὸ ἐορτολόγιον τῆς Ἐκκλησίας, τῆς χρήσεως τοῦ νέου ἡμερολογίου κηρυχθείσης ἐν ἰσχύϊ διὰ μόνας τὰς κοσμικὰς σχέσεις, πρόδηλον μέντοι ἐστὶν ὅτι οὐ σμικρὰ προσγίγνεται ἐν τῷ βίῳ δυσκολία ἐκ τῆς χρήσεως δύο ἡμερολογίων, ἰδίᾳ, ἐν κοινωνίᾳ, ἧς τὸ ἐκκλησιαστικὸν σύνολον ἀπαρτίζει τὴν πλειοψηφίαν τοῦ Κρατικοῦ Ὁργανισμοῦ. Διὰ τοι τοῦτο καὶ πανταχόθεν ἐκφέρεται εὐχὴ καὶ παράκλησις πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ἐν τε τοῖς κοσμικοῖς καὶ τοῖς θρησκευτικοῖς, οὐ μόνον πρὸς ἀρμονίαν αὐτοῦ τούτου τοῦ Ὁρθοδόξου πρὸς ἑαυτόν, ὥς τε πολίτην καὶ χριστιανὸν ἀλλὰ καὶ πρὸς ἐξυπηρέτησιν ἐν γε τούτῳ τῷ μέρει τῆς παγχριστιανικῆς ἐνότητος πάντων τῶν ἐπικαλουμένων τῷ ὀνόματι Κυρίου ἐορταζόντων τὴν αὐτὴν ἡμέραν τὴν Γέννησιν αὐτοῦ καὶ τὴν Ἀνάστασιν. Καὶ ἕτερος δὲ λόγος, οὐχ' ἥσσονος τῶν προειρημένων σπουδαιότητος, καθίστησιν ἀναγκαίαν καὶ δὴ καὶ ἐπείγουσας τὴν κοινὴν τῶν Ἀγίων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν σκέψιν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τοῦ Ἡμερολογίου. Ἐν πολλαῖς βιομηχανικαῖς χώραις τῆς Εὐρώπης καὶ μάλιστα τῆς Ἀμερικῆς, εἰσὶν ἤδη ἐγκατεστημέναί πολλαὶ μυριάδες Ὁρθοδόξων ἀποδήμων ἐκ πασῶν, ὥς εἰπεῖν, τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν προερχόμενοι. Πάντες οὗτοι, ὄντες ἡναγκασμένοι ἀργεῖν κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν θρησκευτικῶν ἐορτῶν τοῦ Γρηγοριανοῦ Ἡμερολογίου, συνωδὰ τῷ Κανονισμῷ τοῦ ἐργαστηρίου, ἢ οὐδαμῶς ἐορτάζουσι τὰς τῆς Ἐκκλησίας αὐτῶν ἐορτάς, ἢ ἐορτάζουσιν ἐπὶ προδήλῳ ζημίᾳ τῶν ὑλικῶν αὐτῶν συμφερόντων»¹⁶.

Ἡ Ἀγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου κατὰ

σιῶν Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων, Σερβίας, Κύπρου, Ἑλλάδος καὶ Ρουμανίας» ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 872 καὶ ἀπὸ 3ης Φεβρουαρίου 1923, στὸ *Πάνταινος* 15 (17 Μαρτίου 1923), σσ. 195-197.

16. Πρακτικὰ καὶ Ἀποφάσεις τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πανορθοδόξου Συνεδρίου (10 Μαΐου - 8 Ἰουνίου 1923), ὁ.π., σσ. 5-6.

τῇ συνεδρίᾳ τῆς 17ης Ἀπριλίου 1923 ὄρισε ὡς ἡμέρα ἐνάρξεως τῆς Διορθοδόξου Ἐπιτροπῆς τὴν 1η Μαΐου (νέου ἡμερολογίου)¹⁷ καὶ συνέστησε στὶς οἰκεῖες ἐπιτροπὲς νὰ ἐπισπεύσουν τὸν καταρτισμὸ τῆς ἡμερησίας διατάξεως¹⁸. Ἡ Διορθόδοξη Ἐπιτροπὴ δὲν πραγματοποίησε τὴν ἐναρξὴ τῶν ἐργασιῶν τῆς τὴν ὀρισθεῖσα ἡμερομηνία, καθὼς δὲν εἶχαν προσέλθει ὅλοι οἱ ἀντιπρόσωποι. Κατὰ τὴ συνεδρία τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς 3ης Μαΐου ὀρίσθηκε ἡ προσεχὴς Δευτέρα ὡς ἡμέρα ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἐπιτροπῆς, ὅπου ὡσαύτως, κατὰ τὴ συνεδρία τῆς 5ης Μαΐου ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ἀποφάσισε ἡ ἐναρξὴ τῆς Διορθοδόξου Ἐπιτροπῆς νὰ πραγματοποιηθεῖ ὄχι τὴν προσεχῇ Δευτέρα, ἀλλὰ τὴν Πέμπτη, μὲ τὴν παρουσίᾳ τῶν συνοδικῶν ἀρχιερέων. Στὴν ἀπόφαση αὐτὴ ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν τὸ τηλεγράφημα τοῦ ἀρχιμανδρίτη Τιμοθέου, ὁ ὁποῖος πληροφόρησε ὅτι ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρουμανίας θὰ ἔφθανε τὴν Τετάρτη.

Κατὰ τὴ συνεδρία τῆς 3ης Μαΐου 1923 ἐνεκρίθη ἡ «Διάταξις θεμάτων Διορθοδόξου Ἐπιτροπῆς» καὶ κατόπιν προτάσεως τοῦ Πατριάρχῃ ἀνατέθηκε στὴν οἰκεία ἐπιτροπὴ νὰ ἐτοιμάσει μικρὲς εὐσύνοπτες εἰσηγήσεις γιὰ κάθε θέμα ξεχωριστά. Σύμφωνα μὲ τὴν ἡμερήσια διάταξη, οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν θὰ ἐξέταζαν: α) τὸ ἡμερολογιακὸ, γιὰ τὸ ὁποῖο συγκαλεῖτο κυρίως ἡ Διορθόδοξη Ἐπιτροπὴ, β) τὰ ἀφορῶντα τὴ θεία λατρεία: 1. περιορισμὸς καὶ διαρρύθμιση τῶν νηστειῶν, 2. μετάθεση ἐορτῶν ἀγίων στὴν ἐπόμενη Κυριακῇ, γ) τὰ ἀφορῶντα τὴν κοινωνία: 1. ἐλάττωσις βαθμῶν συγγενείας, μεικτοὶ καὶ πολιτικοὶ γάμοι, 2. ἠθικοποίηση τῆς κοινωνίας, δ) τὰ ἀφορῶντα τὸν κλῆρο: 1. γάμος τῶν κληρικῶν καθόλου (γάμος μετὰ τὴ χειροτονία, γάμος ἐπισκόπων, δεύτερος γάμος τῶν χηρεύοντων ἱερέων), ε) τὰ ἀφορῶντα τὶς Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες: 1. σύσφιγξη τῶν δεσμῶν μετὰ τῶν Ἐκκλησιῶν, καθοριζομένων τῶν ὁρίων τῆς δικαιοδοσίας τους, 2. τὴν κατάστασις στὴν Ἐκκλησίᾳ τῆς Σερβίας (σχετικῶς πρὸς τὴν ἀνακήρυξί της σὲ Πατριαρχεῖο), 3. τὴν ἐν Ρωσσίᾳ ἐκκλησιαστικὴν κατάστασις (Ρωσσία, Οὐκρανία, Γεωργία), 4. τὶς ἐν διασπορᾷ Ἐκκλησίες καὶ κυρίως τὴν ἐν Ἀμερικῇ Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν,

17. ΚΔΠΣ Β' 70, σ. 214, §1, ΚΔΠΣ Β' 70, σ. 226, §1. Τηλεγράφημα ἀρχιμανδρίτη Τιμοθέου πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Μελέτιο ὑπ' ἀριθμ. 2242 καὶ ἀπὸ 3ης Μαΐου 1923: ΚΔΠΣ Β' 70, σ. 233, §1.

18. ΚΔΠΣ Β' 70, σ. 174, §19.

5. τὸ Βουλγαρικὸ σχίσμα, 6. τὶς σχέσεις τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὴν πολιτεία (ὀρθόδοξη καὶ μὴ), στ) τὰ ἀφορῶντα τὶς λοιπὲς Ἐκκλησίες καὶ ὁμολογίες: 1. Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία (χειροτονίες, μυστηριακὴ ἔνωση), 2. Παλαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία, 3. Ἀρμενικὴ Ἐκκλησία – Συρο-χαλδαῖοι, ζ) τὰ περὶ ὑλιστικῶν καὶ ἀθειστικῶν τάσεων τῆς ἐποχῆς καὶ τὰ μέτρα ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ ληφθοῦν γιὰ τὴν περιφρούρηση τῆς ὀρθοδόξου κοινωνίας¹⁹.

Ἡ Ἀγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος ἀσχολήθηκε ἐπίσης καὶ μὲ τὸ ζήτημα τοῦ καθορισμοῦ τῶν «ἐν τῇ Ἐπιτροπῇ καθεδριῶν». Ἀποφάσισε ὁ καθορισμὸς νὰ πραγματοποιηθεῖ σύμφωνα μὲ τὴν ἀρχὴ ὅτι ἀντιπροσωπεύονταν οἱ Ἐκκλησίες καὶ κατὰ τὴ σειρὰ τὴν ὁποία εἶχαν στὰ δίπτυχα. Ἔτσι, ὁ ἓνας ἐκ τῶν δύο ρώσων ἀρχιερέων θὰ ἐλάμβανε τὴ θέση τὴν ὁποία εἶχε στὴ σειρὰ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρωσσίας καὶ ὁ ἄλλος θὰ καθόταν μὲ τοὺς λοιποὺς ἀρχιερεῖς καὶ θὰ ἀκολουθοῦσαν τὰ λαϊκὰ μέλη, τὰ ὁποία θὰ καθόταν σὲ ἰδιαίτερη σειρὰ²⁰.

2. Ἡ στάση τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν

Οἱ Πατριάρχες τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνηση δὲ συμφώνησαν μὲ τὴ συγκρότηση τῆς Ἐπιτροπῆς, καθὼς εἶχαν συνάψει ἓνα εἶδος συμμαχίας μὲ σκοπὸ νὰ παρουσιάζουν ἐνιαῖο μέτωπο σὲ ὅλα τὰ ζητήματα²¹. Ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Φώτιος (1853-1925) ἔκρινε τὴ συγκρότηση τῆς Ἐπιτροπῆς «ἐξ αὐτῆς ἀρχῆς καὶ κατ' οὐσίαν οὐδαμῶς ἐπείγουσαν καὶ οὐδόλως ἐπικαίρον», δεδομένης τῆς κρίσιμης περιστάσεως καὶ ἀποφάσισε ἀμετακλήτως νὰ μὴν ἀν-

19. Ἐκθεση ἐπὶ τῆς Διορθοδόξου Ἐπιτροπῆς «Διάταξις θεμάτων Διορθοδόξου Ἐπιτροπῆς» ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 2240 καὶ ἀπὸ 3ης Μαΐου 1923: ΚΔΠΣ Β' 70, σσ. 233-4, §2. Συνεδρία Ἀγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου 3ης Μαΐου 1923: ΚΔΠΣ Β' 70, σ. 234, §2.

20. Συνεδρία Ἀγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου 8ης Μαΐου 1923: ΚΔΠΣ Β' 70, σ. 239, §1.

21. Ἐγγραφο μητροπολίτη Ἐφέσου Χρυσοστόμου πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο ἀνευ ἀριθμ. καὶ ἀπὸ 31ης Μαρτίου / 12ης Ἀπριλίου 1923: ΥΔΙΑ, Ἀρχεῖο Κεντρικῆς Ὑπηρεσίας 1923/39.2, σ. 1. Ἐγγραφο Γενικοῦ Προξένου στὴ Βηρυτὸ πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 535 καὶ ἀπὸ 22ας Μαΐου 1923: ΥΔΙΑ, Ἀρχεῖο Κεντρικῆς Ὑπηρεσίας 1923/39.2, σ. 1.

τιπροσωπευθεῖ²². Ὡσαύτως, ὁ Πατριάρχης Ἀντιοχείας Γρηγόριος Δ' (1859-1928) τάχθηκε ὑπὲρ τῆς ἀναβολῆς τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ δὲν ἀπέστειλε ἀντιπροσώπους «θέλων πράξῃ τοῦτο ἀπὸ κοινοῦ μετὰ δύο ἄλλων Πατριαρχῶν»²³. Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος παρακολουθοῦσε μετὰ λύπης τὴ διάσταση μεταξὺ τῶν λοιπῶν Πατριαρχῶν καὶ ἐπιθυμοῦσε νὰ λάβει τὴ στάση εἰρηνοποιου²⁴. Τὴν ἴδια στάση τήρησε καὶ ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Δαμιανός (1848-1931), ὁ ὁποῖος «ὅπως ἀποφύγῃ ἐπικοινωνίαν μετὰ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου» ἀρνήθηκε νὰ ἀποστείλῃ ἢ νὰ διορίσῃ ἀντιπρόσωπο²⁵. «Μετὰ πολλῆς τῆς ἀπορίας» τόνισε «ἀκούομεν τὴν ἐν Κων/πόλει συγκρότησιν Συνεδρίου τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ τὴν ἐν αὐτῷ διαπραγματεύσιν ζητημάτων ὑψίστης σπουδαιότητος ἀπὸ καθαρῶς Ἐκκλησιαστικῆς ἀπόψεως ἀφ' ἐνὸς καὶ ἀπὸ Ἐθνικῆς ἀφ' ἑτέρου. Ἐν τῇ σπουδῇ ταύτῃ προφανὲς ἐστίν, ὅτι καὶ ἀναρμοδιότης ὑπάρχει καὶ ἀκαιρία πολλή». «Ἡμεῖς» συνέχισε «ἐπόμενοι τῇ ἐξ ὑπαρχῆς νομοθετικῇ κατευθύνσει τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μίαν καὶ μόνην Νομοθετικὴν ἐξουσίαν ἐν αὐτῇ γνωρίζομεν προκειμένου περὶ ζητημάτων ὑψίστης σπουδαιότητος, τὴν Οἰκουμενικὴν Σύνοδον ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς Ὁρθοδοξίας συγκροτουμένην. Εἰς τὰς κατὰ τόπους Ἐκκλησίας μόνον μελέτη καὶ προβούλευσις ἐπὶ τοιούτων ζητημάτων κατὰ τὴν Ἡμετέρα γνώμην συγχωρεῖται. Τὸ ἀναγγελλόμενον ὁμως Ἡμῖν ἐν Κων/πόλει Συνέδριον, τὸ ὁποῖον συζητεῖ καὶ πιθανῶς νομοθετήσῃ ἐπὶ ζητημάτων, ὧν πολλὰ ἔχουσι κανονισθῆ διὰ κανόνων Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ὅπως εἶναι τὸ περὶ Ἡμερολογίου, Γάμου Ἐπισκόπων, Ἐνώσεως Ἐκκλησιῶν κ.λπ., εὐρίσκομεν ἀπᾶδον πρὸς τὰς κοινοτά-

22. Ἐγγραφο Πατριάρχῃ Ἀλεξανδρείας Φωτίου πρὸς τὸν Γενικὸ Πρόξενον Ἀλεξανδρείας ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 174 καὶ ἀπὸ Μαΐου 1923: ΥΔΙΑ, Ἀρχεῖο Κεντρικῆς Ὑπηρεσίας 1923/39.2, σ. 1 & Ἐγγραφο Γενικοῦ Προξένου Ἀλεξανδρείας πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 44 καὶ ἀπὸ 2ας Ἰουνίου 1923: ΥΔΙΑ, Ἀρχεῖο Κεντρικῆς Ὑπηρεσίας 1923/39.2, σ. 1.

23. Ἐγγραφο Γενικοῦ Προξένου Ἱεροσολύμων (Βενεάτου) πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν ὑπ' ἀριθμ. 179 καὶ ἀπὸ 26ης Μαΐου 1923: ΥΔΙΑ, Ἀρχεῖο Κεντρικῆς Ὑπηρεσίας 1923/39.2, σ. 1.

24. Γράμμα Πατριάρχῃ Ἀντιοχείας Γρηγορίου πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχῃ ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 2138 καὶ ἀπὸ 26ης Μαρτίου 1923: ΚΔΠΣ Β' 70, σ. 225, §1.

25. Ἐγγραφο Γενικοῦ Προξένου Ἱεροσολύμων (Βενεάτου) πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν ὑπ' ἀριθμ. 179 καὶ ἀπὸ 26ης Μαΐου 1923: ΥΔΙΑ, Ἀρχεῖο Κεντρικῆς Ὑπηρεσίας 1923/39.2, σ. 1.

τας γενικὰς ἀρχὰς τῆς Νομοθετικῆς Ἐξουσίας ἐν πάσῃ ἐκτάκτως συντεταγμένη Πολιτειακῇ ἢ Ἐκκλησιαστικῇ Κοινωνίᾳ». Παρὰ ταῦτα καὶ ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων ἔκρινε ἐπιβαλλόμενη τῇ μεταρρύθμιση τῆς νομοθεσίας τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, ἀλλὰ, σύμφωνα μὲ τὸν ἴδιο, ἡ μεταρρύθμιση αὕτῃ ἔπρεπε νὰ πραγματοποιηθεῖ «μόνον ἐν νομίμως συγκαλουμένη Ὁρθοδόξῳ Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ» «καὶ δὴ ἐν εὐθέτῳ περιστάσει». Ὁ Πατριάρχης Δαμιανὸς ὑπογράμμισε ὅτι ἡ συζήτηση τέτοιων ζητημάτων ἀπὸ Ἐπιτροπῇ Ὁρθοδόξων Ἐπισκόπων «ἐν ἡμέραις πονηραῖς, ἃς διέρχεται τὸ ἡμέτερον πολυπαθὲς Ἔθνος, ἐν ἡμέραις καθ' ἃς εἰς ποταμοὺς αἵματος χριστιανικοῦ ἐπνίγησαν αἱ πρεσβυγενεῖς τῆς Ἀσίας Ἐκκλησίαι» καὶ «ἐνώπιον τῶν καπνιζόντων ἑρειπίων καὶ ἐπὶ τοῦ ἡφαιστείου, ὅπερ καὶ χείροντα ἔτι ἀπειλεῖ» κρινόταν «λίαν ἄκαιρος»²⁶. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτὸ ὁ μητροπολίτης Ἐφέσου ἐνημέρωσε τηλεγραφικῶς τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο ὅτι σύμφωνα μὲ τὴ γνώμη τοῦ Ἑλληνικοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν ἡ «Τοπικὴ Σύνοδος» ἔπρεπε νὰ ἀναβληθεῖ, γιὰτὶ δὲ φαινόταν νὰ ἐξασφάλιζε τὴ συμμετοχὴ τῶν Πατριαρχείων καὶ τῶν Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν²⁷.

Παρὰ τὶς ἀντιδράσεις τῶν Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς, τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ τὸ γεγονός ὅτι τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο βρισκόταν ἐν διωγμῷ, ὁ Πατριάρχης Μελέτιος παρέμεινε πιστὸς στὴν ἀπόφαση τῆς Συνόδου καὶ ἀπάντησε ὅτι οἱ Ἐκκλησίες ποὺ δήλωσαν συμμετοχὴ στὴν Ἐπιτροπὴ εἶχαν εἰδοποιηθεῖ ὀριστικῶς γιὰ τὴν ἡμερομηνία ἑναρξης τῶν ἐργασιῶν της. Διευκρίνισε, ἐπίσης, ὅτι δὲν ἐπρόκειτο περὶ «Τοπικῆς Συνόδου», ἀλλὰ περὶ ὀλιγομελοῦς Ἐπιτροπῆς, ἡ ὁποία πιθανῶς νὰ ὑποδείκνυε τὴν ἀνάγκη συγκλήσεως Συνόδου. Δήλωσε, ἀκόμη, ὅτι ἡ παρουσία ἀντιπροσώπων τῶν παλαιφάτων Πατριαρχείων ἦταν «σφόδρα ἐπιθυμητὴ» καὶ θὰ μπο-

26. Ἐγγραφο Πατριάρχῃ Ἱεροσολύμων πρὸς τὸν Γενικὸ Πρόξενο τῆς Ἑλλάδος στὰ Ἱεροσόλυμα ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 736 καὶ ἀπὸ 12ης Μαΐου 1923: ΥΔΙΑ, Ἀρχεῖο Κεντρικῆς Ὑπηρεσίας 1923/39.2.

27. Τηλεγράφημα μητροπολίτῃ Ἐφέσου Χρυσοστόμου πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 1870 καὶ ἀπὸ 14ης Ἀπριλίου 1923: ΚΔΠΣ Β' 70, σ. 188, §5.

ροῦσαν νὰ ἀναμείνουν τοὺς ἀντιπροσώπους τους σὲ περίπτωση ποὺ ἄλλαζαν στάση²⁸.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, οἱ Ἐκκλησίες Σερβίας, Ρουμανίας, Κύπρου καὶ Ἑλλάδος ἐξέφρασαν τὴν ἱκανοποίησή τους γιὰ τὴ σπουδαία ἀπόφαση τῆς Πρωτοθρόνου Ἐκκλησίας²⁹. Μάλιστα, ὁ μητροπολίτης Ἀθηνῶν Χρυσόστομος Παπαδόπουλος (1868-1938) ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμία νὰ ἀντιπροσωπεύσει ὁ ἴδιος τὴν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος. Γιὰ τὸν λόγο αὐτό, ἂν καὶ εἶχε διορίσει ἀντιπρόσωπο τὸν μητροπολίτη Ναυπακτίας Ἀμβρόσιο, παρακάλεσε νὰ ὀρισθεῖ ἡ ἀκριβὴς ἡμέρα ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι εὐθὺς μετὰ τὴν ἑορτὴ τοῦ Πάσχα ἐπρόκειτο νὰ συνέλθει Γενικὴ Συνέλευση τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος³⁰. Ἀμέσως ὁ Πατριάρχης Μελέτιος ἐξέφρασε τὴ χαρὰ του γιὰ τὸν διορισμὸ τοῦ μητροπολίτη Ναυπακτίας καὶ ἐνημέρωσε ὅτι δὲν μπορούσε νὰ προσδιορίσει τὸν ἀκριβὴ χρόνο συγκλήσεως τῆς Ἐπιτροπῆς «δεδομένου ὅτι ἡ ἔναρξις τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς θὰ ἐξαρτηθῇ ἐκ τῆς υπογραφῆς τῆς εἰρήνης». Παράλληλα, δήλωσε ὅτι θὰ ἦταν «λίαν εὐτυχὴς ἐὰν ἐβλεπεν ἀντιπροσωπεύοντα τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος ἐν τῇ Ἐπιτροπῇ ταύτῃ καὶ τὸν Μακαριώτατον Χρυσόστομον». Κατόπιν, ὁ μητροπολίτης Ἐφέσου ἀνέφερε ὅτι ἡ ἔναρξις τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἐπιτροπῆς θὰ πραγματοποιηθεῖ τὴν 1ῃ Μαΐου καὶ ἐν-

28. Συνεδρία Ἀγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου 21ης Ἀπριλίου 1923: ΚΔΠΣ Β' 70, σ. 189, §5. Τηλεγράφημα Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου πρὸς τὸν μητροπολίτη Ἐφέσου ὑπ' ἀριθμ. 544 καὶ ἀπὸ 18ης Ἀπριλίου 1923: ΥΔΙΑ, Ἀρχεῖο Κεντρικῆς Ὑπηρεσίας 1923/39.2, σ. 1 & ΚΔΠΣ Β' 70, σ. 189, §5.

29. Ὁ Πατριάρχης Σερβίας Δημήτριος δέχθηκε ὀλοφύχως τὴν πρόσκληση καὶ ζήτησε νὰ πληροφορηθεῖ τὸν κατὰ προσέγγιση χρόνον ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἐπιτροπῆς: Γράμμα Πατριάρχου Σερβίας Δημητρίου πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχον ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 1692 καὶ ἀπὸ 14ης Μαρτίου 1923: ΚΔΠΣ Β' 70, σ. 174, §19. Ὁ ἐν Βουκουρεστίῳ ἀρχιμανδρίτης Τιμόθεος Εὐαγγελινίδης διαβίβασε παρόμοια ἐρώτηση τοῦ ἀρχιμανδρίτη Σκριβαν, ὁ ὁποῖος εἶχε διοριθεῖ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρουμανίας.

30. Γράμμα μητροπολίτη Ἐφέσου Χρυσόστομου, Πατριαρχικοῦ Ἀντιπροσώπου ἐν Ἀθήναις πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖο ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 1468 καὶ ἀπὸ 20ης Μαρτίου 1923: ΚΔΠΣ Β' 70, σ. 157, §7. Βέβαια, ἡ παρουσία τοῦ Ἀθηνῶν Χρυσόστομου αὐτοπροσώπως ἦταν σχεδὸν ἀδύνατη πρὸ τῆς υπογραφῆς τῆς εἰρήνης: Συνεδρία τῆς Ἀγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου 27ης Μαρτίου 1923: ΚΔΠΣ Β' 70, σ. 157, §7.

μέρωσε τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος ὅτι σὲ περίπτωσιν «δυσκολίας ἢ καὶ ἀδυνατίου» ἀκόμη λήψεως τῆς ἀναγκαίας θεωρήσεως εἰσόδου ἐκ μέρους τοῦ ὀρισθέντος ἀντιπροσώπου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, αὕτη «δύναται διορίσασθαι ὡς ἀντιπρόσωπον αὐτῆς τινὰ τῶν ἐκεῖ Ἱεραρχῶν καὶ δι' αὐτοῦ, ἐφοδιαζομένου καὶ διὰ τῶν σχετικῶν ἐντεῦθεν ὁδηγιῶν, συμμετασχεῖν εἰς τὰς ἐργασίας τῆς Ἐπιτροπῆς»³¹. Ἀργότερα, ὅμως, ὁ μητροπολίτης Ἀθηνῶν παρακάλεσε νὰ ἀναβληθεῖ ἡ συγκρότησις τῆς Ἐπιτροπῆς γιὰ τοὺς «γνωστοὺς λόγους»³² καὶ ἀπέστειλε τηλεγράφημα συμπαραστάσεως πρὸς τὴ Μ. Ἐκκλησίαν³³. Ἀκόμη, ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, διὰ προτάσεως τοῦ μητροπολίτη Ἀθηνῶν στὴν Ἱερὰ Σύνοδο τῆς Ἱεραρχίας τῆς ἐν λόγῳ Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἐγένετο ὁμοφώνως ἀποδεκτὴ καὶ μὲ δεδομένο ὅτι ἡ «Διορθόδοξος Συνέλευσις» φαινόταν ἀδύνατον νὰ πραγματοποιηθεῖ, ἀποφάσισε νὰ διευθετήσῃ ὀριστικῶς τὸ ἡμερολογιακὸ ζήτημα μὲ τὴν προσθήκην 13 ἡμερῶν στὸ Ἰουλιανὸ ἐκκλησιαστικὸ ἡμερολόγιον, ἄνευ μεταβολῆς τοῦ Πασχαλίου καὶ τοῦ ἑορτολογίου. Στὴν ἀπόφασιν αὕτη ὁδηγήθηκε τόσο γιὰ λόγους πολιτικούς, ὅσο καὶ γιὰ λόγους θρησκευτικούς, οἱ ὁποῖοι ἐπέβαλλαν τὴν ἄμεση, ὁμόθυμη καὶ τελειωτικὴ λύσιν τοῦ ζητήματος ἀπὸ ὅλες τὰς Ἐκκλησίας. Ἀμέσως ὁ μητροπολίτης Ἐφέσου Χρυσόστομος ρώτησε τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἂν ἀποδεχόταν τὴ διευθέτησιν αὕτη καὶ ἂν προτίθετο νὰ ἀναθέσῃ στὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος νὰ συνεννοηθεῖ μὲ τὰ λοιπὰ Πατριαρχεῖα, ὥστε νὰ καταστεῖ δυνατὴ ἡ «ποθητὴ λύσις»³⁴. Κατὰ

31. Τηλεγράφημα μητροπολίτη Ἐφέσου Χρυσόστομου, Πατριαρχικοῦ Ἀντιπροσώπου ἐν Ἀθήναις πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ὑπ' ἀριθμ. καὶ ἀπὸ 7ης Ἀπριλίου 1923.

32. Τηλεγράφημα μητροπολίτη Ἐφέσου Χρυσόστομου, Πατριαρχικοῦ Ἀντιπροσώπου ἐν Ἀθήναις πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ὑπ' ἀριθμ. 1936 καὶ ἀπὸ 13ης Ἀπριλίου 1923: ΚΔΠΣ Β' 70, σ. 204, §25.

33. «Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας τῆς αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπευθύνει ἐγκάρδιον χαιρετισμὸν πρὸς τὴν Μ. Ἐκκλησίαν Κων/πόλεως, ἐκφράζουσα συμπάθειαν καὶ ἀπειρον σεβασμὸν, ἅμα δὲ καὶ δεομένη οἰκτίρμονος Θεοῦ ὅπως μὴ ἐπιτρέψῃ πειρασθῆναι ταύτην ὑπὲρ ὃ δύναται»: Τηλεγράφημα τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον: ΚΔΠΣ Β' 70, σ. 195, §3.

34. Γράμμα μητροπολίτη Ἐφέσου Χρυσόστομου, Πατριαρχικοῦ Ἀντιπροσώπου ἐν Ἀθήναις πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 1914 καὶ ἀπὸ 23ης Ἀπριλίου 1923: ΚΔΠΣ Β' 70, σ. 195, §3.

τῇ συνεδρίασῃ τῆς Ἀγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὁ μητροπολίτης Ρόδου Ἀπόστολος ὑποστήριξε ὅτι ἡ διαβιβαζόμενη μεταρρύθμιση ἦταν ἀπλῶς ἡ γνώμη μίας Αὐτοκέφαλης Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία θὰ λαμβανόταν ὑπ' ὄψιν στὴ Διορθόδοξη Ἐπιτροπὴ. Ὡσαύτως, ὁ μητροπολίτης Καισαρείας Νικόλαος (1862-1927), μετέπειτα μητροπολίτης Χαλκηδόνος, συμφώνησε καὶ προσέθεσε ὅτι ἐφ' ὅσον τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο γιὰ τὸ ζήτημα αὐτὸ εἶχε συγκαλέσει τὴ Διορθόδοξη Ἐπιτροπὴ δὲν μπορούσε νὰ ἀποφανθεῖ ὁριστικῶς ὑπὲρ τῆς μίας ἢ τῆς ἄλλης λύσεως. Ὁ μητροπολίτης Φιλιππουπόλεως Βενιαμίν (1871-1946), μετέπειτα Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, παρατήρησε ὅτι ἡ ἐν λόγῳ ἀπόφαση ἄφηνε τὸ ζήτημα ἡμιτελές, καθὼς παρέμενε ἄλυτο τὸ ζήτημα τῶν κινητῶν ἐορτῶν, ἐνῶ ὁ μητροπολίτης Νεοκαισαρείας Ἀγαθάγγελος (1864-1935), μετέπειτα μητροπολίτης Ἐφέσου, τόνισε ὅτι τὸ θέμα ἦταν διμερές, δεδομένου ὅτι: 1. ἡ ἐπίλυση τοῦ θρησκευτικοῦ μέρους τοῦ Ἡμερολογίου ἀπαιτοῦσε σύσκεψη καὶ ἀπόφαση ὅλων τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ 2. ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ζητώντας ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο νὰ ἀποδεχθεῖ τὴν ἀπόφαση ποὺ ἔλαβε μονομερῶς καὶ νὰ τὴν διεκπεραιώσῃ ὡς κοινὴ, ὑπεισέρχεται σὲ ξένα δικαιώματα ὅπως αὐτοβούλως, γεγονὸς ποὺ χαρακτηρίστηκε ἀπαράδεκτο. Ὁ μητροπολίτης Δυρραχίου Ἰάκωβος, ἐπίσης, συμφώνησε μὲ τοὺς ὡς ἄνω ὁμιλητές καὶ ἔκρινε ὅτι τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο ἔπρεπε νὰ ἐμμένει στὴν «ὑπ' αὐτοῦ χαραχθεῖσαν ὁδὸν» καὶ νὰ συγκαλέσει τὴ Διορθόδοξη Ἐπιτροπὴ, καθόσον μάλιστα αὕτῃ ἐκτὸς τοῦ Ἡμερολογιακοῦ θὰ ἐργαζόταν καὶ γιὰ τὴν ἐπίλυση ἄλλων ζητημάτων. Ὡσαύτως, ὁ μητροπολίτης Χαλκηδόνος Γρηγόριος (1850-1924), μετέπειτα Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, ἐπισήμανε ὅτι γιὰ τὰ ζητήματα πανορθόδοξου ἐνδιαφέροντος καὶ σημασίας ἡ πρωτοβουλία «ἀνήκει εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, τῶν δικαιωμάτων τοῦ ὁποίου δὲν πρέπει νὰ γίνηται παραγνώρισις ὑπὸ οὐδεμιᾶς τῶν ἄλλων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν». Ὁ μητροπολίτης Κυζίκου Καλλίνικος, μετέπειτα μητροπολίτης Καισαρείας, ἐξέλαβε ἐπίσης τὴν ἀπόφαση τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ὡς ἀπλὴ γνωμοδότηση, ἡ ὁποία θὰ ἔπρεπε νὰ ὑποβληθεῖ στὴ Διορθόδοξη Ἐπιτροπὴ. Τέλος, ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης συμμερίσθηκε τὶς διατυπωθεῖσες σκέψεις καὶ ἐνεκρίθη ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν νὰ πραγματοποιηθεῖ ἡ σχετικὴ

ἀπάντηση στὸν Πατριαρχικὸ Ἀντιπρόσωπο, μητροπολίτη Ἐφέσου Χρυσόστομο, μὲ σκοπὸ νὰ τὴν ἀνακοινώσει στὸν μητροπολίτη Ἀθηνῶν Χρυσόστομο³⁵.

Νὰ σημειωθεῖ ὅτι ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, κατόπιν προτάσεως τοῦ Πατριάρχῃ Μελετίου Δ΄, ἀποφάσισε νὰ ἀποστείλει ἀντίτυπο τῆς προσκλητήριας Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς Ἐγκυκλίου στὸν ἐν Μόσχᾳ Πατριαρχικὸ Ἀντιπρόσωπο, μὲ τὴν ἐντολὴ νὰ κοινοποιήσει τὸ περιεχόμενό της στοὺς ἐκεῖ ἀρμοδίους ἐκκλησιαστικοὺς κύκλους καὶ νὰ τοὺς συστήσει νὰ ἀποστέλλουν ἓνα θεολόγο, εἰ δυνατόν τὸν καθηγητὴ Ἰ. Σοκολώφ, ὁ ὁποῖος γνώριζε τὴν ἑλληνικὴ καὶ ἦταν ὀφφικιᾶλιος τῆς Μ. Ἐκκλησίας, ἢ ἐν ἀνάγκῃ ἓνα ἐκ τῶν ρώσων θεολόγων στὸ ἐξωτερικόν³⁶. Οὐδεμία, ὅμως, σχετικὴ ἀπάντηση ἐλήφθη καὶ ὁ Πατριάρχης Μελέτιος πρότεινε στὴν Ἱερὰ Σύνοδο νὰ προσκληθοῦν αὐτεπαγγέλτως οἱ ἐν Κων/πόλει παρεπιδημοῦντες ρώσσοι ἱεράρχες³⁷. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Βουλγαρίας δὲν προσκλήθηκε γιὰ τοὺς γνωστοὺς λόγους, ὅμως, ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, κατὰ τὶς συνεδριάσεις τοῦ Πανορθοδόξου Συνεδρίου, στὸ κεφάλαιο περὶ ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν ἀνάφερε ὅτι «πρέπει νὰ γίνῃ εἰδικὸς λόγος καὶ περὶ τῆς Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας ὡς ἀνηκούσης φύσει καὶ θέσει εἰς τὸν κύκλον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας»³⁸.

35. Συνεδρία Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τῆς 24ης Ἀπριλίου 1923: ΚΔΠΣ Β΄ 70, σσ. 195-6, §4.

«Ἀποδίδομεν συνοδικῶς τὸν Ὑμέτερον συνοδικὸν ἀσπασμόν, ἀλλὰ καὶ τὰς εὐχαριστίας τῆς ἐν Κων/πόλει Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας διὰ τὰς ἀπευθυνθείσας ἐκφράσεις ἀδελφικῆς συμπαθείας. Χαίροντες διὰ τὴν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνάθροισιν τῆς Ἱεραρχίας, διαπιστοῦσαν τὴν ἀποκατασταθεῖσαν ἐν τῷ σώματι τῆς Ἐκκλησίας ὁμόνοιαν, ἰκετεύομεν τὸν ἀναστάντα Χριστὸν ὅπως τὴν ἁγίαν ταύτην ἐνότητα τοῦ Πνεύματος ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης ἐπεκτείῃ ἀπὸ τῶν ποιμένων ἐπὶ τὸ πλήρωμα ἅπαν τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας»: Τηλεγράφημα - Ἀπάντηση Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου πρὸς τὴν Ἱερὰ Σύνοδο τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος: ΚΔΠΣ Β΄ 70, σ. 195, §3.

36. ΚΔΠΣ Β΄ 70, σ. 76, §4.

37. Ὁ πρωθιερεὺς Βλαδίμηρος Κρασνίσκι πληροφόρησε τὸν ἱερομόναχο Βασίλειο ὅτι δὲ θὰ ἀποστελλόταν ἀντιπρόσωποι, καθὼς ἦταν ἀπασχολημένοι μὲ τὸ ζήτημα τῆς συγκλήσεως τοπικῆς Συνόδου (29 Ἀπριλίου): Ἐγγραφο Πατριαρχικοῦ Ἀντιπροσώπου ἐν Μόσχᾳ ὑπ’ ἀριθμ. Πρωτ. 2106 καὶ ἀπὸ 31ης Μαρτίου 1923: ΚΔΠΣ Β΄ 70, σ. 214, §1.

38. Πρακτικὰ καὶ Ἀποφάσεις τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πανορθοδόξου Συνεδρίου (10 Μαΐου - 8 Ἰουνίου 1923), ὁ.π., σ. 30.

3. Ἡ σύγκληση τοῦ Πανορθοδόξου Συνεδρίου

Ἡ πρώτη διορθόδοξη συνάντηση τῶν ἀρχῶν τοῦ 20οῦ αἰῶνα πραγματοποιήθηκε ἐν μέσῳ δυσμενῶν ἐκκλησιαστικῶν, ἱστορικῶν καὶ πολιτικῶν συνθηκῶν³⁹ στὴ μεγάλη Αἴθουσα τοῦ Θρόνου τῶν Πατριαρχείων, ἀπὸ 10ης Μαΐου ἕως 8ης Ἰουνίου 1923 ὑπὸ τὴν προεδρίᾳ τοῦ Πατριάρχου Μελετίου⁴⁰ καὶ μὲ τὴ συμμετοχὴ τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν Κωνσταντινουπόλεως⁴¹, Ρωσσίας (ὅχι ἀπ' εὐθείας)⁴², Σερβίας⁴³, Ρουμανίας⁴⁴, Κύπρου⁴⁵, καὶ Ἑλλάδος⁴⁶. Ἡ ἐπίση-

39. Μ. ΚΟΛΟΒΟΠΟΥΛΟΥ, «Ἡ σπουδαιότης τῆς νηστείας καὶ ἡ τήρησις αὐτῆς σήμερον. Δρώμενα ἀπὸ τὴν πορεία πρὸς τὴν Ἀγία καὶ Μεγάλῃ Σύνοδο τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας», στὸ *Θεολογία* 87 (Ἰανουάριος-Μάρτιος 2016), σ. 195.

40. Γραμματεὺς τοῦ Πανορθοδόξου Συνεδρίου ἦταν ὁ ἀρχιμανδρίτης Γερμανός, Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Ἀγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

41. Μητροπολίτης Κυζίκου Καλλίνικος καὶ Δρ. Βασίλειος Ἀντωνιάδης, καθηγητὴς θεολογίας στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης. Γραμματεὺς ὁ ἀρχιμανδρίτης Γερμανός, Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Ἀγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου.

42. Ἐκλήθησαν προσωπικῶς ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κισνοβίου καὶ Χοτίνης Ἀναστάσιος καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἐν Ἀλευτιδίου Νήσους καὶ ἐν Βορείῳ Ἀμερικῇ Ἀλέξανδρος, οἱ ὅποιοι παρεπιδημοῦσαν στὴν Κωνσταντινούπολη.

43. Ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Βασιλείου τῶν Σέρβων, Κροατῶν καὶ Σλοβένων στὴν Κωνσταντινούπολη ἐνημέρωσε τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο ὅτι κατ' ἐντολὴν τῆς κυβερνήσεώς του τὴν Ἐκκλησίᾳ τῆς Σερβίας θὰ ἀντιπροσώπευαν ὁ μητροπολίτης Μαυροβουνίου καὶ Παραθαλασσίας Γαβριήλ καὶ ὁ Δρ. Μιλούτιν Μιλάνκοβιτς (καθηγητὴς μαθηματικῶν καὶ μηχανικῆς στὸ πανεπιστήμιο τοῦ Βελιγραδίου): Ἐγγραφο ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 2104 καὶ ἀπὸ 30ῆς Ἀπριλίου 1923: ΚΔΠΣ Β' 70, σ. 214, §1. Οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Σερβίας ἔφθασαν στὶς 2 Μαΐου, προσκομίζοντας τὴν ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 2142 καὶ ἀπὸ 30ῆς Ἀπριλίου 1923 ἐπιστολὴ τῆς Ἐκκλησίας τοὺς πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη. Τὴν ἐπόμενη ἡμέρα, κατόπιν προσκλήσεως τοῦ Πατριάρχου Μελετίου, παρουσιάσθηκαν ἐνώπιον τῆς Ἀγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου: ΚΔΠΣ Β' 70, σ. 225, §1.

44. Ἀρχιμανδρίτης Ἰούλιος Σκριμπάν καὶ Γερουσιαστὴς Πέτρος Δράγγιτς. Ἡ ἀντιπροσωπεῖα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρουμανίας καθυστέρησε καθὼς ἀνέμενε τὴν ψήφιση τῶν ἀπαιτούμενων ἐξόδων ἀπὸ μέρους τῆς κυβερνήσεως: ΚΔΠΣ Β' 70, σ. 214, §1.

45. Μητροπολίτης Νικαίας Βασίλειος.

46. Μητροπολίτης Δυρραχίου Ἰάκωβος, ἀντικαθιστῶν τὸν γιὰ «τεχνικοὺς λόγους» ἀπουσιάζοντα μητροπολίτη Ναυπακτίας καὶ Εὐρυτανίας Ἀμβρόσιο (1880 – 1958): Ἐγγραφο Γενικοῦ Προξένου Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 2062 καὶ ἀπὸ 28ης Ἀπριλίου 1923: ΚΔΠΣ Β' 70, σ. 214, §1. Ὁ Ἀθηνῶν Χρυσόστομος ἐπισήμανε στὸν Δυρραχίου Ἰάκωβο ὅτι μποροῦσε

μη έναρξη έλαβε χώρα παρουσία τών μελών της Συνόδου του Οικουμενικού Πατριαρχείου, τών συμβούλων, τών τμηματάρχων της πατριαρχικής αύλης καί πολλών έγκρίτων κληρικών καί λαϊκών. Ο Πατριάρχης Μελέτιος στήν προσφώνησή του εξέφρασε τή χαρά του πρὸς τοὺς αντιπροσώπους τών Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν⁴⁷, οἱ ὅποιοι συνήλθαν προσκλήσει τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, γιὰ νὰ συσκεφθοῦν ἐπὶ κανονικῆς φύσεως ζητημάτων μεταξὺ τών ὁποίων προεῖχε τὸ ἡμερολογιακό⁴⁸. Ἀκόμη, τόνισε τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ δυσκολίες τοῦ ἔργου τῆς Ἐπιτροπῆς ἦταν ἀνάλογες πρὸς τὴ σπουδαιότητά του καί εξέφρασε τὴν ἐλπίδα ὅτι «μὲ τὴ βοήθεια τῆς θείας χάριτος θὰ ἐπιτυγχάνετο ὁ θεοφιλῆς σκοπός», ὁ ὁποῖος γενικώτερα θὰ μπορούσε νὰ ὀρισθεῖ «ὁ ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἑορτασμός τῆς Γεννήσεως καί τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ ὑπὸ πάντων τών εἰς αὐτὸν πιστευόντων».

Ἄν καὶ ὁ Πατριάρχης στήν ἐναρκτήρια ὁμιλία του δὲν ἀναφέρθηκε στήν ἀπουσία τών πρεσβυγενῶν Πατριαρχείων, λυπήθηκε «διότι (οἱ) θέσεις (τῶν) Πατριαρχῶν (τῆς) Ἀνατολῆς» παρέμεναν κενές σὲ συνέδριο τόσης σπουδαιότητος καί διὰ γράμματος τοὺς ἐνημέρωσε γιὰ τὴν έναρξη τῶν ἐργασιῶν καί τοὺς κάλεσε νὰ ἀποστείλουν ἀντιπροσώπους⁴⁹. Ὁ μητροπολίτης Μαυροβουνίου Γαβριήλ, στήν ἀν-

νὰ συμμετάσχει στὶς συζητήσεις, συμμορφούμενος πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς Ὁρθοδοξίας καί τὶς ἀνάγκες τῆς Ἐκκλησίας καί τῆς κοινωνίας. Τὰ πορίσματα τῶν συζητήσεων, ὅμως, θὰ ὑπέκειντο στήν ἔγκριση τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος: Ἐγγραφο Ἀθηνῶν Χρυσοστόμου πρὸς τὸν μητροπολίτη Δυρραχίου ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 2101 καί ἀπὸ 21ης/8ης Μαΐου 1923: ΥΔΙΑ, Ἀρχεῖο Κεντρικῆς Ὑπηρεσίας 1923/39.2.

47. Λίγο πρὶν ἀπὸ τὴν έναρξη τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἐπιτροπῆς ἀπεστάλησαν τηλεγραφήματα στοὺς Πατριάρχες τῆς Ἀνατολῆς. Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, μεταξὺ ἄλλων, ἐτόνισε ὅτι θὰ «ἡσθάνοντο μεγάλην χαρὰν βλέποντες πληρουμένην τὴν ἐν τῇ Ἐπιτροπῇ κενὴν ἄχρι σήμερον θέσιν» τοὺς. ΚΔΠΣ Β' 70, σ. 233, §1, ΚΔΠΣ Β' 70, σσ. 225-6, §1. Ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων φέρεται νὰ διαβίβασε μέσῳ ἀντιπροσώπου τὴ γνώμη του σχετικὰ μὲ τὸ ζήτημα τοῦ ἡμερολογίου: Ἐγγραφο Γενικοῦ Προξένου Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 727 καί ἀπὸ 14ης Μαΐου 1923: ΥΔΙΑ, Ἀρχεῖο Κεντρικῆς Ὑπηρεσίας 1923/39.2, σ. 1.

48. Προσφώνηση Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τῶν ἐργασιῶν τοῦ Πανορθόδοξου Συνεδρίου, στήν Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια 43 (12 Μαΐου 1923), σ. 132.

49. Ἐγγραφο Γενικοῦ Προξένου Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 727 καί ἀπὸ 14ης Μαΐου 1923: ΥΔΙΑ, Ἀρχεῖο Κεντρικῆς Ὑπηρεσίας 1923/39.2, σ. 1.

τιφώνησή του, τόνισε ότι «ή Πανορθόδοξος Ἐπιτροπή εὐγνωμόνως, εἰλικρινῶς, ἀδελφικῶς εὐχαριστεῖ» τὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη καὶ «τὴν Μεγάλην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν Κωνσταντινουπόλεως διὰ τὴν θεοφιλῆ πρωτοβουλίαν, ἣν ἔλαβεν» νὰ συγκαλέσει τὸ Πανορθόδοξο Συνέδριο, τὸ ὁποῖο εἶχε τὸ ὕψιστο καθῆκον «ἐν ἀδελφικῇ ἐνότητι καὶ χριστιανικῇ ἀγάπῃ» νὰ συσχεφθεῖ πρὸς ἐπίλυση σοβαρῶν ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων⁵⁰.

* * *

Ὁ Πατριάρχης Μελέτιος, κατὰ τὴ δεύτερη συνεδρίαση τῆς Ἐπιτροπῆς (11 Μαΐου 1923), ἐπισήμανε τὴν ὑπαρξὴ καὶ ἄλλων κανονικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ ἐξεταστοῦν ἄμεσα. Μεταξὺ αὐτῶν συμπεριέλαβε καὶ τὸ ζήτημα συγκλήσεως «Πανορθόδοξων Συνόδων». Ὁ Πατριάρχης διερωτήθηκε κάθε πότε ἔπρεπε νὰ συγκροτοῦνται (ἀπαραιτήτως) «Πανορθόδοξοι Σύνοδοι», δεδομένου ὅτι ἡ σύγκλησή τους θὰ ἀποτελοῦσε τὸν καλύτερο σύνδεσμο μεταξὺ τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν⁵¹. Παράλληλα, ὁ μητροπολίτης Μαυροβουνίου ὑπογράμμισε ὅτι γιὰ τὴ σύσφιγξη τῶν σχέσεων τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν δὲν ἀρκοῦσε μόνο ἡ ἀλληλογραφία (ὅσο συχνὴ καὶ τακτικὴ καὶ ἂν ἦταν), ἀλλὰ ἀπαιτεῖτο καὶ «μία μόνιμος καὶ διαρκὴς ἀντιπροσωπεΐα τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν παρὰ τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριαρχείῳ καὶ τὰ νάπαλιν»⁵², καθὼς παρουσιαζόταν σοβαρὰ ζητήματα, τῶν ὁποίων «πᾶσα ἀναβολὴ καταντᾷ ἐπικίνδυνος»⁵³. Ὡσαύτως, ὁ ἐκπρόσωπος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρουμανίας μὲ γνώμονα τὸ συμφέρον «τῆς ἐμπράκτου ἐνότητος» τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ μὲ σκοπὸ τὴ διατήρηση τῶν ὑφιστάμενων κανονικῶν σχέσεων μεταξὺ «τῶν διαφόρων αὐτῆς βραχιόνων» πρότεινε τὴ δημιουργία ἐνὸς διαρκοῦς ὀργανισμοῦ, μέσῳ τοῦ ὁποίου θὰ μπορούσαν οἱ Ἐκκλησίες νὰ ἐπιλύουν τὰ κοινὰ τους προβλήματα. Ἀκόμη, ὁ καθηγητὴς Ἀντωνιάδης, ἀναφερόμενος στὸν τρόπο τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ προτεινομένου

50. Ἀντιφώνηση μητροπολίτη Μαυροβουνίου Γαβριὴλ στὴν προσφώνηση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχῃ ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τῶν ἐργασιῶν τοῦ Πανορθόδοξου Συνεδρίου, στὴν *Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια* 43 (12 Μαΐου 1923), σ. 133.

51. Ὁ.π., σ. 26.

52. Ὁ.π., σ. 29.

53. Ὁ.π., σ. 33.

ὀργανισμοῦ θεώρησε καλὸ νὰ ἀποστέλλονται νέοι καὶ σπουδαστὲς στὶς Θεολογικὲς Σχολὲς τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν, μὲ σκοπὸ στὸ μέλλον νὰ χρησιμεύουν ὡς κατάλληλα ὄργανα συσφίξεως τῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν⁵⁴.

Ἐπιπλέον, ὁ ἀρχιμανδρίτης Ἰούλιος, σημείωσε ὅτι οἱ Ἐκκλησίες τῆς «Ὁρθοδόξου Ὁμοσπονδίας», μετὰ ἀπὸ τόσους αἰῶνες ἀπομονώσεως συνήρχοντο γιὰ νὰ συζητήσουν καὶ νὰ λύσουν πολλὰ καὶ σημαντικὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα ἔμειναν ἄλυτα γιὰ πολὺ καιρὸ, ὑπογραμμίζοντας ὅτι ἡ ἀπομόνωση εἶναι ἀπειλὴ γιὰ τὴν ἐνότητα, διότι ἐλλεῖπει σχέσεων ἀρχίζει κανεὶς νὰ αἰσθάνεται ἑαυτὸν ὡς ξένον, νὰ μὴ γίνηται ἀντιληπτὸς ὑπὸ τῶν ἄλλων καὶ ἐπὶ τέλους νὰ ἀποχωρίζεται, ὅπως τὰ ὄντα τὰ μὴ ἔχοντα οὐδὲν τὸ κοινόν. Τὸ ζήτημα ἀνέφερε εἶναι ψυχολογικόν, ἀφοῦ ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ζοῦν μακριὰ ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλον, συνηθίζουν καὶ αἰσθάνονται ξένοι ὁ ἓνας μὲ τὸν ἄλλο. Τὸ ψυχολογικὸ αὐτὸ ζήτημα συνέχισε τίθεται καὶ μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν, ὑποδεικνύοντας ὅτι ἰδιαίτερες συνήθειες ἔχουν εἰσαχθεῖ ἤδη σὲ κάθε Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, οἱ ὁποῖες στὸ μέλλον εἶναι δυνατὸ νὰ ἀπειλήσουν τὴν ἐνότητα καὶ νὰ μᾶς ὠθήσουν νὰ αἰσθανόμαστε ξένοι πρὸς ἀλλήλους. Ὁ ἐκπρόσωπος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρουμανίας κατέληξε ὅτι τὸ Συνέδριο ἔπρεπε νὰ πραγματοποιήσει τὴν ἔναρξή μίας νέας περιόδου, ἡ ὁποία θὰ σύσφιγγε τὸ πνεῦμα τῆς ἐνότητος καὶ θὰ ἔθετε τὶς βάσεις ἐνὸς ἔργου, τὸ ὁποῖο θὰ διατηρεῖτο στὸ μέλλον⁵⁵. Κατόπιν, ὁ ἀρχιμανδρίτης Ἰούλιος, ἐκ μέρους τοῦ μητροπολίτη Τρανσυλβανίας Νικολάου (1882-1955) ἀνέφερε: «Μετὰ δύο ἔτη, τῷ 1925, συμπίπτει ἡ ἐπέτειος, ἥτοι ἡ 1600ῇ τοιαύτη, τῆς ἐν Νικαίᾳ Ἀ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Φρονῶ ὅτι πρέπει νὰ προετοιμασθῶμεν διὰ τὴν μεγάλην ταύτην ἡμέραν. Θὰ ἔπρεπε νὰ ληφθῶσι μέτρα πρὸς σύνταξιν μιᾶς ὁμολογίας τῆς ἡμετέρας πίστεως, δηλ. τῆς ἀρχαίας ἡμῶν ὁμολογίας, ἀλλὰ ὑπὸ τρόπον συντάξεως τοιοῦτον, ὥστε νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν καὶ ἡ σημερινὴ ἡμῶν πνευματικὴ κατάστασις. Ἐπειτα, θὰ ἔπρεπε νὰ συντάξωμεν μίαν προσφώνησιν πρὸς πάντας τοὺς Ρωμαιοκαθολικοὺς ἐπίσκοπους καλοῦντες αὐτοὺς ἵνα εἰσέλθωσιν εἰς τὴν χριστιανικὴν ἐνότητα». Ἡ

54. Ὁ.π., σσ. 30-1.

55. Ὁ.π., σσ. 30-1.

πρόταση αυτή έγινε όμοφώνως αποδεκτή και εγκρίθηκε να περιληφθεί στην ημερήσια διάταξη του Συνεδρίου⁵⁶.

* * *

Τò Πανορθόδοξο Συνέδριο, κατὰ τὴν 8η συνεδρίαση (1η Ἰουνίου 1923), ἐξέτασε τὴν πρόταση τοῦ μητροπολίτη Τρανσυλβανίας. Στὸ πλαίσιο αὐτὸ ὁ ἀρχιμανδρίτης Ἰούλιος πρότεινε: 1. νὰ ζητηθεῖ ἀπὸ ὅλους τοὺς ὀρθοδόξους θεολόγους νὰ συγγράψουν μία ὁμολογία πίστεως, 2. νὰ προκηρυχθεῖ διαγωνισμὸς μεταξύ τους, ὥστε νὰ καταστεῖ δυνατὴ ἡ ἐκλογή τοῦ καλύτερου ἔργου, 3. νὰ συγκροτηθεῖ ἐπιτροπὴ, ἡ ὁποία θὰ κρίνει τὰ ἔργα, 4. νὰ προπαρασκευασθεῖ ἡ κοινὴ γνώμη σὲ ὅλες τὶς ὀρθόδοξες χώρες, 5. νὰ ἐπιληφθοῦν τοῦ ἔργου τὰ μέλη τοῦ Συνεδρίου, δεδομένου ὅτι δύο χρόνια ἦταν ἀρκετὰ σύντομη περίοδος γιὰ ἓνα τόσο σπουδαῖο ἔργο⁵⁷, 6. νὰ ἀποσταλοῦν προσκλήσεις στὴν Ἀγγλικανικὴ, στὴν Παλαιοκαθολικὴ, στὴ Ρωμαιοκαθολικὴ, στὴν Ἀρμενικὴ, στὴ Νεστοριανὴ καὶ στὴν Αἰθιοπικὴ Ἐκκλησίᾳ, 7. νὰ ἐπιλεχθεῖ ὁ τόπος πραγματοποιήσεως τοῦ ἑορτασμοῦ· σὲ περίπτωση ποὺ δὲν ἦταν δυνατό νὰ λάβει χώρα στὴν Κωνσταντινούπολη, ἡ ὁποία κρίθηκε «ἐνδεδειγμένη Πόλη», ὡς ἔδρα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, προτάθηκε ἡ Νύσσα, 8. νὰ καταρτισθεῖ ἐπιτροπὴ, ἡ ὁποία θὰ προπαρασκεύαζε τοὺς ἑορτασμούς, 8. νὰ πεισθοῦν οἱ κυβερνήσεις τῶν ὀρθοδόξων χωρῶν νὰ συμπεριλάβουν στοὺς οἰκείους προϋπολογισμοὺς τὶς ἀπαιτούμενες δαπάνες γιὰ τὴν ἀντιπροσώπευσή τους κατὰ τὴν ἐπέτειο τοῦ ἑορτασμοῦ⁵⁸.

Ὁ μητροπολίτης Μαυροβουνίου ὑποστήριξε τὴν ἀνωτέρω πρόταση τοῦ ἐκπροσώπου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρουμανίας. Ὡς πρὸς τὸν τόπο ἦταν καὶ δική του σκέψη ἡ Κωνσταντινούπολη, ἀλλὰ, ἐὰν αὐτὸ ἦταν ἀδύνατο, πρότεινε τὴ Νύσσα, ὡς πατρίδα τοῦ Μ. Κωνσταντίνου. Ὁ μητροπολίτης Γαβριὴλ δὲ διείδε τὴν ἀνάγκη καταρτισμοῦ προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ πρότεινε νὰ παρακληθεῖ τὸ

56. Ὁ.π., σ. 33.

57. Ἐπρεπε ὅλοι οἱ ἐπίσκοποι τοῦ ὀρθοδόξου κόσμου, ὅλα τὰ πανεπιστήμια νὰ συμμετέχουν στὴ μεγάλη ἀναμνηστικὴ ἐορτὴ καὶ νὰ ἀντιπροσωπευθοῦν ὅλα τὰ χριστιανικὰ ἐκπαιδευτήρια, τὰ παιδαγωγικὰ ἰδρύματα, καθὼς ἐπίσης καὶ τὰ ἱερατικὰ σωματεῖα.

58. Πρακτικὰ καὶ Ἀποφάσεις τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πανορθοδόξου Συνεδρίου (10 Μαΐου - 8 Ἰουνίου 1923), ὁ.π., σσ. 164-7 & 171.

Οικουμενικὸ Πατριαρχεῖο νὰ ἀναλάβει τὴν πρωτοβουλία νὰ συνεννοηθεῖ μὲ τὶς ἄλλες Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες καὶ νὰ προπαρασκευάσει τὸν ἑορτασμό, προσκαλώντας καὶ τὶς λοιπὲς χριστιανικὲς Ἐκκλησίες.

Τελικῶς, ἔγινε ὁμοφώνως ἀποδεκτὴ ἡ ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου διατυπωθεῖσα ἀπόφασις, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία τὸ Πανορθόδοξο Συνέδριο: 1. δεχόταν μὲ χαρὰ τὴν πρότασι τοῦ μητροπολίτη Τρανσυλβανίας Νικολάου περὶ πανηγυρικοῦ ἑορτασμοῦ τῆς 1600ῆς ἐπετείου ἀπὸ τὴ σύγκλησι τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου τὸ 1925, 2. παρακαλοῦσε τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο νὰ ἀναλάβει τὴν πρωτοβουλία τὸ γεγονός αὐτὸ νὰ ἑορτασθεῖ ἐπαξίως ἀπὸ ὅλη τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ὃχι μόνο τοπικά, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴ σύγκλησι Πανορθοδόξου Συνόδου, μὲ σκοπὸ τὴν ἐπίλυσι τῶν ζητημάτων ποὺ ἀπασχολοῦσαν τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία καὶ 3. ἐξέφραζε τὴν εὐχὴ στὸν συνεορτασμὸ νὰ προσκληθοῦν καὶ ὅλες οἱ Ἐκκλησίες, οἱ ὁποῖες ἀποδεχόταν τὸ Σύμβολο τῆς Νικαίας⁵⁹. Ὁ μητροπολίτης Νεοκαισαρείας Ἀγαθάγγελος ἐξέφρασε, ἐπίσης, τὴν εὐχὴ τὸ 1925, ὅποτε καὶ συνεπληροῦντο 1600 ἀκριβῶς ἔτη ἀπὸ τὴν πρώτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδο (325), νὰ συγκληθεῖ ὃχι μόνο «Πανορθόδοξη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος», ἀλλὰ καὶ «Παγχριστιανικὴ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος»⁶⁰.

* * *

Τὸ Πανορθόδοξο Συνέδριο ἔλαβε «ἀποφάσεις» καὶ γιὰ ἄλλα σημαντικὰ ζητήματα, ἥτοι περὶ διορθώσεως τοῦ Ἰουλιανοῦ ἡμερολογίου, περὶ τῶν ὄρων συμμετοχῆς εἰς διάσκεψιν ἀποβλέπουσαν εἰς τὴν ἐξεύρεσιν τελειότερου ἡμερολογίου, περὶ τοῦ γάμου τῶν ιερέων καὶ τῶν διακόνων μετὰ τὴν χειροτονίαν, περὶ τοῦ δευτέρου γάμου τῶν συνεπείᾳ θανάτου χηρευσάντων ιερέων καὶ διακόνων, περὶ τῆς ἡλικίας τῶν χειροτονουμένων διακόνων, ιερέων καὶ ἐπισκόπων, περὶ τῶν ὁρίων ἐπαρκείας τῶν ποιμένων, περὶ τῆς κουρᾶς τῆς κόμης καὶ τῆς ἐξωτερικῆς περιβολῆς τῶν κληρικῶν, περὶ τῆς τηρήσεως τῆς μοναχικῆς εὐχῆς, περὶ τῶν κωλυμάτων τοῦ γάμου, περὶ τῆς διαλύ-

59. Ἀπόφασις Στ΄ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πανορθοδόξου Συνεδρίου (5 Ἰουνίου 1923): Πρακτικὰ καὶ Ἀποφάσεις τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πανορθοδόξου Συνεδρίου (10 Μαΐου - 8 Ἰουνίου 1923), ὁ.π., σ. 221.

60. Ὁμιλία Νεοκαισαρείας Ἀγαθαγγέλου ἐπὶ τῇ λήξει τῶν ἐργασιῶν τοῦ Πανορθοδόξου Συνεδρίου, στὴν Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια 43 (9 Ἰουνίου 1923), σσ. 197-198.

σεως τοῦ γάμου, περὶ τοῦ μετ' ἀργίας ἑορτασμοῦ τῶν ἐν μέσῳ τῆς ἑβδομάδος ἑορτῶν τῶν Ἀγίων, περὶ τῆς νηστείας καὶ περὶ συμπαθείας πρὸς τὸν ἐν φυλακῇ Πατριάρχην τῆς Ρωσσίας Τύχωνα⁶¹.

4. Τὸ κῦρος καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τῶν «ἀποφάσεων» τοῦ Πανορθοδόξου Συνεδρίου

Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἦταν ἐπιφορτισμένος καθηκόντως νὰ ἀνακοινώσει ἐπισήμως τὶς «ἀποφάσεις» τοῦ Πανορθοδόξου Συνεδρίου στὶς κατὰ τόπους Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες καὶ νὰ τοὺς ἀποστείλει ἀντίγραφα τῶν πρακτικῶν του⁶². Μάλιστα, τὰ πρακτικὰ καὶ οἱ «ἀποφάσεις» τοῦ Συνεδρίου ἐκδόθηκαν σὲ εἰδικὸ τόμο (224 σελίδες) ἀπὸ τὸ Πατριαρχικὸ Τυπογραφεῖο καὶ ἀπεστάλησαν σὲ ὅλες τὶς Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες⁶³. Στὶς ἐν λόγω «ἀποφάσεις» ὅμως δόθηκε ὁ χαρακτήρας τῆς οἰκονομίας καὶ τῆς προσωρινότητος. Ἄλλωστε, σκοπὸς τοῦ Συνεδρίου δὲν ἦταν νὰ ἐξετάσει ὅλα ἀνεξαιρέτως τὰ πρωτεύουσας καὶ δευτερευούσας πανορθοδόξου ἐκκλησιαστικῆς πράξεως ζητήματα, ἀλλὰ μόνο τὰ ἐπείγουσας μορφῆς⁶⁴. Τὰ ὑπόλοιπα ἐκκρεμῇ ζητήματα παρακάμφθηκαν ὡς δυνάμενα νὰ ἐξετασθοῦν σὲ ἄλλη μεταγενέστερη Ἐπιτροπῇ, Συνέδριῳ ἢ καὶ στὴ «Θεοῦ βοηθοῦντος Οἰκουμενικῇ Σύνοδο» τὸ 1925⁶⁵.

61. Πρακτικὰ καὶ Ἀποφάσεις τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πανορθοδόξου Συνεδρίου (10 Μαΐου - 8 Ἰουνίου 1923), ὁ.π., σσ. 211-222.

62. Ὁμιλία Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχῃ ἐπὶ τῇ λήξει τῶν ἐργασιῶν τοῦ Πανορθοδόξου Συνεδρίου, στὴν Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια 43 (9 Ἰουνίου 1923), σσ. 198-199.

63. Ἡ ἀνατύπωση τῶν πρακτικῶν μετὰ ἀπὸ σχετικὴ δήλωση στὸ περιοδικὸ Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια δὲν ἐπιτρεπόταν: Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια 43 (15 Σεπτεμβρίου 1923), σ. 338. Ἡ δημοσίευσή τους στὸ περιοδικὸ Ἐκκλησία πραγματοποιήθηκε ἀπὸ ἓνα ἀνεπίσημο σχέδιο καὶ δὲ μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ἀκριβής. Ἐπανεκδοσιὴ τῶν πρακτικῶν τοῦ Πανορθοδόξου Συνεδρίου πραγματοποιήθηκε τὸ 2014 ἀπὸ τὸν ἀρχιμανδρίτη τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου Εὐδόκιμο Καρακουλάκη: Ε. ΚΑΡΑΚΟΥΛΑΚΗ, Ἀρχιμανδρίτης, (Ἐπιμ.), Πρακτικὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πανορθοδόξου Συνεδρίου (10 Μαΐου - 8 Ἰουνίου 1923) - τῆς ἐν Ἀγίῳ Ὁρει Προκαταρκτικῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν (8-23 Ἰουνίου 1930), Ἐπτάλφος: Ἀθήνα 2015.

64. Τοποθέτηση μητροπολίτη Κυζίκου κατὰ τὴ συνεδρία τῆς Ἀγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τῆς 28ης Ἰουνίου 1923: ΚΔΠΣ Β' 70, σ. 384, §2.

65. Ὁμιλία Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχῃ ἐπὶ τῇ λήξει τῶν ἐργασιῶν τοῦ Πανορθοδόξου Συνεδρίου, στὴν Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια 43 (9 Ἰουνίου 1923), σσ. 198-199.

Συνεπῶς, οἱ ληφθεῖσες «ἀποφάσεις» δὲν ἀξίωναν νὰ ἐφαρμο-
σθοῦν ὡς κανονικὲς διατάξεις ὅλης τῆς Ἐκκλησίας. Θὰ λάμβαναν
κανονικὸ κύρος καὶ θὰ ἐφαρμόζονταν εἴτε μετὰ τὴν ἀποδοχὴ τους
ἀπὸ «Πανορθόδοξη Σύνοδο» εἴτε ἀπὸ τὴν ἔγκρισή τους ἀπὸ τὶς
Συνόδους τῶν ἐπιμέρους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν⁶⁶. Ὅπως χαρα-
κτηριστικὰ ἐπισήμανε ὁ Πατριάρχης Μελέτιος, ἡ ἐφαρμογὴ τους
ἦταν δυνατὴ, κατὰ τὸ συνταγματικὸ πολίτευμα τῆς Ἐκκλησίας, ἐὰν
«αἱ πλείους τῶν ἐπὶ μέρους Ἐκκλησιῶν ἤθελον ἐγκρίνῃ»⁶⁷. Ὡς ἐκ
τούτου, κατ' οὐσίαν δὲν πρόκειται γιὰ ἀποφάσεις προοριζόμενες γιὰ
ἄμεση ἐφαρμογὴ, ἀλλὰ ὅπως ὀρθῶς δήλωσε ὁ μητροπολίτης Νεο-
καισαρείας κατὰ τὴ συνεδρίαση τῆς Ἀγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου, γιὰ
ἀποφάνσεις⁶⁸ ἢ καλύτερα προτάσεις ἐπιλύσεως ὀρισμένων ἐπειγού-
σης μορφῆς ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων. Ἄλλωστε ἓνα Συνέδριο
ἀπὸ τὴ φύση του δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει ἀποφασιστικὴ ἀρμοδιότητα,
καθὼς ἔχει θεωρητικὸ χαρακτήρα καὶ γιὰ ἐκκλησιαστικὰ θέματα
ἀποφασιστικὴ ἀρμοδιότητα μποροῦν νὰ ἔχουν μόνο οἱ Σύνοδοι⁶⁹.

66. Πρακτικὰ καὶ Ἀποφάσεις τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πανορθόδοξου Συ-
νεδρίου (10 Μαΐου - 8 Ἰουνίου 1923), ὁ.π., σ. 36.

67. ΚΔΠΣ Β' 70, σ. 385, §2.

68. ΚΔΠΣ Β' 70, σ. 729, §7.

69. ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗΣ, Χ., Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, Ἱστορικὴ καὶ κανονικὴ
θεώρησις τοῦ παλαιοημερολογιτικοῦ ζητήματος κατὰ τε τὴν γένεσιν καὶ τὴν ἐξέ-
λιξιν αὐτοῦ ἐν Ἑλλάδι, Ἀθήνα, σσ. 67-105.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ἀμέσως μετὰ τὴν περάτωση τῶν ἐργασιῶν τοῦ Πανορθοδόξου Συνεδρίου, συνεδρίασε ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ὁ μητροπολίτης Καισαρείας Νικόλαος ἐκ μέρους τοῦ σώματος συνεχάρη θερμῶς τὸν Πατριάρχη Μελέτιο γιὰ τὴν πρωτοβουλία συγκλήσεως τοῦ Πανορθοδόξου Συνεδρίου καὶ γιὰ τὸ ζῆλο, τὴ δραστηριότητα καὶ τὴ δεξιότητα μὲ τὴν ὁποία διεύθυνε τὶς ἐργασίες του. «Δοξάζομεν», σημείωσε, «τὸν Θεὸν ἐπὶ τοῖς γενομένοις, ἅτινα ἀποτελοῦσι τὸν ἀρραβῶνα ὥραιότερου μέλλοντος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, καὶ εὐχαριστοῦμεν μετὰ τὴν Ὑ. Θ. Παναγιότητα καὶ τὰ λοιπὰ μέλη τὰ ἐπαξίως ἀντιπροσωπεύσαντα τὰς ἄλλας Ἐκκλησίας»⁷⁰.

Οἱ «ἀποφάσεις» τοῦ Πανορθοδόξου Συνεδρίου ἐξετάσθηκαν ἐπισταμένως ἀπὸ τὴν Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου σὲ τέσσερις διαδοχικὲς συνεδριάσεις (14 & 28 Ἰουνίου, 3 & 9 Ἰουλίου). Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος, μετὰ ἀπὸ ἀνταλλαγὴ σκέψεων, ἀποδέχθηκε ὁμοφώνως τὴν ἀπόφαση γιὰ σύγκληση «Πανορθοδόξου Συνόδου» καὶ ἐνέκρινε: α) νὰ διαβιβασθεῖ ἀντίγραφό της σὲ ὅλες τὶς Αὐτοκέφαλες Ἐκκλησίες, β) νὰ ἀνακοινωθεῖ ἡ ἀποδοχὴ της ἀπὸ τὴ Σύνοδο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, μὲ τὴν παράκληση οἱ Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες νὰ γνωστοποιήσουν ἐγκαίρως καὶ τὴ δική τους ἀπόφαση, ὥστε τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο νὰ ἐνεργήσῃ σύμφωνα μὲ τὶς ἐντολὰς τῶν παραγράφων 2 καὶ 3⁷¹.

Τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, μετὰ τὴν ἀποδοχὴ τῆς «ἀποφάσεως» τοῦ Πανορθοδόξου Συνεδρίου, προκειμένου νὰ μὴ βρεθεῖ «ἀπαρασκεύαστος καὶ πρὸ μεγίστων καὶ ἀνυπερβλήτων παντοειδῶν δυ-

70. ΚΔΠΣ Β' 70, σσ. 318-9, §2.

71. Συνεδρία Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τῆς 9ης Ἰουλίου 1923: ΚΔΠΣ Β' 70, σ. 455, §3. Γράμμα μητροπολίτη Καισαρείας Νικολάου, Προεδρεύοντος τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, πρὸς τοὺς προκαθημένους τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 3622 καὶ ἀπὸ 18ης Ἰουλίου 1923, στὸ Ἀναμνηστικὸ Τεῦχος «Ὁ Πανηγυρικός Ἑορτασμὸς τῆς χιλιοστῆς ἐξακοσιοστῆς ἐπετηρίδος τῆς πρώτης ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου», Τύποις «Ἑστίας» - Γαλατᾶ: Κωνσταντινούπολη 1925, σσ. 5-6.

σχερειῶν» «ή ἐλπιζομένη μεγάλη Σύνοδος» ἔκρινε ἐπιβαλλόμενο νὰ προπαρασκευασθεῖ αὐτὴ συστηματικὰ καὶ «μετὰ πολλῆς καὶ συντόνου περισκέψεως»⁷². Ὡς ἐκ τούτου, συνέστησε εἰδικὴ ἐπιτροπὴ ἐπὶ τῆς συγκλήσεως τῆς «μεγάλης Συνόδου» ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ μητροπολίτη Κυζίκου Καλλινίκου. Παράλληλα, ὁ Πατριάρχης Μελέτιος μὲ τὰ ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 3124 καὶ ἀπὸ 25ης Ἰουνίου 1923 Πατριαρχικὰ Γράμματα ἐνημέρωσε σχετικὰ τὶς Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες καὶ τοὺς ζήτησε νὰ γνωστοποιήσουν ἐγκαίρως καὶ τὴ δική τους ἀπόφαση⁷³.

Ὁ Πατριάρχης Μελέτιος, ὅμως, ἀναγκάσθηκε νὰ παραιτηθεῖ ἀπὸ τὸν Οἰκουμενικὸ Θρόνον τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1923 καὶ τὸν Δεκέμβριον τοῦ ἰδίου ἔτους ἐξελέγη Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ὁ Χαλκηδόνης Γρηγόριος. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ δὲν ἀνέκοψε τὴν προετοιμασίαν συνάξεως ἐπὶ τῷ αὐτῷ τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ τὰ γεγονότα ποὺ ἀκολούθησαν μέχρι τῆς σύγκλησης τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τυγχάνουν ὀργανικῶς καὶ ἀρρήκτως συνδεδεμένα μετὰξύ τους, καθὼς μετὰ τὴ μνημονευθεῖσα ἀπόφασις τῆς Ἀγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἦτοι τὴν ἐπίσημην ἔναρξιν τῆς προσυνοδικῆς περιόδου, ἐπιχειρήθηκε ἡ σύγκλησις «Γενικῆς Πανορθόδοξου ἢ καὶ Οἰκουμενικῆς Συνόδου» τὸ 1925 καὶ τὸ 1926· ἐλήφθη ἡ ἀπόφασις συγκλήσεως Προσυνόδου καὶ συνεκλήθη, μὲ σκοπὸ τὴν προπαρασκευὴν τῆς Προσυνόδου, Προκαταρκτικὴ Διορθόδοξον Ἐπιτροπὴν στὴν Ἱερὰ Μονὴ Βατοπαιδίου τὸ 1930. Κατόπιν, ἐπιχειρήθηκε ἡ σύγκλησις τῆς ἀναβληθείσης Προσυνόδου τὸ 1932 καὶ τὸ 1950 καὶ ἐν τέλει, μὲ σκοπὸ καὶ πάλιν τὴν προπαρασκευὴν τῆς Προσυνόδου, συνεκλήθη στὴ Ρόδον ἡ Α' Πανορθόδοξον Διάσκεψιν τὸ 1961. Ἀκολούθησαν τρεῖς ἀκόμη Πανορθόδοξες Διασκέψεις, ἑξὶ Διορθόδοξες Προπαρασκευαστικαὶ Ἐπιτροπὲς

72. Ἐκθεση μητροπολίτη Νουβίας Νικολάου ἄνευ ἀριθμ. Πρωτ. καὶ ἀπὸ 14ης Ἰανουαρίου 1927, σ. 1: ὙΔΙΑ, Ἀρχεῖο Κεντρικῆς Ὑπηρεσίας 1927/62.2.1.

73. «Ι. Σύνοδος», στὴν *Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια* 43 (14 Ἰουλίου 1923), σ. 256. Πατριαρχικὰ Γράμματα πρὸς τοὺς Μακαριωτάτους καὶ Σεβασμιωτάτους Προέδρους τῶν Ἀγίων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων, Σερβίας, Κύπρου, Ἑλλάδος καὶ Ρουμανίας ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 3124 καὶ ἀπὸ 25ης Ἰουνίου 1923, στὴν *Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια* 43 (30 Ἰουνίου 1923), σσ. 229-231. Συνεδρία Ἀγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τῆς 9ης Ἰουλίου 1923: ΚΔΠΣ Β' 70, σ. 455, §3.

καὶ πέντε Προσυνοδικές Πανορθόδοξες Διασκέψεις, μέχρι τῆ στιγμῇ ποὺ ἡ Ε' Σύναξη τῶν Προκαθημένων τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν (2014) ἀποφάσισε ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος νὰ πραγματοποιηθεῖ, κατόπιν προσκλήσεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, στὴν Κωνσταντινούπολη, τὸ ἔτος 2016.

Ἀδιαμφισβήτητα ἡ προετοιμασία τῆς Συνόδου ὑπῆρξε μακρὰ γιὰ τὴν ἱστορία καὶ τὰ 93 ἔτη ποὺ προηγήθηκαν ἀπὸ τὴν ἐπίσημη ἑναρξη τῆς προσυνοδικῆς περιόδου, ἥτοι ἀπὸ τὴν ἀπόφαση τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου νὰ ἀποδεχθεῖ τὸ ψήφισμα τοῦ Πανορθοδόξου Συνεδρίου μέχρι τῆ σύγκλησής της ἐπιβάλλεται νὰ ἀξιολογηθοῦν μέσα ἀπὸ τίς σχετικὲς διεργασίες, καθὼς οἱ Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα μετεῖχαν τῆς συνοδικῆς λειτουργίας ἐνὸς ἱεραρχικῶς συντεταγμένου σώματος τῆς Ὁρθοδοξίας· βρῆκαν τὸν ἱερὸ χῶρο, ὅπου ὁ λόγος τους, οἱ ἐποικοδομητικὲς ἢ καὶ ἐριστικὲς τους ἀντιπαραθέσεις μετασχηματιζόταν σὲ ὑπεύθυνο διορθόδοξο διάλογο· προσπάθησαν νὰ ἀπέχουν μονομερῶν ἢ καὶ αὐθαιρέτων ἐνεργειῶν· προσάρμοσαν τὴν παρουσία τους στὸ πλαίσιο ποὺ ἔθεταν οἱ ἱεροὶ κανόνες, γιὰ νὰ μὴ ἀθετοῦνται τὰ καθιερωμένα ὅρια τῶν κανονικῶν σχέσεων· συνειδητοποίησαν τὸν ὑπερεθνικὸ τους χαρακτήρα· ἐξέφρασαν τὴν ἀπόλυτη ἐσωτερικὴ τους ἐνότητα, πάρα τὴν ἐθνολογικὴ καὶ γλωσσικὴ διάκριση καὶ παρὰ τὴ φαινομενικὰ ἐπιζήμια καὶ κινδυνώδη ἀποκέντρωση καὶ ἀνεξαρτησία τους· συνέσφιξαν ἀκόμη περισσότερο τοὺς μεταξύ τους δεσμούς· συνεργάσθηκαν στενότερα ἐπὶ τῶν διορθοδόξων καὶ τῶν διαχριστιανικῶν ζητημάτων· παρουσιάσθηκαν ὡς ὁγκος σεβαστὸς ἀπέναντι στίς Ἐκκλησίες τῆς Δύσεως· καὶ παρείχαν τὴν ἐπιβλητικὴ μαρτυρία τῆς Ὁρθοδοξίας στὸν σύγχρονο κόσμο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α. Πηγές

α. Κώδικες Διοικητικῶν Πρακτικῶν Ἀγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου β. Φάκελοι Ἀρχιγραμματείας Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, γ. Ἱστορικὸ καὶ Διπλωματικὸ Ἀρχεῖο Ἑλληνικοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν, δ. Ἐπίσημα Ὅργανα (Περιοδικά) τῶν παλαιφάτων Πατριαρχείων καὶ τῶν Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν:

1. Ἀντιφώνηση μητροπολίτη Μαυροβουνίου Γαβριήλ στὴν προσφώνηση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τῶν ἐργασιῶν τοῦ Πανορθοδόξου Συνεδρίου, στὴν *Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια* 43 (12 Μαΐου 1923), σ. 133.
2. Γράμμα μητροπολίτη Ἐφέσου Χρυσοστόμου, Πατριαρχικοῦ Ἀντιπροσώπου ἐν Ἀθήναις πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 140 καὶ ἀπὸ 2ας Ἰανουαρίου 1923: ΚΔΠΙΣ Β' 70, σ. 26, §3.
3. Γράμμα μητροπολίτη Ἐφέσου Χρυσοστόμου, Πατριαρχικοῦ Ἀντιπροσώπου ἐν Ἀθήναις πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 1468 καὶ ἀπὸ 20ῆς Μαρτίου 1923: ΚΔΠΙΣ Β' 70, σ. 157, §7.
4. Γράμμα μητροπολίτη Ἐφέσου Χρυσοστόμου, Πατριαρχικοῦ Ἀντιπροσώπου ἐν Ἀθήναις πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 1914 καὶ ἀπὸ 23ης Ἀπριλίου 1923: ΚΔΠΙΣ Β' 70, σ. 195, §3.
5. Γράμμα μητροπολίτη Καισαρείας Νικολάου, Προεδρεύοντος τῆς Ἀγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, πρὸς τοὺς προκαθήμενους τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 3622 καὶ ἀπὸ 18ης Ἰουλίου 1923, στὸ Ἀναμνηστικὸ Τεῦχος «Ὁ Πανηγυρικός Ἑορτασμός τῆς χιλιοστῆς ἐξακοσιοστῆς ἐπετηρίδος τῆς πρώτης ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου», Τύποις «Ἑστίας» - Γαλατᾶ: Κωνσταντινούπολη 1925, σσ. 5-6.
6. Γράμμα Πατριάρχου Ἀντιοχείας Γρηγορίου πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 2138 καὶ ἀπὸ 26ης Μαρτίου 1923: ΚΔΠΙΣ Β' 70, σ. 225, §1.
7. Γράμμα Πατριάρχου Σερβίας Δημητρίου πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 1692 καὶ ἀπὸ 14ης Μαρτίου 1923: ΚΔΠΙΣ Β' 70, σ. 174, §19.
8. Ἐγγραφο Ἀθηνῶν Χρυσοστόμου πρὸς τὸν μητροπολίτη Δυρραχίου ὑπ'

- ἀριθμ. Πρωτ. 2101 καὶ ἀπὸ 21ης/8ης Μαΐου 1923: ΥΔΙΑ, Ἀρχεῖο Κεντρικῆς Ὑπηρεσίας 1923/39.2.
9. Ἔγγραφο Γενικοῦ Προξένου Ἱεροσολύμων (Βενετάτου) πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν ὑπ' ἀριθμ. 179 καὶ ἀπὸ 26ης Μαΐου 1923: ΥΔΙΑ, Ἀρχεῖο Κεντρικῆς Ὑπηρεσίας 1923/39.2, σ. 1.
 10. Ἔγγραφο Γενικοῦ Προξένου Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 2062 καὶ ἀπὸ 28ης Ἀπριλίου 1923: ΚΔΠΙΣ Β' 70, σ. 214, §1.
 11. Ἔγγραφο Γενικοῦ Προξένου Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 727 καὶ ἀπὸ 14ης Μαΐου 1923: ΥΔΙΑ, Ἀρχεῖο Κεντρικῆς Ὑπηρεσίας 1923/39.2, σ. 1.
 12. Ἔγγραφο Γενικοῦ Προξένου στὴ Βηρυτὸ πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 535 καὶ ἀπὸ 22ας Μαΐου 1923: ΥΔΙΑ, Ἀρχεῖο Κεντρικῆς Ὑπηρεσίας 1923/39.2, σ. 1.
 13. Ἔγγραφο μητροπολίτη Ἐφέσου Χρυσοστόμου πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο ἄνευ ἀριθμ. καὶ ἀπὸ 31ης Μαρτίου / 12ης Ἀπριλίου 1923: ΥΔΙΑ, Ἀρχεῖο Κεντρικῆς Ὑπηρεσίας 1923/39.2, σ. 1.
 14. Ἔγγραφο Πατριάρχῃ Ἀλεξανδρείας Φωτίου πρὸς τὸν Γενικὸ Πρόξενο Ἀλεξανδρείας ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 174 καὶ ἀπὸ Μαΐου 1923: ΥΔΙΑ, Ἀρχεῖο Κεντρικῆς Ὑπηρεσίας 1923/39.2, σ. 1 & Ἔγγραφο Γενικοῦ Προξένου Ἀλεξανδρείας πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 44 καὶ ἀπὸ 2ας Ἰουνίου 1923: ΥΔΙΑ, Ἀρχεῖο Κεντρικῆς Ὑπηρεσίας 1923/39.2, σ. 1.
 15. Ἔγγραφο Πατριάρχῃ Ἱεροσολύμων πρὸς τὸν Γενικὸ Πρόξενο τῆς Ἑλλάδος στὰ Ἱεροσόλυμα ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 736 καὶ ἀπὸ 12ης Μαΐου 1923: ΥΔΙΑ, Ἀρχεῖο Κεντρικῆς Ὑπηρεσίας 1923/39.2.
 16. Ἔγγραφο Πατριαρχικοῦ Ἀντιπροσώπου ἐν Μόσχᾳ ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 2106 καὶ ἀπὸ 31ης Μαρτίου 1923: ΚΔΠΙΣ Β' 70, σ. 214, §1.
 17. Ἔγγραφο ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 2104 καὶ ἀπὸ 30ῆς Ἀπριλίου 1923: ΚΔΠΙΣ Β' 70, σ. 214, §1.
 18. Ἐκθεση ἐπὶ τῆς Διορθοδόξου Ἐπιτροπῆς «Διάταξις θεμάτων Διορθοδόξου Ἐπιτροπῆς» ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 2240 καὶ ἀπὸ 3ης Μαΐου 1923: ΚΔΠΙΣ Β' 70, σσ. 233-4, §2.
 19. Ἐκθεση μητροπολίτη Νουβίας Νικολάου ἄνευ ἀριθμ. Πρωτ. καὶ ἀπὸ 14ης Ἰανουαρίου 1927, σ. 1: ΥΔΙΑ, Ἀρχεῖο Κεντρικῆς Ὑπηρεσίας 1927/62.2.1.
 20. Ὁμιλία μητροπολίτη Κυζίκου Καλλινίκου ἐπὶ τῇ λήξει τῶν ἐργασιῶν τοῦ Πανορθοδόξου Συνεδρίου, στὴν Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια 43 (9 Ἰουνίου 1923), σ. 193.

21. Όμιλία Νεοκαισαρείας Άγαθαγγέλου ἐπὶ τῇ λήξει τῶν ἐργασιῶν τοῦ Πανορθοδόξου Συνεδρίου, στὴν Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια 43 (9 Ἰουνίου 1923), σσ. 197-198.
22. Όμιλία Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχῃ ἐπὶ τῇ λήξει τῶν ἐργασιῶν τοῦ Πανορθοδόξου Συνεδρίου, στὴν Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια 43 (9 Ἰουνίου 1923), σσ. 198-199.
23. Πατριαρχικὰ Γράμματα πρὸς τοὺς Μακαριωτάτους καὶ Σεβασμιωτάτους Προέδρους τῶν Ἁγίων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων, Σερβίας, Κύπρου, Ἑλλάδος καὶ Ρουμανίας ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 3124 καὶ ἀπὸ 25ης Ἰουνίου 1923, στὴν Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια 43 (30 Ἰουνίου 1923), σσ. 229-231.
24. Πατριαρχικὴ Ἐπιστολὴ «πρὸς τοὺς Μακαριωτάτους καὶ Σεβασμιωτάτους Προέδρους τῶν Ἁγίων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων, Σερβίας, Κύπρου, Ἑλλάδος καὶ Ρουμανίας» ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 872 καὶ ἀπὸ 3ης Φεβρουαρίου 1923, στὸ Πάνταινος 15 (17 Μαρτίου 1923), σσ. 195-197.
25. Πρακτικὰ καὶ Ἀποφάσεις τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πανορθοδόξου Συνεδρίου (10 Μαΐου - 8 Ἰουνίου 1923), Ἐκ τοῦ Πατριαρχικοῦ Τυπογραφείου: Κωνσταντινούπολη 1923.
26. Προσφώνηση Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχῃ ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τῶν ἐργασιῶν τοῦ Πανορθοδόξου Συνεδρίου, στὴν Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια 43 (12 Μαΐου 1923), σ. 132.
27. Τηλεγράφημα-Ἀπάντηση Ἀγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου πρὸς τὴν Ἱερὰ Σύνοδο τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος: ΚΔΠΙΣ Β' 70, σ. 195, §3.
28. Τηλεγράφημα ἀρχιμανδρίτῃ Τιμοθέου πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχῃ Μελέτιο ὑπ' ἀριθμ. 2242 καὶ ἀπὸ 3ης Μαΐου 1923: ΚΔΠΙΣ Β' 70, σ. 233, §1.
29. Τηλεγράφημα μητροπολίτῃ Ἐφέσου Χρυσοστόμου πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 1870 καὶ ἀπὸ 14ης Ἀπριλίου 1923: ΚΔΠΙΣ Β' 70, σ. 188, §5.
30. Τηλεγράφημα μητροπολίτῃ Ἐφέσου Χρυσοστόμου, Πατριαρχικοῦ Ἀντιπροσώπου ἐν Ἀθήναις πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο ὑπ' ἀριθμ. καὶ ἀπὸ 7ης Ἀπριλίου 1923.
31. Τηλεγράφημα μητροπολίτῃ Ἐφέσου Χρυσοστόμου, Πατριαρχικοῦ Ἀντιπροσώπου ἐν Ἀθήναις πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο ὑπ' ἀριθμ. 1936 καὶ ἀπὸ 13ης Ἀπριλίου 1923: ΚΔΠΙΣ Β' 70, σ. 204, §25.
32. Τηλεγράφημα Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχῃ πρὸς τὸν μητροπολίτῃ Ἐφέσου ὑπ' ἀριθμ. 544 καὶ ἀπὸ 18ης Ἀπριλίου 1923: ΥΔΙΑ, Ἀρχεῖο Κεντρικῆς Ὑπηρεσίας 1923/39.2, σ. 1.

33. Τηλεγράφημα τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο: ΚΔΠΙΣ Β' 70, σ. 195, §3.
34. Τοποθέτηση μητροπολίτη Κυζίκου κατὰ τὴ συνεδρία τῆς Ἀγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τῆς 28ης Ἰουνίου 1923: ΚΔΠΙΣ Β' 70, σ. 384, §2.

Β. Βοηθήματα

1. «Ἱ. Σύνοδος», στὴν Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια 43 (14 Ἰουλίου 1923), σ. 256.
2. ΚΑΡΑΚΟΥΛΑΚΗΣ, Ε., Ἀρχιμανδρίτης, (Ἐπιμ.), *Πρακτικὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πανορθόδοξου Συνεδρίου (10 Μαΐου – 8 Ἰουνίου 1923) – τῆς ἐν Ἀγίῳ Ὁρει Προκαταρκτικῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν (8-23 Ἰουνίου 1930)*, Ἐπτάλοφος: Ἀθήνα 2015.
3. ΚΟΛΟΒΟΠΟΥΛΟΥ, Μ., «Ἡ σπουδαιότης τῆς νηστείας καὶ ἡ τήρησις αὐτῆς σήμερον. Δρώμενα ἀπὸ τὴν πορεία πρὸς τὴν Ἀγία καὶ Μεγάλῃ Σύνοδο τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας», στὸ *Θεολογία* 87 (Ἰανουάριος-Μάρτιος 2016), σσ. 195-206.
4. ΛΑΔΑΣ, Ἱ. *Ἀγία καὶ Μεγάλῃ Σύνοδος τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας 2016. Προετοιμασία-Διαδικασίες, Διδακτορικὴ διατριβή*: Θεσσαλονίκη 2023.
5. ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗΣ, Χ., Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν, *Ἱστορικὴ καὶ κανονικὴ θεώρησις τοῦ παλαιοημερολογιτικοῦ ζητήματος κατὰ τε τὴν γένεσιν καὶ τὴν ἐξέλιξιν αὐτοῦ ἐν Ἑλλάδι*, Ἀθήνα 1982.
6. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ, Β. *Οἱ Οἰκουμενικοὶ Πατριάρχαι - 1860 - Σήμερον. Α' Ἱστορία*, Ἐταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν: Θεσσαλονίκη 1977, σσ. 466-467.
7. «Τὸ Νέον Ἡμερολόγιον - Τὸ Νομοθετικὸν Διάταγμα» στὸ *Πάνταινος* 15 (10 Μαρτίου 1923), σσ. 177-179.
8. «Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον περὶ τοῦ Ν. Ἡμερολογίου», στὸ *Πάνταινος* 15 (10 Μαρτίου 1923), σσ. 179-180.

**ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ
ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΠΑΝΕΥΦΗΜΟΥ
ΠΑΡΘΕΝΟΜΑΡΤΥΡΟΣ
ΕΛΙΚΩΝΙΔΟΣ
ΤΗΣ ΕΝ ΚΟΡΙΝΘΩ, ΑΘΛΗΣΑΧΗΣ**

Ἔς ἡ Μνήμη τῇ ΚΗ' Μαΐου.

**Ποιηθεῖσα
ὑπὸ τοῦ ἐλαχίστου ἐν Ἐπισκόποις Κυρίλλου,
τοῦπίκλην Κογεράκη,
Μητροπολίτου τῆς ἁγιωτάτης Μητροπόλεως Ῥόδου
τῇ αἰτήσῃ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Σύμης
κ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ τοῦ Β'.**

Ἡ πρώτη ἐν Σύμῃ Τερά Εἰκόνα τῆς Ἀγίας Ἐλικωνίδος,
εὕρισκομένη εἰς τόν Ἐνοριακόν Ναόν τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου Σύμης.

Πρόλογος Σεβ. Μητροπολίτου Σύμης κ. Χρυσοστόμου

Η εὐλογημένη Νῆσος Σύμη, μέ τίς πανέμορφες Ἐκκλησίες καί τά ἑκατοντάδες γραφικά ἐξωκκλήσια, μέ τά ἑννέα Ἀρχαγγελικά προσκυνήματα, μαρτυρεῖ τήν εὐλάβεια τῶν Συμαίων καί τήν βαθιά τους προσήλωση εἰς τά ὅσια καί ιερά τῆς πίστεως. Οἱ ἱεροί αὐτοί χώροι γίνονται σημεῖα ἐνότητος, ὅταν οἱ Συμιακοί συγκεντρώνονται γιά νά προσευχηθοῦν καί τόποι χαρᾶς, προσφορᾶς, ἀγάπης, καί παρηγοριᾶς, χώροι ἀναβίωσης παραδοσιακῶν ἡθῶν καί ἐθίμων.

Μετ' εὐχαριστήσεως διαπιστώσαμεν, ὅτι εἰς τήν Σύμη τιμῶνται Ἅγιοι τῆς Ἐκκλησίας μας, πού ἐκτός ἀπό τήν σύντομη ἀναφορά τους εἰς τά καθημερινά συναξάρια, ἰδιαιτέρα τιμῇ ἐπὶ τῇ μνήμῃ τους, τοὺς ἀποδίδεται εἰς τήν Νῆσον μας. Μία ἐξ αὐτῶν τῶν περιπτώσεων, ἰδιαιτέρας τιμῆς εἰς τήν Σύμην, εἶναι τῆς Ἁγίας Μάρτυρος Ἑλικωνίδος, τῆς ὁποίας ἡ μνήμη ἐορτάζεται τήν 28ην Μαΐου.

Ἰδιαιτέρα ἐντύπωσιν προκαλεῖ τό γεγονός, ὅτι ἐνῶ ἡ Ἁγία, ὅπως ἀναφέρει ὁ Συναξαριστής, ἐγεννήθη ἐν Θεσσαλονίκῃ τό ἔτος 238-244 μ.Χ. καί ἐν συνεχείᾳ μετακόμισε εἰς τήν Κόρινθον, ὅπου ἐμαρτύρησε δι' ἀποκεφαλισμοῦ, εἰς τήν Σύμην ὑπάρχει κοιμητηριακός Ναός τῆς Ἁγίας Ἑλικωνίδος, ὁ ὁποῖος ἐκτίσθη τό ἔτος 1924, ὅταν οἱ Ἰταλοί κατακτητές ἀπαγόρευσαν τήν χρήσιν τοῦ παλαιοῦ κοιμητηρίου τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου στόν Αἰγιαλό. Κτήτωρ αὐτοῦ ὑπῆρξε ἐπιφανὴς Δημογέρων κάτοικος Σύμης, ὀνόματι Κωνσταντῖνος Κρανίδης, καταγόμενος ἐκ Κρανιδίου Ἀργολίδος, κωμοπόλεως γειτνιαζούσης μετὰ τῆς Κορινθίας γῆς, τόπου ἀθλήσεως καί μαρτυρίου τῆς Ἁγίας. Ἕνας ἄλλος λόγος συνδέσεως τῆς Ἁγίας μέ τήν νῆσον Σύμη εἶναι τό γεγονός, ὅτι τό παραθαλάσσιο Κρανίδι Ἀργολίδος ἐφημίζετο καί ἐκεῖνο διά τήν ναυπηγοσύνῃ καί τήν ναυπηγομαραγκοσύνη ὅπως ἄλλωστε καί ἡ Σύμη, ἡ ἐπαγγελματική λοιπόν ἐνασχόληση τῶν κατοίκων τῶν δύο αὐτῶν τόπων καί ἡ συνεργασία των, ἔφεραν καί τήν γνωριμία τῆς Ἁγίας τοῦ Κρανιδίου μέ τήν Σύμην.

Ὅμως, διαπιστώνομεν ὅτι ἡ μνήμη τῆς Ἀγίας ὑπῆρχε ἤδη εἰς τὴν Σύμη καὶ μάλιστα ὡς φαίνεται ἐκ τῆς προφορικῆς παραδόσεως ἔχει σχέσιν μέ τούς σπογγαλιεῖς τῆς Νήσου. Συγκεκριμένα ἀναφέρεται, ὅτι περί τό ἔτος 1909 σπογγαλιεύς Συμαῖος, ὀνόματι Γεώργιος Χάσкас, εὐρισκόμενος ἐν τῇ θαλάσσῃ, τῆς ἐν Τριπόλει τῆς Λιβύης, διά τὰ πρὸς τό ζῆν, εἶδε ἐπιπλέουσα ὀρθίαν ξύλινην εἰκόνα, ἀνασύρας αὐτήν μετ' εὐσεβείας, τὴν ἔφερε ἐπιστρέφοντας ἐν Σύμῃ εἰς τό σπίτι του, ἀφήνοντας παραγγελία στήν ἐγκυμονοῦσα σύζυγό του, ὅτι ἐφ' ὅσον τό παιδί τους γεννηθεῖ θῆλυ νά τό ὀνομάσουν Ἐλικωνή, δηλαδή τό ὄνομα τῆς εἰκονιζομένης Ἀγίας.

Ἔτσι καί ἔγινε, ἐν συνεχείᾳ ἡ ἐπονομασθεῖσα Ἐλικωνίδα Χάσкас, ἐδώρησε τό εἰκόνισμα τῆς Ἀγίας εἰς τὴν κόρη της Χαμιώτισσα Νικολίτση, ἐν ζωῇ σήμερα, νεωκόρος τοῦ Ἱεροῦ Ἐνοριακοῦ Ναοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου Σύμης, ἡ ὁποία στήν συνέχεια τὴν προσέφερε στόν ἐκεῖσε Ἱερό Ναό, ὅπου μέχρι σήμερα φυλάσσεται.

Πολλές εἶναι οἱ διηγήσεις περί τῶν θαυματουργῶν παρεμβάσεων τῆς Ἀγίας ὑπέρ τεκνοποιήσεως Γυναικῶν καί ἐν συνεχείᾳ τῆς ὀνοματοδοσίας τῶν τεχθέντων θυγατέρων των, ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἀγίας Ἐλικωνίδος, γι' αὐτό καί τό ὄνομα συναντᾶται συχνά στήν Σύμη.

Θεωροῦμε ὅτι, ἡ πρώτη εἰκόνα πού ἤλθε εἰς τὴν Σύμη καί ἐξ αὐτῆς ἐκαθιερώθη ἡ τιμή τῆς Ἀγίας, εἶναι αὐτή πού εὐρίσκεται σήμερα στόν Ἱερό Ναό Ἀγίου Ἀθανασίου καί ἀντίγραφα αὐτῆς ὑπάρχουν στόν Ἱερό Ναό Ἀγίου Δημητρίου, εἰς τόν ὁμώνυμον τῆς Ἀγίας κοιμητηριακόν Ναόν, καί στήν Ἱερά Μονή Ρουκουνιώτου, ὅπου ἐκεῖ ἡ Ἀγία Ἐλικωνίς εἰκονίζεται ὁμοῦ μέ τὴν Ἀγία Ὠραιοζήλη, ἥτις ἐορτάζει τὴν 25ην Ἰουλίου. Διά τὴν συγκεκριμένην εἰκόνα ὁ Μακαριστός Πανορμιτινός Ἀρχιμανδρίτης Ἱερόθεος Κοενάκης ἀφηγεῖτο περί τῆς μητρός του Ἐλικωνίδος Κοενάκη, τό γένος Τσαβαρή, ὅτι πρὶν ἐκείνη γεννηθεῖ, ἡ δική της μητέρα εἶχε ἐπανειλημμένες ἀποβολές. Ὅταν κατάφερε νά γεννήσει ἓνα κορίτσι, τοῦ ἔδωσαν τό ὄνομα τῆς πεθερᾶς της, μά ἐκεῖνο πέθανε. Ἀκολούθησε καί μιά δευτέρα γέννα, ἀλλά κατόπιν ἐπιμόνου ἀπαιτήσεως τῆς πεθερᾶς, τό κορίτσι βαπτίστηκε παρομοίως μέ τό ἴδιο ὄνομα τῆς πεθερᾶς, ἀλλά δυστυχῶς ἀκολούθησε καί ἐκεῖνο τὴν ἴδια θλιβερή κατάληξη. Μετά ἀπὸ τὰ δυσάρεστα αὐτά γεγονότα, ἡ γιαγιά του, θέλοντας νά προσευχηθεῖ, πῆγε μιά μέρα μέ τὴν ἐξαδέλφη της στήν Μονή τοῦ Ἀρ-

χαγγέλου Μιχαήλ τοῦ Ρουκουνιώτη. Ἐκεῖ, εἶδαν μιά εἰκόνα φορητή στό Καθολικό, τῶν Ἀγίων Ἑλικωνίδος καί Ὡραιοζήλης. Ἡ μορφή τῆς Ἀγίας Ἑλικωνίδος ἐντυπωσίασε τήν γιαγιά του, ἡ ὁποία ὑποσχέθηκε στήν Ἀγία, ὅτι ἐφ' ὅσον θά γεννοῦσε καί πάλι κορίτσι, θά τοῦ ἔδινε τό ὄνομά της, Ἑλικωνίδα. Ἔτσι ἀκριβῶς καί ἐγινε. Μετά ἀπό μικρό διάστημα ἡ γιαγιά του ἔμεινε ἔγκυος καί ἔφερε στόν κόσμο ἕνα ὑγιέστατο κοριτσάκι, τήν μητέρα τοῦ Γέροντος Ἱεροθέου, τήν ὁποία ὀνόμασαν Ἑλικωνίδα καί ἔζησε μέχρι τά βαθιά της γεράματα.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω διαπιστώνομεν ὅτι ἡ τιμή τῆς Ἀγίας Ἑλικωνίδος στήν Σύμη ὑπάρχει ἐδῶ καί 110 περίπου χρόνια, ἄνευ σχετικῆς ἐορτίου ἀκολουθίας, ἀλλά τροποποιημένη ἐψάλετο ἡ ἀκολουθία τῆς Ἀγίας Μαρίνης, διασκευασμένη μόνον ὡς πρός τό ὄνομα τῆς Ἀγίας. Διά τοῦτο ἀπευθύνθημεν εἰς τόν ἀγαπητόν ἐν Χριστῷ ἀδελφόν Ἅγιον Ρόδου κ. Κύριλλον, γνωστόν καί χαρισματικόν ταλαντούχον ὑμνογράφον τῆς Ἐκκλησίας μας, ὁ ὁποῖος συνέθεσε πλήρη ἀσματική ἀκολουθία τῆς Ἀγίας Ἑλικωνίδος, τήν ὁποίαν καί δημοσιεύομεν μέ τήν παροῦσαν πρώτην ἔκδοσιν, μετά ἱστορικοῦ καί φωτογραφικοῦ ὕλικου τῶν ἐν Σύμῃ Ἱερῶν Εἰκόνων τῆς Ἀγίας πρός ἱκανοποίησιν καί ἀγιασμόν τῶν φιλακολούθων καί φιλαγίων χριστιανῶν μας, εὐχόμενοι ὅπως ἡ Ἀγία μέ τό ζωντανό παράδειγμά της, ἐμπνέη καί ἐνδυναμώνῃ τό ἀγωνιστικό φρόνημα καί τήν ἀκλόνητον πίστιν πρός τόν Ἀναστάντα Κύριόν μας ὥστε εἰς αὐτούς τοὺς δυσκόλους καί χαλεπούς καιρούς πού διανύομεν καί ἡμεῖς, ἡ Χάρις καί οἱ μεσιτεῖες της νά μᾶς σκεπάζουν καί νά μᾶς προστατεύουν.

Μετ' εὐχῶν διαπύρων

Ὁ Μητροπολίτης

+ ὁ Σὺμη Χρυόστομος

*Ἐσωτερικὴ ἀποψὶς τοῦ Ἱ. Παρεκκλησίου Ὁσίου Σάββα τοῦ ἐν Καλύμνῳ,
τοῦ Ἐνοριακοῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου Σύμης, ἔνθα φυλάσσεται
ἡ Ἱερὰ Εἰκόνα τῆς Ἁγίας Ἐλικωνίδος.*

ΚΗ' ΜΑΪΟΥ

ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ
ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΠΑΝΕΥΦΗΜΟΥ
ΠΑΡΘΕΝΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΕΛΙΚΩΝΙΔΟΣ
ΤΗΣ ΕΝ ΚΟΡΙΝΘΩ ΑΘΛΗΣΑΣΗΣ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΙΚΡΟΝ ΕΣΠΕΡΙΝΟΝ

Ἰστῶμεν στίχ. δ' καὶ φάλλομεν τὰ κάτωθι Στιχηρὰ Προσόμοια.

ᾠχος δ'. Ἐδωκας σημείωσιν.

Γήμερον συνέλθωμεν, ἀγαλλιώμενοι πνεύματι, φιλεόρτων οἱ σύλλογοι, καὶ ὕμνοις τιμήσωμεν, ἀγιοπρεπέσι, τὴν καταβαλοῦσαν, ἐν μαρτυρίου συμπλοκαῖς, τὰς παρατάξεις τῆς ματαιότητος, καὶ ταύτῃ ἐκβοήσωμεν· Ἐλικωνὶς παμμακάριστε, τὸν Δεσπότην ἰλέωσαι, τοῖς τελοῦσι τὴν μνήμην σου.

Δύναμιν τὴν ἄμαχον, ἐνδεδυμένη τῆς πίστεως, τῶν τυράννων οὐκ ἔπτηξας, τὸ ἄθεον φρύαγμα, Μάρτυς Ἀθληφόρε, καὶ τούτων καθεῖλες, τὴν δυναστείαν ἀνδρικῶς, ἐν τῷ σταδίῳ ἀνδραγαθήσασα. Διὸ τοὺς ἐκτελοῦντάς σου, Ἐλικωνὶς τὸ μνημόσυνον, ἐν τῷ βίῳ προστάτευε, ταῖς ἀγίαις πρεσβείαις σου.

Νόμιμον διήθλησας, τὸ τῶν Μαρτύρων ἀγώνισμα, καὶ τὴν πίστιν ἐτήρησας, τὸν δρόμον ἐτέλεσας, καὶ δικαιοσύνης, τὸ ἄφθαρτον στέφος, Ἐλικωνὶς Μάρτυς σεμνή, τῇ ζωφόρῳ παλάμῃ ἔλαβες. Διὸ σε ἱκετεύομεν, ἀπὸ κινδύνων καὶ θλίψεων, ταῖς εὐχαῖς σου διάσωσον, τοὺς τελοῦντας τὴν μνήμην σου.

Εΐμφυχον ἀνάθημα, καὶ λογικὸν καλλιέρημα, τῷ Θεῷ προσανέθηκας, σαυτὴν προθυμότατα, ταῖς σφοδραῖς βασάνοις, καὶ τῇ ἀποτμήσει, τῆς ἱεραῆς σου κεφαλῆς· διὸ τὴν δόξαν ἐκκληρονόμησας, Χριστὸς ὥσπερ ὑπέσχετο, Ἐλικωνὶς ὁ δωρούμενος, διὰ σοῦ τοῖς ὑμνοῦσί σε, τῶν πταισμάτων τὴν ἄφεσιν.

Δόξα. Ἦχος α΄.

Γοφίας Θεοῦ πεπληρωμένη, εἰδωλικὴν ἀπάτην διήλεγξας, καὶ ἔμφυχος θυσία ἐτελειώθης, ὡς ἀμνάς λογική, τῷ ξίφει σφαιγιασθεῖσα, Ἐλικωνὶς παμμακάριστε. Ὅθεν ἐν τῷ νυμφῶνι τῆς ζωῆς, εὐκλεῶς χοροβατοῦσα, πρέσβευε ὑπὲρ ἡμῶν, τῶν τελούντων τὴν μνήμην σου.

Καὶ νῦν. Τὸ τῆς Ἑορτῆς.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΣΤΙΧΟΝ, Στιχηρὰ Προσόμοια.

Ἦχος β΄. Οἶκος τοῦ Ἑφραθά.

Χαίροις Ἐλικωνίς, ἡ Μάρτυς ἐν Παρθένοις· ἡμῶν μὴ ἐπιλάθῃ, Ναῶ σου ἐν ἀγίῳ, συναθροισμένων σήμερον.

Στίχ. Ὑπομένων, ὑπέμεινα τὸν Κύριον καὶ προσέσχε μοι.

Πόθον Ἐλικωνίς, θεοσεβείας σχοῦσα, τυράννων μισοθέων, ἐπάτησας τὸ θράσος, καὶ δόξῃ ἐστεφάνωσαι.

Στίχ. Καὶ ἔστησεν ἐπὶ πέτραις τοὺς πόδας μου καὶ κατεύθυνε τὰ διαβήματά μου.

Μάρτυς Ἐλικωνίς, δυσώπει παρρησίᾳ, τὸν Θεὸν σου Νυμφίον, τοῖς μακαρίζουσί σε, δωρήσασθαι συγχώρησιν.

Δόξα. Ἦχος δ'.

Εἰς Ἐν Μαρτύρων στάσει, ὑπὲρ φύσιν διαπρέψασα, νικητικὰ ἐδέξω τὰ βραβεῖα, Ἐλικωνὶς πανεύφημε. Ὅθεν πρέσβευε Χριστῷ, πρὸς σωτηρίαν τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

Καὶ νῦν. Τὸ τῆς Ἑορτῆς.

«Νῦν ἀπολύεις», τὸ Τρισάγιον, τὸ Ἀπολυτίκιον ἐκ τοῦ Μεγάλου Ἑσπερινοῦ καὶ Ἀπόλυσις.

Τερά Εικόνα τῆς Ἀγίας Ἑλικωνίδος, μετά ἀργυρᾶς ἐπικαλύψεως,
εὕρισκομένη εἰς τόν ὁμώνυμον Κοιμητηριακόν Ναόν «Παλαμιδᾶ» Σύμης.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΕΓΑΛΗ ΕΣΠΕΡΙΝΟΝ

Ὁ Προοιμακὸς καὶ τὸ «Μακάριος ἀνὴρ». Εἰς δὲ τὸ «Κύριε ἐκέκραξα» ἱστῶμεν στίχ. στ' καὶ ψάλλομεν τὰ κάτωθι Στιχηρὰ Προσόμοια.

ᾠχος α'. Πανεύφημοι Μάρτυρες.

Τὴν μνήμην σου ἄγοντες πιστῶς, σήμερον συνήλθομεν, Ἐλικωνίς παμμακάριστε, καὶ ἀνακράζομεν Ἀθληφόρε Μάρτυς, τῶν Μαρτύρων καύχημα, Χριστῷ τῷ ἀθανάτῳ Νυμφίῳ σου, θερμῶς ἰκέτευε, δωρηθῆναι ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν, τὴν εἰρήνην, καὶ τὸ μέγα ἔλεος.

Μισήσασα πρόσκαιρον τρυφήν, ὡς Χριστὸν ποθήσασα, Ἐλικωνίς Μάρτυς πάνσεμνε, αὐτῷ συνήρμοσαι, ἀπειλὰς τυράννων, δυσμενῶν πατήσασα, καὶ δρόμον μαρτυρίου τελέσασα· Αὐτὸν ἰκέτευε, δωρηθῆναι ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν, τὴν εἰρήνην, καὶ τὸ μέγα ἔλεος.

Τὸν ἔρωτα ἔχουσα Χριστοῦ, ἐν ψυχῇ θερμότατον, Ἐλικωνίς διὰ πίστεως, βασάνων ἠνεγκας, τὰς πολλὰς αἰκίας, καὶ τῷ ξίφει ἠθλησας, καὶ δόξης ἀθανάτου ἡξίωσαι. Ὅθεν ἰκέτευε, δωρηθῆναι ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν, τὴν εἰρήνην, καὶ τὸ μέγα ἔλεος.

ᾠχος β'. Ὡς γενναῖον ἐν Μάρτυσι.

Ὡς παρθένον ἀκήρατον, καὶ ἀήττητον Μάρτυρα, συνελθόντες σήμερον εὐφημοῦμέν σε· σὺ γὰρ ποθοῦσα τὸν Κύριον, τὴν πίστιν ἐτήρησας, καὶ ὁδὸν Ἐλικωνίς, μαρτυρίου διήνυσας, καὶ κατέπαυσας, ἐν αὐλαῖς τοῦ Θεοῦ ἐκδυσωποῦσα, ὑπὲρ πάντων τῶν τελούντων, τὴν ἀξιέπαινον μνήμην σου.

Τὼν ἀθέων τὸ φρύαγμα, ῥωμαλέως ὑπήνεγκας, καὶ εἰδώλων ἥσυχνας τὴν παράταξιν, θεοῖς ματαίοις μὴ θύσασα, καὶ καθυπομείνας, τὰς βασάνους τῆς σαρκός, καὶ τῷ ξίφει ἀθλήσασα. Ὅθεν πάντοτε, παρῥησίᾳ δυσώπει τὸν Σωτῆρα, τὰς ψυχὰς ἡμῶν σωθῆναι, Ἑλικωνίς τῶν τιμώντων σε.

Εὐωδίαν μυρίπνοον, δωρημάτων τῆς χάριτος, ἀποπνέει μνήμη σου ἡ σεβάσμιος, ἐν ᾗ κροτοῦντες τοῖς ἄσμασι, ναῶ ἐν ἀγίῳ σου, οἱ ἐν Σύμῃ εὐσεβεῖς, συνελθόντες βοῶμέν σοι Ἐξ Εἰκόνοσ σου, τῆς τιμίας θαυμάτων σου τὴν χάριν, ἡμῖν ἄφθονον χορήγει, Ἑλικωνίς παναοίδιμε.

Δόξα. *ᾠχος πλ. β΄.*

Γήμερον ἐορτάζει, ἡ τῶν πιστῶν Ἐκκλησία, τελοῦσα τὴν μνήμην σου, Ἑλικωνίς πανεύφημε, Θεσσαλονίκης βλάστημα· ἀκλινεῖ γὰρ λογισμῷ, ἐν παρθενικῇ ὠραιότητι, τοῦ μαρτυρίου τὴν ὁδόν, μετὰ βασάνους πολυτρόπους, ἐν Κορίνθῳ τελέσασα, πρὸς αἰεζώους ἥρθης μονάς, καὶ κατεσκήνωσας Ἀγίων, ἐν ἀνεσπέροις λαμπρότησιν ἔνθα εὐφραينوμένη, τῷ ἀκτίστῳ φωτί, τὸν φωτισμὸν ἐξαίτει, ταῖς ψυχαῖς τῶν τιμώντων σε.

Καὶ νῦν. *Τὸ τῆς Ἑορτῆς.*

Εἵσοδος, τὸ «Φῶς ἰλαρόν», τὸ Προκείμενον τῆς ἡμέρας καὶ τὰ Ἀναγνώσματα.

Παροιμιῶν τὸ Ἀνάγνωσμα.

(Κεφ. λα', 10,13-20,25)

Τυναῖκα ἀνδρείαν τίς εὐρήσει; τιμωτέρα δέ ἐστι λίθων πολυτελῶν ἡ τοιαύτη. Μηρυομένη ἔρια καὶ λίνον ἐποίησεν εὐχρηστον ταῖς χερσὶν αὐτῆς. Ἐγένετο ὥσει ναῦς ἐμπορευομένη μακρόθεν, συνάγει δὲ αὐτῆς τὸν βίον. Καὶ ἀνίσταται ἐκ νυκτῶν καὶ

ἔδωκε βρώματα τῷ οἴκῳ καὶ ἔργα ταῖς θεραπεύουσιν. Θεωρήσασα γεώργιον ἐπρίατο, ἀπὸ δὲ καρπῶν χειρῶν αὐτῆς κατεφύτευσε κτῆμα. Ἀναζωσαμένη ἰσχυρῶς τὴν ὁσφὺν αὐτῆς ἤρεισε τοὺς βραχίονας αὐτῆς εἰς ἔργον. Ἐγεύσατο ὅτι καλὸν ἐστὶ τὸ ἐργάζεσθαι, καὶ οὐκ ἀποσβέννυται ὁ λύχνος αὐτῆς ὅλην τὴν νύκτα. Τοὺς πῆχεις αὐτῆς ἐκτείνει ἐπὶ τὰ συμφέροντα, τὰς δὲ χεῖρας αὐτῆς ἐρείδει εἰς ἄτρακτον. Χεῖρας δὲ αὐτῆς διήνοιξε πέννητι, καρπὸν δὲ ἐξέτεινε πτωχῷ. Ἰσχὺν καὶ εὐπρέπειαν ἐνεδύσατο καὶ εὐφράνθη ἐν ἡμέραις ἐσχάταις.

Σοφίας Σολομώντος τὸ Ἀνάγνωσμα.

(Κεφ. γ', 1-9)

Δικαίων ψυχαὶ ἐν χειρὶ Θεοῦ, καὶ οὐ μὴ ἄψηται αὐτῶν βάσανος. Ἔδοξαν ἐν ὀφθαλμοῖς ἀφρόνων τεθνάναι, καὶ ἐλογίσθη κάκωσις ἢ ἔξοδος αὐτῶν καὶ ἡ ἀφ' ἡμῶν πορεία σύντριμμα· οἱ δὲ εἰσιν ἐν εἰρήνῃ. Καὶ γὰρ ἐν ὅφει ἀνθρώπων ἐὰν κολασθῶσιν, ἡ ἐλπίς αὐτῶν ἀθανασίας πλήρης. Καὶ ὀλίγα παιδευθέντες μεγάλα εὐεργετηθήσονται· ὅτι ὁ Θεὸς ἐπείρασεν αὐτοὺς καὶ εὔρεν αὐτοὺς ἀξίους ἑαυτοῦ. Ὡς χρυσὸν ἐν χωνευτηρίῳ ἐδοκίμασεν αὐτοὺς καὶ ὡς ὀλοκάρπωμα θυσίας προσεδέξατο αὐτούς. Καὶ ἐν καιρῷ ἐπισκοπῆς αὐτῶν ἀνάλამψουσι καὶ ὡς σπινθῆρες ἐν καλάμῃ διαδραμοῦνται. Κρινοῦσιν ἔθνη καὶ κρατήσουσι λαῶν, καὶ βασιλεύσει αὐτῶν Κύριος εἰς τοὺς αἰῶνας. Οἱ πεπειθότες ἐπ' αὐτῷ συνήσουσιν ἀλήθειαν, καὶ οἱ πιστοὶ ἐν ἀγάπῃ προσμενοῦσιν αὐτῷ· ὅτι χάρις καὶ ἔλεος ἐν τοῖς ὁσίοις αὐτοῦ, καὶ ἐπισκοπὴ ἐν τοῖς ἐκλεκτοῖς αὐτοῦ.

Σοφίας Σολομώντος τὸ Ἀνάγνωσμα.

(Κεφ. ε', 15-6,3)

Δίκαιοι εἰς τὸν αἰῶνα ζῶσι, καὶ ἐν Κυρίῳ ὁ μισθὸς αὐτῶν, καὶ ἡ φροντίς αὐτῶν παρὰ Ὑψίστῳ. Διὰ τοῦτο λήφονται τὸ βα-

σίλειον τῆς εὐπρεπείας, καὶ τὸ διάδημα τοῦ κάλλους ἐκ χειρὸς Κυρίου· ὅτι τῇ δεξιᾷ σκεπάσει αὐτοὺς καὶ τῷ βραχίονι ὑπερασπιεῖ αὐτῶν. Λήφεται πανοπλίαν τὸν ζῆλον αὐτοῦ, καὶ ὀπλοποιήσῃ τὴν κτίσιν εἰς ἄμυναν ἐχθρῶν. Ἐνδύσεται θώρακα δικαιοσύνης καὶ περιθήσεται κόρυθα κρίσιν ἀνυπόκριτον. Λήφεται ἀσπίδα ἀκαταμάχητον ὁσιότητα, ὅξυνεῖ δὲ ἀπότομον ὀργὴν εἰς ῥομφαίαν, συνεκπολεμήσῃ δὲ αὐτῷ ὁ κόσμος ἐπὶ τοὺς παράφρονas. Πορεύονται εὖστοχοι βολίδες ἀστραπῶν καὶ ὡς ἀπὸ εὐκύκλου τόξου τῶν νεφῶν ἐπὶ σκοπὸν ἀλοῦνται, καὶ ἐκ πετροβόλου θυμοῦ πλήρεις ῥιφήσονται χάλαζαι. Ἀγανακτήσῃ κατ' αὐτῶν ὕδωρ θαλάσσης, ποταμοὶ δὲ συγκλύσουσιν ἀποτόμως. Ἀντιστήσεται αὐτοῖς πνεῦμα δυνάμεως καὶ ὡς λαῖλαψ ἐκλικμήσῃ αὐτούς. Καὶ ἐρημώσῃ πᾶσαν τὴν γῆν ἀνομία, καὶ ἡ κακοπραγία περιτρέφῃ θρόνους δυναστῶν. Ἀκούσατε οὖν, βασιλεῖς, καὶ σύνετε· μάθετε, δικασταὶ περάτων γῆς· ἐνωτίσασθε οἱ κρατοῦντες πλήθους καὶ γεγαυρωμένοι ἐπὶ ὄχλοις ἐθνῶν· ὅτι ἐδόθη παρὰ Κυρίου ἡ κράτησις ὑμῖν καὶ ἡ δυναστεία παρὰ Ὑψίστου.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΛΙΤΗΝ, Ἰδιόμελα.

Ἦχος α'.

Εὐφραίνεται σήμερον, ὁ ἐν Σύμῃ φιλόχριστος λαός, πανηγυρίζων τὴν μνήμην σου, Ἐλικωνὶς καλλιπάρθενε· λιμένα γὰρ γαληνότατον, καὶ ὄρμον ἀκλυδώνιστον, τὸν ἱερόν σου ἐκτήσατο Ναόν, καὶ θησαυρόν ἀτίμητον, κατέχει τὴν Εἰκόνα σου, θαυμάτων ρεῖθρα ἀναβλύζουσιν· ἐν ἀμφοτέροις δὲ καυχώμενος, καὶ τῆς προστασίας σου, μετὰ πίστεως ἐπιδεόμενος, τὸν ἐν Τριάδι δοξάζει Θεόν, τὸν θαυμαστὸν ἐν σοὶ ὡς γέγραπται.

Ὁ αὐτός.

Γ ἡμερον μυστικὴν θυμηδίαν ἀκήρατον, καὶ πνευματικὴν παν-
δαισίαν, φιλομαρτύρων ταῖς τάξεσιν, ἡ καλλιμάρτυς Ἐλι-
κωνὶς ἡτοίμασε. Δεῦτε οὖν πιστοὶ συνευφρανθῶμεν, καὶ πανηγυ-
ρίζοντες, ὁμοφώνως βοήσωμεν· Ἀθληφόρε πανεύφημε, Θεσσαλο-
νίκης τὸ βλάστημα, καὶ Κορίνθου τὸ καύχημα, ἡ μαρτυρίου ἀγω-
γαῖς, τὴν πίστιν τηρήσασα, καὶ τὸν δρόμον τελέσασα, ἐν οὐρανοῖς
δοξαζομένη, πρέσβευε ὑπὲρ ἡμῶν, τῷ ἐν Τριάδι προσκυνουμένῳ
Θεῷ, τοῦ σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Ἦχος β'.

Α ἄθληφόρε ἔνδοξε, Ἐλικωνὶς πανεύφημε, Παρθενομάρτυς δε-
δοξασμένη, τεθωρακισμένη τῷ Σταυρῷ, τοῦ γλυκυτάτου
Νυμφίου σου, δυνάμει τοῦ Πνεύματος, βουλὰς τυράννων ἠκύρωσας,
καὶ μαρτυρίου ἐν στάσει, ῥωμαλέως διέπρεψας. Ὅθεν τῆς ἄνω
χαρᾶς, ἐν νυμφῶνι τῷ θείῳ κοινωνήσασα, πρέσβευε ὑπὲρ ἡμῶν,
τῶν ἐν Ναῷ σου συναθροισθέντων, καὶ τελούντων τὴν μνήμην σου.

Δόξα. Ἦχος πλ. α'.

Γ ἡμερον ἐν τῇ τοῦ ἔαρος ὥρᾳ, ἔαρ ἄλλο πνευματικόν, τῆς
Ἀθληφόρου ἡ μνήμη, τῇ οἰκουμένη ἐπεδήμησε, καὶ εὐφροσύ-
νης μυστικῆς, πρόξενος γίνεται, τοῖς εὐσεβῶς ἀναβοῶσι· Χαίροις
ἡ θωπείας ἀπατηλᾶς, καὶ ἀπειλᾶς τυραννικᾶς, διαφευξαμένη τῷ
πόθῳ τοῦ Νυμφίου σου, καὶ αὐτῷ ἄρμοσθεῖσα μυστικῶς, δι' ἐπω-
δύνων βασάνων, καὶ σφαγῆς καλλιπάρθενε. Ὅθεν αὐτὸν δυσώ-
πει, Ἐλικωνὶς παμμακάριστε, δωρηθῆναι τῇ Ἐκκλησίᾳ τὴν εἰρή-
νην, καὶ ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν τὸ μέγα ἔλεος.

Καὶ νῦν. Τὸ τῆς Ἑορτῆς.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΣΤΙΧΟΝ, Στιχηρὰ Προσόμοια.

Ἦχος β΄. Ὅτε ἐκ τοῦ ξύλου.

Δεῦτε φιλομάρτυρες πιστοί, τὴν Ἑλικωνίδα τὴν θείαν, ἐν κατανύξει ψυχῆς, σήμερον ὑμνήσωμεν, φαιδρῶς τοῖς ἄσμασιν, ὅτι πόνοις ἀθλήσεως, Χριστῷ ἁρμοσθεῖσα, τὸν νυμφῶνα ὥκησε, τὸν ἐπουράνιον, δόξης ἀθανάτου τρυγῶσα, καὶ ὑπὲρ ἡμῶν δεομένη, ἵνα χάριν εὐρωμεν καὶ ἔλεος.

Στίχ. Ὑπομένων, ὑπέμεινα τὸν Κύριον καὶ προσέσχε μοι.

Οἴη τοῦ Νυμφίου σου Χριστοῦ, νοητῆς χαρᾶς πληρουμένη, ἐν ἀπαρνήσει σαυτῆς, τῆς σαρκὸς ὑπέμεινας, τὰ κολαστήρια, καὶ θυσία ὑπέρτιμος, Κυρίῳ προσήχθης, τὴν σφαγὴν ὡς ἄσαρκος, καθυπομείνασα. Ὅθεν ἐν Ἐδέμ δοξασθεῖσα, ὧς Ἑλικωνὶς μακαρία, τῶν μακαριζόντων σε μνημόνευε.

Στίχ. Καὶ ἔστησεν ἐπὶ πέτραν τοὺς πόδας μου καὶ κατεύθυνε τὰ διαβήματά μου.

Γύμης ὁ φιλόχριστος λαός, σήμερον τιμᾷ σου τὴν μνήμην, Ἑλικωνὶς θαυμαστή· θεῖον γὰρ ἐκτήσατο, λιμένα πάνσεμνε, τὸν ναόν σου τὸν ἅγιον, καὶ πλοῦτον κατέχει, τὴν σεπτὴν Εἰκόνα σου, ἰάσεις βλύζουσιν. Ὅθεν τῇ σεπτῇ σου πρεσβείᾳ, φύλαττε αὐτὸν ἐκ κινδύνων, καὶ ἐπιδρομῆς ἐχθρῶν πανεύφημε.

Δόξα. **Ἦχος β΄.**

Αῥηφόρε Κυρίου, Ἑλικωνὶς πανένδοξε, ἐν καμίνῳ βασάνων ἐδοκιμάσθης, τῷ πόθῳ τοῦ γλυκυτάτου ἐραστοῦ, καὶ χρυσὸς πολύτιμος ἀποστίλβων, εὐρέθης αὐτῷ τῷ σέ δοξάσαντι. Ὅθεν πρέσβευε αὐτῷ, ὑπὲρ ἡμῶν τῶν εὐσεβῶς, ἐν Ναῷ σου συναθροισθέντων, καὶ ὑμνούντων τὴν θείαν σου ἄθλησιν.

Καὶ νῦν. **Τὸ τῆς Ἑορτῆς.**

«Νῦν ἀπολύεις», τὸ *Τρισάγιον καὶ τὸ Ἀπολυτίκιον*.

Ἦχος δ΄. Ταχὺ προκατάλαβε.

Χριστῷ προσενήνεξαι, ὡς προσφορὰ ἐκλεκτή, τυράννου τῷ δόγματι, Ἑλικωνίς θαυμαστή, τμηθεῖσα τὴν κάραν σου· σὺ γὰρ ἀρρένωθεῖσα, Παρακλήτου τῇ ῥώμῃ, ἤθλησας ὑπὲρ φύσιν, καὶ τὴν πλάνην καθεῖλες· διὸ ἀεὶ δυσώπει, ὑπὲρ τῶν τιμώντων σε.

Ἔτερον. Ὅμοιον.

Ναῶ ἐν ἀγίῳ σου, οἱ ἐν τῇ Σύμῃ πιστοί, συνήλθομεν σήμερον, Ἑλικωνίς εὐσεβῶς, τελοῦντες τὴν μνήμην σου· ῥύου ἡμᾶς ἐκ νόσων, καὶ παντοίων κινδύνων· τήρει τὴν νῆσον ταύτην, ἐν εἰρήνῃ τελείᾳ, πρεσβεΐαις σου εὐπροσδέκτοις, πρὸς τὸν Φιλάνθρωπον.

Τὸ τῆς Ἑορτῆς καὶ Ἀπόλυσις.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΟΡΘΡΟΝ

Μετὰ τὴν α΄ Στιχολογίαν, Κάθισμα.

ᾠχος α΄. Τὸν τάφον σου.

Τεραίρομεν πιστοί, τὴν στερῶν ἄθλησίν σου· τυράννων γὰρ σαφῶς, τὸν ὑψαύχενά τῷφον, εἰς γῆν καταβέβληκας, καὶ τὴν πίστιν ἐτράνωσας, καλλιπάρθενε, Ἑλικωνίς μακαρία. Ὅθεν πρέσβευε, ἐλεηθῆναι καὶ σῶσαι, ἡμᾶς τὸν Φιλάνθρωπον.

Δόξα. *Τὸ αὐτό.* Καὶ νῦν. *Τὸ τῆς Ἑορτῆς.*

Μετὰ τὴν β΄ Στιχολογίαν, Κάθισμα.

ᾠχος γ΄. Θείας πίστεως.

Θεῶ ἔρωτι κραταιουμένη, ζήλω ἔδραμες, πρὸς μαρτυρίου, τοὺς μεγίστους ἀγῶνας πανεύφημε, καὶ διὰ ξίφους τὸν δρόμον τέλεσας, Ἑλικωνίς ἐν ὑψίστοις δεδόξασαι. Ὅθεν πρέσβευε, Χριστῷ τῷ Θεῷ πανεύφημε, δωρήσασθαι ἡμῖν τὸ μέγα ἔλεος.

Δόξα. *Τὸ αὐτό.* Καὶ νῦν. *Τὸ τῆς Ἑορτῆς.*

Μετὰ τὸν Πολυέλεον, Κάθισμα.

ᾠχος δ΄. Ταχὺ προκατάλαβε.

Θεῶ προσενήνεξαι, θυσία ζῶσα σεμνή, βασάνοις τὸ σῶμά σου, ἀναλωθεῖσα πολλαῖς, καὶ ξίφει ἀθλήσασα· ἔπαυσας τῶν εἰδώλων, τὰς ἀλόγους θυσίας· ἔφρανας σωτηρίου, τὴν ἀνέσπερον αἴγλην· διὸ Ἑλικωνίς τῷ Θεῷ, ὑπὲρ ἡμῶν πρέσβευε.

Δόξα. *Τὸ αὐτό.* Καὶ νῦν. *Τὸ τῆς Ἑορτῆς.*

Οἱ Ἀναβαθμοί, ἦτοι τὸ α΄ Ἀντίφωνον τῶν Ἀναβαθμῶν τοῦ δ΄ ἤχου καὶ τὸ Προκείμενον.

Ὑπομένων, ὑπέμεινα τὸν Κύριον καὶ προσέσχε μοι.

Στίχ. Καὶ ἔστησεν ἐπὶ πέτραν τοὺς πόδας μου καὶ κατεύθυνε τὰ διαβήματά μου.

Εὐαγγέλιον, ζήτει τῇ κε΄ Νοεμβρίου.

Ὁ Ν΄. Δόξα. Ταῖς τῆς Ἀθληφόρου... Καὶ νῦν. Ταῖς τῆς Θεοτόκου...

Ἰδιόμελον. Ἦχος πλ. β΄.

Στίχ. Ἐλέησόν με, ὁ Θεός, κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου καὶ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρμῶν σου ἐξάλειψον τὸ ἀνόμημά μου.

Λεῖτε πιστοί, Ἐλικωνίδα τὴν Μάρτυρα, ἁσματικῶς τιμήσωμεν, ὅτι ἰσχὺν μαρτυρικὴν, τυράννῳ ἀντιταξαμένη, καὶ λογικὴ ὡς ἀμνάς, τὴν σφαγὴν ὑπομείνασα, θεώσεως τῆς δρόσου, ἐν μετοχῇ γεγένηται, Τριάδος τῆς Ἀγίας, τῷ θρόνῳ παρισταμένη, καὶ πρεσβεύουσα ἐκτενῶς, ὑπὲρ εἰρήνης τοῦ κόσμου, καὶ σωτηρίας τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

Σῶσον, ὁ Θεός, τὸν λαόν σου...

Εἶτα οἱ Κανόνες, ὁ τῆς Ἑορτῆς μετὰ τῶν Εἰρμῶν εἰς στ΄, καὶ τῆς Ἀγίας εἰς στ΄. Κανὼν τῆς Ἀγίας, φέρων Ἀκροστιχίδα κατ' Ἀλφάβητον, ἐν δὲ τοῖς Θεοτοκίοις· «Κυρίλλου».

Ὡδὴ α΄. Ἦχος πλ. δ΄. Ἀρματηλάτην Φαραά.

Ανευφημήσωμεν πιστοὶ χορεύοντες, τὴν Ἀθληφόρον Χριστοῦ, νῦν Ἐλικωνίδα, καὶ συμφώνως κράξωμεν· Παρθενομάρτυς

πρέσβευε, τῇ Ἀγίᾳ Τριάδι, ἵνα εἰρήνην δωρήσῃται, ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν τῶν τιμώντων σε.

Βεβαιωθείσα τοῦ Χριστοῦ τοῖς ῥήμασιν, ὁμολογίᾳ τῇ σῇ, εἰδω-
λικῆς πλάνης, τὴν λατρείαν ἥσυχνας, καὶ τῇ σφαγῇ σου
ἐκτεινας, τῶν δαιμόνων τὸ θράσος· Ἐλικωνὶς διὸ ἔτυχες, τῆς τῶν
ἐκλεκτῶν ἀπολαύσεως.

Γνώμη τελεία τὸν Χριστὸν κηρύξασα, ἐπὶ τυράννων στερρώς,
καὶ ἀποτμηθεῖσα, κεφαλὴν τὴν πάντιμον, εἰς βασιλείας ἔδρα-
μες, οὐρανῶν τὸν νυμφῶνα· Ἐλικωνὶς διὸ πρέσβευε, ὑπὲρ τῶν
πιστῶς εὐφημούντων σε.

Θεοτοκίον.

Καταιγιζόμενος σφοδρῶς ὁ ἄθλιος, ταῖς προσβολαῖς τῶν
παθῶν, καὶ εἰς ἁμαρτίας, κινδυνεύων βάραθρα, τῇ μητρικῇ
σου χάριτι, καταφεύγω κραυγάζων· Ἀντιλαβοῦ μου καὶ σῶσόν με,
Μῆτερ τοῦ Θεοῦ ὡς φιλεύσπλαγχνος.

Ῥδὴ γ'. Σὺ εἶ τὸ στερέωμα.

Δυνάμει τῆς πίστεως, Ἐλικωνὶς ἐταπείνωσας, φθοροποιῶ
πλάνης τῶν εἰδώλων, τὸ ληρώδες γαυρίαμα.

Ενδόξως ἐνήθλησας, Ἐλικωνὶς θεοδόξαστε, τῷ τοῦ Χριστοῦ
πόθῳ μὴ φεισθεῖσα, τῆς σαρκός σου ὡς πάνσοφος.

Ζητοῦσα ἀπόλαυσιν, Ἐλικωνὶς ἀτελεύτητον, τοὺς τῆς σαρκός
πόνους καθυπέστης, καὶ τῷ ξίφει ἐνήθλησας.

Θεοτοκίον.

Υπέραγνε Δέσποινα, ἡ φῶς τεκοῦσα τὸ ἄχρονον, τὰς τῆς
ψυχῆς φώτισον αἰσθήσεις, τῶν ὑμνούντων τὴν δόξαν σου.

Κάθισμα.

Ἦχος πλ. α΄. Τὸν συνάναρχον Λόγον.

Εἵναντίον τυράννων, Χριστὸν κηρύξασα, πολυειδέσι βασάνοις, ἐδοκιμάσθης σφοδρῶς, καὶ ὑπέκλινας στερρόως, ξίφει τὴν κάραν σου, Ἐλικωνίς Μάρτυς σεμνή· ἀλλ' ἐκδυσώπει τὸν Θεόν, ὡς παρρῆσιαν πλουτοῦσα, ὑπὲρ ἡμῶν τῶν τελούντων, τὴν φωτοφόρον σου πανήγυριν.

Δόξα. *Τὸ αὐτό.* Καὶ νῦν. *Τὸ τῆς Ἑορτῆς.*

ᾠδὴ δ΄. Εἰσακήκοα Κύριε.

Ηἰγωνίσω ὡς ἄσαρκος, ἀπαλῶ ἐν σώματι καὶ κατίσχυσας, Ἀθληφόρε τοῦ ἀλάστορος, ἐν μαρτυρικῷ σου παραστήματι.

Θεολόγω ἐν στόματι, τὸν Χριστὸν ἐκήρυξας μόνον Κύριον, Ἀθληφόρε καὶ κατήσχυνας, τῆς θεοεχθρίας τὴν παράταξιν.

Ιἑρεῖον εὐπρόσδεκτον, τῷ Κυρίῳ πάνσεμνε προσενήνεξαι, τὰς βασάνους ὑπομείνας, καὶ σφαγιασθεῖσα διὰ πίστεως.

Θεοτοκίον.

Ρὑπωθέντα τοῖς πταίσμασιν, ρείθροις με ἀπόπλυνον τῆς σῆς χάριτος, ἵνα τόκον σου τὸν ἄχραντον, μακαρίζω Κόρη Ἀειπάρθενε.

ᾠδὴ ε΄. Ἵνα τί με ἀπώσω.

Κοσμουμένη ἐνθέως, παρθενίας κάλλεσι καὶ διαλάμπουσα, πίστεως τῇ αἴγλῃ, τῷ τυράννῳ παρέστης ἀήττητος, Μάρτυς Ἀθληφόρε, Ἐλικωνίς· διὸ τὸ στέφος, ὑπεδέξω τῆς νίκης ἀμάραντον.

Λαμπρυνθεῖσα ἀγώνων, τῶν μαρτυρικῶν σου τερπνῇ ωραιότητι, μυστικοῦ νυμφῶνος, τῆς ἀλλήκτου μετέσχες τερπνότητος,

ἐν τοῖς οὐρανίοις, Ἐλικωνὶς ἔνθα χορεύεις, τοῦ Νυμφίου ὁρῶσα τὴν ἔλλαμψιν.

Μαρτυρίου τὸν δρόμον, τοῦ Χριστοῦ τῷ ἔρωτι ἐπιτελέσασα, τάξεσι συνήφθης, ἐν ὑψίστοις τῶν ἄνω Δυνάμεων· ὅθεν μὴ ἐλλίπης, Ἐλικωνὶς ἐκδυσωποῦσα, τοῦ σωθῆναι τοὺς πίστει ὑμνοῦντάς σε.

Θεοτοκίον.

Ι᾿λασμὸς τοῖς ἀνθρώποις, γέγονεν ὁ τόκος σου ὁ ὑπερύμνητος, τὴν ἀδαμιαίαν, καταλύσας ἀρχαίαν παράβασιν. Ὅθεν ἐκ καρδίας, εὐχαριστίας Θεοτόκε, ἀναμέλομεν ὕμνον τῇ δόξῃ σου.

Ὡδὴ στ'. Ἰλάσθητί μοι Σωτήρ.

Νικηφορίαις φαιδραῖς, τοῦ μαρτυρίου ἐκλάμπουσα, Ἐλικωνὶς τῷ Χριστῷ, ἐν δόξῃ παρίστασαι· αὐτῷ οὖν ἰκέτευε, ὑπὲρ σωτηρίας, τῶν ψυχῶν ἡμῶν δεόμεθα.

Ενήκουστος ἀληθῶς, ἡ ἐν σταδίῳ ἀνδρεία σου· ὡς γλυκασμὸν γὰρ σαρκός, βασάνων τὴν ἔφοδον, ὧ Μάρτυς ὑπέμεινας, ἀγαλλιωμένη, τῇ ἐλπίδι τοῦ Νυμφίου σου.

Ο᾿πλον Χριστοῦ τὸν Σταυρόν, Ἐλικωνὶς περιφέρουσα, συνασπισμὸν μυσαρόν, δαιμόνων διέλυσας, καὶ ἤρας πανεύφημε, κατ' αὐτῶν τὸ κράτος, δυναστεία τῶν ἀγώνων σου.

Θεοτοκίον.

Λαμπάδι τῇ νοητῇ, τῆς μητρικῆς εὐσπλαγχνίας σου, παθῶν μου τὸν σκοτασμόν, τελείως διάλυσον, καὶ σῶσόν με Ἀχραντε, ἀνυμνολογοῦντα, τὸ μυστήριον τοῦ τόκου σου.

Κοντάκιον. ᾠχος πλ. δ'. Τῇ Ὑπερμάχῳ.

Α᾿ρρενωθεῖσα τῇ ψυχῇ ρώμη τῆς πίστεως, ξίφους ἀκμῇ Ἐλικωνὶς θυσία ἔμψυχος,

τῷ ὠραίῳ σου Νυμφίῳ ἐτελειώθης,
τῷ τῆς νίκης σοι τὸ στέφος ἀποδώσαντι,
καὶ πρεσβείαις σου εἰρήνην πρυτανεύοντι,
τοῖς βοῶσί σοι· Χαίροις, Μάρτυς πανεύφημε.

Ὁ Οἶκος.

Εἰν φωτὶ τοῦ Κυρίου, ὡς καταλαμπομένη, ἡμαύρωσας εἰδώλων
τὸ σκότος, ἐνστάσει σοι τῇ μαρτυρικῇ, Ἑλικωνίς Ἀθληφόρε
πανεύφημε, καὶ δόξῃ ἐστεφάνωσαι· διὸ ἀκούεις παρὰ πάντων·

Χαῖρε, τὸ ξίφος τῆς παρρήσιας·
χαῖρε, ὁ ἄκμων τῆς εὐσθενείας.

Χαῖρε, εὐσεβείας τερπνότατον βλάστημα·
χαῖρε, Ἑκκλησίας ὑπέρλαμπρον καύχημα.

Χαῖρε, λόγοις ἢ αἰσχύνασα τῶν τυράννων τὴν ὀφρύν·
χαῖρε, ἄθλοις ἢ συντρίψασα τῶν δαιμόνων τὴν ἰσχύν.

Χαῖρε, ὅτι ἐκλάμπεις ὡς φωστὴρ ἐν Ἀγίοις·
χαῖρε, ὅτι αὐγάζεις ὡς ἄστηρ ἐν παρθένοις.

Χαῖρε, πιστῶς τὸν δρόμον τελέσασα·
χαῖρε, καλῶς τὴν πίστιν τηρήσασα.

Χαῖρε, πιστῶν μυστικὴ δαδουχία·
χαῖρε, ἡμῶν κραταιὰ προστασία.

Χαίροις, Μάρτυς πανεύφημε.

Μηνολόγιον.

Τῇ ΚΗ΄ τοῦ αὐτοῦ μηνός (Μαΐου), Μνήμη τῆς Ἀγίας ἐνδόξου
Μάρτυρος Ἑλικωνίδος, τῆς ἐν Κορίνθῳ διὰ ξίφους ἀθλησάσης.

Στίχοι.

Ἐλικωνὶς τμηθεῖσα τὴν κάραν ξίφει.
Οὐχ Ἐλικῶνα, ἀλλ' Ἐδέμ τρυφὴν ἔχει.
Εἰκάδι ὀγδοάτη θάν' Ἐλικωνὶς ξίφους ἀκμῇ.

Συναξάριον

Αὕτη ἡ καλλίνικος τῆς εὐσεβείας Παρθενομάρτυς ἐγεννήθη ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἡθλησε δὲ ἐν Κορίνθῳ ἐν τοῖς χρόνοις τῶν βασιλέων Γορδιανοῦ τοῦ Γ' (238 - 244 μ.Χ.) καὶ Φιλίππου, ὅτε διωγμὸς ἐκινήθη κατὰ τῶν Χριστιανῶν. Τότε αὕτη ἡ μακαρία Ἐλικωνὶς συλληφθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀρχοντος τῆς πόλεως Περινίου καὶ ὁμολογήσασα τὴν καλὴν ὁμολογίαν καὶ μὴ πεισθεῖσα ἀρνήσασθαι τὸ ὄνομα τὸ Δεσποτικόν καὶ θῦσαι θυσίαν βδελυκτὴν τῷ Ἀσκληπιῷ, σφοδραῖς βασάνοις καθυπεβλήθη, ἐν φυλακῇ ἐγκλεισθεῖσα, τὸ σῶμα ῥάβδοις μαστιγθεῖσα, ὑπὸ ἀγρίων βοῶν ποδοπατηθεῖσα καὶ τοὺς μαστοὺς ἀποτμηθεῖσα, ἐν πυρὸς καιομένη καμίνῳ βληθεῖσα καὶ ἐν λάκκῳ λεόντων ῥιφθεῖσα· ἐν πᾶσι δὲ τούτοις ἀδάμαντος ἀκμαιότερα δειχθεῖσα καὶ τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ ἀβλαβὴς διαφυλαχθεῖσα διὰ ξίφους τὸ μακάριον τέλος ἐδέξατο καὶ οὕτω θῦμα εὐαπόδεκτον καὶ προσφορά λογικὴ προσηνέχθη τῷ ἐν Τριάδι προσκυνουμένῳ Θεῷ.

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, Μνήμη τοῦ Ἁγίου Ἱερομάρτυρος Εὐτυχοῦς, Ἐπισκόπου Μελιτηνῆς.

Στίχοι.

Ὡς εὐτυχῶς σὺ εὐτύχησας τρισμάκαρ!
Θείας τετευχώς, Εὐτυχές, κληρουχίας.

Ταῖς αὐτῶν ἀγίαις πρεσβείαις, Χριστὲ ὁ Θεός, ἐλέησον ἡμᾶς. Ἀμήν.

Ῥδὴ ζ'. Παῖδες Ἑβραίων.

Πᾶσα πνοή σε μακαρίζει, παμμακάριστε Κυρίου Ἀθληφόρε· μὴ οὖν παύσῃ Θεῷ, πρεσβεύουσα ῥυσθῆναι, Ἐλικωνὶς ἐκ θλίψεων, τὴν ζωὴν τῶν ὑμνητῶν σου.

Ρώμην τὴν ἄνω δεδεγμένη, διὰ πίστεως Ἑλικωνίς θεόφρον,
τῶν ἐν γῇ δυνατῶν, συνέτριψας τὰ τόξα, καὶ πᾶσαν ἐξενεύ-
ρισας, τοῦ ἐχθροῦ τὴν πανουργίαν.

Γῶμα ἐκδοῦσα τοῖς βασάνοις, πόνους σπείρασα τῶν ἄθλων ἐν
σαρκί σου, τῆς ἐλπίδος καρπούς, τοὺς θείους συνελέξω,
Ἑλικωνίς καὶ ἔλαβες, τῆς ζωῆς τὰς ἀντιδόσεις.

Θεοτοκίον.

Λάμπρυνον Μῆτερ τὴν ψυχὴν μου, ἐν τοῖς πάθεσιν ἀθλίως
σκοτισθεῖσαν, καὶ φωτὸς με αἰεὶ, ἐνίσχυσον τὰ ἔργα, ἐργά-
ζεσθαι Θεόνυμφε, ἵνα τύχω σωτηρίας.

ᾠδὴ η΄. Τὸν Βασιλέα.

Τὸν Σταυρωθέντα, ἐκ δεξιῶν σου προβλέπων, οὐκ ἐνάρκησας,
οὐκ ἔπτηξας παρθένε, λεόντων τὸν λάκκον, καὶ φλόγα τῆς
καμίνου.

Υῖμοις ἐκ πόθου, Ἑλικωνίς σὲ τιμῶμεν, τὴν τῷ Πνεύματι
τῷ Θείῳ νευρωθεῖσαν, καὶ ἁγιασθεῖσαν, ἐν ἄθλοις μαρτυ-
ρίου.

Φιλοθεΐας, Ἑλικωνίς ἐπιδείξει, ἐταπείνωσας εἰδώλων ἀθεΐας,
ὕψώσεις βλασφήμους, εἰς δόξαν τοῦ Κυρίου.

Θεοτοκίον.

Θῶλον με πλησον, τῆς Θεαυγοῦς χάριτός σου, ἀπελαύνουσα τὸ
σκοτὸς τῶν παθῶν μου, ἵνα σε γεραίρω, τὴν Κεχαριτωμένην.

ᾠδὴ θ΄. Ἐξέστη ἐπὶ τούτῳ.

Χορεύει Ἀθληφόρε Ἑλικωνίς, Ἐκκλησίας Κυρίου τὸ πλήρωμα,
ἐπὶ τῇ σῇ, σήμερον πανεύφημε ἑορτῇ· ὡς φωταυγῆς γὰρ

ἥλιος, λάμπει καὶ φωτίζει ταῖς ἀστραπαῖς, τῆς θείας χάριτός σου, ψυχὰς τε καὶ καρδίας, τῶν εὐσεβάστως εὐφημούντων σε.

Ψ αλμοῖς σε εὐφημοῦμεν Ἐλικωνίς, τῇ σεπτῇ σου Εἰκόνι προσπίπτοντες· σὺ γὰρ Χριστοῦ, πόθῳ τετρωμένη τῷ μυστικῷ, τῶν θεομάχων ἔπαρσιν, ἔθραυσας ἐνστάσει μαρτυρικῇ, καὶ γέγονας τῷ ξίφει, τμηθεῖσα τὸν αὐχένα, τερπνὴ θυσία τῷ Παντάνακτι.

Ω ὦ Μάρτυς Ἀθληφόρε Ἐλικωνίς, παρθενίας ὠραῖον ἀπάνθισμα, ἐν ταῖς αὐλαῖς, ἢ χοροβατοῦσα τῶν οὐρανῶν, καὶ Τρισηλίου λάμψεως, καταυγαζομένη τῷ φωτισμῷ, ὑπὲρ τῶν συνελθόντων, Ναῶ σου ἐν ἀγίῳ, Θεὸν δυσώπει τὸν φιλάνθρωπον.

Θεοτοκίον.

Β ἑράργει Μαρία τὸν Λυτρωτὴν, δι' ἡμᾶς ἀπειράνδρως ἐκύησας, δίχα τροπῆς, καὶ φυρμοῦ ὡς πάλαι οἱ θαυμαστοί, Προφῆται προεκήρυξαν· ὅθεν σοι βοῶμεν χαρμονικῶς· Παρθένε Θεοτόκε, Ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων, χαῖρε τὸ μέγα ἐγκαλλώπισμα.

Ἐξαποστειλάριον. Ὁ οὐρανὸν τοῖς ἄστροις.

Α ῥνησαμένη κόσμον, καὶ τὰ ἐν κόσμῳ εὐσεβῶς, τῷ μαρτυρίῳ ὑψώθης, Ἐλικωνίς πρὸς τὸν Θεόν· διὸ προστάτεψε πάντων, τῶν εὐφημούντων σε πόθῳ.

Ἔτερον. Ὅμοιον.

Τ οὺς εὐλαβῶς ἐστῶτας, ἐν τῷ Ναῷ σου τῷ σεπτῷ, ἀπὸ κινδύνων καὶ νόσων, καὶ τῶν ἐν βίῳ πειρασμῶν, διάσωζε ταῖς εὐχαῖς σου, Ἐλικωνίς Ἀθληφόρε.

Καὶ τὸ τῆς Ἑορτῆς.

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΑΙΝΟΥΣ

*Ἰστῶμεν στίχ. δ' καὶ φάλλομεν τὰ κάτωθι
Στιχηρὰ Προσόμοια.*

Ἦχος α'. Τῶν οὐρανίων ταγμάτων.

Τὸν δι' ἀνθρώπων τῷ γένει, ἐνανθρωπήσαντα, Ἐλικωνίς Θεόφρον, μανικῶς ἐρασθεῖσα, τυράννων ἐναντίον κῆρυξ αὐτοῦ, τῆς Θεότητος γέγονας, καὶ ἐξεφάυλισας πλάνην εἰδωλικήν· διὰ τοῦτό σε γεραίρομεν.

Εἰν ἀνυστάκτῳ καρδίας, ὄμματι πάνσεμνε, προβλέπουσα τὸν Θεῖον, τῆς ψυχῆς σου Νυμφίον, ἐχώρησας πρὸς τοῦτον μαρτυρικῶς, μὴ φεισθεῖσα τοῦ σώματος· διὸ αὐτῷ παρεστῶσα Ἐλικωνίς, τῶν τιμώντων σε μνημόνευε.

Αῤῥενωθεῖσα ἀγνείας, ῥώμῃ τὰς φρένας σου, Ἐλικωνίς ἐδείχθης, κραταιὰ ἐν βασάνοις, καὶ θῦμα ἀννηέχθης ξίφους ἀκμῇ, τῷ Κυρίῳ εὐπρόσδεκτον· διὸ αὐτὸν ἐκδυσώπει ὑπὲρ ἡμῶν, τῶν ἐν ὕμνοις εὐφημούντων σε.

Εἰν τῷ ἁγίῳ Ναῶ σου, ὕμνολογοῦμέν σε, Ἐλικωνίς τιμῶντες, τὴν σεπτὴν σου Εἰκόνα· σκέπε οὖν παρθένε Μάρτυς ἡμᾶς, ἐν κινδύνοις καὶ θλίψεσι, καὶ ἐξ ἐχθρῶν ἀοράτων καὶ ὁρατῶν, ταῖς εὐχαῖς σου διαφυλάττε.

Δόξα. *Ἦχος πλ. δ'.*

Πᾶσα γλῶσσα κινεῖσθω πρὸς ὕμνωδιάν, τῆς μακαρίας Ἀθληφόρου· φιλεόρτων δῆμοι, γηθόμενοι σήμερον, τὴν Παρθενομάρτυρα Χριστοῦ, Ἐλικωνίδα τὴν πάνσεμνον, μελωδικῶς ἐπαινέσωμεν· σῶμα γὰρ τὸ θνητόν, βασάνοις παραδοῦσα, καὶ διὰ ξίφους

τῷ Θεῷ, θυσία τελεσθεῖσα, νικητικὰ τῇ κορυφῇ, τῶν χαρίτων τὰ
στέφη ἐδέξατο, καὶ εἰς τὸν ἄδυτον γνόφον, τῆς ἀθανάτου εἰσέδου
ζωῆς· ἔνθα εὐφραينوμένη, τῷ Νυμφίῳ πρεσβεύει Χριστῷ, πρὸς
σωτηρίαν τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

Καὶ νῦν. *Τὸ τῆς Ἑορτῆς.*

Δοξολογία Μεγάλη καὶ Ἀπόλυσις.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΝ

Τὰ Τυπικά, οἱ Μακαρισμοὶ καὶ ἐκ τοῦ Κανόνος τῆς Ἀγίας ἡ γ' καὶ στ' Ὁδὴ. Ἀπόστολον ζητεῖ τῇ ιστ' Κυριακῇ καὶ Εὐαγγέλιον τῇ Δευτέρᾳ τῆς δ' Ἑβδομάδος Λουκᾶ.

Κοινωνικόν.

Εἰς μνημόσυνον αἰώνιον ἔσται δίκαιος. Ἀλληλούϊα.

Μεγαλυνάρια.

Χαίροις ἡ ἐπάρσεις τυραννικάς, ἄθλοις μαρτυρίου, καθελοῦσα Ἑλικωνίς· χαίροις ἡ θυσία, Θεῷ προσενεχθεῖσα, σφαγιασθεῖσα ξίφει, ἀμνὰς ὡς ἄμωμος.

Τοὺς προσερχομένους πίστει θερμῇ, θείῳ ἐν Ναῷ σου, Ἀθληφόρε Ἑλικωνίς, φύλαττε εὐχαῖς σου, ἐκ βίου δυσπραγίας, καὶ ρύου ἐκ κινδύνων, καὶ περιστάσεων.

Γύμη εὐφημεῖ σε τὸν σὸν Ναόν, ἔχουσα λιμένα, σωτηρίας Ἑλικωνίς· φύλαττε οὖν ταύτην, ἐχθρῶν ἐξ ἐπιβούλων, καὶ τήρει ἐν εἰρήνῃ, τῇ ἀντιλήφει σου.

Τερά Εικόνα τῆς Ἁγίας Ἐλικωνίδος, μετὰ ἀργυρᾶς ἐπενδύσεως, εὐρισκομένη εἰς τόν ὁμώνυμον Κοιμητηριακόν Ναόν «Παλαμιδᾶ» Σύμης.

Τερά Εικόνα τῆς Ἀγίας Ἐλικωνίδος,
Ἀναγεννησιακῆς τεχνοτροπίας,
εὑρισκομένη εἰς τόν ὁμώνυμον Κοιμη-
τηριакόν Ναόν «Παλαμιδᾶ» Σύμης.

Τερά Εικόνα τῆς Ἀγίας Ἐλικωνίδος,
εὑρισκομένη εἰς τόν ὁμώνυμον Κοιμη-
τηριакόν Ναόν «Παλαμιδᾶ» Σύμης.

Ἐσωτερική ἄποψις τοῦ Ἱ. Κοιμητηριακοῦ Ναοῦ
τῆς Ἀγίας Ἐλικωνίδος Σύμης, ἔνθα φυλάσσονται
αἱ Τεραί Εἰκόνες τῆς Ἀγίας.

Τερά Εικόνα
τῆς Ἁγίας Ἐλικωνίδος,
μετ' ἀργυροῦ φωτοστεφάνου,
εὕρισκομένη
εἰς τόν Ἐνοριακόν Ναόν
Ἀγίου Δημητρίου Σύμης.

Τερά Εικόνα
τῆς Ἁγίας Ἐλικωνίδος,
μετά σκηνῶν τοῦ βίου της,
εὕρισκομένη
εἰς τόν Ἐνοριακόν Ναόν
Ἀγίου Δημητρίου Σύμης.